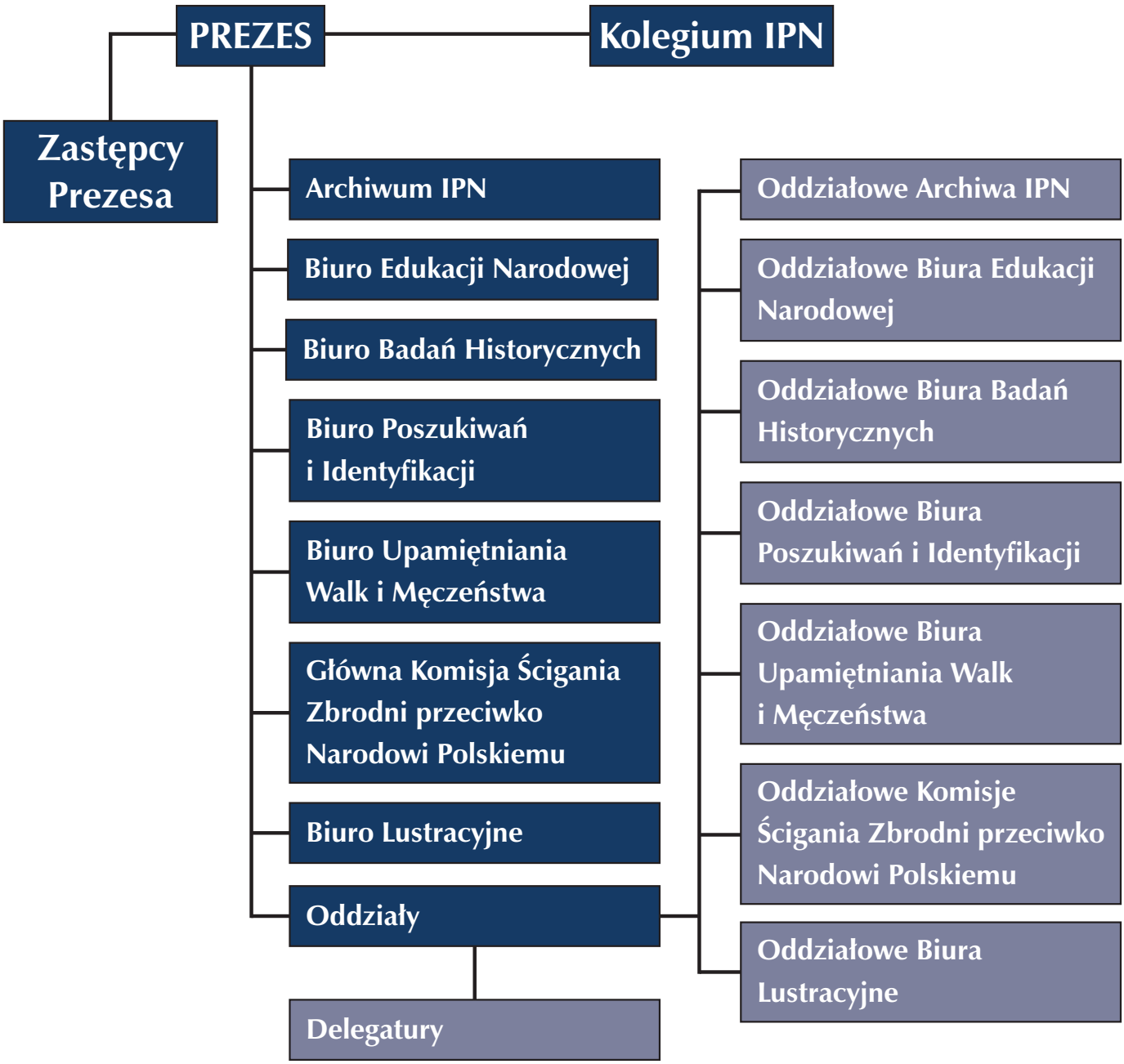
INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ – KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI

1 STYCZNIA 2017 R. – 31 GRUDNIA 2017 R.

Warszawa 2018

Struktura IPN*

* Ustawa z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 749).

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ – KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI

1 STYCZNIA 2017 R. – 31 GRUDNIA 2017 R.

Warszawa 2018

SPIS TREŚCI

Wstęp **7**

1. Informacja o działalności Kolegium IPN **17**

2. Działalność krajowa **23**

2.1. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 23

2.1.1. Współpraca archiwalna z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 28

2.1.2. Współpraca IPN w dziedzinie edukacji z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 32

2.1.3. Współpraca w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi. 33

2.1.4. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie poszukiwania i identyfikacji 36

2.1.5. Współpraca pionu śledczego IPN z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi 37

2.2. Kluby Historyczne im. gen. Stefana Roweckiego „Grota” 39

2.3. Nagrody 39

2.3.1. Nagroda „Kustosz Pamięci Narodowej” 39

2.3.2. Nagroda „Świadek Historii” 40

2.3.3. Konkurs „Książka Historyczna Roku” o nagrodę im. Oskara Haleckiego 41

2.3.4. Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku” 42

2.3.5. Ogólnopolski Konkurs na „Audycję Historyczną Roku” 43

2.4. Nagrody i wyróżnienia dla pracowników IPN 44

3. Współpraca międzynarodowa **47**

3.1. Polsko-Ukraińskie Forum Historyków 47

3.2. Działalność ekspercka w zakresie *transitional justice* 48

3.2.1. Współpraca z Obywatelskim Sojuszem Obrony Praw Człowieka w Korei Północnej (Citizens’ Alliance for North Korean Human Rights, NKHR). 48

3.3. Europejska Sieć Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb. 49

3.4. Platforma Europejskiej Pamięci i Sumienia 50

3.5. Współpraca z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, NEB) 51

3.6. „Warszawski Dialog na rzecz Demokracji” 52

3.7. Festiwal Wolności organizowany przez słowacki Instytut Pamięci Narodu, 8–10 listopada 2017 r., Bratysława. 53

3.8. Inne działania międzynarodowe 54

3.8.1. Wizyty zagranicznych gości w IPN. 63

3.8.2. Newsletter zagraniczny „IPN in Close-up” 66

3.9. Współpraca archiwalna. 67

3.10. Międzynarodowe działania edukacyjne IPN 70

3.10.1. Wystawy Instytutu Pamięci Narodowej 70

3.10.2. Współpraca Biura Edukacji Narodowej IPN z Polonią i Polakami mieszkającymi poza granicami kraju . . . 70
3.10.3. Gry planszowe za granicą . . . 71
3.11. Międzynarodowa współpraca naukowo-badawcza . . . 71
3.11.1. Konferencje międzynarodowe organizowane przez BBH IPN w kraju i za granicą . . . 71
3.11.2. Kwerendy archiwalne . . . 72
3.11.3. Kontakty z placówkami naukowymi . . . 73
3.12. Współpraca międzynarodowa Biura Poszukiwań i Identyfikacji . . . 74
3.13. Współpraca międzynarodowa w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa . . . 75
3.14. Współpraca międzynarodowa prokuratorów Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu . . . 77

4. Działalność archiwalna . . . 79
4.1. Ewidencja . . . 81
4.1.1. Wielkość zasobu kartotecznego i ewidencyjnego . . . 81
4.1.2. Porządkowanie i zabezpieczanie zasobu ewidencyjnego . . . 82
4.1.3. Kwerendy i sprawdzenia . . . 83
4.1.4. Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej . . . 84
4.2. Zasób – gromadzenie i opracowywanie . . . 84
4.2.1. Gromadzenie zasobu . . . 84
4.2.2. Opracowywanie zasobu . . . 90
4.2.3. Skontrum . . . 91
4.2.4. Wyodrębniony tajny zbiór w archiwum IPN . . . 92
4.2.5. Konserwacja . . . 92
4.2.6. Magazyny archiwalne . . . 94
4.2.7. Archiwum Zakładowe . . . 95
4.3. Zasoby cyfrowe . . . 97
4.3.1. Tworzenie pomocy archiwalnych . . . 97
4.3.2. Digitalizacja . . . 99
4.3.3. Opracowywanie dokumentacji audiowizualnej . . . 102
4.4. Udostępnianie dokumentów . . . 104
4.4.1. Główne kategorie wniosków . . . 105
4.4.2. Realizacja ustawy o działaczach opozycji . . . 109
4.4.3. Realizacja ustawy dezubekizacyjnej . . . 109
4.4.4. Wnioski służbowe . . . 110
4.4.5. Wnioski o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności . . . 111
4.4.6. Udostępnianie dokumentów w czytelniach . . . 112
4.5. Działalność naukowa i popularyzatorska pionu archiwalnego . . . 113
4.6. Obsługa bieżąca . . . 116
4.7. Archiwum IPN – dane statystyczne . . . 118

5. Działalność popularyzatorska i edukacyjna . . . 135
5.1. Edukacja historyczna . . . 135
5.2. Współpraca z instytucjami zajmującymi się kształceniem nauczycieli i działania edukacyjne skierowane do nauczycieli . . . 136
5.3. Działania edukacyjne IPN skierowane do uczniów . . . 138
5.3.1. Ogólnopolskie projekty edukacyjne . . . 141
5.3.2. Regionalne projekty edukacyjne . . . 144
5.3.3. Udział IPN w XLIII Ogólnopolskiej Olimpiadzie Historycznej . . . 144
5.3.4. Konkursy historyczne IPN . . . 144
5.3.5. Rajdy, gry miejskie i terenowe lekcje historii . . . 146
5.4. Program Polonijny i dla Polaków na Wschodzie . . . 147
5.5. Współpraca ze szkołami wyższymi, środowiskiem studenckim oraz uniwersytetami trzeciego wieku . . . 149
5.6. Współpraca z samorządami . . . 150
5.7. Uroczystości rocznicowe . . . 152
5.8. Inne formy ogólnopolskich działań edukacyjnych . . . 157

5.9. Działania wystawiennicze . . . 158
5.10. Popularyzacja historii z wykorzystaniem Internetu . . . 159
5.11. Planszowe gry historyczne . . . 164
5.12. Edukacyjny Pokój Zagadek IPN „Żołnierze Wyklęci” . . . 165
5.13. Notacje – nagrania filmowe świadków historii . . . 166
5.14. Projekty filmowe, radiowe i multimedialne . . . 166
5.15. Współpraca z mediami i inne działania popularyzujące wiedzę . . . 167
5.16. Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia” . . . 168
5.17. Pozawarszawskie Centra Edukacyjne IPN „Przystanek Historia” . . . 171

6. Badania naukowe . . . 173
6.1. Centralne Projekty Badawcze . . . 173
6.1.1. Polacy w Rosji i Związku Sowieckim . . . 174
6.1.2. Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku . . . 174
6.1.3. Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968 . . . 175
6.1.4. Województwa wschodnie II Rzeczypospolitej . . . 176
6.1.5. Komuniści w II Rzeczypospolitej . . . 178
6.1.6. Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945 . . . 178
6.1.7. Podziemie niepodległościowe w Polsce 1944–1956 . . . 179
6.1.8. Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989 . . . 180
6.1.9. Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989 . . . 180
6.1.10. Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989 . . . 182
6.1.11. Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989 . . . 182
6.1.12. Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990 . . . 183
6.1.13. Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych . . . 184
6.1.14. Rok 1989 – mechanizmy transformacji ustrojowej . . . 185
6.2. Oddziałowe Projekty Badawcze IPN . . . 185
6.3. Konferencje naukowe i popularnonaukowe . . . 188
6.4. Dotacje dla podmiotów zewnętrznych . . . 189
6.5. Ekspertyzy . . . 190
6.6. Informacje o uzyskanych stopniach naukowych . . . 191
6.7. Letnia Szkoła Historii Najnowszej . . . 191
6.8. Wydawnictwa IPN . . . 192
6.8.1. Działalność wydawnicza . . . 192
6.8.2. Nagrody dla publikacji IPN . . . 198
6.8.3. Dystrybucja wydawnictw . . . 199

7. Poszukiwania i identyfikacja . . . 201
7.1. Badania historyczne . . . 201
7.2. Poszukiwania . . . 207
7.3. Identyfikacja . . . 214
7.4. Organizacja prac poszukiwawczych . . . 216
7.5. Pozostała działalność organizacyjna . . . 217
7.6. Działalność edukacyjna i informacyjna . . . 217

8. Upamiętnianie walk i męczeństwa . . . 219
8.1. Ewidencja i sprawowanie opieki nad miejscami pamięci . . . 220
8.1.1. Opieka nad miejscami pamięci w Polsce . . . 220
8.1.2. Opieka nad polskimi miejscami pamięci poza granicami kraju . . . 223
8.2. Ekshumacje i badania archeologiczne . . . 224
8.3. Opinie . . . 226
8.4. Dekomunizacja . . . 227
8.5. Trwałe upamiętnianie faktów, wydarzeń i postaci związanych z miejscami walk i męczeństwa . . . 230
8.6. Organizacja obchodów i uroczystości upamiętniających miejsca walk i męczeństwa oraz związane z nimi historyczne wydarzenia i postacie . . . 234

8.6.1. Reprezentowanie IPN na uroczystościach i wydarzeniach . . . 235
8.6.2. Popularyzacja wiedzy o miejscach walk i męczeństwa oraz związanych z nimi historycznych wydarzeniach i postaciach . . . 237

9. Ściganie zbrodni . . . 239
9.1. Stan zatrudnienia prokuratorów w Komisji Ścigania . . . 241
9.2. Działalność śledcza Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w liczbach . . . 242
9.3. Udział prokuratorów pionu śledczego IPN w postępowaniach sądowych . . . 251
9.4. Udział prokuratorów w identyfikacji osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych . . . 257
9.5. Nadzór służbowy nad działalnością pionu śledczego IPN . . . 258
9.6. Szkolenia prokuratorów i pracowników komisji . . . 259
9.7. Realizacja obowiązków pionu śledczego IPN, innych niż wynikające z ustawy o IPN . . . 259
9.8. Śledztwa budzące zainteresowanie społeczne . . . 261

10. Lustracja . . . 275
10.1. Ewidencja oświadczeń lustracyjnych i publikowanie informacji . . . 276
10.1.1. Przyjmowanie oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o ich uprzednim złożeniu (SEiS) . . . 276
10.1.2. Przygotowanie i publikowanie informacji o osobach pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej (SUiP) . . . 278
10.2. Przygotowywanie i publikowanie katalogów w Biuletynie Informacji Publicznej IPN (WPiPK) . . . 281
10.3. Przygotowywanie postępowań lustracyjnych . . . 286
10.3.1. Sprawy zainicjowane zgodnie z treścią art. 52a pkt 2 i 3 ustawy o IPN . . . 286
10.3.2. Sprawy przejęte po byłym urzędzie Rzecznika Interesu Publicznego . . . 295
10.3.3. Wydział Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi Biura Lustracyjnego . . . 295
10.4. Działania analityczno-studyjne . . . 296

11. Budżet . . . 299
11.1. Budżet w układzie klasyfikacji budżetowej . . . 299
11.1.1. Wykonanie dochodów budżetowych . . . 299
11.1.2. Wykonanie wydatków budżetowych . . . 301
11.2. Budżet Instytutu w układzie zadaniowym . . . 319
11.3. Zatrudnienie . . . 322

Aneks . . . 325
Załącznik nr 1: Wydawnictwa IPN . . . 327
Załącznik nr 2: Publikacje pracowników IPN . . . 339
Załącznik nr 3: Wystawy IPN . . . 401
Załącznik nr 4: Wykaz konferencji oraz sesji naukowych i popularnonaukowych . . . 409
Załącznik nr 5: Wykaz wystąpień pracowników IPN podczas międzynarodowych konferencji i sympozjów za granicą . . . 415
Załącznik nr 6: Wykaz notacji zrealizowanych przez IPN w 2017 r. . . . 421
Załącznik nr 7: Spotkania klubów im. Gen. Stefana Roweckiego „Grota" w roku 2017 . . . 429

Wykaz skrótów . . . 438

Mapa oddziałów i delegatur IPN . . . 441

Adresy biur, oddziałów i delegatur Instytutu Pamięci Narodowej . . . 442

Fotografie dokumentujące działalność IPN . . . 445

Wydawnictwa IPN 2017 . . . 499

Wstęp

Rok 2017 był pierwszym pełnym okresem sprawozdawczym, w którym pracami Instytutu Pamięci Narodowej kierował Prezes dr Jarosław Szarek.

To także pierwszy rok funkcjonowania IPN po zmianach struktury w Centrali i oddziałach IPN wprowadzonych w 2016 r. i mających na celu zapewnienie realizacji zadań ustawowych oraz usprawnienie funkcjonowania Instytutu.

Zadania ustawowe realizowane były poprzez inicjatywy podejmowane przez poszczególne piony Instytutu.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej ewidencjonuje, gromadzi, przechowuje, opracowuje, zabezpiecza, udostępnia i publikuje dokumenty organów bezpieczeństwa państwa, wytworzone oraz gromadzone od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r., a także organów bezpieczeństwa Trzeciej Rzeszy Niemieckiej i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Wśród zadań realizowanych przez pion archiwalny IPN w 2017 r. szczególnie należy wyróżnić proces odtajniania dokumentów ze zbioru wyodrębnionego likwidowanego, na mocy art. 19 ustawy z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 749) oraz realizację wniosków składanych na podstawie ustawy z 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 693 ze zm.) i spraw wynikających z tzw. ustawy dezubekizacyjnej.

W czerwcu 2017 r. upłynął ustawowy termin, po którym dokumenty ze zbioru wyodrębnionego, z wyjątkiem tych materiałów, którym w wyniku przeglądu nadano klauzulę tajności na podstawie art. 19 ust. 2 ww. ustawy, miały stać się dostępne dla wnioskodawców. Uprawnione służby, po przeprowadzeniu przeglądu zbioru, wnioskowały o nadanie klauzuli tajności 1962 j.a. i 8 sygnaturom (kartoteki). Prezes IPN nadał klauzulę tajności 314 j.a., przy czym z 2 j.a. zniósł klauzulę tajności po uzyskaniu pozytywnej opinii służby (Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego), wobec 413 j.a. i 8 sygnatur nie zajął stanowiska, gdyż ABW, wnioskująca o nadanie klauzuli tajności, nie przekazała dokumentów do zasobu Archiwum IPN. W odniesieniu do pozostałych dokumentów wymienionych we wnioskach służb Prezes IPN odmówił nadania klauzuli tajności. Na koniec okresu sprawozdawczego metraż materiałów archiwalnych, którym nadano klauzulę tajności na podstawie art. 19 ust. 2 ww. ustawy, wynosił 5,06 mb. Odtajnione archiwalia, po włączeniu do zbioru ogólnego, stały się dostępne dla osób korzystających z zasobu IPN.

Archiwum powiększyło swoje zbiory o kolejne dokumenty spełniające przesłanki włączenia ich do zasobu IPN, pozyskane z innych instytucji, oraz o dary osób prywatnych i kopie archiwaliów przekazywane przez partnerów zagranicznych współpracujących z Instytutem.

Nową, ważną inicjatywą pionu archiwalnego jest projekt „Archiwum Pełne Pamięci", który ma zachęcić osoby posiadające dokumenty o dużej wartości historycznej do przekazywania lub udostępniania kolekcji, aby uchronić je przed zniszczeniem bądź rozproszeniem i umożliwić powszechny do nich dostęp. Popularyzacji projektu służy nowy portal internetowy IPN: www.archiwumpamieci.pl. Od momentu ogłoszenia tej akcji IPN pozyskał archiwalia od 234 osób prywatnych i organizacji.

Stale rozwijane jest Cyfrowe Archiwum, czyli system służący opisowi zasobu oraz zarządzaniu nim. Baza została zmodernizowana i uzupełniona o kolejne opisy, dzięki czemu z końcem 2017 r. liczyła ponad 17 mln rekordów opisu jednostek archiwalnych oraz ponad 20 mln opisów indeksu osobowego. Dane z Cyfrowego Archiwum stanowią podstawę dostępnego w Internecie inwentarza prezentującego zasób Instytutu i zapewniającego jego opis na poziomie jednostek archiwalnych. Po uzupełnieniu w 2017 r. o 288 tys. opisów akt o szczególnej wartości historycznej i informacyjnej inwentarz ten liczył prawie 1,8 mln rekordów. Należy podkreślić, że na podstawie uchwały nr 11/16 Kolegium IPN zamieszczane w nim opisy jednostek archiwalnych akt o charakterze osobowym oraz materiałów niemających charakteru akt osobowych prezentowane są w jednakowy sposób.

Kontynuowany jest proces digitalizacji akt służący ochronie oryginałów oraz zapewnieniu użytkownikom łatwiejszego dostępu do archiwaliów. W okresie sprawozdawczym wykonano kopie cyfrowe prawie 44 tys. jednostek archiwalnych, ok. 24 tys. fotografii oraz 460 tys. skanów kartotek.

Komórki pionu archiwalnego wszczęły łącznie ok. 115 tys. spraw związanych z udostępnianiem dokumentów z zasobu IPN. Wymagały one obszernych, dokładnych i wykonanych terminowo kwerend, a co za tym idzie dużego nakładu pracy archiwistów. Tak znaczny wzrost liczby realizowanych wniosków – w stosunku do 2016 r. ich liczba się podwoiła – związany był przede wszystkim z realizacją ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (powyżej 13 tys. wniosków) oraz tzw. ustawy dezubekizacyjnej, w ramach której pion archiwalny udzielił organom emerytalnym informacji na temat 223 tys. osób.

O większym zainteresowaniu zasobem IPN świadczy też wzrost liczby wniosków o udostępnienie do wglądu dokumentów dotyczących wnioskodawcy/zmarłej osoby najbliższej/zmarłej osoby spokrewnionej składanych na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o IPN (ponad 8500) oraz wniosków o wydanie kopii dokumentów osobowych składanych przez byłych pracowników lub funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa (ponad 8000, czyli 47-krotnie więcej niż w 2016 r.).

Wzrost liczby realizowanych spraw spowodował też zwiększenie do 509 tys. (czyli o 2/3 w odniesieniu do 2016 r.) liczby sprawdzeń w ewidencyjnej części zasobu archiwalnego, wykonanych na potrzeby służb specjalnych, pionu lustracyjnego oraz dla komórek organizacyjnych właściwych do spraw udostępniania.

Archiwum IPN bierze udział w pracach związanych z nadawaniem odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności na podstawie znowelizowanej ustawy o orderach i odznaczeniach (ustawa z 10 października 2014 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach – Dz.U. z 2014 r., poz. 1664). W 2017 r. archiwiści przyjęli 1344 wnioski o nadanie tego wyróżnienia oraz współorganizowali w całym kraju 43 uroczystości wręczenia odznaczeń działaczom opozycji.

Pion archiwalny uczestniczył również w działalności naukowej i popularyzatorskiej, m.in. przygotowując kilkanaście publikacji, w tym tom 9 „Przeglądu Archiwalnego IPN", oraz opracowując trzy nowe portale tematyczne prezentujące dokumenty z zasobu Instytutu w Internecie. W ramach zawartych umów rozwijano też współpracę archiwalną i naukową z instytucjami zagranicznymi.

Jednym z głównych zadań IPN jest działalność edukacyjna oraz popularyzatorska związana z historią Polski w XX w. Te działania obejmują zarówno prace wystawiennicze, cykle wykładów i prelekcji, zajęcia w szkołach, kształcenie nauczycieli, konkursy, jak i inne formy upowszechniania i pogłębiania wiedzy oraz kształcenia umiejętności związanych z poznawaniem przeszłości. Zajmuje się tym Biuro Edukacji Narodowej wspólnie z jedenastoma oddziałowymi biurami.

Dotychczasowy dorobek wystawienniczy IPN obejmuje ponad 470 wystaw edukacyjnych popularyzujących najnowszą historię Polski. Wystawy te są bezpłatnie wypożyczane szkołom oraz placówkom kulturalnym i oświatowym w kraju i za granicą.

W 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej łącznie przygotował 27 nowych wystaw oraz zaprezentował 189 wystaw z lat ubiegłych.

Ważnym przedsięwzięciem IPN w 2017 r. było przygotowanie nowej wystawy plenerowej pt. *Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem*, podsumowującej historię Kwatery Ł

i prac poszukiwawczych prowadzonych w latach 2012–2017 przez zespół IPN kierowany przez dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka.

Nieoczekiwanie aktualnego wymiaru w 2017 r. nabrała wystawa *„Żegota". Rada Pomocy Żydom* (premiera w Warszawie 1 grudnia 2017 r. w związku z 75. rocznicą powołania Rady Pomocy Żydom przy Delegacie Rządu RP na Kraj).

Istotnym działaniem, wpisującym się w działania upamiętniające 80. rocznicę tzw. operacji polskiej NKWD, było przygotowanie wystawy pt. *Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938*. Wystawę zaprezentowano w kilku miastach w Polsce (m.in. w Warszawie, Katowicach, Krakowie) oraz na Ukrainie (w Żytomierzu).

Spośród starszych wystaw IPN najczęściej prezentowanymi w 2017 r. były: *Polska Walcząca* (42 ekspozycje w kraju i za granicą), *Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna »Inka« 1928–1946* (38 ekspozycji w Polsce) oraz *Zbrodnia Katyńska* (34 ekspozycje w kraju).

Inną formą działalności edukacyjnej są konkursy. W 2017 r. odbyła się kolejna, VIII edycja ogólnopolskiego konkursu dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych „Sprzączki i guziki z orzełkiem ze rdzy…". Na konkurs zgłoszono 221 prac, a 70 autorów zostało nagrodzonych. Uczniowie razem z nauczycielami pod koniec września 2017 r. uczestniczyli w wyjeździe edukacyjnym „Śladami Polaków w Rumunii". Dodatkowo 45 prac uczniów wyróżniono nagrodą II stopnia.

We wrześniu odbył się finał konkursu „Śladami Bohaterów" realizowanego przez białostocki oddział IPN, w ramach którego kilkudziesięciu uczniów pod opieką nauczycieli i przy merytorycznym wsparciu pracowników IPN wyruszyło szlakiem walk II Korpusu gen. Władysława Andersa we Włoszech.

Ważnym i nowym projektem był w 2017 r. konkurs „Policjanci w służbie historii", realizowany w ścisłej współpracy z Policją. Uczestnikami tego konkursu była młodzież z klas policyjnych z całego kraju. Nagrodzeni uczniowie szkół średnich przebywali na kilkudniowym objazdowym wyjeździe po Białorusi i Ukrainie śladem polskiej historii i martyrologii.

Na wspomnienie zasługuje także przeprowadzona przez Oddział IPN w Białymstoku V edycja Ogólnopolskiego Konkursu IPN na Najlepszą Audycję Historyczną Roku. Podczas gali 21 listopada 2017 r. w Białymstoku ogłoszono laureatów: nagrody Grand Prix Prezesa IPN, nagrody im. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego w kategorii „Losy", nagrody Dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku w kategorii „Historia Regionalna" oraz wyróżnienia specjalne. Na V edycję Konkursu nadesłano 54 reportaże radiowe i telewizyjne.

W marcu 2017 r. zostało podpisane porozumienie o współpracy Instytutu Pamięci Narodowej ze Stowarzyszeniem Twórców Grafiki Użytkowej dotyczące realizacji konkursu skierowanego do młodych artystów „Młoda grafika polska dla Niepodległej". Zadaniem konkursowym było zaprojektowanie plakatu na temat „Niepodległość 1918–2018". Do konkursu ogłoszonego na początku kwietnia zgłoszono 108 prac, spośród których jury wyłoniło 1 plakat zwycięski i 11 wyróżnionych.

Coraz powszechniej w edukacji historycznej IPN wykorzystywana jest forma debaty oksfordzkiej. Debata na tematy historyczne wymaga od uczniów pogłębiania swojej wiedzy, rozwija umiejętności analizowania faktów i wyciągania wniosków. W roku szkolnym 2016/2017 odbyła się II edycja Turnieju Debat Historycznych. Oddziały i delegatury IPN zorganizowały 8 regionalnych Turniejów Debat Historycznych z udziałem 89 szkół. Osiem najlepszych zespołów – zwycięzców turniejów regionalnych – spotkało się w czerwcu 2017 r. na turnieju finałowym, który odbył się w siedzibie Sejmu RP.

W 2017 r. zakończono cykl warsztatów dla nauczycieli realizowanych wspólnie z MEN pt. „Polski wiek XX – losy państwa i narodu. Między dwoma totalitaryzmami". Natomiast w drugiej połowie roku rozpoczęto szkolenia z cyklu „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej", które będą kontynuowane w 2018 r.

Oferta edukacyjna IPN w 2017 r. kierowana również była do Polaków i Polonii zamieszkałej za granicą. Corocznym, ważnym elementem programu polonijnego są Polonijne Spotkania z Hi-

storią Najnowszą – dziesięciodniowy kurs dla nauczycieli i edukatorów pracujących w polskich placówkach poza krajem, który odbywa się w lipcu. Podczas warsztatów i wykładów uczestnicy poznają historię Polski XX w. i aktywne metody jej nauczania. W 2017 r. na całym świecie odbyło się wiele różnorodnych działań skierowanych do Polaków za granicą, m.in. spotkania w ramach „Przystanku Historia" w Brukseli, Nowym Jorku, Wilnie, Grodnie i Łucku, udział w VII Światowym Zjeździe Nauczycieli Polonijnych organizowanym przez Stowarzyszenie Wspólnota Polska w Ostródzie, wizyty w polskich szkołach m.in. na Ukrainie (Żytomierz, Łuck, Iwano-Frankiwsk, Lwów, Winnica), na Litwie (Wilno, Mejszagoła, Niemenczyn), w USA (Doylestown, Clark, Nowy Jork), Francji (Paryż, Saint-Germain, Aulnay sous Bois), na Węgrzech (Budapeszt), w Niemczech (Kolonia, Herdorf), Wielkiej Brytanii (Londyn, Glasgow, Crawley, Croydon), Belgii (Bruksela), Holandii (Brunssum), podczas których prowadzone były lekcje i warsztaty dla uczniów i nauczycieli dotyczące historii najnowszej Polski oraz prezentowana była oferta edukacyjna IPN. Wizytom towarzyszą także często wystawy IPN.

W wielu miastach Polski – nie tylko dużych, ale często ośrodkach powiatowych – realizowane były Przystanki Historia, a od grudnia 2017 r. została uruchomiona Akademia Niepodległości, która w 2018 r. będzie stanowić jeden z wielu elementów upamiętniania stulecia odzyskania przez Polskę własnej państwowości.

Instytut Pamięci Narodowej sięga również do nowoczesnych, multimedialnych form przekazu i upowszechniania historii najnowszej. Realizuje historyczne filmy dokumentalne, rejestruje konferencje naukowe oraz popularnonaukowe, programy publicystyczne, cykliczne audycje telewizyjne oraz spoty rocznicowe. IPN jest również obecny w radio, w którym pracownicy przygotowują historyczne audycje tematyczne, rozmowy o publikacjach i wydarzeniach rocznicowych. Wiele realizacji to autorskie pomysły pracowników IPN, na przykład przeprowadzany w Internecie cykliczny program publicystyczny „Wideoczat z historią"; w którym aktywny udział biorą internauci. Szczególnie ważne jest przygotowanie filmów animowanych skierowanych do młodego odbiorcy w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Wśród licznych przedsięwzięć multimedialnych sztandarowym projektem w tym zakresie stała się produkcja filmu *Niezwyciężeni*. Sukces filmu zachęca do kontynuacji działań na rzecz promocji historii Polski za granicą. Film *Niezwyciężeni* dotarł do ponad 20 mln ludzi na całym świecie. IPN chcąc wykorzystać jego potencjał edukacyjny, nieustannie rozwija zasięg jego oddziaływania. Dlatego film ten stał się częścią większego projektu edukacyjnego na rzecz historii Polski oraz prawdy historycznej. Osią wszystkich działań są portale edukacyjne, które dostarczają wiedzy na temat najnowszej historii Polski oraz o działaniach edukacyjnych prowadzonych przez Instytut Pamięci Narodowej.

Duże znaczenie w działaniach IPN ma dokumentacja relacji świadków historii m.in. poprzez utrwalanie notacji w formie wideo. W ten sposób powstaje unikatowy zbiór relacji służących celom naukowym, edukacyjnym i dydaktycznym. Zebrane notacje są źródłem historii mówionej, na podstawie którego powstają filmy dokumentalne oraz relacje udostępniane w internecie.

Biuro Badań Historycznych i jego oddziałowe biura realizowały swoje obowiązki zgodnie z zadaniami określonymi w ustawie o Instytucie Pamięci Narodowej, a dotyczącymi w szczególności zachowania pamięci o ogromie ofiar i strat materialnych poniesionych przez naród polski w okresie II wojny światowej oraz patriotycznych czynach dokonywanych przez obywateli polskich na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, a także w obronie wolności i godności ludzkiej.

Bardzo istotną częścią działalności Biura Badań Historycznych są konferencje naukowe, na których prezentowane są rezultaty badań naukowych. Do najważniejszych międzynarodowych konferencji zorganizowanych lub współorganizowanych z innymi instytucjami naukowymi w 2017 r. należały: „»Operacja polska« NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni", która odbyła się w Belwederze (28–29 września 2017 r.); „Need to Know VII: Hidden Hand of Intelligence", która odbyła się 9–10 listopada 2017 r. w Budapeszcie; „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Jó-

zefie Piłsudskim" w Wilnie 5–6 grudnia 2017 r., połączona z obchodami 150. rocznicy urodzin Marszałka, oraz „Narody okupowanej Europy wobec Zagłady Żydów/Nations of Occupied Europe facing the Holocaust", która miała miejsce w Warszawie 6–8 grudnia 2017 r. Z racji zbliżających się obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę we współpracy z Kancelarią Prezydenta RP kontynuowano rozpoczęty w 2016 r. cykl debat o niepodległości, w których uczestniczą najwybitniejsi polscy historycy XX w. Z ramienia IPN debaty koordynuje i prowadzi prof. Włodzimierz Suleja.

Od 2017 r. zdecydowano się skoordynować i połączyć, w ramach ogólnopolskiej struktury organizacyjnej IPN, badania historii najnowszej zarówno te przekrojowe, porównawcze, jak i projekty dokumentacyjne. Utworzono czternaście Centralnych Projektów Badawczych, starając się dostosować je do nowych zadań, jakie przed Instytutem postawiła nowelizacja ustawy z 2016 r. Równocześnie w dotychczasowej formule kontynuowano badania regionalne prowadzone w ramach Oddziałowych Projektów Badawczych.

Wśród publikacji naukowych wydanych przez Instytut Pamięci Narodowej w 2017 r. trzeba przede wszystkim wymienić czasopisma naukowe: półrocznik „Pamięć i Sprawiedliwość", rocznik „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1945–1989" i utworzony w drugiej połowie 2017 r. rocznik „Polish-Jewish Studies". Publikacje zwarte są wynikiem kontynuacji badań nad różnymi aspektami historii Polski XX w. Do najważniejszych należy zaliczyć m.in.: publikację normatywów bezpieki cywilnej i wojskowej oraz studiów nad resortem spraw wewnętrznych, nad emigracją i podziemiem niepodległościowym, opozycji po 1956 r. i rolą Kościoła w PRL. Do najważniejszych publikacji należy zaliczyć dwutomową monografię Witolda Bagieńskiego (pracownika AIPN) *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*. Warto także przypomnieć, że w 2017 r. ukazały się dwa pierwsze tomy monumentalnego dziennika (*Pro Memoria*), jaki prowadził kardynał Stefan Wyszyński.

Biuro Badań Historycznych siłami swoich pracowników realizowało też wsparcie merytoryczne niektórych projektów naukowo-dokumentacyjnych (w ramach Komisji Ekspertów IPN), np. „Pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji dotyczących faktów pomocy udzielanej ludności żydowskiej przez polskich obywateli w okresie drugiej wojny światowej" realizowany przez podmiot zewnętrzny, tj. Fundację „Polsko-Niemieckie Pojednanie" (FPNP).

Należy też wspomnieć o cieszącym się dużym powodzeniem przedsięwzięciu, jakim była już XI Letnia Szkoła Historii Najnowszej IPN, która odbyła się od 4 do 9 września 2017 r. w Palczewie pod Warszawą.

W 2017 r. kontynuowano prace poszukiwawcze rozpoczęte w latach wcześniejszych oraz rozpoczęto badania historyczne nad poszukiwaniem nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego skrycie pochowanych w 348 nowych sprawach. Badania historyczne prowadzone były w szczególności na podstawie kwerend realizowanych w zasobach archiwalnych Instytutu Pamięci Narodowej, Wojskowego Biura Historycznego im. gen. Kazimierza Sosnkowskiego, Polskiego Czerwonego Krzyża, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych podmiotów publicznych i prywatnych, a także relacji świadków świadków.

Podczas prac poszukiwawczych przeprowadzonych w 2017 r. odnaleziono 208 szkieletów ludzkich (w tym 157 w ramach śledztw prokuratorów oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, jeden w ramach śledztwa Prokuratury Rejonowej w Łukowie, 50 w wyniku prac nieobjętych śledztwami) oraz kilka tysięcy fragmentów szczątków ludzkich.

21 kwietnia 2017 r. w Pałacu Prezydenckim odbyła się uroczystość wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom, podczas której podano do publicznej wiadomości informację o identyfikacji dwunastu osób, ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, których szczątki zostały odnalezione w wyniku prowadzenia prac poszukiwawczych: Stanisława Biziora „Eama", Stefana Długołęckiego, Czesława Dumy „Nieznanego", Czesława Gałązki „Mroza", „Bystrego", Czesława Guzieniuka „Gałęzi", Konstantego Kuźmickiego, Ludwika Machalskiego „Mnicha", Lucjana Minkiewicza „Wik-

tora", Stefana Nowaczka „Wilka", Mariana Pilarskiego „Groma", „Bończy", „Jara", „Olgierda", Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia", „Zawiei", Piotra Tomaszyckiego „Gałązki".

Współorganizowano z instytucjami państwowymi oraz samorządowymi państwowe uroczystości pogrzebowe zidentyfikowanych członków podziemia niepodległościowego.

Prace poszukiwawcze w roku sprawozdawczym zostały przeprowadzone w 37 miejscach w Polsce i za granicą, w tym na szczególną uwagę zasługują m.in. prace prowadzone:

– na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie (kwiecień – lipiec 2017 r.). Prace zrealizowane zostały przez pracowników BPiI oraz ok. 200 wolontariuszy w ramach prowadzonego przez OKŚZpNP w Warszawie śledztwa. Podczas prac odnaleziono cztery pełne szkielety oraz kilka tysięcy fragmentów szczątków ludzkich;

– na terenie byłego Aresztu Śledczego Warszawa-Mokotów przy ul. Rakowieckiej w Warszawie (lipiec, wrzesień i październik 2017 r.) Badania realizowano nieopodal muru straceń, przy bloku „N" oraz przy pawilonie X. Zlokalizowano miejsca straceń i pochówku prawdopodobnie z sierpnia 1944 r.;

– na terenie byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego Gross-Rosen w ramach śledztwa OKŚZpNP we Wrocławiu (październik 2017 r.). Podczas głównych prac w jednej ze szczelin przeciwlotniczych zlokalizowanych na terenie obozu odkryto 64 szkielety ludzkie zalegające w trzech warstwach. W wyniku przeprowadzenia kolejnych badań sondażowych ujawniono obecność kolejnych szczątków ludzkich;

– w kwaterze 45N Cmentarza Bródnowskiego w ramach śledztwa OKŚZpNP w Warszawie (kwiecień 2017 r). W wyniku przeprowadzonych prac odnaleziono i ekshumowano szczątki 17 osób;

– na Cmentarzu Rzymskokatolickim przy ul. Unickiej w Lublinie ramach śledztw lubelskiej OKŚZpNP. W wyniku prac odnaleziono i dokonano ekshumacji szczątków siedmiu osób straconych i zmarłych w więzieniu na Zamku w Lublinie w latach 1944–1954;

– w Pohoście na Białorusi (wrzesień 2017 r.). Polsko-białoruska ekspedycja przeprowadziła prace poszukiwawcze miejsca pochówku żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza ze strażnicy „Pohost" wchodzącej w skład kompani granicznej KOP „Dołhinów" batalionu „Budsław" Pułku „Wilejka", poległych we wrześniu 1939 r. W wyniku przeprowadzonych prac archeologicznych odnaleziono zbiorową mogiłę, z której ekshumowano szczątki pięciu osób.

W roku sprawozdawczym realizowano zadania związane z gromadzeniem materiału porównawczego w Bazie Materiału Genetycznego IPN. W rezultacie pobrano i zarejestrowano ponad 400 próbek materiału biologicznego od żyjących krewnych ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu.

W celu usprawnienia procesu identyfikacji odnalezionych szczątków 4 października 2017 r. zawarto umowę o współpracy pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej – Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu a Konsorcjum naukowo-badawczym pod nazwą Grupa ds. Identyfikacji (na podstawie) DNA (Konsorcjum GRID), w skład którego weszło sześć ośrodków medycznych.

Szczegółowe informacje na temat prowadzonych prac przytoczone zostały w części sprawozdania poświęconej poszukiwaniom i identyfikacji.

Należy zauważyć, że w roku sprawozdawczym oprócz działań związanych z upamiętnianiem historycznych wydarzeń, miejsc i postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą oraz miejsc walki i męczeństwa innych narodów na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 8 listopada 1917 r. do 31 lipca 1990 r. podstawowym zadaniem wykonywanym przez pracowników pionu upamiętniania walk i męczeństwa było realizowanie ustawowych rozstrzygnięć w przestrzeni publicznej nazw podlegających rygorom ustawy z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej.

W tym zakresie podejmowane były liczne działania zmierzające do ułatwienia samorządom realizacji ustawy, która w wielu aspektach budziła kontrowersje, niejednokrotnie wykorzystywane politycznie. Przedstawiciele Instytutu od samego początku przyjęli strategię udzielania meryto-

rycznych odpowiedzi wynikających z ustalonych faktów na temat patronów ulic i innych miejsc w przestrzeni publicznej.

Chociaż realizacja ustawy wiązała się z dużym nakładem pracy, co spowodowane było również dużym zainteresowaniem mediów lokalnych i zagranicznych (szczególnie rosyjskojęzycznych), to uznać należy, że proces w zdecydowanej większości przebiegał sprawnie, doprowadzając do finału w postaci wydania przez wojewodów zarządzeń zastępczych zmieniających patronów ulic.

Pomimo powyższych obciążeń pracownicy pionu upamiętniania walk i męczeństwa równolegle rozszerzali ewidencję miejsc pamięci położonych na terenie Polski i poza granicami kraju. Lustracje i inwentaryzacje polskich miejsc pamięci pozwalające na ocenę stanu utrzymania przeprowadzono m.in. na terenie Niemiec, Szwecji, Ukrainy i Białorusi.

Pion upamiętnień realizował także po raz pierwszy zadania związane z remontami istniejących oraz urządzaniem nowych miejsc pamięci – zarówno upamiętnień, jak i grobów wojennych. Wśród wykonanych prac można wymienić: pomnik żołnierzy węgierskich wspierających Powstanie Warszawskie (Warszawa), nagrobek ppłk. Antalla Somssicha, ochotnika w wojnie polsko-bolszewickiej (Zalakomar, Węgry), upamiętnienie szkoły oficerskiej Związku Strzeleckiego w Stróży (woj. małopolskie), pomnik ofiar zbrodni ukraińskich nacjonalistów w Lublinie. Wyremontowano m.in. cmentarz ofiar niemieckiego obozu pracy Smukała w Bydgoszczy, groby żołnierzy Legionów Polskich na cmentarzu przy ul. Białej w Lublinie, pomnik powstańców wielkopolskich w Pakości (woj. kujawsko-pomorskie), cmentarz żołnierzy 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK w Rymaczach (Ukraina).

Pion upamiętnień prowadził też prace archeologiczno-ekshumacyjne, a także współorganizował uroczystości pogrzebowe ofiar zbrodni komunistycznych i żołnierzy wyklętych odnalezionych i zidentyfikowanych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, w tym Leopolda Rząsy i Michała Zygo w Rzeszowie, Leona Taraszkiewicza we Włodawie, Mariana Pilarskiego i Stanisława Biziora w Radecznicy, Ludwika Machalskiego w Staszowie.

Przeprowadzona w 2016 r. nowelizacja ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Nardowi Polskiemu oprócz dotychczasowych zadań ustawowych prokuratorów KŚZpNP, jakim jest ściganie zbrodni w rozumieniu art. 1 pkt 1 lit. a powołanej ustawy, rozszerzyła zakres działalności KŚZpNP, zobowiązując prokuratorów do kierowania wniosków i występowania przed sądami w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz czynnego udziału w poszukiwaniu miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Realizując nowe zadania, prokuratorzy KŚZpNP w 2017 r. podjęli czynności w 726 sprawach o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, co zaowocowało skierowaniem do końca 2017 r. 422 wniosków do sądu o unieważnienie orzeczeń wydanych przez komunistyczne sądy. W tym samym okresie sądy zakończyły 446 postępowań, w ramach których stwierdzono nieważność orzeczeń sądowych w przypadku 431 postępowań. Prokuratorzy wzięli udział w łącznie w 568 posiedzeniach sądowych, a unieważnione dotychczas wyroki zapadały w okresie obejmującym cały okres PRL od lat czterdziestych do osiemdziesiątych.

Trzecim równorzędnym elementem pracy prokuratorów KŚZpNP w 2017 r. oprócz ścigania zbrodni w rozumieniu art. 1 pkt 1 lit. a oraz spraw unieważnieniowych stał się udział w realizacji prac poszukiwawczych prowadzonych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji. W przypadku braku podstaw do prowadzenia śledztw prokuratorzy czuwają nad prawidłowością zabezpieczenia materiału genetycznego i uzyskania opinii pozwalających na identyfikację odnalezionych osób. W 2017 r. w wyniku prac zainicjowanych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji oraz przekazanych informacji wszczęto na tej podstawie 12 postępowań przygotowawczych. W tym samym

okresie prokuratorzy przeprowadzili prace ekshumacyjne ofiar totalitaryzmów w 21 śledztwach prowadzonych w oddziałowych komisjach. Uzyskali również 17 opinii biegłych z zakresu genetyki sądowej, identyfikujących ofiary zbrodni komunistycznych i nazistowskich pochowane w bezimiennych grobach, których szczątki ujawniono w ramach postępowań karnych.

Prokuratorzy KŚZpNP w 2017 r. przeprowadzili 1096 postępowań karnych. Skierowano 11 aktów oskarżenia w 11 sprawach w stosunku do 11 osób oskarżonych. Wydano 164 postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa oraz postanowiono o umorzeniu 885 postępowań. Wśród postępowań umorzonych 378 spraw zakończono z uwagi na niewykrycie sprawców czynów, na podstawie art. 322 § 1 kpk, 507 postępowań umorzono z innych powodów – na podstawie art. 17 § 1 pkt 1–11 kpk, w tym z uwagi na śmierć sprawcy umorzono 39 śledztw. Zawieszono bieg śledztw w 10 sprawach, a 26 postępowań zakończono w inny sposób. W 2017 r. przesłuchano w charakterze podejrzanych 20 sprawców oraz przesłuchano łącznie 4150 świadków.

Prokuratorzy kontynuują podejmowanie celem procesowego zakończenia postępowań pozostawionych bez rozstrzygnięcia po byłej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Od stycznia do grudnia 2017 r. podjęli łącznie 186 zawieszonych śledztw i 156 spraw tej kategorii zakończyli. Kontynuowany jest również przegląd zakończonych spraw sądów okręgowych prowadzonych na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2014 r., poz. 1851 z późn. zm.) w celu ujawnienia informacji dających podstawę do wszczęcia śledztw z urzędu w sprawach zbrodni komunistycznych. W 2017 r. prokuratorzy KŚZpNP dokonali przeglądu 1900 takich spraw, co pozwoliło na samodzielne zainicjowanie 171 nowych postępowań w sprawach stanowiących zbrodnie komunistyczne.

Przedstawiony zakres pracy prokuratorów KŚZpNP w 2017 r. wskazuje na znaczne zwiększenie ich obowiązków służbowych, które były realizowane przy niemal niezmienionym stanie etatowym KŚZpNP.

W roku sprawozdawczym do Biura Lustracyjnego wpłynęły 34 984 nowe oświadczenia lustracyjne od osób pełniących funkcje publiczne lub kandydujących do ich objęcia. Łącznie w zasobie biura znajduje się tym samym obecnie 410 175 oświadczeń lustracyjnych. Dotychczas zainicjowano procedury weryfikujące treść oświadczeń w 82 779 sprawach, zakończono 78 089 postępowań. Należy podkreślić, że w następstwie zmian ustawowych obowiązkiem lustracyjnym objęto osoby pełniące kolejne funkcje publiczne. I tak w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1948) Biuro Lustracyjne przyjęło 32 848 oświadczeń lustracyjnych oraz 1071 informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego wypełnionych przez osoby wymienione w art. 4 pkt 58 i 59 ustawy lustracyjnej, tj. osoby zatrudnione w jednostkach organizacyjnych Krajowej Administracji Skarbowej albo funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej oraz szefów Krajowej Administracji Skarbowej i ich zastępców. W następstwie nowelizacji ustawy o sporcie z 12 września 2017 r. (Dz.U. z 2017 r., poz. 1463), która nałożyła na członków zarządów polskich związków sportowych obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego, pomiędzy przedstawicielem Ministerstwa Sportu i Turystyki a naczelnikiem Wydziału Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych prowadzone były konsultacje dotyczące technicznych aspektów składania oświadczeń lustracyjnych i informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia oraz czynności związanych z ich przekazaniem do BL. Przesyłanie tych oświadczeń rozpocznie się w 2018 r.

W trzech katalogach tematycznych opublikowano dane dotyczące 12 387 nowych osób.

W katalogu osób pełniących najważniejsze funkcje publiczne opublikowano dane dotyczące 127 nowych, dotychczas nieobjętych katalogiem osób.

Powyższe katalogi, zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej IPN – KŚZpNP na stronie internetowej http://katalog.bip.ipn.gov.pl, wykazują co miesiąc ok. 120 000–140 000 wejść, co wskazuje na stale wysoki poziom zainteresowania ze strony opinii publicznej tą częścią działalności biura.

W roku sprawozdawczym zainicjowano procedury weryfikujące prawdziwość oświadczeń lustracyjnych w 12 368 sprawach. Łącznie w tym czasie zweryfikowano 11 747 oświadczeń lustracyjnych, w tym prokuratorzy skierowali 151 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego z uwagi na uzasadnioną wątpliwość co do prawdziwości badanego oświadczenia i przedstawili 87 stanowisk w tzw. postępowaniach autolustracyjnych.

W 176 sprawach zapadły prawomocne orzeczenia sądowe, w tym 140 orzeczeń uznających, że kwestionowane oświadczenia lustracyjne są niezgodne z prawdą. Powyższe dane pokazują istotne zwiększenie obciążenia pracą prokuratorów i pracowników biura, a jednocześnie stale wzrastającą efektywność kierowanych wniosków lustracyjnych na przełomie ostatnich pięciu lat.

Jednym z najważniejszych działań realizowanych w 2017 r. przez Biuro Lustracyjne było wdrożenie nowych rozwiązań informatycznych zaproponowanych przez zespół złożony z pracowników BL wspomaganych przez pracowników Biura Informatyki oraz Archiwum IPN. Rozwiązania te doprowadziły do powstania platformy informatycznej, która umożliwi jednorodne zarządzanie bazami danych wykorzystywanymi dotychczas w pracach BL i jednostek podległych (aplikacja portalowo-katalogowa, baza oświadczeń lustracyjnych, system generujący oświadczenia do weryfikacji).

Przy założeniu zachowania i pełnego wykorzystania dotychczas wprowadzonych danych oraz ich struktury stworzenie jednej platformy ma za zadanie ułatwić zarządzanie zespołem, uprościć pracę i procedury obowiązujące obecnie w biurze w zakresie: przygotowywania i publikowania katalogów tematycznych, wykazu z art. 22 ustawy lustracyjnej, ewidencji oświadczeń lustracyjnych oraz częściowo w zakresie przygotowywania postępowań lustracyjnych. W drugiej połowie roku wysiłek zespołu odpowiedzialnego za wdrożenie i rozwój aplikacji Biura Lustracyjnego został skierowany na:

– stworzenie rozwiązań umożliwiających dokonywanie sprawdzeń w systemie Cyfrowe Archiwum z poziomu aplikacji BL. Rozwiązania te, działające na zasadzie wyszukiwarki prostej w Cyfrowym Archiwum, zostały udostępnione użytkownikom we wrześniu 2017 r.;

– stworzenie możliwości wysyłania zapytań ewidencyjnych w formie elektronicznej z aplikacji Biura Lustracyjnego do odpowiedniego modułu aplikacji Cyfrowe Archiwum. Rozwiązanie to jest gotowe po stronie systemu BL, wdrożenie produkcyjne planowane jest na pierwszy kwartał 2018 r.

Wdrożenie nowych rozwiązań informatycznych wiązało się z przeniesieniem baz danych obejmujących łącznie ok. 480 000 rekordów. Nowa wyszukiwarka z rozszerzonym zakresem wyszukiwania danych, dostępna jest również na stronie BIP IPN, gdzie publikowane są katalogi Biura Lustracyjnego. Powyższe powinno ułatwić szerszy dostęp dla osób zainteresowanych do informacji opracowanych i udostępnionych przez Biuro Lustracyjne.

Podkreślić należy, że z uwagi na znaczne obciążenie Archiwum IPN realizacją zadań ustawowych pracownicy Biura Lustracyjnego wzięli udział w przygotowywaniu na podstawie ustawy z 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin, informacji o przebiegu służby wskazanych funkcjonariuszy na rzecz totalitarnego państwa zgodnie z brzmieniem art. 13 ww. ustawy. Zespół ten w pierwszym półroczu 2017 r. przygotował 5902 informacje, które następnie zostały za pośrednictwem Archiwum IPN przekazane do Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA.

W związku z wejściem w życie ustawy z 8 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych oraz niektórych innych ustaw także wyznaczono pracowników BL do pracy przy realizacji tej ustawy w oddziałach w Szczecinie oraz w Katowicach. Jednocześnie mając na uwadze znaczne obciążenie Archiwum Instytutu opisanymi powyżej zadaniami ustawowymi i chcąc uniknąć ewentualnych, spowodowanych tym opóźnień w kwerendach archiwalnych realizowanych przez to biuro na po-

trzeby postępowań prokuratorskich, pracownicy centrali BL samodzielnie przeprowadzili część sprawdzeń w kartotekach i bazach danych po zlikwidowanym zbiorze zastrzeżonym Instytutu.

W 2017 r. OBL w Szczecinie wystąpiło z inicjatywą organizowania spotkań z osobami rozpracowywanymi przez organy bezpieczeństwa państwa PRL, które walczyły o niepodległy byt państwa polskiego. Celem tych spotkań była przede wszystkim prezentacja dorobku w zakresie tworzenia Katalogu Rozpracowywanych, w tym pokaz multimedialny, ukazanie pracy oraz metod operacyjnych Służby Bezpieczeństwa PRL, ale także podkreślenie wagi i znaczenia tego katalogu dla ukazania szerokiego zakresu inwigilacji obywateli przez służby specjalne państwa komunistycznego. Spotkania te dały jednocześnie możliwość wyjaśnienia zaproszonym osobom przepisów regulujących publikowanie katalogu i w następstwie uzyskanie wymaganej przepisami ustawy o IPN zgody na publikację ich danych osobowych w katalogu rozpracowywanych. Z obserwacji biura wynika bowiem, że odbiorcy pism kierowanych przez biuro na podstawie art. 52 a ust. 7 ustawy o IPN często nie wyrażają zgody na publikację z uwagi na brak wiedzy na temat tego katalogu.

Duże zainteresowanie organizowanymi spotkaniami i pozytywny oddźwięk wśród zaproszonych osób spowodowało, że kolejne oddziały organizują takie spotkania. Do końca 2017 r. takie spotkania zorganizowane zostały w Szczecinie i Koszalinie oraz w Poznaniu i Rzeszowie. Podkreślić należy, że łącznie w trakcie tych czterech spotkań uzyskano 105 zgód na publikacje danych w tym katalogu. Działania te będą kontynuowane w 2018 r.

1. Informacja o działalności Kolegium IPN

Rok 2017 był pierwszym pełnym rokiem działalności Kolegium IPN. W tym okresie realizowało ono działania w dotychczasowym składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. Jan Draus, prof. Piotr Franaszek, ks. prof. Józef Marecki, prof. Andrzej Nowak, prof. Wojciech Polak, Bronisław Wildstein, prof. Tadeusz Wolsza i Krzysztof Wyszkowski.

Pracami Kolegium przez cały rok kierował prof. Jan Draus, który 27 czerwca ponownie został wybrany na przewodniczącego; zastępcami przewodniczącego byli: Sławomir Cenckiewicz, Józef Marecki (od 27 czerwca 2017 r.) i Tadeusz Wolsza.

Kolegium odbyło 12 posiedzeń, w których oprócz jego członków uczestniczyli: Prezes IPN dr Jarosław Szarek lub delegowani przez niego przedstawiciele. Informowali o bieżących sprawach Instytutu oraz odpowiadali na pytania i interpelacje, które wpłynęły do Kolegium lub zostały wniesione przez jego członków. W zależności od tematu obrad w posiedzeniach uczestniczyli także: zaproszeni goście zewnętrzni, dyrektorzy lub wicedyrektorzy odpowiednich pionów Instytutu oraz pracownicy merytoryczni.

Ustawa z 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 749), która weszła w życie 16 czerwca 2016 r., wprowadziła istotne zmiany nie tylko w strukturze IPN, ale także nałożyła na Instytut nowe zadania. Jednym z nich był przegląd dokumentów znajdujących się w wyodrębnionym, tajnym zbiorze Archiwum IPN. Prace nad tym zbiorem zgodnie z ustawą powinny zostać zakończone do 16 czerwca 2017 r. Wspomniane prace determinowały działania podejmowane przez Kolegium w drugim półroczu 2016 r. i w pierwszym półroczu 2017 r. Temu służyło między innymi oddelegowanie prof. Cenckiewicza (obok Marzeny Kruk, dyrektora Archiwum IPN, Mariusza Kwaśniaka, zastępcy dyrektora Archiwum IPN, oraz dr. Witolda Bagieńskiego, pracownika Archiwum) do prac w komisji rekomendującej prezesowi rozwiązania związane z przeglądem dokumentów oraz z zatwierdzeniem lub odmową zatwierdzenia wniosku służb o nadanie klauzuli tajności. Dlatego też 25 kwietnia zorganizowano posiedzenie z udziałem: Antoniego Macierewicza, ministra obrony narodowej, Mariusza Kamińskiego, ministra koordynatora służb specjalnych, członka Rady Ministrów, prof. Piotra Pogonowskiego, szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Piotra Krawczyka, szefa Agencji Wywiadu, przedstawicieli gen. bryg. Andrzeja Kowalskiego, szefa Służby Wywiadu Wojskowego, Piotra Bączka, szefa Służby Kontrwywiadu Wojskowego, oraz płk. SG Marka Łapińskiego, komendanta głównego Straży Granicznej. W trakcie obrad omówiono realizację przeglądu byłego zbioru wyodrębnionego oraz uznano, że do 20 maja ministrowie koordynujący działania służb, w których gestii pozostają materiały z byłego zbioru wyodrębnionego, przedstawią rekomendacje dotyczące ewentualnego nadania klauzuli tajności wybranym dokumentom na zasadach ustawy o ochronie informacji niejawnych. Ponadto 27 czerwca Kolegium zapoznało się z podsumowaniem przeglądu dokumentów.

W trakcie posiedzenia 18 stycznia zapoznano się także ze sprawozdaniem z działalności Rady i omówiono sprawozdanie Kolegium IPN za rok 2016, zamieszczone w Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu za

rok 2016, przedkładanej Sejmowi RP i Senatowi RP. Informację o działalności Instytutu Pamięci Kolegium omówiło natomiast 21 marca i wówczas też podjęło uchwałę w przedmiotowej sprawie.

Cztery z posiedzeń Kolegium zostały poświęcone m.in. pionowi poszukiwań i identyfikacji. 18 stycznia zapoznano się z koncepcją działania (w tym z problemami i sukcesami) Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN oraz jego oddziałowych biur. 14 lutego Kolegium wysłuchało dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka, zastępcę prezesa IPN, w związku ze złożoną przez niego dymisją oraz wyraziło opinię w tej sprawie. 21 marca członkowie Kolegium spotkali się z przedstawicielami Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego, z którymi omówiono dotychczasową realizację zadań wynikających z porozumienia pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej – Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i Pomorskim Uniwersytetem Medycznym zawartego 28 września 2012 r. oraz zmian wprowadzonych Aneksem nr 2 do porozumienia z 23 listopada 2015 r. 16 maja członkowie Kolegium udali się natomiast wraz z prezesem na miejsce poszukiwań polskich bohaterów zamordowanych przez władze komunistyczne na wojskowe Powązki „Łączkę", gdzie przyglądali się pracom pracowników biura oraz wolontariuszy prowadzonym pod kierunkiem dr. hab. Szwagrzyka. Następnie odwiedzili także ostatnie miejsce spoczynku zmarłych na emigracji: mjr. Henryka Floyar-Rajchmana i płk. Ignacego Matuszewskiego, którym oddali cześć.

Kolegium IPN 14 lutego przyjęło uchwałę w sprawie rekomendacji Centralnych Projektów Badawczych Instytutu Pamięci Narodowej. Ponadto zapoznało się z realizacją projektów i przedstawiło podczas posiedzeń swoje uwagi i sugestie odnośnie do projektów: „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989" i „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989" (11 lipca) oraz „Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945" (29 sierpnia).

Kolegium podczas posiedzeń:

– zapoznało się z koncepcją działania Biura Edukacji Narodowej i jego biur oddziałowych (14 lutego);

– omówiło koncepcję działania Wydawnictwa IPN (16 maja);

– zapoznało się z działalnością Biura Lustracyjnego i jego biur oddziałowych (27 czerwca);

– udało się do Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, gdzie pod ścianą rozstrzelań oddano hołd zamordowanemu 29 sierpnia 1949 r. Adamowi Doboszyńskiemu, który 11 lipca 1949 r. został skazany przez sąd wojskowy na karę śmierci (29 sierpnia), składając kwiaty i zapalając znicze;

– omówiło planowane przez Instytut przedsięwzięcia z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (26 września);

– wysłuchało podsumowania działania Instytutu w zakresie dekomunizacji ulic i pomników (3 października).

Zgodnie z art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 744) jednostki samorządu terytorialnego albo związki jednostek samorządu terytorialnego i związki metropolitalne miały ustawowy obowiązek – w terminie 12 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy – zmienić nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, w tym dróg, ulic, mostów i placów, upamiętniające osoby, organizacje, wydarzenia lub daty symbolizujące komunizm lub inny ustrój totalitarny lub propagujące taki ustrój w inny sposób. W przypadku niewykonania tego obowiązku wojewodowie zostali zobowiązani do wydania zarządzeń zastępczych, w których nadają nową – zgodną z duchem ustawy – nazwę, w terminie 3 miesięcy od dnia, w którym upłynął wyżej wymieniony dwunastomiesięczny termin.

Podczas posiedzenia 25 kwietnia Kolegium, zgodnie z art. 24a ustawy o IPN, omówiło przedłożone przez Prezesa IPN Sprawozdanie z działalności Instytutu za 2016 r. i podjęło jednogłośne (7 głosami) uchwałę w sprawie jego przyjęcia.

Dwa ostatnie posiedzenia (7 listopada i 19 grudnia) zostały poświęcone omówieniu propozycji nowelizacji ustaw: o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Naro-

dowi Polskiemu, o grobach i cmentarzach wojennych oraz prawo o prokuraturze. Kolegium podjęło uchwałę oceniającą zasadność proponowanych zmian oraz zobowiązało prezesa do wystąpienia z prośbą o podjęcie prac legislacyjnych.

Kolegium podczas posiedzeń podjęło także uchwały w sprawie zgłoszonych przez prezesa kandydatów na stanowiska kierownicze wymienione w statucie IPN w związku z realizacją art. 23 ust. 2 pkt 2 ustawy o IPN.

Ponadto wypełniając obowiązek wynikający z art. 36 ust. 9 ustawy o IPN, Kolegium wydało pięć opinii – z uwagi na wnioski Prezesa IPN – odnośnie do odwołań od decyzji administracyjnych dyrektorów oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie nieudostępnienia dokumentów z uwagi na wykonywanie zadań ustawowych.

Należy dodać, że członkowie Kolegium brali nie tylko udział w posiedzeniach, ale także aktywnie uczestniczyli w przedsięwzięciach organizowanych lub współorganizowanych przez Instytut oraz dotyczących jego ustawowych celów i misji.

Krzysztof Wyszkowski uczestniczył w konferencjach: naukowo-edukacyjnej: „Sprzeczne narracje. Historia powojennej Polski" w Warszawie 19–20 stycznia 2017 r. oraz naukowej „Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy" w Kielcach 3–4 lipca 2017 r.

Ponadto Krzysztof Wyszkowski oraz prof. Cenckiewicz uczestniczyli w dyskusji i pokazie filmu *Zanim wybuchł sierpień* (21 lutego) w reżyserii Jędrzeja Lipskiego i Piotra Mielecha z cyklu „Żołnierze wyklęci i zapomniani bohaterowie" zorganizowanym przez Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie.

Profesor Sławomir Cenckiewicz wziął udział w dyskusjach nad książkami: Józefa Marii Ruszara *Czerwone pająki. Dziennik żołnierza LWP* (31 maja), Tadeusza Katelbacha *O zjednoczenie i legalizm. Ostatni akt życia publicznego Kazimierza Sosnkowskiego* (29 czerwca), Pawła Lisickiego *Luter. Ciemna strona rewolucji* (4 października) oraz Lecha Kowalskiego *Krótsze ramię Moskwy. Historia kontrwywiadu wojskowego PRL* (22 listopada), które odbyły się w Centrum Edukacyjnym IPN w Warszawie. Uczestniczył też w promocjach wydanego przez IPN albumu Sławomira Cenckiewicza i Adama Chmieleckiego *Anna Walentynowicz 1929–2010* w Warszawie (26 września), w Krakowie (27 października) w ramach organizowanych 21. Międzynarodowych Targów Książki (26–29 października), w Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku (30 października) i w Węgrowie (28 listopada) oraz promocji albumu Krzysztofa Kaczmarskiego, Wojciecha Jerzego Muszyńskiego i Rafała Sierchuły *Generał Józef Haller 1873–1960* współorganizowanej przez IPN, Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego oraz Stowarzyszenie „Wspólnota Polska" w Warszawie (22 lipca). Przygotował on artykuł: *Katyńska geneza LWP* opublikowany w „Biuletynie IPN" 2017, nr 4. Uczestniczył także w dyskusjach: z cyklu „Tajemnice wywiadu" poświęconej płk. Ryszardowi Kuklińskiemu (24 maja), odbywającej się po wykładzie dr. Jana Cholinsky'ego (pracownika czeskiego Instytutu Badania Reżimów Totalitarnych): *Aksamitna rewolucja w Czechosłowacji, transformacja komunizmu w postkomunizm i problemy historiografii* w Warszawie (11 grudnia). Wziął również udział w konferencji „Ignacy Matuszewski. Pułkownik. Publicysta. Antykomunista" współorganizowanej przez resort obrony, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne i Służbę Kontrwywiadu Wojskowego. Wygłosił wówczas wykład: *Antykomunizm płk. Ignacego Matuszewskiego pod Warszawą* (22 czerwca) a wcześniej przygotował bezpłatnie rozpowszechnianą broszurę poświęconą pułkownikowi. Uczestniczył ponadto w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Polskie sojusze wojskowe w XX wieku – aspekty polityczne, militarne i ekonomiczne" w Kołobrzegu (14–15 września), współorganizowanej przez Oddziały IPN w Szczecinie i Wrocławiu oraz Wojskowe Biuro Historyczne, podczas której wygłosił wykład: *Europejski Teatr Działań Wojennych – definicja, geopolityka i sowiecka strategia wojny* oraz konferencji „Szpiedzy – Dezerterzy – Renegaci. Wykroczenia i przestępstwa żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych w latach 1918–1989" we Wrocławiu (25–26 października), współorganizowanej przez Oddział IPN we Wrocławiu oraz Archiwum Wojskowe w Oleśnicy, gdzie wystąpił z wykładem *Pułkownik Ry-*

szard Kukliński – czyli klęska kontrwywiadu PRL. Brał też udział we współorganizowanej przez Instytut 5. edycji biegów „Tropem Wilczym", która w tym roku odbywała się w 240 miejscowościach w całej Polsce oraz za granicą.

Udział w dyskusjach X Forum Europa–Ukraina brali: Bronisław Wildstein „Komu służy »czwarta władza«? Media w poszukiwaniu drogi pomiędzy interesami ich właścicieli a pokusą populizmu", a prof. Jan Draus: „Dyplomacja publiczna a polityka historyczna. Jak przezwyciężać dziedzictwo dawnych konfliktów?", w Rzeszowie (27–28 stycznia). Ponadto prof. Draus uczestniczył w III międzynarodowej konferencji naukowej współorganizowanej przez Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku, Książnicę Podlaską oraz białostocki oddział IPN „Paryż – Londyn – Monachium – Nowy Jork. Powrześniowa emigracja niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej. Wybitne postacie kobiece XX-wiecznego wychodźstwa" w Białymstoku (23–24 października), gdzie wygłosił wykład: *Cezaria de Baudouin de Courtenay (1885–1967)*.

Profesor Piotr Franaszek reprezentował Instytut Pamięci Narodowej podczas międzynarodowej konferencji „The First International Conference on Nations under Genocide" w Budapeszcie (19–21 kwietnia) współorganizowanej przez Pázmány Péter Catholic University w Budapeszcie i Salahaddin University–Erbil. Podczas konferencji wygłosił referat: *Polish Nation under Soviet Terror (Keynote speech)*.

Ksiądz profesor Józef Marecki, z ramienia Kolegium IPN i na podstawie powołania Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka, jest członkiem Rady Programowej ds. edycji *Pro memoria* kard. Stefana Wyszyńskiego. Jako przedstawiciel Kolegium uczestniczył w prezentacji pierwszego tomu *Pro memoria* kard. Stefana Wyszyńskiego, która odbyła się na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (28 grudnia). Jako przedstawiciel Kolegium brał udział w: spotkaniu „Wołyń 1943. Pamięć i Niepamięć" w Warszawie (24 sierpnia), uroczystościach upamiętniających działania żołnierzy 24. DP AK Inspektorat Maria w Prądniku Korzkiewskim (10 września) oraz uroczystym otwarciu Centrum Edukacyjnego „Przystanek Historia" w Krakowie (23 lutego). Ponadto uczestniczył w XI Polonijnych Spotkaniach z Historią Najnowszą, podczas których wygłosił wykład inauguracyjny *Polskie drogi do niepodległości* (3–12 lipca) oraz w XI Letniej Szkole Historii Najnowszej w Palczewie (4–9 września), podczas której wspólnie z dr. Rafałem Łatką wygłosił wykład: *Kościół katolicki w Polsce pod rządami komunistów*. Uczestniczył też jako współautor (z Rafałem Łatką) w promocji książki *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów* w Warszawie (28 listopada). Ponadto wystąpił na konferencji naukowej „Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim w latach 1972–1978" w Szczecinie (17–18 października), zorganizowanej przez szczeciński oddział IPN we współpracy z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego, podczas której wygłosił wykład: *Kościół katolicki w PRL: między bullą Episcoporum Poloniae coetus a wyborem kard. Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową*. W konferencji tej uczestniczył także prof. Wojciech Polak z wykładem *Percepcja wyboru papieża Jana Pawła II w Polsce – perspektywa władz i społeczeństwa*.

Profesor Andrzej Nowak zabrał głos podczas debaty historycznej w Belwederze (1 kwietnia) współorganizowanej przez Kancelarię Prezydenta i IPN: „Nie tylko Dmowski i Paderewski (polska akcja dyplomatyczna 1914–1918)". Ponadto uczestniczył w konferencji naukowej „Inteligencja w Polsce w latach 1914–1989. Ewolucja struktury, roli i postaw" w Lublinie (26–28 września) współorganizowanej przez lubelski i warszawski oddział IPN oraz Instytut Historii PAN. Wygłosił tam wykład *Cywilizacyjna i społeczna rola inteligencji w Polsce w II połowie XIX wieku i na początku XX*. Uczestniczył także w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 r. (cz. II)" w Warszawie (5–7 czerwca) współorganizowanej przez Instytut Historii PAN i IPN z referatem *Wyzwania polskiej sowietologii po 1989 r.* Podczas tej konferencji wykład *Biskupi krakowscy a komunizm* wygłosił również ks. prof. Józef Marecki. Ponadto wystąpił na konferencji naukowej *„Operacja polska" NKWD 1937–1938. 80 lat po sowieckiej zbrodni"* w ramach międzynarodowej konferencji *„Operacja polska" NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni"* w Warszawa (28–29 września).

Profesor Wojciech Polak podczas w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Solidarność Walcząca 1982–1990" w Szczecinie (19–20 czerwca), zorganizowanej przez szczeciński oddział IPN, wystąpił z wykładem *Solidarność Walcząca w Toruniu*, a podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej „Oblicza polskiego antykomunizmu w XX wieku", zorganizowanej w Olsztynie (22–24 listopada) przez Oddział IPN w Białymstoku i Delegaturę IPN w Olsztynie, zaprezentował wykład *Niezależne organizacje młodzieżowe w PRL wobec komunizmu*. W konferencji tej uczestniczyli także prof. Andrzej Nowak, który wygłosił wykład *Antykomunizm w myśli polskiej XIX wieku*, oraz prof. Tadeusz Wolsza, mówiący na temat: *Obraz komunistów polskich w ujęciu emigracji politycznej na Wyspach Brytyjskich po 1945 roku*.

Profesor Tadeusz Wolsza wziął udział w spotkaniu zorganizowanym przez Centrum Kulturalno-Wykładowe Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie (25 kwietnia) „Katyń 1940. Walka o prawdę", gdzie przedstawił informację na temat postępów IPN w zakresie badań nad zbrodnią katyńską oraz ujawniania prawdy o niej. Wygłosił komentarz historyczny po finale Turnieju Debat Historycznych IPN w Warszawie (12–13 czerwca) oraz uczestniczył w ogólnopolskiej konferencji naukowej współorganizowanej w Szczecinie (20–21 września) przez szczeciński oddział IPN oraz Zakład Historii Najnowszej Instytutu Historii UMCS w Lublinie „Po Stalinie… Polska 1953–1956"; wygłosił tam wykład pt. *Więziennictwo*. Ponadto uczestniczył w międzynarodowej konferencji naukowej „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim" w Wilnie (5–6 grudnia), współorganizowanej przez Instytut Pamięci Narodowej, Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy oraz Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego, podczas której wygłosił wykład *Pasje Marszałka* (podczas tej konferencji prof. Andrzej Nowak uczestniczył w dyskusji: „Czy jest możliwy polsko-litewski dialog na temat Piłsudskiego?"). Profesor Wolsza wziął również udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej „W 150-lecie urodzin Józefa Piłsudskiego. Marszałek Józef Piłsudski – Droga do Niepodległej" w Bełchatowie (7–8 grudnia) współorganizowanej przez Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim oraz łódzki oddział IPN, podczas której wygłosił wykład *Pasje Marszałka*. Wspomnieć także należy o udziale prof. Wolszy w inicjatywie organizowanej we współpracy polskich szkół w Brukseli, Ambasady RP w Belgii, Instytutu Pamięci Narodowej, a także europosła PiS Tomasza Poręby, czyli w lekcjach, podczas których młodzieży przybliżana jest polska historia i polscy bohaterowie. Pierwsza lekcja odbyła się w Szkole im. J. Lelewela, kolejna przy polskiej misji katolickiej (17 czerwca i 25–26 listopada). Podobne działania z udziałem prof. Wolszy prowadzone były także w Wilnie. Ich inauguracja odbyła się w Domu Kultury Polskiej. Profesor Wolsza wystąpił z wykładem *Polskie podziemie niepodległościowe w latach II wojny światowej i po 1945 r.* (5 września oraz 5–8 grudnia).

Z inicjatywy prof. Wolszy odbywają się prezentacje filmów przygotowanych przez Instytut Pamięci Narodowej. Przedsięwzięcie współorganizowane jest przez Delegaturę IPN w Bydgoszczy i Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Dotychczas prezentowano filmy poświęcone zbrodni katyńskiej i żołnierzom niezłomnym.

Uczestnictwo członków Kolegium w przedsięwzięciach naukowych organizowanych i współorganizowanych przez IPN pozwala na bezpośrednie zapoznanie się z działalnością Instytutu, ułatwia dokonanie jej oceny. Ponieważ przewodniczący Kolegium jest z urzędu jednocześnie wiceprzewodniczącym kapituł nagród „Kustosz Pamięci Narodowej" i „Świadek Historii", dlatego też w roku sprawozdawczym uczestniczył w spotkaniach Kapituł osobiście lub delegował upoważnioną przez siebie osobę. Ponadto profesorowie Cenckiewicz, Draus, Polak i Wolsza wchodzili w skład komisji konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego „Najlepszy Debiut Historyczny Roku", organizowanego w celu wyłonienia najlepszych niepublikowanych prac magisterskich i doktorskich poświęconych historii Polski i Polaków w XX w.

2. Działalność krajowa

2.1. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Instytut Pamięci Narodowej, realizując swoje ustawowe zadania, współpracuje z wieloma instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w celu upamiętnienia najnowszej historii Polski i Polaków.

Jednym z przejawów tej współpracy jest wręczanie orderów osobom (lub ich krewnym), które w czasie II wojny światowej ratowały Żydów. W roku sprawozdawczym wiceprezes Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma wręczył 17 Krzyży Komandorskich Orderu Odrodzenia Polski, nadanych przez prezydenta RP Andrzeja Dudę.

Flagowym projektem realizowanym przez IPN w roku 2017 było upamiętnienie ofiar Operacji Polskiej NKWD w 80. rocznicę rozpoczęcia sowieckich zbrodni. 11 sierpnia 2017 r. z inicjatywy Instytutu Pamięci Narodowej oraz Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych po raz pierwszy odbyły się pod Pomnikiem Poległym i Pomordowanym na Wschodzie uroczystości państwowe z apelem poległych, z kompanią honorową, z listami i wieńcami od Pana Prezydenta i Pani Premier. We współpracy z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia IPN przygotował internetowy portal edukacyjny, poświęcony zbrodni dokonanej na Polakach (obywatelach Związku Sowieckiego) w latach 1937–1938. Strona www.operacja-polska.pl została zaprezentowana podczas wspólnej konferencji prasowej w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia" w Warszawie. IPN zorganizował również promocję albumu *Zginęli, bo byli Polakami. Koszmar „operacji polskiej" NKWD 1937–1938* prof. Nikołaja Iwanowa, wydanego przez DW REBIS i Polską Wytwórnię Papierów Wartościowych. Dzięki współpracy z Pocztą Polską do obiegu trafił okolicznościowy znaczek pocztowy „Operacja polska NKWD 1937–38" w nakładzie 30 mln egzemplarzy. Ponadto w Głównym Urzędzie Poczty Polskiej w Warszawie otwarto wystawę IPN pt. „Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938", która ukazuje sylwetki ofiar represji. Panele wystawowe były następnie eksponowane w innych instytucjach państwowych, łącznie z parlamentem. Rozwinięciem współpracy IPN z partnerami obchodów 80. rocznicy „operacji polskiej" była dwudniowa konferencja naukowa w Belwederze „»Operacja polska« NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni" – przygotowana wspólnie z Kancelarią Prezydenta RP i Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia. Warto wspomnieć również o dodatkach prasowych poświęconych zbrodni dokonanej na Polakach w ZSRS, które ukazały się w ogólnopolskich tytułach dzienników i tygodników.

9 grudnia 2017 r. w Stróży (woj. małopolskie), gdzie w 1913 r. powstała pierwsza na ziemiach polskich Oficerska Szkoła Strzelecka, stanowiąca zaplecze kadrowe dla przyszłych Legionów Polskich, IPN zainaugurował obchody 100-lecia odzyskania niepodległości. W uroczystościach wzięli udział Prezydent RP Andrzej Duda oraz minister edukacji Anna Zalewska – w ich towarzystwie Prezes IPN Jarosław Szarek złożył kwiaty pod ufundowaną przez Instytut tablicą upamiętniającą rocznicę powstania szkoły, w której kształcono kadry przyszłej polskiej armii (budynek zdobi także inna – odnowiona, historyczna tablica z 1933 r. poświęcona czynowi strzeleckiemu). W trakcie

uroczystości zorganizowanej przy współpracy z miejscowym samorządem zaprezentowano projekty IPN objęte patronatem honorowym prezydenta RP: cykl wykładów „Akademia Niepodległości" oraz konkurs „Niezwyciężeni 1918–2018. Pokolenia Niepodległej". Dzięki tym inicjatywom IPN dociera do lokalnych środowisk, m.in. nauczycieli i uczniów, włączając ich w ogólnopolskie świętowanie stulecia restytucji państwa polskiego. W ramach „Akademii Niepodległości" przez kolejne cztery lata pracownicy IPN oraz zaproszeni reprezentanci uczelni wyższych bądź lokalnych środowisk będą przedstawiać – w formie popularnych wykładów – zarówno drogę do Niepodległej w pierwszej dekadzie XX stulecia i czasie I wojny światowej, jak i wznoszenie jej państwowego gmachu i wykuwanie granic oraz po syntetyczny bilans międzywojennego dwudziestolecia. Z kolei konkurs „Niezwyciężeni 1918–2018" zachęca uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, szkół polonijnych i członków organizacji młodzieżowych do własnych poszukiwań historycznych, których celem jest odkrywanie osób uhonorowanych w II RP Krzyżami i Medalami Niepodległości oraz zaprezentowanie wyników swoich poszukiwań w formie plakatu edukacyjnego, filmu bądź logotypu. IPN promował ten projekt za pośrednictwem odcinka z cyklu „Historia bez cenzury" w kanale YouTube.

Ważną częścią przygotowań Instytutu Pamięci Narodowej do obchodów jubileuszu 100-lecia odzyskania niepodległości był organizowany wspólnie z Kancelarią Prezydenta RP cykl debat w Belwederze – z udziałem wybitnych badaczy XX-wiecznych dziejów Polski. Zainaugurowała go w listopadzie 2016 r. dyskusja o znaczeniu Aktu 5 listopada z 1916 r. Podczas kolejnych spotkań w Belwederze historycy rozmawiali m.in. o słynnym orędziu prezydenta USA Thomasa Woodrowa Wilsona wygłoszonym na temat przyszłości Polski w amerykańskim Senacie, zabiegach polskich dyplomatów, mężów stanu i przedstawicieli świata kultury na rzecz umiędzynarodowienia „sprawy polskiej", a także o udziale Polaków w I wojnie światowej – walczących za sprawę narodową na różnych frontach. Do końca 2017 r. odbyło się pięć debat, a ich cykl jest kontynuowany w roku 2018. Każda z debat oraz jej tematyka jest przedmiotem specjalnego dodatku prasowego dołączonego do „Rzeczpospolitej" oraz „Plus Minus".

Z okazji setnej rocznicy odzyskania niepodległości oraz 150-lecia urodzin Józefa Piłsudskiego (5 grudnia 2017 r.) IPN przygotował „Wielki Test o Piłsudskim", który odbył się 8 listopada 2017 r. na antenie programu 1 Telewizji Polskiej. Medialne gwiazdy i specjaliści zgromadzeni w studiu oraz widzowie TVP1 i internauci odpowiadali na pytania przygotowane przez profesorów: Włodzimierza Suleję, Tadeusza Wolszę i Wojciecha Roszkowskiego.

Ważnym wydarzeniem były ogólnopolskie obchody 70. rocznicy urodzin bł. ks. Jerzego Popiełuszko zorganizowane przez Fundację im. ks. Jerzego Popiełuszko „Dobro" we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Urzędem ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Instytutem Pamięci Narodowej (w szczególności z OBEN Białystok) i burmistrzem Suchowoli. Uroczystości odbyły się 9–10 września 2017 r. w Suchowoli i Okopach, na rodzinnej ziemi ks. Jerzego pod Honorowym Patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Pana Andrzeja Dudy.

Rezultatem współpracy IPN z: Archidiecezją Warszawską, Archidiecezją Gnieźnieńską, UKSW i Instytutem Prymasa Stefana Wyszyńskiego było przygotowanie i wydanie dwóch pierwszych tomów dziennika *Pro Memoria* Prymasa Stefana Wyszyńskiego: tom I w oprac. Pawła Skibińskiego; tom II w oprac. Ewy Czaczkowskiej, które ukazały się w ramach serii wydawniczej „Kościół katolicki w dokumentach".

Jedną z najważniejszych rocznic, podczas których IPN w sposób szczególny realizuje swoją ustawową misję edukacyjną, jest rocznica wprowadzenia stanu wojennego w Polsce – 13 grudnia. Instytut po raz kolejny był organizatorem ogólnopolskiej akcji „Zapal Światło Wolności", nawiązującej do gestu solidarności, który wobec Polaków żyjących w stanie wojennym w Wigilię Bożego Narodzenia 1981 r. wykonały rzesze mieszkańców ówczesnego wolnego świata. „Światło wolności" zapłonęło w oknie Pałacu Prezydenckiego i gmachu Kancelarii Premiera Rady Ministrów,

w budynkach ministerstw oraz wielu innych instytucjach, urzędach i domach. IPN zachęcał do udziału w akcji m.in. przez kampanię reklamową w prasie ogólnopolskiej i lokalnej. Na stadionie PGE Narodowy pojawił się napis „13.12.81 Pamiętamy". Niezależnie od akcji „Zapal Światło Wolności" Instytut Pamięci Narodowej zorganizował w całym kraju wiele przedsięwzięć upamiętniających 36. rocznicę wprowadzenia stanu wojennego przez władze PRL.

W 2017 r. po raz siódmy obchodzony był jako święto państwowe Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych. Instytut Pamięci Narodowej był organizatorem i współorganizatorem wielu uroczystości. 1 marca w całej Polsce odbyło się wiele koncertów, spotkań, pokazów filmów, pokazano wiele wystaw. IPN po raz czwarty został partnerem strategicznym ogólnopolskiego biegu „Tropem Wilczym". Oddziały IPN włączyły się także w organizację lokalnych odsłon biegu „Tropem Wilczym".

Obchodom Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych towarzyszyła produkcja filmowa *Inka. Są sprawy ważniejsze niż śmierć*. Dokument w reżyserii Jacka Frankowskiego opowiada o losach sanitariuszki legendarnej 5. Wileńskiej Brygady AK mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki". Stracona przez komunistów w wieku 17 lat, stała się symbolem ofiar poniesionych za powojenną walkę z sowietyzacją Polski. Film powstał we współpracy z Dyrekcją Lasów Państwowych. Po inauguracyjnym pokazie w Warszawie (28 lutego 2017 r.) premierowe seanse odbyły się w kolejnych kilkunastu miastach Polski.

IPN wspólnie ze Stowarzyszeniem Grupą Historyczną Zgrupowanie „Radosław" zorganizował 2 kwietnia 2017 r. X Katyński Marsz Cieni. W 77. rocznicę Zbrodni Katyńskiej ulicami Warszawy przeszło ponad 400 rekonstruktorów.

IPN po raz kolejny włączył się w ogólnopolską Noc Muzeów. 20 maja 2017 r. Centrala Instytutu i oddziały przygotowały wiele atrakcji dla zwiedzających, m.in. wycieczki po zwykle niedostępnych archiwach Instytutu, warsztaty konserwatorskie, pokazy filmów i turnieje gier planszowych.

Po raz drugi BEN uczestniczyło razem z Wszechnicą Sejmową oraz Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji przy realizacji projektu „Sejm Dzieci i Młodzieży". Temat XXIII Sesji SDiM brzmiał „Przestrzeń publiczna jako miejsce wolne od symboli propagujących systemy totalitarne. Lokalni bohaterowie w przestrzeni publicznej". BEN było odpowiedzialne za stronę merytoryczną – przygotowanie koncepcji projektu dotyczącego miejsc pamięci nawiązujących do systemów totalitarnych, materiałów informacyjnych, oceny projektów przygotowanych przez młodzież gimnazjalną i ponadgimnazjalną.

Po raz pierwszy Instytut Pamięci Narodowej stał się partnerem akcji „BohaterON – włącz historię!". Jest to ogólnopolska kampania mająca na celu upamiętnienie i uhonorowanie uczestników powstania warszawskiego przez wysłanie im bezpłatnych kartek dystrybuowanych na terenie całego kraju. W ramach tego projektu pracownicy BEN i OBEN prowadzili szkolenia dla nauczycieli, jak uczyć o powstaniu warszawskim.

W rocznicę stracenia przez komunistów gen. Augusta Fieldorfa „Nila", legendarnego dowódcy Kedywu KG AK – 24 lutego 2017 r. – została podpisana umowa o współpracy IPN z Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, której celem są wspólne projekty wydawnicze, udostępnianie dokumentów, świadectw walk o wolną Polskę związanych z działalnością muzeum oraz współdziałanie w kształceniu młodego pokolenia Polaków w dziedzinie najnowszej historii.

Skuteczniejsze docieranie z przekazem historycznym do społeczeństwa stało się kanwą współpracy z Komendą Główną Policji, opartą na porozumieniu podpisanym 21 lutego 2017 r. Jej istotą jest wspólne przygotowanie wystaw, publikacji oraz szkoleń dla nauczycieli i lekcji historycznych dla uczniów. Docelowo program edukacyjny ma objąć ok. 300 szkół ponadgimnazjalnych, w których kształci się ok. 22 tys. uczniów w mundurowych klasach policyjnych. Rezultatem dotychczasowej współpracy jest m.in. konkurs „Policjanci w służbie historii". Organizatorom zależy na zainteresowaniu młodzieży XX-wieczną historią Polski, a w szczególności dziejami Policji i jej

wkładem w odzyskanie niepodległości oraz odbudowę państwa. Uczniowie poznają też tragiczne losy policjantów w czasie wojny – więźniów sowieckich obozów, a następnie ofiar zbrodni katyńskiej. Celem projektu jest również otoczenie opieką miejsc spoczynku funkcjonariuszy Policji Państwowej w Polsce i za granicą.

Współpraca w upowszechnianiu wiedzy na temat najnowszej historii Polski oraz wzajemna wymiana zasobami archiwalnymi była przedmiotem porozumienia IPN i Polskiej Agencji Prasowej, podpisanego 27 kwietnia 2017 r.

Popularyzowanie wiedzy o dziejach Polski, upamiętnianie polskich osiągnięć politycznych poza granicami naszego kraju oraz wspólne plany wydawnicze zawarte zostały w umowie, podpisanej 26 czerwca 2017 r. między IPN a Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

Realizacja wspólnych projektów naukowo-badawczych, dydaktycznych i wydawniczych o charakterze edukacyjnym i naukowym, organizowanie sympozjów, seminariów, konferencji naukowych, wystaw czy promocji publikacji były celami umów podpisanymi z uczelniami wyższymi: Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (6 lipca 2017 r.), Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II (25 września 2017 r.) oraz Wyższą Szkołą Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu (15 grudnia 2017 r.).

W 2017 r. IPN współpracował również z wieloma organizacjami pozarządowymi (fundacjami i stowarzyszeniami – w tym organizacjami pożytku publicznego) oraz jednostkami samorządu terytorialnego. Współpraca ta przybierała różne formy: od patronatów IPN nad przedsięwzięciami organizowanymi przez władze samorządowe i organizacje pozarządowe, po udział organizacyjny i współfinansowanie tych przedsięwzięć przez Instytut. Wspólnie z samorządami IPN organizował m.in. konferencje historyczne, cykle wykładów, imprezy sportowe i koncerty.

Prezes IPN objął honorowym patronatem m.in. takie wydarzenia: Konkurs o Żołnierzach Wyklętych organizowany przez Zespół Szkół nr 1 im. Ignacego Łukasiewicza w Gorlicach; Gorlicki Konkurs Pieśni Patriotycznych; projekt „Żołnierze Niezłomni – Bohaterowie lat 1944–1963" przygotowany przez Konfederację Wolnej Myśli; Międzynarodową Letnią Spartakiadę Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej; VI Konkurs Wiedzy Historycznej „Żołnierze Wyklęci. Walka o pamięć i cześć"; VII edycję „Ogólnopolskiego Konkursu Żołnierze Wyklęci – Bohaterowie Niezłomni" organizowanego przez Fundację im. Kazimierza Wielkiego; film dokumentalny *German Death Camps*; projekt edukacyjny „Nad nami Orzeł Biały"; I Zjazd Ogólnopolski Stowarzyszenia Rodzin Polskich Ofiar Obozów Koncentracyjnych; IV Krakowskie Zaduszki za Żołnierzy Wyklętych – Niezłomnych; Powiatowy Konkurs Recytatorski Poezji Krzysztofa Kamila Baczyńskiego; film fabularny pt. *Portrecista* poświęcony Wilhelmowi Braddemu, fotografowi z Auschwitz; XXIII Zaduszki Narodowe i usypywanie Kurhanu Pamięci Narodowej w Radziechowach; IX Festiwal Filmowy „Niepokorni Niezłomni Wyklęci"; konferencję „Prawne aspekty przeciwdziałania fałszowaniu przez zagraniczne media pamięci o niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady"; krajową wystawę filatelistyczną „100 lat Armii Polskiej we Francji"; Bieg Pamięci Rotmistrza Pileckiego; wydarzenia historyczno-edukacyjne w nadleśnictwie Strzałków; obchody 186-lecia Obrony Reduty Ordona; „Gorczański Rajd Leśników Szlakami Żołnierzy Niezłomnych"; akcję „Żywy" Symbol Polski Walczącej w Pile; akcję „Paczka dla Bohatera"; odsłonięcie tablicy upamiętniającej 34. Pułk Piechoty; bieg „Cichociemni 44" organizowany w hołdzie 91 żołnierzy cichociemnych walczących w powstaniu warszawskim; XX Ogólnopolski Zjazd Studentów Archiwistyki; V Międzynarodowy Rajd Motocyklowy Śladami Gąsienic Pierwszej Dywizji Pancernej Generała Maczka; Historyczną Grę Miejskę „Konspirator"; IV Artystyczne Spotkania z Jerzym Popiełuszką w Zespole Szkół w Świniarsku; Ogólnopolską Konferencję Studencko-Doktorancką „Niepokorni wszystkich czasów"; II Festiwal Piosenki Niezłomnej i Niepodległej; projekt „Młoda Polska Szkoła Parlamentaryzmu"; uroczystość odsłonięcia Pomnika Lotników Alianckich; konferencję „Kadra dowódcza 2. Korpusu Polskiego 1944–1946"; konkurs „Historia Vitae Magistra"; konkurs historyczny „Patria Nostra"; uroczystości „Konspiracja w Klasztorze" upamiętniające działalność II Inspektoratu Zamoj-

skiego Armii Krajowej; VII Światowy Zjazd Nauczycieli Polonijnych „Wschód, Zachód – Łączy Nas Polska"; projekt „Kazik & The Kommanders. Car Tour. Wolność jest moim domem"; „I Rajd im. Mariana Stylińskiego – Pierwsze Niepodległe"; „III Bieg Montera" w ramach obchodów 73. rocznicy wybuchu powstania warszawskiego; monodram pt.: *INKA – rzecz o Danucie Siedzikównie*; 7 Poznański Bieg im. o. Józefa Jońca SP; seminarium „Pamięci więźniów nazistowskich obozów koncentracyjnych ze szczególnym uwzględnieniem kobiet – więźniarek z Ravensbrück"; koncerty „Requiem Katyńskie"; Piłkarski Turniej Pamięci Żołnierzy Wyklętych; grę miejską „Włochy 44" upamiętniającą 73. rocznicę wywózki ponad 4 tys. mężczyzn z podwarszawskich Włoch do obozów koncentracyjnych; konkurs „Żołnierze Wyklęci – Niezłomni Rycerze Drugiej Konspiracji"; konferencję poświęconą pamięci mjr. Józefa Kurasia „Ognia"; uroczystość upamiętnienia żołnierzy Narodowego Zjednoczenia Wojskowego z oddziału st. sierż. Mieczysława Dziemieszkiewicza „Roja"; bieg historyczny „Cross z historią w tle" poświęcony pamięci Żołnierzy Armii Krajowej z Grupy „Kampinos"; projekt muzyczny „Pod komendą Bartka – Hołd dla Zgrupowania Narodowych Sił Zbrojnych"; konkurs „Żołnierze Wyklęci – Bohaterowie Niezłomni" organizowany przez Stowarzyszenie Patriotyczne Głogów; VI Edycję Akademii Nowoczesnego Rozwoju organizowaną przez Klub Jagielloński; Ogólnopolski Zjazd Archiwistów w Krakowie; I Ogólnopolski Konkurs Historyczny „Solidarność Walcząca 1982–1990"; Konkurs „Ksiądz Władysław Gurgacz – Kapelan Polski Podziemnej"; VII Ogólnopolski Konkurs Literacki „Płynąć pod prąd" (Gimnazjum nr 19 we Wrocławiu oraz Stowarzyszenie Ojczyzna Polszczyzna); powołanie do życia Tczewskiego Panteonu Katyńskiego; siedemdziesiątą rocznicę powstania nielegalnej organizacji Orlęta w Rudniku nad Sanem; spotkania artystyczne „Siła Miłości. Koncert Pamięci Ofiar KL Ravensbrück"; pielgrzymkę biegową spod Pomnika Pamięci Górników KWK „Wujek" Poległych 16 Grudnia 1981 r. do Grobu Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki; Mistrzostwa Polski Mikromodeli klas C Naviga; konkurs „Historia magistra vitae" organizowany wśród osób pozbawionych wolności (Areszt Śledczy w Świdniku); patronat nad zaplanowanymi w Wielkiej Brytanii wydarzeniami związanymi z rocznicą powstania warszawskiego; Powiatowy Konkurs Historyczny, dotyczący życia i działalności Józefa Piłsudskiego organizowany przez Szkołę Podstawową w Słupnie im. abpa Antoniego Juliana Nowowiejskiego.

IPN wspierał również nagrodami oraz pomocą merytoryczną szkoły, biblioteki publiczne, domy kultury, parafie i inne instytucje, które w roku 2017 organizowały konkursy, gry terenowe, prelekcje, spotkania ze świadkami historii na terenie całej Polski.

Instytut Pamięci Narodowej przygotował wiele dodatków edukacyjnych do prasy codziennej i tygodników, dotyczące „operacji polskiej" NKWD, stulecia bolszewickiego przewrotu w Rosji, 75. rocznicy powołania Rady Pomocy Żydom „Żegota" i obchodów stulecia odzyskania niepodległości. Ukazywały się one na łamach: „Naszego Dziennika", „Gościa Niedzielnego", „Sieci", „Rzeczpospolitej", „Do Rzeczy" oraz w wielu tytułów regionalnych.

Współpracując z instytucjami państwowymi, wojewódzkimi, samorządowymi oraz stowarzyszeniami, IPN brał udział w organizacji kilku uroczystości pogrzebowych zidentyfikowanych członków podziemia niepodległościowego.

16 lipca 2017 r. na cmentarzu we Włodawie wraz z wojewodą lubelskim i wojskiem zorganizowano uroczystości pogrzebowe dowódcy oddziału partyzanckiego Wolność i Niezawisłość na Lubelszczyźnie ppor. Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia". Szczątki Leona Taraszkiewicza ekshumowano w listopadzie 2016 r. z grobu znajdującego się na cmentarzu w Siemieniu, niedaleko Parczewa.

13–14 października 2017 r. w Radecznicy odbył się uroczysty pogrzeb żołnierzy Obwodu Zamojskiego AK-WIN: płk. Mariana Pilarskiego „Jara" oraz ppor. Stanisława Biziora „Eama". Ich szczątki odnalezione zostały w styczniu 2017 r. w nieoznaczonym miejscu na lubelskim cmentarzu przy ul. Unickiej. Uroczystości zorganizowano wspólnie z wojewodą lubelskim, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Zamość, Urzędem ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Stowarzyszeniem „Głos Bohatera" oraz wojskiem.

20 października 2017 r. na Cmentarzu Wilkowyja w Rzeszowie wraz z wojewodą podkarpackim, władzami Rzeszowa oraz wojskiem zorganizowano uroczystości pogrzebowe Leopolda Rząsy i Michała Zygo, żołnierzy WiN. Szczątki zamordowanych zostały odnalezione we wrześniu 2015 r. na cmentarzu komunalnym przy ul. Podkarpackiej w Rzeszowie przez zespół pracowników IPN pod kierunkiem prof. Krzysztofa Szwagrzyka.

6 listopada 2017 r. w Sanktuarium św. Jana Pawła II w Staszowie odbył się pogrzeb Ludwika Machalskiego „Mnicha" – założyciela i dowódcy zbrojnej organizacji niepodległościowej. Szczątki zmarłego po 66 latach zostały odnalezione przez BPiI na cmentarzu na Piaskach w Kielcach. Współorganizatorami uroczystości pogrzebowych byli wojewoda świętokrzyski oraz burmistrz miasta i gminy w Staszowie, Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Bartłomieja w Staszowie, Staszowski Ośrodek Kultury, organizacje i stowarzyszenia kombatanckie, wojsko i służby mundurowe.

Inne organizowane przez IPN pogrzeby odbywały się już za granicą: w Ostrówkach na Wołyniu (Ukraina) i w Dołhinowie na Białorusi.

27 sierpnia 2017 r. w Ostrówkach na Wołyniu (Ukraina) odbyły się uroczystości upamiętniające 74. rocznicę ludobójstwa Polaków na Wołyniu. Organizatorem uroczystości był dr Leon Popek, naczelnik Wydziału Kresowego BPiI, Towarzystwo Przyjaciół Krzemieńca i Ziemi Wołyńsko-Podolskiej, oraz wójt gminy Rivne. Liczny udział w uroczystości wzięli przedstawiciele Instytutu Pamięci Narodowej, Konsulatu RP w Łucku, miejscowe władze ukraińskie, duchowieństwo, straż graniczna, byli mieszkańcy Ostrówek i Woli Ostrowieckiej i ich rodziny.

27 września 2017 r. w kościele parafialnym w Dołhinowie na Białorusi odbył się uroczysty pogrzeb żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza, których szczątki BPiI ekshumowało na terenie dawnej strażnicy w miejscowości Pohost. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele władz polskich i białoruskich, kompania honorowa Straży Granicznej, Polacy mieszkający na Białorusi, okoliczni mieszkańcy oraz pracownicy BPiI. Szczątki zostały pochowane na cmentarzu wojennym z 1920 r. w Dołhinowie.

Instytut współorganizował również wraz z Biurem Bezpieczeństwa Narodowego, Dowództwem Marynarki Wojennej oraz władzami Gdyni pogrzeb kmdr. Jerzego Staniewicza – szefa wydziału MW Sztabu Generalnego WP, kmdr. Zbigniewa Przybyszewskiego – szefa artylerii MW oraz kmdr. Stanisława Mieszkowskiego – dowódcy floty. Szczątki komandorów, odnalezione podczas prac ekshumacyjnych na powązkowskiej Łączce, pochowano 16 grudnia na cmentarzu Marynarki Wojennej na Oksywiu w Gdyni.

W 2017 r. Instytut podjął współpracę z Telewizją Polską S.A., której celem jest realizacja 13 odcinków cyklicznej audycji pt. „Goniec Historyczny IPN". We wrześniu 2017 r. na antenie TVP Historia wyemitowano pierwsze odcinki tej audycji pod redakcją Bartłomieja Grudnika. Gospodarzem programu jest dyrektor rzeszowskiego oddziału IPN dr Dariusz Iwaneczko. Odcinki emitowane są co dwa tygodnie i składają się z dwóch felietonów tematycznych. „Goniec Historyczny IPN" prezentuje pełne spektrum działań Instytutu w Polsce. Autorzy przedstawiają kulisy najciekawszych badań i śledztw. Ukazują także wpływ działalności pracowników IPN na współczesne wydarzenia polityczne i życie społeczne. Każdy odcinek poświęcony jest odrębnej historii, nierzadko budzącej wielkie emocje wśród Polaków i będącej przedmiotem sporów. Do końca 2017 r. TVP Historia przedstawiła dziewięć odcinków „Gońca Historycznego IPN". Zaprezentowano m.in. postacie ks. Jerzego Popiełuszki, abp. Antoniego Baraniaka, Józefa Piłsudskiego oraz projekty IPN takie jak „Archiwum Pełne Pamięci", Akademia Niepodległości.

2.1.1. Współpraca archiwalna z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

W 2017 r. pion archiwalny Instytutu kontynuował współpracę z instytucjami zobowiązanymi ustawowo do przekazania dokumentów do zasobu IPN.

Prowadzono przeglądy materiałów archiwalnych w komendach Policji, w wojskowych komendach uzupełnień oraz w jednostkach organizacyjnych sądownictwa i służby więziennej, mające na celu wytypowanie dokumentów spełniających przesłanki włączenia do zasobu Instytutu. Archiwiści IPN sporządzali opinie dotyczące materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach i składnicach akt powyższych instytucji.

Kontynuowano także współpracę z okręgami, kołami i środowiskami Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, lokalnymi stowarzyszeniami skupiającymi więźniów politycznych oraz innymi organizacjami zrzeszającymi osoby represjonowane w czasach PRL. Rezultatem współpracy było porządkowanie i przejmowanie do zasobu Instytutu materiałów archiwalnych wytworzonych i zgromadzonych przez te organizacje. W 2017 r. do zasobu włączono m.in. dokumenty przekazane przez Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego w Szczecinie. Do cennych nabytków należą również dokumenty Inspektoratu Radom Armii Krajowej oraz dokumenty dotyczące Stanisława Małkiewicza, ostatniego dowódcy Placówki Armii Krajowej w Zwoleniu.

W okresie sprawozdawczym w ramach projektu „Archiwum Pełne Pamięci" podjęto współpracę ze Stowarzyszeniem „Odra-Niemen", wspierającym środowiska kresowe i polonijne, oraz z Federacją Rodzin Katyńskich – Stowarzyszeniem Katyń w Szczecinie. Rezultatem współpracy z tym ostatnim było przekazanie cennej darowizny stanowiącej spuściznę po Julianie Grunerze, lekarzu, sportowcu, żołnierzu, jednej z ofiar zbrodni katyńskiej.

W kwestii współpracy dotyczącej digitalizacji dokumentów w roku sprawozdawczym przeprowadzono digitalizację przechowywanej w Centralnym Archiwum Wojskowym kartoteki akt personalnych i odznaczeniowych żołnierzy i działaczy niepodległościowych z lat 1918–1939.

W zakresie opracowywania i zabezpieczania dokumentacji audiowizualnej w 2017 r. Archiwum IPN kontynuowało współpracę z Filmoteką Narodową i Instytutem Audiowizualnym dotyczącą digitalizacji taśm filmowych 16 i 35 mm. Do skanowania w Instytucie Audiowizualnym przekazano 79 j.a. taśm z zasobu archiwalnego Instytutu.

W ramach współpracy z Biurem Badań Kryminalistycznych Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego pracownicy Archiwum IPN przeprowadzili ekspertyzę i prace konserwacyjne materiałów filmowych i fonicznych przechowywanych w Agencji.

Kopie materiałów audiowizualnych z zasobu Instytutu udostępniane były na potrzeby powstającego Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL oraz Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Przekazane dokumenty będą wykorzystane w ekspozycjach stałych tych instytucji.

W 2017 r. w związku z nowelizacją ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 693 ze zm.) archiwiści IPN brali udział w spotkaniach z osobami zainteresowanymi, informując o uprawnieniach wynikających z ustawy oraz zasadach ich przyznawania. Spotkania z działaczami opozycji oraz osobami represjonowanymi w PRL odbyły się m.in. w siedzibach Zarządu Regionu Wielkopolska NSZZ w Poznaniu i Lesznie, Wojewódzkiej Rady Konsultacyjnej ds. Działaczy Opozycji i Osób Represjonowanych w Rzeszowie oraz Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

W roku sprawozdawczym odbyło się również spotkanie z pracownikami Wydziału Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu. Omówiono na nim współpracę w zakresie załatwiania spraw dotyczących potwierdzenia obywatelstwa polskiego.

W ramach realizacji ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. z 2016 r., poz. 744) pion archiwalny Instytutu współpracował z jednostkami samorządu terytorialnego i wojewodami w pracach nad dekomunizacją przestrzeni publicznej. Cenną inicjatywą było spotkanie z mieszkańcami Leszna „Patroni Naszych Ulic", zorganizowane wspólnie z Fundacją im. Huberta Mądrego oraz Miejską Biblioteką Publiczną w Lesznie.

W okresie sprawozdawczym Archiwum IPN udostępniało dokumenty na potrzeby innych instytucji. Kontynuowano współpracę z Ośrodkiem Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego w zakresie przygotowywania portalu internetowego prezentującego kopie cyfrowe dokumentów przechowywanych w Archiwum IPN, pochodzących ze śledztw prowadzonych przez Główną Komisję Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce i jej prawnych następców. Sukcesywnie przekazywane były cyfrowe kopie dokumentów z zasobu po Głównej Komisji.

Prowadzona była również współpraca z Fundacją „Polsko-Niemieckie Pojednanie" w zakresie realizacji zadania publicznego „Pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji celem uzupełnienia istniejącej komputerowej, imiennej bazy danych obejmującej obywateli państwa polskiego poddanych represjom pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945".

10 lipca 2017 r. podpisano porozumienie o współpracy z Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu w sprawie wymiany informacji mającej na celu kompletowanie danych i odtwarzanie losów osób więzionych i deportowanych do KL Auschwitz, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej w Bad Arolsen.

Archiwum IPN prowadziło również obszerne kwerendy na potrzeby wydawnictw przygotowywanych przez Najwyższą Izbę Kontroli z okazji 100-lecia kontroli państwowej w Polsce (1918––2018), na rzecz projektu upamiętniającego obchody Roku Rzeki Wisły realizowanego przez Biuro Historii i Tradycji Policji Komendy Głównej Policji, a także kwerendę w sprawie dowódcy Konspiracyjnego Wojska Polskiego kapitana Stanisława Sojczyńskiego „Warszyca", w związku z wprowadzeniem przez Narodowy Bank Polski serii monet kolekcjonerskich „Wyklęci przez komunistów żołnierze niezłomni".

Wśród inicjatyw oddziałów IPN należy zwrócić uwagę na współpracę archiwistów z Muzeum Historycznym Miasta Krakowa w zakresie przygotowania koncepcji zagospodarowania terenu dawnego niemieckiego obozu w Płaszowie, stałej wystawy tworzonego Muzeum KL Płaszów oraz stałej wystawy tworzonego Muzeum Ruchu Harcerskiego w Krakowie, a także udział w przygotowaniu w Muzeum Miedzi w Legnicy wystawy poświęconej mjr. Władysławowi Dybowskiemu, wiceprezydentowi Legnicy, w 70. rocznicę skazania na śmierć za działalność konspiracyjną. Dokumenty z zasobu Instytutu udostępniane były również na potrzeby Muzeum Historii Kielc oraz Ośrodka Myśli Patriotycznej i Obywatelskiej w Kielcach oraz Centrum Kultury Agora we Wrocławiu.

Podczas Międzynarodowego Dnia Archiwów ogłoszono ufundowanie Nagrody im. prof. Stanisława Nawrockiego dla archiwistów województwa wielkopolskiego. Jej pomysłodawcami byli: dr hab. Rafał Reczek, dyrektor Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu, Henryk Krystek, dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu, i ks. Roman Dworacki, dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Nagrodę ustanowiono 6 listopada 2017 r., organizatorem konkursu jest wojewoda wielkopolski we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu, Archiwum Państwowym w Poznaniu i Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu. W kapitule Nagrody zasiadają przedstawiciele wielkopolskich instytucji archiwalnych, a Instytut jest reprezentowany przez dr. hab. Rafała Reczka oraz dr. Rafała Kościańskiego, naczelnika Oddziałowego Archiwum IPN w Poznaniu, pełniącego funkcję sekretarza kapituły. Wyróżnienie będzie przyznawane w trzech kategoriach: nagroda główna, nagroda dla młodych archiwistów, nagroda za całokształt dorobku archiwalnego. Kandydatów do pierwszej edycji można było zgłaszać do 30 listopada 2017 r. Gala wręczenia nagród odbędzie się w czerwcu 2018 r., w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Archiwów.

Ponadto pracownicy Archiwum IPN brali udział w przygotowaniu wystawy „Pluskwy w hotelu, cień na ulicy", obrazującej techniki inwigilacji prowadzonej przez Służbę Bezpieczeństwa. Wystawa została otwarta 13 grudnia 2017 r. w siedzibie Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL w ramach obchodów 36. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego.

Archiwiści IPN uczestniczyli również w doborze materiałów archiwalnych oraz realizacji cyklu filmowego „Taśmy bezpieki" oraz filmu dokumentalnego o ks. Adolfie Chojnackim.

W 2017 r. pracownicy pionu archiwalnego brali udział w przygotowaniu konferencji i sympozjów naukowych we współpracy z takimi uczelniami i instytucjami jak: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Archiwum Państwowe w Warszawie, Fundacja „Golgota Wschodu", Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Archiwum IPN uczestniczyło w VIII Warszawskim Pikniku Archiwalnym „Skarby archiwów", organizowanym przez Polską Akademię Nauk z udziałem 23 instytucji. Podczas pikniku pracownicy wystąpili z prezentacjami i referatami nawiązującymi do hasła przewodniego, m.in. z referatem na temat dziennika Hansa Franka.

W ramach umowy między IPN i Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, w 2017 r. w Archiwum IPN prowadzone były warsztaty metodyczne dla nauczycieli szkół mazowieckich z wykorzystaniem niepublikowanych źródeł archiwalnych z zasobu IPN.

17 i 18 października 2017 r. w Archiwum IPN odbyły się dni otwarte dla szkół pod tytułem „Widzę Cię, słyszę Cię…"; nauczyciele i uczniowie zapoznali się podczas nich z dokumentami, zdjęciami i filmami ilustrującymi sposoby i techniki inwigilacji obywateli PRL.

We współpracy ze szkołami archiwiści IPN uczestniczyli w przygotowaniu szkolnych konkursów historycznych i projektów edukacyjnych dotyczących m.in. upamiętnienia ofiar zbrodni katyńskiej oraz żołnierzy podziemia niepodległościowego, a także prowadzili wykłady i lekcje historii. W ramach programu edukacji patriotycznej „Polak mały" odbyły się lekcje dla uczniów szkół podstawowych dotyczące polskich symboli narodowych.

Pracownicy pionu archiwalnego uczestniczyli także w przygotowaniu konkursów historycznych, wykładów i spotkań popularyzujących wiedzę historyczną i archiwalną, organizowanych przez lokalne stowarzyszenia i instytucje kultury, m.in. w pracach komisji konkursowej etapu okręgowego Olimpiady Historycznej, prowadzonej przez Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Białymstoku.

Wiele jednostek Instytutu współpracowało w uczelniami wyższymi, organizując dla studentów spotkania informacyjne i warsztaty dotyczące pracy archiwisty. Ponadto studenci mieli możliwość odbycia praktyk i staży, również pracy w charakterze wolontariuszy.

Ważną część działalności pionu archiwalnego Instytutu stanowiła współpraca z organami samorządu terytorialnego, stowarzyszeniami, fundacjami i muzeami w kultywowaniu pamięci o lokalnych wydarzeniach historycznych oraz organizowaniu uroczystości rocznicowych.

W 2017 r. pracownicy pionu archiwalnego IPN brali udział w przygotowaniu lokalnych obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, takich jak konferencja „Świadectwo wiary Żołnierzy Wyklętych" oraz spotkanie autorskie z prof. Waldemarem Handke, badaczem losów Żołnierzy Wyklętych na terenie Wielkopolski, zorganizowane wraz z Miejską Biblioteką Publiczną w Lesznie, czy też bieg „Tropem Wilczym".

Z inicjatywy archiwistów IPN oraz Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Prezydent RP Andrzej Duda przyznał pośmiertnie Krzyże Komandorskie Orderu Odrodzenia Polski Eugeniuszowi Kokolskiemu „Groźnemu" i Józefowi Kubiakowi „Pawłowi", zasłużonym dowódcom antykomunistycznych oddziałów partyzanckich w województwie łódzkim. Odznaczenia te zostały przekazane przez wojewodę łódzkiego do Instytutu Pamięci Narodowej.

Uczestniczono również w organizacji uroczystości i imprez związanych z 36. rocznicą wprowadzenia stanu wojennego, takich jak gra miejska „Tropami Solidarności" w Bielsku-Białej, przygotowana wraz ze Stowarzyszeniem „Podbeskidzie Wspólna Pamięć", oraz wykład o stanie wojennym w Olsztynie, zorganizowany ze Stowarzyszeniem Osób Represjonowanych w Stanie Wojennym Regionu Warmińsko-Mazurskiego „Pro Patria".

Pracownicy Archiwum IPN byli zaangażowani w przygotowanie uroczystości poświęconych pamięci o Orlętach Lwowskich w rocznicę bitwy o Lwów, zorganizowanych przy współpracy z Towa-

rzystwem Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej Oddział w Warszawie. Ponadto brali udział w corocznej zbiórce pieniędzy na odnowienie polskich grobów na cmentarzu na Rossie, organizowanej na warszawskich Powązkach przez wileńskie środowiska kresowe, a także w akcji „Światełko dla Ponar" na Powązkach Wojskowych.

Archiwiści uczestniczyli również w pracach redakcji czasopism oraz zarządów i rad programowych instytucji i stowarzyszeń: Jolanta Mysiakowska-Muszyńska, pracownik Archiwum IPN, pełniła funkcję zastępcy redaktora naczelnego periodyku naukowego „Glaukopis", Joanna Dardzińska, pracownik Oddziałowego Archiwum IPN we Wrocławiu, była członkiem zarządu Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział we Wrocławiu, dr hab. Tomasz Balbus, naczelnik Oddziałowego Archiwum IPN we Wrocławiu, brał udział w pracach Rady Naukowej „Biuletynu Informacyjnego ŚZŻAK".

Ponadto dr Marcin Majewski, pracownik Archiwum IPN, brał udział w posiedzeniach Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

2.1.2. Współpraca IPN w dziedzinie edukacji z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Bardzo ważnym elementem działalności Biura Edukacji Narodowej jest współpraca z różnymi typami szkół bezpośrednio i za pośrednictwem instytucji podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej. Nauczyciele brali udział w szkoleniach i warsztatach organizowanych przez IPN, a uczniowie uczestniczyli w kolejnych edycjach projektów i konkursów edukacyjnych. Instytut Pamięci Narodowej i Ministerstwo Edukacji Narodowej zakończyły w czerwcu 2017 r. ogólnopolski cykl szkoleń dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych „Polski wiek XX – losy państwa i narodu". Odbywały się one w 19 miastach w Polsce, na ogół we współpracy z miejscowymi kuratoriami oświaty i centrami doskonalenia nauczycieli. Wzięło w nich udział 848 nauczycieli, a ukończyło z certyfikatem 475. W grudniu 2017 r. w całej Polsce rozpoczął się kolejny cykl „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej".

We współpracy z Kancelarią Sejmu RP, Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji Biuro Edukacji Narodowej już po raz drugi zrealizowało projekt „Sejm Dzieci i Młodzieży". Temat prac projektowych brzmiał: „Przestrzeń publiczna jako miejsce wolne od symboli propagujących systemy totalitarne. Lokalni bohaterowie w przestrzeni publicznej".

Dodatkowo w 2017 r. BEN IPN włączył się w projekt „BohaterON", którego celem jest upamiętnienie i uhonorowanie uczestników powstania warszawskiego. W ramach projektu edukatorzy IPN we współpracy z koordynatorami projektu „BohaterON" przeszkolili 180 nauczycieli i przekazali im grę „ZnajZnak".

Instytut Pamięci Narodowej przekazał również do MSZ materiały edukacyjne, które były częścią wyprawek przekazanych uczniom 63 szkół polskich na Litwie.

Biuro Edukacji Narodowej udzielało wielu patronatów działaniom upowszechniającym wydarzenia historyczne organizowanym przez szkoły i inne podmioty (fundacje, stowarzyszenia, kluby historyczne). Przekazało też kilka tysięcy egzemplarzy publikacji IPN z przeznaczeniem na nagrody dla laureatów konkursów historycznych, uczestników rajdów, biegów historycznych oraz uroczystości patriotycznych.

Edukatorzy IPN wspierają szkoły w przekazywaniu młodzieży treści wykraczających poza podstawę programową. Organizowane i prowadzone są lekcje, wykłady, warsztaty, konwersatoria, seminaria i zajęcia terenowe dotyczące najnowszej historii Polski i miejsc pamięci związanych z konkretnymi wydarzeniami historii Polski XX w. Dużym zainteresowaniem cieszą się takie formy, jak debaty oksfordzkie, dyskusje panelowe, biegi uliczne czy inscenizacje i rekonstrukcje historyczne.

Prezentowane są wystawy historyczne, którym towarzyszą lekcje, konwersatoria, warsztaty i wykłady. Pracownicy BEN IPN przygotowują i prowadzą ogólnopolskie i regionalne konkursy historyczne i projekty edukacyjne dla uczniów, nauczycieli, studentów i dla innych odbiorców, a także różnorodne formy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli historii i innych przedmiotów humanistycznych.

Instytut współpracuje z licznymi placówkami muzealnymi (m.in. z Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL, Muzeum Więzienia Pawiak, Zamkiem Królewskim w Warszawie, muzeami w byłych niemieckich obozach koncentracyjnych).

Instytut kontynuował lub rozpoczął współpracę z licznymi organizacjami pozarządowymi (m.in. Stowarzyszeniem Wspólnota Polska, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Stowarzyszeniem Wolnego Słowa, Fundacją Projekty Edukacyjne, Krakowskim Stowarzyszeniem Mówców, Fundacją Edukacyjną G5, Fundacją Nowy Głos, Tarnowską Ligą Debatancką, Instytutem Debaty Publicznej, Fundacją Sensoria, Fundacją ROSA).

W 2017 r. kontynuowane było tworzenie sieci „Przystanków Historia", wzorowanych na istniejącym od 2006 r. w Warszawie Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia", dzięki którym można dotrzeć do szerokiego odbiorcy – do dorosłych odbiorców, pozostających poza systemem edukacji szkolnej. W „Przystankach Historia" oraz współpracujących z IPN instytucjach odbywają się skierowane do szerokiego odbiorcy spotkania, dyskusje związane z ważnymi zagadnieniami z najnowszych dziejów Polski, pokazy filmowe czy promocje książek historycznych.

Głównymi odbiorcami oferty edukacyjnej IPN są nauczyciele historii, wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego, religii, wiedzy o kulturze, podstaw przedsiębiorczości, a także nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Niesłabnącą popularnością wśród młodzieży cieszą się różnego rodzaju imprezy propagujące wiedzę na temat najnowszej historii Polski w niekonwencjonalny sposób – rajdy, gry miejskie, terenowe lekcje historii. W roku sprawozdawczym również oddziały IPN organizowały samodzielne przedsięwzięcia oraz współpracowały w ich organizacji z harcerzami, władzami samorządowymi i innymi podmiotami. W 2017 r. odbyło się kilkadziesiąt imprez tego rodzaju, w których wzięło udział kilka tysięcy osób. W wielu miastach Polski w związku z Narodowym Dniem Pamięci Żołnierzy Wyklętych odbyły się biegi „Tropem Wilczym" organizowane przez Fundację Wolność i Demokracja we współpracy z IPN. W biegach wzięło udział ponad 60 tys. biegaczy. Uczestnicy zostali wyposażeni w broszury IPN, Instytut był także fundatorem okolicznościowych medali.

2.1.3. Współpraca w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa współpracowało z organami administracji państwowej szczebla wojewódzkiego oraz jednostkami samorządowymi w zakresie:

– opiniowania projektów urządzania miejsc pamięci;

– wydawania decyzji o ekshumacji szczątków z grobów wojennych w trybie ustawy o grobach wojennych;

– opiniowania zmian nazewnictwa obiektów w przestrzeni publicznej w związku z realizacją Ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki.

BUWiM przygotowywało opinie i analizy na potrzeby parlamentu w związku z nowelizacją ustawy o zakazie propagowania komunizmu i ustawy o grobach wojennych. Dyrektor BUWiM brał również udział w posiedzeniach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

BUWiM przygotowywało opinie z zakresu upamiętniania na potrzeby Kancelarii Prezydenta, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, komisji sejmowych i senackich.

Dyrektor BUWiM uczestniczył w spotkaniach konsultacyjnych organizowanych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych na następujące tematy:

– relacje polsko-ukraińskie na płaszczyźnie opieki nad miejscami pamięci i grobami wojennymi,
– współpraca polsko-białoruska w obszarze miejsc pamięci i grobów wojennych,
– zaangażowanie polskich instytucji w realizację inicjatywy budowy Pomnika Ofiar Komunizmu w Ottawie (Kanada).

Zastępca dyrektora BUWiM Renata Soszyńska i Anna Wicka w grudniu 2017 r. wzięły udział w spotkaniu przedstawicieli MKiDN, IPN i MSZ, podczas którego omówiono warunki podpisania ze stroną rumuńską odpowiedniej międzyrządowej umowy o grobach żołnierzy i cywilnych ofiar wojny oraz poświęconych im miejsc pamięci. Następne spotkanie już ze stroną rumuńską zaplanowano wstępnie na początek 2018 r.

BUWiM w Centrali współpracowało z Urzędem ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych przy organizacji uroczystości w Warszawie z okazji 74. rocznicy Zbrodni Wołyńskiej oraz 80. rocznicy Operacji Polskiej NKWD.

W grudniu 2017 r. w Warszawie z inicjatywy BUWiM odbyło się wspólne spotkanie pracowników pionu upamiętniania IPN z przedstawicielami wszystkich urzędów wojewódzkich, Polskiego Czerwonego Krzyża i Fundacji „Pamięć". Podsumowano wówczas prace pionu upamiętniania za rok 2017 oraz przedstawiono plany dalszych działań na rok 2018. Głównym celem spotkania była wymiana doświadczeń i wzmocnienie kontaktów pracowników pionu upamiętnień z przedstawicielami urzędów i instytucji, z którymi IPN współpracuje bezpośrednio w zakresie opieki nad miejscami pamięci.

Biuro prowadziło także wspólne działania ze Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska", których celem jest wspieranie polskich organizacji na Ukrainie zaangażowanych w opiekę nad polskimi cmentarzami i miejscami pamięci. Rezultatem tych działań było przekazanie do dyspozycji polskich organizacji dwóch transportów materiałów, narzędzi i urządzeń niezbędnych do porządkowania i remontowania zaniedbanych polskich cmentarzy.

Pion upamiętniania we Wrocławiu podejmował różnorodną współpracę z wieloma instytucjami i organizacjami, w tym: Wrocławskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Dolnośląskim Urzędem Wojewódzkim, Centrum Rozwoju Społecznego, Stowarzyszeniem „Odra-Niemen", Towarzystwem Przyjaciół Brochowa, Dolnośląską Rodziną Szkół im. Armii Krajowej i Bohaterów Armii Krajowej, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego, Ośrodkiem Pamięć i Przyszłość, Rodziną Rodła.

Wespół ze Stowarzyszeniem „Odra-Niemen" przeprowadzono trzecią edycję konkursu „Żołnierze Wyklęci – Bohaterowie Naszej Wolności". We współpracy z Dolnośląską Rodziną Szkół im. Armii Krajowej i Bohaterów Armii Krajowej organizowano konferencje, uroczystości szkolne i o znaczeniu lokalnym, konkursy, w tym: „Wiedza o Armii Krajowej"; „Biało-czerwone wspomnienia". W ramach patronatu nad działaniami środowisk kultywujących etos Armii Krajowej oraz obchodów 50-lecia Liceum Ogólnokształcącego im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego we Wrocławiu, Oddział IPN ufundował, a pracownicy Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa koordynowali powstanie rzeźby Krzysztofa Kamila Baczyńskiego na tle obrazu powstańczej Warszawy. Finalizacja budowy pomnika odbyła się październiku 2017 r.

Wojciech Trębacz brał aktywny udział w pracach Społecznego Komitetu Budowy oraz w pracach Sądu Konkursowego konkursu ogłoszonego przez Radę Miejską we Wrocławiu na Pomnik Żołnierzy Wyklętych we Wrocławiu. Ze względu na unieważnienie konkursu inicjatywa Rady Miejskiej Wrocławia będzie finalizowana w 2018 r.

W roku sprawozdawczym rozpoczęto – we współpracy z wojewodą dolnośląskim – przygotowania do realizacji projektu „OCALAMY" polegającego na symbolicznym znakowaniu specjalnym insygnium grobów uczestników walk powstańczych i wyzwoleńczych pochowanych na terenie Dolnego Śląska. Projekt będzie rozłożony na lata 2018–2021. W pierwszej kolejności zostaną uhonorowani bohaterowie walk związanych z przypadającym na 2018 r. 100-leciem odzyskania przez Polskę Niepodległości, w tym zostaną uratowane mogiły przeznaczone do likwidacji. W listopadzie 2018 r. oznakowane zostaną miejsca pochówku uczestników walk związanych z tworzeniem państwa polskiego, w tym m.in. legionistów, powstańców śląskich i wielkopolskich czy uczestników wojny polsko-bolszewickiej.

We współpracy ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej zorganizowano m.in.: koncert okolicznościowy w Narodowym Forum Muzyki, wystawę i pokaz filmów z okazji 75. rocznicy przemianowania Związku Walki Zbrojnej na Armię Krajową, rajdy patriotyczno-historyczne „Wędrowanie dwóch pokoleń patriotów", konkursy historyczne o Armii Krajowej i Polskim Państwie Podziemnym.

Pracownicy pionu upamiętniania – Sylwia Krzyżanowska i Wojciech Trębacz – organizowali i prowadzili spotkania w Klubie Historycznym im. Stefana Roweckiego „Grota" we Wrocławiu.

Pracownicy pionu upamiętniania w Poznaniu wspólnie z wojewodą wielkopolskim zapalili znicze na 20 grobach cywilnych ofiar bombardowania Poznania 1 września 1939 r. na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowina. Włączyli się również w organizację samorządowych obchodów 99. rocznicy powstania wielkopolskiego na terenie gminy Komorniki przez zorganizowanie i sfinansowanie udziału konnego pocztu sztandarowego wystawionego przez Oddział Terenowy im. 17. Pułku Ułanów Wielkopolskich Stowarzyszenia Polski Klub Kawaleryjski. We współpracy z Towarzystwem Samorządowym w Kłodawie na tamtejszym cmentarzu parafialnym wymieniono zniszczony nagrobek na grobie wojennym Stanisława Markowskiego, ofiary represji okupanta niemieckiego. Na terenie Oddziału IPN w Poznaniu została zorganizowana przedświąteczna zbiórka żywności i środków czystości w ramach akcji charytatywnej „Paczka dla bohatera". W rozwożeniu paczek podczas finału brali udział pracownicy IPN Oddział w Poznaniu. Oprócz zebranych produktów, z inicjatywy Dyrektora Oddziału, kombatantom zostały przekazane również albumy Wydawnictwa IPN. Relacja z wydarzenia została zamieszczona na stronie internetowej Oddziału IPN w Poznaniu.

W okresie sprawozdawczym pion upamiętniania w Rzeszowie współpracował z Podkarpackim Urzędem Wojewódzkim (Wydziałem Polityki Społecznej), Podkarpackim Urzędem Marszałkowskim, Radą Miasta Rzeszowa, Radą Miasta Mielca, Prezydentem Rzeszowa, Parafią Farną w Rzeszowie, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich Oddział w Rzeszowie, Podkarpackim Konserwatorem Zabytków, Najwyższą Izbą Kontroli, Związkiem Strzeleckim „Strzelec" Józefa Piłsudskiego, Związkiem Harcerstwa Polskiego, Związkiem Harcerstwa Rzeczypospolitej. Szeroka współpraca dotyczyła w szczególności organizacji pochówku żołnierzy niezłomnych Leopolda Rząsy i Michała Zygi. Pion upamiętniania w Rzeszowie koordynował także działania przy tworzeniu Kwatery Żołnierzy Niezłomnych na cmentarzu komunalnym na Wilkowyi w Rzeszowie. Współpracował z Gminą Wiśniowa (pow. Strzyżów) przy budowie pomnika nagrobnego dla Żołnierza AK Tomasza Gazdy zamordowanego przez NKWD oraz z Gminą Krasne Malawie przy budowie pomnika nagrobnego dla zabitych przez Niemców dwóch żołnierzy AK – Aleksandra Kordonia i Stanisława Marszała. W uroczystościach odsłonięcia pomników z udziałem m.in. wojska brała licznie udział młodzież i lokalna społeczność. Ponadto współpracowano z gminą Strzyżów i Jednostką Strzelecką 2021 Pododdział Strzyżów Związku Strzeleckiego „Strzelec" przy organizacji 100. rocznicy urodzin ppor. Tadeusza Lutaka, żołnierza Września 1939 r. oraz AK. Z tej okazji wydano okolicznościowy folder informujący o jego losach.

Pracownicy pionu upamiętniania walk i męczeństwa w Oddziale IPN w Warszawie nawiązali kontakty z przedstawicielami samorządu lokalnego: z radnymi m.st. Warszawy: Dzielnicy Wola

i Dzielnicy Żoliborz, Burmistrzem Dzielnicy Praga Północ, Burmistrzem Dzielnicy Wawer, Burmistrzem Miasta Kozienice, Wójtem Gminy Belsk Duży.

Nawiązano współpracę z następującymi organizacjami społecznymi: Stowarzyszeniem Grupa Historyczna „Zgrupowanie Radosław", Szwadronem Honorowym 3. Pułku Szwoleżerów Mazowieckich im. płk. Jana Kozietulskiego i Towarzystwem Miłośników Ziemi Kozienickiej.

W ramach nawiązanych kontaktów w 2018 r. planowane jest zorganizowanie uroczystych obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości, a ponadto renowacja istniejących miejsc pamięci oraz współtworzenie nowych upamiętnień.

Pion upamiętniania w Szczecinie aktywnie współpracował ze stowarzyszeniami i instytucjami samorządowymi, m.in. wojewodą zachodniopomorskim, prezydentem Szczecina, 12 Szczecińską Dywizją Zmechanizowaną, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Społecznym „Grudzień '70/Styczeń '71", Stowarzyszeniem Kresy Wschodnie Dziedzictwo i Pamięć, Stowarzyszeniem „Katyń" w Szczecinie.

2.1.4. Współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie poszukiwania i identyfikacji

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, realizując, swoje ustawowe zadania, współpracuje z wieloma instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi. Rezultatem tej współpracy w 2017 r. było zorganizowanie licznych ważnych wydarzeń o zasięgu ogólnokrajowym i lokalnym.

21 kwietnia w Pałacu Prezydenckim odbyła się uroczystość wręczenia not identyfikacyjnych przedstawicielom rodzin dwunastu odnalezionych przez IPN ofiar totalitaryzmów: Stanisława Biziora „Eama", Stefana Długołęckiego, Czesława Dumy „Nieznanego", Czesława Gałązki „Mroza", „Bystrego", Czesława Guzieniuka „Gałęzi", Konstantego Kuźmickiego, Ludwika Machalskiego „Mnicha", Lucjana Minkiewicza „Wiktora", Stefana Nowaczka „Wilka", Mariana Pilarskiego „Groma", „Bończy", „Jara", „Olgierda", Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia", „Zawiei", Piotra Tomaszyckiego „Gałązki".

W 2017 r. Instytut wspólnie z instytucjami państwowymi, wojewódzkimi, samorządowymi oraz stowarzyszeniami brał udział w organizacji kilku uroczystości pogrzebowych zidentyfikowanych członków podziemia niepodległościowego. Uroczystości spotkały się z dużym zainteresowaniem społeczności lokalnych oraz terenowych organizacji kombatanckich. W ten sposób wyraża się społeczne oczekiwanie ujawniania nieznanych miejsc spoczynku ofiar totalitaryzmów, zwłaszcza komunistycznego.

Uroczystości pogrzebowe dowódcy oddziału partyzanckiego Wolność i Niezawisłość na Lubelszczyźnie ppor. Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia", żołnierzy Obwodu Zamojskiego AK-WIN – płk. Mariana Pilarskiego „Jara" oraz ppor. Stanisława Biziora „Eama", żołnierzy WiN-u – Leopolda Rząsy i Michała Zygi, założyciela i dowódcy zbrojnej organizacji niepodległościowej Ludwika Machalskiego „Mnicha" oraz kmdr. Jerzego Staniewicza – szefa Wydziału MW Sztabu Generalnego WP, kmdr. Zbigniewa Przybyszewskiego – szefa Artylerii MW oraz kmdr. Stanisława Mieszkowskiego – dowódcy floty oraz pogrzeby organizowane poza granicami kraju ze względu na swoje wyjątkowe znaczenie społeczne stały się jednymi z najważniejszych przedsięwzięć Instytutu Pamięci Narodowej w 2017 r. i zostały omówione w części wstępnej tego rozdziału.

Szczególnym wydarzeniem w aspekcie współpracy z instytucjami naukowymi było podpisanie 4 października 2017 r. umowy o współpracy między Instytutem Pamięci Narodowej a konsorcjum naukowo-badawczym pod nazwą Grupa ds. Identyfikacji (na podstawie) DNA, w skrócie Konsorcjum GRID w zakresie prowadzenia badań identyfikacyjnych ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu. Konsorcjum zostało utworzone przez sześć polskich uczelni medycznych: Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy, Warszawski Uniwersytet Medyczny oraz Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

Warto podkreślić również, że współpraca ze stowarzyszeniami oraz instytucjami samorządowymi była prowadzona na wielu płaszczyznach. BPiI ściśle współpracowało z władzami samorządowymi podczas prac związanych z ekshumacją ofiar systemów totalitarnych. Kontakty z regionalnymi klubami i stowarzyszeniami historycznymi stały się ważnym źródłem informacji, dzięki którym udało się ustalić miejsca spoczynku ofiar.

Wyrazem społecznego odzewu na działalność Biura Poszukiwań i Identyfikacji było liczne zaangażowanie wolontariuszy podczas prowadzonych prac ekshumacyjnych.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że wszystkie działania BPiI w zakresie prowadzenia prac poszukiwawczych wykonywane poza granicami kraju prowadzone były przy wsparciu i ścisłej współpracy placówek dyplomatycznych i konsularnych Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

2.1.5. Współpraca pionu śledczego IPN z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi

Oprócz działalności śledczej, prokuratorzy i pracownicy Komisji Ścigania uczestniczą w realizowaniu innych obowiązków związanych z funkcjonowaniem Instytutu Pamięci Narodowej w zakresie badań naukowych, działań edukacyjnych, informacyjnych oraz współpracy z instytucjami rządowymi, samorządowymi, stowarzyszeniami.

W zakresie szeroko pojętej współpracy z instytucjami i organizacjami wskazać należy działania podejmowane przez Oddziałową Komisję w Gdańsku mające na celu upowszechnienie wiedzy o osobach represjonowanych w czasie stanu wojennego, a szczególnie internowanych w specjalnych obozach wojskowych. Współpraca ta była prowadzona ze Stowarzyszeniem Osób Internowanych „Chełminiacy 1982", Zarządem Regionu NSZZ „Solidarność" w Bydgoszczy i w Słupsku, Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydziałem Nauk Historycznych, Wydziałem Politologii i Studiów Międzynarodowych, Kujawsko-Pomorskim Urzędem Wojewódzkim w Bydgoszczy oraz Zespołem Szkół Ogólnokształcących w Chełmnie. Prokurator Komisji we współpracy z parafią pw. Niepokalanego Serca Maryi w Sośnie, Miejską Biblioteką w Więcborku, Ustawicznym Centrum Kształcenia w Więcborku, burmistrzem miasta i gminy Więcbork, wójtem gminy Sośno i starostą powiatu Sępólno Krajeńskie popularyzował wiedzę o zbrodniach Selbstschutzu na terenie Krajny ze szczególnym uwzględnieniem obozu w Karolewie. 10 listopada 2017 r. w Więcborku wygłosił referat podczas promocji publikacji *Karolewo 1939*. Podczas sesji naukowej „Krajna, Historia, Pamięć" w Sośnie 10 czerwca 2017 r. wygłosił referat „Eksterminacyjna polityka nazistowska wobec ludności Krajny". Współpraca w zakresie popularyzacji informacji o zbrodniach Selbstschutzu na Pomorzu i Kujawach była również prowadzona z Unisławskim Towarzystwem Historycznym. Oddziałowa Komisja kontynuuje współpracę z Muzeum Piaśnickim w Wejherowie i Muzeum Stutthof w Sztutowie w zakresie wymiany informacji o materiale dowodowym zgromadzonym w toku prowadzonych śledztw, celem wykorzystania go dla celów statutowych Muzeów. Historyk Komisji uczestniczył w radzie naukowej wystawy głównej przygotowywanej przez Muzeum Piaśnickie w Wejherowie – Oddział Muzeum Stutthof w Sztutowie oraz udzielał konsultacji historycznych do scenariuszy filmowych cyklu „Młyny historii" przygotowywanego przez Muzeum Piaśnickie w Wejherowie – Oddział Muzeum Stutthof w Sztutowie. Współpracował także z Urzędem Miasta w Pruszczu Gdańskim w ramach realizacji programu badawczego oraz przygotowaniem monografii „Pruszcz – miasto i powiat w latach II wojny światowej 1939–1945".

Oddziałowa Komisja w Katowicach w odpowiedzi na prośby Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej Koło Jeleśnia, Muzeum „Saturn" w Czeladzi udostępniła dane historyczne zgromadzone w toku prowadzonych śledztw. Prokurator Komisji uczestniczył również w obchodach 136. rocznicy urodzin gen. Władysława Sikorskiego w Zespole Szkolno-Gimnazjalnym w Nowej Wsi, gdzie wygłosił okolicznościowy referat.

Oddziałowa Komisja w Krakowie w 2017 r. kontynuowała współpracę z Państwowym Muzeum KL Auschwitz-Birkenau w zakresie dotyczącym śledztwa o sygnaturze akt S 78.2011.Zn.

Oddziałowa Komisja w Lublinie współpracowała z Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Internowanych i Osób Represjonowanych w Siedlcach w sprawach dotyczących postępowań karnych prowadzonych w sprawach zbrodni komunistycznych popełnionych w okresie trwania stanu wojennego i w okresie późniejszym. Członkom stowarzyszenia przekazywane są informacje w zakresie możliwości skierowania wniosków o uznanie za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz w sprawach o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia lub decyzji.

Dodatkowo realizowana jest na bieżąco współpraca z podmiotami zewnętrznymi, takimi jak Państwowe Muzeum na Majdanku, Archiwum Państwowe w Lublinie, w związku z prowadzonymi przez prokuratorów Oddziałowej Komisji w Lublinie śledztwami.

Oddziałowa Komisja w Łodzi prowadziła w 2017 r. współpracę z Biurem Wojewody Łódzkiego i Muzeum Miasta Zgierza w celu organizacji uroczystego pochówku ofiar egzekucji zakładników w Lesie Lućmierskim koło Zgierza.

Oddziałowa Komisja w Poznaniu współpracowała z Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Rodzin Polskich Ofiar Obozów Koncentracyjnych z siedzibą w Poznaniu w zakresie ustalenia pełnej listy ofiar zbrodni nazistowskich i osób mogących wstąpić w prawa zmarłych pokrzywdzonych.

Oddziałowa Komisja w Warszawie w 2017 r. współpracowała z Międzynarodowym Stowarzyszeniem „Memoriał" w zakresie przygotowywanej edycji źródeł dotyczących zamordowanych jeńców obozu w Ostaszkowie. Podczas konferencji zorganizowanej przez Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Warszawie „Katyń w myślach i sercu" prokurator Komisji wygłosił referat dotyczący prowadzonego śledztwa w sprawie zbrodni katyńskiej. Kontynuowano też współpracę z Muzeum Katyńskim w Warszawie w zakresie kwerend dotyczących korespondencji kierowanej do Muzeum Katyńskiego przez krewnych ofiar. Prokuratorzy Komisji podjęli współpracę ze Stowarzyszeniem Kulturalnym „Bliżej Tradycji i Kultury" w Warszawie w ramach przygotowywanego filmu dokumentalnego w sprawie zabójstwa Prezydenta m.st. Warszawy Stefana Starzyńskiego i prowadzonego w tej sprawie śledztwa. W śledztwie obejmującym wiele zbrodni niemieckich popełnionych w okresie powstania warszawskiego kontynuowano współpracę z Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie, przede wszystkim w zakresie pozyskiwania nowej dokumentacji archiwalnej.

Oddziałowa Komisja we Wrocławiu podjęła w 2017 r. wieloaspektową współpracę z Muzeum Gross Rosen w Rogoźnicy w zakresie posiadanych baz informacyjnych dotyczących funkcjonowania obozu. Współpracowała również z Towarzystwem Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich w związku z przekazywaniem informacji o pracach prowadzonych w zakresie związanym z śledztwami dotyczącymi zbrodni nacjonalistów ukraińskich popełnionych w latach 1939–1945 na obywatelach polskich mieszkańcach województw lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego.

Prokurator z Oddziałowej Komisji w Szczecinie 28–29 września 2017 r. uczestniczył w międzynarodowej konferencji naukowej dotyczącej „Operacji polskiej" NKWD 1937–1938. Konferencja odbyła się w Warszawie w Belwederze, pod patronatem Kancelarii Prezydenta RP i z jego udziałem. W jej trakcie omówił stan śledztwa Oddziałowej Komisji w tej sprawie.

Prokurator Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu po raz kolejny uczestniczył w konferencji „Warszawski Dialog na Rzecz Demokracji", organizowanej wspólnie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Instytut Pamięci Narodowej. Tegoroczna, szósta edycja konferencji, odbyła się 7–8 grudnia 2017 r., wzięło w niej udział ponad 100 uczestników z ponad 30 krajów. Uczestniczący w wydarzeniu obrońcy praw człowieka, aktywiści i akademicy prowadzili dyskusje na temat roli dialogu w światowej demokracji oraz dzielili się doświadczeniami swoich zmagań o wolność i poszanowanie praw człowieka.

2.2. Kluby Historyczne im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”

Działalność Klubów Historycznych im. gen. Stefana Roweckiego „Grota” od 2002 r. stanowi element stałej współpracy Instytutu Pamięci Narodowej ze Światowym Związkiem Żołnierzy AK, innymi organizacjami kombatanckimi oraz placówkami oświatowymi i kulturalnymi.

Celem działania klubów jest upowszechnianie historii lat 1939–1989, m.in. wiedzy o Polskim Państwie Podziemnym, walce SZP-ZWZ-AK i innych formacji niepodległościowych z obu okupantami, zbrodniach popełnianych w Polsce od 1939 r., trwającym pół wieku oporze społecznym przeciw okupantom i niesuwerennej komunistycznej władzy w Polsce.

Prelekcje wygłaszane w klubach opierają się na najnowszych badaniach historycznych i prezentowane są przez historyków – z IPN i spoza niego – zajmujących się danym tematem w ramach swojej pracy naukowej. Wykłady są tylko jednym z wielu środków przekazu, towarzyszą im filmy i prezentacje multimedialne. Istotnym elementem spotkań jest bezpośredni kontakt słuchaczy i prelegentów, możliwość zadania pytań wykładowcom i uczestniczenia w dyskusji na tematy historyczne.

Od kilku lat aktywność klubów spada, gdyż współpraca ze środowiskami kombatanckimi jest coraz mniej możliwa ze względu na wiek ich członków. Ponadto rolę klubów w dużej mierze przejmują powstające w kolejnych miastach „Przystanki Historia”.

W 2017 r. w całej Polsce działało 17 klubów, w których odbyło się łącznie 125 spotkań. Spotkania w klubach odbywają z różną częstotliwością – od kilku w ciągu roku do kilku miesięcznie. Tematy wykładów są planowane przez historyków z IPN i spoza Instytutu, którzy tworzą rady programowe sprawujące merytoryczną opiekę nad poszczególnymi klubami.

Kluby znajdują się pod bezpośrednią opieką dyrektorów oddziałów IPN, którzy do ich prowadzenia wyznaczają odpowiedniego pracownika. Organizacją działania klubów zajmują się społeczne zarządy, które tworzą krąg osób na stałe współpracujących z Instytutem.

Pełen wykaz spotkań znajduje się w załączniku nr 7 aneksu.

2.3. Nagrody

Instytut Pamięci Narodowej, realizując zadania ustawowe związane z utrwalaniem pamięci o bohaterach narodowych i upowszechnianiem wiedzy o najnowszej historii Polski, przyznaje nagrody „Kustosz Pamięci Narodowej” i „Świadek Historii”. Organizuje ogólnopolski konkurs „Audycja Historyczna Roku” oraz współorganizuje Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku”, a także konkurs „Książka Historyczna Roku” o nagrodę im. Oskara Haleckiego.

2.3.1. Nagroda „Kustosz Pamięci Narodowej”

W lipcu 2002 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej prof. Leon Kieres ustanowił honorową nagrodę „Kustosz Pamięci Narodowej”. Inicjatorem wyróżnienia był prof. Janusz Kurtyka, ówczesny dyrektor Oddziału IPN w Krakowie.

Tytuł „Kustosza Pamięci Narodowej” jest przyznawany polskim oraz zagranicznym instytucjom, organizacjom społecznym i osobom za szczególnie aktywny udział w upamiętnianiu historii narodu polskiego w latach 1939–1989, a także za działalność publiczną zbieżną z ustawowymi celami Instytutu Pamięci Narodowej. Nagroda ma umocnić szacunek dla narodowej przeszłości, chronić wartości, dzięki którym Polska przetrwała przez lata zniewolenia.

Nagrodę przyznaje kapituła, której przewodniczy Prezes IPN. W jej skład wchodzą laureaci nagrody i osoby wskazane przez kapitułę.

W 2017 r. uroczyste wręczenie nagród odbyło się 26 maja na Zamku Królewskim w Warszawie. Tytuł „Kustosza Pamięci Narodowej” otrzymali:

– śp. Prezydent RP prof. Lech A. Kaczyński,
– o. Antoni Herkulan Wróbel,
– Janusz Wasylkowski,
– Stowarzyszenie Upamiętnienia Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów,
– Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce.

2.3.2. Nagroda „Świadek Historii”

Od 2009 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej przyznaje nagrodę honorową „Świadek Historii”. Wyróżniane są osoby i instytucje szczególnie zasłużone dla upamiętnienia historii w poszczególnych regionach kraju oraz wspierające pion edukacyjny IPN w jego ustawowej działalności.

W ramach krajowej edycji nagrody „Świadek Historii” laureatami zostali:

– w oddziale IPN w Białymstoku (IX edycja): Wojciech Ciesielski, Walenty Jabłoński, Władysław Kałudziński, Irena Kostera, dr Janina Luberda-Zapaśnik, II Liceum Ogólnokształcące im. Polonii i Polaków na Świecie w Augustowie;

– w oddziale IPN w Gdańsku (IV edycja): Zdzisław Cisowski, Jerzy Gadzinowski, Leokadia Teresa Majewicz, Piotr Rydel, Hanna Sowińska, Józef Pintera;

– w oddziale IPN w Krakowie (VI edycja): Stanisław M. Jankowski, Karol Tendera, Aleksandra Szemioth, Ryszard Majdzik, Zofia Wieczorek-Nowak, Środowisko Świętokrzyskich Zgrupowań Partyzanckich Armii Krajowej „Ponury”-„Nurt”;

– w oddziale IPN Łódź (V edycja): gen. bryg. Aleksander Arkuszyński (pośmiertnie), Władysław Korowajczyk, Wiesława Piontek (pośmiertnie) i Antoni Piontek, Monika Rolińska-Jaros i Jakub Jaros, ppłk Jerzy Urbankiewicz (pośmiertnie), Region Ziemia Łódzka NSZZ „Solidarność”;

– w oddziale IPN w Poznaniu (VIII edycja): Piotr Gołdyn, Maciej Grzesiński, Maciej Myczka oraz Janusz Waliszewski;

– w oddziale IPN Rzeszów (VI edycja): ks. biskup Edward Frankowski, Ewa Kuberna, Maciej Małozięć, Maria Mirecka-Loryś, mjr Franciszek Sagan i Bogusława Wąs;

– w oddziale IPN w Szczecinie (III edycja): Władysław Czyżewski, Grzegorz Durski, Stowarzyszenie Grupa Rekonstrukcji Historycznej „GRYF” z Koszalina, Alina Krystosiak, Eugeniusz Szerkus, Janina Wasiłojć-Smoleńska (pośmiertnie).

W 2017 r. IPN po raz trzeci przeprowadził międzynarodową edycję nagrody „The Witness of History” dla osób i organizacji kultywujących pamięć o polskiej historii spoza Polski. Jej laureatami w 2017 r. zostali wybitni przedstawiciele środowisk polskich i polonijnych z Wielkiej Brytanii, Niemiec, Rosji, Brazylii i Stanów Zjednoczonych Ameryki:

– Andrzej Grodzki (Niemcy) – zaangażowany w promowanie historii i kultury Polski w Niemczech, szczególnie wśród młodzieży, współpracuje w tym zakresie z BEN IPN; kolekcjoner militariów i rekonstruktor;

– Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce/Józef Piłsudski Institute of America (USA) – gromadzi, opracowuje i publikuje dokumenty i inne materiały historyczne dotyczące Polski i Polonii, prowadzi szeroką działalność naukową i popularyzatorską poświęconą Polsce i jej historii skierowaną m.in. do młodzieży polonijnej i szerokiego kręgu odbiorców w Stanach Zjednoczonych, uczestniczy w działalności społeczności polonijnej;

– ks. Zdzisław Malczewski (Brazylia) – aktywny działacz wśród Polonii brazylijskiej, twórca Braspolu – największej organizacji polonijnej w Brazylii, prowadzi działalność naukową poświęconą Polonii brazylijskiej, działa też na polu wydawniczym;

– ks. Krzysztof Pożarski (Rosja) – upamiętnia miejsca związane z historią Kościoła katolickiego i martyrologią narodu polskiego w Rosji, ze szczególnym uwzględnieniem Sankt Petersburga, jest też autorem kilku opracowań na temat Polonii w Rosji;

– Wanda Seliwanowska (Rosja) – efektywnie działa na rzecz pielęgnowania i upamiętniania miejsc polskiej pamięci narodowej w obwodzie orenburskim związanych z pobytem w nich ludności polskiej organizowanej w Armię Andersa; zaangażowana w działania edukacyjne, których celem jest pielęgnowanie i utrwalanie polskiej pamięci historycznej wśród młodzieży, szczególnie dotyczącej zsyłek na Syberię;

– Hanna Zbirohowska-Kościa (Wielka Brytania) – łączniczka i sanitariuszka w powstaniu warszawskim, przez całe emigracyjne życie aktywnie działa w środowisku Polonii angielskiej, starając się pielęgnować pamięć o polskiej historii i polskości, m.in. jest czynna w Studium Polski Podziemnej w Londynie, zaangażowana w działania edukacyjne, których celem jest utrwalanie polskiej pamięci historycznej (w szczególności wśród młodzieży).

2.3.3. Konkurs „Książka Historyczna Roku" o nagrodę im. Oskara Haleckiego

Konkurs „Książka Historyczna Roku" organizowany jest od 2008 r., a od roku 2016 w organizacji konkursu IPN współpracuje z Telewizją Polską, Polskim Radiem oraz Narodowym Centrum Kultury. Dziesiątą, jubileuszową edycję konkursu swoim honorowym patronatem objął Prezydent RP Andrzej Duda. Głównym założeniem ideowym konkursu jest podkreślenie znaczenia wiedzy historycznej w tworzeniu tożsamości narodowej oraz promowanie czytelnictwa książek historycznych.

Konkurs jest przedsięwzięciem bardzo dynamicznym i ciągle się rozwijającym, o czym świadczą m.in. nowe kategorie wprowadzone od jubileuszowej edycji. Rywalizacja o nagrodę im. Oskara Haleckiego będzie obecnie przebiegać w czterech kategoriach:

– najlepsza książka naukowa poświęcona dziejom Polski i Polaków w XX wieku;

– najlepsza książka popularnonaukowa poświęcona historii Polski w XX wieku;

– najlepsze wydawnictwo źródłowe poświęcone historii Polski i Polaków w XX wieku, rozumiane jako publikacja opracowana zgodnie ze standardami naukowymi, w tym zwłaszcza opatrzona wstępem naukowym oraz przypisami;

– najlepsze wspomnienia dotyczące historii Polski i Polaków w XX wieku, rozumiane jako dziennik, relacje lub wywiady, które nie muszą spełniać rygorów przyjętych przy publikacjach o charakterze naukowym.

W 2017 r. jury obradowało w następującym składzie: z ramienia IPN – prof. dr hab. Antoni Dudek oraz dr hab. Jan Jacek Bruski, z ramienia Polskiego Radia S.A. – prof. dr hab. Andrzej Nowak oraz prof. dr hab. Wojciech Roszkowski, Telewizję Polską S.A. reprezentowali dr hab. Mieczysław Ryba, a także dr Piotr Gontarczyk, z kolei reprezentantami Narodowego Centrum Kultury byli prof. dr hab. Jan Rydel oraz dr hab. Bożena Szaynok. W głosowaniu trwającym od 2 do 31 października 2017 r. wzięło udział 7553 internautów. Nagrody we wszystkich kategoriach przyznano autorom, których książki zostały wydane w języku polskim po raz pierwszy między 1 stycznia 2016 r. a 30 czerwca 2017 r.

W kategorii „Najlepsza książka naukowa poświęcona dziejom Polski i Polaków w XX wieku" jury wyróżniło pracę Ryszarda Tomczyka i Barbary Patlewicz *Cmentarz Janowski we Lwowie. Polskie dziedzictwo narodowe*, t. I, t. II. Nagrodę czytelników w tej samej kategorii przyznano Michałowi Pszczółkowskiemu za *Kresy nowoczesne. Architektura na ziemiach wschodnich II RP (1921–1939)*. Praca zyskała uznanie czytelników, zdobywając na stronie internetowej 2948 głosów.

W kategorii „Najlepsza książka popularnonaukowa poświęcona historii Polski w XX wieku" jury uhonorowało książkę Grzegorza Motyki *Wołyń '43*. Publikacja Grzegorza Motyki wygrała również w plebiscycie internetowym, uzyskując 1337 głosów.

Po raz pierwszy w tym roku zostały również przyznane nagrody w dwóch nowych kategoriach. Za „Najlepsze wydawnictwo źródłowe poświęcone historii Polski i Polaków w XX wieku" jury uznało pracę pod redakcją Sławomira Dębskiego *Polskie dokumenty dyplomatyczne, 1919 styczeń–*

–*maj*. W kategorii „Najlepsze wspomnienia dotyczące historii Polski i Polaków w XX wieku" natomiast jury uhonorowało *Dziennik wydarzeń (1939–1944)* pióra Jędrzeja Moraczewskiego, opracowany i opatrzony wstępem przez Joannę Dufrat i Piotra Cichorackiego.

Jury wyróżniło również książkę Justyny Błażejowskiej *Harcerską drogą do niepodległości. Od „Czarnej Jedynki" do Komitetu Obrony Robotników*.

Uroczystość wręczenia nagród odbyła się 23 listopada 2017 r. w siedzibie Telewizji Polskiej w Warszawie. Galę uświetnił występ Dariusza Malejonka i zespołu Maleo Reggae Rockers, a całe wydarzenie transmitowała na żywo TVP Historia.

2.3.4. Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku"

Konkurs im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku" organizowany jest przez Instytut Pamięci Narodowej i Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk od 2008 r. Celem konkursu jest promowanie wyników prac młodych badaczy zajmujących się historią najnowszą Polski i zachęcanie ich do kontynuowania kariery naukowej, skierowany jest bowiem do autorów prac magisterskich i doktorskich z zakresu historii Polski i Polaków w XX w. Nagrodą w konkursie jest dyplom, opublikowanie pracy przez wydawnictwo IPN i IH PAN oraz honorarium wypłacane po podpisaniu umowy wydawniczej.

W 2017 r. odbyła się dziesiąta jubileuszowa edycja konkursu. 35 prac, w tym 11 dysertacji oraz 24 prace magisterskie, nadesłanych w 2016 r. oceniała komisja konkursowa powołana przez Prezesa IPN oraz dyrektora IH PAN w składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. dr hab. Jan Draus, prof. dr hab. Jerzy Eisler, prof. dr hab. Marek Kornat, dr hab. prof. IH PAN Krzysztof Kosiński, prof. dr hab. Wojciech Polak, prof. dr hab. Włodzimierz Suleja, prof. dr hab. Tomasz Szarota, prof. dr hab. Tadeusz Wolsza, sekretarz komisji – dr Paweł Libera.

Jury konkursu tym razem nie przyznało pierwszych nagród, a drugie nagrody otrzymali: za pracę doktorską „Kapelani Wojska Polskiego z okresu wojny polsko-sowieckiej 1919–1921" – Michał Ceglarek, a także Katarzyna Nuckowska-Cherek za doktorat „Dyplomacja Królestwa Norwegii wobec przełomów politycznych w Polsce w latach 1945–1981".

Wyróżnione zostały prace doktorskie: Haliny Bogusz – „Opieka hospicyjna i paliatywna w Poznaniu w latach 1986–2004", Barbary Kasprzyk – „Fabryka a miasto. Rozwój Skarżyska-Kamiennej w latach 1922–1955" oraz Radosława Gila – „Służba oficerów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w ludowym Wojsku Polskim".

Spośród nadesłanych prac magisterskich jury przyznało dwie drugie nagrody dla prac: „Prasa brytyjska a Polska w przededniu i w trakcie kampanii wrześniowej 1939 r." Natalii Olszewskiej oraz „Papież Pius XII w propagandzie komunistycznej w Polsce w latach 1945–1958" Marcina Sanaka.

Wyróżnieniem mogą pochwalić się natomiast: Zofia Antkiewicz za pracę „Cukier krzepi. Propaganda spożycia cukru w latach 1925–1932", Konrad Banaś za pracę „Władysław Wolski. Meandry kariery komunistycznego działacza 1944–1950" oraz Łukasz Szkwarek za pracę „NSZZ Solidarność. Podregion Miastko w latach 1980–1981".

Uroczyste wręczenie nagród odbyło się 19 lipca 2017 r. w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie. Nagrody wręczył laureatom wiceprezes IPN dr Mateusz Szpytma.

W 2017 r. rozpoczęła się kolejna, XI edycja konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku". Do 31 grudnia 2017 r. wpłynęło 16 prac dyplomowych, w tym 9 rozpraw doktorskich i 7 prac magisterskich. Nadesłane prace oceni komisja w składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. dr hab. Jan Draus, prof. dr hab. Jerzy Eisler, prof. dr hab. Marek Kornat, dr hab. prof. IH PAN Krzysztof Kosiński, prof. dr hab. Wojciech Polak, prof. dr hab. Włodzimierz Suleja, prof. dr hab. Tomasz Szarota, prof. dr hab. Tadeusz Wolsza, sekretarz komisji – dr Paweł Libera.

2.3.5. Ogólnopolski Konkurs na „Audycję Historyczną Roku”

W 2017 r. IPN po raz piąty zorganizował Ogólnopolski Konkurs na „Audycję Historyczną Roku”. Celem konkursu organizowanego przez Oddział IPN w Białymstoku jest wyróżnianie i promowanie ambitnej, dokumentalnej twórczości radiowej i filmowej, prezentującej najnowszą historię Polski. Do tegorocznej edycji konkursu zgłoszono 54 reportaże radiowe i telewizyjne z całego kraju.

Spośród 15 nominowanych filmów i audycji wyboru zwycięskich reportaży dokonało jury pod przewodnictwem Jana Rumana w składzie: red. Janina Jankowska, reż. Arkadiusz Gołębiewski, dr Dariusz Iwaneczko oraz dr Paweł Skubisz.

Nagrodę główną – Grand Prix Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej otrzymał film *Emisariusz Kardynała*, zgłoszony w kategorii „Wydarzenie”. Autorem dokumentu jest niezależny reżyser Andrzej Machnowski. Głównym bohaterem filmu jest niemiecki żołnierz Urban Thelen, stacjonujący w czasie II wojny światowej w Inowrocławiu, który na prośbę proboszcza miejscowego kościoła św. Mikołaja ks. Paula Mattauscha podjął się niebezpiecznej misji uratowania przed SS relikwii św. Wojciecha z katedry gnieźnieńskiej. W lipcu 1941 r. przewiózł potajemnie relikwie św. Wojciecha z Gniezna do Inowrocławia, gdzie zostały ukryte w kościele św. Mikołaja i bezpiecznie doczekały końca wojny. Nagrodę główną Andrzejowi Machnowskiemu wręczył Prezes IPN dr Jarosław Szarek.

Nagrodę im. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, przyznawaną w kategorii „Losy”, otrzymała Małgorzata Furga-Jurgiel z Polskiego Radia Szczecin S.A. za reportaż radiowy *Komu z nami nie po drodze*, którego bohaterem jest Stanisław Możejko. Jako młody pracownik Morskiej Stoczni Remontowej podjął i konsekwentnie prowadził przez lata walkę z opresyjną władzą komunistyczną w ramach niezależnych związków zawodowych.

Nagrodę dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku w kategorii „Historia regionalna” jury przyznało Janowi Smykowi z Polskiego Radia Białystok i Annie Sekudewicz z Polskiego Radia Katowice za reportaż *Komisarz Jerzy* o płk. Jerzym Szewelle, komisarzu wojskowym kopalni Ziemowit, który zamiast pacyfikować protest górników w grudniu 1981 r. uratował życie kilku tysięcy górników i ich rodzin. Nagrodę wręczył dr hab. Piotr Kardela, dyrektor Oddziału IPN w Białymstoku.

Poza głównymi nagrodami jury przyznało także trzy wyróżnienia specjalne: Kamilowi Hypkiemu z Radia Zachód za reportaż *Wydarzenia, których nie znacie*, opowiadający o nieznanym proteście ulicznym tysięcy mieszkańców Zielonej Góry, którzy 30 maja 1960 r. wystąpili przeciwko eksmisji Domu Katolickiego. Kilkuset uczestników wydarzeń zielonogórskich trafiło do więzień. Wielu z nich nie doczekało rehabilitacji. Fundatorem tej nagrody jest dyrektor Oddziału IPN w Poznaniu dr hab. Rafał Reczek.

Drugie wyróżnienie specjalne przypadło Adamowi Kraśnickiemu z Ośrodka TVP w Katowicach, autorowi filmu dokumentalnego *Prorok nie umiera – ks. Franciszek Blachnicki* o charyzmatycznym prekursorze nowej ewangelizacji, głoszącym ideę wolności i wyzwolenia człowieka w każdych warunkach i w każdym czasie, twórcy fenomenu żywej wiary – „Ruchu Światło-Życie”, ofierze represji niemieckich i komunistycznych, dziś Słudze Bożym i kandydacie na ołtarze. Fundatorem Nagrody jest dyrektor Oddziału IPN w Krakowie dr hab. Filip Musiał.

Trzecie wyróżnienie specjalne otrzymał Jerzy Oleszkowicz z Ośrodka TVP w Rzeszowie za film *Draża-czetnik. Legenda Kresów*. Jest to historia Dragana Sotirovića „Draży” – legendy partyzantki serbskiej i polskiej, współpracownika generała Mihajlovića w antyhitlerowskim i antykomunistycznym ruchu oporu w Jugosławii, następnie żołnierza i dowódcy oddziału AK we Lwowie. Wielokrotnie aresztowany, torturowany, zawsze szczęśliwie wychodził z opresji. Zdolności dowodzenia, wymagania wobec podwładnych, brawurowe ucieczki i skuteczna walka w partyzantce budowały jego autorytet oraz legendę wśród żołnierzy. To mieszanka niepokornej natury, bohaterstwa, przenikliwości, ale i odwagi do oddania swego życia w walce o niepodległość dwóch ojczyzn: Serbii i Polski. Nagrodę ufundował dyrektor Oddziału IPN w Rzeszowie dr Dariusz Iwaneczko.

W uroczystej gali, która odbyła się 21 listopada 2017 r. w Oddziale IPN w Białymstoku, uczestniczyli przedstawiciele środowisk dziennikarskich z całego kraju, członkowie stowarzyszeń i organizacji kombatanckich, poseł Dariusz Piontkowski, rodzina bł. ks. Jerzego Popiełuszki, przedstawiciele służb mundurowych i samorządowcy.

2.4. Nagrody i wyróżnienia dla pracowników IPN

W 2017 r. pracownicy IPN zostali nagrodzeni różnego rodzaju odznaczeniami i wyróżnieniami przyznawanymi przez władze państwowe i samorządowe, a także organizacje i stowarzyszenia społeczne.

Za wybitne zasługi w pielęgnowaniu pamięci o najnowszej historii Polski, za działalność kombatancką i społeczną Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski otrzymał Kazimierz Krajewski (OBBH Warszawa). Za wybitne zasługi w pielęgnowaniu pamięci o najnowszej historii Polski, a w szczególności o dziejach Żołnierzy Niezłomnych Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski został odznaczony Tomasz Łabuszewski (OBBH Warszawa). Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski otrzymali: Piotr Niwiński (OBBH Gdańsk), Sławomir Poleszak (OBBH Lublin), Beata Sławińska (BPiI). Za zasługi w pielęgnowaniu pamięci o najnowszej historii Polski Złotym Krzyżem Zasługi odznaczona została Iwona Chowańska (BPiI).

Za zasługi w dokumentowaniu i upamiętnianiu prawdy o najnowszej historii Polski Srebrnym Krzyżem Zasługi odznaczeni zostali: Marcin Dąbrowski (OBBH Lublin), Rafał Dyrcz (OAIPN Kraków), Michał Wenklar (OBBH Kraków). Brązowym Krzyżem Zasługi: Przemysław Czyżewski (OAIPN Białystok), Zbigniew Gołasz (OBEN Katowice), Arkadiusz Kazański (OBEN Gdańsk), Karol Lisiecki (OAIPN Gdańsk), Piotr Łapiński (WSdsUWiM OIPN Białystok), Artur Ossowski (OBEN Łódź), Adam Sitarek (OIPN Łódź), Magdalena Śladecka (OBEN Lublin), Bogusław Tracz (OBBH Katowice), Piotr Zaremba (OBA-F Warszawa).

Za wzorowe, wyjątkowo sumienne wykonywanie obowiązków wynikających z pracy zawodowej Medalem Złotym za Długoletnią Służbę odznaczeni zostali: Władysław Białowąs (OIPN Szczecin) Janusz Ogrodowski (OAIPN Poznań), Izabela Pietryga (OKŚZpNP Szczecin). Medalem Srebrnym: Maria Jeziorska (BP), Krzysztof Sychowicz (OBBH Białystok), Irena Szaflarska (OBA-F Katowice). Medal Brązowy za Długoletnią Służbę otrzymali: Elżbieta Bielińska (BPiI), Urszula Gierasimiuk (OBEN Białystok), Marcin Hryć (BI), Joanna Jaworska (Wydział Archiwalny w Delegaturze IPN w Bydgoszczy), Krzysztof Jodczyk (OBEN Białystok), Paweł Kalisz (OBEN Białystok), Marcin Kantor (OAIPN Wrocław), Piotr Kępski (BI), Katarzyna Kominek (AIPN), Magdalena Kościelny (OBL Wrocław), Agnieszka Kościółek (OBA-F Rzeszów), Agnieszka Kuna (OBL Rzeszów), Robert Kuźma (OBA-F Lublin), Przemysław Namsołek (OAIPN Gdańsk), Olga Nowicka (BPiI), Marcin Ozga (Pion Edukacyjny w Delegaturze IPN w Koszalinie), Ewa Pilch (OAIPN Rzeszów), Julita Ratajczak (OBL Poznań), Ryszard Ryszewski (OBL Poznań), Katarzyna Świeboda (OAIPN Rzeszów), Anna Świtalska-Jopek (OBBH Gdańsk), Żanetta Wojdan (OBA-F Łódź), Robert Żuławnik (AIPN).

Doktor hab. Krzysztof Szwagrzyk, wiceprezes IPN, dyrektor Biura Poszukiwań i Identyfikacji został uhonorowany Wielką Nagrodą Honorową im. Witolda Hulewicza nadaną przez Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich, otrzymał także Medal za zasługi dla niepodległości 1956–1989 Związku Solidarności Polskich Kombatantów. Za krzewienie wartości patriotycznych magazyn ekonomiczny „Polish Market" przyznał Krzysztofowi Szwagrzykowi Perłę Honorową. Statuetka przyznawana jest wybitnym osobom i instytucjom, których dorobek zawodowy, doświadczenie, prestiż i etyka dają rękojmię uznania ich za ambasadorów najwyższych polskich wartości.

Doktor Leon Popek (BPiI) otrzymał Medal za zasługi dla Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej nadany przez Okręg Wołyński Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Doktor Waldemar Brenda otrzymał Odznakę Honorową Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej

(OBEN Białystok). Doktor Dominika Siemińska (BPiI) została uhonorowana Odznaką Pamiątkową Muzeum Wojska Polskiego (nr 126) nadaną decyzją Dyrektora Muzeum Wojska Polskiego za zasługi dla pamięci o Katyniu.

Pracownicy Archiwum IPN: Margarita Chilińska, Krzysztof Langowski, Stanisław Koller otrzymali Nagrodę Burmistrza Pragi Północ „Florian – za wybitne zasługi na rzecz Pragi Północ" dla Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej Oddział Warszawa. Honorową Srebrną Odznakę Zasłużony dla Województwa Dolnośląskiego przyznaną przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego otrzymał dr Norbert Wójtowicz z OBBH Wrocław. Maciej Sobieraj (OBL Lublin) otrzymał Medal 700-lecia miasta Lublin. Doktor Krzysztof Osiński „za upowszechnianie w kraju i w regionie własnych, wieloaspektowych badań naukowych nad historią najnowszą Kujaw i Pomorza, budowanie lokalnego patriotyzmu i tożsamości regionalnej oraz przyczynianie się do integracji województwa i jego mieszkańców" otrzymał od marszałka województwa kujawsko-pomorskiego wyróżnienie w kategorii „Promocja województwa".

Krzysztof Męciński (WSdsUWiM OIPN Białystok) został uhonorowany Medalem „Pro Patria" przyznawanym przez szefa Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych za szczególne zasługi w kultywowaniu pamięci o walce o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Krzysztof Męciński otrzymał także dyplom od Stowarzyszenia Społecznego „Grudzień '70/ Styczeń '71", podziękowanie od Stowarzyszenia „Paczka dla Bohatera" oraz od Stowarzyszenia „Katyń" w Szczecinie. Doktor hab. Sebastian Piątkowski (Delegatura IPN w Radomiu – Wieloosobowe stanowisko ds. badań historycznych) otrzymał Odznakę Pamiątkową Akcji „Burza", przyznaną przez Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej oraz Medal „Za Zasługi dla Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej". Paweł Wąs (OBBH Łódź) dostał Okolicznościowy Medal XXV-lecia Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy Górników.

Sylwia Krzyżanowska i Wojciech Trębacz (OBUWiM we Wrocławiu) zostali nagrodzeni przez Ministra Edukacji Narodowej Medalem Edukacji Narodowej. Doktor Przemysław Gasztold (BBH) został finalistą nagród naukowych tygodnika „Polityka". Doktor Maciej Zakrzewski (OBBH Kraków) uzyskał Stypendium im. Lanckorońskich na rok 2018 r. na potrzeby dalszych badań nad historią środowiska „Buntu Młodych"/„Polityki".

Doktor Aneta Nisiobęcka (AIPN) uzyskała: „Séjour de recherche – Bourse du Gouvernement Français", stypendium Rządu Francuskiego na pobyt badawczy, związany z pracami naukowymi.

Oddział IPN w Poznaniu otrzymał Srebrny Mikrofon – wyróżnienie przyznawane przez Radio Merkury Poznań poznańskim instytucjom z okazji Jubileuszu 90-lecia działalności stacji radiowej.

3. Współpraca międzynarodowa

3.1. Polsko-Ukraińskie Forum Historyków

W 2017 r. odbyły się dwa kolejne spotkania Polsko-Ukraińskiego Forum Historyków, działającego pod patronatem Instytutu Pamięci Narodowej i Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej. W skład powołanego w 2015 r. Forum wchodzi sześciu historyków ze strony polskiej i sześciu historyków ze strony ukraińskiej, będącymi autorytetami i specjalistami w dziedzinie stosunków polsko-ukraińskich. Członkami Forum ze strony polskiej są: prof. Grzegorz Hryciuk, prof. Grzegorz Mazur, prof. Grzegorz Motyka, prof. Jan Pisuliński, prof. Waldemar Rezmer, dr Mariusz Zajączkowski, sekretarz – dr Dorota Lewsza. Ze strony ukraińskiej w obradach Forum uczestniczą: prof. Jurij Szapował, prof. Iwan Patryliak, prof. Ihor Iliuszyn, prof. Łeonid Zaszkilniak, prof. Bohdan Hudź, dr Wołodymyr Wiatrowycz, sekretarz – dr Ołena Gumeniuk. Spotkania reprezentantów obu państw odbywają się na przemian w Polsce i na Ukrainie.

Czwarte spotkanie Forum Historyków miało miejsce w Krakowie 27–29 marca 2017 r. W obradach uczestniczyli przedstawiciele władz IPN: dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN, oraz dr hab. Mirosław Szumiło, ówczesny dyrektor Biura Badań Historycznych. Z członkami Forum spotkał się również dr Jarosław Szarek, prezes IPN, który wyraził potrzebę poruszania trudnych tematów z dziejów wspólnej, polsko-ukraińskiej historii, mimo istniejących różnic w ocenie przeszłości. Wołodymyr Wiatrowycz, prezes ukraińskiego IPN, podkreślił, że niezwykle istotnym czynnikiem jest wola obu stron organizacji spotkań i kontynuacji dyskusji historycznej.

Tematami wiodącymi obrad były kwestia polska w programie i ideologii ukraińskiego podziemia oraz kwestia ukraińska w programie i ideologii polskiego podziemia. Na każdy ze wskazanych tematów wygłoszone zostały dwa referaty: jeden przez historyka polskiego, a drugi przez ukraińskiego. Referentami byli prof. Grzegorz Mazur, dr Wołodymyr Wiatrowycz, dr Mariusz Zajączkowski i prof. Łeonid Zaszkilniak.

Piąte obrady Forum odbyły się 19–21 października 2017 r. w Czerkasach, na Ukrainie. W trakcie dyskusji uczestnicy spotkania omówili zagadnienia, dotyczące Chełmszczyzny/Wschodniej Lubelszczyzny w latach 1942–1944. Referat *Chełmszczyzna/Wschodnia Lubelszczyzna w roku 1942* ze strony polskiej wygłosił prof. Igor Hałagida (OBBH w Gdańsku), a ze strony ukraińskiej prof. Jurij Makar, kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego im. Jurija Fedkowycza. Myrosław Iwanyk (ukraiński badacz z Toronto) i dr Mariusz Zajączkowski (OBBH w Lublinie) zaprezentowali referaty obejmujące kwestię Chełmszczyzny/Wschodniej Lubelszczyzny w roku 1944. Wystąpienie dr. hab. Mirosława Szumiły stanowiło próbę podsumowania tematyki relacji polsko-ukraińskich na Chełmszczyźnie/Wschodniej Lubelszczyźnie w latach 1942–1944.

3.2. Działalność ekspercka w zakresie *transitional justice*

3.2.1. Współpraca z Obywatelskim Sojuszem Obrony Praw Człowieka w Korei Północnej (Citizens' Alliance for North Korean Human Rights, NKHR)

Od 7 do 13 sierpnia 2017 r. na zaproszenie Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka w Polsce przebywała delegacja z Korei Południowej reprezentująca Obywatelską Wspólnotę Obrony Praw Człowieka w Korei Północnej (Citizens' Alliance for North Korean Human Rights – NKHR), a wśród uczestników było sześciu studentów – „przesiedleńców" z tego kraju. Organizacja powstała w 1996 r. i zajmuje się prawami człowieka w Korei Północnej oraz odegrała znaczącą rolę w rozpowszechnianiu na arenie międzynarodowej wiedzy na temat łamania praw człowieka w tym kraju. Cel ten został osiągnięty dzięki organizowaniu międzynarodowych konferencji oraz współpracy z mediami, twórcami, artystami. Ponadto organizacja podejmuje wysiłki, by utworzyć międzynarodową sieć instytucji pozarządowych i wywrzeć realny wpływ na światowych decydentów i ONZ, aby te reagowały na dramatyczną często sytuację mieszkańców Korei Północnej. NKHR jest laureatką kilku nagród, w tym przyznawanej dla upamiętnienia pierwszego w historii kanadyjskiego obrońcy praw człowieka i wolności Johna Diefenbakera w 2011 r. oraz Freedom Award – nagrody przyznawanej przez Międzynarodowy Komitet Ratunkowy (IRC) od 1957 r. za „szczególne zasługi na rzecz pomocy uchodźcom i wkład w obronę ludzkiej wolności". Delegacji przewodniczyli Jaechun Won, profesor prawa międzynarodowego na Handong Global University i były prokurator, oraz dr Joanna Hosaniak, zastępca dyrektora generalnego Sojuszu i honorowa obywatelka Seulu. Program wizyty opracowała Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa przy wsparciu pionów merytorycznych IPN. Spotkanie było efektem ustaleń podjętych przez dr. Rafała Leśkiewicza podczas ubiegłorocznej konferencji w Seulu.

Wizyta rozpoczęła się na „Łączce" Cmentarza Powązkowskiego, gdzie specjaliści z Instytutu poszukiwali ofiar zbrodni komunistycznych. Znajduje się tam Panteon – Mauzoleum Wyklętych – Niezłomnych upamiętniający ofiary stalinowskich represji, zamordowane lub zamęczone w mokotowskim więzieniu. Mecenas Anna Szeląg, zastępca dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN, zaprezentowała dzieje tego miejsca oraz skalę przeprowadzonych prac. Podkreśliła, że Polska jest pionierem w dziedzinie poszukiwań w krajach byłego bloku wschodniego. Goście zwiedzili też Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL – dawne więzienie przy ulicy Rakowieckiej, a także Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie. Obejrzeli tam m.in. wystawę „Nazajutrz. Losy mieszkańców Warszawy po 1 sierpnia 1944" („The day after. Lives of the citizens of Warsaw after August 1, 1944"), przygotowaną przez Fundację Polsko-Niemieckie Pojednanie, dyptyk „Wołyń" autorstwa Moniki Duliasz oraz zwiedzili tzw. escape room, edukacyjny pokój zagadek, wykorzystujący historię Żołnierzy Wyklętych.

Koreańska delegacja odwiedziła również Archiwum IPN. Goście zobaczyli dokumenty archiwalne z zasobu Instytutu, szczególnie dotyczące represji sowieckich i niemieckich, materiały audiowizualne oraz poznali bieżącą działalność archiwalną IPN. Koreańscy studenci wyrazili nadzieję, że wykorzystają polskie doświadczenia w procesie przyszłych przemian na Półwyspie Koreańskim. Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych zorganizowała koreańskim studentom również wizyty w Muzeum Katyńskim, Muzeum Powstania Warszawskiego i niemieckim obozie Auschwitz-Birkenau. Wstęp do nich stanowił wykład Tomasza Sudoła (BBH) dotyczący niemieckich obozów koncentracyjnych na terenie Polski. Zainteresowanie gośćmi IPN wyraziły także media, w związku z czym dr Joanna Hosaniak oraz Agnieszka Jędrzak (Sekcji Kontaktów Międzynarodowych BPR IPN) udzieliły m.in. wywiadu Polskiemu Radiu.

Podczas pobytu w Polsce delegacja z Korei spotkała się również z zastępcą prezesa IPN dr. Mateuszem Szpytmą, reprezentantami Biura Edukacji Narodowej, Biura Badań Historycznych oraz

Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Profesor Won został zaproszony przez dr. Mateusza Szpytmę do udziału w „Warszawskim Dialogu na rzecz Demokracji" w grudniu 2017 r. Koreańscy goście spotkali się także ze studentami na Uniwersytecie SWPS oraz z przedstawicielami Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

Cechą szczególną tej wizyty był fakt, że jej uczestnikami byli przede wszystkim młodzi ludzie, którzy w przeciwieństwie do swoich rówieśników z Korei Południowej bezpośrednio doświadczyli rządów totalitarnych. Wizyta w Polsce i zapoznanie się z polską historią mogły ich utwierdzić w przekonaniu, że mechanizmy leżące u podstaw ustrojów totalitarnych są w istocie bardzo podobne. Dotyczy to również wyzwań stojących przed państwami, które zmagają się ze spuścizną po reżimach niedemokratycznych. Studenci z Korei byli wyraźnie pod wrażeniem pietyzmu, z jakim nasz kraj przechowuje świadectwa z przeszłości, dbając o najmniejsze ich przejawy i upamiętniając bohaterów, oraz wagi, jaką przykłada do nauczania historii w procesie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

W związku z faktem, że Korea Południowa pragnie przygotować się do przyszłego zjednoczenia obu państw koreańskich, polskie doświadczenia transformacji ustrojowej po roku 1989 r. są dla tego państwa wyjątkowo interesujące. W nawiązaniu do powyższego 5 czerwca 2017 r. Instytut odwiedziła grupa koreańskich urzędników państwowych, w tym m.in. z Ministerstwa Unifikacji, a 18 lipca 2017 r. miała miejsce wizyta ambasadora Republiki Korei w IPN – Sung-joo Choia oraz Shik Kima, I sekretarza Ambasady Republiki Korei. Podczas spotkań goście odbyli rozmowy z kierownictwem Instytutu oraz wysłuchali wystąpień na temat misji, zadań, aktywności pionów merytorycznych IPN oraz dokumentów przechowywanych w Archiwum. Przedstawiono im również propozycje działań ułatwiających rozwiązanie historycznych sporów oraz sugestie dotyczące rozliczenia przedstawicieli reżimu północnokoreańskiego i odpowiedniego przygotowania społeczeństw obu Korei do reform społeczno-gospodarczych niezbędnych dla zjednoczenia.

3.3. Europejska Sieć Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb

7 grudnia 2017 r. w siedzibie Parlamentu Rumunii w Bukareszcie odbyło się coroczne spotkanie utworzonej w 2008 r. Europejskiej Sieci Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb. Sieć skupia instytucje z siedmiu krajów: Bułgarii – Komisja ds. Odtajniania Dokumentów oraz Ujawniania Powiązań z byłymi Organami Bezpieczeństwa Państwa i Wywiadu, Czech – Instytut Badania Reżimów Totalitarnych, Niemiec – Pełnomocnik Federalny do spraw Materiałów Państwowej Służby Bezpieczeństwa NRD, Polski – Instytut Pamięci Narodowej, Rumunii – Krajowa Rada ds. Badania Archiwów Securitate, Słowacji – Instytut Pamięci Narodu i Węgier – Archiwum Historyczne Węgierskich Służb Bezpieczeństwa Narodowego oraz członków obserwatorów. Status tych ostatnich mają słoweńskie Studium Pojednania Narodowego, państwowe archiwa z Litwy, Łotwy i Estonii oraz Archiwum Republiki Słowenii.

Przedstawiciele instytucji zajmujących się spuścizną archiwalną po służbach komunistycznych spotkali się, aby przedstawić obecną sytuację w placówkach członkowskich oraz omówić planowane projekty i aktywności. Strona polska podkreśliła zaangażowanie IPN w działania związane z dekomunizacją oraz upamiętnieniem ofiar totalitaryzmów. Dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk zaprezentowała sprawozdanie z działalności Archiwum oraz film *Niezwyciężeni*. W imieniu Prezesa IPN Marzena Kruk zaprosiła przedstawicieli Sieci na spotkanie robocze połączone z konferencją prasową, na której zainaugurowany zostanie wspólny portal, zawierający dokumenty z poszczególnych archiwów tworzących Sieć.

Rozpatrzono także kandydaturę Albańskiego Urzędu ds. Dostępu do Informacji na temat byłej Służby Bezpieczeństwa Państwowego (the Albanian Authority on Access to Information on the former State Security Service), ubiegającego się o członkostwo w Sieci. Instytucja ta jest obec-

nie oficjalnym organem odpowiedzialnym za gromadzenie, administrowanie, przetwarzanie oraz wykorzystywanie dokumentów byłego urzędu bezpieczeństwa państwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Socjalistycznej Republiki Ludowej Albanii oraz za udostępnianie informacji dotyczących byłego urzędu bezpieczeństwa państwa. Powyższe cele zostały uwzględnione w strategicznych zadaniach urzędu na lata 2017–2020.

Misja Urzędu ds. Dostępu do Informacji na temat byłej Służby Bezpieczeństwa Państwowego zakłada przejrzystą ocenę przeszłości oraz uczestnictwo w europejskiej sieci pamięci historycznej, która dokumentuje i propaguje wiedzę dotyczącą historii prześladowań reżimu komunistycznego. Albanii jednogłośnie przyznano status członka obserwatora.

Podczas spotkania miało miejsce oficjalne otwarcie wystawy „Confiscated Manuscripts" [Zagrabione rękopisy]. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami przewodnictwo w Sieci zostało przekazane przewodniczącemu bułgarskiej Komisji (COMDOS), Evtimowi Kostadinovowi.

3.4. Platforma Europejskiej Pamięci i Sumienia

21 lutego 2017 r. odbyło się spotkanie członków Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia. Celem Platformy, skupiającej 57 instytucji państwowych i społecznych, jest współpraca na rzecz poszerzenia wiedzy na temat reżimów totalitarnych i upamiętnienia ich ofiar. Powołanie Platformy poprzedziły kilkuletnie przygotowania, których początkiem była Deklaracja Praska z 2008 r., a ostatnim etapem – Deklaracja Warszawska, podpisana 23 sierpnia 2011 r. w trakcie obchodów Europejskiego Dnia Pamięci Ofiar Reżimów Totalitarnych. IPN jest jednym z 21 członków założycieli. Corocznie Platforma Europejskiej Pamięci i Sumienia przyznaje nagrodę za wkład wniesiony w działania skierowane przeciwko odradzającym się reżimom totalitarnym. W 2017 r. członkowie Platformy postanowili przyznać ją Ilmiemu Umerowi, dysydentowi i więźniowi politycznemu ZSRR, sprawującemu funkcję wiceszefa samorządu tatarskiego Medżlisu w okupowanym przez Rosję Krymie oraz wiceprzewodniczącego parlamentu Autonomicznej Republiki Krymu. Kandydatką do nagrody, wytypowaną przez IPN, była dr Joanna Hosaniak.

Jednym z projektów Platformy, w którym IPN uczestniczy, jest JUSTICE 2.0 („Sprawiedliwość 2.0") – projekt powołania międzynarodowego mechanizmu rozliczenia zbrodni komunistycznych. Zarząd Platformy jednogłośnie przychylił się do polskiej propozycji stworzenia trybunału o charakterze międzynarodowym, który zająłby się tym problemem. Przedstawiciele Platformy w ramach projektu „Sprawiedliwość 2.0" przedstawili sprawę polskich obywateli zabitych podczas prób przekraczania granicy czechosłowackiej, w okresie komunizmu zabezpieczonej ogrodzeniem pod wysokim napięciem. Głównym podejrzanym w tej sprawie jest były minister spraw wewnętrznych, późniejszy członek Biura Politycznego, i premier Słowacji, Lubomír Štrougal. W związku z powyższym prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wszczęli postępowanie karne.

12–14 czerwca 2017 r. w IPN przebywali reprezentanci Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia. Wizyta rozpoczęła się od spotkania w warszawskiej siedzibie Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z udziałem dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Krzysztofem Masłą oraz sędziów Pawła Jarosa i Pawła Kaczora z Ministerstwa Sprawiedliwości. Do głównych tematów rozmów należało śledztwo w sprawie zabójstw Polaków. Z inicjatywy Platformy i dzięki nadesłanym przez nią materiałom prokuratorzy IPN w Krakowie prowadzą śledztwo w sprawie zabójstw 30 obywateli polskich na granicy czechosłowacko-austriackiej w latach 1948–1989. Ofiary te zostały śmiertelnie porażone prądem podczas próby przekroczenia granicy. Władze komunistyczne nie pozwalały na umieszczanie jakichkolwiek ostrzeżeń o takim zagrożeniu w razie podejmowania prób ucieczki. Osoby mogące ponosić odpowiedzialność karną za te przestępstwa żyją wciąż na terenie dawnej Czechosłowacji. Jak podkreślono, dostarczone przez zagranicznych gości materiały „są niezwykle istotne z punktu

widzenia dowodowego". Tego dnia w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia" w Warszawie odbyła się konferencja prasowa z udziałem dr. Jarosława Szarka, prezesa IPN, dr Neeli Winkelmann, dyrektor zarządzającej Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia oraz Andrzeja Pozorskiego, dyrektora Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Zastępcy Prokuratora Generalnego, prokuratora Bogusława Czerwińskiego, nadzorującego śledztwo oraz prokuratora Wojciecha Pardyaka, prowadzącego postępowanie.

Podczas trzydniowego pobytu przedstawicieli Platformy w Warszawie odbyła się promocja gry „Across the Iron Curtain", która jest wspólnym dziełem Platformy oraz IPN. Goście zwiedzili również „Łączkę" na Cmentarzu Powązkowskim, po której oprowadził ich zastępca prezesa IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, oraz Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL.

Kolejne spotkanie Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia miało miejsce 28–30 listopada 2017 r. w Wilnie. Odbyło się wówczas seminarium „Ludobójstwo europejskich Romów w latach 1939–1945", warsztaty poświęcone międzynarodowej sprawiedliwości, edukacji, upamiętnieniom oraz badaniom naukowym oraz wybory nowych władz Platformy.

Podczas zjazdu Instytut reprezentowali prokurator Bogusław Czerwiński (GKŚZpNP) i Agnieszka Jędrzak (Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych BPR IPN). Przedstawiciele Instytutu wygłosili referaty dotyczące inicjatywy pionu śledczego utworzenia międzynarodowego trybunału, zajmującego się osądzeniem zbrodni komunistycznych, oraz postępów w śledztwie dotyczącym zabójstw obywateli polskich na granicy czechosłowacko-austriackiej oraz zagranicznych projektów poszczególnych pionów merytorycznych IPN, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki ich funkcjonowania. Propozycja IPN powołania międzynarodowego trybunału stanowi istotny wkład do działalności Platformy, stając się jednym z priorytetów organizacji. W trakcie trzydniowych obrad Agnieszka Jędrzak rozmawiała ponadto z Sandrą Vokk, przedstawicielką Estońskiego Instytutu Pamięci Historycznej, w sprawie ustanowienia pod patronatem estońskiego instytutu muzeum i międzynarodowego ośrodka badawczego zbrodni komunistycznych w Tallinnie. Głównym celem powoływanej instytucji ma być prowadzenie badań naukowych nad zbrodniami reżimów komunistycznych, gromadzenie wyników tych badań, ich propagowanie, publikacja oraz tworzenie programów edukacyjnych. Estoński instytut chciałby w tym zakresie współpracować z IPN. Podczas spotkania odbyły się także wybory, w wyniku których przewodniczącym Platformy został wybrany dr Łukasz Kamiński, były Prezes IPN, poparty przez Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, dr. Jarosława Szarka. Delegacja IPN z pozostałymi członkami Platformy oddała hołd ofiarom reżimu komunistycznego w Ponarach i w Kaplicy Kolumbarium w Tuskulanach oraz zwiedziła Muzeum Parku Tuskulańskiego.

3.5. Współpraca z węgierskim Komitetem Pamięci Narodowej (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, NEB)

Węgierski Komitet Pamięci Narodowej (NEB) jest instytucją naukową, powołaną na mocy uchwały parlamentu węgierskiego w grudniu 2013 r. Tworzy programy naukowe i badawcze, mające na celu dokładne zbadanie mechanizmów i struktur władzy w okresie dyktatury komunistycznej. Zadaniem Komitetu jest zbieranie oraz analiza danych, tworzenie raportów dotyczących struktur władzy i osób na kierowniczych stanowiskach w partii czy komunistycznym aparacie władzy. Oprócz działalności naukowej Komitet pełni też funkcję edukacyjną. Na podstawie zebranych przez siebie informacji ma także prawo uruchamiania procedury karnej w Prokuraturze Generalnej. Jego zadaniem jest współpraca z wydziałem prokuratury, który zajmuje się ściganiem zbrodni z przeszłości.

Podstawą kooperacji między NEB i IPN jest umowa z 22 kwietnia 2015 r. podpisana przez Rékę Földváryné Kiss, przewodniczącą NEB, i dr. Łukasza Kamińskiego, ówczesnego Prezesa IPN, w gmachu Parlamentu w Budapeszcie. Dokument dotyczy współpracy obu instytucji w obszarze

edukacji, badań historycznych oraz dokumentacji archiwalnej, przewiduje m.in. wspieranie wspólnych projektów, wzajemne tłumaczenie i wydawanie publikacji, wymianę ekspertów czy pracowników, współpracę przy organizacji wystaw, wspólne przedsięwzięcia naukowe lub edukacyjne, mające na celu lepsze poznanie dziedzictwa historycznego i kulturowego obu krajów, oraz udostępnianie dokumentacji archiwalnej.

16–17 października 2017 r. na zaproszenie węgierskiego NEB, dr Jarosław Szarek, Prezes IPN, przebywał z wizytą w Budapeszcie. Stronę węgierską reprezentowali: dr Réka Földváryné Kiss, przewodnicząca NEB, członkowie NEB dr Barbara Bánk, dr Viktor Attila Soós, dr Bence Rabóczki, dyrektor Departamentu Prawnego, dr Zsolt Horváth, szef Gabinetu. Na spotkaniu omówiono kwestie współpracy IPN i NEB oraz zaplanowano wspólne przedsięwzięcia na najbliższe lata. Wraz z delegacją NEB dr Jarosław Szarek zwiedził budynek Parlamentu Węgierskiego i Muzeum poświęcone pamięci ofiar rewolucji węgierskiej 1956 r.

Ponadto podczas wizyty w Budapeszcie dr Jarosław Szarek odwiedził Historyczne Archiwum Służb Bezpieczeństwa i rozmawiał z Gergő Bendegúzem Csehem, dyrektorem Archiwum, o pracy i funkcjonowaniu tej instytucji.

15 października 2017 r. dr Jarosław Szarek przebywał na II Europejskiej Konferencji Metodycznej dla nauczycieli polonijnych pod hasłem „Splecione dzieje, czyli Polska i Polacy w historii Europy i Świata" w Wyszehradzie na Węgrzech. Konferencję organizował Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia „Wspólnota Polska", Instytut Pamięci Narodowej był partnerem merytorycznym tego przedsięwzięcia. Na konferencji Prezes IPN wygłosił wykład pt. *Wielcy Polacy na emigracji*. Po wykładzie nastąpiło podpisanie listu intencyjnego między Stowarzyszeniem Wspólnota Polska, IPN i Muzeum Początku Państwa Polskiego w sprawie powołania zespołu ds. opracowania i wydania pomocniczego podręcznika do nauczania historii w szkołach polonijnych.

3.6. „Warszawski Dialog na rzecz Demokracji"

IPN już po raz szósty był partnerem Ministerstwa Spraw Zagranicznych podczas międzynarodowej konferencji „Warszawski Dialog na rzecz Demokracji", która odbyła się 7–8 grudnia 2017 r. w Warszawie pod hasłem „Demokracja w dialogu. Dialog w demokracji". Celem corocznie organizowanego wydarzenia jest monitorowanie demokracji na świecie oraz tworzenie rekomendacji dla organizacji międzynarodowych, zajmujących się wspieraniem przemian demokratycznych.

Co roku w ramach tej imprezy IPN organizuje panel dyskusyjny. W roku sprawozdawczym tematem panelu pt. „Budowanie mostów poprzez sprawiedliwość tranzytywną" były rozliczenia społeczeństw z totalitarną przeszłością i reżimami gwałcącymi podstawowe prawa człowieka. Uczestnicy dyskusji mówili o specyficznych dla ich kraju trudnościach związanych ze sprawiedliwością okresu przemian, dokonali podsumowań osiągnięć w tej dziedzinie i starali się wysnuć prognozy na przyszłość. Sporo miejsca poświęcono też polskiemu modelowi rozliczeń, który powszechnie uważany jest za wzór. Wśród prelegentów znaleźli się Farah Hached, szef Labo' Démocratique (Tunezja), prof. Paulo de Carvalho, zastępca rektora Pan African Uniwersity (Angola), prof. Jae Chun Won, wykładowca Handong Global Uniwersity (Korea Południowa), Robert Kopydłowski, prokurator Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, oraz przedstawicielka Wenezueli pragnąca zachować anonimowość. Moderatorem dyskusji był dr Rafał Leśkiewicz, były wieloletni dyrektor Archiwum IPN, obecnie dyrektor Biura Informatyki. Za stronę organizacyjną odpowiadała Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych BPR IPN.

Podczas swojego wystąpienia prof. Won wspomniał o wpisującym się w ramy sprawiedliwości tranzytywnej wspólnym projekcie NKHR i IPN w sierpniu 2017 r., który zakładał zorganizowanie wycieczki dla studentów-uchodźców z KRL, obejmującej warszawskie muzea, obóz w Auschwitz oraz Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej, Archiwum IPN, a także miejsce poszukiwań szczątków więźniów stalinowskich na warszawskiej „Łączce". Pre-

zentując serię zdjęć z tego wydarzenia, prof. Won dowodził, że zetknięcie z trudną historią Polski, w pewnym stopniu podobną do historii ich kraju, pozwoliło młodym ludziom zdystansować się od własnych bolesnych doświadczeń i zyskać niezbędną motywację do wytężonej pracy na rzecz przyszłego zjednoczenia. W zakończeniu swojego wystąpienia prof. Won wyraził wdzięczność Instytutowi Pamięci Narodowej za pracę włożoną w to przedsięwzięcie oraz gościnność, jakiej doświadczyli koreańscy goście podczas tygodniowego pobytu w Polsce.

W trakcie podsumowania dwudniowej konferencji Jerzy Baurski, dyrektor Departamentu Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka MSZ, naświetlił wydarzenie z perspektywy genewskiej i zaznaczył fakt istnienia przepaści między standardami demokratycznymi a ich implementacją. W tym kontekście omówił problemy organizacji pozarządowych. Podkreślił, że udział 200 panelistów z różnych regionów świata w „Warszawskim Dialogu na Rzecz Demokracji" świadczy o wielkiej sile oddziaływania przedsięwzięcia oraz wielkim wkładzie „Dialogu" w budowanie demokracji. Szczególnie serdecznie podziękował Instytutowi Pamięci Narodowej za coroczny udział w wydarzeniu i objęcie opieką panelistów, podkreślił wkład merytoryczny włożony w zorganizowanie panelu oraz przekazał Instytutowi wyrazy wdzięczności za trud związany z organizacją spotkania.

3.7. Festiwal Wolności organizowany przez słowacki Instytut Pamięci Narodu, 8–10 listopada 2017 r., Bratysława

Festiwal Wolności w Republice Słowackiej to coroczne wydarzenie, obejmujące wykłady, pokazy filmów, dyskusje, występy sceniczne, spektakle teatralne i wystawy. Przedsięwzięcie koncentruje się wokół dwudziestowiecznej historii regionu i jest imprezą otwartą dla ogółu społeczeństwa. Każdego roku w ramach festiwalu przygotowany jest specjalny program dla szkół, umożliwiający poznanie przeszłości w ciekawy sposób i wzięcie udziału w dyskusjach z historykami, filmowcami, a także świadkami historii. W bogatym programie festiwalu znalazły się wydarzenia z udziałem przedstawicieli Instytutu Pamięci Narodowej. Podczas tak zwanego „Dnia Polskiego" pracownicy IPN prezentowali swoje działania na rzecz rozliczania w Polsce totalitarnej przeszłości. Przygotowali warsztaty dla uczniów i nauczycieli, przedstawili też ofertę Biura Edukacji Narodowej IPN. Karol Madaj (Wydział Edukacji Historycznej) zaprezentował edukacyjne gry planszowe. Marek Dąbrowski (Archiwum IPN) poprowadził warsztaty archiwalne wraz z prezentacją oferty wydawniczej Archiwum IPN (edycje dokumentów źródłowych, publikacje dwujęzyczne) oraz portalu poświęconego trzeciej pielgrzymce papieża Jana Pawła II do Polski w 1987 r. Przedstawiciel Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, prokurator Wojciech Pardyak (OIPN Kraków), mówił na temat śledztwa dotyczącego zabójstw obywateli polskich na granicy czechosłowacko-austriackiej, toczącego się z zawiadomienia Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia, które prowadzi Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie. Prelegent podkreślił rolę ÚPN w przekazywaniu materiałów do tego śledztwa. Przedstawiciele ÚPN zadeklarowali chęć dostarczenia dokumentów dotyczących głównego podejrzanego, byłego ministra spraw wewnętrznych Czechosłowacji Lubomíra Štrougala, znajdujących się w zasobie archiwalnym ÚPN.

W Instytucie Polskim wyświetlony został film *Polska szuka bohaterów*, traktujący o pracach ekshumacyjnych prowadzonych w Kwaterze „Ł" na warszawskich Powązkach. Słowo wstępne na temat okresu stalinowskiego w Polsce wygłosił Marek Hańderek (BBH). Widzowie obejrzeli także prezentacje i przysłuchiwali się dyskusji z udziałem prof. Krzysztofa Szwagrzyka, zastępcy prezesa IPN, a także dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji, oraz mec. Anny Szeląg, zastępcy dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji, na temat prac prowadzonych przez biuro i jego dotychczasowych osiągnięć.

10 listopada 2017 r., w ramach Festiwalu Wolności, dyrektor Biura Badań Historycznych IPN dr hab. Mirosław Szumiło uczestniczył w debacie panelowej pt. „We did forgive but we have not

forgotten. Persecuted and Persecutors in a Struggle for Justice" [Przebaczyliśmy, ale nie zapominamy. Prześladowani i prześladowcy w walce o sprawiedliwość], w której uczestniczyli także: Áron Máthé z węgierskiego Komitetu Pamięci Narodowej (NEB), Ondrej Krajňák z ÚPN oraz Jan Kalous z czeskiego Instytutu Badania Reżimów Totalitarnych (USTR). Uczestnicy dyskusji mówili o doświadczeniach czterech państw Grupy Wyszehradzkiej w rozliczaniu się z totalitarną przeszłością. Poruszano kwestie wskazania winnych zbrodni komunistycznych, zadośćuczynienia ofiarom represji oraz zachowania pamięci o ofiarach.

Organizację Festiwalu Wolności poprzedziły spotkania przedstawicieli IPN z kierownictwem słowackiego Instytutu Pamięci Narodu 5 kwietnia i 29 czerwca 2017 r. Prezes IPN dr Jarosław Szarek gościł w siedzibie Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie dr. Ondreja Krajňáka, przewodniczącego Rady Dyrektorów słowackiego Instytutu Pamięci Narodowej, oraz Pavola Kosseya, dyrektora Sekretariatu Przewodniczącego. Podczas spotkań omówiono szczegóły wyżej opisanego wydarzenia.

29 czerwca 2017 r. w Biurze Prezesa IPN odbyło się spotkanie z wyżej wymienionymi przedstawicielami słowackiego odpowiednika IPN – Instytutu Pamięci Narodu (ÚPN). W spotkaniu uczestniczyli: Prezes IPN dr Jarosław Szarek, zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma, zastępca dyrektora Archiwum IPN dr Mariusz Żuławnik, naczelnik w Biurze Edukacji Narodowej Karol Madaj oraz kierownik Sekcji Kontaktów Międzynarodowych Agnieszka Jędrzak. Tematem rozmów były planowane zmiany w ustawie o ÚPN, wpływające na strukturę, zakres działań oraz model funkcjonowania słowackiego Instytutu.

Zadaniem Sekcji Kontaktów Międzynarodowych była koordynacja poszczególnych komórek merytorycznych biorących udział w Festiwalu Wolności oraz współpraca ze słowackim UPN i Instytutem Polskim w Bratysławie.

3.8. Inne działania międzynarodowe

27–28 stycznia 2017 r. w Jasionce k. Rzeszowa odbyło się X Forum Europa–Ukraina, zorganizowane przy współudziale IPN. Forum Europa-Ukraina należy do najważniejszych konferencji, organizowanych od lat przez fundację Instytut Studiów Wschodnich, jako część agendy Forum Ekonomicznego. Forum jest imprezą cykliczną, a poprzednie edycje wydarzenia odbywały się we Wrocławiu, Kijowie, Budapeszcie i Łodzi. Jest areną spotkań przedstawicieli polityki, biznesu, samorządów, międzynarodowych organizacji i ośrodków analitycznych większości krajów Unii Europejskiej, Ukrainy i innych państw. Hasło Forum brzmiało: „Szanse, których nie można stracić". Instytut Pamięci Narodowej był partnerem dwóch paneli dyskusyjnych: „Dekomunizacja i lustracja na Ukrainie. Czy Ukraina może skorzystać z doświadczenia Polski i innych krajów postkomunistycznych?" oraz „Polityka historyczna dziś – zapomnieć czy pamiętać? Jak przezwyciężać dziedzictwo dawnych konfliktów?".

W dyskusjach uczestniczyli dr Jarosław Szarek, Prezes IPN, prof. Jan Draus, przewodniczący Kolegium IPN, Bronisław Wildstein, członek Kolegium IPN, historyk prof. Grzegorz Motyka, poseł Michał Dworczyk oraz Andrij Kohut, szef ukraińskiego Wydzielonego Państwowego Archiwum SBU. W spotkaniu brali udział również badacze z zachodniej Europy: z Niemiec (Markus Meckel, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej) oraz Hiszpanii (prof. Carlos Flores Juberías, Uniwersytet w Walencji). Na zaproszenie IPN na Forum przybyli Wołodymyr Wiatrowycz, szef ukraińskiego IPN, oraz prof. Łeonid Zaszkilniak z Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki. Podczas obrad naukowcy z Polski, Rosji, Czech i Ukrainy rozmawiali m.in. o pamięci zbiorowej, kształtującej tożsamość narodową i europejską, oraz znaczeniu polityki historycznej.

2 lutego 2017 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpyma przebywał w Rydze w związku z otwarciem w ryskim Muzeum Wojny wystawy przygotowanej przez Muzeum Katyńskie i IPN „They were shot in the back of the head. The Katyn Massacre Exibition". Tematem ekspozycji są

ofiary zbrodni katyńskiej oraz ich rodziny. Wystawa została przygotowana z myślą o odbiorcach zagranicznych. Prezentowano ją po raz pierwszy we wrześniu 2016 r. w Tallinnie, następnie w Tartu, gdzie zebrała wiele pochlebnych opinii. W Rydze to wydarzenie, organizowane przez Muzeum Katyńskie, IPN oraz łotewskie Muzeum Wojny, patronatem objęła ambasador nadzwyczajny i pełnomocny Rzeczypospolitej Polskiej w Republice Łotewskiej Ewa Dębska.

W uroczystości wzięli udział m.in. marszałek Sejmu Marek Kuchciński, przewodnicząca Saeimy Republiki Łotewskiej Ināry Mūrniece, ambasador Ewa Dębska, dyrektor Departamentu Edukacji Kultury i Dziedzictwa w MON Sławomir Frątczak, dyrektorzy Muzeum Wojny w Rydze Aija Fleija oraz Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie dr Adam Buława, a także korpus dyplomatyczny oraz przedstawiciele Polonii na Łotwie.

5–6 maja 2017 r. prezes IPN dr Jarosław Szarek przebywał w Holiszowie w Czechach z okazji uroczystości 72. rocznicy wyzwolenia przez żołnierzy Brygady Świętokrzyskiej NSZ niemieckiego obozu koncentracyjnego dla kobiet. Był to jedyny taki przypadek w historii, gdy poza granicami Polski dokonała tego polska formacja wojskowa. Uroczystości zostały zorganizowane przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych wspólnie z miejscowymi władzami samorządowymi. Wśród gości byli m.in. posłowie RP: Anita Czerwińska, Sylwester Chruszcz, Bartosz Józwiak, Tomasz Rzymkowski oraz ambasador RP w Pradze Grażyna Bernatowicz. Po mszy świętej w kościele pw. św. Piotra i Pawła w Holiszowie zebrani przeszli pod tablicę pamiątkową w miejscu dawnego niemieckiego obozu koncentracyjnego. Odczytano m.in. list od premier Beaty Szydło oraz p.o. szefa Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych Jana Kasprzyka. Prezes IPN wygłosił przemówienie, odnosząc się m.in. do symbolicznego wymiaru wyzwolenia obozu oraz trudnych losów powojennych członków Brygady. Podkreślił konieczność godnego uczczenia pamięci szefa sztabu ppłk. Leonarda Zub-Zdanowicza. Osobom najbardziej zasłużonym w upamiętnianiu zmagań Brygady Świętokrzyskiej NSZ wręczono okolicznościowe medale i dyplomy. Wśród uhonorowanych kilkudziesięciu osób był również pracownik Oddziałowego Biura Badań Historycznych w Warszawie dr Wojciech Muszyński.

14 maja 2017 r. w Ambasadzie RP w Brukseli odbyła się inauguracja cyklu spotkań Centrum Edukacyjnego „Przystanek Historia". Analogiczny projekt realizowano również w Wilnie. Prezes IPN dr Jarosław Szarek, ambasador RP w Królestwie Belgii Artur Orzechowski i ówczesna dyrektor BEN Justyna Skowronek otworzyli wystawę IPN „Polska Walcząca". Ekspozycję tę można było oglądać przez dwa tygodnie w budynku Ambasady RP. W czasie inauguracji „Przystanku" dr Tomasz Ginter wygłosił wykład na temat fenomenu Polskiego Państwa Podziemnego, a dr Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk przedstawiła interesujące dokumenty dotyczące tego tematu, przechowywane w Archiwum IPN.

Co kwartał pracownicy Instytutu będą przyjeżdżać do stolicy Belgii, by prowadzić warsztaty edukacyjne i pokazywać filmy, nie tylko w polskiej placówce dyplomatycznej, ale przede wszystkim w polskich szkołach. Wydarzeniami towarzyszącymi wizycie Prezesa IPN w Belgii były prowadzone przez pracowników Biura Edukacji Narodowej oraz Archiwum IPN zajęcia dla uczniów oraz szkolenia dla polskich nauczycieli.

12 i 13 maja 2017 r. pracownicy pionu edukacji IPN oraz Archiwum Instytutu z jego wicedyrektorem dr. Mariuszem Żuławnikiem prowadzili zajęcia dla uczniów klas V i VI szkoły podstawowej i gimnazjalistów w polskiej szkole w Brukseli, gdzie uczy się prawie tysiąc dzieci. Oprócz warsztatów dotyczących historii II wojny światowej uczniowie mogli razem z edukatorami IPN uczestniczyć w „śledztwie katyńskim", dzięki któremu dowiedzieli się, kim były ofiary zbrodni katyńskiej.

Pracownicy BEN i Archiwum 14 maja poprowadzili także szkolenie dla ok. 20 nauczycieli polskich szkół z Belgii i Holandii. Przedstawili ofertę edukacyjną IPN, opowiedzieli o konkursach, projektach, portalach tematycznych, materiałach edukacyjnych, grach oraz zasobach Archiwum IPN. Zachęcali nauczycieli do wykorzystania materiałów IPN w pracy. Do Brukseli zostały wcześniej wysłane m.in. gry, teki edukacyjne oraz biało-czerwone opaski.

Prezes IPN dr Jarosław Szarek spotkał się również 14 maja z Bartem Verstocktem, belgijskim reżyserem, który kilka lat pracy poświęcił na dokumentowanie życia byłych żołnierzy gen. Maczka. W 2016 r. reżyser otrzymał nagrodę belgijskiej Polonii.

Spotkanie zaowocowało pokazem filmu *First to Fight* z udziałem reżysera 19 czerwca w Centrum Edukacyjnym im. Janusza Kurtyki w Warszawie, współorganizowanym przez BEN i Samodzielną Sekcję Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa. Po filmie odbyła się dyskusja. Podczas swojego pobytu Bart Verstockt zwiedził także Archiwum IPN oraz odbył rozmowy z kierownictwem BEN i Wydawnictwem IPN dotyczące dalszej współpracy.

23 maja 2017 r. prezes Instytutu Pamięci Narodowej oddał hołd polskim i ukraińskim ofiarom zbrodni sowieckich okresu stalinowskiego na Polskim Cmentarzu Wojennym w Kijowie-Bykowni. W uroczystości wzięli udział m.in. ambasador RP w Kijowie Jan Piekło, przedstawiciele Ataszatu Obrony, dyrektor Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie dr Adam Buława oraz przedstawiciel dyrekcji Narodowego Rezerwatu Historycznego i Kulturowego „Bykowiańskie Mogiły". Na cmentarzu spoczywają Polacy zamordowani przez NKWD w ramach operacji antypolskiej 1937–1938 r. oraz szczątki ponad 1900 obywateli polskich z ukraińskiej listy katyńskiej, zgładzonych w 1940 r.

W Ambasadzie RP w Kijowie delegacja IPN spotkała się z przedstawicielami organizacji polskich na Ukrainie oraz pracownikami konsulatu. Podczas spotkania zaprezentowano ofertę edukacyjną IPN adresowaną do środowisk polskich na Ukrainie.

W Muzeum Twierdza Kijów Prezes IPN, dyrektor Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie dr Adam Buława oraz dyrektor Muzeum Twierdzy Kijów otworzyli wystawę „Zbrodnia 1940", przygotowaną m.in. przez Muzeum Katyńskie i Instytut Pamięci Narodowej. W uroczystości wzięli udział: prezes ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej dr Wołodymyr Wiatrowycz, ambasador RP w Kijowie Jan Piekło oraz przedstawiciele Polaków na Ukrainie. 24 maja przedstawiciele IPN oraz Muzeum Wojska Polskiego złożyli kwiaty pod krzyżem upamiętniającym ofiary operacji antypolskiej NKWD w Żytomierzu oraz tablicą poświęconą pamięci prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego. Odwiedzili także grób rodziców Ignacego Jana Paderewskiego na cmentarzu polskim. Podczas wizyty w Dowbyszu Prezes IPN wręczył nagrody laureatom konkursu plastycznego na temat operacji antypolskiej NKWD. Spotkał się także z rodziną Stefana Kuriaty, który przez całe życie starał się zachować pamięć o losach Polaków na Marchlewszczyźnie.

24 maja 2017 r. na zaproszenie Instytutu Polskiego w Bukareszcie dr Mateusz Szpytma przebywał w Rumunii na spotkaniu o polskich i rumuńskich Sprawiedliwych wśród Narodów Świata w Memoriale Ofiar Komunizmu i Ruchu Oporu w Syhocie Marmaroskim. Doktor Mateusz Szpytma wygłosił wykład oraz dokonał otwarcia wystawy „Samarytanie z Markowej. Ulmowie – Polacy zamordowani przez Niemców za pomoc Żydom". Była ona prezentowana w tym miejscu do końca sierpnia 2017 r. Złożona z 21 plansz ekspozycja przedstawia tragiczne losy polskiej rodziny Wiktorii i Józefa Ulmów, którzy w czasie II wojny światowej w okupowanej przez Niemców Polsce ratowali przed śmiercią Żydów; ukazuje również skalę pomocy, jaką swym żydowskim współobywatelom nieśli Polacy w całym regionie podkarpackim. Za pomoc udzieloną Żydom Niemcy rozstrzelali Ulmów wraz z szóstką ich dzieci. W 1995 r. bohaterscy rolnicy z Podkarpacia zostali uhonorowani przez Instytut Yad Vashem z Jerozolimy tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

Wystawa w obecnym kształcie powstała w 2016 r. w związku z otwarciem Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej. Jest ona wspólnym dziełem krakowskiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, a jej autorem jest dr Mateusz Szpytma, współtwórca i niegdyś dyrektor Muzeum w Markowej. Dzięki współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych ekspozycja została przetłumaczona na kilkanaście języków, a poszczególne wersje były pokazywane w kilkudziesięciu miejscach na sześciu kontynentach, m.in. w Berlinie, Brasilii, Nowym Jorku, Tel Awiwie, Moskwie czy Bangkoku.

Wydarzenie w Syhocie Marmaroskim było już siódmym w ramach cyklu poświęconego polskim Sprawiedliwym, zapoczątkowanego przez Instytut Polski w Bukareszcie w marcu 2016 r. Obejmował on m.in. prezentację wystawy „Samarytanie z Markowej" w sześciu miastach Rumunii i Mołdawii oraz towarzyszące jej publikacje prasowe.

6 czerwca 2017 r. Prezes IPN dr Jarosław Szarek, dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk oraz ówczesna dyrektor BEN Justyna Skowronek spotkali się w Nowym Jorku z dr Bożeną Leven, dyrektor Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce, w celu omówienia dalszej współpracy obu instytutów w kwestii digitalizacji i ocalenia archiwaliów polonijnych oraz przekazywania materiałów archiwalnych do Polski. Ponadto goście mieli okazję zwiedzić siedzibę Polskiego Instytutu Naukowego, Narodowe Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej, nazywane Amerykańską Częstochową. Upamiętnili także ofiary zbrodni NKWD, dokonanej na tysiącach obywateli polskich wiosną 1940 r. – składając kwiaty przed Pomnikiem Katyńskim w Jersey City.

W związku z faktem, że IPN prowadzi wieloletnią współpracę ze środowiskiem polonijnym, członkowie delegacji Instytutu spotykali się z kierownictwem organizacji i instytucji polonijnych, zajmujących się badaniem historii Polski – Instytutu Piłsudskiego, Fundacji Kościuszkowskiej oraz Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce – SWAP, uhonorowanego w roku sprawozdawczym przez IPN prestiżową Nagrodą „Kustosz Pamięci Narodowej".

Delegacja IPN odbyła ponadto spotkanie z wybitnym rzeźbiarzem Andrzejem Pityńskim, twórcą m.in. Pomnika Katyńskiego w Jersey City czy Pomnika Czynu Zbrojnego Polonii Amerykańskiej w Warszawie. Artysta zapowiedział przekazanie do IPN posiadanych dokumentów oraz przedstawił plany artystyczne, w których chciałby współpracować z Instytutem.

7 czerwca 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej i Stowarzyszenie „Pamięć" rozpoczęły cykl spotkań „Przystanek Historia" w Nowym Jorku. W otwarciu centrum edukacyjnego wziął udział Prezes IPN Jarosław Szarek. W konsulacie RP w Nowym Jorku porozumienie dotyczące działalności „Przystanku" podpisali Prezes IPN oraz szef Stowarzyszenia „Pamięć" Grzegorz Tymiński. Wsparcie dla działalności „Przystanku Historia" zadeklarował ponadto konsul generalny RP w Nowym Jorku Maciej Golubiewski.

W trakcie inauguracji „Przystanku Historia" publiczność wysłuchała wykładów pracowników Archiwum IPN o operacji polskiej NKWD w latach 1937–1938, o nowym projekcie IPN, Archiwum Pełne Pamięci, mającym na celu ocalenie i zabezpieczenie jak największej liczby dokumentów znajdujących się w rękach prywatnych oraz Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej. Przystanek ma być miejscem regularnych spotkań i dyskusji o historii, kulturze oraz teraźniejszych problemach Polaków. Będą tam także organizowane wykłady i wystawy. Zadaniem „Przystanku" jest próba dotarcia do najmłodszych pokoleń Polonii. Dlatego pracownicy Instytutu będą przyjeżdżać do USA co kwartał, by spotykać się z młodzieżą i organizować dla niej warsztaty.

Stowarzyszenie „Pamięć" kontynuuje od maja m.in. pracę nad portalem Pamiec.us, który powstał dzięki współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, organizacjami skupionymi w Kongresie Polonii Amerykańskiej, portalami historycznymi oraz weteranami. Celem portalu jest odkrywanie najnowszej historii Polski w latach 1939–1989, budzenie świadomości historycznej wśród Polonii zamieszkałej w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, przywracanie pamięci o Żołnierzach Niezłomnych oraz upamiętnianie bohaterów, weteranów i emigrantów politycznych przebywających w USA. Portal ten organizuje i relacjonuje ciekawe wydarzenia na terenie Stanów Zjednoczonych. Dba o budowanie postaw patriotycznych.

27 czerwca 2017 r. dr Mateusz Szpytma dokonał otwarcia anglojęzycznej wersji wystawy „Samarytanie z Markowej" w Parlamencie Europejskim w Brukseli. Inicjatorem pokazania ekspozycji w Parlamencie Europejskim był europoseł PiS Tomasz Poręba, który zaznaczył podczas otwarcia, że ma ona opowiedzieć o heroizmie tych ludzi, ale też zaakcentować odwagę tysięcy Polaków pomagających Żydom w czasie wojny. Ekspozycję zlokalizowano w centralnym miejscu Parlamentu

Europejskiego. Doktor Mateusz Szpytma, otwierając wystawę, powiedział, że choć Żydów, którzy szukali schronienia przed okupantem, było wielu i tylko nieliczni otrzymali pomoc, to biorąc pod uwagę zagrożenie karą śmierci za pomoc udzieloną Żydom, można powiedzieć, że liczba Polaków, którzy wsparli Żydów w czasie wojny, była znacząca. Obecni na uroczystości byli także marszałek województwa podkarpackiego Władysław Ortyl, wiceambasador Izraela przy UE Shuli Davidovich, Elmar Brok – obecnie członek, a w latach 1999–2007 przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych Parlamentu Europejskiego, Artur Orzechowski – ambasador RP w Królestwie Belgii, posłowie do Sejmu RP Kazimierz Gołojuch i Bogdan Rzońca, eurodeputowani z Polski, pracownicy Parlamentu Europejskiego, a także młodzież szkolna.

27–28 lipca 2017 r. przedstawiciele Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN przebywali w Berlinie. Celem wizyty było sprawdzenie możliwości podjęcia poszukiwań szczątków i prochów ofiar zbrodni niemieckich, spoczywających na terenie Niemiec.

Zastępca prezesa IPN, kierujący Biurem Poszukiwań i Identyfikacji, prof. Krzysztof Szwagrzyk oraz zastępca dyrektora biura mec. Anna Szeląg spotkali się w Ambasadzie RP w Berlinie z Klausem Leutnerem oraz Pawłem Woźniakiem, badaczami historii Polaków zamordowanych w niemieckich obozach koncentracyjnych. W rozmowach wzięli udział zastępca ambasadora minister Janusz Styczek i konsul Marek Sorgowicki. Przedstawiciele IPN rozmawiali o konieczności rozpoczęcia szerokich badań naukowych oraz prac poszukiwawczych na terenie Niemiec. Reprezentanci BPiI odwiedzili były niemiecki obóz w Sachsenhausen, gdzie w pierwszych dniach powstania warszawskiego został zamordowany generał Stefan Rowecki, komendant główny Armii Krajowej.

Pracownicy IPN odwiedzili także były niemiecki obóz w Ravensbrück, a na cmentarzu w Fürstenbergu złożyli kwiaty przy mogile kobiet zamordowanych w obozie. Delegacja Instytutu odwiedziła przy tym miejsce pamięci poświęcone zamordowanym w więzieniu Plötzensee w Berlinie, gdzie w latach 1933–1945 stracono 2891 osób, w tym 253 Polaków.

27 sierpnia 2017 r. przedstawiciele IPN: zastępca prezesa IPN prof. Krzysztof Szwagrzyk, dyrektor Instytutu Pamięci Narodowej Oddziału w Lublinie Marcin Krzysztofik, zastępca dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN mec. Anna Szeląg oraz naczelnik Wydziału Kresowego BPiI IPN dr Leon Popek, wzięli udział w uroczystościach upamiętniających 74. rocznicę zbrodni w Ostrówkach i Woli Ostrowieckiej na Ukrainie. Podczas obchodów obecny był również konsul generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Łucku Wiesław Mazur oraz reprezentanci lokalnych władz samorządowych. Na cmentarzu parafialnym w Ostrówkach zostały pochowane ofiary odnalezione w wyniku ekshumacji przeprowadzonych staraniem dr. Leona Popka w latach 1992, 2011 i 2015 r. Prace ekshumacyjne w Ostrówkach nie zostały zakończone i na pochówek oczekują szczątki ponad 400 osób spoczywające nadal w okolicznych dołach śmierci. Uroczystości w Ostrówkach odbywają się corocznie od 28 lat i są połączone z pielgrzymką rodzin ofiar do miejsca kaźni ich krewnych.

4–7 września 2017 r. delegacja IPN, na czele z Prezesem IPN dr. Jarosławem Szarkiem, przebywała w Gruzji. W składzie delegacji znaleźli się m.in. dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk, dyrektor Oddziału IPN w Łodzi dr Dariusz Rogut, naczelnik Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł dr Marcin Majewski. W czasie pobytu odbyło się trzecie posiedzenie polsko-gruzińskiej grupy roboczej, podczas którego omówiono plan dalszej współpracy archiwalno-naukowej. Delegacja IPN spotkała się z wiceministrem spraw wewnętrznych Gruzji Shalvą Khutsishvilim, zwiedziła Archiwum MSW oraz zapoznała się z materiałami archiwalnymi dotyczącymi stosunków polsko-gruzińskich. Reprezentanci Instytutu gościli także w oddziale Zarządu Archiwów Autonomicznej Republiki Adżarii w Batumi. Efektem wspomnianej wizyty był pobyt od 7 do 10 listopada 2017 r. na zaproszenie Prezesa IPN w Warszawie i w Łodzi reprezentantów Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji. Przedstawiciele gruzińskiego archiwum wzięli udział w dwudniowej międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Zwycięzcy i zwyciężeni – więźniowie obozów sowieckich", zorganizowanej w Łodzi (8–9 listopada) przez łódzki Oddział IPN, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UJK

w Kielcach (Filia w Piotrkowie Trybunalskim). Dyrektor Archiwum MSW Gruzji Omar Tuszuraszwili wygłosił referat *Sowieckie obozy na terytorium Gruzji (1939–1949) – zarys problematyki*.

Od 5 do 7 września 2017 r., na zaproszenie Instytutu Polskiego w Sofii, dr Mateusz Szpytma przebywał w Bułgarii. W Sofii spotkał się z dr. Walerym Kacunowem, dyrektorem Archiwum Naukowego Bułgarskiej Akademii Nauk. Wiceprezes IPN zapoznał się z problematyką pracy badawczej nad archiwalnym zasobem po byłych komunistycznych służbach bezpieczeństwa tego kraju. W wydarzeniach uczestniczył także dyrektor Instytutu Polskiego w Sofii Jarosław Godun.

W Bansku dr Mateusz Szpytma wygłosił wykład pt. *Relacje polsko-żydowskie w okresie wojennym i powojennym* w ramach XI Międzynarodowej Konferencji „Limud Keszet 2017". Doktor Mateusz Szpytma zaprezentował wachlarz różnych postaw Polaków wobec Żydów, ale podkreślił, że w okupowanej przez Niemców Polsce, w odróżnieniu od innych państw europejskich, za pomoc Żydom groziła kara śmierci. Zaznaczył, że Polska była jedynym krajem w okupowanej Europie mającym w czasie wojny tajną organizację Rada Pomocy Żydom „Żegota", której celem były pomoc i ratowanie polskich Żydów.

Wiceprezes IPN udzielił też wywiadów: dla programu „Horyzont", Bułgarskiego Radia Państwowego oraz dwutygodnika „Ewrejski Westii". Spotkał się też z chargé d'affaires Ambasady RP w Sofii Andrzejem Mojkowskim oraz rozmawiał z dr. Aleksandrem Oskarem – przewodniczącym Organizacji Żydów w Bułgarii „Shalom".

Współpraca IPN z Instytutem Polskim w Sofii zaowocowała także wydaniem numeru bułgarskiego kwartalnika „Historia" poświęconego pamięci polskich Sprawiedliwych. Znalazły się w nim artykuły dr. Mateusza Szpytmy i innych historyków z IPN: dr. hab. Grzegorza Berendta, dr. hab. Waldemara Grabowskiego, dr Aleksandry Namysło, dr. Sebastiana Piątkowskiego, dr Elżbiety Rączy oraz dr. Marcina Urynowicza. Całość została opatrzona wstępem dr. Mateusza Szpytmy.

27 września 2017 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk, pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN, delegacje MSWiA, Straży Granicznej, Ambasady RP w Mińsku oraz – ze strony białoruskiej – delegacje władz obwodowych, białoruskiego MSZ i MON i mieszkańcy Dołhinowa na Białorusi wzięli udział w uroczystym pogrzebie pięciu żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza. Ich szczątki zostały odnalezione we wrześniu 2017 r. w pobliżu dawnej strażnicy Pohost przez ekspertów IPN oraz żołnierzy specjalistycznego batalionu poszukiwawczego sił zbrojnych Republiki Białorusi.

5 października 2017 r. w Konsulacie Generalnym RP w Nowym Jorku odbyło się uroczyste otwarcie 39. Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie (MABPZ), z której instytucjami członkowskimi IPN współpracuje od wielu lat. Zainaugurowana w 1979 r. konferencja skupia najważniejsze instytucje kulturalne polskiej Emigracji, m.in. Bibliotekę Polską w Paryżu, Muzeum Polskie w Rapperswilu, a także podobne placówki w Londynie, Rzymie, Montrealu czy Buenos Aires. W USA zrzesza m.in. Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce (SWAP), Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Fundację Kościuszkowską, Polski Instytut Naukowy, Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii w Orchard Lake oraz chicagowskie Muzeum Polskie w Ameryce. Stała Konferencja jest ważnym forum wymiany doświadczeń przedstawicieli instytucji emigracyjnych z całego świata.

W wydarzeniu udział wzięli przedstawiciele Instytutu Pamięci Narodowej z Prezesem IPN dr. Jarosławem Szarkiem, dyrektor Archiwum IPN Marzeną Kruk i zastępcą dyrektora Archiwum IPN Mariuszem Kwaśniakiem na czele. W tym roku tematem głównym sesji było „Wychodźstwo na rzecz niepodległości Polski w latach 1914–1920".

12 października 2017 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma przebywał w Monachium, gdzie na zaproszenie konsula generalnego wziął udział w dyskusji o polskich Sprawiedliwych, której towarzyszyła premiera filmu dokumentalnego o Irenie Sendlerowej. Dyskusję moderowała dr Andrea Löw, wicedyrektor Centrum Studiów nad Holokaustem w Instytucie Historycznym w Monachium, a pozostałymi uczestnikami byli prof. Götz Aly, wybitny niemiecki historyk, dziennikarz, specjalista ds. antysemityzmu XIX i XX w., oraz reżyser filmu Andrzej Wolf.

22–23 października 2017 r. w Kijowie miały miejsce polsko-ukraińskie rozmowy na temat możliwości wznowienia poszukiwań m.in. miejsc pochówków ofiar zbrodni wołyńskiej, w których wzięli udział minister kultury i dziedzictwa narodowego prof. Piotr Gliński oraz zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej prof. Krzysztof Szwagrzyk. Wcześniej polska delegacja uczciła ofiary sowieckich zbrodni, pochowane na Polskim Cmentarzu Wojennym w Kijowie-Bykowni. Częścią wizyty polskiej delegacji na Ukrainie były uroczystości na Polskim Cmentarzu Wojennym w Bykowni, w piątą rocznicę poświęcenia tej nekropolii oraz 80. rocznicę operacji polskiej NKWD – sowieckiego ludobójstwa, w którym życie straciło ponad 110 tys. Polaków – obywateli ZSRS. Na cmentarzu, obok pomordowanych przez NKWD w latach 1937–1938, spoczywają ofiary zbrodni katyńskiej.

2–9 listopada 2017 r. delegacja IPN w składzie: zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma, dr Rafał Leśkiewicz (dyrektor Biura Informatyki) oraz Agnieszka Jędrzak (kierownik Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych Biura Prezesa IPN) przebywała w Melbourne (Australia). Głównym celem wyjazdu było otwarcie wystawy poświęconej rotmistrzowi Witoldowi Pileckiemu 5 listopada w żydowskim centrum kultury „Kadimah" w Melbourne. Zarówno wystawa, jak i wydarzenia towarzyszące były tworzone od podstaw i koordynowane przez Andrzeja Nowaka i Jacka Glinkę z Pilecki Project Committee przy wsparciu Mariana Pawlika, prezesa Federacji Organizacji Polskich w Wiktorii. Od strony polskiej za projekt odpowiadała Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych. Eksponowane plansze zostały opracowane na bazie materiałów archiwalnych udostępnionych przez IPN.

Przedsięwzięcie jest kontynuacją projektu zainicjowanego pierwszą publikacją *Raportu W* w lutym 2014 r. Zostało zrealizowane w ramach obchodów 99. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Wkład IPN w tegoroczne przedsięwzięcie polegał na ponownej redakcji oraz wydrukowaniu trzech broszur informacyjnych dostarczonych przez Pilecki Projekt, w łącznym nakładzie 2400 egz. (o powstaniu warszawskim, udziale żołnierzy australijskich w powstaniu oraz o Witoldzie Pileckim), a także przygotowaniu drugiego, rozszerzonego i poprawionego anglojęzycznego wydania *Raportu W* w tłumaczeniu Ewy Hussein w nakładzie 1000 egz. Za redakcję i przygotowanie do druku ulotek odpowiadała Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych, a za druk książek – Wydawnictwo IPN. Ponadto IPN ze wsparciem MSZ zapewniły wysyłkę powyższych materiałów do Australii.

W dniu otwarcia wystawy delegacja IPN wzięła udział we mszy świętej, odprawionej przez ks. Wiesława Słowika SJ, rektora Polskiej Misji Katolickiej w Australii i Nowej Zelandii, oraz złożyła wieniec pod pomnikiem – krzyżem upamiętniającym ofiary Katynia – w katolickim ośrodku w Essendon. Przy tej okazji zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma wygłosił przemówienie akcentujące symbolikę krzyża oraz wspomniał o czynach bohaterów, takich jak rotmistrz Witold Pilecki i Tadeusz Kościuszko. Udekorował także, w imieniu Prezydenta RP, Krzyżem Wolności i Solidarności panią Zofię Dublaszewską, zasłużoną opozycjonistkę z Trójmiasta. Po uroczystościach reprezentanci IPN spotkali się z Polonią w Melbourne. Przedstawili główne kierunki polityki historycznej Instytutu, prowadzonej na terenie Polski i za granicą (dr Rafał Leśkiewicz) oraz strukturę, misję i działalność IPN na arenie międzynarodowej (Agnieszka Jędrzak). Zaprezentowali też najnowszy projekt Archiwum Instytutu zatytułowany „Archiwum Pełne Pamięci", którego celem jest zebranie i zabezpieczenie przed zniszczeniem archiwaliów przechowywanych przez Polaków na całym świecie.

W uroczystościach otwarcia wystawy udział wzięli: Piotr Buszta – chargé d'affaires z Ambasady RP w Canberze, Izydor Marmur – prezes Stowarzyszenia Polskich Żydów i ich potomków w Australii, oraz przedstawiciele Kadimah Jewish Cultural Central and National Library. Wystawę otworzyli Piotr Buszta wraz z dr. Mateuszem Szpytmą. Obaj wygłosili mowy okolicznościowe. Prezes Szpytma odczytał list Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka skierowany do uczestników uroczystości, akcentujący potrzebę prezentowania poza granicami Rzeczypospolitej skomplikowanych

losów Polski i Polaków w XX w. Wspomniał o bohaterskiej postawie rotmistrza Witolda Pileckiego – „ochotnika do Auschwitz". Symboliczne przemówienie wygłosił również Zbigniew Leman, uczestnik powstania warszawskiego, żołnierz Batalionu „Ruczaj".

Wystawa przedstawia sylwetkę rotmistrza Witolda Pileckiego, uwzględniając przede wszystkim jego pobyt w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau i przygotowanie *Raportu W*, aresztowanie po wojnie przez Urząd Bezpieczeństwa, brutalne śledztwo oraz zamordowanie przez władze komunistyczne. Ekspozycja jest poświęcona ponadto powstaniu warszawskiemu i udziałowi w nim Australijczyka Edwarda Waltera Smitha. Uroczystości obejmowały także prezentację książki *Raport W.*

Przedstawiciele Instytutu spotkali się m.in. z uczniami Sobotniej Szkoły Polskiej w Melbourne. Dr Rafał Leśkiewicz opowiedział o edukacji historycznej, a Agnieszka Jędrzak przybliżyła funkcjonowanie i zadania Instytutu. Ponadto 3 listopada 2017 r. delegacja IPN wzięła udział w audycji radiowej w Radiu SBS Melbourne. Oprócz wspólnego przedsięwzięcia z Pilecki Project, zastępca prezesa IPN wspomniał m.in. o historii rodziny Ulmów z Markowej oraz o wpisaniu na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO znajdującego się w Archiwum Instytutu *Raportu Stroopa* – sprawozdania z likwidacji getta warszawskiego wiosną 1943 r.

Podczas pobytu omawiano dalsze propagowanie wystawy o rotmistrzu Pileckim w Parlamencie Australijskim oraz projekt pokazania wystawy autorstwa dr. Mateusza Szpytmy pt. „Samarytanie z Markowej" w Australii w marcu 2018 r.

W ramach spotkania z Polonią australijską w Melbourne Krzysztof Łańcucki, były wieloletni prezes Rady Naczelnej Polskich Organizacji w Australii, przekazał do zasobu archiwalnego IPN cenne materiały dotyczące jego matki Heleny Łańcuckiej i ojca Włodzimierza Łańcuckiego.

13–14 listopada 2017 r. prof. Krzysztof Szwagrzyk przebywał w Wilnie, gdzie wraz z pracownikami Biura Poszukiwań i Identyfikacji spotkał się z dyrektor Centrum Badania Ludobójstwa i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy Teresė Birutė Burauskaitė. Podczas spotkania dyskutowano o pomocy strony polskiej w identyfikacji ofiar pochowanych w wileńskim Tuskulanum, gdzie znajdują się nadal niezidentyfikowane szczątki ofiar zbrodni sowieckich, w tym obywateli polskich.

17–18 listopada 2017 r. dr Jarosław Szarek, Prezes IPN wraz z dr. hab. Piotrem Kardelą, dyrektorem Oddziału IPN w Białymstoku, dr. hab. Krzysztofem Sychowiczem, naczelnikiem OBBH Białystok, dr. Waldemarem Brendą, naczelnikiem OBEN Białystok IPN, oraz Katarzyną Ratajczak-Sową z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej przebywał z wizytą w Grodnie na Białorusi. 18 listopada został tam zainaugurowany „Przystanek Historia". Otworzył go, wraz z dr. Jarosławem Książkiem, konsulem generalnym w Grodnie, dr Jarosław Szarek. Imprezie towarzyszyła wystawa poświęcona postaci bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Prelekcję o ks. Jerzym wygłosił dr hab. Krzysztof Sychowicz. Po konferencji prezes IPN udzielił wywiadu Telewizji Polonia.

Ponadto podczas wizyty w Grodnie dr Jarosław Szarek wraz z delegacją został przyjęty przez ks. biskupa Aleksandra Kaszkiewicza i biskupa pomocniczego, sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu białoruskiego ks. Józefa Staniewskiego.

Na cmentarzu garnizonowym i cmentarzu farnym Prezes IPN wraz z osobami towarzyszącymi złożył kwiaty i zapalił znicze pod Krzyżem Katyńskim, przy pomniku Obrońców Grodna 1939 r. i na grobie Tadeusza Jasińskiego, 13-letnego obrońcy Grodna.

W Konsulacie Generalnym dr Jarosław Szarek spotkał się z Anżeliką Orechwo, przewodniczącą Rady Naczelnej Związku Polaków na Białorusi, Stanisławem Sienkiewiczem, prezesem Zjednoczenia Społecznego – Polska Macierz Szkolna. W spotkaniu uczestniczyli też przedstawiciele Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Lidzkiej, którzy wyrazili chęć współpracy z IPN.

28 listopada 2017 r., na zaproszenie Roberta Williamsa, przewodniczącego Komitetu ds. Antysemityzmu i Zaprzeczania Holokaustowi, działającego w ramach międzyrządowej organizacji IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance – Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holocauście), dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN, wraz z Katarzyną Ratajczak-Sową z Samodziel-

nej Sekcji Informacji Międzynarodowej, wziął udział w spotkaniu z członkami Komitetu w Bernie, w Szwajcarii. Celem spotkania, na które przybyli licznie także członkowie innych komitetów i zespołów IHRA, było przybliżenie działalności Instytutu Pamięci Narodowej i nawiązanie ściślejszej współpracy. Doktor Mateusz Szpytma przedstawił status, strukturę, misję oraz cele, które stoją przed Instytutem. Zaprezentował projekty naukowe realizowane przez IPN, dotyczące różnych zagadnień czasów II wojny światowej, a wśród nich tematy związane z zagładą Żydów i relacjami polsko-żydowskimi. Mówił o inicjatywach IPN, poświęconych Polakom ratującym Żydów podczas okupacji niemieckiej.

30 listopada 2017 r. dr Jarosław Szarek oraz Katarzyna Ratajczak-Sowa wzięli udział w uroczystościach pogrzebowych płk. Franciszka Kornickiego, ostatniego dowódcy polskiego dywizjonu z okresu II wojny światowej, w Northwood pod Londynem. W ceremonii uczestniczył również Arkady Rzegocki, ambasador RP w Londynie, polscy dyplomaci, rodzina i przyjaciele płk. Kornickiego, asysta wojskowa z Polski, z 23. Bazy Lotnictwa Taktycznego w Mińsku Mazowieckim oraz 41. Bazy Lotnictwa Szkolnego w Dęblinie, a także przedstawiciele brytyjskiego Queen's Colour Squadron, reprezentacyjnego oddziału Królewskich Sił Powietrznych RAF.

Po uroczystościach pogrzebowych w bazie RAF w Northolt dr Jarosław Szarek spotkał się z synami płk. Kornickiego Richardem i Peterem, którym przekazał wspomnienia płk. Kornickiego *Zmagania*, wydane przez IPN, po tym jak płk Kornicki zwyciężył w plebiscycie „The Telegraph" na bohatera wystawy z okazji stulecia RAF w 2018 r.

Od 4 do 5 grudnia 2017 r. prezes IPN wraz z prof. Włodzimierzem Suleją, pełnomocnikiem prezesa IPN ds. obchodów Setnej Rocznicy Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, dr. hab. Piotrem Kardelą, dyrektorem Oddziału IPN w Białymstoku, dr. Waldemarem Brendą, naczelnikiem OBEN Białystok, oraz Katarzyną Ratajczak-Sową z Samodzielnej Sekcji Informacji Międzynarodowej przebywał z wizytą w Wilnie na Litwie. W ratuszu wileńskim dr Jarosław Szarek otworzył sesję naukową „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim", zorganizowaną przez IPN, Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy i Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego. W sesji uczestniczyła Urszula Doroszewska, ambasador RP na Litwie, oraz m.in. prof. Tomas Venclova, prof. Andrzej Nowak oraz prof. Tadeusz Wolsza (członkowie Kolegium), a Saulius Skvernelis, premier Litwy, wystosował list do uczestników sesji.

Delegacja udała się również do Zułowa, miejsca urodzin Józefa Piłsudskiego, gdzie brała udział w uroczystościach zorganizowanych przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych z okazji 150. rocznicy urodzin Marszałka. W wydarzeniu wzięli udział Jan J. Kasprzyk, minister UdSKiOR, przedstawiciele polskiej placówki dyplomatycznej na Litwie, przedstawiciele Związku Piłsudczyków, asysta Wojska Polskiego, kombatanci, żołnierze, harcerze ZHR oraz młodzież zrzeszona w Związku Polaków na Litwie. Prezes IPN złożył wieniec przy pomniku w Zułowie i zapalił znicz w alei zasłużonych.

Kolejnym punktem wizyty delegacji na Litwie było złożenie kwiatów i zniczy przy pomniku polskich obrońców Wilna na Cmentarzu Wojskowym na Antokolu oraz przy pomniku Litwinów poległych w czasie obrony wieży telewizyjnej w 1991 r. Na zakończenie wizyty dr Jarosław Szarek wraz z prof. Włodzimierzem Suleją złożyli wieniec przed Mauzoleum – Grób Matki i Serce Syna na wileńskiej Rossie.

W czasie wizyty na Litwie Prezes IPN udzielił wywiadów dla Polskiego Radia w Wilnie i Radia Znad Wilii.

11–14 grudnia zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma otworzył wystawę „Samarytanie z Markowej" w Kalkucie (Indie) w Victoria Memorial Hall. Otwarcie ekspozycji poprzedziły wykłady dr. Mateusza Szpytmy oraz Jakuba Pawłowskiego z Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej. Podczas swego wystąpienia dr Mateusz Szpytma opisał ukrywanie Żydów przez rodzinę Ulmów. Zauważył, że mimo różnych rzeczywistości, w jakich działali Ulmowie oraz Matka Teresa, ci pierwsi stali się – podobnie jak Matka Teresa – symbolami miłosierdzia wobec potrzebujących.

Wystawa została pokazana z inicjatywy Instytutu Polskiego w New Dehli. Współorganizatorem był Victoria Memorial Hall, podległy Ministerstwu Kultury Indii. W uroczystym otwarciu ekspozycji udział wzięli m.in. Tomasz Gerlach – dyrektor Instytutu Polskiego w New Dehli, dr Jayanta Sengupta – dyrektor Victoria Memorial Hall – oraz Kajari Biswas – dyrektor w Ministerstwie Spraw Zewnętrznych Indii. Wydarzenie szeroko opisywała prasa indyjska (wychodzące w milionowych nakładach „Times of Kolkata" i „Telegraph Kolkata").

3.8.1. Wizyty zagranicznych gości w IPN

26 czerwca 2017 r. w siedzibie Ministerstwa Spraw Zagranicznych odbyła się uroczystość podpisania umowy o współpracy z udziałem Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka i ówczesnego ministra spraw zagranicznych Witolda Waszczykowskiego.

Umowa zakłada popularyzację wiedzy o najnowszych dziejach Polski oraz upamiętnianie polskich osiągnięć politycznych poza granicami kraju. Punkt ten ma na celu usankcjonowanie i umocnienie dotychczasowej dobrej współpracy w dziedzinie dyplomacji historycznej, która zaowocowała takimi projektami, jak np. wystawa „Samarytanie z Markowej" czy wspólna edycja publikacji nt. historii Polski, przygotowana na Światowe Dni Młodzieży. Podczas spotkania zapowiedziano wydanie wspólnej książki poświęconej II wojnie światowej, docelowo w ośmiu językach. IPN liczy ponadto na wsparcie Ministerstwa w prowadzeniu rozmów z partnerami ukraińskimi, zwłaszcza jeśli chodzi o poszukiwanie miejsc pochówku obywateli polskich i upamiętnianie ważnych postaci historycznych. Na podstawie tego porozumienia realizowane są także zagraniczne wizyty studyjne w IPN.

28 lutego 2017 r. dr Jarosław Szarek, Prezes IPN, wraz z kierownictwem Instytutu spotkał się z Wiaczesławem Kyrylenką, wicepremierem Ukrainy. W skład delegacji ukraińskiej weszli również Andrij Witrenko, doradca wicepremiera Ukrainy, Andrij Deszczycia, ambasador Ukrainy w Polsce, Wasyl Zwarycz, radca-minister w ambasadzie Ukrainy oraz Mikołaj Jarmoluk, radca w ambasadzie Ukrainy.

Podczas spotkania mówiono o współpracy z archiwami ukraińskimi, wspólnie organizowanych wystawach oraz przyszłych formach współpracy polsko-ukraińskiej związanych z rokiem 1920. Wspomniano także o pielęgnowaniu powstałych wysiłkiem społecznym pomników oraz upamiętnianiu, objęciu ochroną i nadzorem miejsc pamięci Ukraińców w Polsce i Polaków na Ukrainie: opracowaniem katalogu miejsc pamięci uznanych przez Polaków i Ukraińców oraz wprowadzeniem wspólnych standardów ochrony tych miejsc.

20 lipca 2017 r. Urszula Doroszewska, ambasador Polski na Litwie, spotkała się z Prezesem IPN dr. Jarosławem Szarkiem. W rozmowach wzięli też udział dr Paweł Libera, zastępca dyrektora Biura Badań Historycznych, oraz Agnieszka Jędrzak z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa IPN. Prezes Jarosław Szarek zaprezentował gościowi wydaną w tym roku dwujęzyczną publikację *Sowiecki aparat represji wobec litewskiego i polskiego podziemia 1944–1945*, zawierającą 76 dokumentów NKGB-NKWD, dotyczących zwalczania podziemia polskiego i litewskiego (przetłumaczonych z jęz. rosyjskiego na litewski i polski) – rezultat pracy polsko-litewskiej grupy roboczej, działającej pod egidą IPN.

Mówił również, że dzięki współpracy Instytutu Pamięci Narodowej i MSZ dwie publikacje IPN – podręcznik do nauki historii najnowszej *Od Niepodległości do Niepodległości* oraz edukacyjna gra planszowa *Polak Mały* znalazły się w wyprawkach ponad dwóch tysięcy polskich dzieci na Litwie. Dyskutowano przy tym o prowadzonych przez Instytut poszukiwaniach miejsc pochówku żołnierzy podziemia niepodległościowego na Litwie, poległych w latach 1944–1945, m.in. w Ejszyszkach. Rezultatem spotkania była międzynarodowa konferencja naukowa „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim", związana z obchodami 150. rocznicy urodzin Marszałka na Litwie. Konferencja miała miejsce 5–6 grudnia 2017 r. w Wilnie i otworzył ją Prezes IPN.

Urszula Doroszewska spotkała się również z goszczącymi w tym samym czasie w IPN przedstawicielami Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce (SWAP).

9 marca 2017 r. zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma gościł Sir Erica Picklesa, ministra rządu brytyjskiego ds. związanych ze spuścizną po Holokauście oraz przewodniczącego organizacji Konserwatywni Przyjaciele Izraela (Conservative Friends of Israel); panią Natalie Tamam – asystentkę Sir Erica, oraz Christophera Thompsona, szefa polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (Head of Foreign and Security Policy) z ambasady brytyjskiej w Warszawie. W spotkaniu uczestniczyli także prof. Grzegorz Berendt, naczelnik Oddziałowego Biura Badań Historycznych w Gdańsku, dr hab. Mirosław Szumiło, ówczesny dyrektor Biura Badań Historycznych, Agnieszka Jędrzak oraz Joanna Kumor z Samodzielnej Sekcji Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa IPN. Eric Pickles zwrócił uwagę na rolę Polski jako kustosza pamięci o Holokauście. Reprezentanci IPN przedstawili aktywność merytorycznych pionów Instytutu, zasób IPN i omówili proces digitalizacji. Obecni mówili także o ekshumacjach ofiar II wojny światowej. Zgodzili się przy tym, że niezwykle istotna jest przyszła współpraca w upamiętnianiu Holokaustu.

31 sierpnia 2017 r. w Biurze Prezesa IPN odbyło się spotkanie z Justinem L. Kolenbranderem, attaché ambasady amerykańskiej. Spotkanie, w którym uczestniczyli zastępca prezesa IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, zastępca dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji Anna Szeląg oraz dyrektor Biura Informatyki dr Rafał Leśkiewicz, dotyczyło warunków przekazania przez FBI dostępu do bazy genetycznej CODIS, pozwalającej na gromadzenie materiału genetycznego oraz porównywania informacji o nim. Baza ta byłaby pomocnym narzędziem w pracach identyfikacyjnych prowadzonych w kierowanym przez dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka Biurze Poszukiwań i Identyfikacji. Owocem działań zapoczątkowanych przez to spotkanie było powstanie projektu umowy między FBI i IPN, dotyczącej użytkowania przez IPN wspomnianej bazy.

11 października 2017 r. dr Jarosław Szarek gościł dyrektora wileńskiego Instytutu Historii Litwy (Lietuvos Istorijos Institutas) dr. Rimantasa Miknysa oraz jego zastępcę do spraw kontaktów międzynarodowych dr. Dariusa Staliunasa. W spotkaniu wziął także udział zastępca dyrektora Biura Badań Historycznych IPN dr Paweł Libera. Ambasadę Republiki Litewskiej w Warszawie reprezentował radca minister dr Audrius Žulys. Głównym celem spotkania było podpisanie porozumienia o współpracy. Umowa zawarta między Instytutem Historii Litwy i Instytutem Pamięci Narodowej dotyczyć ma przede wszystkim kooperacji o charakterze naukowym – organizacji konferencji i seminariów, wydawania publikacji naukowych i prowadzenia wspólnych projektów badawczych.

10 listopada 2017 r. w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji IPN miało miejsce spotkanie delegacji Archiwum MSW Gruzji z dr. hab. Krzysztofem Szwagrzykiem, zastępcą prezesa IPN. W spotkaniu udział wzięli: ze strony gruzińskiej – dyrektor Archiwum MSW Gruzji Omar Tuszuraszwili i jego zastępca Dawid Alawerdaszwili, ze strony polskiej – dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, zastępca prezesa IPN, kierujący Biurem Poszukiwań i Identyfikacji, jego zastępca mec. Anna Szeląg i dyrektor Archiwum IPN Marzena Kruk. Przedmiotem rozmów były wspólne poszukiwania miejsc pogrzebania ofiar represji komunistycznych w Gruzji, w tym obywateli polskich.

10–13 listopada 2017 r. na zaproszenie zastępcy prezesa IPN dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka przebywał w Warszawie Gary Powers jr, syn pilota amerykańskiego z okresu zimnej wojny. Gary Powers jest założycielem i byłym dyrektorem Muzeum Zimnej Wojny, utworzonego w 1996 r. w celu uhonorowania weteranów zimnej wojny, zachowania w pamięci wydarzeń z tego okresu oraz edukowania przyszłych pokoleń. Przewodniczący Prezydenckiego Komitetu Doradczego ds. Studiów dotyczących Zimnej Wojny, współpracuje z organizacjami rządowymi i wiodącymi ekspertami z tej dziedziny, w celu zidentyfikowania, opisania i upamiętniania historycznych miejsc związanych z tym konfliktem.

11 listopada Gary Powers wziął udział w uroczystościach państwowych związanych z Narodowym Świętem Niepodległości. Złożył też wizytę na warszawskiej „Łączce", miejscu tajnych pochówków żołnierzy pomordowanych przez organy bezpieczeństwa publicznego w latach 1945–1956, znajdują-

cym się przy murze Cmentarza Wojskowego na Powązkach. Podczas pobytu gościa omawiano także sprawę dalszej współpracy w zakresie przekazania IPN zdjęć lotniczych z lotów szpiegowskich nad Polską i innymi krajami bloku wschodniego na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego wieku, wykonanych przez jego ojca, przydatnych w pracach poszukiwawczych kierowanego przez dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka Biura Poszukiwań i Identyfikacji.

12 listopada 2017 r. Gary Powers jr wygłosił wykład w stołecznym Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia". Wykładowi, zatytułowanemu *The Cold War and the U-2 incident* (Zimna wojna i incydent związany z samolotem U-2) towarzyszyła dyskusja z udziałem dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka i Rainera Hungera specjalizującego się w tematyce zimnej wojny. Dyskusję moderował dr Rafał Leśkiewicz.

11 maja, 22 czerwca, 7 września, 5 października 2017 r. odbyły się wizyty studyjne międzynarodowych grup sędziów i prokuratorów, stażystów Programu Wymiany EJTN (Europejskiej Sieci Szkolenia Kadr Wymiaru Sprawiedliwości), którzy gościli w Polsce na zaproszenie Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. Za przedsięwzięcie odpowiadała Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych. Wśród uczestników programu znaleźli się przedstawiciele Danii, Finlandii, Francji, Hiszpanii, Niemiec, Rumunii, Słowenii, Węgier oraz Włoch. Współpraca między IPN a Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury, dotycząca organizacji podobnych wizyt w Instytucie, trwa od 2015 r.

W trakcie wizyt w IPN goście Instytutu poznali specyfikę, sposób przechowywania i konserwacji dokumentacji archiwalnej, historię, misję oraz aktywności IPN, w tym działalność Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz charakter śledztw prowadzonych przez prokuratorów IPN.

4 lipca 2017 r. IPN odwiedziła delegacja dziennikarzy z Pekinu. Wśród gości byli m.in.: Ma Xiaolin, profesor Pekińskiego Uniwersytetu Języków Obcych, założyciel i prezes serwisu 110Blshe.com – agencji prasowej blogerów w Chinach, ekspert w sprawach międzynarodowych, komentator telewizyjny; Yan Jingsheng, ekspert w dziedzinie historii, redaktor magazynu „The Research of War History", specjalizujący się w mediach społecznościowych, i Yang Hong, dyrektorka Beijing News Radio's Program Department, gospodyni popularnych i renomowanych w Państwie Środka „News 2017".

Instytut Polski w Pekinie dzięki takim wizytom stara się przedstawić polską kulturę jako element tożsamości europejskiej i zachęcić m.in. do odwiedzania naszego kraju w ramach „turystyki historycznej". Wizyta służyła także poinformowaniu chińskiej opinii publicznej o przyszłorocznych obchodach 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości i miała pomóc w popularyzowaniu projektów historycznych, realizowanych przez Instytut Polski w Pekinie.

O działalności IPN, zwłaszcza pracy pionu edukacyjnego oraz naukowego, opowiedział delegacji naczelnik Biura Edukacji Narodowej – Karol Madaj. Podczas spotkania zaprezentowana została sylwetka rotmistrza Witolda Pileckiego oraz ważne dokumenty z nim związane, jak np. *Raport W* z Auschwitz. Marek Hańderek, pracownik naukowy z Biura Badań Historycznych, mówił dziennikarzom o bieżących projektach naukowych jednostki, opowiedział też o wojennych i powojennych losach Polski. Wspomniał o mającej odbyć się jesienią 2018 r. konferencji naukowej Instytutu, dotyczącej stosunków krajów bloku komunistycznego z państwami Azji i Afryki. Zaprosił gości do popularyzacji wydarzenia i zachęcał do wzięcia w nim udziału. Dziennikarzy interesowały represje sowieckie oraz funkcjonowanie aparatu bezpieczeństwa, zagadnienia dotyczące stosunków polsko-żydowskich oraz losy Polaków ratujących Żydów podczas II wojny światowej. Goście dowiedzieli się o Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej, którego jednym z współtwórców jest zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma.

6 lipca 2017 r. Tamara Opačić, chorwacka dziennikarka, redaktorka tygodnika „Novosti", wydawanego w Zagrzebiu, gościła w IPN. Zawodowo zajmuje się ona prawami człowieka, kwestiami społecznymi i społeczeństwem obywatelskim. Publicystka odwiedziła Instytut w ramach programu

stypendialnego Birn-Balkan Fellowship for Journalistic Excellence. Każdego roku dziesięciu wybranych dziennikarzy z Bałkanów otrzymuje finansowe i profesjonalne wsparcie na prowadzenie własnego projektu badawczego. Dziennikarka z Chorwacji przygotowuje tekst o Polsce, który opublikowany zostanie we wszystkich językach bałkańskich.

Tamara Opačić podczas spotkania z dr. hab. Sławomirem Kalbarczykiem, naczelnikiem Wydziału Historii Polski do 1945 r. w Biurze Badań Historycznych, Karoliną Kolbuszewską z Biura Edukacji Narodowej, Renatą Soszyńską z Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa oraz Joanną Kumor i dr Dorotą Lewszą z Biura Prezesa wyraziła zainteresowanie programami edukacyjnymi Instytutu, a szczególnie VII edycją projektu Kamienie Pamięci – „Życie za Życie", poświęconą Polakom ratującym Żydów w czasie Holokaustu, której finał odbył się w Markowej. Pytała również o genezę IPN, odbiór instytucji w społeczeństwie polskim, rodzaje śledztw prowadzonych przez Główną Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz nowelizację ustawy o Instytucie. Rozmowa z pracownikami IPN miała stanowić kanwę do napisania artykułu, który miał ukazać się w tygodniku „Novosti".

10 marca 2017 r. Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych w Biurze Prezesa IPN zorganizowała w Archiwum wizytę uczniów z Lawrenceville School (USA). Goście mieli okazję spotkać się z reprezentantami poszczególnych pionów IPN: archiwalnego, badawczego i edukacyjnego. Poznali podstawy prawne, strukturę i zadania Instytutu. Zwiedzili magazyn z dokumentacją wojskową, w którym szczególnie zainteresowała ich dokumentacja wywiadu i kontrwywiadu wojskowego. Uczniowie obejrzeli także fragmenty autentycznych materiałów filmowych, dotyczących m.in. powstania warszawskiego i powojennej historii Polski. Szczegółowo przedstawiono im sylwetkę i losy pułkownika Ryszarda Kuklińskiego. Goście chcieli przede wszystkim poznać postawy i sposoby walki społeczeństwa polskiego z systemem komunistycznym. Ostatnim punktem programu były warsztaty dotyczące mechanizmów funkcjonowania systemów totalitarnych. Projekt jest kontynuacją współpracy z ośrodkiem akademickim, kierującym do IPN różne grupy docelowe.

3.8.2. Newsletter zagraniczny „IPN in Close-up"

W minionym roku Samodzielna Sekcja Kontaktów Międzynarodowych przygotowywała newsletter zagraniczny – „IPN in Close-up", w ramach Międzynarodowej Rady Archiwalnej (International Council on Archives) rozsyłany do około 1400 instytucji i organizacji archiwalnych na całym świecie, a od momentu podpisania współpracy z MSZ do wszystkich placówek dyplomatycznych.

W newsletterach przybliżano zagranicznym czytelnikom najważniejsze wydarzenia i projekty Instytutu. W opublikowanych w 2017 r. numerach sporo miejsca poświęcono projektowi „Archiwum Pełne Pamięci", jak również przedstawiono przebieg spotkań z najważniejszymi delegacjami zagranicznymi, które odwiedziły IPN. W jednym z wydań zrelacjonowano wizytę reprezentantów Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia, Görana Lindblada, prezesa Platformy, dr Neeli Winkelman, dyrektor zarządzającej Platformy, Miroslava Lehkego, Petera Rendeka, Juliette Rémond-Tiedrez oraz Niki Bruskiny – specjalistów z dziedziny historii i prawa. Tematem newslettera było także rozwijanie współpracy IPN z organizacjami koreańskimi zaangażowanymi w walkę o prawa człowieka w Korei Północnej.

Na łamach instytutowego newslettera zagranicznego zaprezentowano również rezultaty prac ekshumacyjnych i kolejne etapy poszukiwań miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego z lat 1944–1956 prowadzonych w Instytucie pod kierownictwem prof. Krzysztofa Szwagrzyka. W „IPN in Close-up" obszernie opisano ponadto stosunki między IPN a instytucjami ukraińskimi i reprezentantami środowisk ukraińskich. Przedmiotem relacji stały się obrady Polsko-Ukraińskiego Forum Historyków w Krakowie, a także X Forum Europa–Ukraina, w którym wzięli udział Prezes IPN dr Jarosław Szarek oraz prof. Jan Draus, przewodniczący Kolegium IPN. Do kwestii poruszanych w newsletterze należały również ekstradycja z USA Michaela Karkoca, jednego z dowódców

jednostki SS „Galizien", odpowiedzialnej za zbrodnie podczas II wojny światowej, zbiór zastrzeżony i inwentarz archiwalny.

W jednym z numerów opisano szóstą edycję „Warszawskiego Dialogu na rzecz Demokracji" organizowanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, corocznie podsumowywanego i uwieńczonego rekomendacjami dla rozwoju demokracji na świecie.

3.9. Współpraca archiwalna

Współpraca międzynarodowa pionu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej w 2017 r. stanowiła kontynuację prac nad pozyskiwaniem, opracowywaniem oraz publikacją materiałów archiwalnych zgromadzonych w instytucjach i archiwach znajdujących się poza granicami Polski, prowadzonych w latach ubiegłych. W te projekty zaangażowani byli przede wszystkim pracownicy Archiwum IPN w Warszawie oraz Oddziału IPN w Łodzi.

W danym okresie sprawozdawczym kontynuowano współpracę archiwalno-historyczną z Wydzielonym Państwowym Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (HDA SBU). Prowadzone prace dotyczyły wydawanej wspólnie serii „Polska i Ukraina w latach trzydziestych-czterdziestych XX wieku. Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych" oraz wymiany archiwaliów pomiędzy Archiwum IPN i archiwum SBU.

Podczas spotkań roboczych przedstawicieli IPN i SBU od 12 do 17 marca 2017 r. w Kijowie oraz od 4 do 5 lipca 2017 r. w Rzeszowie omawiali kwestie związane z zakończeniem edycji tomu 9 serii (w tym z opracowaniem harmonogramu dokonywania korekt), a także z kompletowaniem materiałów do planowanego tomu 10 („Rozkaz nr 001353. Operacja proskrypcyjna NKWD 1939–1941"). Poruszono również kwestię dotyczącą przygotowania wydawnictwa albumowego podsumowującego dwudziestoletnią działalność grupy roboczej pt. *Polska i Ukraina w latach trzydziestych–czterdziestych XX wieku. Dwadzieścia lat polsko-ukraińskiego projektu naukowego 1996–2016*.

Prowadzone działania archiwalne i edytorskie zaowocowały wydaniem w grudniu 2017 r. publikacji źródłowej pt. *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1944–1950. Likwidacja struktur kierowniczych*, stanowiącej t. 9 prowadzonej serii wydawniczej.

W 2017 r. kontynuowano również, trwającą od 2010 r., współpracę archiwalną z Centrum Badania Eksterminacji i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy oraz Litewskim Archiwum Specjalnym. Prace prowadzone były w ramach projektu wydawniczego „Litwa i Polska w XX w. Dokumenty z archiwów służb specjalnych" (edycja polsko-litewska) i w 2017 r. dotyczyły tomu 2 serii pt. *Działania sowieckich organów bezpieczeństwa (MGB LSRS) na terenie Polski*.

11 maja 2017 r. w Gdańsku odbyło się spotkanie wspólnej polsko-litewskiej grupy roboczej. W trakcie spotkania omówiono harmonogram prac edytorskich nad planowaną publikacją źródłową.

Jednocześnie, w 2017 r. prowadzono działania promocyjne dotyczące publikacji pt. *Sowiecki aparat represji wobec litewskiego i polskiego podziemia 1944–1945*, wydanej w 2016 r. i stanowiącej t. 1 serii wydawniczej. Spotkania promocyjne miały miejsce na terenie Litwy (22 i 23 marca 2017 r. w Wilnie i Kownie), jak również w Polsce (9 i 10 maja w Warszawie i Gdańsku).

W 2017 r. Instytut kontynuował również współpracę naukowo-archiwalną z Archiwum MSW Gruzji. Koordynowane przez pracowników Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł z Archiwum IPN w Warszawie prace dotyczyły m.in. problematyki Wielkiego Terroru – „operacji polskiej" NKWD w Gruzji w latach 1937–1938, a także represji, które dotknęły Polaków w Gruzji w latach 1921–1956. Działania podejmowane w 2017 r. miały na celu przygotowanie gruzińsko- i angielskojęzycznej wersji publikacji pt. *Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937–1938. Represje wobec Polaków*, wydanej w grudniu 2016 r. w ramach serii wydawniczej „Polacy w Gruzji – Gruzini w Polsce".

Założenia dotyczące planowanej serii wydawniczej, wyniki dotychczasowych prac edytorskich, a także perspektywy dalszej współpracy były tematem spotkań polsko-gruzińskiej grupy roboczej zorganizowanych w Tbilisi 31 stycznia i 1 lutego 2017 r. i od 5 do 7 września 2017 r. Podczas spotkań omówiono kwestie związane z promocją wspólnej publikacji i organizacji w Polsce pokazów filmu dotyczącego Operacji polskiej NKWD 1937–1938, wyprodukowanego przez MSW Gruzji. Przekazano również stronie gruzińskiej maszynopis w języku angielskim, stanowiący podstawę do gruzińskiego wydania wspomnianej wyżej publikacji. Poruszono także temat publikacji polsko-gruzińskiej dotyczącej niszczenia dokumentów oraz planowanej na 2018 r. organizacji wystawy na rocznicę niepodległości Gruzji.

Ponadto, 19 i 21 kwietnia 2017 r. w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie oraz w siedzibie IPN w Gdańsku odbyły się spotkania promocyjne publikacji *Wielki Terror w sowieckiej Gruzji 1937–1938. Represje wobec Polaków*.

Współpraca archiwalna Instytutu Pamięci Narodowej z Narodowymi Archiwami Rumunii prowadzona jest od 2008 r. Nawiązano ją w celu obustronnej wymiany dokumentów archiwalnych oraz przygotowania publikacji źródłowych dotyczących relacji polsko-rumuńskich w XX w., w tym publikacji przedstawiających losy obywateli polskich przebywających na terenie Rumunii w trakcie oraz po zakończeniu II wojny światowej. Harmonogramowi dalszych wspólnych wydawnictw źródłowych, omówieniu materiałów archiwalnych wytypowanych do przygotowywanego, kolejnego tomu serii „Polscy uchodźcy w Rumunii w latach 1939–1947", organizacji konferencji międzynarodowej oraz perspektywom dalszej współpracy poświęcone były spotkania polsko-rumuńskiej grupy roboczej, mające miejsce w Krakowie (21–22 czerwca 2017 r.) oraz w Bukareszcie (4–5 grudnia 2017 r.).

W 2017 r. pracownicy pionu archiwalnego kontynuowali działania, mające na celu opracowanie techniczne oraz digitalizację zespołów i zbiorów archiwalnych należących do zasobów archiwów i instytucji zagranicznych, a także pozyskanie ich do zasobu Instytutu. W wyniku podjętych działań do zasobu IPN pozyskano dokumentację w postaci 145 669 plików cyfrowych.

Instytut kontynuował w 2017 r. prace w Polskim Instytucie Naukowym w Ameryce, Instytucie im. Józefa Piłsudskiego w Ameryce w Nowym Jorku, Muzeum Polskim w Rapperswilu, Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie, Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych w Rzymie, Studium Polski Podziemnej z siedzibą w Londynie, Bibliotece Polskiej w Paryżu, Akademii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Gruzji, Wydzielonym Archiwum Państwowym Służby Bezpieczeństwa Ukrainy oraz w Litewskim Archiwum Akt Specjalnych z siedzibą w Wilnie.

W wyniku omawianej współpracy pozyskano do zasobu archiwalnego IPN: kopie dokumentów dotyczących Polskiego Poselstwa w Rio de Janeiro (materiały, łącznie 124 j.a. zawierające 14 490 plików cyfrowych, pochodzą z zasobu Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce), kopie materiałów archiwalnych z zespołów nr 13 – Skarb Narodowy, nr 18 – Polskie Rządowe Centrum Informacyjne i nr 91 – archiwum Ambasadora Michała Sokolnickiego (łącznie 59 j.a., zawierających 12 409 plików cyfrowych, przekazanych przez Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce), kopie spuścizn po Zbigniewie Rapackim i Louise Rapackiej-Cuisinier, dokumentacji z zespołu Stowarzyszenie Techników i Inżynierów Polskich w Szwajcarii oraz ze zbioru „Internowani. Pamiątki – ślady po internowanych" (łącznie 179 j.a. – 18 764 plików cyfrowych – przejętych z Muzeum Polskiego w Rapperswilu), a także kopie cyfrowe dokumentów z lat 1939–1945, dotyczących działalności policji niemieckiej na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy w 1939 r. i na terenie Generalnego Gubernatorstwa oraz obozu głównego w Sosnowcu (19 525 plików cyfrowych przekazanych przez Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie).

Do zasobu włączono również, po uporządkowaniu, weryfikacji jakości opisów i digitalizacji, dodatkowe skany dokumentów ze spuścizny Jerzego Jankowskiego przejętej z zasobu Biblioteki Polskiej w Paryżu (100 j.a., tj. 23 415 plików cyfrowych). Zakończono także proces włączania do zasobu Instytutu i ewidencjonowania materiałów pozyskanych z francuskich archiwów

departamentalnych. Uporządkowano łącznie 900 j.a., w tym 26 378 plików cyfrowych oraz 13 j.a. kserokopii.

W trakcie prac prowadzonych w ramach współpracy w Muzeum Polskim w Rapperswilu oraz w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Ameryce stworzono, wykorzystując program Dspace, opisy łącznie 223 dokumentów, które następnie zostały udostępnione online na stronie muzeum: http://www.muzeum-polskie.org i na stronie IJP: http://www.pilsudski.org.

Ponadto w 2017 r. kontynuowano współpracę z Papieskim Instytutem Studiów Kościelnych w Rzymie. W jej wyniku poddano digitalizacji materiały archiwalne znajdujące się w zespołach: nr 2 – Ambasada RP przy Stolicy Apostolskiej, nr 8 – spuścizna Kazimierza Papéego, nr 10 – Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie. Zeskanowano łącznie 814 j.a. (39 131 kopii cyfrowych).

W danym okresie sprawozdawczym prowadzono również prace związane z porządkowaniem i opracowaniem zasobów PISK, m.in. uporządkowano spuściznę Karola Badury – żołnierza II Korpusu Wojska Polskiego, malarza i akwarelisty, a następnie sporządzono do niej inwentarz i wstęp do inwentarza, rozpoczęto również porządkowanie materiałów należących do publicysty, Aleksandra Kołtońskiego. W ramach współpracy materiały znajdujące się w zasobie PISK, będące w złym stanie technicznym, zostały przewiezione do IPN w Warszawie w celu poddania konserwacji i fumigacji.

5 października 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej nawiązał współpracę ze Stowarzyszeniem Weteranów Armii Polskiej w Ameryce. Na mocy zawartej umowy, przewidującej opracowanie i zabezpieczenie zasobu SWAP, w listopadzie i grudniu ubiegłego roku zeskanowano 246 j.a. (łącznie wykonano 7516 plików cyfrowych).

Ponadto 15 listopada 2017 r. podpisana została umowa o współpracy między Instytutem i Fundacją Kościuszkowską w Nowym Jorku. Umowa zakłada przeprowadzenie przez IPN prac związanych z opracowaniem, zabezpieczeniem i digitalizacją dokumentacji pozostającej w dyspozycji Fundacji. W 2017 r. dokonano inwentaryzacji ok. 65 mb akt.

W ramach współpracy była prowadzona wymiana archiwaliów między Archiwum IPN a archiwum HDA SBU oraz Litewskim Archiwum Akt Specjalnych. W 2017 r. strona ukraińska przekazała do IPN kopie 4707 plików cyfrowych zawierających kopie materiałów dotyczących polskiego cichociemnego kpt. Wacława Kopisty, a strona litewska 490 plików materiałów do zbioru dokumentów Komitetu Bezpieczeństwa Państwa Litewskiej SRR. W ramach umowy z Akademią MSW Republiki Gruzji zakupiono 5222 pliki zawierające materiały dotyczące Polaków represjonowanych na terenie Gruzji.

W 2017 r. kontynuowano współpracę ze Studium Polski Podziemnej z siedzibą w Londynie. W jej wyniku dokonano przeglądu duplikatów dokumentów z Zespołu A Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza oraz Zespołu MSW Wydziału Krajowego. Zweryfikowano łącznie ok. 3 mb akt (453 j.a.), które zostały przekazane przez SPP do zasobu Archiwum IPN. Prace wykonywane były w ramach zespołu badawczego przygotowującego reedycję serii wydawniczej „Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945". Ponadto, zbiór materiałów fotograficznych ze Studium (ok. 2 tys. klatek) został przekazany do AIPN w celu dokonania zabiegów fumigacji i konserwacji.

W omawianym okresie pracownicy Instytutu brali także udział w: międzynarodowym projekcie dotyczącym historii Kościoła katolickiego w ZSRS – „La Chiesa cattolica in Unione Sovietica", realizowanym przez Uniwersytet Gregoriański w Rzymie (Pontificia Università Gregoriana, Facoltà di Storia e Beni Culturali della Chiesa), w warsztatach poświęconych bazie danych OuS Archiv mających miejsce w siedzibie Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej w Bad Arolsen od 6 do 8 lutego 2017 r., w organizacji od 4 do 8 września 2016 r., wspólnie z Muzeum Holokaustu w Waszyngtonie i Muzeum Historii Żydów Polskich – Polin, warsztatów „Ofiary Holocaustu i zbrodni nazistowskich: nowe źródła dla badaczy Polski i Europy Wschodniej" oraz w organizacji Przystanku Historia w Nowym Jorku od 6 do 14 czerwca 2017 r.

3.10. Międzynarodowe działania edukacyjne IPN

3.10.1. Wystawy Instytutu Pamięci Narodowej

Mając na celu szeroko pojętą popularyzację wiedzy o najnowszej historii Polski, IPN prezentował w 2017 r. swoje wystawy także poza granicami kraju. Działania te prowadzone były we współpracy ze środowiskami uniwersyteckimi, organizacjami polonijnymi, z innymi instytucjami zagranicznymi oraz przy wsparciu przedstawicielstw dyplomatycznych RP. Prezentacjom towarzyszyły niejednokrotnie zajęcia edukacyjne dla uczniów polskich placówek oświatowych oraz środowiska polonijnego.

Do stałych obszarów aktywności wystawienniczej IPN należą USA, a w Europie są to głównie kraje sąsiadujące z Polską: Niemcy, Ukraina i Litwa. Co roku prezentacje wystaw organizowane są także w innych krajach europejskich, w 2017 r. były to: Austria, Belgia, Francja, Holandia, Irlandia, Wielka Brytania.

W Brukseli (Belgia) zaprezentowano wystawy IPN *Polska Walcząca* oraz *Od wojny do zwycięstwa 1939–1989*; w Holandii: *Zimna wojna. Historia podzielonego świata 1945–1989* (Brunssum) oraz *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948* (Brunssum i Haga); w Niemczech wystawę *Zaplute karły reakcji. Polskie podziemie niepodległościowe w latach 1944–1956* (Herdorf-Derembach) i wystawę *Wypędzeni 1939…* (Prora). Tę ostatnią wystawę zaprezentowano także w Wiedniu w Austrii. W USA pokazywane były wystawy IPN: *Polska Walcząca* (w Doylestown w USA), *Zdawałoby się im, że go unicestwili, a to on przeszedł do nieśmiertelności* (Clark i Nowy Jork w USA). Na Wschodzie zorganizowane zostały prezentacje wystaw IPN na Litwie (wystawa *Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX w.* w Jaszunach) oraz na Ukrainie (wystawa *Rzeczpospolita utracona* w Chmielnickim i Winnicy, a także wystawa *Błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko (1947–1984)* w Iwano-Frankiwsku).

Przygotowaną przez Oddział IPN w Krakowie wystawę *Samarytanie z Markowej. Ulmowie – Polacy zamordowani przez Niemców za pomoc Żydom*, autorstwa dr. Mateusza Szpytmy, prezentowano m.in. w Brukseli (Belgia), Kalkucie (Indie), Rangunie (Birma/Myanmar), Syhocie Marmaroskim (Rumunia) czy Winnicy (Ukraina). Wystawę przygotowaną przez Archiwum IPN *Auf Polenwegen durch die Schweiz. Grenzübertritt, Internierung, Leben in Baracken und Arbeitseinsätze der Soldaten der 2. Polnischen Schützendivision in der Schweiz (1940–1945)* w Lachen (Szwajcaria).

Warto także wspomnieć o wystawach, które prezentowano dzięki zaangażowaniu środowiska polonijnego: *Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938* – w Żytomierzu (Ukraina) dzięki współpracy z Żytomierskim Obwodowym Związkiem Polaków na Ukrainie; *Od wojny do zwycięstwa 1939–1989* w Brukseli (Belgia) we współpracy ze Szkolnym Punktem Konsultacyjnym w Brukseli; *Polska Walcząca* w Doylestown (USA) we współpracy ze Stowarzyszeniem Pamięć oraz w Paryżu (Francja) we współpracy z Sekcją Polską Liceum Montaigne.

3.10.2. Współpraca Biura Edukacji Narodowej IPN z Polonią i Polakami mieszkającymi poza granicami kraju

Od jedenastu lat Biuro Edukacji Publicznej IPN, a obecnie Biuro Edukacji Narodowej IPN, realizuje program polonijny, którego adresatami są Polonia i Polacy mieszkający poza granicami kraju. Celem programu jest upowszechnianie wiedzy na temat najnowszej historii Polski wśród rodaków oraz udzielanie wsparcia merytorycznego osobom zajmującym się nauczaniem o dziejach najnowszych.

W 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej trzeci raz zorganizował międzynarodową edycję nagrody „Świadek Historii" przeznaczoną dla osób i instytucji spoza Polski. Odznaczenie przyznawane jest osobom i organizacjom szczególnie zaangażowanym w pielęgnowanie pamięci historycznej, upamiętnianie historii Narodu Polskiego oraz wspierającym IPN w realizacji ustawowej działalności w obszarach edukacyjnym, naukowym i wydawniczym. W 2017 r. nagrody otrzymało sześć osób działających w Niemczech, USA, Brazylii, Rosji i Wielkiej Brytanii (str. 40).

Dzięki współpracy Instytutu Pamięci Narodowej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych dwie publikacje edukacyjne IPN: puzzle „303" oraz edukacyjna gra planszowa „ZnajZnak" zostały dołączone do wyprawek dla uczniów klas pierwszych 63 szkół z polskim językiem nauczania w Wilnie i rejonach: wileńskim, solecznickim, szyrwinckim, święciańskim i trockim.

W 2017 r. w ramach Programu Polonijnego BEN kontynuowano współpracę z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia „Wspólnota Polska". W ramach współpracy szkoły i nauczyciele otrzymali materiały edukacyjne i gry IPN, a edukatorzy prowadzili warsztaty podczas konferencji metodycznych, organizowanych na całym świecie przez ODSWP.

Edukatorzy IPN przeprowadzili również wiele prelekcji dotyczących zagadnień związanych z historią Polski XX w., warsztatów, prezentowali ofertę edukacyjną IPN i możliwości jej wykorzystania w polskich placówkach poza granicami kraju, np. podczas VII Światowego Zjazdu Nauczycieli Polonijnych w Ostródzie, wizyt w polskich szkołach w USA (Doylestown, Clark, Nowy Jork), Francji (Paryż, Saint-Germain, Aulnay sous Bois), na Węgrzech (Budapeszt), w Niemczech (Kolonia, Herdorf), Wielkiej Brytanii (Londyn, Glasgow, Crawley, Croydon), Belgii (Bruksela), Holandii (Brunssum).

Corocznym podsumowaniem programu są Polonijne Spotkania z Historią Najnowszą, dziesięciodniowy kurs dla nauczycieli i edukatorów, pracujących w polskich placówkach poza krajem, odbywający się w lipcu. W 2017 r. w konferencji wzięło udział 43 nauczycieli z 12 państw: Belgii, Białorusi, Czech, Francji, Irlandii, Kanady, Kazachstanu, Łotwy, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Tunezji, Ukrainy, Rosji. Podczas wykładów i warsztatów uczestnicy poznawali najnowszą historię Polski. Nauczyciele mieli okazję zwiedzić Warszawę, a także obejrzeć zbiory Muzeum Katyńskiego oraz Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL. W ramach Programu Polonijnego prowadzone są cykliczne działania edukacyjne w „Przystankach Historia" IPN w Wilnie, Grodnie, Łucku, Brukseli i Nowym Jorku. Jednocześnie prowadzonych jest także wiele jednorazowych działań – przekazywanie publikacji i materiałów edukacyjnych placówkom oświatowym, organizowanie pokazów filmowych, prelekcji i wykładów dla Polaków i Polonii.

3.10.3. Gry planszowe za granicą

Dzięki współpracy z Ambasadą RP w Kopenhadze przeprowadzono szkolenia na temat gier planszowych w edukacji historycznej dla grupy nauczycieli polonijnych z pięciu krajów skandynawskich (Danii, Norwegii, Szwecji, Finlandii oraz Islandii) biorących udział w sympozjum „Edukacja historyczna w oświacie polonijnej". Szkoły polskie, które wysłały nauczycieli na szkolenie, otrzymały od IPN pakiety gier będących przedmiotem szkolenia.

Przeprowadzono zajęcia z wykorzystaniem gier „303", ZnajZnak" oraz „Polak Mały" w Szkole Polskiej w Kopenhadze dla 70 uczniów na wszystkich poziomach nauczania oraz 40 gości w sali miejscowego kościoła. Elementem zajęć była multimedialna prezentacja na temat historii lotnictwa i Dywizjonu 303 oraz filmu *Niezwyciężeni*. Więcej aktywności związanych z grami odbywało się pod szyldem „Przystanków Historia".

3.11. Międzynarodowa współpraca naukowo-badawcza

3.11.1. Konferencje międzynarodowe organizowane przez BBH IPN w kraju i za granicą

W ramach współpracy międzynarodowej Biuro Badań Historycznych organizuje corocznie liczne konferencje naukowe. W trakcie tych spotkań wybitni historycy i badacze nauk społecznych, prawnych itp., reprezentujących uniwersytety, akademie i placówki naukowo-badawcze z kilku kontynentów omawiają dzieje ubiegłego stulecia. Podczas konferencyjnych obrad nawiązuje się współpracę z nowymi ośrodkami badawczymi i rozwija dotychczasowe wspólne projekty.

Większość konferencji międzynarodowych zorganizowano według zasady *call of papers*, co umożliwiło wyselekcjonowanie spośród nadsyłanych zgłoszeń najważniejszej i najciekawszej problematyki omawianej podczas konferencji, zachowując jednocześnie wysoki poziom merytoryczny.

Wśród najważniejszych konferencji międzynarodowych zorganizowanych w 2017 r. przez IPN należy wymienić: „»Operacja polska« NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni" (Belweder, 28–29 września 2017 r.), „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim" (Wilno, 5–6 grudnia 2017 r., konferencja ta była połączona z obchodami 150. rocznicy urodzin Marszałka), „W drodze do władzy. Struktury komunistyczne realizujące politykę Rosji Sowieckiej i ZSRR wobec Polski (1917–1945)" (Warszawa, 12–13 października 2017 r.) oraz „Narody okupowanej Europy wobec Zagłady Żydów" (Warszawa, 6–8 grudnia 2017 r.).

3.11.2. Kwerendy archiwalne

Pracownicy merytoryczni i współpracownicy IPN na bieżąco prowadzą rozbudowane kwerendy archiwalne w dziesiątkach archiwów i działach rękopisów bibliotek w kraju i poza jego granicami. Kwerendy realizowane są w ramach Centralnych i Oddziałowych Projektów Badawczych, indywidualnych prac monograficznych oraz na potrzeby przygotowywanych analiz i ekspertyz. W roku sprawozdawczym rozszerzyło się spektrum poszukiwań archiwalnych prowadzonych w zbiorach znajdujących się poza Polską, wśród których wypada wymienić następujące archiwa i kolekcje:

– Białoruś: Narodowe Archiwum Republiki Białoruś, Mińsk; Państwowe Archiwum Obwodu Brzeskiego, Brześć; Państwowe Archiwum Obwodu Grodzieńskiego, Grodno;

– Czechy: Archiwum Narodowe (Národní archiv České republiky), Praga; Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej (Národní knihovna České republiky), Praga;

– Francja: Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Europejskich (Ministère des Affaires étrangères et européennes), La Courneuve k. Paryża; Archiwum Dyplomatyczne Ministerstwa Spraw Zagranicznych Francji (Centre des Archives Diplomatiques), Nantes; Archiwa Służby Historycznej Obrony (Service historique de la Défense), Paryż, Vincennes; Archiwum Seminarium Polskiego, Paryż; Archiwum Polskiej Misji Katolickiej, Paryż; Archiwum Instytutu Literackiego w Maisons-Laffitte k. Paryża; Biblioteka Narodowa (Bibliotheque Nationale de France), Paryż;

– Litwa: Litewskie Archiwum Akt Specjalnych (Lietuvos ypatingasis archyvas), Wilno; Litewskie Centralne Archiwum Narodowe (LCVA), Wilno;

– Niemcy: Archiwum Polityczne Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Politisches Archiv des Auswärtigen Amt), Berlin; Archiwum Federalne w Berlinie (Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde); Archiwum Federalne Wydział Archiwów Wojskowych we Fryburgu Bryzgowijskim (Bundesarchiv Abteilung Militaerarchiv, Freiburg im Breisgau); Tajne Archiwum Państwowe Fundacji Pruskiego Dziedzictwa Kulturalnego w Berlinie (Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin); Biblioteka Państwowa w Berlinie (Staatsbibliothek zu Berlin);

– Rosja: Rosyjskie Państwowe Archiwum Historii Społeczno-Politycznej (Rossijskij Gosudarstwiennij Archiw Socyalno-politiczeskoj Istorii – RGASPI), Moskwa; Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojskowe (Rossijskij Gosudarstwiennij Archiw Wojennoj Istorii, RGWA), Moskwa; Rosyjskie Państwowe Archiwum Wojenno-Historyczne (Rossijskij Gosudarstwiennij Wojenno-istoriczeskij Archiw, RGWIA), Moskwa; Rosyjskie Państwowe Archiwum Gospodarki (Rossijskij Gosudarstwiennij Archiw Ekonomiki, RGAE), Moskwa;

– Słowacja: Biblioteka Uniwersytecka (Univerzitná knižnica), Bratysława;

– Stany Zjednoczone: Amerykańskie Archiwum Narodowe (National Archives, NARA), Waszyngton; Biblioteka Kongresu (Library of Congress), Waszyngton; Archiwum Instytutu im. Józefa Piłsudskiego, Nowy Jork; Archiwum Hoovera (Hoover Archive), Stanford University, Palo Alto;

– Stolica Apostolska: Archiwum Historyczne Sekcji Sekretariatu Stanu ds. Relacji z Państwami (Archivio Storico), Rzym-Watykan;

– Szwajcaria: „Archiwum Helveto-Polonicum", Fryburg; Archiwa Muzeum Polskiego, Rapperswil;

– Ukraina: Wydzielone Archiwum Państwowej Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (HDA SBU), Kijów; Centralne Archiwum Państwowe Organizacji Społecznych Ukrainy (CDAHOU), Kijów; Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego, Lwów; Państwowe Archiwum Obwodu Tarnopolskiego, Tarnopol; Państwowym Archiwum Obwodu Iwano-Frankowskiego, Stanisławów; Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, Łuck;

– Węgry: Archiwa Otwartego Społeczeństwa (Open Society Archives), Budapeszt;

– Włochy: Archiwum Gulio Andreottiego (Archivio Gulio Andreotti), Instytut im. Luigi Sturzo (Instituto Luigi Sturzo), Rzym; Papieski Instytut Studiów Kościelnych (PISK), Rzym;

– Wielka Brytania: Studium Polski Podziemnej, Londyn; Biblioteka Polska POSK, Londyn; Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum gen. W. Sikorskiego, Londyn; Senate House Library, University of London, Londyn; Bodleian Libraries, Oksford; The Wiener Library, Londyn; Archiwa Narodowe (The National Archives), Londyn-Kew; Archiwum Fundacji Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, Londyn; Archiwum Polskiej Misji Katolickiej (Londyn); Archiwum Kazimierza Sabbata (prywatne archiwum rodziny Sabbatów), Londyn; Biblioteka Brytyjska (British Library), Londyn.

3.11.3. Kontakty z placówkami naukowymi

Kontakty z Czechami i Słowacją

W roku 2017 kontynuowano współpracę z czeskim Instytutem Badania Reżimów Totalitarnych (Ústav pro studium totalitních režimů – USTR) w Pradze oraz słowackim Instytutem Pamięci Narodu (Ustav Pamati Naroda – UPN) w Bratysławie.

Rezultatem tej współpracy był udział pracowników IPN w konferencjach naukowych organizowanych przez USTR oraz przedstawianie przez nich odczytów na tzw. wieczorach dyskusyjnych z UPN w Bratysławie. Uzgodniono też udział pracowników IPN w festiwalu: „Mene Tekel – Mezinárodní projekt proti totalitě" (www.menetekel.cz), którego kolejna edycja odbędzie się w końcu lutego 2018 r. W ramach festiwalu pokazywane są wystawy i filmy dokumentalne poświęcone historii komunistycznego totalitaryzmu, odbywają się odczyty oraz konferencja popularnonaukowa.

We wrześniu 2018 r. odbędzie się organizowana wspólnie przez IPN i USTR konferencja naukowa we Wrocławiu pt. „Wspólna historia? Pięćdziesiąt lat doświadczeń Polaków, Czechów i Słowaków w okresie niepodległości i totalitarnego zniewolenia (1918–1968)".

Rozpoczęto prace nad wzajemnym tłumaczeniem i wydawaniem wybranych publikacji IPN i USTR oraz przygotowaniem wspólnego wyboru dokumentów na temat współpracy służb bezpieczeństwa Polski i Czechosłowacji.

Uzgodniono powołanie wspólnego polsko-czesko-słowackiego zespołu badawczego, do którego ze strony polskiej wejdą m.in. dr Dariusz Dąbrowski i dr hab. Mirosław Szumiło.

Kontakty z Węgrami

Od 9 do 10 listopada 2017 r. odbyła się w Budapeszcie współorganizowana przez IPN i węgierski Komitet Pamięci Narodowej (Nemzeti Emlékezet Bizottságának – NEB) konferencja naukowa „Need to Know VII: The Hidden Hand of Intelligence". Podczas rozmów dyrektora BBH dr. hab. Mirosława Szumiły z przedstawicielami kierownictwa NEB strona węgierska wyraziła chęć współpracy naukowej z IPN w tematach dotyczących represji wobec Kościoła w państwach komunistycznych, funkcjonowania partii komunistycznych w państwach bloku sowieckiego oraz mechanizmów transformacji ustrojowej w 1989 r. Postanowiono zorganizować wspólnie konferencję naukową poświęconą partiom komunistycznym.

Dzięki współpracy z konsulatem RP w Szegedzie w kwietniu 2018 r. odbędzie się tam, współorganizowana przez IPN i NEB, konferencja naukowa poświęcona opozycji studenckiej i młodzieżowej.

Kontakty z placówkami naukowymi na Litwie

Kontakty z placówkami naukowymi na Litwie (Instytut Historii Litwy w Wilnie i Litewskie Centralne Archiwum Państwowe w Wilnie) nawiązano w końcu 2016 r. 11 października 2017 r. podpisano umowę pomiędzy IPN a Litewskim Instytutem Historii w sprawie współpracy naukowej i wydawniczej. W grudniu 2017 r. wspólnie z Instytutem Historii Litwy i innymi instytucjami zorganizowano w Wilnie konferencję poświęconą postaci Józefa Piłsudskiego. Niebawem zostanie podpisana umowa z Litewskim Centralnym Archiwum Państwowym w celu wspólnej realizacji projektu poświęconego studentom Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919–1939.

Kontakty z placówkami naukowymi w Gruzji

W drugiej połowie 2017 r. IPN został zaproszony przez dyrektora Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, Jana Malickiego, do współpracy w ramach Komisji Historycznej Polsko-Gruzińskiej, która została powołana przez Studium Europy Wschodniej UW i Uniwersytet Państwowy w Tbilisi. Celem Komisji są prace nad stosunkami polsko-gruzińskimi w okresie 1917––1921, a ich wynikiem będą wspólnie organizowane konferencje oraz zbiory studiów i dokumentów. IPN reprezentuje w Komisji dr Paweł Libera, zastępca dyrektora Biura Badań Historycznych.

Kontakty z placówkami naukowymi w Rosji

W ramach współpracy z Rosyjskim Państwowym Archiwum Historii Najnowszej (RGANI) prowadzono dalsze prace redakcyjne związane z realizacją postanowień umowy między IPN a RGANI, podpisanej 3 marca 2011 r. Przedmiotem porozumienia jest wspólne wydanie podstawowych sowieckich dokumentów partyjnych, odnoszących się do spraw polskich z lat 1954–1964. W roku sprawozdawczym kontynuowano prace redakcyjne nad wytypowanymi i przetłumaczonymi wcześniej dokumentami.

Historycy rosyjscy z różnych instytucji brali udział w konferencjach współorganizowanych przez IPN (m.in. o Operacji Polskiej 1937 i o Polakach na Syberii). W 2017 r. nawiązano również współpracę z Instytutem Polskim w Moskwie, której celem jest wspólne prowadzenie projektów badawczych związanych z losami Polaków w Rosji/ZSRR. We wrześniu 2017 r. zainaugurowano wspólnie z Instytutem Polskim w Moskwie BBH polsko-rosyjski projekt poświęcony Polakom na Syberii w pierwszej ćwierci XX w., a szczególnie dziejom V Dywizji Syberyjskiej. Rezultatem projektu, który został oficjalnie zainaugurowany we wrześniu 2017 r. będą wspólne konferencje i publikacje. Pierwsza z planowanych konferencji odbyła się w Moskwie we wrześniu 2017 r.

3.12. Współpraca międzynarodowa Biura Poszukiwań i Identyfikacji

W ramach ustawowych zadań Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN podjęło współpracę z różnego typu zagranicznymi instytucjami oraz organizacjami. Wśród nich na uwagę zasługują działania mające na celu nawiązanie ścisłej współpracy z Centrum Badania Ludobójstwa i Ruchu Oporu Mieszkańców Litwy w celu przeprowadzenia identyfikacji Polaków – ofiar represji wileńskiego NKWD w latach 1944–1947, identyfikacji żołnierzy wileńskiej AK i polskiego podziemia antysowieckiego na Wileńszczyźnie zamordowanych i pochowanych na terenie wileńskiego Tuskulanum. Z obu stron zadeklarowano chęć pełnej współpracy w zakresie udostępniania materiałów archiwalnych i dokumentacji dotyczących ofiar, które mogą pomóc w ich identyfikacji.

W 2017 r. Biuro Poszukiwań i Identyfikacji podjęło także współpracę z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Gruzji. W ramach tej współpracy wszczęto prace poszukiwawcze i wykopaliskowe w miej-

scowości Rustavi koło Tbilisi (3–7 listopada 2017 r.). Na prośbę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Gruzji Biuro Poszukiwań i Identyfikacji wydelegowało dwóch archeologów w celu udzielenia pomocy gruzińskim partnerom w poszukiwaniu szczątków ofiar terroru komunistycznego. Dzięki doświadczeniu obu pracowników na wskazanym terenie poszukiwań dokonano odkrycia licznych szczątków ludzkich, w tym jednego szkieletu w układzie anatomicznym. Znaleziska te potwierdzone wskazaniami świadków i dokumentów otwierają pole do dalszych badań i polsko-gruzińskiej współpracy.

Przedstawiciele BPiI brali udział w dwóch spotkaniach we Lwowie (w styczniu i czerwcu) z przedstawicielami Państwowej Międzywydziałowej Komisji do Spraw Upamiętniania Uczestników Antyterrorystycznych Operacji, Ofiar Wojny i Politycznych Represji oraz ukraińskiego IPN, których przedmiotem były m.in. rozmowy dotyczące prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych Polaków na terytorium Ukrainy. O ile wynik styczniowych rozmów należało uznać za stosunkowo pozytywny, o tyle czerwcowe spotkanie nie przyniosło pozytywnego rezultatu w zakresie uzyskania zgody na kontynuowanie prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych na terytorium Ukrainy, które zostały zablokowane w związku z demontażem pomnika OUN-UPA w Hruszowicach.

Na uwagę zasługują również działania Biura Poszukiwań i Identyfikacji podjęte w celu rozpoczęcia prac poszukiwawczych szczątków i prochów Polaków – ofiar zbrodni niemieckich spoczywających na terenie Niemiec. Od 27 do 28 lipca 2017 r. przedstawiciele BPiI przebywali w Niemczech, gdzie przy wsparciu polskich i niemieckich badaczy historii oraz przedstawicieli Ambasady RP w Berlinie odwiedzili muzea powstałe na terenie byłych niemieckich obozów koncentracyjnych w Sachsenhausen oraz Ravensbrück.

3.13. Współpraca międzynarodowa w zakresie upamiętniania walk i męczeństwa

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa współpracuje z instytucjami i organizacjami zagranicznymi w zakresie opieki nad grobami żołnierzy obcych narodowości na terenie Polski oraz polskich żołnierzy i ofiar zbrodni totalitarnych pochowanych poza granicami kraju. W szczególności dotyczy to państw, z którymi Rząd Polski podpisał umowy dwustronne o wzajemnej opiece nad grobami ofiar wojen i represji.

Biuro w Centrali utrzymuje kontakty z partnerami zagranicznymi: Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V., Commonwealth War Graves Commission, ukraińskim IPN, Office National des Anciens Combattants et Victimes de Guerre, Hjalpkomitteen SVERIGE i in. Prowadzi korespondencję z Commonwealth War Graves Commission w sprawie identyfikacji i korekty błędnych inskrypcji na grobach polskich żołnierzy pochowanych na brytyjskich cmentarzach wojennych w Anglii, Holandii, Niemczech i Francji.

W ramach współpracy międzynarodowej pracownicy Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa reprezentowali Instytut Pamięci Narodowej w wielu spotkaniach i uroczystościach organizowanych poza granicami. Były to

Odsłonięciu nowego pomnika nagrobnego ppłk. Antala Somssicha w Zalakomár na Węgrzech

23–24 listopada 2017 r. na Węgrzech przebywał dyrektor Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN Adam Siwek. Głównym celem wizyty był udział w odsłonięciu i poświęceniu nowego pomnika na grobie hrabiego Antala Somssicha, ochotnika w wojnie polsko-bolszewickiej 1919––1920. Pierwszego dnia Adam Siwek w towarzystwie dyrektora Instytutu Polskiego w Budapeszcie Jarosława Bajaczyka zwiedził Muzeum i Instytut Historii Wojskowości przy Ministerstwie Obrony Węgier, na zaproszenie dyrektora tej instytucji płk. Vilmosa Kovácsa. Następnie przedstawiciel IPN odwiedził kwaterę polskich żołnierzy i uchodźców z 1939 r. na cmentarzu Rákoskeresztúr oraz pomnik węgierskiego Związku Legionistów Polskich – bohaterów wojny polsko-bolszewickiej w parku Népliget w dzielnicy Kőbánya.

Drugiego dnia Adam Siwek odwiedził w Budapeszcie pomnik poświęcony Henrykowi Sławikowi i Jozsefowi Antallowi seniorowi, odsłonięty 26 czerwca 2017 r. przez marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego i szefa parlamentu Węgier Laszlo Koevera. Budowa tego pomnika została dofinansowana przez BUWiM. Następnie dyrektor Siwek w towarzystwie Ambasadora RP na Węgrzech Jerzego Snopka oraz dyrektora Jarosława Bajaczyka udał się na uroczystości w Zalakomár.

Na cmentarzu w Zalakomár w obecności przedstawicieli Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej, Instytutu Polskiego w Budapeszcie, Ministerstwa Obrony Narodowej Węgier i Urzędu Miejskiego w Zalakomár rozpoczęła się uroczystość odsłonięcia pomnika nagrobnego bohatera Polski i Węgier. Orkiestra wojskowa garnizonu w Kaposvar odegrała hymny obu państw, po czym głos zabrał Csárdi Tamás, Burmistrz Zalakomár. Przemówienia wygłosili również: Jerzy Snopek, Ambasador RP; sekretarz stanu Vargha Tamás i dyrektor BUWiM IPN Adam Siwek. Po odsłonięciu pomnika zebrani goście i przedstawiciele węgierskich władz państwowych i samorządowych złożyli wieńce. Uroczystość zakończyło odegranie Szózat (drugiego hymnu węgierskiego).

Uroczystość na cmentarzu żołnierzy włoskich w Warszawie

7 listopada 2017 r. na cmentarzu żołnierzy włoskich na Bielanach w Warszawie odbyła się uroczystość ku czci poległych żołnierzy, z okazji Święta Zjednoczenia Włoch i Święta Włoskich Sił Zbrojnych. Ceremonia na cmentarzu żołnierzy zmarłych podczas I i II wojny światowej na terytorium Polski odbyła się przy asyście religijnej i wojskowej. W uroczystości z udziałem jego ekscelencji ambasadora Włoch Alessandro De Pedys oraz przedstawicieli włoskich sił zbrojnych z attaché obrony przy Ambasadzie Republiki Włoskiej w Polsce, płk. Davide Di Bartolo wzięli również udział przedstawiciele Ministerstwa Kultury Dziedzictwa Narodowego, Biura Bezpieczeństwa Narodowego, wojewody mazowieckiego, Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, przedstawicielstw dyplomatycznych oraz dzieci z pobliskiego przedszkola, które co roku składają kwiaty na grobach żołnierzy. W imieniu Instytutu Pamięci Narodowej wieniec złożyli przedstawiciele Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa – Anna Wicka i Anna Koszowy.

Posiedzenie Rady Fundacji „Pamięć" oraz spotkanie z przedstawicielami Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge w Warszawie

12 października 2017 r. Adam Siwek, dyrektor BUWiM, i Anna Wicka wzięli udział w spotkaniu z przedstawicielami Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge oraz Fundacji „Pamięć" w związku z odbywającą się w tym dniu Komisją Polsko-Niemiecką, na którą MKiDN nie zaprosiło przedstawicieli IPN, chociaż ww. osoby zostały wytypowane przez Prezesa IPN do reprezentowania instytucji w pracach Komisji.

Na spotkaniu omówiono m.in. sprawy związane ze składaniem przez stronę niemiecką wniosków na ekshumację oraz wydawaniem decyzji przez IPN. Ponadto, w ramach posiedzenia Rady Fundacji „Pamięć", której członkiem jest dyrektor Adam Siwek, przyjęto sprawozdanie za miniony rok i udzielono absolutorium zarządowi.

Biuro współpracowało także z następującymi instytucjami zagranicznymi i polskimi działającymi poza granicami: Polskim Instytutem w Rzymie, Polską Akademią Nauk – Stacja Naukowa w Wiedniu, Polskim Instytutem w Budapeszcie, Gusen-Gedenkdienstkomitee, KZ-Gedenkstätte Mauthausen/Mauthausen Memorial, Polską Misją Katolicką w Monachium.

Owocna współpraca z Ambasadami Rzeczypospolitej Polskiej: w Austrii, Czechach, na Łotwie i w Niemczech w zakresie ewidencji miejsc pamięci, renowacji istniejących oraz realizacji nowych upamiętnień przedstawiona została szczegółowo w dalszej części sprawozdania.

BUWiM zaangażowane było we współpracę z Państwową Międzyresortową Komisją ds. Upamiętnienia Uczestników Operacji Antyterrorystycznej, Ofiar Wojen i Represji Politycznych przy Gabinecie Ministrów Ukrainy w zakresie realizacji zadań wynikających z umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o ochronie miejsc pamięci i spoczynku ofiar wojny

i represji politycznych, sporządzonej w Warszawie 21 marca 1994 r. Niestety represje zastosowane przez stronę ukraińską po demontażu nielegalnego pomnika UPA w Hruszowicach, woj. podkarpackie, dotkliwie, choć bez najmniejszego uzasadnienia, uderzyły w IPN. Zarówno pion upamiętniania, jak i Biuro Poszukiwań i Identyfikacji straciło możliwość jakichkolwiek działań na terenie Ukrainy w następstwie zakazów wydanych przez ukraiński IPN. Dyrektor Adam Siwek przewodniczył polskiej delegacji w czasie negocjacji we Lwowie 19 czerwca, których celem było odblokowanie przynajmniej prac poszukiwawczo-ekshumacyjnych i umożliwienie pochówku ofiar zbrodni. Niestety wielogodzinne rozmowy nie przyniosły oczekiwanych rezultatów, a zakaz prac polskich ekspertów na Ukrainie obowiązuje mimo przeniesienia rozmów na szczebel ministrów kultury obu państw.

3.14. Współpraca międzynarodowa prokuratorów Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Współpraca prokuratorów KŚZpNP z organami państw obcych oraz organizacjami międzynarodowymi odbywa się w głównej mierze w zakresie prowadzonych śledztw i podyktowana jest koniecznością uzyskania materiału dowodowego na terytorium państw obcych w drodze kierowanych do nich wniosków o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach karnych. W 2017 r. prokuratorzy oddziałowych komisji skierowali 180 wniosków o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej. Wnioski były przesyłane do następujących krajów: Niemcy – 97 wniosków, Białoruś – 1 wniosek, Francja – 4 wnioski, Rosja – 3 wnioski, Ukraina – 53 wnioski, Czechy – 8 wniosków, Stany Zjednoczone – 6 wniosków, Słowacja – 3 wnioski, Luksemburg – 2 wnioski, Holandia – 1 wniosek, Izrael – 1 wniosek, Australia – 1 wniosek. Organy państw obcych zrealizowały w 2017 r. łącznie 153 wnioski, które były sporządzone przez prokuratorów IPN. W przypadku 1 wniosku skierowanego do Ukrainy oraz 2 wniosków skierowanych do Rosji władze tych państw udzieliły odpowiedzi odmownej. Oprócz tego prokuratorzy KŚZpNP oczekiwali ponad rok na odpowiedź na wnioski o udzielnie pomocy prawnej skierowanych do: Izraela – 10 wniosków, Litwy – 2 wnioski, Ukrainy – 2 wnioski, Rosji – 3 wnioski, Niemiec – 4 wnioski. Prokuratorzy pionu śledczego IPN otrzymali do realizacji 3 wnioski o udzielenie pomocy prawnej. Wszystkie pochodziły z Niemiec i zostały zrealizowane. Dodatkowo prokuratorzy skierowali jeden wniosek do Francji, w trybie art. 586 § 1 kpk o udzielenie pomocy prawnej przez przesłuchanie obywateli polskich, przebywających za granicą przez polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne lub urzędy konsularne.

Oprócz czynności realizowanych na potrzeby prowadzonych śledztw w ramach współpracy międzynarodowej kontynuowano współpracę Głównej Komisji z Wydziałem Współpracy Międzynarodowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. W związku z tym prokuratorzy Głównej Komisji czterokrotnie uczestniczyli w spotkaniach z sędziami i prokuratorami z Unii Europejskiej, którzy zostali zapoznani z działalnością pionu śledczego IPN, podstawami prawnymi ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce oraz przykładami najważniejszych śledztw prowadzonych na przestrzeni lat przez prokuratorów komisji ścigania. Prokurator Głównej Komisji odbył również spotkania z doktorantem z Uniwersytetu w Ołomuńcu w Czechach oraz studentem ze Słowacji, którzy w ramach studiów i podejmowanych badań naukowych zajmują się problematyką ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce i w krajach byłego bloku wschodniego. W czasie spotkań przedstawiano informacje związane z działalnością pionu prokuratorskiego IPN, a zwłaszcza orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące zbrodni komunistycznych. Tożsame informacje były prezentowane przez prokuratora Głównej Komisji w trakcie wizyty delegacji z Korei Południowej. Składała się ona z przedstawicieli Obywatelskiej Wspólnoty Obrony Praw Człowieka w Korei Północnej (Citizens' Alliance for North Korean Human Rights). Członkowie tej delegacji w szczególności byli zainteresowani uchwalonymi po przemianach ustrojowych w Polsce przepisami prawa, na podstawie których było możliwe rozliczenie zbrodni okresu komunistycznego. Członkowie delegacji zostali zapoznani z wynikami pracy prokuratorów KŚZpNP w zakresie ścigania zbrodni komunistycznych. Mając na uwadze szerokie zainteresowa-

nie społeczności międzynarodowej problematyką ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce oraz z powodu dużego doświadczenia prokuratorów pionu śledczego IPN, odpowiadając na zaproszenia różnych organizacji pozarządowych zajmujących się obroną praw człowieka i rozliczaniem zbrodni reżimów totalitarnych, prokuratorzy KŚZpNP uczestniczyli w wielu posiedzeniach i konferencjach poza granicami kraju. Pierwsze z nich odbyło się w Zagrzebiu i było zorganizowane przez chorwacką organizację pozarządową o nazwie „Documenta". Prokurator Głównej Komisji w ramach konferencji na temat przeciwstawiania się przemocy i propagowania prawa do sprawiedliwości, prawdy i upamiętniania, wziął udział w panelu dyskusyjnym, podczas którego zaprezentował podstawy prawne ścigania zbrodni komunistycznych w Polsce oraz informacje o najważniejszych śledztwach. Na zaproszenie organizacji pozarządowej o nazwie Platforma Europejska Pamięci i Sumienia (The Platform of European Memory and Conscience), której IPN jest członkiem założycielem, prokurator Głównej Komisji uczestniczył w posiedzeniu tejże organizacji, które miało miejsce w Pradze. Podczas jego trwania poinformowano uczestników spotkania, że prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie, na skutek zawiadomienia złożonego przez Platformę, wszczął śledztwo w sprawie zabójstw w latach 1948–1989 obywateli polskich na granicy czechosłowacko-austriackiej. Ponadto prokurator Głównej Komisji przedstawił projekt opracowany w wyniku współpracy Głównej Komisji i Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości, który odnosił się do powołania Międzynarodowego Trybunału ds. Zbrodni Komunistycznych. Propozycja ta spotkała się z akceptacją władz Platformy, zadeklarowano dalsze popieranie na forum międzynarodowym projektu. W tym miejscu należy wspomnieć, że kompetencje Międzynarodowego Trybunału ds. Zbrodni Komunistycznych nie ograniczałyby się jedynie do osądzenia najpoważniejszych przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy komunistycznych, lecz rozszerzono by je o możliwość uznania za zbrodnicze określonych organizacji, a także orzekanie, że dane przepisy prawa obowiązującego w państwach komunistycznych pozostawały w sprzeczności z podstawowymi prawami człowieka we współczesnym świecie. Oprócz tego, mając na uwadze ścisłą współpracę z władzami Platformy, prokuratorzy pionu śledczego IPN podjęli w kraju delegację tejże organizacji. W czasie spotkania oprócz przedstawienia informacji na temat działalności prokuratorów KŚZpNP dyrektor zarządzająca Platformy, Neela Winkelmann, przekazała elektroniczne kopie dokumentów pozyskanych w wyniku kwerend archiwalnych przeprowadzonych przez współpracowników Platformy w Czechach i na Słowacji, odnoszących się bezpośrednio do śledztwa prowadzonego przez KŚZpNP w sprawie zabójstw obywateli polskich w czasie prób przekraczania granicy czechosłowacko-austriackiej. Uzyskane materiały stanowiły podstawę do podjęcia kolejnych działań procesowych w przedmiotowym śledztwie. Mając na uwadze zainteresowanie wyżej wskazanym śledztwem także poza granicami kraju, prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Nardowi Polskiemu w Krakowie wziął udział w spotkaniu w ramach Festiwalu Wolności w Bratysławie. Przedstawił tam informację na temat śledztwa oraz przeprowadził rozmowy o możliwości pozyskania kolejnych materiałów dowodowych na potrzeby tego postępowania.

Należy również wspomnieć o udziale prokuratora Oddziałowej Komisji we Wrocławiu w wymianie sędziów i prokuratorów państw członkowskich Unii Europejskiej, organizowanej przez European Judicial Training Network (EJTN) we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury w zakresie praktycznego zapoznania się z pracą instytucji wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich. W czerwcu 2017 r. prokurator uczestniczył w takim spotkaniu zorganizowanym przez Narodowy Instytut Sprawiedliwości w Bułgarii.

Prokurator OKŚZpNP we Wrocławiu wspólnie z zastępcą dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu wziął udział we wrześniu 2017 r. w konferencji organizowanej przez Shoah Memorial, dotyczącej Międzynarodowych Baz Danych Miejsc Pamięci. W trakcie obrad uczestnicy zapoznali się z bazami danych obozu koncentracyjnego Mittelbau-Dora i Mauthausen oraz sposobami integracji i przeszukiwania istniejących baz danych w ramach istniejących już archiwów elektronicznych.

4. Działalność archiwalna

Wśród najważniejszych zadań wykonywanych w 2017 r. przez pion archiwalny IPN wymienić należy zakończenie procesu odtajniania dokumentów z likwidowanego, na mocy art. 19 ustawy z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 749), zbioru wyodrębnionego oraz realizację wniosków składanych na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 693 ze zm.) i spraw wynikających z tzw. ustawy dezubekizacyjnej. Terminowe wykonanie tych przedsięwzięć wiązało się z dużym nakładem pracy archiwistów.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano prace związane z odtajnieniem dokumentów z likwidowanego wyodrębnionego tajnego zbioru Archiwum (tzw. zbioru zastrzeżonego). W czerwcu 2017 r. upłynął ustawowy termin, po którym dokumenty ze zbioru, z wyjątkiem tych materiałów, którym w wyniku przeglądu nadano klauzulę tajności na podstawie art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 2016 r., miały stać się dostępne dla wnioskodawców. Uprawnione służby, po przeprowadzeniu przeglądu zbioru, wnioskowały o nadanie klauzuli tajności 1962 j.a. i 8 sygnaturom (kartoteki). W przypadku większości spośród dokumentów, wymienionych we wnioskach służb, Prezes IPN odmówił jej nadania. Na koniec okresu sprawozdawczego metraż materiałów archiwalnych, którym nadano klauzulę tajności na podstawie art. 19 ust. 2 ww. ustawy, wynosił 5,06 mb. Odtajnione archiwalia, po włączeniu do zbioru ogólnego, stały się dostępne dla wnioskodawców korzystających z zasobu IPN.

Pion archiwalny pozyskiwał również z innych instytucji dokumenty spełniające przesłanki włączenia ich do zasobu IPN oraz dary osób prywatnych i kopie archiwaliów przekazywane na podstawie umów z partnerami zagranicznymi. Zasób Instytutu osiągnął wielkość 92 km bieżących materiałów archiwalnych.

Archiwum zainaugurowało projekt Archiwum Pełne Pamięci, który ma na celu zachęcenie darczyńców do przekazywania lub udostępniania kolekcji, zawierających dokumenty o dużej wartości historycznej, aby uchronić je przed zniszczeniem bądź rozproszeniem i umożliwić powszechny do nich dostęp. Projektowi poświęcony jest nowy portal internetowy IPN: www.archiwumpamieci.pl. Wymiernym efektem akcji jest pozyskanie materiałów od 234 osób prywatnych i organizacji.

Opisowi zasobu Archiwum IPN oraz zarządzaniu nim służy system Cyfrowe Archiwum. W 2017 r. kontynuowano jego modyfikację i rozbudowę pod względem ilościowym przez włączanie do niego wcześniej używanych baz danych i dodawanie nowych rekordów.

W okresie sprawozdawczym wprowadzono do Cyfrowego Archiwum 105 tys. opisów jednostek archiwalnych oraz 398 tys. rekordów indeksu osobowego. W systemie dostępne są opisy ponad 17 mln jednostek archiwalnych oraz ponad 20 mln opisów indeksu osobowego.

Dane z Cyfrowego Archiwum stanowią podstawę powszechnie dostępnego, elektronicznego inwentarza prezentującego zasób Instytutu i zapewniającego jego opis na poziomie jednostek archiwalnych. Do końca 2017 r. inwentarz uzupełniono o 288 tys. opisów akt o szczególnej wartości historycznej i informacyjnej, dzięki czemu baza osiągnęła rozmiar prawie 1,8 mln rekordów. Na podstawie uchwały nr 11/16 Kolegium IPN wprowadzono ważną zmianę w sposobie publikacji

rekordów inwentarza, zgodnie z którą opisy jednostek archiwalnych akt o charakterze osobowym, zamieszczane w inwentarzu, oraz materiałów niemających charakteru akt osobowych prezentowane są w jednakowy sposób.

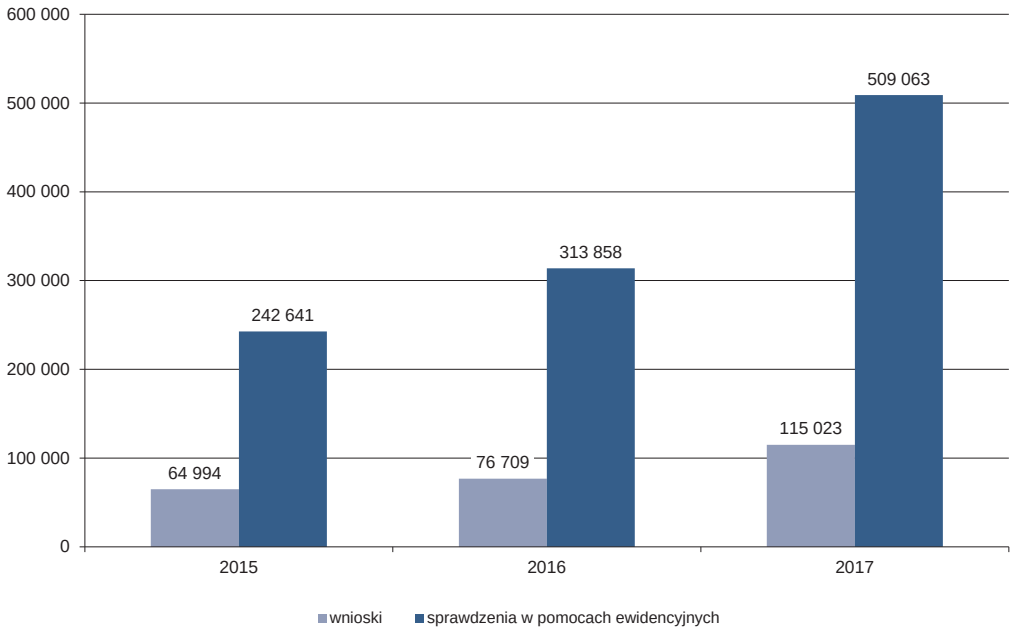
Archiwalia, w celu ochrony oryginałów oraz zapewnienia ich większej dostępności, są digitalizowane. W okresie sprawozdawczym w całym pionie archiwalnym wykonano kopie cyfrowe prawie 44 tys. jednostek archiwalnych, około 24 tys. fotografii oraz 462 tys. skanów kartotek.

W stosunku do 2016 r podwoiła się liczba wniosków związanych z udostępnianiem dokumentów z zasobu IPN. Do komórek pionu archiwalnego wpłynęło łącznie około 115 tys. spraw. Tak znaczny wzrost liczby realizowanych spraw związany był przede wszystkim z realizacją ustawy z 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych oraz tzw. ustawy dezubekizacyjnej. W ramach realizacji ustawy o działaczach opozycji w całym kraju przyjęto powyżej 13 tys. wniosków, ponadto w związku z wykonaniem tzw. ustawy dezubekizacyjnej pion archiwalny udzielił organom emerytalnym informacji na temat 223 tys. osób. Wzrost zainteresowania zasobem IPN, będący konsekwencją wejścia w życie tych ustaw, przejawił się też w znacznie większej niż w roku poprzednim liczbie wniosków o udostępnienie do wglądu dokumentów dotyczących wnioskodawcy/zmarłej osoby najbliższej/zmarłej osoby spokrewnionej składanych na podstawie art. 30 ustawy o IPN (ponad 8500) oraz wniosków o wydanie kopii dokumentów osobowych składanych przez byłych pracowników lub funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa (ponad 8000, 47 razy więcej niż w 2016 r.). Należy podkreślić, że wszystkie te wnioski wymagały obszernych kwerend i dużego nakładu pracy archiwistów.

Ponadto pion archiwalny realizował wnioski służbowe pracowników innych biur Instytutu. Najwięcej z nich – ponad 18 tys. – wpłynęło z Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych.

Wzrost liczby wniosków wpłynął na zwiększenie (do 509 tys., czyli o 2/3 w odniesieniu do 2016 r.) liczby sprawdzeń w ewidencyjnej części zasobu archiwalnego, realizowanych na potrzeby służb specjalnych, pionu lustracyjnego oraz dla komórek organizacyjnych właściwych do spraw udostępniania.

Wykres 1. Porównanie liczby wniosków oraz sprawdzeń w pomocach ewidencyjnych, które wpłynęły do komórek pionu archiwalnego w latach 2015–2017

Archiwum IPN uczestniczy w pracach związanych z nadawaniem odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności. W 2017 r. zarejestrowano 1344 wnioski o nadanie tego wyróżnienia, realizowane na podstawie znowelizowanej ustawy o orderach i odznaczeniach (ustawa z dnia 10 października 2014 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach – Dz.U. z 2014 r., poz. 1664). Archiwiści z Centrali, oddziałów i delegatur IPN współorganizowali 43 uroczystości wręczenia odznaczeń działaczom opozycji.

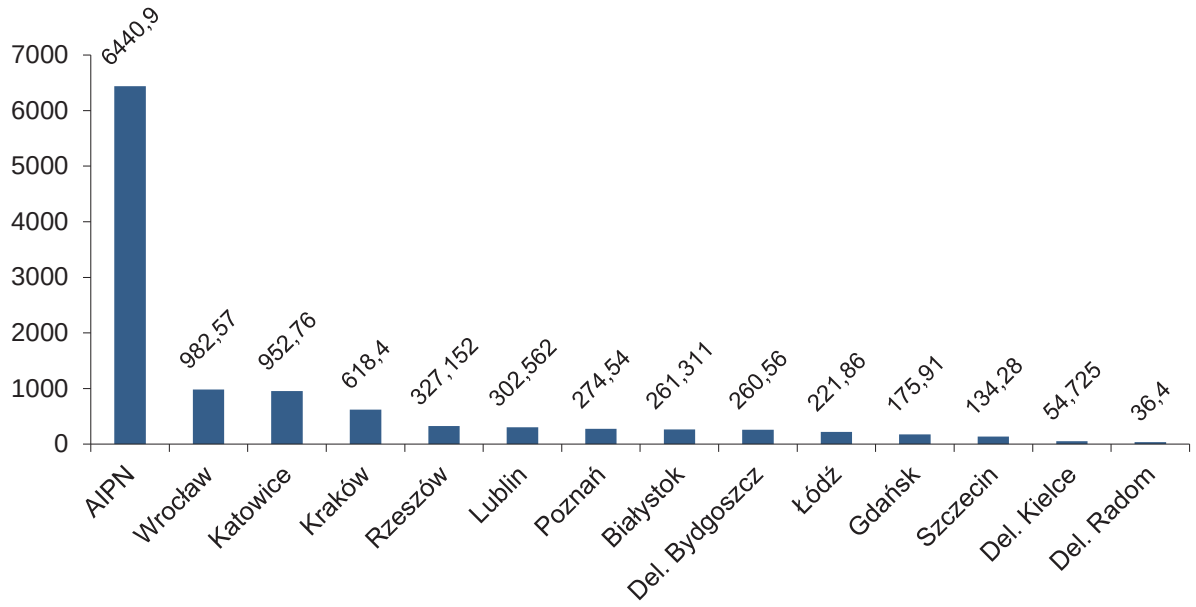
Pion archiwalny prowadzi działalność naukową i popularyzatorską. Ukazało się kilkanaście publikacji przygotowanych przez pracowników pionu w tym edycje źródłowe, monografie i 9. tom „Przeglądu Archiwalnego IPN". Archiwum opracowało też trzy nowe portale tematyczne prezentujące dokumenty z zasobu w Internecie. W ramach zawartych umów rozwijano też współpracę archiwalną i naukową z instytucjami zagranicznymi.

4.1. Ewidencja

4.1.1. Wielkość zasobu kartotecznego i ewidencyjnego

Wielkość zasobu ewidencyjnego pozostającego w dyspozycji pionu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej obejmuje obecnie 11 043,93 mb kartotek i innych materiałów ewidencyjnych, w tym 6440,9 mb stanowi zasób znajdujący się w Archiwum IPN w Warszawie. W przypadku pozostałych jednostek organizacyjnych, najwięcej materiałów ewidencyjnych posiadają obecnie oddziałowe archiwa IPN we Wrocławiu (ogółem 982,57 mb), w Katowicach (ogółem 952,76 mb) i w Krakowie (ogółem 618,4 mb). Wielkość zasobu kartotecznego i ewidencyjnego w poszczególnych jednostkach obrazuje wykres nr 2.

Wykres 2. Kartoteki i inne materiały ewidencyjne w zasobie IPN (w mb)

W 2017 r. we wszystkich jednostkach organizacyjnych pionu archiwalnego pozyskano od podmiotów zewnętrznych łącznie 73,775 mb materiałów ewidencyjnych.

Działający w Archiwum IPN w Warszawie Wydział Informacji i Sprawdzeń przejął łącznie 54,745 mb materiałów ewidencyjnych przekazanych przez: Archiwum Akt Nowych (Kartoteka volksdeutschów i jeńców osadzonych w obozach pracy – 40 mb), Służbę Wywiadu Wojskowego (Kartoteka pracowników Zarządu II Sztabu Generalnego – 9,7 mb; Kartoteka MON – 0,085 mb),

Straż Graniczną (Kartoteka WOP – 2,2 mb), Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego (Kartoteka Biura „B" MSW – 1,8 mb), Komendę Stołeczną Policji (Kartoteka akt sądowych przekazanych na stałe do sądu – 0,75 mb) oraz Agencję Wywiadu (Kartoteka osobowa funkcjonariuszy – 0,21 mb). Dodatkowo, w związku z likwidacją tajnego, wyodrębnionego zbioru akt Wydział Zarządzania Zasobem Archiwalnym przekazał do WIiS 35,51 mb kartotek i pomocy ewidencyjnych.

Nabytki przejęte w ubiegłym roku do zasobów pozostających w dyspozycji oddziałowych archiwów i delegatur IPN pochodziły głównie z jednostek Policji, wojskowych komend uzupełnień i urzędów, a także z byłego tajnego zbioru wyodrębnionego w Archiwum IPN (po uchyleniu zastrzeżenia dostępu). Do zasobu ewidencyjnego trafiły również karty wydzielone z dokumentacji aktowej w trakcie prac porządkowych, prowadzonych we własnym zasobie przez referaty gromadzenia, opracowywania i obsługi magazynów.

Wśród terenowych jednostek IPN największy wzrost wielkości zasobu ewidencyjnego odnotowano w OAIPN w Katowicach (28,64 mb), głównie w wyniku przekazania z OAIPN w Krakowie kartoteki wydanych paszportów RUSW Olkusz (4,90 mb), kartoteki paszportowej RUSW Chrzanów (11,83 mb) oraz kartoteki paszportowej RUSW Olkusz (11,70 mb).

Z kolei zasób ewidencyjny OAIPN w Poznaniu powiększył się o 17,6 mb, w tym o 17 mb kart przekazanych przez Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu i włączonych do Kartoteki Paszportowej WUSW w Poznaniu. Ponadto w 2017 r. o ponad 1 mb wzrosły zasoby ewidencyjne przechowywane w oddziałowych archiwach IPN w Białymstoku, Lublinie i Wrocławiu.

Jednocześnie w omawianym okresie sprawozdawczym w wyniku prowadzonych prac porządkowych z ogólnego zasobu ewidencyjnego IPN ubyło 0,034 mb. Zmniejszanie się wielkości kartotek było związane ze zwrotem kart ewidencyjnych do poprzedniego dysponenta (KWP we Wrocławiu – 0,02 mb) oraz z przekazaniem materiałów do ogólnego zasobu archiwalnego (0,014 mb).

4.1.2. Porządkowanie i zabezpieczanie zasobu ewidencyjnego

W 2017 r. kontynuowane były działania związane z porządkowaniem i zabezpieczaniem zasobu ewidencyjnego oraz z przygotowywaniem kartotek do digitalizacji.

Podobnie jak w poprzednim okresie sprawozdawczym prace polegały na scalaniu, zliczaniu, opisywaniu i układaniu kartotek, porządkowaniu alfabetycznym kart ewidencyjnych, usuwaniu elementów metalowych, prostowaniu oraz podklejaniu zniszczonych kart filmoplastem, zabezpieczaniu kart przed zniszczeniem w koszulkach foliowych lub w bezkwasowych kopertach.

W Wydziale Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN w Warszawie porządkowaniu i konserwacji zostało poddanych 62,92 mb kartotek oraz innych pomocy ewidencyjnych. Prace objęły odpowiednio porządkowanie, układanie alfabetyczne i włączanie kart do kartotek, ocenę statusu i znoszenie klauzul, podklejanie zniszczonych kart, usuwanie elementów metalowych w kartotece Biura „B" MSW (1,8 mb), kartotece MON (0,085 mb), kartotece volksdeutschów i jeńców osadzonych w obozach pracy (16,2 mb) i kartotece osobowej funkcjonariuszy (0,21 mb). Ponadto zniesiono klauzule tajności i zeskanowano dziennik rejestracyjny i archiwalny Departamentu I (łącznie 11 976 pozycji).

Uporządkowano także, ustalono daty skrajne i sporządzono opis zawartości kart do kartoteki osobowej zbrodniarzy hitlerowskich (40 mb). Ułożono i sporządzono na podstawie śledztw byłej GKBZHwP spisy zdawczo-odbiorcze dla kartotek dotyczących członków NSDAP i innych organizacji paramilitarnych, volksdeutschów i robotników przymusowych (4,63 mb).

W oddziałowych archiwach i delegaturach IPN prowadzono przede wszystkim działania mające na celu scalanie, uporządkowanie i zabezpieczanie zasobu ewidencyjnego przed zniszczeniem. Prowadzono również drobne prace konserwatorskie i przygotowywano karty do digitalizacji.

Na szczególne podkreślenie zasługuje uporządkowanie, zabezpieczenie i opisanie kartotek przechowywanych w OAIPN w Katowicach, w tym przekazanych z OAIPN w Krakowie kartotek pasz-

portowych RUSW w Olkuszu i Chrzanowie oraz kartoteki meldunkowej mieszkańców Bielska z lat 1939–1945 (łącznie prace objęły 25,91 mb kartotek).

W OAIPN w Białymstoku ułożono alfabetycznie i zabezpieczono w koszulkach foliowych 3,58 mb kart, poddano także pracom konserwatorskim 25 j.a. z zasobu ewidencyjnego oraz ok. 4500 kart ewidencyjnych. W OAIPN w Gdańsku scalono, uporządkowano, zabezpieczono i przygotowano do digitalizacji 4,35 mb (13 716 kart ewidencyjnych WKU oraz funkcjonariuszy).

Kartoteki paszportowe były porządkowane także w innych oddziałach IPN, np.: we Wrocławiu (1,85 mb), w Szczecinie (1,65 mb) i w Krakowie (ok. 1 mb).

Ponadto w omawianym okresie zmieniono sposób zabezpieczenia i przechowywania kart kartotecznych w OAIPN w Łodzi przez uporządkowanie kart w automatycznym regale karuzelowym Electroclass.

4.1.3. Kwerendy i sprawdzenia

Wydział Informacji i Sprawdzeń AIPN oraz referaty i sekcje w oddziałach i delegaturach Instytutu udzielały w 2017 r. odpowiedzi na zapytania wpływające z pionu lustracyjnego, służb specjalnych oraz (za pośrednictwem komórek właściwych w sprawach udostępniania) na zapytania związane z realizacją wniosków osób ubiegających się o wgląd w dokumenty na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r., poz. 1575) i ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2017 r., poz. 2186). Prowadzone były także kwerendy na zapytania wystosowywane w związku z: wnioskami o wydanie decyzji administracyjnej Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w sprawie spełniania warunków, o których mowa w art. 4 oraz wnioskami o wydanie dowodów potwierdzających spełnienie warunków, o których mowa w art. 2 lub 3 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 693 z późn. zm.), wnioskami dotyczącymi nadania odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności i realizacją przepisów tzw. ustawy dezubekizacyjnej.

W 2017 r. do jednostek Instytutu właściwych w sprawach informacji i sprawdzeń wpłynęły łącznie 509 063 zapytania. Największą grupę stanowiły zapytania z Wydziału, sekcji i referatów udostępniania (281 893) oraz z Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych (210 046). W wyniku przeprowadzonych sprawdzeń udzielono odpowiedzi na 496 141 zapytań, w tym: 276 143 odpowiedzi na zapytania z jednostek pionu archiwalnego oraz 203 418 odpowiedzi na zapytania z jednostek pionu lustracyjnego. W 2017 r. prowadzono również kwerendy na zapytania służb specjalnych (wpływ – 16 836, realizacja – 16 320) oraz z jednostek pionu ścigania IPN (wpływ – 289, realizacja – 261).

W omawianym okresie sprawozdawczym największy wpływ zapytań odnotowano w Wydziale Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN. W 2017 r. do WIiS wpłynęło 180 957 zapytań, czyli o 120 684 więcej niż w 2016 r. Wydział udzielił 179 838 odpowiedzi, w tym: dla Wydziału, referatów oraz sekcji udostępniania – 153 490, dla Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych – 13 295, dla służb specjalnych – 13 053. Kwerendy realizowane były również przez Sekcję Obsługi Zbioru Wyodrębnionego w Wydziale Zarządzania Zasobem Archiwalnym. Zagadnienia związane z tą kwestią zostały opisane w podrozdziale „Wyodrębniony tajny zbiór w Archiwum IPN".

Wśród oddziałów i delegatur Instytutu najwięcej zapytań ewidencyjnych zrealizowały oddziałowe archiwa: w Poznaniu – 27 399, w Białymstoku – 25 319, w Krakowie – 24 675 oraz w Gdańsku – 24 383. Szczegółowe dane dotyczące wpływu oraz realizacji zapytań ewidencyjnych prezentuje tabela nr 2.

4.1.4. Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej

W 2017 r. swoją działalność kontynuowała, funkcjonująca od 2014 r. w Wydziale Informacji i Sprawdzeń Archiwum IPN, Sekcja Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej, występująca na zewnątrz Instytutu pod nazwą Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej.

Podstawowym zadaniem tej komórki jest kompleksowe udzielanie informacji o Polakach i obywatelach polskich innych narodowości – ofiarach represji niemieckich i sowieckich w okresie II wojny światowej i po jej zakończeniu (1939–1956). Takie wnioski są składane przez uprawnione komórki organizacyjne IPN oraz przez wnioskodawców zewnętrznych, zainteresowanych uzyskaniem informacji o losach osób najbliższych, aresztowanych, zmarłych lub zaginionych.

Centrum udziela odpowiedzi przede wszystkim na podstawie materiałów archiwalnych przejętych po byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, znajdujących się w zasobie Instytutu zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy o IPN. Wykorzystywane są również dane zawarte w elektronicznej kopii Bazy Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej w Bad Arolsen dotyczące ponad 17 mln osób, w tym więźniów obozów koncentracyjnych, ofiar gestapo, robotników przymusowych i osób deportowanych w czasie II wojny światowej. Ponadto kwerendy prowadzone są w tzw. zbiorze akt wschodnich oraz materiałach przejętych na podstawie umowy zawartej z Ośrodkiem „Karta" 30 kwietnia 2013 r. w ramach kontynuacji dokumentacyjno-badawczego programu „Indeks Represjonowanych". Baza wewnętrzna indeksu liczy ok. 1,2 mln rekordów dotyczących osób represjonowanych na terenie byłego ZSRR.

W 2017 r. do Centrum wpłynęło 9466 zapytań. Udzielono 9555 odpowiedzi, zawierających nie tylko informacje pochodzące z materiałów pozostających w dyspozycji Instytutu, ale również dane (adresy) dotyczące innych, polskich i zagranicznych archiwów, w których mogą znajdować się informacje o poszukiwanych osobach. Ponadto na bieżąco wprowadzano zgłaszane przez wnioskodawców uzupełnienia rekordów w bazie zewnętrznej „Indeks Represjonowanych".

Od 2017 r. w związku z działalnością Parlamentarnego Zespołu ds. Oszacowania Wysokości Odszkodowań Należnych Polsce od Niemiec za Szkody Wyrządzone w Trakcie II Wojny Światowej, w którego pracach bierze udział z ramienia IPN kierownik SUIoOIIWŚ, przeanalizowano akta po byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu pod kątem strat osobowych i materialnych poniesionych wskutek okupacji niemieckiej. W wyniku analizy ustalono przybliżoną liczbę 476 000 ofiar, w tym 344 000 anonimowych, figurujących w dokumentacji po byłej GKBZpNP. Ponadto dokonano szczegółowego przeglądu akt zespołu: Komisja do Opracowywania Problemu Odszkodowań Wojennych, sygn. GK 917, obejmującego 763 jednostki archiwalne.

4.2. Zasób – gromadzenie i opracowywanie

4.2.1. Gromadzenie zasobu

Zasób archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej z końcem 2017 r. osiągnął wielkość 92 037,23 mb. Dokumenty znajdujące się w Centrali IPN w Warszawie stanowią jedną trzecią tej liczby, czyli 31 249,25 mb, pozostała część natomiast rozdzielona jest między archiwa 10 oddziałów i 4 delegatur. Spośród jednostek terenowych pionu archiwalnego największym zasobem dysponują oddziały w Katowicach (12 147,70 mb), we Wrocławiu (9929,04 mb) i w Krakowie (6066,26 mb). Szczegółowe dane zawiera tabela 3.

W omawianym okresie sprawozdawczym zasób Instytutu powiększył się o 232,04 mb.

Wśród najliczniejszych nabytków są m.in. przekazane przez sądy akta spraw o wykroczenie, akta spraw o wydanie orzeczenia o zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego oraz akta spraw prowadzonych w związku z ustawą z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń

wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Dokumenty przejmowane z jednostek Policji to głównie materiały administracyjne, rozkazy personalne, teczki personalne i teczki pracy OZI oraz listy płac funkcjonariuszy SB, a także materiały rezerwy kadrowej MSW – żołnierzy ROMO.

Z archiwów wojskowych były przejmowane głównie teczki personalne i karty ewidencyjne żołnierzy służących w wojskowych organach bezpieczeństwa.

Wielkość nabytków w Archiwum IPN w Warszawie osiągnęła wartość 97,85 mb. Jednym z największych liczbowo (1293 j.a., co stanowi 18,20 mb), a zarazem najciekawszych nabytków AIPN w 2017 r. były materiały pozyskane z Biura Ochrony Rządu. W przyjętym zbiorze znajdują się akta operacji i przedsięwzięć ochronnych oraz dokumentacja dotycząca organizacji i funkcjonowania BOR do 1990 r. Na uwagę zasługują materiały dotyczące przygotowania i realizacji zabezpieczeń wizyt w Polsce delegacji zagranicznych (m.in. Shintaro Abe – ministra spraw zagranicznych Japonii, Hansa-Dietricha Genschera – ministra spraw zagranicznych RFN, Willy'ego Brandta – przewodniczącego SPD, Aleksieja Antonowa – wicepremiera ZSRR) oraz ochrony uroczystości krajowych z udziałem władz PRL, np.: obchodów 40. rocznicy powstania PZPR, otwarcia Międzynarodowych Targów Poznańskich, uroczystości pogrzebowych Mieczysława Moczara, imprez towarzyszących Wyścigowi Pokoju, obrad Okrągłego Stołu w pałacu w Jabłonnie. Najcenniejszą częścią zbioru jest dokumentacja dotycząca organizacji ochrony przez BOR kolejnych pielgrzymek papieskich do Polski.

Do bardzo interesujących materiałów pozyskanych w 2017 r. zaliczyć należy dokumenty przejęte z Komendy Głównej Policji, w tym dotyczące pielgrzymek papieża Jana Pawła II do Polski (operacje kryptonim „Lato 79", „Zorza" – 1983 r., „Zorza II" – 1987 r.), akta dotyczące wydarzeń związanych z obroną przed usunięciem przez władze krzyża na osiedlu Teatralnym w Nowej Hucie w 1960 r. (tzw. wypadki nowohuckie), dokumentacja odnosząca się do likwidacji Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu w 1963 r., akta nadzorcze oraz inne materiały dotyczące zabójstw księży: Sylwestra Zycha, Stefana Niedzielaka, Stanisława Suchowolca, Leona Błaszczaka. Ponadto z Głównego Archiwum Policji zostały przejęte kasety VHS oraz płyty DVD zawierające wizję lokalną i eksperyment rekonstruujący uprowadzenie i zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki 19–20 października 1984 r.

Innym ważnym nabytkiem jest, przekazana przez Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą, kartoteka kontrwywiadu Komendy Głównej Armii Krajowej. Kolekcję stanowią materiały kartoteczne i dokumentacja pomocnicza z lat 1942–1944, związana z rozpracowywaniem przez AK ruchu komunistycznego na okupowanych ziemiach polskich (ponad 2 tys. kart kartotecznych i indeksowych oraz wykazy przedwojennych komunistów).

Kolejną grupę interesujących nabytków stanowią akta Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie przeciwko Januszowi Brolowi, Romanowi Trydulskiemu, Witoldowi Konarzewskiemu, byłym prokuratorom wojskowym z okresu stanu wojennego, którym postawiono zarzuty utrudniania śledztwa prowadzonego w 1982 r. w sprawie pacyfikacji KWK „Wujek".

Na szczególną uwagę zasługują również dokumenty po cichociemnym Tadeuszu Starzyńskim, który przed wybuchem II wojny światowej był komisarzem Komendy Głównej PP w Warszawie. Zrzucony do kraju w nocy z 8 na 9 kwietnia 1944 r., został aresztowany przez UB w 1945 r. Po brutalnym śledztwie został skazany na 15 lat więzienia, w 1947 r. wyrok zmieniono na karę śmierci, a następnie po amnestii zmniejszono do 15 lat więzienia. W skład przekazanych dokumentów wchodzą trzy tomy pamiętników Tadeusza Starzyńskiego (pisane na bieżąco od dnia internowania na Węgrzech do pobytu w Anglii, z ostatnim wpisem z 20 października 1940 r.), zbiór prywatnej korespondencji, fotografie, zbiór legitymacji służbowych oraz dokumenty prywatne, w tym złoty sygnet z herbem Ślepowron, a także odznaka dywizjonu pociągów pancernych w Anglii, odznaka Służby Śledczej Policji Państwowej oraz orzełek w koronie z rogatywki.

Spośród materiałów zgromadzonych w jednostkach pionu archiwalnego należy wspomnieć o kolekcji podarowanej OAIPN w Białymstoku przez Jana Besztę-Borowskiego, zawierającej dokumenty osobiste, zbiór wydawnictw tzw. drugiego obiegu oraz 8 albumów z fotografiami dotyczącymi działalności politycznej i pracy poselskiej darczyńcy, kampanii wyborczej 1989 r., lokalnych uroczystości religijnych i pielgrzymek papieża Jana Pawła II do Polski. Innym interesującym nabytkiem białostockiego archiwum jest darowizna przekazana przez Wojciecha Czerniawskiego, zawierająca 294 egz. prasy tzw. drugiego obiegu, 36 książek wydanych przez wydawnictwa podziemne, materiały na I Walne Zebranie Delegatów Regionu Olsztyńskiego NSZZ „Solidarność", zbiór ulotek, znaczków poczty podziemnej, cegiełek i kalendarzy NSZZ „Solidarność", materiały promocyjne kandydatów na posłów z ramienia Komitetu Obywatelskiego oraz 16 egz. plakatów.

Archiwum w Gdańsku wzbogaciło się m.in. o materiały dotyczące zabezpieczenia obchodów świąt 1 Maja, 3 Maja i 9 Maja, pielgrzymki papieża Jana Pawła II w 1979 r., wyborów do rad narodowych w 1984 r., referendum w 1987 r., wizyty prezydenta Francji François Mitterranda w Gdańsku 1989 r. Pozyskano ponadto cenne dary osób prywatnych, w tym dar Jerzego Bieleckiego (czasopisma NSZZ „Solidarność" i innych organizacji opozycyjnych, publikacje bezdebitowe, ulotki, kalendarze solidarnościowe z lat 1984–1987 i interesujący zbiór fotografii), dar Kazimierza Cieślika (czasopisma NSZZ „Solidarność" i innych organizacji opozycyjnych, ulotki, legitymacja członkowska NSZZ „Solidarność", opornik, antykomunistyczne utwory literackie), dar Radosława Żydonika (czasopisma NSZZ „Solidarność" i innych organizacji opozycyjnych, zbiór ulotek, pieśni, wierszy i kopert okolicznościowych z ośrodka internowania w Iławie, dokumenty dotyczące Muzeum Johanna Gottfrieda Herdera w Morągu, dokumenty dotyczące imprez kulturalnych oraz wyborów organizowanych w Morągu, materiały Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu w Morągu, Powiatowej Rady Przyjaciół Harcerstwa w Morągu) oraz dar ks. Ryszarda Kobierowskiego (czasopisma NSZZ „Solidarność" i innych organizacji opozycyjnych, dokumenty dotyczące obchodów rocznicy Grudnia 1970, zbiór plakatów partyjnych i solidarnościowych z lat 1980–1981).

Wśród nabytków OAIPN w Katowicach należy wspomnieć o wspomnieniach Antoniego (Tolka) Niemierko z wojny i okresu powojennego, w których autor opisał m.in. swój udział w walkach Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i trudne lata w powojennej Polsce, oraz o taśmach (szpulach) magnetofonowych, będących zapisem dźwiękowym strajku generalnego na Podbeskidziu od 27 stycznia do 6 lutego 1981 r. Ponadto przejęto akta spraw dyscyplinarnych dotyczących funkcjonariuszy SB/MO przekazane przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach, zawierające m.in. akta postępowań prowadzonych w okresie stanu wojennego przeciwko funkcjonariuszom w związku z przekroczeniem uprawnień i użyciem przemocy fizycznej wobec zatrzymanych osób.

Do najciekawszych nabytków OAIPN w Krakowie należy zaliczyć kolekcję przekazaną przez Mariana Michalika, zawierającą fotografie dotyczące dziejów Armii Polskiej na Wschodzie, 2. Korpusu Polskiego oraz Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich z lat 1941–1945. Interesujące są również materiały podarowane przez Zofię Malinowską (m.in. materiały NSZZ „Solidarność", Niezależnego Zrzeszenia Studentów, Związku Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych z lat 80. i 90. XX w.) oraz dar Jacka Wielopolskiego (dokumenty wytworzone przez organy rządowe Generalnego Gubernatorstwa oraz inne instytucje niemieckie działające w okupowanym Krakowie, m.in. rozliczenia wypłat dla Polaków i osób wpisanych na niemiecką listę narodowościową zatrudnionych w urzędach niemieckich, w tym w organach bezpieczeństwa III Rzeszy, rozliczenia finansowe komórek Ukraińskiego Komitetu Centralnego z siedzibą w Krakowie, dokumenty finansowe Wydziału Głównego Skarbu Generalnego Gubernatorstwa).

W pozyskanym przez OAIPN w Lublinie zasobie jako najciekawsze należy wskazać materiały i wydawnictwa NSZZ „Solidarność", akta prokuratury w sprawie zamordowania żołnierzy BCh przez funkcjonariuszy UB w Zamościu oraz relację brata Cypriana z Zakonu Karmelitów Bosych dotyczącą rzezi dokonywanych na Polakach przez UPA w powiecie krzemienieckim (1943 r.).

Wśród materiałów, które w 2017 r. zasiliły zasób łódzkiego oddziału Instytutu, należy wymienić przede wszystkim dar prof. Janusza Turowskiego, zawierający wspomnienia rodziny Turowskich: Bolesława Turowskiego (1885–1976), opatrzone przypisami syna Janusza, Stanisławy Turowskiej z domu Okołów (1893–1986) oraz Janusza Turowskiego, członka Polskiej Tajnej Organizacji „Świt" w Pawłodarze (1942–1946). W tekście znajdują się kopie fotografii oraz szkiców wykonanych przez prof. Janusza Turowskiego, dotyczące m.in. aresztowania i wywózki przez władze sowieckie na Syberię. Na uwagę zasługuje również dar Jerzego Borkiewicza, syna przedwojennego oficera WP i powstańca warszawskiego Władysława Borkiewicza „Władysława", zawierający m.in. album z fotografiami żołnierzy 28. Pułku Strzelców Kaniowskich.

Do ciekawszych nabytków oddziału IPN w Poznaniu należy zaliczyć: dokumenty z okresu przedwojennego i okresu I wojny światowej, w tym fotografie; pamiątki rodzinne z okresu II wojny światowej, w tym listy z obozów, fotografie lub ich kopie; radiostację niemiecką z czasów wojny; program NSDAP autorstwa Alfreda Rosenberga z 1939 r.; materiały dotyczące działalności opozycyjnej w NSZZ „Solidarność", m.in. plakaty, ulotki, prasę podziemną, fotografie, kolekcję „przypinek" opozycyjnych oraz powielacz.

Zasób OAIPN w Rzeszowie wzbogacił się m.in. o akta personalne żołnierzy przekazane przez WKU w Jarosławiu i w Jaśle, teczki personalne i teczki pracy OZI oraz listy płac funkcjonariuszy SB WUSW w Krośnie i Tarnobrzegu, przekazane przez Komendę Wojewódzką Policji w Rzeszowie.

Najciekawszą grupę nabytków pozyskanych w 2017 r. przez oddział szczeciński stanowi, podarowany przez Ewę Gruner-Żarnoch, zbiór pamiątek i dokumentów osobistych po rodach Grunerów i Mittelstaedtów, w szczególności po Julianie Grunerze, lekarzu, sportowcu i żołnierzu, ofierze zbrodni katyńskiej, oraz przekazane przez Janinę Chrabąszczewicz dokumenty dotyczące głośnego w Szczecinie w latach 50. ubiegłego wieku procesu o charakterze politycznym w sprawie Kazimierza Chrabąszczewicza. Na szczególną uwagę zasługuje także zbiór materiałów po niemieckim obozie pracy przymusowej i fabryce amunicji „L.H.M. SPECK" przekazany przez Region Wsparcia Teleinformatycznego w Bydgoszczy. W skład tej kolekcji wchodzą artefakty i dokumenty odnalezione w trakcie remontu budynków będących dawniej częścią fabryki amunicji „L.H.M. SPECK" i obozu pracy przymusowej.

Wśród dokumentów przejętych przez OAIPN we Wrocławiu na wyszczególnienie zasługuje kolekcja Beaty Janiszewskiej zawierająca dokumenty i fotografie z lat 1930–1996 (przekazane w postaci kopii cyfrowych), dotyczące Wiktora Janiszewskiego, żołnierza Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, służącego w 305. dywizjonie Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii.

Do najciekawszych nabytków Delegatury IPN w Bydgoszczy należą materiały przekazane przez dr Alicję Paczoską-Hauke dotyczące przesiedleń ludności polskiej z kresów północno-wschodnich po II wojnie światowej. Wśród nich znajdują się ankiety wypełnione przez repatriantów, fragmenty pamiętników i wspomnień oraz korespondencja. Bardzo interesujące są również materiały pozyskane z przedsiębiorstwa Zieleń Miejska w Bydgoszczy dotyczące grobownictwa wojennego oraz pamiątkowego z okresu II wojny światowej. Przejęte dokumenty zawierają bardzo ciekawe informacje na temat ekshumacji żołnierzy polskich i sowieckich na terenie Bydgoszczy i okolic oraz zestawienie ofiar wojny z lat 1939–1945 zarówno wojskowych, jak i cywilnych. Wart uwagi jest materiał fotograficzny dokumentujący miejsca pochówku żołnierzy polskich poległych w walkach w okresie 1918–1920 oraz 1939–1945.

Delegatura IPN w Kielcach wzbogaciła się o 433 teczki personalne członków Oddziału Związku Sybiraków w Kielcach oraz dokumenty zgromadzone w toku działania Komisji Historycznej przy Oddziale Związku Sybiraków w Kielcach, głównie fotografie, życiorysy, korespondencję, rękopisy i maszynopisy relacji i wspomnień oraz 52 tablice wystawy opracowanej przez członków Związku. Cennym uzupełnieniem kolekcji są materiały związane z publikacjami, dotyczącymi losów członków Związku, m.in. materiały zebrane w związku z projektem publikacji

„Księga Sybiraków Kielecczyzny" w opracowaniu Jana Strzeleckiego (fotografie i maszynopis pracy).

W 2017 r. do zasobu Delegatury IPN w Olsztynie zostały włączone akta odszkodowawcze za niesłuszne pozbawienie wolności przekazane z Sądu Okręgowego w Olsztynie oraz akta komisji do walki z nadużyciami gospodarczymi.

Cennym nabytkiem Delegatury IPN w Radomiu jest zbiór ok. 370 kart dotyczących działalności Inspektoratu Radom AK z lat 1942–1944 oraz dokumentacja na temat życia i działalności Stanisława Małkiewicza, ostatniego dowódcy Placówki Armii Krajowej w Zwoleniu. Warta uwagi jest także księga pamiątkowa z fotografiami m.in. 36. pułku piechoty Legii Akademickiej z 1938 r., przekazana przez Piotra Kacprzaka, zastępcę dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu.

W związku z realizacją art. 19 ustawy z 29 kwietnia 2016 r. nowelizującej ustawę o Instytucie Pamięci Narodowej, czyli przepisu nakazującego przegląd materiałów archiwalnych, stanowiących dotychczas tajny, wyodrębniony zbiór dokumentów przechowywanych w Instytucie, zasób oddziałów i delegatur powiększył się o 72,82 mb dokumentów wyłączonych z tajnego wyodrębnionego zbioru i przekazanych w ramach przesunięć miedzy jednostkami Instytutu zgodnie z zasadą pertynencji terytorialnej. Wśród materiałów przekazanych do właściwych jednostek terytorialnych znajdują się akta tajnych współpracowników, dysponentów lokali kontaktowych, spraw operacyjnych oraz materiały operacyjne strażnic i placówek Wojsk Ochrony Pogranicza.

W związku z zasadą pertynencji terytorialnej do zasobu Oddziału IPN w Katowicach przekazano z OAIPN w Krakowie 252,76 mb akt. W skład ww. materiałów wchodzą akta paszportowe RUSW w Chrzanowie i RUSW w Olkuszu wraz z kartotekami, rejestry wydanych paszportów RUSW w Chrzanowie i RUSW w Olkuszu, materiały administracyjne i korespondencja Sekcji Paszportów RUSW w Chrzanowie oraz podania o dokonanie wpisu w dowodzie osobistym RUSW w Olkuszu.

W ramach wyłączeń z zasobu archiwalnego Instytutu w 2017 r. zasób Centrali, oddziałów i delegatur pomniejszył się łącznie o 4,603 mb akt, w tym z zasobu AIPN ubyło 2,99 mb akt. Większość ubytków stanowiły dokumenty zwrócone do poprzednich dysponentów: jednostek Policji, sądów, ABW i Wojskowego Biura Historycznego.

W 2017 r. na podstawie opracowanego w IPN Katalogu przepisów prawnych stanowiących podstawę do stosowania represji z motywów politycznych oraz stosowanych w sprawach przeciwko sprawcom przestępstw stanowiących zbrodnie nazistowskie, komunistyczne i zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne kontynuowano kwerendy mające na celu wytypowanie materiałów spełniających przesłanki włączenia ich do zasobu IPN. Przeglądy dotyczyły materiałów zgromadzonych w jednostkach Policji i więziennictwa, archiwach sądów i prokuratur, wojskowych komendach uzupełnień, archiwach wojskowych oraz w Głównym Inspektoracie Obrony Terytorialnej i Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W omawianym okresie sprawozdawczym pracownicy Sekcji Kształtowania i Ewidencji Zasobu Archiwalnego w AIPN w Warszawie prowadzili następujące przeglądy akt:

– W Archiwum Komendy Stołecznej Policji przeglądowi i ocenie pod kątem zasadności przekazania do Archiwum IPN poddano wszystkie akta zgromadzone w KSP: funkcjonariuszy, pracowników cywilnych, osób odbywających zastępczą służbę wojskową w formacjach resortu spraw wewnętrznych (w tym ZOMO). Przejrzano niemal 25 000 j.a. Dalsze 25 000 teczek osobowych zweryfikowano na podstawie dostępnej ewidencji archiwalnej (na podstawie pomocy ewidencyjnych eliminowano z przeglądu akta wytworzone po 31 lipca 1990 r.). Podjęte działania zaowocowały wytypowaniem do przekazania do zasobu archiwalnego IPN 732 teczek osobowych.

– W Komendzie Głównej Policji przejrzano 487 teczek, z których 99 wytypowano do przyjęcia. Ponadto w Głównym Archiwum Policji dokonano przeglądu akt osobowych MO, w celu odnalezienia danych funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa. Przejrzano 6 mb kartoteki oraz 1266 teczek, z których 278 wytypowano do przyjęcia.

– W Centralnym Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji zanalizowano akta osobowe pracowników poszczególnych pionów MSW. Ponadto na podstawie spisów zdawczo-odbiorczych wytworzonych przez departamenty MSW oraz Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe MSW wyodrębniono do przeglądu jednostki wytworzone do 31 lipca 1990 r. Osobną grupę stanowiły zarządzenia i rozkazy MSW (przejrzano 2889 j.a., do przekazania wytypowano 1252 zarządzenia).

– Poddano ocenie 107 tomów akt udostępnionych przez Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie, które budziły wątpliwości pod kątem właściwej kwalifikacji. Z ww. materiałów wytypowano do przekazania do IPN 37 j.a.

– Poddano przeglądowi 206 tomów akt udostępnionych przez Archiwum Wojskowe w Nowym Dworze Mazowieckim, dotyczących w większości osób podejrzanych o prowadzenie działalności szpiegowskiej na terenie Polski na rzecz obcych państw kapitalistycznych, przekazywania przedstawicielom obcych państw informacji objętych tajemnicą państwową lub ujawnienia takiej tajemnicy innym osobom. Do przejęcia zakwalifikowano 206 j.a.

– Poddano przeglądowi spis teczek akt personalnych żołnierzy pełniących służbę w Głównym Inspektoracie Obrony Terytorialnej (351 j.a.). Do przekazania do zasobu Instytutu zakwalifikowano 86 TAP oraz 9 kart ewidencyjnych. Prace nad przeglądem ww. zespołu będą kontynuowane w 2018 r.

Pracownicy OAIPN w Białymstoku prowadzili prace związane z przeglądem w archiwach WKU w Suwałkach i Białymstoku oraz Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku. Łącznie w wyniku prowadzonych prac do zasobu przejęto 104 j.a.

OAIPN w Gdańsku, w wyniku przeglądu 6269 j.a. w Areszcie Śledczym w Gdańsku, Komendzie Miejskiej Policji w Gdyni oraz Komendzie Miejskiej Policji w Słupsku, wytypowało do przejęcia 204 j.a.

Pracownicy OAIPN w Katowicach przejrzeli 1433 j.a. materiałów archiwalnych zgromadzonych w Sądzie Okręgowym w Katowicach i Sądzie Rejonowym w Bielsku-Białej, a także w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Katowicach i komendach powiatowych w Tarnowskich Górach, Lublińcu i Pszczynie. Szacowana wielkość materiałów przeznaczonych do przejęcia wynosi 267 j.a.

Archiwiści oddziału krakowskiego przejrzeli dokumenty zgromadzone w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Krakowie i Komendzie Powiatowej Policji w Olkuszu. Łącznie przejrzano 584 j.a., z czego do przejęcia do zasobu IPN przewidziane są 24 j.a.

Pracownicy OAIPN w Lublinie prowadzili prace w Areszcie Śledczym w Krasnymstawie. W wyniku przeglądu przejęto 581 j.a.

W ramach współpracy z Policją archiwiści Oddziału IPN w Łodzi systematycznie dokonywali przeglądu akt w archiwach policyjnych. Łącznie przejrzano 5487 j.a., z czego do przejęcia zakwalifikowano 2 j.a.

W 2017 r. pracownicy OAIPN w Poznaniu prowadzili przegląd materiałów w archiwach i składnicach akt Policji województwa wielkopolskiego: Komendzie Wojewódzkiej Policji w Poznaniu wraz z Archiwum Zamiejscowym KWP w Pile, Komendzie Powiatowej Policji w Szamotułach, Komendzie Powiatowej Policji w Złotowie, Komendzie Powiatowej Policji w Środzie Wielkopolskiej oraz Komendzie Powiatowej Policji w Chodzieży. Przeglądem objęto łącznie 5920 j.a., z czego do przejęcia przewidzianych jest 175 j.a.

Przegląd materiałów archiwalnych prowadzony przez archiwistów oddziału szczecińskiego, objął dokumentację zgromadzoną w Sądzie Okręgowym w Szczecinie, Sądzie Okręgowym Słubicach, w WKU w Koszalinie oraz w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Szczecinie. Ogółem do przejęcia przewidziano 143 j.a.

W okresie sprawozdawczym prace nad typowaniem materiałów w celu przejęcia do wrocławskiego OAIPN odbywały się w Archiwum Wojskowym w Oleśnicy i Komendzie Wojewódzkiej Policji we Wrocławiu. Przejrzano 86 692 j.a., z czego do przejęcia wytypowano 430 j.a.

Pracownicy Delegatury w Bydgoszczy kontynuowali przeglądy akt i kart ewidencyjnych w WKU w Bydgoszczy. W wyniku tych prac 250 kart wytypowano do przejęcia. Na prośbę Urzędu Miasta

w Koronowie pracownicy Delegatury przeprowadzili także przegląd dokumentacji wytworzonej przez Kolegium ds. Wykroczeń przy Naczelniku Miasta i Gminy w Koronowie, przez przedsiębiorstwo Zieleń Miejska w Bydgoszczy, w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy, Komisariacie Policji Bydgoszcz-Fordon i w Komendzie Powiatowej Policji w Inowrocławiu, a także WKU w Toruniu i Włocławku. W rezultacie przejęto do zasobu 64 j.a. oraz 304 karty ewidencyjne.

Pracownicy Wydziału Archiwalnego Delegatury IPN w Kielcach prowadzili przegląd w archiwum Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach oraz Komendy Powiatowej Policji.

Przegląd w archiwum Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie (1200 j.a.) zaowocował natomiast wytypowaniem do przejęcia do zasobu Delegatury IPN w Olsztynie 32 j.a.

4.2.2. Opracowywanie zasobu

W 2017 r. opracowywanie zasobu archiwalnego prowadzono zgodnie z procedurą dotyczącą opracowania technicznego, oceny statusu i oznaczania materiałów archiwalnych niestanowiących wyodrębnionego, tajnego zbioru w archiwum IPN, będącą załącznikiem do Zarządzenia Prezesa IPN nr 31/16 z dnia 29 czerwca 2016 r., zakładającą m.in.:

– paginację zapisanych stron materiałów archiwalnych;
– zszywanie akt udostępnianych poza IPN;
– przekazywanie do konserwacji dokumentów w złym stanie zachowania, którym po wykonaniu prac zabezpieczających i paginacji jest nadawana postać cyfrowa, a następnie tworzy się dla nich oprawy introligatorskie;
– wyłączanie z teczek spraw dokumentów innych niż papierowe, tj. mikrofilmów szpulowych, szklanych negatywów, kaset VHS itp.;
– dokonywanie oceny dokumentów w kontekście przepisów ustawy o ochronie informacji niejawnych.

W omawianym roku sprawozdawczym w ramach opracowywania materiałów archiwalnych w Archiwum IPN w Warszawie kontynuowano następujące zadania:

– Opracowywanie techniczne jednostek archiwalnych wytypowanych w toku kwerend do udostępnienia oraz przeznaczonych do digitalizacji planowej. Prace polegały na zabezpieczeniu teczek w taki sposób, aby uchronić je przed zniszczeniem, kradzieżą, zdekompletowaniem bądź zagubieniem. Przyjęta praktyka w tym zakresie zakładała także odbudowę (nadanie) układu poszczególnych dokumentów wewnątrz teczki. W 2017 r. opracowano łącznie 12 562 j.a.
– Weryfikacja akt w kontekście przepisów o ochronie informacji niejawnych. W 2017 r. ocenie poddano 29 626 j.a. papierowych i mikrofilmów.
– Anonimizacja i wyłączenia. Opracowano 1079 j.a.
– Planowe opracowywanie dokumentów przekazanych do zasobu IPN w workach ewakuacyjnych, w stanie tzw. rozsypu, bez ewidencji archiwalnej. W 2017 r. uporządkowano 0,5 mb rozsypu akt przekazanego przez byłe Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W oddziałach i delegaturach opracowywanie zasobu było związane przede wszystkim z uzupełnianiem opisów archiwaliów w systemie Cyfrowe Archiwum. Dane dotyczące przebiegu tych prac zostały przedstawione w części dotyczącej zasobów cyfrowych.

W okresie sprawozdawczym prowadzono prace związane z opracowywaniem technicznym i porządkowaniem przede wszystkim nabytków oraz materiałów paszportowych. Opracowaniem technicznym według wspomnianych wyżej zasad objęto łącznie w oddziałach i delegaturach 42 547 j.a. Wśród oddziałów największą liczbę jednostek zabezpieczono w ten sposób w Białymstoku – 5514 j.a., we Wrocławiu – 4416 j.a., w Gdańsku – 3788 j.a. oraz Katowicach – 3766 j.a. Ponadto archiwiści poddawali materiały archiwalne ocenie w kontekście ustawy o ochronie informacji niejawnych. W 2017 r. zweryfikowano w oddziałach i delegaturach klauzule tajności 44 856 j.a.

Spośród najważniejszych prac związanych z opracowywaniem i porządkowaniem zasobu w jednostkach terenowych pionu archiwalnego można wymienić:

– W OAIPN w Białymstoku kontynuowano odtwarzanie układu pierwotnego akt paszportowych WUSW w Białymstoku oraz włączanie do teczek kart odnalezionych w workach ewakuacyjnych w stanie rozsypu.

– W OAIPN w Katowicach – prace porządkowe nad zbiorami akt paszportowych z RUSW/MUSW/WUSW: Częstochowa (uporządkowano 332,5 mb), Jastrzębie Zdrój (uporządkowano 7,5 mb) oraz nad materiałami odnalezionymi w workach ewakuacyjnych, z których w roku sprawozdawczym udało się odzyskać około 0,5 mb akt (m.in. teczki personalne i pracy tajnych współpracowników MUSW Siemianowice Śląskie oraz materiały operacyjne i administracyjne KWMO/WUSW Katowice Wydział V).

– W OAIPN w Krakowie – sporządzenie topografii zespołów akt paszportowych WUSW w Krakowie, WUSW w Tarnowie oraz WUSW w Nowym Sączu.

– W OAIPN w Rzeszowie – uporządkowanie i opracowanie 2351 j.a. (głównie akt osobowych, administracyjnych i operacyjnych SB i MO).

– W OAIPN w Szczecinie – uporządkowanie i opracowanie techniczne materiałów przejmowanych w formach darowizn. Przekazywane materiały weryfikowano pod kątem zasadności włączenia do zasobu IPN, inwentaryzowano oraz nadawano im wstępny układ, ewidencjonowano i indeksowano, a ich pełne opisy zostały umieszczone w systemie Cyfrowe Archiwum. Łącznie opracowaniu technicznemu poddano 3335 j.a.

– W OAIPN we Wrocławiu – prace porządkowe nad serią akt paszportowych WUSW w Legnicy i we Wrocławiu polegające na ułożeniu akt wg dawnych sygnatur archiwalnych (EALG i EAWR), wiązaniu w paczki i ponownym układaniu na regałach archiwalnych (uporządkowano 80 835 j.a., co stanowi 184,15 mb). Ponadto rozpoczęto opracowywanie darów osób prywatnych oraz kontynuowano opracowywanie materiałów archiwalnych przekazanych przez instytucje. W okresie sprawozdawczym opracowano 5 aneksów do spisów materiałów wcześniej przejętych, zawierających łącznie 4682 j.a., co stanowi 24,93 mb.

– W Delegaturze w Bydgoszczy kontynuacja prac porządkowych nad książeczkami paszportowymi przekazanymi przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy (nadanie zbiorowi układu alfabetycznego). W okresie sprawozdawczym ułożono około 6 mb akt. Ponadto spakowano w kartony bezkwasowe 300,05 mb materiałów archiwalnych.

4.2.3. Skontrum

W 2017 r. w OAIPN w Krakowie przeprowadzono skontrum zasobu archiwalnego w zakresie dokumentacji mikrofilmowej (jackety i diazo) oraz materiałów archiwalnych znajdujących się poza pomieszczeniami magazynowymi OAIPN w Krakowie, a pozostających w dyspozycji pracowników innych jednostek organizacyjnych Oddziału IPN w Krakowie.

Skontrum kontynuowane było także w OAIPN we Wrocławiu. Przeglądowi poddano akta przejęte na podstawie 21 spisów zdawczo-odbiorczych, łącznie 693 j.a., co stanowi 15,11 mb. Prace dotyczyły: akt osobowych funkcjonariuszy cywilnych organów bezpieczeństwa państwa oraz materiałów administracyjnych przekazanych przez KWP w Opolu i KWP we Wrocławiu, akt osobowych żołnierzy przekazanych przez Archiwum Wojskowe w Oleśnicy, akt sądowych przekazanych przez Sąd Okręgowy w Opolu oraz sądy rejonowe w Strzelcach Opolskich i Świdnicy, akt osób internowanych użyczonych przez Archiwum Państwowe w Opolu. Podczas skontrum weryfikowano zgodność stanu magazynowego z posiadaną ewidencją i nanoszono poprawki na pierwszym egzemplarzu spisu zdawczo-odbiorczego.

W roku sprawozdawczym rozpoczęto skontrum zasobu archiwalnego Delegatury IPN w Kielcach. Prace te dotyczyły 54 350 j.a., tj. około 273,8 mb.

4.2.4. Wyodrębniony tajny zbiór w archiwum IPN

Od 1 stycznia do 16 czerwca 2017 r. służby specjalne kontynuowały przegląd wyodrębnionego tajnego zbioru, zgodnie z obowiązkiem wynikającym z przepisu art. 19 ustawy z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 749). W okresie tym Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, Straż Graniczna oraz służby podlegające Ministrowi Obrony Narodowej – Służba Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służba Wywiadu Wojskowego – przejrzały 8767 j.a.

W wyniku zakończonego w czerwcu przeglądu wnioski o nadanie klauzuli tajności skierowały Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu oraz Minister Obrony Narodowej. ABW skierowała wnioski o nadanie klauzuli tajności dotyczące 1457 j.a. i 8 sygnatur (kartoteki), AW dotyczące – 172 j.a., a MON – 73 j.a. z rekomendacji Szefa SKW oraz 260 j.a. z rekomendacji Szefa SWW. Prezes IPN, po uzyskaniu rekomendacji powołanej przez niego komisji, nadał klauzulę tajności 314 j.a., przy czym z 2 j.a. zniósł klauzulę tajności, po uzyskaniu pozytywnej opinii służby (ABW). W odniesieniu do 413 j.a. i 8 sygnatur Prezes IPN nie zajął stanowiska, gdyż ABW wnioskująca o nadanie klauzuli tajności nie przekazała dokumentów do zasobu Archiwum IPN. W wypadku pozostałych dokumentów, ujętych na wnioskach służb, Prezes odmówił nadania klauzuli tajności.

Wielkość zbioru aktowego i ewidencyjnego, któremu nadano klauzulę tajności na podstawie art. 19 ust. 2 cytowanej ustawy, na koniec okresu sprawozdawczego wynosiła ogółem 5,06 mb, w tym 0,18 mb stanowiły kartoteki, a 4,88 mb dokumenty aktowe. W porównaniu z wielkością z 31 grudnia 2016 r. metraż byłego zbioru wyodrębnionego zmalał o 344,59 mb.

Od 1 stycznia do 31 grudnia 2017 r. do Wydziału Zarządzania Zasobem Archiwalnym wpłynęło 14 280 zapytań i spraw, w tym: 10 406 z Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych, 7 zapytań z oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, 35 zapytań z Wydziału i referatów udostępniania, 2 zapytania z Biura Ochrony, 816 zapytań od uprawnionych podmiotów (Policja, MSWiA) oraz 3014 zapytań (dotyczących 3489 osób) ze służb specjalnych.

Łącznie udzielono 16 399 odpowiedzi: 12 371 pionowi lustracyjnemu, 15 pionowi ścigania, 75 pionowi archiwalnemu, 3 pionowi ochrony, 826 uprawnionym podmiotom oraz 3109 (dotyczących 3600 osób) służbom specjalnym.

W 2017 r. z likwidowanego zbioru wyodrębnionego udostępniono 8776 j.a. służbom specjalnym oraz 9 j.a. prokuratorom Biura Lustracyjnego i oddziałowych biur lustracyjnych.

4.2.5. Konserwacja

W 2017 r. pracom konserwatorskim poddano 37 654 karty w 8124 j.a. W komorze fumigacyjnej, w ramach konserwacji prewencyjnej, przeprowadzono 41 cykli (ok. 200 mb) dezynfekcji materiałów archiwalnych skażonych mikrobiologicznie.

W celu sprawdzania stanu czystości mikrobiologicznej dokumentów podejrzanych o skażenie powietrza w pomieszczeniach Archiwum IPN i skuteczności procesu dezynfekcji zlecano badania mikrobiologiczne. W 2017 r. wykonywali je mikrobiolodzy ze Stowarzyszenia „Archivum Patriae" i Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego. W Archiwum IPN w Centrali IPN badania mikrobiologiczne przeprowadzono czterokrotnie.

W ramach nadzoru nad warunkami temperaturowo-wilgotnościowymi prowadzono w magazynach AIPN kontrolę monitoringu elektronicznego. Zamontowany system pomiarów pozwala na stałą rejestrację warunków i raportowanie.

W jedynej w IPN specjalistycznej pracowni prowadzonej przez Sekcję Konserwacji i Zabezpieczania Zasobu Archiwalnego AIPN w Warszawie zabiegom konserwatorskim poddawano

archiwalia, których stan utrudniał lub uniemożliwiał udostępnianie lub digitalizację. W okresie sprawozdawczym zabiegami tymi objęto 256 j.a. (18 679 kart) z zasobu Centrali i oddziałów (Gdańsk, Kraków, Poznań, Łódź) oraz, w ramach współpracy zagranicznej, z instytucji polonijnych. Zniszczenia uniemożliwiające udostępnianie tych materiałów polegały na skażeniu mikrobiologicznym części dokumentów, degradacji podłoża papierowego spowodowanej procesem zakwaszenia, zabrudzeniu, zniszczeniach mechanicznych lub były wynikiem niewłaściwie wykonanych reperacji. Celem prac było zahamowanie procesów degradacji, wzmocnienie strukturalne, podniesienie walorów estetycznych i właściwe opakowanie. Zabiegi konserwatorskie obejmowały wiele czynności, począwszy od oczyszczania podłoża do pełnej konserwacji obejmującej rozszywanie ksiąg, odkwaszanie, reperacje, laminowanie bibułką pokrytą klejem termoaktywnym, uzupełnianie ubytków masą celulozową, prasowanie, zszywanie, wykonywanie opraw i specjalnych opakowań. Stosowano profesjonalne metody, środki i materiały konserwatorskie.

Wybrane obiekty objęte pracami konserwatorskimi:

– Afisze, plakaty i inne druki ulotne rozplakatowywane lub kolportowane w Krakowie w latach 1980–1981 dotyczące m.in. działalności NSZZ „Solidarność", upamiętniające uchwalenie Konstytucji 3 maja, afisze informujące o mszach i wydarzeniach kulturalnych związanych z obchodami rocznic narodowych, plakaty wyborcze, broszura ze statutem „Solidarności". Obiekty bardzo zróżnicowane ze względu na stan zachowania, często brudne, ze śladami tynku i skażenia mikrobiologicznego. Dodatkowo część uległa zniszczeniom mechanicznym (ubytki, rozerwania). Kompleksowej konserwacji poddano całość przekazanej dokumentacji, czyli ponad 880 obiektów. Prace obejmowały dezynfekcję, oczyszczanie, kąpiele i dodatkowo rozklejanie kart, odkwaszanie, planaż, uzupełnianie ubytków masą papierową, podklejanie bibułką, prasowanie i miejscowe retusze. Dokumenty umieszczono w tekturowych teczkach, pozwalających na przechowywanie obiektów wielkoformatowych w poziomie.

– Archiwalia przekazane do Archiwum IPN przez anonimowego darczyńcę, ukryte przez wiele lat (prawdopodobnie tuż przed wybuchem II wojny światowej) w bańce do przechowywania mleka. Dokumenty dotyczą Władysława Klekota „Bociana", żołnierza 6. Pułku Piechoty Legionów, odznaczonego m.in. srebrnym krzyżem Orderu „Virtuti Militari". Zbiór obejmuje dokumenty papierowe, fotografie, medale i odznaczenia. Towarzyszą im nietypowe artefakty: wzory haftów na kalce i przedmioty tekstylne. Po dezynfekcji przeprowadzono kompleksowe zabiegi konserwatorskie mające na celu oczyszczenie, wzmocnienie struktury podłoża papierowego, konserwację fotografii i pozostałych artefaktów. Archiwalia zabezpieczono w odpowiednich opakowaniach.

– Spuścizna po Tadeuszu Starzyńskim, komisarzu KG PP w Warszawie, żołnierzu Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, przekazana przez darczyńców ze Szkocji. Kolekcja obejmuje wiele dokumentów, wśród nich nietypowe, wymagające odpowiedniego zabezpieczenia konserwatorskiego. Takimi są np. opłatki wigilijne z lat 1939–1943, które umieszczono w specjalnych obwolutach poliestrowych. Pracom polegającym na oczyszczaniu, usuwaniu taśm samoprzylepnych, odkwaszaniu i reperacjom poddano też inne wybrane dokumenty.

– Kolekcja Ewy i Andrzeja Stolarskich. Pracom konserwatorskim poddano część materiałów, m.in. kalendarzyki kieszonkowe z zasuszonymi kwiatami.

– Dokumenty przekazane do zasobu przez Annę Łasic, dotyczące jej dziadka – Augustyna Szynkiewicza. Prace konserwatorskie obejmowały oczyszczenie powierzchni, kąpiele, odkwaszanie, planaż, reperacje, uzupełnianie ubytków masą papierową i bibułką japońską.

– Flaga z naszytym symbolem swastyki. Zdezynfekowano obiekt, usunięto zardzewiałe szpilki, oczyszczono na sucho i na mokro, wykonano reperacje krawieckie, prasowanie i umieszczono w opakowaniu ochronnym.

– Plan urbanistyczny przebudowy Warszawy, wersja z 1940 r., sporządzony przez niemieckich architektów: Huberta Grossa i Ottona Nurnbergera pod kierunkiem Friedricha Pabsta, przeznaczony dla Hansa Franka. Kontynuowano prace obejmujące podklejanie przedarć i odspojeń, uzupeł-

nianie ubytków kolorystycznie dobranymi papierami, płótnem i bibułką japońską oraz prasowanie w prasie. Przygotowano specjalne pudło z tektury bezkwasowej.

– Akta KW PZPR z 1988 r. Dokumenty z widocznymi śladami nadpalenia i skażenia mikrobiologicznego wymagały specjalistycznych prac, które miały na celu dezynfekcję, oczyszczanie oraz wzmocnienie podłoża papierowego. Podjęto decyzję, że po odpowiednim przygotowaniu powierzchnie kart zostaną wzmocnione bibułką termoaktywną. Wmontowanie podczas tego procesu paska z papieru bezkwasowego pozwoliło na bezpieczne scalenie dokumentów klipsem archiwalnym.

– Prace związane z dezynfekcją, oczyszczaniem i przepakowaniem odzieży należącej do ofiar Grudnia 1970 – Juliana Święcickiego, Zygmunta Toczka, Waldemara Szumińskiego i Stefana Stawickiego. Dodatkowo sporządzono opinię konserwatorską w celu użyczenia artefaktów poza Archiwum IPN.

– Prace związane z oczyszczaniem zdjęć sygnalnych MBP (w tym negatywów szklanych i poliestrowych).

Wspomnieć należy, że w pracowni konserwacji AIPN przeprowadzono warsztaty z zakresu zabezpieczania archiwaliów dla 2 pracowników Archiwum MSW Gruzji, a prace konserwatorskie AIPN wielokrotnie prezentowano podczas wizyt przedstawicieli delegacji polskich i zagranicznych, zwiedzających Archiwum IPN.

Oddziały i delegatury Instytutu na ogół we własnym zakresie wykonują tylko podstawowe zabiegi zabezpieczające. Materiały wymagające bardziej specjalistycznych działań są przekazywane do Sekcji Konserwacji AIPN.

W odniesieniu do zasobu oddziałów IPN działania konserwatorskie objęły:

– OAIPN w Białymstoku – zabiegom poddano 3895 kart z 439 j.a.

– OAIPN w Gdańsku – 1031 kart z 24 j.a. przesłano w celu przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich do pracowni konserwacji AIPN w Warszawie. Ponadto procesowi dezynfekcji poddano 322,14 mb akt (w AIPN oraz w firmie zewnętrznej).

– OAIPN w Krakowie – 5532 j.a. przesłano do AIPN w Warszawie, gdzie zostały poddane procesowi odgrzybiania w komorze fumigacyjnej.

– OAIPN w Katowicach – przeprowadzano prace polegające na zabezpieczeniu zniszczonych kart i okładek j.a. przed dalszymi uszkodzeniami oraz przeprowadzono odkażanie akt w pracowni konserwacji AIPN w Warszawie.

– w OAIPN w Lublinie – prace konserwatorskie objęły 1000 kart z 6 j.a.

– w OAIPN w Łodzi – zabiegom konserwatorskim poddano 12 162 karty z 1766 j.a.

– w OAIPN w Poznaniu – konserwacji poddano 101 j.a.

– w OAIPN w Rzeszowie – podczas przygotowywania materiałów archiwalnych do skanowania zabiegom konserwatorskim poddawano pojedyncze, najbardziej zniszczone karty.

– w OAIPN w Szczecinie zabiegom konserwatorskim poddano głównie wielkoformatowe mapy, plany, karty pomocy ewidencyjnych oraz oleaty.

4.2.6. Magazyny archiwalne

W omawianym okresie sprawozdawczym Wydział Zarządzania Zasobem Archiwalnym sprawował opiekę nad 31 pomieszczeniami magazynowymi w dwóch różnych lokalizacjach w Warszawie (obiekty przy ul. Kłobuckiej 21 oraz pl. Krasińskich 2/4/6). Oddziały i delegatury wykorzystywały w sumie 78 pomieszczeń magazynowych.

W 2017 r. łącznie wypożyczono z magazynów 309 959 j.a., zwrócono natomiast 296 654 j.a. (w tym w Archiwum IPN w Warszawie odpowiednio: 122 329 i 118 837 j.a.). W minionym roku odnotowano zmniejszenie się, w stosunku do 2016 r., liczby wypożyczanych dokumentów oryginalnych, co jest związane z udostępnianiem coraz większej liczby materiałów w wersji elektronicznej.

Podobnie jak w latach ubiegłych również i w 2017 r. wykonywano prace porządkowe i reorganizacyjne w magazynach AIPN:

1. zabezpieczono w pudłach bezkwasowych dokumenty cywilnych oraz wojskowych organów bezpieczeństwa państwa, łącznie 1870 mb;
2. przeprowadzono skontrum 63 mb (23 075 j.a.), materiałów archiwalnych Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i Stołecznego Urząd Spraw Wewnętrznych w Warszawie;
3. zabezpieczono w kopertach bezkwasowych 9800 kart uposażeń Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie;
4. kontynuowano prace związane z porządkowaniem zbioru pieczęci z zespołu MSW, łącznie uporządkowano oraz zabezpieczono w pudłach bezkwasowych 300 pieczęci;
5. zakończono prace związane z porządkowaniem map (uporządkowano 130 map);
6. rozpoczęto prace nad porządkowaniem zbioru afiszy i plakatów z zasobu po Głównej Komisji (przesygnowano i uporządkowano 900 afiszy i plakatów);
7. zabezpieczono w kopertach bezkwasowych blisko 2 tysiące mikrofilmów z zespołu Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie;
8. rozpoczęto prace związane z porządkowaniem zdjęć ze zbiorów Głównej Komisji (uporządkowano i zabezpieczono w obwolutach bawełnianych, pudłach bezkwasowych ponad 20 tysięcy zdjęć);
9. ułożono oraz uporządkowano łącznie ponad 74 tysiące książeczek paszportowych z serii EAPL, EAOS, EATI, EA, EAPP, w tym 4 tysiące książeczek osygnowano oraz zabezpieczono w kopertach i pudłach bezkwasowych;
10. opracowano oraz zabezpieczono w pudłach bezkwasowych mikrofilmy z Głównej Komisji, które wprowadzono do bazy danych (łącznie 258 mikrofilmów);
11. przepakowano w obwoluty i pudła bezkwasowe 2 mb materiałów fotograficznych (negatywy szklane, negatywy celuloidowe, negatywy celuloidowe 35 mm, odbitki papierowe) oraz przygotowano aneks do spisu akt.

Spośród prac porządkowych i reorganizacyjnych w magazynach archiwalnych oddziałów IPN wspomnieć można m.in. o:

– powiększeniu o 90 m powierzchni magazynowej w OAIPN w Białymstoku przez dostawienie nowych regałów oraz o przeprowadzeniu prac porządkowych polegających na generalnym sprzątaniu magazynów;

– ukończeniu w OAIPN w Katowicach dyslokacji ok. 1400 mb akt w związku z wymianą regałów i przepakowaniu materiałów w pudła bezkwasowe;

– dwukrotnym przeprowadzeniu naprawy i serwisowania regałów jezdnych (łącznie dokonano naprawy 12 regałów) w OAIPN w Krakowie;

– powiększeniu o 19 mb powierzchni magazynowej w OAIPN w Lublinie, przez dodanie 3 regałów stojących oraz przepakowaniu 170 mb akt w pudła bezkwasowe;

– przepakowaniu w OAIPN w Łodzi ok. 6 mb najbardziej narażonych na zniszczenie materiałów archiwalnych do teczek bezkwasowych, zabezpieczeniu ok. 20 mb książeczek paszportowych przez przepakowanie ich z plastikowych pojemników do tekturowych pudeł oraz relokacji ok. 88,5 mb materiałów archiwalnych;

– podjęciu w OAIPN w Szczecinie, w związku z brakiem rezerwy magazynowej, prac adaptacyjnych pomieszczeń na nowe magazyny.

4.2.7. Archiwum Zakładowe

Na dzień 31 grudnia 2017 r. w archiwach zakładowych Centrali, oddziałów i delegatur IPN zgromadzono łącznie 2287,728 mb, co stanowi 189 743 j.a. materiałów archiwalnych i dokumentacji niearchiwalnej, w tym kategorii A – 84 492 j.a. (tj. 787,187 mb), a kategorii B – 105 251 j.a. (tj. 1500,541 mb).

Największym zasobem dysponuje Archiwum Zakładowe Centrali IPN – 769,362 mb, co stanowi 49 836 j.a. (z czego kategorii A – 17 952 j.a., tj. 193,026 mb i kategorii B – 31 884 j.a., tj. 576,336 mb), zarejestrowanych na 1584 spisach zdawczo-odbiorczych.

Wśród oddziałów IPN największy metraż mają archiwa zakładowe prowadzone przez OAIPN w Warszawie – 211,49 mb (126,55 mb kategorii A i 84,94 mb kategorii B), w Gdańsku – 175,56 mb (39,66 mb kategorii A i 135,9 kategorii B), we Wrocławiu – 171,6 mb (56 mb kategorii A i 115,6 mb kategorii B) i Szczecinie – 154,42 mb (85,58 mb kategorii A i 68,84 mb kategorii B).

W okresie sprawozdawczym odnotowano łącznie wypożyczenia 4190 j.a. – z tego najwięcej udostępniły archiwa zakładowe oddziałów IPN w Katowicach (1284 j.a.), Szczecinie (657 j.a.) oraz w Centrali IPN w Warszawie (568 j.a.).

W ciągu 2017 r. archiwa zakładowe IPN przejęły łącznie 191,735 mb, co stanowi 14 681 j.a., z czego kategorii A – 2731 j.a. (53,985 mb) oraz kategorii B – 11 691 j.a. (129,72 mb).

Największe przejęcie materiałów archiwalnych i dokumentacji niearchiwalnej odnotowano w Archiwum Zakładowym Centrali IPN – przyjęło 44,75 mb, tj. 2449 j.a. (kategorii A – 423 j.a., tj. 7,44 mb i kategorii B – 2026 j.a., tj. 37,31 mb).

W oddziałach i delegaturach IPN najwięcej materiałów archiwalnych i dokumentacji niearchiwalnej przejęto w Szczecinie – 33,52 mb, tj. 1495 j.a., w Katowicach – 19,25 mb, tj. 925 j.a. oraz w Poznaniu – 17,505 mb, tj. 2489 j.a.

Jako najważniejsze prace związane z działalnością Archiwum Zakładowego w Centrali IPN można wymienić wydanie zgody na zniszczenie dokumentacji niearchiwalnej kategorii Bc Wydziału Budżetu (Biuro Budżetu i Finansów): 267 j.a., tj. 8,00 mb, Wydziału Księgowości i Obsługi Finansowej (Biuro Budżetu i Finansów): 74 j.a., tj. 1,85 mb, Sekcji Kancelarii Ogólnej (Wydział Gospodarczy Biura Administracyjno-Gospodarczego): 71 j.a., tj. 2,30 mb, Biura Prezesa (w tym również dokumentacja byłej Komisji do Spraw Etyki, sekretariatu byłego Zastępcy Prezesa Pawła Ukielskiego oraz sekretariatu byłej Zastępcy Prezesa Agnieszki Rudzińskiej): 33 j.a., tj. 0,21 mb i 20 nośników elektronicznych, sekretariatu Dyrektora Generalnego: 7 j.a., tj. 0,02 mb i 1 nośnik elektroniczny, Kolegium IPN (dokumentacja Rady IPN): 2 j.a., tj. 0,10 mb (łącznie wydano zgodę na brakowanie 454 j.a., co stanowiło 12,48 mb i 21 nośników elektronicznych) oraz udział przedstawicieli Archiwum Zakładowego w pracach komisji brakowania dokumentacji niearchiwalnej kategorii Bc.

Pracownicy archiwum, w ramach kontynuacji prac w zakresie realizacji Uchwały nr 5/09 Kolegium IPN-KŚZpNP z 8 września 2009 r. w sprawie wyłączenia materiałów po byłej GKBZpNP znajdujących się w Archiwum Zakładowym i włączenia ich do zasobu historycznego IPN-KŚZpNP, przygotowali do wyłączenia korespondencję Zh Ko z lat 1979–1999 w ilości 1184 j.a.

Do modułu wspomagającego obsługę Archiwum Zakładowego w ramach aplikacji e-Kancelaria w 2017 r. wprowadzono 2449 rekordów. Rozpoczęto prace mające na celu umożliwienie korzystania z ww. modułu pracownikom archiwów zakładowych w jednostkach terenowych IPN. Dodatkowo zorganizowano i przeprowadzono warsztaty (w dwóch turach) dla archiwistów z oddziałów i delegatur Instytutu, poświęcone funkcjonowaniu ww. modułu. Zainicjowano także prace związane z zarządzeniem w sprawie postępowania z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną w Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Zmiany dotychczasowych przepisów objęły przede wszystkim: archiwizację akt postępowań prokuratorskich, opracowywanie materiałów ulotnych oraz digitalizację materiałów archiwalnych z zasobu archiwum zakładowego.

Ponadto pracownicy Archiwum Zakładowego Centrali przeprowadzili kontrole funkcjonowania archiwów zakładowych w oddziałach Instytutu w Białymstoku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu oraz delegaturach IPN w Bydgoszczy, Kielcach, Olsztynie, Opolu i Radomiu.

Spośród najważniejszych prac archiwów zakładowych oddziałów i delegatur można wymienić:

– w Białymstoku – prowadzenie przez pracownika Archiwum Zakładowego konsultacji oraz szkolenia w zakresie stosowania instrukcji kancelaryjnej i archiwalnej;

– w Gdańsku – przeprowadzenie brakowania 803 j.a., tj. 20,26 mb dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc;

– w Krakowie – przeprowadzenie przez pracownika Zespołu Archiwum Zakładowego szkolenia i konsultacji z zakresu porządkowania dokumentacji przekazywanej do Archiwum Zakładowego dla osób porządkujących dokumentację z Oddziałowego Biura Administracyjno-Finansowego, Oddziałowego Biura Lustracyjnego oraz Kancelarii Tajnej Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie, ponadto zdigitalizowanie 20 j.a.;

– w Łodzi – przeprowadzenie relokacji całego zasobu (104,06 mb) i opracowanie jego topografii, przepakowanie części zasobu w pudła bezkwasowe (55 pudeł) oraz uczestnictwo pracowników w brakowaniu 71 j.a., tj. 0,61 mb dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc innych komórek organizacyjnych Oddziału IPN w Łodzi;

– w Szczecinie – brakowanie 14 j.a., tj. 0,18 mb dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc oraz sporządzenie w ramach prac komisji do brakowania akt protokołów brakowania dokumentacji niearchiwalnej zawierające łącznie 874 j.a, co stanowi 20,42 mb;

– w Kielcach – brakowanie 1043 j.a., tj. 8,21 mb dokumentacji niearchiwalnej kat. Bc.

4.3. Zasoby cyfrowe

Jednym z priorytetowych zadań pionu archiwalnego jest cyfryzacja zasobu zgromadzonego w Archiwum IPN. W okresie sprawozdawczym w ramach tego przedsięwzięcia kontynuowano proces digitalizacji materiałów archiwalnych oraz opracowywania systemu informatycznego Cyfrowe Archiwum, który docelowo będzie zawierać informacje o całym zasobie Instytutu.

Cyfrowe Archiwum stanowi również podstawę publikowanego na stronie internetowej IPN inwentarza archiwalnego, zapewniającego opis zasobu na poziomie jednostek archiwalnych.

4.3.1. Tworzenie pomocy archiwalnych

W 2017 r. kontynuowano realizację umowy z 30 października 2012 r. zawartej pomiędzy IPN a Konsorcjum, w którego skład wchodzi Comp S.A. i Enigma Systemy Ochrony Informacji Sp. z o.o. na dostawę, instalację i konfigurację systemu Cyfrowe Archiwum.

19 stycznia 2017 r. nastąpiło wdrożenie nowej wersji systemu. Wśród 20 nowych rozwiązań, których potrzebę zgłaszali użytkownicy, znalazły się m.in.:

– wprowadzenie oznaczeń wydruków kart kartotecznych – dzięki modyfikacji na każdej karcie drukowanej z systemu znajdują się informacje dotyczące klauzuli i pochodzenia karty (nazwa kartoteki, z której pochodzi karta, nazwa aktotwórcy oraz sygnatura akcesji), poprawiono również jakość wydruku oraz wprowadzono możliwość drukowania obrazu w orientacji pionowej i poziomej;

– przeniesienie funkcji zarządzania słownikami z roli „Konserwator” do roli „Administrator opisu j.a.”;

– dodanie w raporcie „Książka nabytków” podsumowania dla nabytków zawierających pliki cyfrowe;

– wprowadzenie możliwości grupowego usuwania komunikatów generowanych w zakładce „Komunikaty użytkownika”;

– rozszerzenie funkcjonalności rejestru „Usunięte opisy j.a.”;

– wprowadzenie dodatkowych kryteriów wyszukiwania w rejestrach „Rejestr przesunięcia do akcesji (edytor rejestracji akcesji – przekazujący)” i „Rejestr przesunięcia do akcesji (edytor rejestracji akcesji – przyjmujący)”;

– modyfikacja sposobu generowania opisów akt o charakterze osobowym przekazywanych do publicznego inwentarza archiwalnego IPN.

Wprowadzenie tej ostatniej zmiany było konsekwencją uchwały nr 11/16 Kolegium IPN-KŚZpNP z dnia 25 października 2016 r. w sprawie formy inwentarza archiwalnego IPN-KŚZpNP, popartej decyzją Prezesa IPN. Zgodnie z powyższymi normatywami wewnętrznymi, umieszczane w inwentarzu archiwalnym opisy akt o charakterze osobowym otrzymały rozszerzoną formę, zawierającą również informacje o rodzaju akt osobowych.

Ponadto, zgodnie z umową zawartą z firmą Enigma 8 listopada 2016 r., do Cyfrowego Archiwum zaimportowano 32 573 rekordy na poziomie opisu j.a. i 10 042 rekordy indeksu osobowego, utworzonych w pliku Access.

17 października 2017 r. została podpisana kolejna umowa z Konsorcjum Comp S.A. i Enigma Systemy Ochrony Informacji Sp. z o.o. Jej przedmiotem był zakup dodatkowych godzin deweloperskich na rozwój systemu, wsparcie administracyjne i projektowe systemu, a także wykonanie nowych rozwiązań lub zmian w systemie oraz opieka serwisowa.

W ramach nowej umowy, z uprzednio przygotowanych i przesłanych do oszacowania propozycji zmian wybrano 18 najbardziej potrzebnych, które usprawnią Cyfrowe Archiwum. Po pozytywnej weryfikacji nowych rozwiązań, przeprowadzonej w grudniu 2017 r., pod koniec stycznia 2018 r. zostaną one udostępnione w systemie.

Wdrażaniem nowych funkcji w Cyfrowym Archiwum i bieżącą obsługą systemu zajmują się pracownicy Sekcji Tworzenia Pomocy Archiwalnych Wydziału Zasobów Cyfrowych Archiwum IPN.

Bieżące prace sekcji koncentrowały się na wprowadzaniu do Cyfrowego Archiwum opisów materiałów archiwalnych, przede wszystkim materiałów wyłączonych z likwidowanego zbioru wyodrębnionego oraz akt osobowych funkcjonariuszy, żołnierzy i pracowników cywilnych organów bezpieczeństwa państwa.

W 2017 r. w Archiwum IPN wprowadzono 74 481 opisów jednostek archiwalnych, edytowano 32 342 opisy j.a. i zweryfikowano 104 456 opisów j.a. Dodano również 173 383 opisy na poziomie indeksu osobowego.

Ponadto w kartotece haseł wzorcowych geograficznych Cyfrowego Archiwum umieszczono 1118 nazw miejscowości i dodano 337 nazw miejscowości skojarzonych. Łącznie kartoteka zawiera 18 413 opisów haseł geograficznych.

Sporządzono również 23 biogramy, które zasiliły opisy haseł kartoteki wzorcowej osobowej (w tym 16 biogramów opracowano w AIPN). W Cyfrowym Archiwum znajduje się ogółem 107 biogramów (z czego 75 powstało w AIPN).

Wprowadzanie do Cyfrowego Archiwum opisów materiałów archiwalnych stanowiło również jedno z istotnych zadań archiwistów w oddziałach i delegaturach IPN. W 2017 r. wprowadzono 30 534 rekordy na poziomie opisu jednostek archiwalnych, edytowano 94 820 opisów, zweryfikowano 137 684 opisy, wprowadzono 224 852 opisy na poziomie indeksu osobowego. Opracowano również 7 biogramów, które zasiliły kartotekę wzorcową osobową.

Ogółem w 2017 r. do Cyfrowego Archiwum dodano 105 015 opisów j.a., edytowano 127 162 opisy j.a. i zweryfikowano 242 140 opisów j.a. Dodano również 398 235 opisów na poziomie indeksu osobowego. Szczegółowe dane zawiera tabela nr 4.

Według stanu na 31 grudnia 2017 r. Cyfrowe Archiwum w skali kraju objęło 17 204 588 rekordów opisujących poszczególne jednostki archiwalne, 20 306 017 opisów na poziomie indeksu osobowego, 641 033 opisy pomocy ewidencyjnych oraz 4478 opisów poszczególnych dokumentów.

Opracowywane w Cyfrowym Archiwum opisy jednostek archiwalnych stanowią podstawę inwentarza archiwalnego publikowanego na stronie internetowej Instytutu Pamięci Narodowej (http://inwentarz.ipn.gov.pl/).

W roku sprawozdawczym miały miejsce trzy transze rekordów z systemu Cyfrowe Archiwum do inwentarza archiwalnego (27 lutego, 21 czerwca i 25 października). W ich wyniku do publicznego inwentarza archiwalnego przekazano łącznie 287 682 rekordy.

Według stanu na 31 grudnia 2017 r. na stronie internetowej Instytutu Pamięci Narodowej zamieszczonych było łącznie 1 793 797 rekordów, w tym 347 007 opisów archiwaliów z zasobu Archiwum IPN oraz 1 446 790 opisów archiwaliów z zasobu oddziałów i delegatur IPN. Przyrost liczby rekordów w inwentarzu prezentuje tabela nr 4.

W 2017 r. archiwiści z Sekcji Tworzenia Pomocy Archiwalnych byli również zaangażowani w tworzenie tematycznych portali internetowych. Wyniki tych prac opisano w rozdziale dotyczącym popularyzacji zasobu archiwalnego.

4.3.2. Digitalizacja

Niezwykle istotnym zadaniem Archiwum IPN jest digitalizacja materiałów archiwalnych. Służy ona zabezpieczeniu zasobu oraz zwiększeniu jego dostępności w formie kopii cyfrowych.

W 2017 r., z uwagi na wzrost liczby wniosków o udostępnienie dokumentów oraz wniosków wynikających z przepisów ustawy o działaczach opozycji, prowadzona była przede wszystkim digitalizacja na bieżące zapotrzebowanie, czyli wykonywanie kopii cyfrowych materiałów archiwalnych zamawianych przez wnioskodawców. W przypadku digitalizacji bieżącej wykonywane są pełne kopie jednostek, przeznaczone do trwałego przechowywania, co również ma wartość zabezpieczającą. Wykorzystanie protokołu FTP umożliwia szybkie przesyłanie kopii pomiędzy Centralą a oddziałami i delegaturami Instytutu.

Digitalizacji planowej podlegały materiały archiwalne o szczególnym znaczeniu historycznym, poddawane zabiegom konserwatorskim lub zagrożone uszkodzeniem ze względu na częste użytkowanie. Planowo digitalizowane były również wybrane zespoły dokumentacji aktowej, mikrofilmy i mikrofisze, kartoteki oraz dokumentacja audiowizualna.

Digitalizacja wszystkich rodzajów dokumentów jest prowadzona według zasad określonych w Instrukcji skanowania materiałów archiwalnych w IPN-KŚZpNP. Zgodnie z przepisami powyższej instrukcji wykonywane są tzw. kopie wzorcowe w formacie tiff, z których generowane są kopie użytkowe w formacie pdf, wykorzystywane na bieżące potrzeby.

Jednostki archiwalne przeznaczone do digitalizacji są poddawane przeglądowi pod kątem ochrony informacji niejawnych, opracowywane technicznie i, w razie potrzeby, poddawane zabiegom konserwatorskim.

Poniżej zostanie omówiona digitalizacja materiałów aktowych i mikrofilmów oraz kartotek. Wykonanie kopii cyfrowych fotografii, filmów i nagrań dźwiękowych zostało opisane w części sprawozdania dotyczącej zbiorów audiowizualnych.

Wykonywaniem wzorcowych kopii cyfrowych w Centrali IPN zajmuje się Sekcja Digitalizacji, wchodząca w skład Wydziału Zasobów Cyfrowych Archiwum IPN. Dysponuje ona największą pracownią digitalizacji spośród wszystkich pracowni Instytutu. Obsługa pracowni liczy 29 osób, w tym 10 osób pracuje na zestawach komputerowych zaopatrzonych w skanery z automatycznym podajnikiem służące głównie do digitalizacji materiałów w formie rozszytej. Czterech pracowników obsługuje skanery do skanowania mikrofisz i mikrofilmów, 2 osoby posługują się skanerami książkowymi. Kolejne 4 stanowiska wykorzystuje się do weryfikacji, opracowywania i przenoszenia na nośniki cyfrowe wytworzonych kopii. Pozostałe skanery stanowią wyposażenie uzupełniające, wykorzystywane w pracach biurowych lub udostępniane w celu realizacji umów współpracy z innymi instytucjami.

W 2017 r. wyposażenie pracowni uzupełnione zostało o skaner umożliwiający digitalizację i zapis fotografii i klisz w wysokiej rozdzielczości. Ponadto zakupiono siedem wysoko wydajnych skanerów z automatycznym podajnikiem do digitalizacji materiałów w formie rozszytej. Pozwoliło to na płynniejszą pracę, lepszą kontrolę efektów procesu skanowania, a także szybszą realizację zleceń reprograficznych. Łącznie Sekcja Digitalizacji dysponuje 51 skanerami.

Do zadań Sekcji należy również zarządzanie Centralnym Repozytorium Cyfrowym. Jest to macierz dyskowa, na której trwale przechowywane są kopie cyfrowe materiałów archiwalnych.

W 2017 r. kontynuowano proces porządkowania Centralnego Repozytorium Cyfrowego. Prowadzono prace związane z ujednoliceniem zapisu przedziałów katalogów, w których przechowywane są kopie cyfrowe, oraz dokonywano korekty nazw plików i, jeśli było to konieczne, drobnych korekt zeskanowanych obrazów. Równocześnie trwały prace polegające na edycji lub wprowadzaniu do systemu Cyfrowe Archiwum opisów jednostek archiwalnych znajdujących się w repozytorium.

Z uwagi na zakup w 2016 r. nowej macierzy obiektowej, która ma usprawnić pracę Centralnego Repozytorium Cyfrowego, a także pozwolić na rozbudowę systemu Cyfrowe Archiwum, we wrześniu 2017 r. zespół składający się z pracowników Sekcji Digitalizacji oraz Biura Informatyki rozpoczął prace nad narzędziem umożliwiającym walidację i migrację danych z macierzy blokowej (GPFS) na macierz obiektową (ECS). W wyniku tego procesu w listopadzie 2017 r. rozpoczęto testy udostępnionej aplikacji, która po wprowadzeniu niezbędnych modyfikacji została uruchomiona w środowisku produkcyjnym w grudniu 2017 r. Tym samym rozpoczęty został pracochłonny proces walidacji i migracji danych. Do końca grudnia udało się zmigrować 967 j.a., przygotować do migracji dane 18 984 j.a., co daje w sumie zweryfikowanych 19 951 j.a.

Wśród prac prowadzonych w Archiwum IPN w 2017 r. na uwagę zasługuje digitalizacja oraz korekcja graficzna mikrofilmów szpulowych Wojskowej Służby Wewnętrznej. Opracowano 843 szpule, z których uzyskano 12 147 j.a., złożonych z 260 449 kopii cyfrowych tiff (łącznie 1,65 TB). Ponadto przeprowadzono digitalizację planową 452 j.a. akt dotyczących działalności funkcjonariuszy Departamentu I MSW, 561 j.a. akt funkcjonariuszy MSW oraz 338 j.a. akt dotyczących Układu Warszawskiego.

Ogółem w 2017 r. w Archiwum IPN w Warszawie wykonano i umieszczono na urządzeniach magazynujących kopie 7969 j.a. materiałów aktowych, zajmujące 20 233 GB. Wykonano również kopie 1305 mikrofilmów, co stanowi 3586 GB danych. Rezultaty tych prac prezentuje szczegółowo tabela nr 5.

Digitalizację wzorcową prowadzi również 11 oddziałów, a także 4 delegatury dysponujące własnym zasobem. Obecnie większość tych jednostek organizacyjnych dysponuje skanerami przemysłowymi o wysokiej wydajności. Wykorzystywane są także inne, specjalistyczne skanery do kopiowania materiałów wielkoformatowych lub ksiąg, mikrofilmów i fotografii. Łącznie oddziałowe archiwa i delegatury dysponowały w omawianym okresie 116 skanerami i innymi urządzeniami do wykonywania kopii.

W pracowniach reprograficznych oddziałów i delegatur Instytutu w 2017 r. wykonano kopie wzorcowe 29 092 j.a. materiałów aktowych, zajmujące 59 625 GB pamięci.

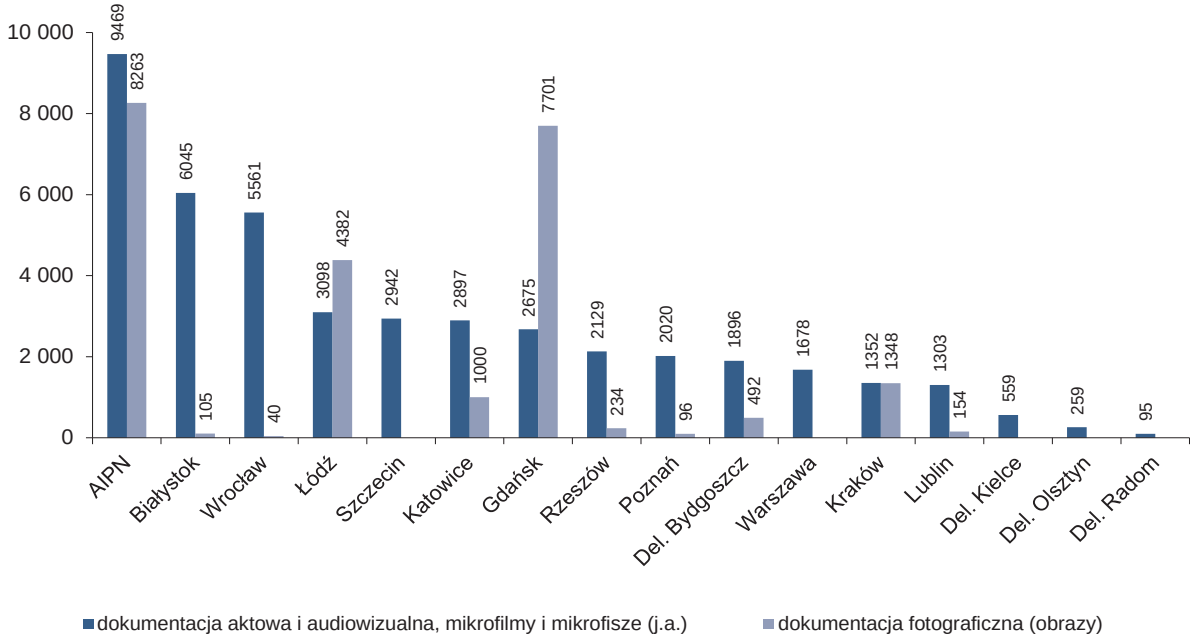
Największą liczbę jednostek archiwalnych materiałów aktowych zdigitalizowały oddziały we Wrocławiu (5540), Łodzi (2951), Szczecinie (2910), Gdańsku (2645) i Katowicach (2338).

W ramach digitalizacji planowej zespołów aktowych zeskanowano m.in. księgi więzienne Więzienia na Zamku w Lublinie z zasobu OAIPN w Lublinie, akty normatywne resortu spraw wewnętrznych z zasobu OAIPN w Łodzi oraz materiały archiwalne z zespołów wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych w Szczecinie i Koszalinie, przechowywanych w zasobie OAIPN w Szczecinie.

Równolegle jest prowadzona planowa digitalizacja dokumentów w formie mikrofilmów szpulowych i mikrofisz. Ogółem w 2017 r. w oddziałach i delegaturach IPN zeskanowano 5369 j.a. mikrofisz, co stanowi 1876 GB. Największą liczbę mikrofisz zdigitalizowano w OAIPN w Białymstoku (4008) i w OAIPN w Katowicach (559).

W sumie w okresie sprawozdawczym pracownicy pionu archiwalnego IPN wykonali wzorcowe kopie cyfrowe 37 061 j.a. materiałów aktowych (79 857 GB) oraz 6674 j.a. w formie mikrofilmów i mikrofisz (5462 GB).

Wykres 3. Liczba zdigitalizowanych materiałów archiwalnych (kopii wzorcowych) w 2017 r.

Oprócz kopii wzorcowych wykonywane są także kopie użytkowe, udostępniane wnioskodawcom. Zgodnie z art. 33 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2016 r., poz. 1575) wydawanie kopii dokumentów wnioskodawcom jest bezpłatne, z wyjątkiem sporządzania i wydawania kopii w celu prowadzenia badań naukowych lub publikacji materiału prasowego. Stawki opłat, sposób ich naliczania i pobierania określa rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 września 2010 r. w sprawie opłat za usługi reprodukcyjne Instytutu Pamięci Narodowej (Dz.U. z 2010 r., nr 173, poz. 1169 ze zm.).

W Sekcji Digitalizacji Archiwum IPN w 2017 r. wykonano 607 kopii j.a. na płytach CD/DVD na potrzeby wypożyczeń magazynowych oraz 1661 nośników optycznych zamówionych w czytelni, razem 2268 płyt. W przypadku zamówień na udostępnienie fragmentu jednostki archiwalnej rezygnowano niekiedy z pełnej digitalizacji akt. Zrealizowano w ten sposób zamówienia dotyczące 135 j.a. Kopie tych materiałów, po nagraniu na płyty, usunięto. Nie zostały więc ujęte w statystykach dotyczących digitalizacji.

Ogółem w Archiwum IPN – wliczając prace wykonane w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej – wykonano skany 649 j.a. (5740 plików cyfrowych) na 2330 płytach CD/DVD, 33 608 kart wydruków oraz 279 kart kserokopii.

W oddziałach i delegaturach wykonano skany 16 631 j.a. (797 745 plików cyfrowych) udostępnionych na 4168 płytach CD/DVD i w postaci 845 420 kart wydruków oraz sporządzono 520 629 kart kserokopii.

W sumie w pionie archiwalnym IPN wykonano skany 17 280 j.a. (803 485 plików cyfrowych), 879 028 kart wydruków, 6498 płyt CD i DVD oraz 520 908 kart kserokopii. Szczegółowe dane zawiera tabela nr 6.

Digitalizacja zasobu archiwalnego umożliwia stały wzrost udostępnień materiałów archiwalnych w formie elektronicznej, za pomocą aplikacji Digi-Arch lub w formie cyfrowej na zabezpieczonych komputerach w czytelniach Instytutu. W związku z digitalizacją ograniczono liczbę wykonywanych kserokopii, których wytwarzanie powoduje niszczenie oryginalnych materiałów archiwalnych.

W Sekcji Digitalizacji Archiwum IPN kontynuował pracę zespół do spraw digitalizacji i opisu kart kartotecznych. Zespół liczy obecnie 8 osób. Jego zadaniem jest digitalizacja kart kartotecznych

przechowywanych w zasobie archiwalnym Instytutu, weryfikacja jakości obrazów cyfrowych powstałych w procesie skanowania oraz opis archiwalny zeskanowanych kart kartotecznych. Prace odbywają się przy użyciu systemu Cyfrowe Archiwum.

W okresie sprawozdawczym jego prace koncentrowały się na digitalizacji i opisie kart z kartoteki osobowej funkcjonariuszy i pracowników resortu spraw wewnętrznych. Zdigitalizowanych zostało 275 pakietów (88 mb), 238 pakietów (409 195 plików tiff) umieszczono na macierzach, pozostałe znajdują się w trakcie weryfikacji. W Cyfrowym Archiwum opisano 214 pakietów, co stanowi 79 229 opisów do systemu.

Ponadto zdigitalizowano kartoteki z zasobu byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (kartotekę przestępców wojennych wpisanych na listy UNWCC, kartotekę osobową funkcjonariuszy nazistowskich z Generalnego Gubernatorstwa), a także kartoteki pomocnicze Biura „C" MSW (rehabilitacje 1956–1964 oraz skorowidz akt sądowych 1946–1948).

Ogółem w 2017 r. w Archiwum IPN wykonano skany w łącznej liczbie 428 274 plików tiff oraz wprowadzono do Cyfrowego Archiwum 79 368 opisów kart kartotecznych z zasobu Archiwum IPN.

W 2017 r. zakończona została digitalizacja kartoteki akt personalnych i odznaczeniowych żołnierzy i działaczy niepodległościowych z lat 1918–1939 z zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego. W 2017 r. zeskanowano 77 szuflad (31 mb) o łącznej liczbie 263 748 plików tiff (1,21 TB).

Digitalizacja kartotek była prowadzona również w trzech oddziałowych archiwach IPN: w Gdańsku wykonano 27 986 skanów kart ewidencyjnych WKU oraz kart ewidencyjnych funkcjonariuszy, w Katowicach – 5225 skanów z kartoteki paszportowej oraz kartoteki osobowej funkcjonariuszy, w Krakowie – 99 skanów kart ewidencyjnych funkcjonariuszy.

W sumie w okresie sprawozdawczym wykonano 461 584 skany kart kartotecznych z zasobu archiwalnego IPN.

4.3.3. Opracowywanie dokumentacji audiowizualnej

Zasób audiowizualny Archiwum IPN w Warszawie tworzą materiały fotograficzne, filmowe i dźwiękowe. W jego skład wchodzi ok. 3,5 mln zdjęć, 1649 jednostek archiwalnych materiałów filmowych oraz 680 j.a. zawierających zapis dźwiękowy. W oddziałach i delegaturach znajduje się ok. 35,5 mln fotografii wchodzących w skład materiałów aktowych, 679 j.a. nagrań filmowych i 1447 j.a. nagrań dźwiękowych. W sumie w zasobie IPN zgromadzonych jest 2328 j.a. materiałów filmowych i 2127 j.a. materiałów dźwiękowych.

Opracowywaniem materiałów fotograficznych, dźwiękowych i filmowych zajmuje się Sekcja Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej w Wydziale Zasobów Cyfrowych Archiwum IPN. Sekcja zajmuje się porządkowaniem, opracowaniem technicznym, pracami konserwatorskimi, digitalizacją archiwaliów oraz ich opracowaniem merytorycznym. Ponadto koordynuje prace związane z wprowadzaniem opisów do aplikacji ZEUS, pozwalającej na cyfrowe opracowanie materiałów fotograficznych i audiowizualnych.

W roku sprawozdawczym najważniejszym projektem realizowanym przez sekcję była modyfikacja programu ZEUS. Zrealizowano dwa, z zaplanowanych trzech, etapy prac.

W 2017 r. trwał proces migracji danych z baz Centrali i oddziałów do nowej aplikacji przeglądarkowej ZEUS. Testowano funkcjonalności aplikacji, sprawdzano poprawność i integralność przeniesionych danych oraz porównywano dane ze starą bazą. Wraz z firmą „KSI.pl" opracowano projekt instrukcji do zmodyfikowanego oprogramowania. Przeprowadzono również szkolenia dla archiwistów IPN dotyczące obsługi aplikacji.

W związku z realizacją wniosków o udostępnienie dokumentów pracownicy sekcji prowadzili kwerendy i udzielali informacji w zakresie identyfikacji, lokalizacji oraz pochodzenia interesu-

jących wnioskodawców zdjęć ze zbioru fotograficznego IPN. Dokonywano również analiz stanu prawnego zdjęć w zakresie autorskich praw majątkowych i zgody na wykorzystanie zdjęć przez wnioskodawców.

W ramach usług reprograficznych przygotowano do udostępnienia fotografie, materiały filmowe i dźwiękowe do cyklu programów „Taśmy bezpieki", „Goniec historyczny IPN", na portal „Czerwony terror" i dla powstającego Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL. Udostępniono 495 j.a. zdjęć, filmów i nagrań dźwiękowych (2277 plików) i nagrano 31 płyt DVD/Blu-Ray.

Materiały fotograficzne

W 2017 r. w Archiwum IPN opracowano merytorycznie i wprowadzono do zmodernizowanej aplikacji ZEUS zdjęcia o łącznej liczbie 4435 rekordów, zmodyfikowano natomiast 931 rekordów. Do Cyfrowego Archiwum wprowadzono 38 pozycji i 21 rekordów indeksu osobowego.

Wśród opracowanych kolekcji są fotografie dotyczące drugiej i trzeciej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, strajków solidarnościowych na Wybrzeżu, I i II Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność" w Gdańsku, pogrzebu pisarza i opozycjonisty Lecha Bądkowskiego, malowania haseł antypartyjnych na murach, chodnikach i płotach w Gdańsku, akcji protestacyjnej z czerwca 1976 r. w Radomiu, a także fotografie z rokowań w ośrodku MSW w Magdalence oraz z obiektu przy ul. Zawrat w Warszawie.

Ponadto uporządkowano rozsyp fotografii dotyczących Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i losów Polaków w okresie II wojny światowej (do bazy ZEUS wprowadzono 415 zdjęć z tej kolekcji) oraz rozsyp fotografii portretowych żołnierzy Wehrmachtu.

Oddziały IPN uzupełniły aplikację ZEUS o 3449 rekordów i zmodyfikowały 1499. Najwięcej rekordów opracowano w OAIPN w Krakowie (1348) i Łodzi (518) oraz w Delegaturze IPN w Bydgoszczy (492).

Do najciekawszych zbiorów opracowanych w oddziałach należą fotografie z kolekcji prywatnych przekazanych do zasobu OAIPN w Rzeszowie: „Zbiór Edwarda Czwaczki", oficera Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, „Kolekcja Franciszka Wilka", prezesa PSL na emigracji, oraz „Kolekcja porucznika Romana Zygmunta Skwary".

W skali całego Instytutu w 2017 r. do aplikacji ZEUS wprowadzone zostały 7884 rekordy, a zmodyfikowano 2430 rekordów. Obecnie baza zawiera 137 913 rekordów.

Na potrzeby bazy ZEUS oraz wnioskodawców prowadzona jest digitalizacja materiałów fotograficznych. W okresie sprawozdawczym w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej AIPN zdigitalizowano 8263 jednostki archiwalne materiałów fotograficznych o pojemności 431 GB. W oddziałach i delegaturach IPN zdigitalizowano w sumie 15 552 jednostki archiwalne materiałów fotograficznych o pojemności 244 GB.

Łącznie zbiór kopii cyfrowych fotografii powiększył się w 2017 r. o 23 815 jednostek archiwalnych (675 GB). Szczegółowe dane zawiera tabela nr 5.

Materiały filmowe

W okresie sprawozdawczym w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej zdigitalizowano 103 j.a. (2755,8 GB) materiałów filmowych wytworzonych m.in. przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, wojskowe organa bezpieczeństwa państwa, a także przekazanych przez osoby prywatne. Digitalizowano materiały z zasobu Centrali oraz z zasobu Delegatury IPN w Bydgoszczy i OIPN w Gdańsku oraz materiały wyłączone z Archiwum Zakładowego IPN, stanowiące spuściznę po Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

W przypadku digitalizacji dokumentacji filmowej zapisanej na kasetach VHS, z powodu starzenia się nośnika, rekonstruowano film celem przygotowania odpowiedniej cyfrowej kopii wieczystej.

W roku sprawozdawczym zakończono proces przyjmowania do zasobu materiałów filmowych dotyczących Festiwalu Muzyków Rockowych w Jarocinie. Przygotowano dla darczyńcy kopie materiałów na płytach DVD, a kopie zabezpieczające i przeznaczone do udostępniania zostały umieszczone na macierzy Instytutu.

Kontynuowano digitalizację materiałów kasetowych VHS przekazanych przez osobę prywatną, dotyczących obrad Okrągłego Stołu i rokowań w Magdalence. Digitalizacji poddano 13 kaset VHS o łącznej pojemności 323 GB. Materiały zostały umieszczone na macierzy Instytutu wraz z kopiami przeznaczonymi do udostępniania.

Ponadto prowadzono prace związane z włączeniem do zasobu materiałów z kolekcji prywatnych dotyczących pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki, procesu Mariana Nowaka, spuścizny po generale Franciszku Kamińskim, a także materiałów przekazanych z Instytutu im. Józefa Piłsudskiego, zawierających nagrania archiwalne stacji telewizyjnej Polish Television Network w Nowym Jorku.

Przeprowadzono również konserwację materiałów filmowych wyłączonych ze zbioru wyodrębnionego. W tym celu zakupiono w TVP profesjonalną usługę czyszczenia taśm światłoczułych. Do konserwacji chemicznej przekazano natomiast 129 j.a.

W 2017 r. kontynuowano proces przenoszenia zdigitalizowanej dokumentacji filmowej na macierz AIPN. Powyższe prace obejmowały opracowanie cyfrowej kopii wzorcowej filmu i przygotowanie osobno kopii użytkowej dla celów udostępniania, tzw. wglądówki z logo IPN. W wielu przypadkach zaistniała potrzeba podbicia dźwięku i jego synchronizacji z obrazem. Na macierz dyskową AIPN wprowadzono 87 j.a. (156 plików), co stanowi 908,53 GB.

Digitalizacja dokumentacji filmowej była również prowadzona w Oddziałowym Archiwum IPN w Gdańsku, gdzie zdigitalizowano 2 j.a. o pojemności 2,05 GB.

Materiały dźwiękowe

W okresie sprawozdawczym w Sekcji Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej zdigitalizowano łącznie 92 j.a. materiałów dźwiękowych (552,76 GB), w tym 53 j.a. (110,67 GB) nagrań audio z zasobu OAIPN w Białymstoku i w Katowicach.

Zeskanowano m.in. nagranie wystąpienia senator Anny Skowrońskiej-Boguckiej na spotkaniu ze skazanymi w Zakładzie Karnym w Czarnem 4 grudnia 1989 r., kasetę magnetofonową z kolekcji Komendanta Głównego Batalionów Chłopskich gen. dyw. Franciszka Kamińskiego, nagrania stanowiące załączniki do akt spraw karnych przeciwko Czesławowi Kiszczakowi, Stanisławowi Kani, Eugenii Kemparze i Wojciechowi Jaruzelskiemu, a także nagrania z akt operacyjnych SB.

Ponadto przeprowadzono digitalizację 30 kaset (co stanowi 175 plików mp3 zajmujących 86,47 GB pamięci) zawierających nagrania z posiedzeń Kolegium IPN z lat 2004–2005 z zasobu Archiwum Zakładowego IPN.

Opracowano merytorycznie i wprowadzono do aplikacji Cyfrowe Archiwum 6 zweryfikowanych rekordów wraz z 6 indeksami osobowymi. Kontynuowano również proces przenoszenia zdigitalizowanej dokumentacji dźwiękowej na macierz AIPN – wprowadzono 36 j.a. (71,57 GB).

W trakcie opracowywania przeprowadzano prace konserwacyjne na nośnikach materiałów dźwiękowych oraz dokonywano odszumienia plików i usunięcia przydźwięków. W przypadku mocno zanieczyszczonych nagrań wykonywano izolację części pasma.

Digitalizacja materiałów dźwiękowych prowadzona była również w oddziałowych archiwach w Gdańsku (27 j.a.) i Szczecinie (19 j.a.).

4.4. Udostępnianie dokumentów

W 2017 r. odnotowano wielokrotny wzrost liczby wszystkich kategorii spraw związanych z udostępnianiem dokumentów z zasobu Instytutu Pamięci Narodowej.

W stosunku do 2016 r. łącznie o 50 proc. zwiększyła się liczba spraw przyjętych do realizacji na podstawie przepisów ustaw:

– z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2016 r., poz. 1575 ze zm.), zwanej dalej ustawą o IPN;

– z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2017 r., poz. 2186), zwanej dalej ustawą o ujawnianiu informacji;

– z dnia 10 października 2014 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach (Dz.U. z 2015 r., poz. 475 ze zm.), zwanej dalej ustawą o KWiS;

– z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 693 ze zm.), zwanej dalej ustawą o działaczach opozycji;

– z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 2270 ze zm.), zwanej dalej ustawą dezubekizacyjną.

4.4.1. Główne kategorie wniosków

Zarządzenie Prezesa nr 23/17 z dnia 27 kwietnia 2017 r. (z późn. zm.) w sprawie regulaminu organizacyjnego IPN określa zadania i kompetencje komórek Archiwum IPN odpowiedzialnych za udostępnianie dokumentów.

Wydział Udostępniania AIPN prowadzi kwerendy i udostępnia dokumenty na wnioski służbowe pracowników Instytutu, udostępnia dokumenty na podstawie umów zawartych z instytucjami zewnętrznymi oraz realizuje zadania nałożone na Instytut na mocy innych ustaw, tj. ustawy o KWiS, ustawy o działaczach opozycji, a także ustawy dezubekizacyjnej, i w tym zakresie koordynuje działalność komórek udostępniania w oddziałach i delegaturach Instytutu.

Wnioski składane na podstawie ustawy o IPN oraz ustawy o ujawnianiu informacji realizują referaty udostępniania w oddziałowych archiwach Instytutu oraz wydziały archiwalne delegatur IPN.

Komórki organizacyjne pionu archiwalnego Instytutu właściwe w sprawach udostępniania realizowały w 2017 r. następujące kategorie wniosków:

– wnioski o potwierdzenie lub zaprzeczenie w formie zaświadczenia, czy dane wnioskodawcy są tożsame z danymi zawartymi w katalogu funkcjonariuszy, współpracowników, kandydatów na współpracowników organów bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 5, oraz innych osób, udostępnionym w Instytucie Pamięci Narodowej od dnia 26 listopada 2004 r., tzw. lista Wildsteina (na podstawie art. 29a ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie do wglądu dokumentów dotyczących wnioskodawcy/zmarłej osoby najbliższej/zmarłej osoby spokrewnionej (na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o IPN);

– wnioski o wydanie kopii dokumentów dotyczących wnioskodawcy (na podstawie art. 34 ust. 1 ustawy o IPN);

– wnioski o wydanie przedmiotów znajdujących się w archiwum IPN, które w momencie utraty stanowiły własność lub były w posiadaniu wnioskodawcy/zmarłej osoby najbliższej lub spokrewnionej (na podstawie art. 34 ust. 5 ustawy o IPN);

– wnioski o podanie dalszych danych osobowych identyfikujących tożsamość osób, które przekazywały organom bezpieczeństwa państwa informacje o wnioskodawcy/zmarłej osobie najbliższej lub spokrewnionej oraz funkcjonariuszy i pracowników organów bezpieczeństwa państwa, którzy zbierali lub oceniali te informacje (na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 ustawy o IPN);

– wnioski w sprawie załączenia własnych uzupełnień, sprostowań, uaktualnień, wyjaśnień oraz dokumentów lub ich kopii do zbioru dokumentów zgromadzonych w IPN (na podstawie art. 35b ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie do wglądu dokumentów osobowych dotyczących pracownika lub funkcjonariusza organu bezpieczeństwa państwa (na podstawie art. 35c ust. 1 ustawy o IPN);

– wnioski o wydanie kopii dokumentów osobowych dotyczących pracownika lub funkcjonariusza organu bezpieczeństwa państwa (na podstawie art. 35c ust. 3 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie dokumentów w celu wykonywania zadań ustawowych – w tym wnioski sądów, prokuratur, urzędów administracji publicznej, policji, służb specjalnych (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie dokumentów w celu prowadzenia badań naukowych (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 2 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie dokumentów w celu publikacji materiału prasowego (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o IPN);

– wnioski o udzielenie informacji ze znajdujących się w zasobie archiwalnym IPN zbiorów danych, rejestrów i kartotek organów bezpieczeństwa państwa, w tym dotyczących tożsamości tajnych informatorów lub pomocników przy operacyjnym zdobywaniu informacji (na podstawie art. 36 ust. 4b ustawy o IPN);

– wnioski o zastrzeżenie znajdujących się w udostępnionych dokumentach danych osobowych zebranych w sposób tajny w toku czynności operacyjno-rozpoznawczych organów bezpieczeństwa państwa oraz informacji ujawniających pochodzenie etniczne lub rasowe, przekonania religijne, przynależność wyznaniową oraz dane o stanie zdrowia i życiu seksualnym, a także ujawniające stan majątkowy (na podstawie art. 37 ustawy o IPN);

– wnioski o udostępnienie do wglądu zanonimizowanych kopii akt sprawy lustracyjnej (na podstawie art. 18 ust. 5 ustawy o ujawnianiu informacji);

– wnioski o udostępnienie informacji zawartych w dokumentach organów bezpieczeństwa państwa dotyczących osoby pełniącej funkcję publiczną (na podstawie art. 25 ustawy o ujawnianiu informacji);

– wnioski o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności (na podstawie art. 15a ustawy o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach);

– wnioski o wydanie informacji o przebiegu służby w organach bezpieczeństwa państwa (na podstawie art. 13a ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. tzw. ustawy dezubekizacyjnej);

– wnioski o wydanie decyzji administracyjnej Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w sprawie spełniania warunków, o których mowa w art. 4 ustawy o działaczach opozycji;

– wnioski o wydanie dowodów potwierdzających spełnienie warunków, o których mowa w art. 2 lub art. 3 ustawy o działaczach opozycji;

– wnioski służbowe pracowników IPN.

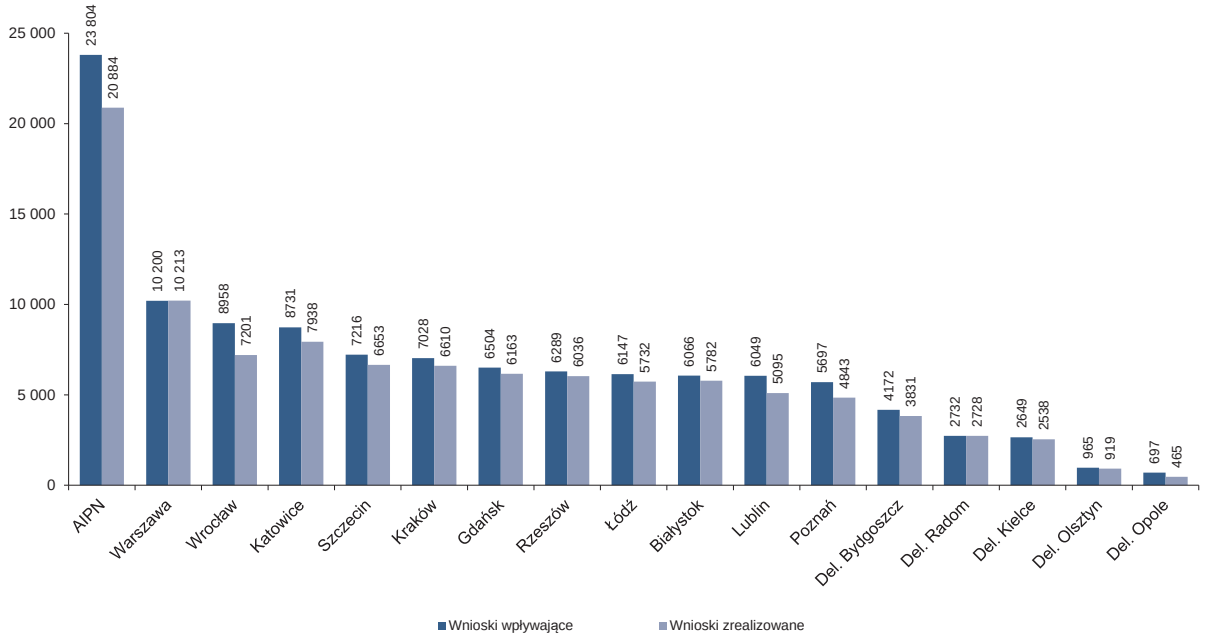
Od stycznia do grudnia 2017 r. do komórek organizacyjnych pionu archiwalnego właściwych w sprawach udostępniania wpłynęły łącznie 113 904 wnioski, z czego zrealizowano 103 631. Należy podkreślić, że w stosunku do 2016 r. liczba spraw przyjętych do realizacji zwiększyła się o 38 059. Ponadto sprawy związane z udostępnianiem dokumentów realizowała Sekcja Obsługi Zbioru Wyodrębnionego w Archiwum IPN w Warszawie (szczegółowe dane zawiera fragment „Wyodrębniony, tajny zbiór w archiwum IPN").

Wzrosła również liczba udostępnionych dokumentów, w tym materiałów zdigitalizowanych. W ramach realizacji wniosków udostępniono bądź wypożyczono 281 643 j.a., w tym 45% (126 758 j.a.) w formie elektronicznej.

W omawianym okresie sprawozdawczym Wydział Udostępniania AIPN zarejestrował 23 804 sprawy (o 75% więcej niż w roku poprzednim). Spośród jednostek terenowych pionu archiwalnego najwięcej spraw wpłynęło do: OAIPN w Warszawie (10 200), OAIPN we Wrocławiu (8958) oraz do

OAIPN w Katowicach (8731). Powyżej 7000 spraw zarejestrowano w OAIPN w Szczecinie (7216) i Krakowie (7028). Oddziałowe archiwa w Gdańsku, Rzeszowie, Łodzi, Białymstoku i Lublinie odnotowały wpływ powyżej 6000 spraw.

Wykres 4. Realizacja spraw w poszczególnych jednostkach pionu archiwalnego (dane Wydziału Udostępniania, referatów udostępniania w oddziałach i sekcji w delegaturach)

W porównaniu z rokiem ubiegłym w 2017 r. nastąpił znaczny wzrost zainteresowania wglądem w dokumenty dotyczące wnioskodawcy lub zmarłej osoby najbliższej. Ogółem na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o IPN złożono 8546 wniosków (wzrost o prawie 40%) (tabela nr 7). Najwięcej wniosków tej kategorii, tj. 1289, wpłynęło do OAIPN w Warszawie, z czego zrealizowano 1241 spraw. Bardzo dużo wniosków na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy o IPN zarejestrowano także w oddziałowych archiwach w Katowicach (809), Szczecinie (763) i Krakowie (736).

Drugą kategorią wniosków, których liczba znacznie wzrosła, są wnioski składane na podstawie art. 35c ust. 1 i 3 ustawy o IPN (tabela nr 8).

Wśród nich 639 spraw to wnioski o udostępnienie do wglądu dokumentów osobowych funkcjonariusza lub pracownika organów bezpieczeństwa państwa na podstawie art. 35c ust. 1 ustawy o IPN wniosków. Ukończono realizację 634 takich spraw (łącznie z wnioskami z 2016 r.). Zainteresowanym udostępniono 445 j.a.

W stosunku do poprzedniego roku 47 razy wzrosła liczba wniosków o wydanie kopii dokumentów osobowych funkcjonariusza lub pracownika organów bezpieczeństwa państwa na podstawie art. 35c ust. 3 ustawy o IPN. Wszczęto 8067 tego typu spraw, z czego zrealizowano 7830.

W sumie w omawianym okresie wpłynęło 8706 wniosków omówionych powyżej kategorii (dla porównania w 2016 r. 586). Zrealizowano 8464 sprawy. Najwięcej wniosków na podstawie art. 35 c ust. 1 i 3 zarejestrowały OAIPN w Warszawie (1977), Szczecinie (736), Poznaniu (606) i Krakowie (605).

Znacznie wzrosła także liczba wniosków składanych na podstawie art. 29a ustawy o IPN. W skali kraju zarejestrowano 849 takich spraw (dla porównania 224 w 2016 r.). Wydano 813 zaświadczeń, w tym 20 potwierdzających tożsamość danych wnioskodawcy z danymi opublikowanymi w katalogu funkcjonariuszy, współpracowników, kandydatów na współpracowników organów bezpieczeństwa państwa oraz innych osób, udostępnionym w Instytucie Pamięci Narodowej od 26 listopada 2004 r.

Należy zaznaczyć, że na tak duże zainteresowanie wnioskodawców opisanymi powyżej kategoriami wniosków (art. 29a, art. 30 ust. 1, art. 35c ust. 1 i 3) wpływ miała publikacja rozszerzonych opisów akt osobowych w Inwentarzu archiwalnym IPN oraz realizacja przepisów tzw. ustawy dezubekizacyjnej.

W 2017 r., podobnie jak w poprzednim, wzrosła także liczba wniosków o udostępnienie dokumentów w celu prowadzenia badań naukowych (na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 2 ustawy o IPN) oraz wniosków o udostępnienie dokumentów w celu publikacji materiału prasowego (art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o IPN).

W omawianym okresie sprawozdawczym oddziały i delegatury przyjęły 5557 wniosków na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 2, złożonych przez badaczy z kraju i z zagranicy. Zrealizowano 5162 sprawy, w ramach których udostępniono wnioskodawcom 67 103 j.a., w tym 33 002 j.a. w formie elektronicznej (tabela nr 9).

Odpowiednio odnotowano wpływ 2161 wniosków na podstawie art. 36 ust. 1 pkt. 3 składanych przez dziennikarzy z kraju i zagranicy, z czego ostatecznie zakończono realizację 2230 spraw (włącznie z 542 wnioskami z 2016 r.). Z związku z realizacją tej kategorii wniosków udostępniono 29 878 j.a. (tabela nr 10).

Wzrosło także zainteresowanie badaczy i dziennikarzy możliwością uzyskania informacji ze znajdujących się w zasobie archiwalnym Instytutu zbiorów danych, rejestrów i kartotek organów bezpieczeństwa państwa, w tym także dotyczących tożsamości tajnych informatorów lub pomocników przy operacyjnym zdobywaniu informacji (art. 36 ust. 4 b ustawy o IPN). Wpłynęło 848 tego rodzaju wniosków, z czego zakończono realizację 817 spraw.

Największą liczbę wniosków złożonych przez naukowców i dziennikarzy odnotowano w OAIPN w Warszawie (razem 2956). Dużą ich liczbę zarejestrowały także oddziałowe archiwa w Krakowie (1038) i w Poznaniu (640).

W stosunku do 2016 r zmniejszył się natomiast wpływ wniosków o udostępnienie dokumentów w celu wykonywania zadań ustawowych realizowanych na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy o IPN. Komórki udostępniania prowadziły kwerendy i udostępniały dokumenty: organom wymiaru sprawiedliwości i ścigania, organom administracji publicznej oraz osobom fizycznym. Łącznie zarejestrowano 12 716 takich spraw, w ramach których wypożyczono lub udostępniono 18 925 j.a., w tym 8193 j.a. w formie elektronicznej. Najwięcej wniosków ww. kategorii wpłynęło do OAIPN w Warszawie (2526), we Wrocławiu (1380), w Łodzi (1145) i w Krakowie (1130) (tabela nr 11).

W omawianej powyżej kategorii znajdują się zapytania kierowane przez dowódców garnizonów i jednostek wojskowych, w związku z przyznawaniem asysty honorowej na pogrzebach. Zgodnie z decyzją nr 392/MON Ministra Obrony Narodowej z 30 września 2014 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego „Ceremoniału Wojskowego Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej" oraz Zarządzeniem Komendanta Głównego Policji nr 122 z 25 maja 2012 r. w sprawie ceremoniału policyjnego, do IPN kierowane są wnioski o podanie informacji o zachowanych w zasobie archiwalnym Instytutu aktach dotyczących osób zmarłych. W Sekcji Udostępniania Dokumentów Uprawnionym Podmiotom Wydziału Udostępniania AIPN w Warszawie w trybie bardzo pilnym zostało zrealizowanych 578 spraw (74 wnioski jednostek wojskowych i 504 wnioski zrealizowane na potrzeby oddziałów i delegatur).

Nie zmieniła się natomiast liczba wniosków o udostępnienie kopii akt spraw lustracyjnych (na podstawie art. 18 ust. 5 ustawy o ujawnianiu informacji). Zarejestrowano i zrealizowano 15 ww. wniosków (w tym 2 wnioski z 2016 r.).

Uwagę zwraca mniejszy, w porównaniu z rokiem poprzednim, wpływ wniosków o udostępnienie informacji zawartych w dokumentach organów bezpieczeństwa państwa dotyczących osoby pełniącej funkcję publiczną (na podstawie art. 25 ustawy o ujawnianiu informacji). Do oddziałów i delegatur Instytutu wpłynęło łącznie 40 takich wniosków. Zrealizowanych zostało 45, w tym wnioski z 2016 r.

4.4.2. Realizacja ustawy o działaczach opozycji

W 2017 r. pion archiwalny IPN odnotował ogromny wpływ liczby wniosków składanych w związku z nowelizacją ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 693 ze zm.).

Na podstawie przepisów przywołanej ustawy Instytut realizuje wnioski o wydanie decyzji administracyjnej Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie spełniania warunków, o których mowa w art. 4 ww. ustawy oraz wnioski o wydanie dowodów potwierdzających spełnienie warunków, o których mowa w art. 2 lub art. 3 ustawy.

Osoby zainteresowane informacjami dotyczącymi ustawy o działaczach opozycji mają do dyspozycji przygotowaną przez AIPN, we współpracy z Biurem Prezesa, stronę internetową https://opozycja.ipn.gov.pl, z której mogą m.in. pobrać formularze wniosków. Ogółem w omawianym okresie sprawozdawczym zarejestrowano 13 111 spraw na podstawie przepisów ustawy o działaczach opozycji, z których ostatecznie rozpatrzono 9356. Z upoważnienia Prezesa IPN wydano 4493 decyzje administracyjne. W realizacji pozostaje 4412 wniosków (1219 – WU AIPN, 3193 – oddziały i delegatury IPN).

Do Wydziału Udostępniania AIPN wpłynęło 4101 wniosków (prawie sześciokrotnie więcej niż w 2016 r.). Zakończono 3077 spraw i wydano 1167 decyzji w trybie art. 4 ww. ustawy. Zrealizowano ponadto 582 wnioski o wydanie dowodów (art. 2 lub art. 3 ustawy o działaczach opozycji), w tym: w 369 przypadkach dowody odnaleziono, w 213 – wnioskodawca został poinformowany o ich braku.

Należy zaznaczyć, że również oddziały i delegatury IPN odnotowały znaczny wzrost liczby wniosków realizowanych w trybie ustawy o działaczach opozycji. Powyżej 1000 wniosków zarejestrowano w oddziałowych archiwach we Wrocławiu (1445) i Lublinie (1009). Ponad 600 wniosków wpłynęło do OAIPN w Gdańsku (907), Katowicach (768), Szczecinie (767), Łodzi (637), Poznaniu (664) i Rzeszowie (620) (tabela nr 12).

Należy podkreślić, że realizacja ww. wniosków, wymagających przeprowadzenia szerokiej kwerendy archiwalnej i zachowania krótkich terminów ustawowych, traktowana jest priorytetowo, co miało wpływ na realizację innych zadań pionu archiwalnego Instytutu.

4.4.3. Realizacja ustawy dezubekizacyjnej

W omawianym okresie sprawozdawczym niewspółmiernie wzrosła liczba wniosków realizowanych w związku z przepisami ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 2270 ze zm.).

Do AIPN, koordynującego realizację przepisów ww. ustawy, wpłynęło 55 wniosków Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA dotyczących łącznie 194 089 osób oraz 9 wniosków Biura Emerytalnego Służby Więziennej, dotyczących 29 691 osób.

W związku z realizacją spraw do ww. organów emerytalnych wysłano:

– 50 648 informacji o przebiegu służby na rzecz totalitarnego państwa;
– 39 771 informacji, że osoby te nie pełniły służby na rzecz totalitarnego państwa;
– 132 832 informacji, że w zasobie archiwalnym IPN nie odnaleziono dokumentów osobowych.

Łącznie udzielono odpowiedzi dotyczące 223 252 osób. W realizacji pozostaje 26 wniosków dotyczących 522 osób.

Realizacją ustawy zajmowali się również pracownicy oddziałowych archiwów i wydziałów archiwalnych, weryfikujący treść dokumentów osobowych przechowywanych w zasobach swoich

jednostek organizacyjnych. Największa liczba nazwisk do weryfikacji na podstawie posiadanych dokumentów wpłynęła do OAIPN we Wrocławiu (6752), Krakowie (4388), Gdańsku (3835), Poznaniu (3717), Katowicach (3492) i Białymstoku (3325). Najwięcej informacji o przebiegu służby wystawiono we Wrocławiu (4331), Poznaniu (3012), Katowicach (2905), Białymstoku (2676), Łodzi (2537) i Krakowie (2335).

Należy zaznaczyć, że w związku z odwołaniami funkcjonariuszy od decyzji dyrektora ZER MSWiA/BE SW w sprawie ponownego ustalenia wysokości świadczenia emerytalno-rentowego do Sekcji Udostępniania Dokumentów Uprawnionym Podmiotom WU Archiwum IPN wpłynęły 1092 wnioski sądów o udostępnienie kopii akt osobowych funkcjonariuszy.

W 2017 r. w związku z art. 8a ww. ustawy dezubekizacyjnej do Archiwum IPN wpłynęło ponadto 2149 pism z MSWiA o wydanie kopii dokumentów osobowych funkcjonariuszy.

4.4.4. Wnioski służbowe

Istotną częścią działalności pionu archiwalnego, poza realizacją wniosków ustawowych, jest udostępnianie materiałów archiwalnych pracownikom innych biur Instytutu. Zgodnie z Zarządzeniem Prezesa nr 31/16 z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie regulaminów i procedur dotyczących dokonywania sprawdzeń w zasobie archiwalnym, porządkowania i udostępniania dokumentów z zasobu Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wnioski o udostępnienie dokumentów do celów służbowych realizowane są w następujących kategoriach:

– wnioski służbowe prokuratorów GKŚZpNP/OKŚZpNP;

– wnioski służbowe prokuratorów i pracowników Biura Lustracyjnego/oddziałowych biur lustracyjnych;

– wnioski służbowe składane w związku z realizowanymi przez pracowników projektami (Biuro Edukacji Narodowej/OBEN, Biuro Badań Historycznych/OBBH, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji/OBPiI, Biuro Upamiętnienia Walk i Męczeństwa/OBUWiM, Archiwum, oddziałowe archiwa i delegatury IPN);

– wnioski pozostałych, uprawnionych pracowników IPN (m.in. członków Kolegium IPN, Prezesa i zastępców Prezesa IPN, pracowników Biura Prezesa, dyrektorów oddziałów IPN).

Pion archiwalny w 2017 r. udostępniał dokumenty oraz prowadził obszerne i pracochłonne kwerendy archiwalne obejmujące cały zasób Instytutu do ogólnopolskich projektów badawczych, wydawniczych i śledztw. Wśród najważniejszych projektów należy wymienić:

– udostępnienie 113 j.a. dotyczących strat poniesionych przez Polskę w wyniku II wojny światowej (Biuro Analiz Sejmowych);

– kwerendę dotyczącą działalności Józefa Piłsudskiego oraz Legionów Polskich (Muzeum Józefa Piłsudskiego);

– kwerendy poświęcone żołnierzom Marynarki Wojennej oraz podwładnym admirała Józefa Unruga (Departament Kadr MON);

– kwerendę dotyczącą pobytu abp. Antoniego Baraniaka w więzieniu (Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL);

– kwerendę dotyczącą członków AK działających w Wołominie i okolicach, w latach 1944––1945 represjonowanych przez funkcjonariuszy NKWD i Smiersz (OKŚZpNP);

– weryfikację i udostępnienie ok. 1700 j.a. w ramach wniosków o stwierdzenie nieważności orzeczeń sądowych za zachowania podejmowane na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (OKŚZpNP);

– kwerendy dotyczące sędziów stanu wojennego oraz ławników WSR w Rzeszowie (OKŚZpNP);

– wybór zdjęć oraz dokumentów, a także weryfikację wytypowanych jednostek aktowych do projektu „Łączka” (BPiI/OBPiI);

– obszerne kwerendy w Ankietach GKBZH w Polsce, Ankietach Sądów Grodzkich, Rejestrach miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945 (Fundacja „From the Dephts");
– udostępnienie ok. 200 j.a. dotyczących pogromu kieleckiego 1946 r. (Kolegium IPN);
– kwerendę dotyczącą Rady Pomocy Żydom „Żegota" (Biuro Prezesa);
– kwerendy dotyczące działalności KBW i PUBP na Mazowszu w latach powojennych (BPiI);
– wybór dokumentów i zdjęć do wystaw poświęconych działalności kobiet w wojsku oraz żołnierzom niezłomnym (BPiI);
– kwerendy związane z opiniowaniem zmiany nazw placów i ulic w związku z realizacją Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. RP z 2016 r., poz. 744) (BUWiM);
– kwerendę dotyczącą represji niemieckich dokonanych w czasie powstania warszawskiego wobec mężczyzn z Augustówki i Siekierek (BUWiM);
– kwerendy dotyczące ofiar wojny obronnej 1939 r., więźniów niemieckich obozów, więzionych przez NKWD oraz żołnierzy Armii Andersa (BPiI);
– kwerendy dotyczące uczestników powstania warszawskiego (BUWiM);
– kwerendy do projektu: poszukiwania nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego (BPiI).

Kontynuowane są także kwerendy i udostępnienia dokumentów w związku z wieloletnimi projektami naukowo-badawczymi: z dziejów walk o niepodległość, aparat bezpieczeństwa PRL, struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989, aparat represji; internowani/aresztowani w stanie wojennym

W omawianym okresie sprawozdawczym do komórek właściwych w sprawach udostępniania oraz Sekcji Obsługi Zbioru Wyodrębnionego w Archiwum IPN w Warszawie wpłynęło ogółem 32 005 wniosków służbowych (wzrost o blisko 3000), zakończono realizację 30 956 spraw.

Z tej liczby do AIPN wpłynęło 9956 wniosków. Wśród jednostek terenowych pionu największy wpływ wniosków służbowych odnotowano w OAIPN w Katowicach (2816), Rzeszowie (2462), Wrocławiu (2238) oraz Białymstoku (2158).

W całym kraju do celów służbowych pracownikom IPN udostępniono łącznie 109 591 j.a. (wzrost o prawie 20 000), z czego 41 977 j.a. w formie elektronicznej.

Podobnie jak w 2016 r., także w omawianym okresie sprawozdawczym odnotowano wzrost liczby wniosków służbowych skierowanych do realizacji przez pracowników i prokuratorów pionu lustracyjnego IPN (18 454) (tabela nr 15).

Prokuratorzy pionu śledczego w okresie sprawozdawczym złożyli natomiast 4628 wniosków, o 467 więcej niż w roku ubiegłym (tabela nr 13).

Zarejestrowano ponadto 4611 wniosków skierowanych do realizacji przez pracowników pionów badawczego (tabela nr 14), 2857 wniosków pozostałych biur i jednostek IPN (tabela nr 16) oraz 1455 wniosków pracowników pionu archiwalnego.

Na potrzeby realizacji wszystkich omówionych kategorii spraw w 2017 r. wypożyczono (przesyłano) między jednostkami organizacyjnymi pionu archiwalnego 33 277 j.a. (tabela nr 17). W realizacji wypożyczeń wykorzystywany był protokół transferu plików FTP, pozwalający na przesyłanie cyfrowych kopii dokumentów, w tym przede wszystkim skanów akt i mikrofilmów (głównie w formacie PDF) oraz plików fotografii i filmów w stosownych dla nich formatach. Dzięki postępującemu procesowi digitalizacji zasobu około 2/3 wypożyczonych jednostek archiwalnych stanowiły kopie elektroniczne.

4.4.5. Wnioski o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności

W okresie sprawozdawczym Sekcja Realizacji Wniosków o Nadanie Odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności (dalej: sekcja KWiS), na podstawie znowelizowanej ustawy z dnia 16 marca

2015 r. o zmianie ustawy o orderach i odznaczeniach (Dz.U. z 2015 r., poz. 475 ze zm.), kontynuowała prace związane z inicjatywą uhonorowania odznaczeniem działaczy opozycji antykomunistycznej.

W 2017 r. zarejestrowano w sekcji KWiS łącznie 1344 sprawy, z czego 926 stanowiły wnioski z wyrażoną zgodą na przedstawienie do odznaczenia Krzyżem Wolności i Solidarności (248 kwerend wszczętych w Centrali IPN i 678 spraw nadesłanych do weryfikacji z oddziałów i delegatur Instytutu). Pozostałe 418 spraw to zapytania kierowane do Instytutu przez organy uprawnione, m.in. Kancelarię Prezydenta RP, Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz wnioskodawców indywidualnych.

W porównaniu do lat ubiegłych wzrosła liczba wnioskodawców indywidualnych zainteresowanych otrzymaniem Odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności, do czego niewątpliwie przyczyniła się nowelizacja ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz.U. z 2015 r. ze zm.).

Wpłynęły również kolejne wnioski o nadanie KWiS Polakom na stałe zamieszkałym za granicą, którzy w okresie PRL zostali zmuszeni do emigracji z kraju, głównie do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Kanady czy Skandynawii. W sprawie 32 osób Instytut zwracał się do Ministerstwa Spraw Zagranicznych o wydanie opinii o kandydatach do odznaczenia.

Do Kancelarii Prezydenta RP przesłano w 2017 r. 775 wniosków spełniających wymogi formalne i sygnowanych podpisem Prezesa IPN. Dodatkowo na prośbę KP RP udzielono 1379 informacji dotyczących działalności niepodległościowej kandydatów do innych odznaczeń państwowych przyznawanych przez Prezydenta RP.

Ogółem w omawianym okresie 2017 r. sekcja KWiS zrealizowała 940 wniosków (707 przesłanych z oddziałów terenowych do weryfikacji i 233 postępowań wszczętych w Centrali).

W 2017 r. odbyły się 43 uroczystości organizowane przez Centralę i jednostki terenowe IPN oraz we współpracy z administracją rządową, podczas których Prezes IPN wręczył działaczom opozycji niepodległościowej z lat 1956–1989: 1 order (1 Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski), i 908 odznaczeń (906 Krzyży Wolności i Solidarności, 2 Złote Krzyże Zasługi). Po raz pierwszy wręczenie odznaczenia miało miejsce poza granicami Polski (w Australii).

W omawianym okresie Prezydent RP nadał Krzyż Wolności i Solidarności 887 osobom. Od momentu ustanowienia odznaczenia KWiS uhonorowano nim 4787 osób.

4.4.6. Udostępnianie dokumentów w czytelniach

Materiały archiwalne udostępniane są wnioskodawcom w czytelniach Instytutu. Ich użytkownicy mają możliwość skorzystania z pomocy archiwalnych, tj. systemu Cyfrowe Archiwum, aplikacji ZEUS, a także podręcznych księgozbiorów.

Wnioskodawcy mogą również liczyć na pomoc pracowników obsługujących czytelnie w kwestiach praktycznych, związanych z obsługą sprzętu i aplikacji, oraz uzyskać wyjaśnienia dotyczące zasad udostępniania materiałów archiwalnych. Stanowiska komputerowe w czytelniach Instytutu pozwalają na korzystanie z cyfrowych kopii zamówionych materiałów archiwalnych przesyłanych transferami FTP lub nagranych na płytach CD/DVD oraz z internetowej strony Instytutu (www.ipn.gov.pl). Do dyspozycji czytelników są również czytniki mikrofilmów.

W czytelniach wszystkich oddziałów i delegatur IPN zarejestrowano 17 659 wizyt (w 2016 r. – – 16 617), podczas których czytelnicy zapoznali się ze 139 062 j.a., z czego ponad 1/3, tj. 48 560 j.a., miała formę kopii elektronicznych. Do najczęściej odwiedzanych należały czytelnie oddziałowych archiwów w: Warszawie (3851 wizyt), Krakowie (1858 wizyt), Szczecinie (1443 wizyty), Katowicach (1335 wizyt) oraz Białymstoku (1299 wizyt). W stosunku do ubiegłego roku wzrosła liczba odwiedzin w czytelniach delegatur: w Opolu odnotowano 827 wizyt, w Olsztynie 740 wizyt, w Bydgoszczy 732 wizyty.

Najwięcej jednostek archiwalnych udostępniono w czytelniach w Warszawie (38 665 j.a.), Krakowie (14 712 j.a.), Gdańsku (12 479 j.a.), Białymstoku (10 397 j.a.) i Katowicach (9320 j.a.). Dokumenty w formie kopii cyfrowych stanowiły ponad 50 proc. wszystkich udostępnień w czytelniach oddziałowych archiwów we Wrocławiu, Gdańsku, Szczecinie, Lublinie oraz delegatur w Olsztynie i Radomiu.

W siedzibie Archiwum IPN w Warszawie funkcjonuje Pracownia Naukowa, w której udostępniane są materiały archiwalne pracownikom IPN realizującym wnioski służbowe oraz osobom prywatnym, w ramach realizacji wniosków, o których mowa w ustawie o IPN oraz w ustawie lustracyjnej. Łącznie w pracowni podczas 572 wizyt udostępniono 9710 j.a. Szczegółowe dane dotyczące udostępniania materiałów archiwalnych w czytelniach zawiera tabela nr 18.

4.5. Działalność naukowa i popularyzatorska pionu archiwalnego

Pion archiwalny IPN prowadzi również badania nad zgromadzonym w Instytucie zasobem oraz upowszechnia wiedzę o nim, docierając do coraz szerszego kręgu odbiorców w kraju i za granicą. W działalności naukowej i edytorskiej specjalizuje się Wydział Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł funkcjonujący w strukturze AIPN w Warszawie, który powstał w 2017 r. na bazie Samodzielnej Sekcji. W wiele inicjatyw badawczych i popularyzatorskich zaangażowani są także pracownicy innych komórek organizacyjnych Archiwum.

Do zadań Wydziału należą prace badawcze nad strukturą, gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem, opracowywaniem i udostępnianiem zasobu archiwalnego Instytutu, przygotowywanie opracowań źródłoznawczych dotyczących dokumentów zgromadzonych w zasobie archiwalnym IPN oraz edycji źródłowych, jak również uczestnictwo w popularyzowaniu i promowaniu tegoż zasobu. Wydział współpracuje z partnerami zagranicznymi, w tym także z polskimi instytucjami za granicą. Szczegóły dotyczące tej dziedziny działalności zostały przedstawione w rozdziale „Współpraca międzynarodowa".

Publikacje

W ramach prac Wydziału Badań Archiwalnych i Edycji Źródeł ukazało się w 2017 r. sześć książek. Seria edycji źródłowych „Polska i Ukraina w latach trzydziestych–czterdziestych XX wieku. Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych" wzbogaciła się o tom dziewiąty zatytułowany *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1944–1950. Likwidacja struktur kierowniczych*. Rozpoczęto publikację polskiego tłumaczenia dokumentacji komisji amerykańskiego Kongresu, która w latach 1951–1952 zajmowała się badaniem zbrodni katyńskiej. Pierwszy tom tego zbioru ukazał się pod tytułem *Mord w lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*. Tom czwarty serii „Symposia Archivistica" zawiera materiały z konferencji „Problemy archiwalnego opisu informacyjnego", zorganizowanej w 2016 r. w Olsztynie przez AIPN wspólnie z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie i Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu. Dwutomowa monografia *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961* to pierwsze tak obszerne opracowanie dotyczące struktur i działalności tego pionu komunistycznej bezpieki. Obraz polskiej wsi na podstawie skarg, próśb czy donosów zaadresowanych do władz państwowych i partyjnych jest tematem pracy pt. *Problemy wsi w Polsce w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych*. Pracownicy Wydziału współtworzyli też monografię *Obława augustowska 1945. Okoliczności i ofiary w dokumentach archiwalnych* oraz zbiór artykułów pokonferencyjnych *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej*.

W 2017 r. ukazał się ponadto dziewiąty tom „Przeglądu Archiwalnego IPN", zawierający m.in. blok artykułów dotyczący zbiorów audiowizualnych w archiwach gromadzących dokumenty byłych komunistycznych organów bezpieczeństwa w Niemczech, Czechach i na Słowacji. Rocznik

znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW oraz w renomowanych międzynarodowych bazach indeksacyjnych.

W oddziałowych archiwach IPN przygotowano publikacje źródłowe, takie jak: drugi tom *Dziennika Czynności Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego* (OAIPN w Lublinie, wspólnie z KUL oraz Instytutem Polskim i Muzeum im. gen. W. Sikorskiego), zbiór wspomnień Żydów polskich *Pamiętają, pamiętamy, pamiętajcie* (OAIPN w Krakowie) oraz wybór dokumentów komunistycznego MSW i MSZ dotyczących Soboru Watykańskiego II (OAIPN we Wrocławiu).

Wśród wydawnictw monograficznych znalazły się biografie ppor. Zdzisława Badochy „Żelaznego" (OAIPN w Katowicach) i działacza ludowego z okresu międzywojennego Błażeja Stolarskiego (OAIPN w Łodzi). Oddział szczeciński przygotował zbiór artykułów poświęcony pionom śledczym aparatu bezpieczeństwa publicznego.

Inicjatywy naukowe i popularyzatorskie pionu archiwalnego

Wśród przedsięwzięć Archiwum IPN szczególne miejsce zajmuje projekt „Archiwum Pełne Pamięci" zainaugurowany 19 maja 2017 r. Za jego pośrednictwem Archiwum pragnie zachęcić do przekazywania lub udostępnienia archiwaliów znajdujących się w zbiorach prywatnych, dzięki czemu mogą zostać ocalone przed zniszczeniem bądź rozproszeniem i staną się dostępne dla badaczy oraz wszystkich zainteresowanych historią. Równocześnie uruchomiony portal www.archiwumpamieci.pl (również w wersji anglojęzycznej) ma upowszechniać idee projektu, ułatwić kontakt pomiędzy darczyńcami i pracownikami Archiwum, a także służyć prezentacji pozyskanych materiałów. Szeroka akcja informacyjna, której towarzyszyły m.in. spoty promocyjne w mediach, prowadzona była zarówno w kraju, jak i za granicą. Akcja spotkała się z dużym zainteresowaniem i przyniosła wymierne efekty – od rozpoczęcia projektu Archiwum IPN w Warszawie pozyskało materiały od 69 osób prywatnych, a oddziały i delegatury – od 163 darczyńców indywidualnych i dwóch organizacji.

Powodzeniem zostały uwieńczone trzyletnie starania o wpisanie na Listę Światową Programu UNESCO „Pamięć Świata" przechowywanego w Archiwum IPN *Raportu SS-Brigadeführera Jürgena Stroopa: Es gibt keinen jüdischen Wohnbezirk in Warschau mehr!* („Żydowska dzielnica mieszkaniowa w Warszawie już nie istnieje!") Dokument ten, stanowiący jedno z najważniejszych świadectw Holokaustu, został tym samym zaliczony do obiektów o szczególnym, ogólnoświatowym znaczeniu historycznym i kulturowym. Jak dotąd uhonorowano w ten sposób 17 obiektów zgłoszonych przez Polskę.

Archiwum współuczestniczyło w organizacji kilku konferencji i sympozjów naukowych. Wśród nich wspomnieć należy spotkania o charakterze cyklicznym, takie jak:

– piąta edycja sympozjów naukowych o tematyce archiwistycznej organizowanych przez AIPN wspólnie z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie i Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, dotycząca tym razem problemów archiwalnych systemów informatycznych;

– dziewiąta konferencja w ramach obchodów Światowego Dnia Dziedzictwa Audiowizualnego UNESCO, zorganizowana przez Sekcję Opracowywania Dokumentacji Audiowizualnej Archiwum IPN, której tematem było opracowywanie dokumentacji audiowizualnej i fotograficznej w komputerowych systemach informacji archiwalnej;

– druga Ogólnopolska Konferencja Archiwistów i Historyków „Educare necesse est – ale jak i dlaczego?" współorganizowana z Archiwum Państwowym w Warszawie, Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych, Instytutem Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli, podczas której omawiano m.in. zmiany w nauczaniu historii w kontekście reformy oświatowej, wartościowe dla edukacji szkolnej źródła archiwalne, dokumentujące polskie drogi do niepodległości oraz sposoby popularyzacji zasobu archiwalnego.

Po raz drugi odbyły się również warsztaty dla badaczy dokumentujących zbrodnie niemieckie w okresie II wojny światowej, dotyczące dokumentacji zawartej w bazie Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej (ITS) w Bad Arolsen. Zostały one przygotowane przez Archiwum IPN w Warszawie wspólnie z Muzeum Historii Żydów Polskich – Polin, Międzynarodową Służbą Poszukiwawczą oraz Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie (USHMM).

Archiwiści z Centrali, oddziałów i delegatur współpracowali ponadto m.in. przy organizacji konferencji „Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej", „Katyń – 5 marca Dzień Pamięci" w Sejmie RP, konferencji popularnonaukowej „Świadectwo Wiary Żołnierzy Wyklętych" w Lesznie, II Sandomierskiej Sesji Popularnonaukowej „Aparat represji na przyczółku sandomierskim (1944–1945)", prelekcji z okazji 30. rocznicy III pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski w 1987 r. w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Archiwów w Muzeum Sali BHP Stoczni Gdańskiej. Przygotowali także panel nt. „Problemy sensytywności informacji z zasobów archiwów wyodrębnionych" podczas VII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich w Kielcach.

W ramach popularyzacji zasobu opracowano również kilka wystaw. Oddziałowe Archiwum w Gdańsku uczciło rocznicę III pielgrzymki Jana Pawła II wystawą pod tytułem „To jest nasza Ojczyzna – to jest nasze »być« i nasze »mieć«. Jan Paweł II w Trójmieście – czerwiec 1987". Oddziałowe Archiwum we Wrocławiu podczas Nocy Muzeów zaprezentowało ekspozycję „Szachownice nad Europą. Lotnicy polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1945". Pracownicy Archiwum w Warszawie pomagali również w przygotowaniu ekspozycji w nowo powstałym Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL.

Pion archiwalny jest też coraz aktywniejszy w upowszechnianiu zasobu za pośrednictwem Internetu. W styczniu 2017 r. z okazji rocznicy sfałszowanych przez komunistów wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1947 r. uruchomiono portal www.wybory1947.pl. Zawiera on kopie dokumentów z zasobu Centrali, oddziałów i delegatur IPN ukazujące represje aparatu bezpieczeństwa wobec PSL i innych organizacji opozycyjnych, a także bezwzględne działania bezpieki służące zastraszeniu społeczeństwa i zagwarantowaniu sukcesu wyborczego komunistom. Dla uczczenia 30. rocznicy pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski 8 czerwca 2017 r. uruchomiony został portal www.trzeciapielgrzymka.ipn.gov.pl. Zawiera on bogaty zestaw różnorodnych dokumentów wytworzonych przez organa bezpieczeństwa oraz materiały archiwalne pochodzące z kolekcji przekazanych przez darczyńców, łącznie ponad 400 kopii elektronicznych dokumentów, fotografii, grafik, map oraz filmów i nagrań dźwiękowych. Przygotowaniem tego portalu zajmował się zespół do spraw tworzenia i publikowania opisów dokumentów oraz publikowania obrazów cyfrowych tych dokumentów na stronach internetowych IPN w Wydziale Zasobów Cyfrowych. Zespół ten prowadził też przygotowania do uruchomienia kolejnych ekspozycji internetowych dotyczących Wolnych Związków Zawodowych i Solidarności Walczącej oraz działania związane z aktualizacją portalu www.marzec68.pl. Prace te prowadzono wspólnie z Wydziałem Komunikacji Społecznej (Biuro Prezesa).

Archiwum IPN ma również własny profil na Facebooku, za którego pośrednictwem informuje o swojej działalności oraz prezentuje interesujące materiały archiwalne.

Tradycyjnie pion archiwalny wziął udział w Nocy Muzeów (20/21 maja, w Krakowie 19/20 maja), zapraszając gości do zwiedzania magazynów archiwalnych, zapoznania się z technikami konserwacji i digitalizacji oraz zasadami funkcjonowania Archiwum Instytutu. Dla uczestników w różnym wieku przygotowano wiele atrakcji, m.in. wystawy ciekawych archiwaliów, udział grup rekonstrukcyjnych, zabawy i konkursy dla dzieci. Dzięki tematom przewodnim każda z imprez ma swój specyficzny charakter i pozwala zwiedzającym poznać różnorodność zasobu Instytutu. W 2017 r. hasło Nocy Muzeów w warszawskiej siedzibie przy ul. Kłobuckiej 21 brzmiało „Bohaterowie Niepodległej", w Katowicach „Odkryj w sobie pasję do historii! Opisz razem z nami losy żołnierzy antykomunistycznego podziemia!", w Łodzi „Obywatel pod nadzorem. Co kryją archiwa IPN",

w Poznaniu „Historia hymnu, godła i barw narodowych", a we Wrocławiu imprezę poświęcono lotnikom Polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii. Podczas Nocy Muzeów otwarte były też archiwa w Białymstoku, Bydgoszczy i Rzeszowie. Archiwistów nie zabrakło również podczas imprez odbywających się w „Przystankach Historia" w Kielcach i Krakowie.

Archiwum IPN przygotowało stoisko na Warszawskim Pikniku Archiwalnym zorganizowanym 10 czerwca przez Polską Akademię Nauk w Warszawie i Polskie Towarzystwo Archiwalne z okazji Międzynarodowego Dnia Archiwów. Nawiązując do hasła VIII edycji „Skarby archiwów", archiwiści zaprezentowali m.in. dziennik Hansa Franka, materiały filmowe ukazujące obchody Milenium Chrztu Polski oraz depozyty fotograficzne z zasobu Instytutu. Przedstawiciele Archiwum w Warszawie uczestniczyli także w pikniku zorganizowanym w ramach obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych na terenie Muzeum Żołnierzy Wyklętych przy ul. Rakowieckiej w Warszawie oraz w XXI Pikniku Naukowym Polskiego Radia i Centrum Nauki Kopernik 3 czerwca na Stadionie Narodowym.

Innym stałym elementem programu działań edukacyjnych AIPN w Warszawie, w oddziałach oraz delegaturach są lekcje archiwalne prowadzone we współpracy z pionem edukacyjnym, podczas których uczniowie i studenci poznają specyfikę źródeł historycznych z zasobu IPN. Zajęcia edukacyjne prowadzone są w szkołach oraz w siedzibie Archiwum, kiedy towarzyszy im zwiedzanie magazynów i pracowni.

Oddziałowe Archiwum w Krakowie zainaugurowało w 2017 r. cykl prelekcji otwartych dla szerokiej publiczności pod hasłem „Archiwalne środy" odbywający się w krakowskim Centrum Edukacyjnym IPN. Podczas spotkań prezentowane są zagadnienia z historii najnowszej Polski oraz zasób Instytutu.

Archiwum w Warszawie poszerza zakres tych działań dzięki kontynuowaniu współpracy z Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli. W 2017 r. w Archiwum IPN przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie odbyły się kolejne warsztaty metodyczne dla nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie. Nową inicjatywą było „Spotkanie z dokumentem archiwalnym", zorganizowane w Archiwum IPN dla mazowieckich szkół. W ciągu tego dwudniowego wydarzenia, odbywającego się pod tytułem „Widzę Cię, słyszę Cię…", w prelekcjach i warsztatach poświęconych metodom inwigilacji społeczeństwa przez komunistyczną bezpiekę wzięło udział ponad 200 uczniów i nauczycieli. Na podstawie archiwów z zasobu IPN przygotowano na potrzeby spotkania wystawę ukazującą zagadnienia poruszane podczas zajęć.

Archiwiści uczestniczyli w realizacji programów telewizyjnych (m.in. serii „Taśmy bezpieki" i cyklu „Goniec historyczny IPN" dla TVP Historia) oraz wielokrotnie występowali w mediach, wyjaśniając zagadnienia związane z działalnością IPN oraz omawiając tematy z historii Polski.

Należy też wspomnieć o indywidualnych przedsięwzięciach pracowników pionu archiwalnego, którzy opublikowali 183 artykuły naukowe i popularyzatorskie, wygłosili około 200 referatów na konferencjach oraz prelekcji i wykładów. Podejmują także wiele innych inicjatyw służących upamiętnianiu wydarzeń z historii Polski oraz regionu.

4.6. Obsługa bieżąca

Sprawne funkcjonowanie Archiwum w Centrali IPN w Warszawie zapewnia Wydział Obsługi Bieżącej, nadzorujący działanie kancelarii oraz zaopatrzenie w sprzęt komputerowy, techniczny, materiały informatyczne, kancelaryjno-biurowe, środki czystości i odzież ochronną dla pracowników.

Omawiany okres sprawozdawczy okazał się szczególnie pracowity dla osób obsługujących kancelarie pionu archiwalnego. W Centrali IPN do Sekcji Obsługi Kancelaryjnej i Organizacji wpłynęło 123 341 pism, w tym 85 142 to korespondencja zewnętrzna, a 38 199 – korespondencja

wewnętrzna. Wysłano 98 182 pisma (58 328 do adresatów zewnętrznych i 39 854 pisma do komórek organizacyjnych Instytutu). W kancelariach pionu archiwalnego oddziałów i delegatur przyjęto 370 015 pism i wysłano 326 290 pism. W skali całego kraju oznacza to wzrost liczby korespondencji o prawie 60 proc. w stosunku do 2016 r. Korespondencja rejestrowana jest w elektronicznym systemie eKancelaria, który od 2017 r. został udostępniony wszystkim pracownikom, co miało usprawnić obieg dokumentacji i odciążyć obsługę kancelarii.

Pracownicy funkcjonującej w Wydziale Obsługi Bieżącej Sekcji Nadzoru, Analiz i Sprawozdań przeprowadzili w 2017 r. kontrole w 15 komórkach organizacyjnych (w oddziałach i delegaturach Instytutu oraz w Archiwum Zakładowym w Centrali), podczas których sprawdzano przede wszystkim: gromadzenie i przechowywanie dokumentacji w archiwach zakładowych, opracowanie zasobu audiowizualnego, realizację wniosków o nadanie odznaczenia Krzyż Wolności i Solidarności, a także wniosków o udostępnienie dokumentów na podstawie przepisów ustawy o IPN oraz wniosków służbowych pracowników Instytutu.

Znacząco wzrosła liczba spraw realizowanych w sekcji. Przyjęto i zrealizowano 555 pism związanych ze skargami wnioskodawców, pytaniami składanymi w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej, a także dotyczących zasad publikacji informacji w Inwentarzu IPN, realizacji ustawy dezubekizacyjnej i realizacji wniosków o udostępnienie dokumentów. Pracownicy sekcji udzielali także odpowiedzi na zapytania wpływające na adres poczty elektronicznej: archiwumipn@ipn.gov.pl.

Do zadań sekcji należy koordynacja organizacji transportów akt do oddziałów i delegatur IPN (w 2017 r. 235 transportów) oraz przesyłka elektronicznych kopii materiałów archiwalnych za pośrednictwem protokołu FTP (w omawianym okresie sprawozdawczym przesłano ponad 23 000 plików). Sekcja opracowywała również plan szkoleń pracowników Archiwum IPN oraz nadzorowała ich przeprowadzenie. W okresie sprawozdawczym zorganizowano 18 szkoleń, którymi objęto 167 pracowników.

Pracownicy Wydziału Obsługi Bieżącej koordynowali organizację lub współuczestniczyli w organizacji wydarzeń o charakterze edukacyjnym, takich jak: Noc Muzeów, druga konferencja „Educare necesse est – ale jak i dlaczego?", dni otwarte dla szkół „Widzę Cię, słyszę Cię…", warsztaty dla nauczycieli (we współpracy z Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli), wizyty uczniów, studentów i pracowników instytucji oświatowych i kulturalnych. W celu popularyzacji zasobu i zadań AIPN w ramach wydziału prowadzony jest profil na Facebooku, a także projektowane są graficznie materiały informacyjne (plakaty, ulotki, wystawy).

4.7. Archiwum IPN – dane statystyczne

Tabela 1. Liczba spraw, wniosków, kwerend, zapytań*

	Liczba spraw wpływających	Liczba spraw zrealizowanych ostatecznie
AIPN	246 138	237 994
Białystok	34 591	33 777
Gdańsk	34 337	32 860
Katowice	34 951	33 543
Kraków	38 002	33 620
Lublin	32 667	28 591
Łódź	32 763	31 757
Poznań	37 409	35 254
Rzeszów	32 356	29 660
Szczecin	34 142	30 844
Warszawa	10 200	10 213
Wrocław	43 074	35 219
Delegatura Bydgoszcz	28 131	28 041
Delegatura Kielce	26 141	25 773
Delegatura Olsztyn	1 517	1 471
Delegatura Opole	697	465
Delegatura Radom	25 305	22 587
Razem	692 421	651 669

* Powyższe dane zawierają: wnioski o udostępnienie dokumentów realizowane przez komórki udostępniania, wnioski o przyznanie odznaczenia KWiS, kwerendy przeprowadzane w związku z realizacją tzw. ustawy dezubekizacyjnej, zapytania kierowane do komórek informacji i sprawdzeń, oraz zapytania i sprawy realizowane przez Sekcję Obsługi Zbioru Wyodrębnionego AIPN.

Tabela 2. Liczba zapytań

Oddział	Liczba zapytań wpływających					Liczba zapytań zrealizowanych				
	ogółem	służby specjalne	Biuro Lustracyjne i OBL	Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i OKŚZpNP	wydziały, sekcje i referaty pionu archiwalnego*	ogółem	służby specjalne	Biuro Lustracyjne i OBL	Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i OKŚZpNP	wydziały, sekcje i referaty pionu archiwalnego
AIPN**	194 141	16 405	24 868	1	152 867	195 007	15 899	25 591	6	153 511
Białystok	25 200	46	14 672	1	10 481	25 319	45	14 632	1	10 641
Gdańsk	23 998	0	14 300	0	9 698	24 383	0	14 656	0	9 727
Katowice	22 728	184	13 462	48	9 034	22 700	182	13 537	45	8 936
Kraków	26 586	18	14 492	0	12 076	24 675	18	14 205	0	10 452
Lublin	23 371	66	14 377	0	8 928	21 256	68	12 792	0	8 396
Łódź	23 904	25	13 989	239	9 651	23 488	25	13 989	209	9 265
Poznań	27 995	4	14 437	0	13 554	27 399	4	13 900	0	13 495
Rzeszów	23 652	12	14 369	0	9 271	21 805	12	13 555	0	8 238
Szczecin	23 834	0	14 302	0	9 532	22 468	0	13 143	0	9 325
Wrocław	27 364	62	14 430	0	12 872	23 687	53	12 879	0	10 755
Delegatura Bydgoszcz	21 839	14	13 337	0	8 488	22 234	14	14 111	0	8 109
Delegatura Kielce	22 033	0	14 101	0	7 932	21 973	0	14 021	0	7 952
Delegatura Olsztyn	552	0	466	0	87	552	0	466	0	87
Delegatura Radom	21 866	0	14 444	0	7 422	19 195	0	11 941	0	7 254
Razem	509 063	16 836	210 046	289	281 893	496 141	16 320	203 418	261	276 143

* Sprawy realizowane na rzecz innych podmiotów niż służby specjalne i BL oraz OBL są przekazywane do komórek informacji i sprawdzeń za pośrednictwem WU, referatów i sekcji udostępniania.
** Obejmuje dane WIiS oraz Sekcji Obsługi Zbioru Wyodrębnionego w WZZA.

Tabela 3. Stan zasobu archiwalnego

Oddział	Stan zasobu na 31 grudnia 2017 r. (w mb)															
	UOP *(zlikwidowany)* ABW	AW	WSI *(zlikwidowane)* SKW SWW	MSW	Policja	Policja (materiały paszportowe)	Więziennictwo	OKŚZpNP	Archiwa państwowe	Archiwa wojskowe	Straż Graniczna	Organy administracji publicznej	Sądy i prokuratury powszechne	Sądy i prokuratury wojskowe	Dary i kolekcje prywatne	Razem
AIPN*	7 356,90	280,89	1 391	7 307,97	317,36	7 405,90	166,96	1 927,12	145,74	1 707,33	930,88	1 982,05	161,04	143,55	97,38	31 322,07
Białystok	537,32	0,00	0,00	0,00	344,46	1 796,31	24,86	27,29	97,58	226,97	28,38	149,77	103,67	9,36	18,14	3 364,11
Gdańsk	382,35	0,00	0,00	37,03	607,79	2 298,22	63,20	59,36	11,09	175,86	16,72	70,65	71,93	2,78	33,13	3 830,11
Katowice	1 312,86	0,00	0,00	130,81	456,32	9 288,40	133,38	28,25	76,72	74,70	20,04	261,72	350,66	0,01	13,83	12 147,70
Kraków	771,46	0,00	0,00	42,32	453,06	3 763,64	55,61	102,32	128,86	86,41	13,10	505,82	67,89	2,13	73,62	6 066,26
Lublin	547,04	0,00	0,00	0,00	385,38	1 655,12	23,69	63,49	11,00	161,04	7,28	13,40	130,70	0,00	18,74	3 016,88
Łódź	378,75	0,00	0,00	0,00	475,74	2 855,61	53,66	206,90	20,68	29,78	0,00	136,01	148,50	2,37	11,07	4 319,07
Poznań	650,50	0,00	0,00	0,20	296,76	3 163,75	74,61	85,19	0,47	41,48	18,14	497,41	125,72	7,01	56,16	5 017,40
Rzeszów	356,75	0,00	0,00	22,91	178,08	2 032,71	35,91	45,89	60,00	25,53	9,60	137,42	68,95	0,00	16,49	2 990,24
Szczecin	491,81	0,58	0,00	59,05	300,74	1 925,30	118,80	27,72	11,26	108,69	13,42	223,37	122,11	1,01	28,19	3 432,05
Wrocław	1 579,22	0,22	0,00	0,00	663,19	5 759,91	169,91	119,47	30,11	144,47	48,27	1 077,30	269,25	18,04	49,68	9 929,04
Delegatura Bydgoszcz	481,52	0,22	0,04	27,36	347,19	1 687,01	74,00	90,10	3,25	105,00	0,00	286,36	517,40	42,14	14,32	3 675,91
Delegatura Kielce	378,38	0,01	0,00	27,00	87,15	788,18	5,73	17,90	21,01	23,79	0,00	393,38	74,82	0,00	11,19	1 828,54
Delegatura Olsztyn	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	151,97	5,12	0,00	13,61	0,00	0,00	107,40	0,00	3,90	282,00
Delegatura Radom	196,60	0,00	0,00	7,61	54,94	325,25	4,50	0,00	0,00	0,42	0,00	159,76	58,57	0,00	8,20	815,85
Razem	15 421,47	281,92	1 391,04	7 662,26	4 968,16	44 745,31	1 156,79	2 806,11	617,77	2 925,07	1 105,83	5 894,42	2 378,60	228,40	454,05	92 037,23

* Łączna wielkość zasobu AIPN w Warszawie obejmuje również jednostki, które zostaną przeniesione do oddziałowych archiwów.

Tabela 4. Cyfrowe Archiwum i Inwentarz archiwalny IPN

Oddział	Cyfrowe Archiwum*				Inwentarz archiwalny IPN**
	Opisy j.a. – rekordy dodane	Opisy j.a. – rekordy edytowane	Opisy j.a. – rekordy zweryfikowane	Wprowadzone indeksy osobowe	Liczba rekordów przekazanych
AIPN	74 481	32 342	104 456	173 383	57 737
Białystok	3 146	7 673	10 862	23 544	14 311
Gdańsk	5 396	16 403	22 504	41 715	32 267
Katowice	4 199	6 476	12 643	20 497	19 710
Kraków	1 802	5 117	8 364	8 767	20 446
Lublin	834	3 344	4 447	4 298	16 521
Łódź	1 519	12 004	16 237	32 963	30 357
Poznań	2 376	5 798	8 590	11 480	17 679
Rzeszów	1 335	2 784	4 118	5 372	10 010
Szczecin	1 207	3 400	5 831	13 235	12 673
Wrocław	4 199	18 068	24 359	30 390	25 161
Delegatura Bydgoszcz	2 147	11 549	14 671	27 922	20 997
Delegatura Kielce	2 208	1 671	4 362	4 211	8 343
Delegatura Olsztyn	100	498	598	383	682
Delegatura Radom	66	35	98	75	788
Razem	105 015	127 162	242 140	398 235	287 682

* Liczba opisów jednostek archiwalnych oraz rekordów indeksu osobowego wprowadzonych, wyedytowanych i zweryfikowanych w systemie Cyfrowe Archiwum w 2017 r.
** Liczba opisów j.a. przekazanych do publicznego „Inwentarza archiwalnego IPN" w 2017 r.

Tabela 5. Digitalizacja – wykonanie kopii wzorcowych*

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
AIPN	dokumentacja aktowa	7 969	20 232,51
	mikrofilmy i mikrofisze	1 305	3 585,63
	dokumentacja fotograficzna	8 263	431,06
	dokumentacja filmowa	103	2 755,80
	dokumentacja dźwiękowa	92	552,76
Białystok	dokumentacja aktowa	2 037	3 319,18
	mikrofilmy i mikrofisze	4 008	859,99
	dokumentacja fotograficzna	105	1,25
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Gdańsk	dokumentacja aktowa	2 645	3 621,16
	mikrofilmy i mikrofisze	1	0,23
	dokumentacja fotograficzna	7 701	140,72
	dokumentacja filmowa	2	2,05
	dokumentacja dźwiękowa	27	28,80
Katowice	dokumentacja aktowa	2 338	5 591,86
	mikrofilmy i mikrofisze	559	152,94
	dokumentacja fotograficzna	1 000	11,50
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Kraków	dokumentacja aktowa	1 210	4 203,95
	mikrofilmy i mikrofisze	142	116,23
	dokumentacja fotograficzna	1 348	19,89
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Lublin	dokumentacja aktowa	1 207	2 013,89
	mikrofilmy i mikrofisze	96	39,70
	dokumentacja fotograficzna	154	2,06
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Łódź	dokumentacja aktowa	2 951	4 978,89
	mikrofilmy i mikrofisze	147	512,85
	dokumentacja fotograficzna	4 382	34,53
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
Poznań	dokumentacja aktowa	2 012	3 861,00
	mikrofilmy i mikrofisze	8	5,00
	dokumentacja fotograficzna	96	4,82
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Rzeszów	dokumentacja aktowa	2 129	4 235,80
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	234	10,95
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Szczecin	dokumentacja aktowa	2 910	7 084,60
	mikrofilmy i mikrofisze	13	7,97
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	19	20,24
Warszawa	dokumentacja aktowa	1 486	4 129,97
	mikrofilmy i mikrofisze	192	100,77
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Wrocław	dokumentacja aktowa	5 540	10 652,80
	mikrofilmy i mikrofisze	21	6,20
	dokumentacja fotograficzna	40	0,55
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Delegatura Bydgoszcz	dokumentacja aktowa	1 896	4 210,86
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	492	17,64
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Delegatura Kielce	dokumentacja aktowa	377	794,35
	mikrofilmy i mikrofisze	182	74,41
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00

Oddział	Rodzaj dokumentacji	j.a./obrazy**	GB
Delegatura Olsztyn	dokumentacja aktowa	259	735,78
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Delegatura Radom	dokumentacja aktowa	95	190,64
	mikrofilmy i mikrofisze	0	0,00
	dokumentacja fotograficzna	0	0,00
	dokumentacja filmowa	0	0,00
	dokumentacja dźwiękowa	0	0,00
Razem	dokumentacja aktowa	37 061	79 857,22
	mikrofilmy i mikrofisze	6 674	5 461,91
	dokumentacja fotograficzna	23 815	674,97
	dokumentacja filmowa	105	2 757,85
	dokumentacja dźwiękowa	138	601,80

* Skanowana dokumentacja aktowa jest zapisywana w trzech rodzajach plików, tj. w plikach wzorcowych tiff dla każdej skanowanej karty, strony lub klatki mikrofilmu, w pliku użytkowym PDF – wykonanym dla całej skanowanej jednostki archiwalnej oraz jako elektroniczna karta inwentarzowa w postaci pliku XML. Standard skanowania dokumentacji aktowej zakłada wykonywanie kopii wzorcowych przy zachowaniu rozdzielczości 300 dpi, 24-bitowej głębi kolorów oraz zapis danych w formacie tiff. Skanowanie dokumentacji fotograficznej odbywa się przy zachowaniu formatu tiff, rozdzielczości 600 dpi oraz 24-bitowej głębi kolorów dla zdjęć kolorowych i 8-bitowej dla zdjęć czarno-białych. Obrazy cyfrowe fotografii otrzymują rozmiar nie mniejszy niż 13 na 18 cm.

** W przypadku dokumentacji fotograficznej liczba digitalizowanych jednostek jest podawana w obrazach.

Tabela 6. Reprografia

Oddział	Kserokopie (karty)	Skany dokumentacji aktowej			Wydruki (karty)
		j.a.	pliki	liczba CD i DVD	
AIPN	279	649	5 740	2 330	33 608
Białystok	80 378	2 878	9 563	123	40 116
Gdańsk	6 909	1 749	15 152	271	53 005
Katowice	1 959	515	1 631	597	133 861
Kraków	80 848	690	11 594	156	19 706
Lublin	2 702	885	114 259	144	7 165
Łódź	31 626	557	3 478	36	126 515
Poznań	6 881	148	1 799	59	45 251
Rzeszów	17 324	292	273	32	35 037
Szczecin	12 220	1 563	1 612	206	68 717
Warszawa	205 061	750	38 040	1 431	224 512
Wrocław	2 336	5 668	557 336	68	54 058

Oddział	Kserokopie (karty)	Skany dokumentacji aktowej			Wydruki (karty)
		j.a.	pliki	liczba CD i DVD	
Delegatura Bydgoszcz	0	492	35 542	1 015	19 296
Delegatura Kielce	46 053	392	7 447	4	1 954
Delegatura Olsztyn	1 399	24	0	22	968
Delegatura Opole	6 024	0	0	0	12 932
Delegatura Radom	18 909	28	19	4	2 327
Razem	520 908	17 280	803 485	6 498	879 028

* Dotyczy kopii wykonanych wyłącznie na bieżące potrzeby w celu udostępnienia użytkownikom (kopie wykonane wg innych standardów niż przewidziane w „Stanowiskowej instrukcji skanowania" oraz zamówienia nieobejmujące całych jednostek archiwalnych).

Tabela 7. Wnioski o udostępnienie dokumentów (art. 30 ustawy o IPN)

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Białystok	545	167	521	981	21
Gdańsk	676	274	584	2 240	115
Katowice	809	337	657	1 187	74
Kraków	736	291	630	2 889	20
Lublin	531	282	469	2 398	263
Łódź	489	157	448	1 547	39
Poznań	576	497	251	691	196
Rzeszów	445	142	386	1 347	3
Szczecin	763	306	627	2 216	806
Warszawa	1 289	317	1 241	3 391	278
Wrocław	674	278	551	603	308
Delegatura Bydgoszcz	376	142	312	1 066	24
Delegatura Kielce	228	57	210	380	0
Delegatura Olsztyn	181	0	182	911	2
Delegatura Opole	107	165	69	73	36
Delegatura Radom	121	67	106	311	41
Razem	8 546	3 479	7 244	22 231	2 226

Tabela 8. Wnioski o udostępnienie do wglądu oraz o wydanie kopii dokumentów osobowych dotyczących pracownika lub funkcjonariusza organu bezpieczeństwa państwa (art. 35 c ust. 1 i 3 ustawy o IPN)

Oddział	Liczba spraw		
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie
Białystok	548	9	547
Gdańsk	495	8	490
Katowice	579	15	568
Kraków	605	13	603
Lublin	468	7	463
Łódź	546	18	544
Poznań	606	57	552
Rzeszów	554	1	556
Szczecin	736	13	734
Warszawa	1 977	59	1 943
Wrocław	528	54	477
Delegatura Bydgoszcz	405	15	393
Delegatura Kielce	223	3	220
Delegatura Olsztyn	101	0	103
Delegatura Opole	187	65	124
Delegatura Radom	148	1	147
Razem	8 706	338	8 464

Tabela 9. Wnioski naukowe

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Białystok	187	27	174	2 240	685
Gdańsk	349	131	378	5 228	2 951
Katowice	362	84	375	3 750	2 183
Kraków	696	338	670	7 127	4 224
Lublin	307	50	304	6 811	3 495
Łódź	237	89	196	2 465	1 621
Poznań	449	465	281	2 631	848
Rzeszów	115	10	120	1 342	810
Szczecin	155	77	136	3 175	2 418
Warszawa	1 710	359	1 600	21 596	9 087
Wrocław	316	208	252	2 361	1 677

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Delegatura Bydgoszcz	279	49	297	2 743	724
Delegatura Kielce	167	57	175	1 067	310
Delegatura Olsztyn	41	115	12	647	501
Delegatura Opole	129	36	125	3 030	885
Delegatura Radom	58	15	67	890	583
Razem	5 557	2 110	5 162	67 103	33 002

Tabela 10. Wnioski dziennikarskie

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Białystok	46	7	41	448	113
Gdańsk	80	30	119	924	543
Katowice	58	6	64	695	305
Kraków	121	52	115	645	264
Lublin	73	7	74	1 105	846
Łódź	74	18	84	507	324
Poznań	128	78	83	510	185
Rzeszów	82	16	67	850	648
Szczecin	64	34	68	1 549	975
Warszawa	1 212	158	1 291	21 165	5 511
Wrocław	73	23	75	421	319
Delegatura Bydgoszcz	47	6	45	174	72
Delegatura Kielce	40	17	41	389	121
Delegatura Olsztyn	10	11	7	47	42
Delegatura Opole	5	0	5	37	29
Delegatura Radom	48	10	51	412	246
Razem	2 161	473	2 230	29 878	10 543

Tabela 11. Wnioski art. 36 ust. 1 pkt 1

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	954	7	1 041	396	341
Białystok	538	44	551	928	416
Gdańsk	949	99	871	1 962	1 235
Katowice	862	156	776	774	392
Kraków	1 130	181	1 137	989	116
Lublin	519	125	439	183	73
Łódź	1 145	170	1 074	1 908	950
Poznań	671	58	649	619	416
Rzeszów	428	17	440	460	357
Szczecin	838	91	781	1 236	487
Warszawa	2 526	453	2 663	7 724	2 594
Wrocław	1 380	382	1 091	1 144	737
Delegatura Bydgoszcz	400	51	359	334	52
Delegatura Kielce	207	12	199	13	9
Delegatura Olsztyn	52	4	48	32	0
Delegatura Opole	0	0	0	0	0
Delegatura Radom	117	5	113	223	18
Razem	12 716	1 855	12 232	18 925	8 193

Tabela 12. Opozycja

Oddział	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Liczba decyzji
AIPN	4 101	1 219	3 077	1 167
Białystok	421	133	345	146
Gdańsk	907	271	668	354
Katowice	768	227	575	538
Kraków	520	174	372	174
Lublin	1 009	518	525	284
Łódź	637	206	464	206
Poznań	664	240	457	218
Rzeszów	620	174	467	209
Szczecin	767	276	539	280

Oddział	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Liczba decyzji
Warszawa	0	0	0	0
Wrocław	1 445	548	951	527
Delegatura Bydgoszcz	416	144	299	162
Delegatura Kielce	357	90	281	88
Delegatura Olsztyn	102	24	86	4
Delegatura Opole	141	118	23	23
Delegatura Radom	236	50	227	113
Razem	13 111	4 412	9 356	4 493

Tabela 13. Pion śledczy IPN

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	1 374	375	1 233	5 024	1 017
Białystok	325	38	315	931	298
Gdańsk	227	16	223	804	348
Katowice	387	50	410	2 665	823
Kraków	198	128	162	486	154
Lublin	405	223	275	1 017	376
Łódź	115	5	117	225	54
Poznań	301	36	289	693	322
Rzeszów	319	25	318	648	119
Szczecin	342	39	312	911	569
Warszawa	1	0	1	11	11
Wrocław	245	97	196	985	457
Delegatura Bydgoszcz	238	19	234	550	162
Delegatura Kielce	38	3	37	147	126
Delegatura Olsztyn	35	7	31	93	35
Delegatura Opole	0	0	0	0	0
Delegatura Radom	78	5	81	274	206
Razem	4 628	1 066	4 234	15 464	5 077

Tabela 14. Pion badawczy IPN

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	2 697	562	2 496	14 836	4 739
Białystok	139	23	118	1 153	999
Gdańsk	181	5	199	892	457
Katowice	181	46	156	925	518
Kraków	172	21	193	1 307	365
Lublin	222	102	161	726	289
Łódź	203	18	207	1 892	1 153
Poznań	97	16	97	814	516
Rzeszów	145	3	171	1 370	888
Szczecin	283	36	310	1 781	1 209
Warszawa	0	0	0	0	0
Wrocław	114	59	91	613	540
Delegatura Bydgoszcz	75	7	70	405	112
Delegatura Kielce	45	3	42	530	174
Delegatura Olsztyn	14	6	13	958	802
Delegatura Opole	36	0	36	300	22
Delegatura Radom	7	0	7	23	19
Razem	4 611	907	4 367	28 525	12 802

Tabela 15. Pion lustracyjny IPN

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	3 869	414	3 974	9 519	2 061
Białystok	1 523	138	1 449	7 471	1 605
Gdańsk	1 001	29	1 009	2 826	1 532
Katowice	2 144	106	2 134	2 536	865
Kraków	843	53	832	1 940	620
Lublin	788	51	809	2 441	508
Łódź	1 328	13	1 322	2 222	791
Poznań	789	406	730	4 934	1 071

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Rzeszów	1 772	50	1 770	5 213	2 045
Szczecin	1 124	88	1 120	3 611	2 132
Warszawa	0	0	0	0	0
Wrocław	1 673	306	1 507	3 860	1 347
Delegatura Bydgoszcz	630	51	607	2 180	696
Delegatura Kielce	351	8	354	466	153
Delegatura Olsztyn	39	0	39	71	71
Delegatura Opole	0	0	0	0	0
Delegatura Radom	580	8	606	349	187
Razem	18 454	1 721	18 262	49 639	15 684

Tabela 16. Inne piony IPN*

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	1 574	243	1 490	5 047	2 386
Białystok	102	6	99	549	209
Gdańsk	138	24	124	555	331
Katowice	66	8	67	333	244
Kraków	100	16	87	475	139
Lublin	62	10	52	149	59
Łódź	34	0	34	212	181
Poznań	100	2	118	455	305
Rzeszów	224	0	224	1 033	518
Szczecin	247	10	239	875	567
Warszawa	1	0	1	0	0
Wrocław	54	18	42	269	255
Delegatura Bydgoszcz	62	2	64	592	167
Delegatura Kielce	37	0	42	46	14
Delegatura Olsztyn	51	3	64	160	122
Delegatura Opole	5	0	5	42	42

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
Delegatura Radom	0	0	0	0	0
Razem	2 857	342	2 752	10 792	5 539

* Obejmuje sprawy realizowane dla pionów: poszukiwań, edukacyjnego, upamiętniania oraz dla innych biur i jednostek IPN.

Tabela 17. Wypożyczanie materiałów archiwalnych na potrzeby AIPN, OAIPN i WA delegatur

Oddział	Liczba spraw			Liczba jednostek archiwalnych udostępnionych	
	Wpływających	W trakcie realizacji	Zrealizowanych ostatecznie	Razem	W tym w formie elektronicznej
AIPN	4 906	573	4 958	11 516	5 740
Białystok	1 028	73	988	1 773	1 327
Gdańsk	678	35	662	1 060	1 026
Katowice	1 324	136	1 212	2 227	1 752
Kraków	889	51	904	2 108	924
Lublin	979	148	936	1 886	669
Łódź	709	96	655	1 547	1 542
Poznań	902	108	861	1 407	1 025
Rzeszów	769	55	741	1 389	1 303
Szczecin	905	95	874	2 158	1 756
Warszawa	0	0	0	0	0
Wrocław	1 651	406	1 353	2 513	2 502
Delegatura Bydgoszcz	684	70	629	958	937
Delegatura Kielce	624	37	639	1 898	836
Delegatura Olsztyn	136	1	148	259	259
Delegatura Opole	0	0	0	0	0
Delegatura Radom	545	55	521	578	372
Razem	16 729	1 939	16 081	33 277	21 970

Tabela 18. Działalność czytelni akt

Oddział	Liczba wizyt	Liczba udostępnionych j.a.	
		razem	w tym w formie elektronicznej
AIPN*	572	9 710	101
Białystok	1 299	10 397	2 306
Gdańsk	1 054	12 479	8 170
Katowice	1 335	9 320	2 803
Kraków	1 858	14 712	5 635
Lublin	750	8 085	4 374
Łódź	756	5 477	2 137
Poznań	801	8 109	1 804
Rzeszów	769	5 349	2 025
Szczecin	1 443	6 170	3 639
Warszawa	3 851	38 665	7 143
Wrocław	553	4 065	2 706
Delegatura Bydgoszcz	732	4 917	988
Delegatura Kielce	594	2 351	700
Delegatura Olsztyn	740	4 132	2 233
Delegatura Opole	827	3 246	1 041
Delegatura Radom	297	1 588	856
Razem	18 231	148 772	49 561

* Pracownia Naukowa, w której udostępniane są materiały archiwalne pracownikom IPN realizującym wnioski służbowe oraz osobom prywatnym, w ramach realizacji wniosków, o których mowa w ustawie o IPN oraz w ustawie lustracyjnej.

5. Działalność popularyzatorska i edukacyjna

Za działania popularyzatorskie i edukacyjne w IPN odpowiadają edukatorzy Biura Edukacji Narodowej, oddziałowych biur edukacji narodowej oraz pracownicy pionów edukacyjnych w delegaturach IPN. Głównym celem prowadzonych aktywności było wspieranie kształcenia Polaków z zakresu historii najnowszej oraz upowszechnianie wiedzy o tym okresie historii Polski w kraju i poza jego granicami. Różnorodność realizowanych inicjatyw edukacyjnych adresowanych do szerokiego grona odbiorców, ze szczególnym naciskiem na środowiska szkolne, akademickie i kombatanckie, pozwalała na przeprowadzenie w każdym miesiącu kilkudziesięciu działań w całej Polsce. Były to m.in. lekcje, zajęcia muzealne, warsztaty dla nauczycieli, wykłady, seminaria, konwersatoria, konkursy, rajdy, koncerty, spotkania otwarte, wystawy, filmy i spoty telewizyjne, prezentacje, przeglądy filmowe i audycje radiowe.

Tak jak w poprzednich latach część z działań edukacyjnych IPN ma charakter stały i jest cyklicznie powtarzana w ramach kalendarza najważniejszych rocznic historycznych i kalendarza szkolnego, co pozwala na systematyczną współpracę z placówkami oświatowymi. Wiele szkół w Polsce i za granicą od lat współpracowało z pionem zajmującym się w IPN edukacją, bezpośrednio i za pośrednictwem instytucji podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej. Nauczyciele uczestniczyli w działaniach mających na celu podniesienie ich kompetencji merytorycznych, m.in. konferencjach, szkoleniach i wykładach organizowanych przez pion edukacyjny, a uczniowie brali udział w kolejnych edycjach projektów i konkursów. Warto zauważyć, że pion sporą część swoich działań opierał nie tylko na współpracy z różnego typu placówkami oświatowymi, ale również z władzami samorządowymi, muzeami, fundacjami, stowarzyszeniami, lokalnymi ośrodkami kultury i mediami, co zostało omówione w dalszej części sprawozdania.

Biuro Edukacji Narodowej przekazało kilkanaście tysięcy egzemplarzy publikacji IPN z przeznaczeniem na nagrody dla laureatów konkursów historycznych, uczestników rajdów, biegów historycznych czy uroczystości rocznicowych, ale także jako wyprawki dla najmłodszych polskich uczniów na Litwie. Część z tych wydarzeń, organizowanych najczęściej przez placówki oświatowe lub inne podmioty (fundacje, stowarzyszenia, kluby historyczne, odbywała się – w Polsce i poza jej granicami – pod patronatem IPN.

5.1. Edukacja historyczna

Jednym z najważniejszych celów szeroko rozumianej edukacji historycznej jest dotarcie do jak największej liczby odbiorców z różnych środowisk w kraju i za granicą z zagadnieniami dotyczącymi najnowszej historii Polski. Stało się to możliwe dzięki współpracy instytucjonalnej IPN i MEN, a na poziomie regionalnym edukatorów IPN z placówkami oświatowymi, szkołami, ośrodkami dla młodzieży ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi, nauczycielami, wychowawcami oraz placówkami doskonalenia zawodowego pedagogów. Propozycje działań BEN miały charakter wspierający i uzupełniający do programowych działań edukacyjnych tych placówek i w takiej formie były realizowane; pomagały również szkołom w przekazywaniu młodzieży treści wykraczających poza podstawę programową. Organizowane i prowadzone były lekcje, wykłady, warsztaty, debaty,

konwersatoria, seminaria i rajdy i gry miejskie związane z miejscami pamięci. Prezentowane były wystawy historyczne, którym towarzyszyły lekcje, warsztaty i wykłady. Pracownicy przygotowywali i prowadzili ogólnopolskie i regionalne konkursy historyczne oraz projekty edukacyjne dla uczniów, nauczycieli, studentów czy innych odbiorców, a także formy doskonalenia zawodowego nauczycieli. Edukatorzy IPN zapraszani byli także przez inne instytucje edukacyjne, organizacje pozarządowe i władze samorządowe do poprowadzenia zajęć merytorycznych. W ramach Programu Polonijnego kontynuowano współpracę z polskimi ośrodkami edukacyjnymi oraz kulturalnymi poza granicami kraju, dzięki czemu możliwe stało się upowszechnianie wiedzy o najnowszej historii Polski nie tylko w środowiskach polonijnych, ale także wśród cudzoziemców.

Biuro Edukacji Narodowej współpracowało z licznymi placówkami muzealnymi (m.in. z Zamkiem Królewskim w Warszawie, Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum II Wojny Światowej, Muzeum Katyńskim, Muzeum „Polin", Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni, muzeami działającymi na terenie byłych niemieckich obozów koncentracyjnych, muzeami regionalnymi), krajowymi i zagranicznymi instytucjami podejmującymi stałe lub doraźne działania popularyzujące historię najnowszą, szczególnie w jej aspekcie edukacyjnym (m.in. European Association of History Educators „EUROCLIO", Stowarzyszeniem „Wspólnota Polska", Instytutem im. Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, Stowarzyszeniem „Pamięć" w Nowym Jorku, Zrzeszeniem Nauczycieli Polskich w Ameryce, organizacjami harcerskimi, Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej, Stowarzyszeniem Rodzina Katyńska, Stowarzyszeniem Rodzina Policyjna 1939, Związkiem Sybiraków). Współpraca ta dotyczyła przede wszystkim wspólnych przedsięwzięć (konferencji metodycznych, projektów, konkursów, wystawy) oraz udziału przedstawicieli IPN, jako prelegentów, w konferencjach organizowanych przez te ośrodki.

Ważnym przedsięwzięciem, zwiększającym możliwość docierania do szerokiego grona odbiorców, jest działanie w kraju i za granicą sieci „Przystanków Historia", wzorowanych na istniejącym od 2006 r. w Warszawie Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia". Na podobnych zasadach, jak w Warszawie tj. w stałej i własnej siedzibie, od września 2015 r. działa „Przystanek" w Katowicach oraz od września 2016 r. w Kielcach. Spotkania odbywają się tam kilka lub nawet kilkanaście razy w miesiącu. Oprócz tego „Przystanki Historia" istnieją w większych miastach, gdzie IPN ma oddziały, albo w mniejszych miejscowościach, gdzie działalność „Przystanków" koordynują pracownicy oddziałów lub delegatur. W takich sytuacjach miejsca IPN użyczają domy kultury, muzea, archiwa i biblioteki. Prężnie rozwijają się zagraniczne „Przystanki Historia", które działają w Wilnie, Brukseli, Nowym Jorku, Grodnie, Łucku.

W „Przystankach" odbywają się adresowane do szerokiego grona odbiorców, zwłaszcza tych znajdujących się poza systemem edukacji, działania, takie jak: prezentacje wystaw, warsztaty, wykłady popularnonaukowe, cykle seminaryjne, pokazy filmów połączone z dyskusją czy promocje książek historycznych.

W 2017 r. szczególny nacisk w działaniach edukacyjnych położono na rocznicę operacji antypolskiej NKWD, dodatkowo przeprowadzono różnorodne akcje edukacyjne związane rocznicą wprowadzenia stanu wojennego.

Przeprowadzono także zajęcia edukacyjne IPN pt. „Plakat dla Niepodległej" na Zamku Królewskim w Warszawie, towarzyszące wystawie IPN „Dla Niepodległej. Rok 1914". Od 12 września do 12 października 2017 r. edukatorzy Centrali BEN i OBEN w Warszawie przeprowadzili 30 zajęć dla grup szkolnych, dla łącznie około 600 uczniów.

5.2. Współpraca z instytucjami zajmującymi się kształceniem nauczycieli i działania edukacyjne skierowane do nauczycieli

Biuro Edukacji Narodowej IPN ściśle współpracowało z MEN i ze strukturami mu podległymi, Ośrodkiem Rozwoju Edukacji i przede wszystkim kuratoriami, centrami doskonalenia nauczycieli oraz ośrodkami doradztwa metodycznego.

W 2017 r. kontynuowano współpracę z instytucjami zajmującymi się wspieraniem polskich nauczycieli pracujących poza granicami kraju – Ośrodkiem Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą oraz Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia „Wspólnota Polska".

BEN IPN skierowało swoją ofertę edukacyjną głównie do nauczycieli przedmiotów humanistycznych: historii, wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego, religii, wiedzy o kulturze, a także nauczycieli kształcenia zintegrowanego i edukacji przedszkolnej. W ramach doskonalenia zawodowego organizowano konferencje, sesje, wykłady, warsztaty i kursy (w tym metodyczne), wśród których ważne miejsce zajmują cykle seminaryjno-warsztatowe. W trakcie konferencji i spotkań regularnie pojawiają się informacje o propozycjach edukacyjnych IPN. Współpraca z doradcami metodycznymi ma charakter stały. Ważną grupą zainteresowaną propozycjami IPN byli nauczyciele zdobywający kolejny stopień awansu zawodowego.

W czerwcu Biuro Edukacji Narodowej we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej zakończyło ogólnopolski cykl szkoleń dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych „Polski wiek XX – losy państwa i narodu". Szkolenia odbywały się w 19 miastach w Polsce, na ogół we współpracy z miejscowymi kuratoriami oświaty i centrami doskonalenia nauczycieli. W szkoleniach uczestniczyło 848 nauczycieli, a ukończyło z certyfikatem 475. W grudniu 2017 r. w całej Polsce rozpoczął się kolejny cykl „Zmagania o niepodległość Polski do listopada 1918 r. oraz budowa struktur państwa i wojny o granice Rzeczypospolitej". Dodatkowo w 2017 r. BEN IPN włączył się w projekt „BohaterON", w ramach którego m.in. edukatorzy IPN we współpracy z koordynatorami wspomnianego projektu przeszkolili 180 nauczycieli i przekazali im grę „ZnajZnak".

W 2017 r. edukatorzy IPN prowadzili wiele szkoleń metodycznych dla nauczycieli historii oraz kultury języka polskiego w szkołach polonijnych (m.in. w Belgii, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych Ameryki, Niemczech, Holandii, we Francji oraz na Litwie i Ukrainie).

Wśród propozycji dla nauczycieli znalazły się:

– konferencje edukacyjne i metodyczne, np. „Armia Krajowa – żołnierze, struktury, polityczne dylematy" zorganizowane przez OBEN Kraków;

– sesje i wykłady dla uczestników Olimpiady Historycznej oraz ich opiekunów zorganizowane m.in. przez OBEN Katowice, Białystok, Wrocław, Poznań oraz delegatury w Kielcach i Olsztynie;

– warsztaty dotyczące zagadnień z historii najnowszej Polski i regionu, np. „Edukacja regionalna w ofercie edukacyjnej" – OBEN Katowice; „Śladami pamięci – nauczyciel/uczeń badaczami historii" – Delegatura w Kielcach; „Walka o niepodległość w Polsce północno-wschodniej 1918––1921" – OBEN Białystok;

– w ramach projektu „Historia w kolorach" odbyły się warsztaty m.in. w Gdańsku, Katowicach i Lublinie;

– kursy i szkolenia przygotowujące do pracy z pakietami edukacyjnymi (np. szkolenie wprowadzające do pracy z materiałem edukacyjnym *„Kto tego nie widział nigdy w to nie uwierzy…". Zbrodnia Wołyńska. Historia i pamięć* – OBEN Katowice i Łódź; praca z puzzlami edukacyjnymi „IV rozbiór Polski" – OBEN Łódź, Lublin i Katowice;

– warsztaty źródłoznawcze prowadzone przez OBEN Katowic;

– spotkania związane z prezentacją oferty edukacyjnej IPN – m.in. OBEN Katowice, Kraków, Szczecin, Białystok, Poznań.

Pracownicy pionu edukacyjnego uczestniczyli też w zewnętrznych warsztatach, szkoleniach, debatach, projektach i innych przedsięwzięciach edukacyjnych o zasięgu regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym (np. w zajęciach prowadzonych w Niemczech, USA, Francji, Węgrzech oraz licznych przedsięwzięciach edukacyjnych na terenie dawnych Kresów Rzeczypospolitej).

Doświadczenia edukatorów IPN są wykorzystywane również w kształceniu nauczycieli, edukatorów i studentów z innych krajów. Przykładem może być tu projekt skierowany do nauczycieli cudzoziemców zainteresowanych historią Polski „Poland in the Heart of the European History". Celem kursu jest upowszechnienie wiedzy o najnowszej historii Polski, w szczególności ukazanie

specyficznej, słabo znanej na zachodzie Europy sytuacji kraju doświadczonego przez oba totalitaryzmy XX w. Tegoroczne szkolenie odbyło się w Jabłonnie 16–26 lipca. Wzięli w nim udział uczestnicy z Albanii, Austrii, Chorwacji, Czarnogóry, Czech, Finlandii, Grecji, Holandii, Malty, Serbii, Węgier, Włoch. W czasie szkolenia przed gośćmi wystąpili wybitni specjaliści z zakresu historii najnowszej, m.in. prof. Wojciech Roszkowski, dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, prof. Marek Kornat. Uczestnicy wzięli też udział w trzydniowym objeździe naukowo-edukacyjnym, odwiedzając najważniejsze miejsca pamięci i muzea związane z historią i kulturą Polski w Żelazowej Woli, Gdańsku, Toruniu, Sztutowie i Malborku. Kurs „Poland in the Heart of European History" w 2017 r. był kontynuacją współpracy z Europejskim Stowarzyszeniem Nauczycieli i Edukatorów Historii EUROCLIO. W ww. szkoleniu uczestniczyli ambasadorka EUROCLIO Ineke Veldhuis-Meester oraz inni jego członkowie.

Pracownicy BEN IPN dołączyli w roku sprawozdawczym do nowo utworzonej w IPN grupy zajmującej się kontaktami z zagranicą. Uczestniczyli w wielu spotkaniach z zagranicznymi delegacjami (m.in. z Albanii, Czech, Korei Południowej, USA), podczas których prezentowali działalność i ofertę edukacyjną, a także nawiązywali kontakty w ramach konkretnych projektów. W warszawskim Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki zorganizowano też międzynarodową premierę gry „Across the Iron Curtain", powstałej dzięki wysiłkom specjalistów IPN oraz Europejskiej Platformy Pamięci i Sumienia, której IPN jest członkiem założycielem.

5.3. Działania edukacyjne IPN skierowane do uczniów

Oferta edukacyjna IPN zawierała różnorodne propozycje działań adresowanych bezpośrednio do uczniów. Dotyczą one najważniejszych wydarzeń z historii najnowszej i związanych z nimi rocznic oraz wydarzeń historycznych powiązanych z danym regionem. Jak co roku dużo uczestników gromadziły także zajęcia prowadzone w okresie przerw w nauce szkolnej (ferie z IPN i podczas wakacji w ramach akcji „Lato w mieście" m.in. w Katowicach, Krakowie, Rzeszowie, Szczecinie, Poznaniu, Białymstoku, Kielcach). Pracownicy OBEN Rzeszów byli obecni na pięciu turnusach kolonii dla dzieci organizowanych w ośrodku „Caritas" diecezji rzeszowskiej w Myczkowcach. W zajęciach uczestniczyło ok. 1600 osób. Pracownicy OBEN Kraków przygotowali zajęcia na temat historii Polski i polskich symboli narodowych dla dzieci z rodzin dwujęzycznych – uczestników kolonii w Sichowie Dużym i Skidziniu – oraz zajęcia edukacyjne na temat okupacji ziem polskich podczas II wojny światowej i powstania warszawskiego dla młodzieży z Ochotniczych Straży Pożarnych z powiatu chrzanowskiego przebywającej na kolonii w Rozkochowie. OBEN Białystok w czasie ferii zimowych poprowadziło dla uczniów prelekcje i zajęcia edukacyjne z grami edukacyjnymi oraz cyklem lekcji: „A więc wojna", „Żołnierze polscy na frontach II wojny światowej", „Symbole narodowe". Większość propozycji skierowanych bezpośrednio do uczniów była kontynuacją działań realizowanych przez BEN i OBEN. Były to m.in.:

– lekcje, warsztaty i wykłady dotyczące najważniejszych wydarzeń i zagadnień z historii najnowszej, prowadzone zarówno w siedzibach IPN, jak również w szkołach i bibliotekach (np. wykład „Żołnierze wyklęci – historia niedokończona" w Kamiennej Górze; wykład „Życie codzienne w okupowanej Wielkopolsce" wygłoszony w Gimnazjum nr 3 w Gnieźnie; „Budowa »drugiej Polski«. Dekada Edwarda Gierka" dla uczniów szkół ponadpodstawowych w Lesznie; „Propaganda Polski Ludowej" – wykład przedstawiony przez OBEN Łódź; „Budowa systemu komunistycznego w Poslce 1944–1956" w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu; „Zbrodnia Katyńska" – wykłady dla uczniów Społecznego Gimnazjum Dębinka w Poznaniu i Zespołu Szkół nr 4 w Lesznie; wykłady „Zbrodnia Wołyńska" dla II LO w Koninie i Zespołu Szkół nr 1 w Wągrowcu; wykład o Polskim Państwie Podziemnym i Żołnierzach Wyklętych w SP w Baborowie; wykład „Zbrodnia jednak nie-doskonała. Operacja Lawina komunistycznego aparatu bezpieczeństwa przeciwko zgrupowaniu partyzanckiemu NSZ kpt. Flamego »Bartka«" przygotowany

przez OBEN Katowice, lekcje z wykorzystaniem puzzli edukacyjnych „IV rozbiór Polski" w ramach Dni Cichociemnych w Gnieźnie). W ramach zajęć dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i liceów realizowano w Krakowie m.in. tematy: „Codzienność okupowanego Krakowa"; „Od Organizacji Orła Białego do AK – konspiracja zbrojna na terenie Krakowa"; „Dziecko żydowskie w okupowanym Krakowie"; „Fenomen II Rzeczypospolitej"; „Pogrobowcy Polskiego Państwa Podziemnego – żołnierze antykomunistycznego podziemia 1944–1963"; „Życie w krakowskim getcie"; „Kraków podczas okupacji"; „Dla Ciebie Polsko"; „W stulecie czynu niepodległościowego"; „Operacja polska NKWD"; „Zbrodnia Katyńska"; „Sądownictwo w pierwszym dwunastoleciu Polski Ludowej"; „Akcja Koppe"; „Powstanie Warszawskie"; „Obrona Lwowa"; „Odzyskiwanie Niepodległej"; „Orła wrona nie pokona", a w Delegaturze IPN w Kielcach m.in. tematy: „Sprawa polska w czasie I wojny światowej"; „Józef Piłsudski – żołnierz, polityk, mąż stanu"; „Geneza i działalność Polskiego Państwa Podziemnego"; „Oni szli Szarymi Szeregami. Zośka, Alek i Rudy"; „Niemieckie obozy na ziemiach okupowanej Polski 1939–1945"; „Akcja AB na Kielecczyźnie"; „Zbrodnia Wołyńska"; „II wojna światowa i Polskie Państwo Podziemne"; „Polacy ratujący Żydów w czasie II wojny światowej"; „Martyrologia Polaków na wschodzie w czasie II wojny światowej"; „Żołnierze podziemia niepodległościowego"; „Armia sowiecka w Polsce 1944–1993"; „Ks. Jerzy Popiełuszko – Kapelan Solidarności"; „Kryzysy w PRL"; „Jan Paweł II – Duchowy ojciec Solidarności". Oddzielnym zagadnieniem jest przypadająca w 2018 r. 100. rocznica odzyskania niepodległości. Tematykę powiązaną z tą rocznicą umieściły już w swych działaniach m.in.: OBEN Katowice, prezentując ją w ramach projektu „Drogi do niepodległości"; OBEN Lublin, prowadząc na ten temat lekcje dla uczniów szkół lubelskich; OBEN Łódź w ramach warsztatów „Drogi do niepodległości" prowadzonych z wykorzystaniem testowej wersji gry „Twórcy niepodległości"; OBEN Kraków na zajęciach dla uczniów „Dla Ciebie Polsko, w stulecie czynu niepodległościowego";

– warsztaty źródłoznawcze, np. w ramach „Lekcji archiwalnych – co kryją archiwa IPN?" – akcji cieszącej się sporym zainteresowaniem zorganizowanej przez OBEN Gdańsk (we współpracy z OAIPN Gdańsk); zwiedzanie Archiwum oraz zajęcia edukacyjne w siedzibie IPN w Poznaniu;

– lekcje, warsztaty oraz wykłady dotyczące najważniejszych wydarzeń i zagadnień z regionalnej historii najnowszej. W 2017 r. takim ważnym tematem dla Śląska była rocznica Tragedii Górnośląskiej 1945 r. Na ten temat OBEN Katowice zorganizowało zajęcia dla uczniów szkół wszystkich poziomów, połączone m.in. z prezentacją filmu *Zgoda – miejsce niezgody.* Regionalnemu aspektowi odzyskania niepodległości poświęcono zajęcia „Zagłębie i Zagłębiacy w walce o niepodległość i granice RP" prezentowane w liceach w Sosnowcu. Od kilku lat można zaobserwować rosnące zainteresowanie historią polskiego podziemia niepodległościowego, a zwłaszcza jego regionalnymi bohaterami oraz II wojną światową – oddziałowe biura edukacji narodowej poruszają te kwestie w ramach swoich wykładów i prelekcji. Ważnym tematem w grupach najmłodszych uczniów stają się z kolei symbole narodowe;

– lekcje, warsztaty i wykłady połączone z ekspozycją wystaw IPN prezentowanych w kilkudziesięciu miejscach w Polsce oraz w środowiskach polonijnych;

– debaty historyczne realizowane w ramach ogólnopolskiego projektu, ale także prowadzone jako element wydarzeń lokalnych promujących historię najnowszą Polski, np. debata „Ziemianie w dobie walk narodowowyzwoleńczych" w Wadowicach w ramach projektu edukacyjnego „O naszą Niepodległą!" lub skupiających sympatyków tej metody, np. we Wrocławiu w ramach II Dolnośląskiego Turnieju Debat Historycznych;

– lekcje i warsztaty muzealne, np. wykład „Wielkopolskie ziemiaństwo i jego rola w XIX i XX wieku" połączony ze zwiedzaniem pałacu w Rogalinie i wykład „Operacja Tannenberg. Zagłada wielkopolskich elit w latach 1939–1940" połączony ze zwiedzaniem Fortu VII w Poznaniu poprowadzili edukatorzy z Poznania;

– promocje gier edukacyjnych IPN połączone z turniejami – organizowane przez oddziały w szkołach, centrach kultury oraz podczas pikników, np. wojewódzki turniej edukacyjnej gry plan-

szowej „303” przygotowany przez OBEN Rzeszów, warsztaty zorganizowane przez OBEN Łódź, poprowadzone z wykorzystaniem gier planszowych „Reglamentacja”, „ZnajZnak” i testowej wersji gry „Twórcy Niepodległości”; prezentacje gier edukacyjnych w szkołach województwa zachodniopomorskiego i lubuskiego prowadzone przez OBEN Szczecin; zajęcia edukacyjne dla szkół wokół gry „Polak Mały” i turniej gier edukacyjnych w Zespole Szkół w Nowych Piekarach przygotowane przez OBEN Białystok; rozgrywki gier edukacyjnych IPN przeprowadzone podczas biegu „Tropem Wilczym” we Włocławku przez pracowników OBEN Gdańsk; turniej gier „ZnajZnak” oraz „303” przygotowany przez delegaturę w Kielcach. W ramach propagowania gier jako narzędzia edukacyjnego pracownicy OBEN Białystok zorganizowali w Olsztynie warsztaty metodyczne dla nauczycieli „Jak prowadzić turniej gier”;

– przeglądy i pokazy filmowe poprzedzone wykładami, a podsumowywane różnymi formami dyskusji lub prelekcjami np. pokaz filmu *Zapora*. Pokazy przeznaczone były dla kadry i studentów UKW, ale również uczniów bydgoskich szkół. Projekcje filmów poprzedzały prelekcje prof. Tadeusza Wolszy.

– pokaz filmów w ramach przeglądu filmowego „Echa Katynia” (patrz pkt 3)

– pokaz filmu *Zapora*, w ramach współpracy IPN (delegatura w Bydgoszczy) z Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy poprzedzony prelekcją prof. Tadeusza Wolszy, organizowany w całej Polsce przegląd filmowy „Echa Katynia”, prezentacja problematyki „Operacji Polskiej NKWD w roku 1937” ilustrowana prelekcją filmu *Marchlewszczyzna – Polska Republika Radziecka* przygotowana przez OBEN Katowice, lekcja połączona z prezentacją filmu *Niezwyciężeni* we Wrocławiu, pokaz filmów pt. *My jesteśmy Wojsko Polskie* w szkołach województwa kujawsko-pomorskiego poświęconych podziemiu (OBEN Gdańsk), pokaz filmu *O prawo głosu* oraz dyskusja na temat sfałszowanych wyborów z 1947 r. (OBEN Gdańsk);

– cykle zajęć dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, np. „Wojny dorosłych – historie dzieci” i „Przystanek: Polska 1939–1989” (OBEN Szczecin), „Świat żydowski przed i po Zagładzie” (OBEN Katowice), cykl warsztatów edukacyjnych „Historyczne konteksty lektur szkolnych” prowadzony przez edukatorów z Warszawy. Delegatura IPN w Kielcach w szkołach kieleckich i województwa małopolskiego prowadziła zajęcia dotyczące tematyki powojennego podziemia niepodległościowego. Ponadto uczniowie z województwa świętokrzyskiego uczestniczyli w wykładach i warsztatach zorganizowanych w ramach „Tygodnia Katyńskiego”: „Policja Państwowa – historia nieznana”, „Polska Straż Więzienna u progu wojny i jej późniejsze losy w ZSRR i okupowanej Polsce”, „Archeologia w służbie pamięci”, „W służbie odczytu dokumentów katyńskich”, „Śledztwo Katyńskie”, „O Muzeum Katyńskim”. W zajęciach poświęconych tematyce powojennego podziemia niepodległościowego, które odbywały się głównie w „Przystanku Historia”, uczestniczyli m.in. uczniowie: Zespołu Szkół Elektrycznych w Kielcach, Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Kielcach, Zespołu Szkół Informatycznych w Kielcach, Zespołu Szkół Plastycznych w Kielcach, Zespołu Szkół Technicznych w Busku Zdroju, Zespołu Szkół w Paprocicach, gimnazjum w Węchadłowie. W 2017 r. wygłoszono wiele wykładów i przeprowadzono lekcje dla uczniów wszystkich typów szkół. Zajęcia te odbywały się w różnych typach szkół na terenie województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego. Dotyczyły one różnych zagadnień związanych z historią najnowszą, np. „Zbrodnia Katyńska i jej konsekwencje”, „Stan wojenny”, „A więc wojna”, „PRL – państwo totalitarne”, „Symbole narodowe”, „Deportacje obywateli polskich w głąb ZSRS w latach 1940–1941”, „Żołnierze Wyklęci”, „Polskie podziemie niepodległościowe po 1945 r.”, „Kapitan Franciszek Potyrała »Oracz«”, „Moda w PRL”, „Obława Augustowska”, „Stosunki polsko-żydowskie w regionie łomżyńskim”, „Sądownictwo wojskowe w województwie białostockim w latach 1944–1955”, „Kryzysy w PRL”, „W samo południe – wybory 4 czerwca 1989 r.”, „Bitwa pod Ogółami”, „Powstanie Warszawskie”, „Kampania wrześniowa w regionie łomżyńskim”, „Agresja sowiecka we wrześniu 1939 r., „Okupacja sowiecka i niemiecka na Białostocczyźnie”, „Polskie Państwo Podziemne”, „Rotmistrz Witold Pilecki”, „Przemiany gospodarcze i społeczne w Polsce

po II wojnie światowej", „Polscy lotnicy podczas II wojny światowej", „V i VI Brygada Wileńska", „Powstanie NSZZ »Solidarność«", „Odzyskanie przez Polskę niepodległości", „Marszałek Józef Piłsudski", „Uliczka – obraz świata żydowskiego w okresie II RP, który zniknął w wyniku Holokaustu", „Wokół poszukiwań miejsc pochówku ofiar systemów totalitarnych", „Zbrodnia Wołyńska".

– wykłady otwarte i cykle wykładów prowadzone przez historyków BEN (w siedzibie BEN i oddziałów IPN), a także na zaproszenie domów kultury, muzeów, klubów, stowarzyszeń i innych placówek oświatowych w całym kraju (m.in. realizowane przez OBEN Wrocław, Kraków, Warszawa, Poznań, Rzeszów, Szczecin, Białystok, Katowice, Kielce). OBEN Katowice prowadzi też zajęcia dla uczniów szkół dla dorosłych oraz osadzonych w zakładzie karnym w Wojkowicach i areszcie śledczym w Tarnowskich Górach;

– spotkania młodzieży z ciekawymi osobami, np. ks. Tadeuszem Isakowiczem-Zaleskim pt. „Ludobójstwo na Wołyniu" w Liceum Ekonomicznym i w LO Katolickiego Towarzystwa Kulturalnego w Bielsku-Białej; warsztaty dla młodzieży przygotowujące do nagrania relacji świadków historii: np. BEN Centrala w ramach projektu „O tym nie można zapomnieć…" z byłymi więźniarkami obozu koncentracyjnego w Ravensbrück przygotował spotkanie mjr. Mariana Pawełczaka „Morwy" z młodzieżą (OBEN Lublin).

Z kolei w Delegaturze IPN w Kielcach w 2017 r. zakończono projekt „Śladami pamięci – uczeń/nauczyciel badaczami historii", którego celem było wzbudzenie zainteresowania historią regionu świętokrzyskiego oraz Polski wśród uczniów, a także wzbogacenie warsztatu pracy nauczycieli. W jego trakcie odbyły się konferencje popularnonaukowe i warsztaty, a szkoły wzięły udział w realizacji szkolnych projektów „Sprawiedliwi z regionu świętokrzyskiego".

5.3.1. Ogólnopolskie projekty edukacyjne

Projekty edukacyjne mają na celu wyzwalanie aktywności młodzieży w odkrywaniu i upowszechnianiu wiedzy historycznej. BEN IPN kontynuuje realizację projektów, które mają już wieloletnią tradycję i są dobrze znane nauczycielom, dzięki czemu w ich realizację angażują się kolejni uczniowie. Podejmuje również nowe działania.

Po raz drugi BEN uczestniczyło razem z Wszechnicą Sejmową oraz Ministerstwem Edukacji Narodowej i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji w realizacji projektu „Sejm Dzieci i Młodzieży". Temat XXIII Sesji SDiM brzmiał „Przestrzeń publiczna jako miejsce wolne od symboli propagujących systemy totalitarne. Lokalni bohaterowie w przestrzeni publicznej". BEN IPN był odpowiedzialny za stronę merytoryczną – przygotowanie koncepcji projektu dotyczącego miejsc pamięci nawiązujących do systemów totalitarnych, materiałów informacyjnych, oceny projektów przygotowanych przez młodzież gimnazjalną i ponadgimnazjalną. Do udziału w XXIII Sesji SDiM 1 czerwca zakwalifikowanych zostało 230 projektów przez komisje składające się z edukatorów IPN z całej Polski. 31 maja Centrala BEN IPN zorganizowała dla uczestników sesji i ich opiekunów (ponad 500 osób) program edukacyjny, obejmujący zwiedzanie miejsc pamięci związanych z resortem bezpieczeństwa w prawobrzeżnej Warszawie. Pod koniec 2017 r. rozpoczęły się prace nad przygotowaniem XXIV Sesji SDiM.

W roku szkolnym 2016/2017 odbyła się ósma edycja projektu „Kamienie Pamięci – Życie za Życie" koordynowana przez OBEN Rzeszów. Rezultatem działań podjętych przez uczestników projektu było upamiętnienie zapomnianych bohaterów, którym nieobojętny był los drugiego człowieka, którzy mimo zagrożenia i strachu, ratowali w czasie niemieckiej okupacji ludność żydowską, nierzadko stawiając na szali własne życie. Projekt, jak co roku, cieszył się dużym zainteresowaniem, co zaowocowało ponad 60 pracami. Udało się odszukać i upamiętnić kilkudziesięcioro bohaterów. Dzięki swojej heroicznej postawie i działalności zasłużyli oni na szczególne miejsce w historii naszego kraju. Podczas finału projektu w maju 2017 r. tradycyjnie już uczestnicy otrzymali pamiątkowe statuetki – Kamienie Pamięci. Kolejna edycja projektu w roku szkolnym 2017/2018, koordy-

nowana przez OBEN w Krakowie, nosi tytuł: „Kamienie Pamięci. Nieznany bohater niepodległości 1914–1939" i jest poświęcona ludziom bezpośrednio zaangażowanym w dzieło odzyskania niepodległości, obronę jej granic oraz oddanych służbie II Rzeczypospolitej (w tym działaniom na rzecz społeczności lokalnych) aż do 1939 r., czyli tym, którzy przyczynili się do odzyskania niepodległości i budowy II Rzeczypospolitej Polskiej.

W roku szkolnym 2016/2017 została zrealizowana VII edycja ogólnopolskiego projektu „O tym nie można zapomnieć… – spotkania z osobami, które przeszły piekło obozów i deportacji podczas II wojny światowej". Wzięło w niej udział 217 uczniów wraz z 25 nauczycielami z 32 szkół. W ramach tego projektu BEN IPN współpracuje z Muzeum Martyrologii „Pod Zegarem" – Oddziałem Muzeum Lubelskiego, Muzeum w Tykocinie i Muzeum Więzienia Pawiak oraz Urzędem ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych. Młodzież, nauczyciele i świadkowie historii wzięli udział w seminariach dotyczących m.in. systemów totalitarnych XX w., a także w warsztatach z podstaw komunikacji interpersonalnej oraz obsługi kamery i technik montażu. W wielu szkołach odbyły się indywidualne spotkania z zaproszonymi świadkami historii, a uczniowie odwiedzili wybrane miejsce pamięci i napisali eseje nt. „Dlaczego pomimo upływu lat wciąż mówi się o zbrodniach totalitaryzmów XX wieku?". Uczniowie nagrodzeni i wyróżnieni w poprzedniej edycji projektu mieli możliwość wyjazdu wraz ze swoimi opiekunami do Miejsca Pamięci i Przestrogi Ravensbrück. W czerwcu 2017 r. w warszawskiej siedzibie Centrum Edukacyjnego IPN „Przystanek Historia" miał miejsce finałowy konkurs, w którym przedstawicielom instytucji współpracujących oraz zaproszonym świadkom historii zaprezentowano najciekawsze fragmenty wywiadów nagranych przez młodzież. Jesienią 2017 r. odbyła się uroczysta inauguracja kolejnej, ósmej edycji projektu, do której zgłoszonych zostało 284 uczniów i 30 nauczycieli z 28 szkół. Projekt od kilku lat objęty jest patronatem Agaty Dudy, małżonki Prezydenta RP.

OBEN Katowice był również współorganizatorem III edycji ogólnopolskiego konkursu recytatorskiego pt. „W kręgu prozy i poezji lagrowej więźniarek KL Ravensbrück" dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

W czerwcu 2017 r. coroczną konferencją podsumowującą zakończyła się dziesiąta już edycja projektu edukacyjnego „Opowiem Ci o wolnej Polsce – spotkania uczniów ze świadkami historii", realizowanego we współpracy z Fundacją Centrum Edukacji Obywatelskiej i Muzeum Powstania Warszawskiego. Najważniejszym celem projektu było przybliżanie uczniom najnowszej historii Polski przez rozmowy ze świadkami historii – uczestnikami wydarzeń lat 1939–1989. Podobnie jak w trzech poprzednich edycjach dla nauczycieli prowadzony był kurs internetowy, w którym uczyli się, jak planować pracę w projekcie, jak rozmawiać ze świadkiem historii, jak pomóc uczniom w pracy. Udział w kursie i projekcie wzięły grupy projektowe z całego kraju. W dwudniowej konferencji, będącej podsumowaniem projektu, uczestniczyło 20 zespołów, czyli około 80 osób.

Kontynuowano projekt „Patroni Naszych Ulic". Zainteresowanie projektem nieco spadło, gdyż w 2017 roku środowiska lokalne koncentrowały się przede wszystkim na realizacji ustawy dekomunizacyjnej i procesie zmiany nazw ulic. W wyniku tego procesu jednak wiele ulic otrzymało nowych patronów – bohaterów historycznych XX w., których sywetki będą popularyzowane w przyszłości. W 2017 r. wydano pięć nowych pozycji w serii: *Eugeniusz Kwiatkowski*, *Leszek Biały ps. „Jakub"*, *Powstańcy śląscy*, *Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947–1984)* (wersja rosyjskojęzyczna i białoruskojęzyczna), czyli łącznie jest ich już 44. Uczniowie, harcerze i członkowie lokalnych społeczności dostarczyli mieszkańcom ulic prawie 12 tys. książeczek poświęconych ich patronom. Od początku akcji takich książeczek do mieszkańców dotarło już prawie 112 tys. Są one również wykorzystywane przy innych działaniach edukacyjnych i cieszą się ogromnym zainteresowaniem.

Coraz powszechniej w edukacji historycznej IPN wykorzystuje formę debaty oksfordzkiej. Taka forma wymaga od uczniów pogłębiania swojej wiedzy, rozwija umiejętności analizowania faktów i wyciągania wniosków. W roku szkolnym 2016/2017 odbyła się II edycja Turnieju Debat Histo-

rycznych. Oddziały i delegatury IPN zorganizowały 8 regionalnych turniejów debat historycznych z udziałem 89 szkół. 8 najlepszych zespołów – zwycięzców turniejów regionalnych – spotkało się w czerwcu 2017 r. na turnieju finałowym, który odbył się w siedzibie Sejmu RP. Oddziały organizują ponadto debaty pokazowe z udziałem młodzieży, np. przy okazji rocznic historycznych. We wrześniu 2017 r. odbyło się I Polskie Forum Debat, podczas którego został zaprezentowany projekt (jako największy projekt debatancki w Polsce, skierowany do uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Pracownicy IPN uczestniczyli w panelach na temat debaty historycznej w szkole, projektów debatanckich na Pomorzu oraz debaty oksfordzkiej jako metody aktywizującej w nauczaniu historii uczniów niewidomych. Po raz drugi zajęcia o debacie historycznej pojawiły się w programie Polonijnych Spotkań z Historią Najnowszą. W szkole można wykorzystać debatę oksfordzką o tematyce historycznej na wiele sposobów, co znalazło wyraz w materiałach edukacyjnych dla nauczycieli: tece edukacyjnej o operacji antypolskiej NKWD czy kalendarzu na rok 2018. Zorganizowane zostało również seminarium terenowe dla nauczycieli i edukatorów „Kwatera Ł. Panteon narodowy pod cmentarnym murem", którego punktem centralnym jest wystawa o tym samym tytule. Jego częścią była debata nad tezą: „Odnalezienie i upamiętnienie to najważniejsze formy zadośćuczynienia ofiarom komunizmu" w wykonaniu studentów. Debata została nagrana i, podobnie jak inne materiały edukacyjne powstające w tym projekcie, jest dostępna na stronie internetowej www.pamiec.pl/debaty.

„Historia w kolorach" to cieszący się niesłabnącym od 2014 r. powodzeniem projekt edukacyjny przygotowany przez edukatorów IPN z Krakowa i adresowany do najmłodszych odbiorców. Jego głównym celem jest zainteresowanie dzieci dziejami Polski i Polaków oraz przybliżenie polskich symboli narodowych. W ramach programu powstały m.in. film animowany *Polskie symbole narodowe*, gra „Polak Mały", scenariusze lekcji, kolorowanki i trójwymiarowa książeczka. Większość materiałów jest dostępna na stronie www.pamiec.pl/historiawkolorach. Warsztaty dla nauczycieli oraz zajęcia w przedszkolach i szkołach prowadzone są przez edukatorów IPN w wielu miejscach Polski, m.in. przez OBEN Lublin, Kraków, Gdańsk, Szczecin i Wrocław.

W roku szkolnym 2016/2017 OBEN Kraków, OBEN Poznań oraz Polskie Towarzystwo Ziemiańskie Oddział Kraków prowadziły projekt edukacyjny „Bóg, Honor i Ojczyzna – wartości polskiego ziemiaństwa". Jego celem jest nie tylko poznanie dziejów polskiego ziemiaństwa, etosu ziemiaństwa, ale przede wszystkim zainteresowanie uczniów najnowszą historią Polski, a w szczególności jej lokalnym wymiarem związanym z ziemiaństwem. Projekt realizowały na swoim terenie również OBEN Gdańsk, Białystok, Katowice, Lublin, Rzeszów, Wrocław, Łódź, Warszawa oraz delegatury w Bydgoszczy i Kielcach. W roku szkolnym 2017/2018 projekt pod tytułem: „O naszą Niepodległą! – udział ziemian w walkach o odzyskanie niepodległości i terytorium II Rzeczypospolitej 1914–1922" jest realizowany przez wszystkie OBEN i niektóre delegatury IPN.

Kontynuowana jest także realizacja ogólnopolskiego projektu „Co kryją archiwa IPN?" koordynowanego przez OBEN Katowice. Podczas wizyty w siedzibie IPN młodzież ma okazję poznać zasady działania Archiwum i korzystania ze zgromadzonych tam dokumentów, a podczas warsztatów zaznajamia się ze specyfiką zasobów archiwalnych IPN. Dzięki zaprezentowanym dokumentom poznaje mechanizmy i metody działania aparatu bezpieczeństwa wobec działaczy opozycyjnych PRL: np. Anny Walentynowicz, Kazimierza Świtonia, Krzysztofa Skiby. Projekt realizowany był w OBEN Katowice, Kraków, Rzeszów, Lublin, Poznań i Gdańsk we współpracy z pionem archiwalnym Instytutu.

W ramach projektu prowadzone są także warsztaty źródłoznawcze dla studentów, a w 2017 r. zostały poprawione scenariusze prowadzonych zajęć.

Po raz pierwszy Instytut Pamięci Narodowej stał się partnerem akcji „BohaterON – włącz historię!". Jest to ogólnopolska kampania mająca na celu upamiętnienie i uhonorowanie uczestników powstania warszawskiego przez wysłanie im bezpłatnych kartek dystrybuowanych na terenie całego kraju. Projekt edukuje Polaków, pokazując historie powstańców, wzmacnia poczucie tożsamości

narodowej. W ramach tego projektu pracownicy BEN i OBEN prowadzili szkolenia dla nauczycieli, jak tematykę powstania warszawskiego pokazywać uczniom.

5.3.2. Regionalne projekty edukacyjne

Oddziałowe biura edukacji narodowej proponowały uczniom wszystkich poziomów edukacji oraz osobom dorosłym projekty edukacyjne o zasięgu lokalnym i regionalnym. Wśród nich znalazły się zarówno działania realizowane od wielu lat, jak i propozycje nowe:

– Oddział w Białymstoku – VIII edycja projektu „Śladami bohaterów. Katyń w rocznicę Zbrodni";
– Oddział w Gdańsku – projekt „Pomorski Historyczny Klub Turystyczny »Szlakami pamięci«";
– Oddział w Łodzi – interaktywny plan niemieckiego obozu pracy dla dzieci i młodzieży przy ul. Przemysłowej w Łodzi (1942–1945) wraz z relacjami więźniów oraz fragmentami przetłumaczonych dokumentów niemieckich;
– Oddział w Krakowie – „Krakowska Loża Historii Współczesnej" realizowana co miesiąc we współpracy z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Krakowie; projekt „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku";
– Oddział w Rzeszowie – „Młodzi o przeszłości. Mała Ojczyzna";
– Oddział we Wrocławiu – projekt „Historia na wesoło" dla uczestników półkolonii letnich i zimowych; projekt „Wieczory z historią" (cykl otwartych wykładów);
– Oddział w Warszawie – projekt „Warszawa – miasto pamięci", „Polski wiek XX – losy państwa i narodu".

5.3.3. Udział IPN w XLIII Ogólnopolskiej Olimpiadzie Historycznej

Pracownicy BEN i jego oddziałów, tak jak w latach poprzednich, współpracowali z Polskim Towarzystwem Historycznym przy organizacji ogólnopolskiej olimpiady historycznej. Podczas etapów regionalnych odbyły się spotkania edukatorów IPN z nauczycielami opiekunami uczniów uczestniczących w konkursie. Podczas finału olimpiady przekazane zostały finalistom publikacje i gry edukacyjne IPN.

5.3.4. Konkursy historyczne IPN

Poza projektami edukacyjnymi edukatorzy IPN organizują konkursy historyczne. Jest to oferta atrakcyjna dla uczniów, gdyż związana jest z możliwością otrzymania nagrody. Wiele z konkursów na etapie realizowania zadań wymaga pracy zespołowej w formie projektu.

W pierwszej połowie 2017 r. odbyła się V edycja ogólnopolskiego konkursu „Epizody z najnowszej historii Polski w komiksie" pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej. Na konkurs wpłynęło ogółem 290 prac. Wszystkie prace wstępnie były sprawdzane i oceniane przez pracowników Sekcji Edukacji Historycznej BEN w Warszawie według jednakowych kryteriów zawartych w Karcie Oceny Komiksu. Ostatecznie specjalnie powołana komisja przyznała 18 tytułów laureata dla każdej z trzech grup wiekowych. Finał konkursu z uroczystym wręczeniem nagród i otwarciem wystawy z pracami laureatów konkursu miał miejsce podczas VII Festiwalu Komiksów i Gier Historycznych w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie. Laureaci wzięli również udział w warsztatach rysunkowych pt. „Rysujemy historię" prowadzonych przez profesjonalnych grafików, autorów komiksów historycznych.

W 2017 r. odbyła się kolejna, VIII edycja ogólnopolskiego konkursu dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych „Sprzączki i guziki z orzełkiem ze rdzy…". Zgłoszono 221 prac, nagrodzono 70 autorów. Uczniowie razem z nauczycielami udali się na wyjazd edukacyjny „Śladami Polaków w Rumunii", który odbył się pod koniec września 2017 r. Dodatkowo wyróżniono

prace 45 uczniów nagrodami II stopnia, które zostały wręczone podczas uroczystego spotkania finałowego we wrześniu w Warszawie. Z tej okazji odbył się koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu Orkiestry Reprezentacyjnej Wojska Polskiego. Ponadto przygotowana została żywa lekcja historii, tj. Szwadron Kawalerii WP wykonał pokaz musztry paradnej. Pod koniec 2017 r. została ogłoszona IX edycja konkursu.

W lutym 2017 r. zostało podpisane porozumienie o współpracy Instytutu Pamięci Narodowej z Komendą Główną Policji w zakresie edukacyjnym. Na jego podstawie zorganizowano i przeprowadzono pierwszą edycję konkursu dla mundurowych klas policyjnych „Policjanci w służbie historii". Zgłosiło się do niego ponad 90 zespołów (2–3 uczniów pod opieką nauczyciela). 42 zespoły ukończyły realizację wszystkich zadań konkursowych, z czego 3 zostały wyróżnione, a 11 nagrodzonych wyjazdem edukacyjnym śladami Zbrodni Katyńskiej na teren Białorusi i Ukrainy. W październiku została ogłoszona druga edycja konkursu, w której do końca listopada zgłosiło się już 111 zespołów.

Oddział w Białymstoku przeprowadził V edycję Ogólnopolskiego Konkursu IPN na „Najlepszą Audycję Historyczną Roku". Podczas gali ogłoszono laureatów nagród Grand Prix Prezesa IPN, Nagrody im. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego w kategorii „Losy", nagrody Dyrektora Oddziału IPN w Białymstoku w kategorii „Historia Regionalna" oraz wyróżnień specjalnych. Na konkurs wpłynęły 54 reportaże radiowe i telewizyjne, spośród których jury w składzie: red. Jan Ruman, redaktor naczelny „Biuletynu Instytutu Pamięci Narodowej", dr Paweł Skubisz, dyrektor Oddziału IPN w Szczecinie, dr Dariusz Iwaneczko, dyrektor Oddziału IPN w Rzeszowie, red. Janina Jankowska i Arkadiusz Gołębiewski, reżyser, dyrektor Festiwalu „Niepokorni, Niezłomni, Wyklęci" wyłoniło piętnaście reportaży nominowanych do nagród w poszczególnych kategoriach.

W 2017 r. OBEN Katowice po raz pierwszy zorganizowało ogólnopolski konkurs „Festiwal piosenki »O Wolności«", adresowany do młodzieży i studentów. Konkurs wokalny stał się okazją do przypomnienia treści historycznych związanych z utworami śpiewanymi w latach 1980–1989.

W związku z uchwałą Sejmu z 22 czerwca 2016 r. ustanawiającą rok 2017 Rokiem Marszałka Józefa Piłsudskiego pracownicy OBEN Łódź zorganizowali ogólnopolski konkurs historyczny „Nazywają mnie romantykiem i budowniczym zamków na piasku. Józef Piłsudski na tle historii Polski 1914–1935".

W marcu 2017 r. podpisano porozumienie o współpracy Instytutu Pamięci Narodowej ze Stowarzyszeniem Twórców Grafiki Użytkowej dotyczące realizacji konkursu skierowanego do młodych artystów „Młoda grafika polska dla Niepodległej". Zadaniem konkursowym było zaprojektowanie plakatu na temat „Niepodległość 1918–2018". Do konkursu ogłoszonego na początku kwietnia zgłoszono 108 prac, spośród których jury wyłoniło 1 plakat zwycięski i 11 wyróżnionych. Jedno specjalne wyróżnienie przyznał Prezes IPN. W listopadzie 2017 r. otwarta została w „Przystanku Historia" w Warszawie wystawa pokonkursowa. Prace na niej pokazywane znalazły się w przygotowanym, we współpracy z MEN, kalendarzu edukacyjnym IPN na 2018 r.

Oprócz konkursów ogólnopolskich w całym kraju odbywały się liczne konkursy regionalne, organizowane i współorganizowane przez oddziałowe biura edukacji narodowej. Uczestnikami była młodzież wszystkich poziomów szkół, studenci, nauczyciele oraz osoby zainteresowane historią. W poszczególnych OBEN były to konkursy:

– w OBEN Białystok: „Regionalna Olimpiada Wiedzy o Armii Krajowej i jej poprzedniczkach w okresie od września 1939 do stycznia 1945 r.";

– w OBEN Gdańsk: „Trudne powroty, ciężkie wybory – losy polskich żołnierzy walczących w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie", II Pomorski Konkurs o Ryszardzie Kuklińskim – „Zwycięska Misja", I Bydgoski Test Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych;

– w OBEN Katowice: „Częstochowianie w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie" (adresowany do mieszkańców ziemi częstochowskiej); „Od Feldbluzy do Battledressu. Polacy z Wehr-

machtu w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie" (adresowany do mieszkańców historycznego Górnego Śląska);

– w OBEN Kraków: zakończono V edycję i ogłoszono VI edycję konkursu „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku"; zakończenie konkursu „»Prezydentowi Rzeczypospolitej… będę bezwzględnie posłuszny«. W 70. rocznicę śmierci Władysława Raczkiewicza Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1939–1947"; „Na Polu Chwały… – Damy i Kawalerowie Virtuti Militari i Krzyża Walecznych w walce o niepodległość i granice II Rzeczypospolitej"; Delegatura w Kielcach – „Kiedy Człowiek był tylko numerem. Obywatele polscy w niemieckich obozach jenieckich, koncentracyjnych oraz obozach zagłady w okresie II wojny światowej";

– w OBEN Lublin: V Turniej Historyczny dla uczniów szkół podstawowych pt. „Od demokracji do sanacji. Władza i społeczeństwo II RP";

– w OBEN Łódź: konkurs fotograficzny „Miejsca pamięci w obiektywie", konkurs historyczny „Ślady – żydowska Łódź", konkurs na młodzieżowy projekt upamiętniania łódzkich ofiar „Intelligenzaktion" w przestrzeni miejskiej;

– w OBEN Poznań: konkurs „Polska i Polacy w czasie II wojny światowej";

– w OBEN Rzeszów: X edycja „Namaluj historię dziadków", „Opór społeczny wobec rządów komunistycznych w krajach Grupy Wyszehradzkiej"; VII edycja „Stan wojenny w Polsce. Stan wojenny w mojej rodzinnej miejscowości";

– w OBEN Szczecin: VIII Turniej Historyczny „Szare Szeregi", VII Turniej „Szerokim gestem. Zamieszajmy w peerelowskim kotle"; konkurs „Wokół symboli narodowych"; konkurs „Z Gryfem w tle. Poznaj najnowszą historię Pomorza Zachodniego 1945–1990";

– w OBEN Wrocław: II Powiatowy Konkurs „Żołnierze Wyklęci" w Górze Śląskiej; „Mały Patriota" w Chocianowie; II Konkurs Powiatowy „Katyń Golgota wschodu" w Kłodzku, „Konkurs wiedzy o Józefie Piłsudskim" w Sobótce.

5.3.5. Rajdy, gry miejskie i terenowe lekcje historii

Od wielu lat ogromną popularnością wśród młodzieży cieszą się działania propagujące wiedzę na temat najnowszej historii Polski w niekonwencjonalny sposób – rajdy, gry miejskie, terenowe lekcje historii, konwersatoria terenowe. Metoda ta, łącząca przekaz wiedzy historycznej z wizytą w miejscach pamięci, pozwala na głębsze przeżywanie historii i lepsze jej zapamiętanie.

W roku sprawozdawczym IPN organizował samodzielne przedsięwzięcia w tym zakresie, ale też we współpracy z harcerzami, grupami rekonstrukcyjnymi, władzami samorządowymi i innymi podmiotami.

Wśród rajdów – pieszych i rowerowych – warto wymienić: rajd edukacyjny „Szlakiem kurierów karpackich" i rajd historyczno-edukacyjny „Szlakiem Armii Krajowej" (OBEN Rzeszów); rajd „Woldenberg – Dobiegniew" (OBEN Szczecin); IX Rajd „Szlakiem Żołnierzy Wyklętych" (OBEN Warszawa); XIV edycję rajdu turystyczno-historycznego „Na tropach Bartka", XV Rajd „Szlakiem żołnierzy września 1939 r." (OBEN Katowice); VIII Rajd Szlakami Żołnierzy 1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK oraz XII Rajd Szlakami Żołnierzy Wyklętych mjr. Józefa Kurasia „Ognia" (OBEN Kraków); XX rajd rowerowy „Śladami kultury ziemiańskiej – dwory i pałace w powiecie białobrzeskim i grójeckim", oraz jednodniowy rajd rowerowy „Śladami miejsc pamięci narodowej 1939–1989" (OBEN Lublin); rajd rowerowy „Śladami Adolfa Bnińskiego" (OBEN Poznań).

Dużą popularnością cieszyły się terenowe zajęcia w miejscach pamięci: warsztaty „Pogrzebana pamięć" na Powązkach Wojskowych (OBEN Warszawa), lekcja terenowa „Pułkownik Ryszard Kukliński – polski bohater zimnej wojny" we wnętrzach schronu przeciwatomowego przy ul. Słupskiej 62 w Poznaniu (OBEN Poznań), lekcje połączone ze zwiedzaniem Aresztu Śledczego w Katowicach (OBEN Katowice), lekcje terenowe na Cmentarzu Osobowickim (OBEN Wrocław) oraz wizyta studyjna w Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach Opolu (OBEN

Szczecin). OBEN w Poznaniu po raz kolejny organizował lekcję „Tramwajem przez historię najnowszą". W roku 2017 przeprowadzonych zostało również wiele gier miejskich: „VII Gra Miejska Śladami Historii 1945–1947. O Wolność i Niezawisłość" poświęcona działalności podziemia niepodległościowego w latach 1945–1956 ze szczególnym przedstawieniem historii Zrzeszenia WiN (OBEN Kraków); terenowa gra historyczna „Kedyw, Akcja Koppe i nie tylko …" w Parku Jordana Krakowie w ramach obchodów 73. rocznicy Akcji Koppe we współpracy z oddziałem krakowskim Stowarzyszenia Szarych Szeregów (OBEN Kraków); w ramach Dni Pamięci Ofiar Gestapo zorganizowano we współpracy z Muzeum Historycznym miasta Krakowa Oddział Pomorska miejską grę edukacyjną „W służbie Ojczyźnie i bliźniemu" opowiadającą historię Polaków pomagającym Żydom w Krakowie i o harcerzach z Szarych Szeregów w Krakowie w czasie okupacji niemieckiej (OBEN Kraków); „Śladami ofiar Piaśnicy w Wejherowie", „Gdańsk 1939", „Gdynia 1939", „Gdańsk 1980", „Grudzień 70 w Gdyni" (OBEN Gdańsk), Historyczna Gra Terenowa „Polegaj jak na Zawiszy!", Historyczna Gra Miejska „Operacja WRONA" w Koszalinie (OBEN Szczecin), gra miejska „Za służbę Bogu i Polsce" (OBEN Lublin), gra miejska „Mały sabotaż" (OBEN Warszawa).

Jeszcze inną formą edukacji w terenie były spacery historyczne, m.in. zorganizowane przez OBEN w Szczecinie „Niebuszewo-Lejbuszewo. Śladami szczecińskich Żydów" czy „Szczecińskie stocznie. Symbole epok".

Popularne były również wycieczki historyczne. Delegatura IPN w Kielcach zorganizowała dla osób w różnym wieku wycieczkę edukacyjną poświęconą wojnie obronnej 1939 r. na Kielecczyźnie (Kajetanów, Barcza). Dzięki OBEN Łódź uczniowie zgierskich szkół wzięli udział w edukacyjnej wycieczce historycznej „Pamięci Stu Straconych", a finaliści ogólnopolskiego konkursu historycznego dla uczniów i harcerzy „Arsenał Pamięci" – w wycieczce edukacyjnej „Od caratu do Niepodległej. Historia Łodzi w XIX i XX wieku". OBEN Gdańsk był organizatorem I Przejazdu Rowerowego Śladami 5. Wileńskiej Brygady AK na Pomorzu. Pracownicy OBEN Łódź wraz z uczniami szkół ponadgimnazjalnych wyjechali do Muzeum byłego niemieckiego obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem. W tej nietypowej lekcji historii wzięli udział finaliści łódzkiego Turnieju Debat Historycznych. OBEN Katowice zorganizował rajd autokarowy „Szlakiem pamięci – szlakiem żołnierzy wyklętych z grupy NSZ Henryka Flamego »Bartka«" do Barutu na Opolszczyźnie. Ta inicjatywa był skierowana również do młodzieży niepełnosprawnej.

Wyprawy edukacyjne udawały się również poza granice Polski. Najczęściej brali w nich udział uczestnicy projektów edukacyjnych bądź laureaci konkursów. W roku sprawozdawczym zwycięzcy konkursu „Sprzączki i guziki z orzełkiem ze rdzy" wzięli udział w wyprawie do Rumunii, konkursu „Policjanci w służbie historii" odwiedzili miejsca położone na terenie Białorusi i Ukrainy, a uczniowie biorący udział w projekcie „O tym nie można zapomnieć…" oraz laureaci ogólnopolskiego konkursu recytatorskiego poezji i prozy lagrowej odwiedzili Miejsce Przestrogi i Pamięci Ravensbrück (zob. podrozdział *Konkursy historyczne IPN*). OBEN w Krakowie zorganizowało autokarową wyprawę edukacyjną na Ukrainę śladami operacji polskiej NKWD. Nagrodą dla finalistów konkursu Delegatury IPN w Kielcach „Kiedy Człowiek był tylko numerem. Obywatele polscy w niemieckich obozach jenieckich, koncentracyjnych oraz obozach zagłady w okresie II wojny światowej" był wyjazd edukacyjny do Berlina i Oranienburga. OBEN Poznań zorganizował wyjazd edukacyjny do Austrii „Hartheim 2017. Zapal znicz pamięci". Oddział IPN w Białymstoku zorganizował wyjazd edukacyjny „Śladami II Korpusu Polskiego we Włoszech".

5.4. Program Polonijny i dla Polaków na Wschodzie

Od jedenastu lat edukatorzy IPN realizują program polonijny, którego odbiorcami byli Polacy i Polonia mieszkający poza granicami kraju. Głównym celem programu jest upowszechnianie wiedzy na temat najnowszej historii Polski. Pracownicy Wydziału Edukacji Historycz-

nej BEN IPN nawiązują kontakty z polonijnymi placówkami oświatowymi, prezentując ofertę edukacyjną, prowadzą różnego typu zajęcia dla nauczycieli i uczniów, organizują prezentacje wystaw historycznych itp. Edukatorzy IPN animują też udział środowisk polonijnych w przedsięwzięciach edukacyjnych IPN, takich jak np. programy edukacyjne, konkursy. Wspierają działania organizacji i instytucji zajmujących się współpracą z Polonią i Polakami poza granicami kraju, m.in. Stowarzyszenia „Wspólnota Polska", Fundacji Pomoc Polakom na Wschodzie, Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą. Dzięki współpracy Instytutu Pamięci Narodowej i Ministerstwa Spraw Zagranicznych dwa wydawnictwa IPN: puzzle „303" oraz edukacyjna gra planszowa „ZnajZnak" zostały dołączone do wyprawek dla uczniów klas pierwszych 63 szkół z polskim językiem nauczania w Wilnie i rejonach wileńskim, solecznickim, szyrwinckim, święciańskim i trockim.

Corocznym, ważnym elementem programu są Polonijne Spotkania z Historią Najnowszą – odbywający się w lipcu dziesięciodniowy kurs dla nauczycieli i edukatorów pracujących w polskich placówkach poza krajem. Podczas warsztatów i wykładów uczestnicy poznają historię Polski XX w. i aktywne metody jej nauczania. W 2017 r. na całym świecie podjęto wiele działań skierowanych do Polaków za granicą, m.in. zorganizowano spotkania w ramach „Przystanku Historia" w Brukseli, Nowym Jorku, Wilnie, Grodnie i Łucku, wzięto udział w VII Światowym Zjeździe Nauczycieli Polonijnych organizowanym przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska" w Ostródzie, odwiedzono polskie szkoły m.in. na Ukrainie (Żytomierz, Łuck, Iwano-Frankiwsk, Lwów, Winnica), na Litwie (Wilno, Niemenczyn), w USA (Doylestown, Clark, Nowy Jork), Francji (Paryż, Saint-Germain, Aulnay sous Bois), na Węgrzech (Budapeszt), w Niemczech (Kolonia, Herdorf), Wielkiej Brytanii (Londyn, Glasgow, Crawley, Croydon), Belgii (Bruksela), Holandii (Brunssum), gdzie oprócz prezentacji oferty edukacyjnej IPN prowadzono lekcje i warsztaty dla uczniów i nauczycieli dotyczące historii najnowszej Polski. Wizytom towarzyszyły także często wystawy IPN.

Wybrane działania oddziałów IPN zrealizowane w ramach kontaktów z organizacjami polonijnymi i zagranicznymi:

– Oddział Białystok kontynuował w Domu Kultury Polskiej w Wilnie pokazy filmowe, skierowane do społeczności polskiej, w tym młodzieży szkół polskich w Wilnie oraz członków stowarzyszeń Polaków na Wileńszczyźnie. Pokazy połączone były z prelekcjami pracowników OBEN oraz dyskusją; od 15 do 17 marca 2017 r. we współpracy z Instytutem Polskim w Wiedniu zaprezentowano wystawę „Nowe Zniewolenie. Obława Augustowska. Lipiec 1945". Wykład towarzyszący wystawie wygłosił dr Waldemar Wilczewski.

– Oddział Gdańsk przeprowadził warsztaty na temat Józefa Piłsudskiego dla uczniów polskiego Gimnazjum im. Konstantego Parczewskiego w Niemenczynie (Litwa); uczestniczył w III Zjeździe Środowisk Patriotycznych Europy Zachodniej w Polskim Ośrodku Duszpasterskim „Concordia".

– Oddział Kraków: 2–3 września 2017 r. uczestnicy wycieczki połączonych grup młodzieży z Gimnazjum nr 2 w Gostyninie i Kopernikus-Realschule w Langefeld byli oprowadzani po Krakowie przez pracowników OBEN; szczególną uwagę zwrócono na okres okupacji niemieckiej 1939–1945.

– Delegatura w Kielcach: 26 listopada 2017 r. CE IPN „Przystanek Historia" w Kielcach odwiedzili pracownicy niemieckich nazistowskich miejsc pamięci oraz Ständige Konferenz der Leiter der NS-Gedenkorte im Berliner Raum. Wysłuchali prelekcji na temat działalności Instytutu Pamięci Narodowej oraz wykładu „Polska w obliczu dwóch totalitaryzmów na przykładzie Kielc". Zwiedzili również wystawy „Akcja AB na Kielecczyźnie", „Kaźń profesorów lwowskich Wzgórza Wuleckie 1941".

– Oddział Lublin w ramach współpracy z Polską Wspólnotą w Wielkiej Brytanii prowadził zajęcia dla uczniów polskiej sobotniej szkoły w Londynie: „Historia małego powstańca" oraz „Polskie symbole narodowe", przygotowywał też wspólną wystawę.

– Oddział Poznań 17 maja 2017 r. organizował prezentację wystawy: „Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX wieku" w pałacu w Jaszunach we współpracy z Instytutem Polskim w Wilnie (Litwa). Podczas otwarcia wygłoszono wykład pt. *Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX wieku – koncepcja narracji wystawy.* Współpracowano przy przygotowaniu materiałów promujących wystawę w języku litewskim.

– Oddział Rzeszów na zaproszenie dyrektorów polskiej Szkoły Ogólnokształcącej nr 10 (Ryszarda Vincenca) oraz ukraińskiej Szkoły Ogólnokształcącej nr 50 we Lwowie (Jurija Belowa) zrealizował zajęcia na temat sojuszu polsko-ukraińskiego w 1920 r.

– Oddział Szczecin przygotował wykład i warsztaty „Polskie drogi do niepodległości" dla młodzieży polskiej i ukraińskiej w Szczecinie.

– Oddział Warszawa kontynuował projekt „Historia w kinie" w ramach przeglądu najnowszych polskich filmów „Pod Wysokim Zamkiem" oraz poprowadził warsztaty „Cichociemni", „Wojenna Odyseja Antka Srebrnego" we Lwowie.

– Oddział Wrocław w ramach współpracy z Sobotnią Szkołą Polską im. Janusza Korczaka w Limerick zaprezentował wystawę „O Niepodległą. 1914".

5.5. Współpraca ze szkołami wyższymi, środowiskiem studenckim oraz uniwersytetami trzeciego wieku

Pion edukacyjny IPN współpracuje z uczelniami całego kraju. Działania te mają różnorodny charakter uwzględniający zarówno potrzeby partnerów, jak również możliwości IPN. W 2017 r. organizowane były wykłady dla studentów, zajęcia i warsztaty, wystawy, projekty edukacyjne, dyskusje panelowe, debaty, seminaria i pokazy filmowe. Pracownicy IPN brali udział w konferencjach organizowanych we współpracy z uczelniami wyższymi.

Edukatorzy IPN w 2017 r. współpracowali z wieloma polskimi uczelniami, m.in. z Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Wrocławskim, Szkołą Główną Handlową w Warszawie, Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetem Śląskim, Uniwersytetem Szczecińskim, Instytutem Lotnictwa, Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wyższą Szkołą Gospodarki w Bydgoszczy, Akademią Gorzowską im. Jakuba z Paradyża, Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytetem Łódzkim, Akademią Pomorską w Słupsku, Seminarium Towarzystwa Chrystusowego w Poznaniu, Wyższą Szkołą Bankową w Poznaniu, Uniwersytetem Opolskim, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Nysie, Akademią Sztuk Pięknych we Wrocławiu, Uniwersytetem Gdańskim, Uniwersytetem Zielonogórskim, Filią Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim, Wojskowym Centrum Kształcenia Medycznego w Łodzi, Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim, Uniwersytetem w Białymstoku.

Stale była uaktualniana i modyfikowana oferta BEN IPN adresowana do studentów. Jej ważnym elementem są konferencje naukowe i naukowo-edukacyjne, warsztaty źródłoznawcze, odbywające się na uczelniach dyskusje oraz prezentacje instytutowych wystaw. W wielu oddziałach studenci mają możliwość odbycia stażu lub praktyk studenckich oraz podjęcia pracy w charakterze wolontariuszy. Edukatorzy IPN współpracują m.in. z kołami naukowymi studentów historii, organizacjami samorządów studenckich, Niezależnym Zrzeszeniem Studentów, Stowarzyszeniem Studenci dla Rzeczypospolitej, Niezależnym Związkiem Studentów w Białymstoku, Stowarzyszeniem Absolwentów PP, Regionalnym Ośrodkiem Debaty Międzynarodowej w Szczecinie, studenckim Kołem Naukowym Historyków Wojskowości Uniwersytetu Wrocławskiego, środowiskiem Duszpasterstwa Akademickiego, Polską Akademicką Korporacja Astrea Lublinensis w Lublinie. Stale prowadzone są wykłady skierowane do słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku, klubów „Gazety Polskiej", stowarzyszeń kombatanckich m.in. w: Gdańsku, Poznaniu, Wschowie, Kołaczkowie, Olsztynie, Warszawie.

5.6. Współpraca z samorządami

Szczególnie ważnym zadaniem było jak najszersze upowszechnianie wiedzy o najnowszej historii Polski, dlatego tak istotna była współpraca z instytucjami samorządowymi różnych szczebli. Jest ona kontynuowana w ramach działania pionu edukacyjnego. Współpraca taka przybierała różne formy w zależności od okoliczności i potrzeb: od patronatów nad przedsięwzięciami organizowanymi przez oddziały IPN po czynny udział organizacyjny i współfinansowanie. Wspólnie z władzami samorządowymi IPN organizuje konferencje historyczne, cykle wykładów, imprezy sportowe lub koncerty, a także promuje tzw. związki z małą ojczyzną, m.in. przez przybliżanie historii najnowszej. Przykładem udanej współpracy mogą być obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, które są organizowane w coraz większej liczbie miejsc w całej Polsce. Samorządy różnego szczebla aktywnie włączyły się do obchodów – aktywność taką odnotowano w kilkuset miejscowościach, m.in. Delegatura IPN w Kielcach współpracuje z Urzędem Miasta Kielce. We współpracy z Urzędem Gminy w Bielinach odbył się w Centrum Tradycji i Turystyki Gór Świętokrzyskich w Bielinach wykład otwarty „Polskie podziemie niepodległościowe na Kielecczyźnie po II wojnie światowej". Wykład otwarty „Śladami zbrodni na Żołnierzach Wyklętych – miejsca kaźni i pochówków na terenie Kielc" w Gminnym Centrum Kultury, Sportu i Informacji Turystycznej w Rytwianach odbył się dzięki współpracy z Urzędem Gminy w Rytwianach. OBEN Katowice przygotował wystawę oraz prelekcję na temat „Inki" we współpracy ze starostwem w Będzinie, a Oddział w Rzeszowie razem z miejscowymi samorządami zorganizował uroczystości poświęcone pamięci „Żołnierzy Wyklętych-Niezłomnych" m.in. w Rzeszowie, Mielcu, Stalowej Woli, Sanoku, Nowej Dębie, Krośnie, Jarosławiu. W Krośnie z kolei współorganizował sesję popularnonaukową, na której Maciej Rędziniak wygłosił wykład *Żołnierze Wyklęci*. Oddział w Warszawie we współpracy z burmistrzami gmin mazowieckich zorganizował IX Rajd Szlakiem Żołnierzy Wyklętych, OBEN Gdańsk we współpracy z burmistrzem Jastarni w miejscowej szkole podstawowej zorganizował wernisaż wystawy „Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna »Inka« 1928–1946", prezentowanej na głównym placu miasta (czerwiec 2017 r.).

OBEN Katowice współpracowało z wieloma samorządami lokalnymi województwa śląskiego m.in. przy organizacji konkursu poezji łagrowej KL Ravensbrück i projektu klasy patronackiej IPN realizowanych we współpracy z samorządem Rudy Śląskiej; organizacji pomocy dla Polonii z Żytomierza i kilku innych ośrodków na Ukrainie z samorządem Bytomia; projektu „I was Citizen of Stalin Town", we współpracy z Instytucją Kultury im. Krystyny Bochenek „Katowice – Miasto Ogrodów", związaną z samorządem lokalnym Katowic. W 2017 r. Delegatura IPN w Bydgoszczy kontynuowała wieloletnią, udaną współpracę z Urzędem Wojewódzkim w Bydgoszczy, m.in. przy organizacji szkoleń dla nauczycieli „Polski wiek XX. Losy państwa i narodu" oraz I Bydgoskim Teście Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych.

Obchody Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu (uroczystości m.in. w Krośnie, Dukli, Rymanowie, Markowej, Jarosławiu, Przemyślu, Przeworsku, Jaśle, Birczy, Rzeszowie, Dubiecku, Sędziszowie, Kolbuszowej, Lubaczowie, Łańcucie, Dynowie) zostały zorganizowane dzięki współpracy m.in. z Uniwersytetem Rzeszowskim, Polskim Towarzystwem Historycznym w Rzeszowie, Podkarpackim Kuratorium Oświaty, Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli, wielu instytucjom samorządowym i edukacyjnym.

Uroczystości rocznicowe są kolejną okazją do współpracy z samorządami. Pracownicy Delegatury IPN w Olsztynie włączyli się w obchody 77. rocznicy zbrodni katyńskiej w ratuszu miejskim, podczas których wręczono nagrody laureatom regionalnego konkursu historycznego „Pamięć o Katyniu…". OBEN Gdańsk wsparło lokalne samorządy w Tczewie i Borkowie k. Gdańska, gdzie zasadzono Dęby Pamięci, upamiętniające ofiary zbrodni katyńskiej. Podczas uroczystości pracownicy OBEN wygłosili prelekcje poświęcone temu tematowi. OBEN Rzeszów przygotowało, wspólnie z Podkarpackim Urzędem Marszałkowskim, w Filharmonii Rzeszowskiej koncert w hołdzie

Żołnierzom Wyklętym. Gościem specjalny była angielska wokalistka Katy Carr. OBEN Poznań kontynuowało współpracę z Departamentem Edukacji i Nauki Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego i Wielkopolskim Kuratorium Oświaty w Poznaniu podczas organizowania cyklu szkoleń MEN i IPN dla nauczycieli „Polski wiek XX – losy państwa i narodu". Tegoroczne hasło brzmiało: „Między dwoma totalitaryzmami". We współpracy z Urzędem Wojewódzkim w Białymstoku OBEN Białystok zorganizowało I Podlaski Kongres Pamięci Narodowej – spotkanie szeroko pojętych podlaskich środowisk samorządowych, które dbają o kształt pamięci historycznej, a jednocześnie nadają realny wymiar obecnemu i przyszłemu rozwojowi naszej Ojczyzny. OBEN Katowice prowadził wraz z władzami lokalnymi z Radzionkowa prace nad przywróceniem pamięci ofiary rzezi wołyńskiej – pochodzącego ze Śląska o. Ludwika Wrodarczyka. Przy wsparciu Starostwa Powiatowego w Bełchatowie Oddział IPN w Łodzi zorganizował piknik wojskowo-patriotyczny z okazji Święta Wojska Polskiego. Na rocznicę wprowadzenia stanu wojennego OBEN Poznań wsparło Urząd Wojewódzki w Poznaniu w ramach akcji „Zapal światło wolności ofiarom stanu wojennego". OBEN Wrocław wspólnie z władzami Oleśnicy upamiętniło 150. rocznicę urodzin Józefa Piłsudskiego. We współpracy z lokalnymi samorządami (starostwami, urzędami powiatowymi i miast, burmistrzami) OBEN Rzeszów przygotował: obchody Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu (uroczystości m.in. w Krośnie, Dukli, Rymanowie, Markowej, Jarosławiu, Przemyślu, Przeworsku, Jaśle, Birczy, Rzeszowie, Dubiecku, Sędziszowie, Kolbuszowej, Lubaczowie, Łańcucie, Dynowie), obchody Narodowego Dnia Pamięci Ofiar Niemieckich Nazistowskich Obozów Koncentracyjnych (uroczystości w Rzeszowie), uroczystości poświęcone pamięci „Żołnierzy Wyklętych-Niezłomnych" (uroczystości m.in. w Rzeszowie, Mielcu, Stalowej Woli, Sanoku, Nowej Dębie, Krośnie, Jarosławiu), rocznicę porozumień sierpniowych (Rzeszów, Leżajsk). Przy współpracy z Gminą Łososina Dolna, Starostą Nowosądeckim oraz Stowarzyszeniem Rekonstrukcji Historycznych 1. PSP AK OBEN w Krakowie zrealizowało w 2017 r. dwa rajdy historyczne – VIII Rajd Szlakami Żołnierzy 1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK, a przy współpracy m.in. z Nadleśnictwem Nowy Targ – XII Rajd Szlakami Żołnierzy Wyklętych mjr. Józefa Kurasia „Ognia" (w Gorcach). Ponadto pracownicy OBEN Łódź przeprowadzili w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Radomiu oraz w Ośrodku Edukacji Nauczycieli i Pracowników Administracji Samorządowej w Rzeszowie warsztaty dla nauczycieli z wykorzystaniem pomocy edukacyjnej „Puzzle edukacyjne. IV rozbiór Polski". Oddział w Poznaniu współpracował ze Związkiem Miast Polskich oraz Wydawnictwem Miejskim Poznania podczas tworzenia niemieckiej wersji wystawy „Wypędzeni 1939… Deportacje obywateli polskich z ziem wcielonych do III Rzeszy", przygotowaniu działań edukacyjnych związanych z prezentacją wystawy w Niemczech i Austrii, wydaniem informatora o wystawie w języku niemieckim oraz podczas przygotowania instalacji „Wypędzeni Wielkopolanie". Ekspozycja jest syntetyczną prezentacją tematu niemieckich nazistowskich deportacji z ziem wcielonych do III Rzeszy. Ważnym wydarzeniem były ogólnopolskie obchody 70. rocznicy urodzin bł. ks. Jerzego Popiełuszki zorganizowane przez Fundację im. ks. Jerzego Popiełuszko „Dobro" we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej (w szczególności z OBEN IPN w Białymstoku). Przedstawiciele jednostek samorządowych i administracji terenowej wspierali również akcje edukacyjne OBEN Gdańsk: nadleśnictwa Osie i Dąbrowa z woj. kujawsko-pomorskiego współorganizowały III Bieg Szlakiem Leśnych, a Urząd Marszałkowski w Toruniu wsparł bieg finansowo. Burmistrz Świecia Tadeusz Pogoda objął patronat honorowy nad „Koleżeńskim Biegiem Pamięci Świecie 1939–2017", organizowanym w ramach projektu IPN „Zapal Znicz Pamięci"; wójt gminy Aleksandrów Kujawski, Andrzej Olszewski został współorganizatorem tego biegu na terenie zarządzanej przez siebie gminy. Kolejną edycję konkursu tematycznego „Prezydentowi Rzeczypospolitej… będę bezwzględnie posłuszny" dla gimnazjów Małopolski przeprowadziło OBEN Kraków wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Małopolskiego oraz Fundacją Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego na zlecenie Małopolskiego Kuratora Oświaty. OBEN Poznań zorganizowało obchody Narodowe-

go Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w Poznaniu przy współpracy z wojewodą wielkopolskim. W związku z organizacją w Piotrkowie Trybunalskim Dni Przyjaźni Polsko-Węgierskiej Oddział IPN w Łodzi wspólnie z Urzędem Miasta Piotrkowa Trybunalskiego zorganizował prezentację wystawy plenerowej „Polska–Węgry 1956". Pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego OBEN w Krakowie rozpoczęło VI edycję regionalnego projektu „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku". Przy swoich projektach OBEN Wrocław bardzo owocnie współpracuje z sejmikiem wojewódzkim województwa opolskiego oraz samorządami powiatowymi i oławskim samorządem miejskim.

Szczególne wsparcie władz samorządowych otrzymały konkursy regionalne. Podczas prezentacji finałowych bardzo często uczniów wspierali przedstawiciele władz lokalnych, wydarzenia te były też szeroko odnotowywane przez lokalną prasę, co powodowało upowszechnianie wiedzy o historii Polski. Przedstawiciele IPN są tradycyjnie zapraszani na obchody rocznic związanych z lokalną historią, aby wygłosili okolicznościowe prelekcje. Wspólnie z samorządami są również organizowane gry terenowe, rekonstrukcje lub inscenizacje historyczne.

Wszystkie oddziały stale współpracują z bibliotekami miejskimi i gminnymi oraz samorządowymi centrami kulturalnymi w organizacji wykładów i prelekcji, imprez rocznicowych czy prezentacji wystaw. Ponadto biblioteki publiczne są bardzo często odbiorcami książek i materiałów edukacyjnych IPN.

5.7. Uroczystości rocznicowe

Biuro Edukacji Narodowej IPN prowadzi działania edukacyjne związane z obchodami najważniejszych rocznic w historii Polski XX w. Wszystkie OBEN oraz delegatury IPN włączają się aktywnie w obchody zarówno świąt ogólnopolskich, jak i rocznic o charakterze lokalnym. W związku z tym edukatorzy prowadzą prelekcje dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz warsztaty dla nauczycieli, tworzą wystawy i pomoce metodyczne w postaci tek edukacyjnych, organizują spotkania ze świadkami historii, rajdy oraz biegi.

W ramach obchodów 99. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości OBEN Rzeszów przeprowadziło kilkadziesiąt prelekcji, zajęć i warsztatów edukacyjnych. Zaprezentowano trzy części wystawy „Symbole naszej historii" (Wola Rafałowska, Sandomierz, Rzeszów) oraz wsparto inicjatywę „W stronę Niepodległej", realizowaną przez Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie. Naczelnik OBEN IPN w Rzeszowie był członkiem jury XIII Festiwalu Piosenki Patriotycznej i Wojskowej w Błażowej Dolnej, którego IPN Oddział w Rzeszowie był współorganizatorem.

OBEN Szczecin wraz z Delegaturą w Gorzowie Wielkopolskim zorganizowało 10 listopada 2017 r. obchody Narodowego Święta Niepodległości Gorzowie Wielkopolskim w 3 szkołach gorzowskich, w których udział wzięło ok. 400 osób, oraz koordynował uroczystości miejskie z 11 listopada 2017 r., w których udział wzięło ok. 6000 osób

Warsztaty „Budowanie Niepodległej, czyli szkoła i wojna" zostały zorganizowane dla uczniów szkół średnich w Grodzisku Mazowieckim przez OBEN Warszawa 16 listopada 2017 r. (uczestniczyło 60 osób). Ponadto w Muzeum Dulag 121 odbył się wykład „Emil Barchański – najmłodsza ofiara stanu wojennego". W Ostrowi Mazowieckiej odbyły się warsztaty edukacyjne „Ojcowie Niepodległości", w których udział wzięło 90 osób.

Przykładem działań na rzecz lokalnych społeczności może być także zorganizowanie konferencji edukacyjnej wspólnie z Klubem Lokalnych Inicjatyw Oświatowych KLIO oraz Ośrodkiem Kultury w Rucianem-Nidzie „Moje drugie imię Niepodległa" (13 listopada 2017 r.) przez OBEN Białystok.

OBEN Lublin zorganizował 6 listopada prelekcję dla młodzieży Szkoły Podstawowej nr 1 oraz gimnazjum w Szydłowcu na temat odzyskania niepodległości, a 9 listopada wykłady „Droga do Niepodległości", które odbyły się w Gimnazjum i Liceum im. ks. Jana Twardowskiego w Lublinie.

W ramach realizacji projektu Akademia Niepodległości, 11 grudnia 2017 r. w Grajewskiej Izbie Historycznej odbył się wykład dr. Waldemara Brendy (OBEN Białystok) „Polski wiek XIX – wiek powstań".

29 maja 2017 r. zorganizowano w ramach obchodów 95. rocznicy objęcia Górnego Śląska przez Rzeczpospolitą prezentację okolicznościowej oznaki upamiętniającej to wydarzenie. W ramach akcji „Raduj się Polsko! W 95 rocznicę objęcia Górnego Śląska przez Rzeczpospolitą" rozdano kilka tysięcy oznak okolicznościowych, zorganizowano spotkanie w „Przystanku Historia" połączone z prelekcjami, przy wsparciu Grupy Rekonstrukcji Historycznej Powstań Śląskich „Weteran" i twórców Filmowej Encyklopedii Powstań Śląskich. Podobna uroczystość została zorganizowana w Warszawie w Centrum Edukacyjnym IPN im. prof. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" 3 lipca 2017 r.

12 maja na gdańskiej Strzyży odbyło się spotkanie pod pomnikiem Józefa Piłsudskiego z okazji 82. rocznicy śmierci Marszałka, w którym uczestniczyło ok. 150 osób.

Wśród licznych działań rocznicowych IPN położył szczególny nacisk na 80. rocznicę operacji polskiej NKWD. OBEN Gdańsk przeprowadziło 11 sierpnia 2017 r. akcję społeczną „Stań! Zobacz! Zapamiętaj! Sowieckie ludobójstwo na Polakach 1937–1938", w ramach której 5. Bydgoska Drużyna Harcerska „Niezłomni" im. Danuty Siedzikówny „Inki" kolportowała ulotki informacyjne w centrum Bydgoszczy. Ponadto zorganizowano prezentację infografiki historycznej poświęconej operacji antypolskiej NKWD oraz wykład dr Katarzyny Maniewskiej „Antypolska operacja NKWD 1937–1938" w Klubie „Gazety Polskiej" w Bydgoszczy (19 czerwca 2017 r.).

W Miejskim Centrum Kultury – Bibliotece Publicznej w Grodzisku Mazowieckim odbył się wykład pt. „Akcja antypolska NKWD w latach 1937–38" oraz pokaz filmu *Marchlewszczyzna* i *Ojcu*. W imprezie wzięło udział 80 osób.

W ramach obchodów 75. rocznicy powstania Armii Krajowej OBEN w Gdańsku zorganizowało prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe dla ok. 320 uczestników.

OBEN Szczecin w ramach rocznicy powstania AK przeprowadziło 14 lutego 2017 r. akcję społeczno-informacyjną IPN, w którą zaangażowali się harcerze (rozdawanie ulotek, uroczystości pod pomnikami związanymi z AK) (udział wzięło ok. 50 osób).

W Międzynarodowym Dniu Pamięci o Holokauście Katarzyna Rembacka, pracownik OBEN Szczecin, wygłosiła trzy wykłady dla młodzieży *Auschwitz – pamięć dla przyszłości* dla ok. 250 uczniów.

W Gdańsku z okazji 73. rocznicy powstania warszawskiego odbyła się wspólna akcja oddawania krwi z Regionalnym Centrum Krwiodawstwa w Gdańsku „Oni oddali krew za wolną Polskę, Ty oddaj krew potrzebującym", w której udział wzięło ok. 30 uczestników.

W ramach obchodów 74. rocznicy Zbrodni Wołyńskiej OBEN w Gdańsku zorganizowało liczne prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe, prezentację wystawy „Wołyń 1943", w których uczestniczyło 500 osób.

W 100. rocznicę uwięzienia w gdańskim więzieniu Józefa Piłsudskiego i Kazimierza Sosnkowskiego (22 lipca 1917 r.) w gdańskim IPN odbyły się uroczystości i rekonstrukcja historyczna pod bramą dawnego więzienia (obecnie Aresztu Śledczego) dla około 100 uczestników.

W kwietniu, w związku z 77. rocznicą zbrodni katyńskiej, w kilkunastu miastach Polski Instytut Pamięci Narodowej zorganizował 8. Przegląd Filmowy „Echa Katynia". Odbyło się 75 pokazów filmów dotyczących zbrodni katyńskiej i innych represji komunistycznych, które zobaczyło łącznie prawie 5 tys. widzów. Ponadto w nawiązaniu do tematyki rocznicy zorganizowano liczne prelekcje, referaty i wykłady. 11–12 kwietnia OBEN Białystok zorganizowało pokazy w Białymstoku (kino „Ton" oraz aula Zespołu Szkół Mechanicznych), w Łomży (budynek Szkół Katolickich im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz Muzeum Północno-Mazowieckim), w Sokółce (Zespół Szkół Ogólnokształcących i Sokólski Ośrodek Kultury), w Suwałkach (Muzeum Okręgowe i Areszt Śledczy) oraz w Ełku („Przystanek Historia"). W ramach przeglądu pokazano następujące filmy: *Żona Oficera*, *Polska Szuka Bohaterów* oraz *Katyń – historia wciąż żywa*. Projekcje poprzedzone były prelekcja-

mi pracowników OBEN IPN w Białymstoku: Krzysztofa Jodczyka, Pawła Kalisza, Pawła Murawskiego i Łukasza Lubicz-Łapińskiego. Delegatura IPN w Olsztynie współpracowała z następującymi organizacjami kombatanckimi: przy organizacji obchodów zbrodni katyńskiej ze Stowarzyszeniem „Rodzina Katyńska" w Olsztynie (10–16 kwietnia 2017 r.), Związkiem Sybiraków oraz Oddziałem Wojewódzkim Stowarzyszenia Przyjaciół Wołynia i Polesia (współorganizacja uroczystości rocznicowych oraz zbieranie notacji). Ponadto współpracowano ze Światowym Związkiem Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Warmińsko-Mazurski (współorganizacja uroczystości rocznicowych, prelekcje pracowników Delegatury IPN w Olsztynie i Piszu dla członków Związku) oraz Radą ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych i Stowarzyszeniem Represjonowanych w Stanie Wojennym „Pro Patria".

1 sierpnia, w 73. rocznicę wybuchu powstania warszawskiego, Instytut Pamięci Narodowej wraz z Muzeum Powstania Warszawskiego ruszył z akcją „Pokaż, że pamiętasz!". Zadanie młodzieży, ale i osób dorosłych polegało na znalezieniu grobu kogoś, kto uczestniczył w powstaniu warszawskim, zaopiekowaniu się nim oraz przesłaniu relacji fotograficznej.

W Rzeszowie organizowano warsztaty edukacyjne poświęcone tematyce powstania warszawskiego i symboliki narodowej. Zajęcia były przeznaczone dla dzieci i młodzieży od lat 6 do 13. Zorganizowano ponadto pokazy filmowe z cyklu „Miniatury powstańcze" – relacje „świadków historii". W Rzeszowie współorganizowano uroczystości rocznicowe pod Pomnikiem Pamięci Armii Krajowej Podokręgu Rzeszów. W Sanoku w ramach cyklu „Sanockie Piątki Filmowe" współorganizowano pokaz filmu *Miasto 44* w reżyserii Jana Komasy.

Współpracując m.in. ze Związkiem Sybiraków, 8–9 września 2017 r. pracownicy OBEN Białystok włączyli się w przygotowywanie XVII Międzynarodowego Marszu Żywej Pamięci Polskiego Sybiru. Podczas uroczystości zaprezentowano m.in. wystawę „Rdzawe druty od Ojczyzny dzielą nas… Internowani 1944–1947 przy kościele Ducha Św. w Białymstoku".

Z okazji 78. rocznicy agresji niemieckiej i sowieckiej na Polskę i powstania Polskiego Państwa Podziemnego oddziały IPN podjęły działania edukacyjne w całej Polsce.

OBEN w Gdańsku zorganizowało prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe dla ok. 800 uczestników, opracowało infografikę historyczną pt. „1 i 17 września 1939 r." – promowaną i kolportowaną wśród nauczycieli regionu w formie cyfrowej. Ponadto odbył się pokaz filmu *Niezwyciężeni* oraz wykład na temat Polskiego Państwa Podziemnego w Inowrocławiu.

22 września OBEN Lublin, a 29 września OBEN Łódź zorganizowały pokazy filmów *Niezwyciężeni* i *Wielka droga* (film wyprodukowany w 1946 r. przez Ośrodek Kultury i Prasy przy II Korpusie Polskim jest opowieścią o szlaku wojennym armii Andersa; wykorzystano w nim oryginalnych zdjęcia wykonane we wrześniu 1939 r., w rejonach formowania Armii Polskiej w ZSRS oraz podczas bitwy o Monte Cassino). Obu imprezom towarzyszyły komentarze historyczne pracowników OBEN.

W Ostrowi Mazowieckiej 27 września 2017 r. odbyły się warsztaty edukacyjne z wykorzystaniem puzzli „IV rozbiór Polski" zorganizowane przez OBEN Warszawa. 16 października 2017 r. odbyły się warsztaty edukacyjne „Niezwyciężeni – Polska droga do wolności", w których udział wzięło 90 osób.

20 grudnia w Grodzisku Mazowieckim odbyły się warsztaty edukacyjne dla uczniów szkół średnich „Cichociemni" zorganizowane przez OBEN Warszawa, w których udział wzięło 30 osób.

W Muzeum Dulag 121 w Pruszkowie 14 października 2017 r. odbył się wykład prof. Jerzego Eislera „Okupacja niemiecka w polskim filmie" zorganizowany przez OBEN Warszawa; udział wzięło 120 osób.

Z okazji 70. rocznicy sfałszowanych wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 19 stycznia 1947 r. OBEN w Gdańsku zorganizował pokaz filmu *O prawo głosu* oraz dyskusję na temat sfałszowanych wyborów z 1947 r., w której uczestniczyło ok. 160 osób.

W ramach 55. rocznicy zbrodni sądowej na 3 komandorach Marynarki Wojennej – kontradmirała Stanisława Mieszkowskiego, kontradmirała Jerzego Staniewicza i komandora Zbigniewa Przy-

byszewskiego – 14 grudnia w Gdyni odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Zbrodnie komunistyczne w Marynarce Wojennej w okresie stalinowskim".

Z okazji 47. rocznicy rewolty grudniowej 1970 r. na Wybrzeżu odbyły się prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe dla ok. 340 uczestników oraz pokazano wystawy plenerowe „Gdy naród do strajku wyruszył bez broni…" w Gdańsku oraz „Grudzień 1970 w Gdyni" w Gdyni, które zobaczyło ok. 1000 oglądających.

Ponadto odbył się cykl wykładów okolicznościowych, których wysłuchało ok. 50 osób.

Podobnie jak w latach poprzednich, edukatorzy i pracownicy naukowi IPN aktywnie włączyli się również w obchody Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych.

W Warszawie BEN zorganizował monodram *Inka*, w reżyserii Mileny Tejkowskiej, w wykonaniu Jagody Rall. Ponadto odbył się pokaz filmu dokumentalnego IPN *Zapora* i spotkanie z Konradem Starczewskim, reżyserem. *Zapora* to film o jednym z najbardziej niezłomnych dowódców podziemia niepodległościowego, cichociemnym – mjr. Hieronimie Dekutowskim, który podobnie jak inni Żołnierze Wyklęci został skazany przez komunistów na wieczną niepamięć.

3 marca 2017 r. film dokumentalny *Zapora* został pokazany w Lublinie. Projekcji towarzyszyła prelekcja dr. Sławomira Poleszaka organizowana przez OBEN w Lublinie. 10 marca odbyły się dla uczniów Zespołu Szkół w Horodle i Gimnazjum w Strzyżewie zajęcia „Żołnierze Wyklęci" prowadzone przez Agnieszkę Skurę.

OBEN Szczecin od 1 do 20 marca 2017 r. przeprowadziło wykłady okolicznościowe w szkołach województwa dla ok. 550 uczniów.

W Miejskim Centrum Kultury – Bibliotece Publicznej w Grodzisku Mazowieckim odbył się pokaz filmu *Inka. Są sprawy ważniejsze niż śmierć*, poprzedzony wykładem o drugim podziemiu niepodległościowym, zorganizowany przez OBEN Warszawa dla 120 osób. Po filmie uczniowie gimnazjum wzięli udział w zajęciach „Powojenne losy żołnierzy AK – Jan Rodowicz »Anoda«", odbyła się też projekcja spektaklu *Pseudonim ANODA*.

W Gdańsku odbyły się akcje społeczne – II Krajowa Defilada Pamięci Żołnierzy Niezłomnych, Droga Krzyżowa Niezłomnych, zapalenie zniczy na al. Żołnierzy Wyklętych w Gdańsku, Apel Pamięci na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku, pokaz filmu *Inka. Są sprawy ważniejsze niż śmierć* – które zgromadziły ponad 5000 uczestników. W Delegaturze IPN w Bydgoszczy odbył się I Bydgoski Test Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych, w którym wzięło udział 76 osób.

OBEN Gdańsk i Delegatura w Bydgoszczy współorganizowały także Bieg Tropem Wilczym we Włocławku (impreza organizowana przez Włocławski Klub Biegacza „Maratończyk"). Delegatura w Bydgoszczy zorganizowała pokazy filmów oraz zajęcia z grami planszowymi – dla biegaczy i osób towarzyszących. W imprezie wzięło udział około 500 osób (25 lutego 2017 r.)

1 marca OBEN Wrocław zorganizowało w Oleśnickim Forum Kultury uroczystości dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej.

W ramach obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych zorganizowano pokazy filmów poświęconych żołnierzom podziemia antykomunistycznego. Pokazy odbyły się m.in. w: internacie Zespołu Szkół Mechanicznych w Białymstoku, Zespole Szkół nr 17 w Białymstoku, Zespole Szkół nr 15 przy DSK w Białymstoku, sali parafii św. Piotra i Pawła w Łapach, Miejskim Ośrodku Kultury w Wasilkowie, w kinie „Ton" w Białymstoku. Prezentowano następujące filmy: *Żołnierze Wyklęci*, *Huzar*, *Ryba*, *Powrót pamięci* oraz *P8*. Projekcje poprzedzone były wykładami pracowników OBEN IPN w Białymstoku.

Delegatura IPN w Olsztynie również zorganizowała pokazy filmów poświęconych żołnierzom podziemia antykomunistycznego połączone z prelekcjami i wykładami. Pokazy odbyły się m.in. w: Szkole Podstawowej w Liskach, Zespole Szkół Katolickich w Piszu, Domu Kultury w Lidzbarku Welskim, Zespole Placówek Edukacyjnych, Zespole Szkół Elektrycznych, Zespole Szkół Chemicznych i XII LO w Olsztynie. OBEN zorganizowało także 24 kwietnia 2017 r. I Podlaski Marsz Cieni, który odbył się Białymstoku.

OBEN Warszawa zorganizowało w Grodzisku Mazowieckim warsztaty edukacyjne pt. „Uczniowie Wyklęci", w których uczestniczyło 30 osób.

W Katowicach zaproponowano z kolei cykl działań na „Przystanku Historia" i w terenie, zapoczątkowany 22 lutego, a zakończony 16 marca. Jego elementami były otwarte wykłady, prelekcje, pokazy filmów. 28 lutego 2017 r. zaprezentowano premierę filmu *Inka. Są sprawy ważniejsze niż śmierć* (reż. J. Frankowski), we współpracy z Państwowymi Gospodarstwami Leśnymi „Lasy Państwowe".

Kilkakrotnie emitowano film *Zapora*, poprzedzony komentarzem historycznym pracowników. Zorganizowano pokaz filmu *Ziemia przemówiła* i spotkanie z reżyserem Maciejem Nowakiem. W wielu miastach (Jaworznie, Raciborzu, Katowicach, Siemianowicach Śląskich, Częstochowie) odbyły się prelekcje i wykłady otwarte. Przeprowadzono wykład dla wojska w VI Brygadzie Powietrzno-Desantowej w Gliwicach poświęcony pracom poszukiwawczym IPN oraz otwarte wykłady o poszukiwawczych akcjach IPN na powązkowskiej Łączce w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Rudzie Śląskiej.

Z okazji 37. rocznicy powstania „Solidarności" w Gdańsku odbyły się prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe oraz przejazd zabytkowym autobusem „Ogórkiem" śladami Sierpnia 80 w Gdańsku (w imprezach udział wzięło ok. 340 uczestników).

OBEN Wrocław 16–18 czerwca zorganizowało I Wrocławski Piknik Historyczny z okazji 35-lecia „Solidarności", a 9 września 27. Bieg Solidarności we Wrocławiu.

Ogólnopolski wymiar miały także obchody 36. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego, które odbyły się pod hasłem „Ofiarom stanu wojennego. Zapal światło wolności".

BEN IPN zachęciło do upamiętnienia ofiar stanu wojennego przez zapalenie 13 grudnia o 19.30 symbolicznej świecy w oknach domów. W Teatrze Kamienica dwukrotnie odbyło się przedstawienie *Teatr domowy* w reżyserii Emiliana Kamińskiego, które zgromadziło liczną publiczność.

BEN wysłało nauczycielom, szkołom i instytucjom kultury 100 paczek z materiałami edukacyjnymi dotyczącymi stanu wojennego. Ponadto na stronie internetowej IPN zostały zamieszczone wszystkie materiały dotyczące ww. tematu z możliwością pobrania.

1 grudnia odbyły się warsztaty edukacyjne dla uczniów szkół średnich zorganizowane w Grodzisku Mazowieckim przez OBEN Warszawa pt. „Orła wrona nie pokona, czyli rzeczywistość szkolna lat 80.", w których udział wzięło 30 osób.

W rocznicę porozumień sierpniowych OBEN Rzeszów zorganizowało wiele uroczystości, m.in. ekspozycję dokumentującą manifestację, która odbyła się w Rzeszowie 31 sierpnia 1982 r. (Rzeszów) i wystawę „Z dziejów oporu społecznego w Polsce południowo-wschodniej 1956–1990" (Leżajsk) oraz prezentację gier edukacyjnych IPN podczas „Pikniku Wolności i Solidarności" (Leżajsk).

OBEN Białystok zorganizowało wieczornicę upamiętniającą ofiary stanu wojennego „Ostatni dzwonek, czyli jak wyśpiewaliśmy koniec komunizmu" 10 grudnia 2017 r. w I LO w Piszu (wspólnie z KLIO i NSZZ „Solidarność"). W grudniu udostępniono także wystawy na uroczystości związane z rocznicą wprowadzenia stanu wojennego w Olsztynie oraz powstania węgierskiego z 1956 r. Organizatorem tych uroczystości był NSZZ „Solidarność".

OBEN Warszawa zorganizowało w Ostrowi Mazowieckiej warsztaty edukacyjne „13 grudnia 81 czołgi na ulicach" oraz warsztaty edukacyjne „Wroniec" dla uczniów szkół podstawowych w Ostrowi Mazowieckiej; w jednych i drugich warsztatach udział wzięło 90 osób.

OBEN Gdańsk zorganizowało prelekcje, wykłady, wystąpienia okolicznościowe dla około 620 osób oraz – wspólnie z Radiem Gdańsk – rozdawanie flag narodowych pod pomnikiem Józefa Piłsudskiego w Gdańsku na stoisku edukacyjnym IPN (możliwość samodzielnego nadruku na koszulkę, torbę itp. wzoru z patriotyczną grafiką).

W Katowicach edukatorzy OBEN prowadzili lekcje historii, zajęcia dydaktyczne i prelekcje dla uczniów poświęcone wprowadzeniu stanu wojennego dla: Szkoły Podstawowej nr 3 im. Bohate-

rów Monte Cassino w Zabrzu („Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce"), Zespołu Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych im. Macierzy Ziemi Cieszyńskiej w Cieszynie („Prawo i bezprawie stanu wojennego" – w ramach współpracy z OBBH IPN w Katowicach), Zespołu Szkół nr 2 w Tychach, Gimnazjum nr 16 w Zabrzu, 1 LO im. J. Smolenia w Bytomiu, 4 LO w Sosnowcu, uczniów gimnazjów gliwickich w Muzeum w Gliwicach („Grudniowy wstał świt, nie wiedział nikt nic. Stan wojenny w województwie katowickim"), uczniów Gimnazjum nr 8 w Siemianowicach Śląskich i uczniów zaproszonych przez Bibliotekę Miejską w Mysłowicach („Długa noc generała – stan wojenny w Polsce"), uczniów zgromadzonych w Bibliotece Miejskiej w Zabrzu („Pacyfikacja kopalni »Wujek«").

W związku z 36. rocznicą wprowadzenia w Polsce stanu wojennego na największych w Europie ekranach LED na Tauron Arenie w Krakowie pojawiło się hasło: „Komuniści przeciw Polsce. 13 grudnia '81 – pamiętamy". Przeprowadzono też akcję ulotkową „Zapal światło wolności". W „Przystanku Historia" w Kielcach odbyło się spotkanie działaczy opozycji antykomunistycznej oraz osób internowanych, podczas którego uczniowie Zespołu Szkół Elektrycznych w Kielcach zaprezentowali autorski montaż słowno-muzyczny „Ludzi zdobywa się otwartym sercem, a nie zaciśniętą pięścią" (12 grudnia 2017 r.).

W Gdańsku 7 grudnia w Sali BHP odbył się koncert Jana Pietrzaka „Wrona Orła nie pokona, czyli jak humorem obaliliśmy komunę", którego wysłuchało 200 uczestników. Ze Stowarzyszeniem „Sztafeta pokoleń" współorganizowano w Rumii wystawę znaczków Poczty Podziemnej Solidarności z okresu stanu wojennego (1981–1983), którą oglądało ok. 200 osób.

14 grudnia OBEN Szczecin zorganizowało Historyczną Grę Miejską „Operacja WRONA" w Koszalinie, w której udział wzięło około 50 osób.

5.8. Inne formy ogólnopolskich działań edukacyjnych

Od lat pracownicy IPN prowadzą działalność edukacyjną wśród osób osadzonych w zakładach karnych. W zajęciach, wykładach, prelekcjach oraz prezentacjach materiałów audiowizualnych biorą także udział funkcjonariusze więziennictwa. Na tym polu wyróżniają się OBEN Łódź oraz Gdańsk, które w ramach porozumienia ze Służbą Więziennictwa zapoznają osadzonych z historią Polski oraz podnoszą ich poziom świadomości historycznej.

W 2017 r. nawiązano ponadto współpracę z elitarną Jednostką Wojskową „GROM". Pracownicy BEN IPN wygłosili wykłady poświęcone m.in. Armii Krajowej oraz polskim lotnikom okresu II wojny światowej. Uczestniczyło w nich kilkudziesięciu żołnierzy wchodzących w skład jednostki „GROM".

IPN kieruje swoją ofertę także do rodzin. Po raz kolejny w większości miast wojewódzkich udzielono wsparcia inicjatywie „Noc Muzeów", udostępniając wystawy i materiały edukacyjne oraz organizując przeglądy filmowe, prezentacje, konkursy, turnieje i pokazy gier, warsztaty modelarskie. Warte podkreślenia są też cykliczne spotkania dla całych rodzin, np. „Rodzinne soboty" w „Przystanku Historia" w Warszawie. Wydarzeniem wpisującym się częściowo w ten trend był także VII Festiwal Komiksów Historycznych, który odbył się 30 czerwca 2017 r. Impreza adresowana była do osób w każdym wieku zainteresowanych zarówno komiksem, jak i historią. Tegoroczna edycja zgromadziła ok. 500 osób.

Kolejną formą działalności edukacyjnej, coraz chętniej wspieraną przez IPN, są biegi masowe. Najważniejszym z nich był bieg „Tropem Wilczym" (z okazji Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych), współorganizowany przez IPN, w którym łącznie (w wielu miejscowościach w Polsce i na świecie) wzięło udział ponad 60 tysięcy osób. Oddziały IPN włączyły się także w organizację lokalnych odsłon biegu „Tropem Wilczym". Inną tego typu inicjatywą jest „Bieg Szlakiem Leśnych" (upamiętniający ofiary hitleryzmu i stalinizmu) w Lipinkach, którego III edycja miała miejsce w tym roku (współorganizatorem wydarzenia była Delegatura w Bydgoszczy). Ponadto Oddział

we Wrocławiu objął swym patronatem „Bieg Niepodległości z wąsem", organizowany w rocznicę odzyskania przez Polskę suwerenności 11 listopada.

Interesująca była także współpraca z Centrum Europejskim Natolin przy organizacji Turnieju Debat Oksfordzkich „Historia w słowie zamknięta", który odbył się w „Przystanku Historia" w Katowicach. Turniej został zorganizowany przez Regionalny Ośrodek Dialogu i Edukacji Historycznej (RODEH). Brały w nim udział OBEN Katowice, Łódź, Warszawa oraz Delegatura w Kielcach.

5.9. Działania wystawiennicze

Dorobek IPN obejmuje ponad 470 wystaw edukacyjnych popularyzujących najnowszą historię Polski. Wystawy te są bezpłatnie wypożyczane szkołom oraz placówkom kulturalnym i oświatowym w kraju i za granicą. Ich prezentacje w okresie sprawozdawczym organizowane były przy współudziale regionalnych placówek muzealnych, organizacji kombatanckich, samorządów, szkół oraz uczelni wyższych. Wystawom towarzyszyły katalogi, foldery i propozycje zajęć dla młodzieży szkolnej.

Ważnym przedsięwzięciem wystawienniczym IPN w 2017 r. było przygotowanie nowej wystawy plenerowej pt. „Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem", podsumowującej historię Kwatery Ł i prac poszukiwawczych prowadzonych na niej w latach 2012–2017 przez zespół IPN kierowany przez dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka. Uroczyste otwarcie wystawy odbyło się 26 października 2017 r. na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie. Później wystawa prezentowana była w centrum stolicy na Krakowskim Przedmieściu oraz na dziedzińcu Zamku Lubelskiego w Lublinie.

Istotnym działaniem, wpisującym się w działania upamiętniające 80. rocznicę operacji polskiej NKWD, było przygotowanie wystawy pt. „Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938". Zaprezentowano ją w kilku miastach w Polsce (Warszawa, Katowice, Kraków) oraz w Żytomierzu na Ukrainie. Z obchodami innych ważnych rocznic w 2017 r. związane było także przygotowanie nowych wystaw IPN. Pierwsza z nich, „Solidarność narodziła się w Krakowie – 40 rocznica utworzenia Studenckiego Komitetu Solidarności" (inna wersja tytułu: „Bunt w imperium – 40 rocznica utworzenia Studenckiego Komitetu Solidarności"), miała swoją premierę w maju 2017 r. w Krakowie oraz w Sejmie i Senacie RP w Warszawie. Premierowy pokaz wystawy „Zbrodnia Lubińska 1982. Śmierć w rocznicę Sierpnia" nastąpił w Lubinie 31 sierpnia 2017 r. w 35. rocznicę krwawego stłumienia protestu, a wystawy „»Żegota«. Rada Pomocy Żydom" – w Warszawie 1 grudnia 2017 r. w związku z 75. rocznicą powołania Rady Pomocy Żydom przy Delegacie Rządu RP na Kraj.

W ramach zaś przygotowań do wielkiego jubileuszu 100-lecia odzyskania niepodległości IPN, już w 2017 r., zaprezentował nowe wystawy: „Ojcowie Niepodległości, Błękitna Armia pod sztandarem biało-czerwonym" oraz pokonkursową wystawę plakatów „Niepodległość 1918–2018". Powyższe wystawy przeznaczone będą do szerokiej prezentacji w kraju i za granicą także w 2018 r.

Owocna była współpraca wystawiennicza IPN z różnymi instytucjami kultury w Polsce, w tym z Zamkiem Królewskim w Warszawie, gdzie od 6 sierpnia do 12 października 2017 r. prezentowana była wystawa pt. „O Niepodległą. Rok 1914".

Wystawy IPN pokazywane były także poza granicami kraju, w: Austrii, Belgii, Francji, Holandii, Irlandii, Litwie, Niemczech, na Ukrainie, w USA i Wielkiej Brytanii, we współpracy ze środowiskami uniwersyteckimi, miejscowymi środowiskami polonijnymi oraz przy wsparciu przedstawicielstw dyplomatycznych RP. Prezentacjom towarzyszyły niejednokrotnie zajęcia edukacyjne dla uczniów polskich placówek oświatowych oraz środowiska polonijnego. Między innymi w Brukseli (Belgia) zaprezentowano wystawy IPN „Polska Walcząca" oraz „Od wojny do zwycięstwa 1939––1989"; w Holandii: „Zimna wojna. Historia podzielonego świata 1945–1989" (Brunssum) oraz „Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948" (Brunssum i Haga); w Niemczech „Zaplute karły reakcji. Polskie podziemie niepodległościowe w latach 1944–1956" (Herdorf-Derembach) i wystawę „Wy-

pędzeni 1939…" (Prora). Tę ostatnią zaprezentowano także w Wiedniu w Austrii. W USA pokazywane były wystawy IPN: „Polska Walcząca" (Doylestown), „Zdawałoby się im, że go unicestwili, a to on przeszedł do nieśmiertelności" (Clark i Nowy Jork w USA). Na Wschodzie zorganizowane zostały prezentacje wystaw IPN na Litwie – „Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX w." w Jaszunach – oraz na Ukrainie – „Rzeczpospolita utracona" w Chmielnickim i Winnicy, a także „Błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko (1947–1984)" w Iwano-Frankiwsku.

Najczęściej prezentowanymi wystawami IPN w 2017 r. były: „Polska Walcząca" (42 ekspozycje w kraju i za granicą), „Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna »Inka« 1928–1946" (38 ekspozycji w Polsce) oraz „Zbrodnia Katyńska" (34 ekspozycje w kraju).

W 2017 r. IPN przygotował łącznie 27 nowych wystaw oraz zaprezentował 189 wystaw z lat ubiegłych. Ich pełna lista znajduje się w Aneksie, w załączniku nr 3.

5.10. Popularyzacja historii z wykorzystaniem Internetu

W 2017 r. IPN uruchomił portale internetowe:

– www.operacja-polska.pl to portal poświęcony zbrodniczej „operacji polskiej" NKWD w latach 1937–1938, przygotowany w polskiej, rosyjskiej oraz angielskiej wersji językowej wspólnie z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia. Zamieszczono na nim m.in. relacje świadków, filmy dokumentalne, artykuły popularnonaukowe, dokumenty z sowieckich archiwów, kalendarium zbrodni, mapę miejsc pamięci, a także bazę ofiar. Antypolska operacja przeprowadzona przez NKWD wyróżniała się skalą zbrodni i okrucieństwem. Polacy ginęli prawie czterdziestokrotnie częściej niż inni obywatele ZSRS. Szacuje się, że w okresie Wielkiego Terroru życie straciło co najmniej 200 tys. naszych rodaków.

– www.trzeciapielgrzymka.ipn.gov.pl III to portal przygotowany przez Archiwum IPN, poświęcony trzeciej pielgrzymce papieża Jana Pawła II do Ojczyzny pielgrzymka papieża Jana Pawła II do Polski w dokumentach zasobu IPN.

– www.wybory1947.pl to portal, na którym zgromadzono archiwalne dokumenty i fotografie, a także materiały edukacyjne dotyczące jednego z mitów założycielskich tzw. Polski Ludowej – sfałszowanych przez komunistów wyborów do Sejmu z 19 stycznia 1947 r.

– www.archiwumpamieci.pl.app to portal w polskiej oraz angielskiej wersji językowej prezentujący nowy projekt Instytutu Pamięci Narodowej, który ma na celu ratowanie dziedzictwa kulturowego Polski, w tym cennych dokumentów.

– www.zbrodnialubinska.ipn.gov.pl to internetowa wersja wystawy IPN „Zbrodnia Lubińska 1982. Śmierć w rocznicę Sierpnia".

– www.niezwyciezeni-film.pl to portal poświęcony filmowi animowanemu *Niezwyciężeni*.

– www.policjanciwhistorii.ipn.gov.pl/pol to portal poświęcony konkursowi dla szkół policyjnych „Policjanci w służbie historii".

– www.niezwyciezeni1918-2018.pl/nie to strona poświęcona ogólnopolskiemu projektowi edukacyjnemu IPN na 100-lecie odzyskania niepodległości. Zbudowany wokół niezwyciężonych, czyli osób odznaczonych Krzyżem bądź Medalem Niepodległości.

– www.katyn.ipn.gov.pl to portal poświęcony zbrodni katyńskiej, na którym znajdują się dokumenty, fotografie, publikacje oraz wystawy związane z tematem zbrodni katyńskiej.

– www.ziemianie.pamiec.pl to portal przygotowany przez OBEN Poznań będący internetową wersją wystawy „Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX wieku" w wersji językowej polskiej, francuskiej i angielskiej;

– www.redterror.eu to strona internetowa poświęcona zbrodniczym dzianiom systemu komunistycznego. W prace nad jej przygotowaniem włączył się OBEN IPN Katowice.

W 2017 r. największą popularnością wśród portali tematycznych IPN cieszył się portal www.truthaboutcamps.eu poświęcony niemieckim obozom na ziemiach okupowanej Polski w latach 1939–1945.

30 stycznia podczas konferencji prasowej w Krakowie z udziałem dr. Jarosława Szarka, Prezesa IPN, dr. Mateusza Szpytmy, zastępcy prezesa IPN, dr. Piotra Cywińskiego, dyrektora Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, dr. hab. Aleksandra Lasika, profesora Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, prok. Waldemara Szwieca, naczelnika Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie, oraz Jacka Kwilosza, zastępcy naczelnika OAIPN w Krakowie, została zaprezentowana internetowa bazy danych „Załoga KL Auschwitz" (www.truthaboutcamps.eu/th/zaloga-ss-kl-auschwitz/16816,Zaloga-SS-KL-Auschwitz.html). Zawiera ona informacje o ponad 8500 członków załogi tego obozu i powstała na podstawie materiałów zebranych przez prof. Lasika, wykorzystywanych podczas śledztwa prowadzonego przez IPN. Publikacja bazy będącej wspólnym przedsięwzięciem prof. Lasika i krakowskiego Oddziału IPN wywołała liczne komentarze w mediach krajowych i zagranicznych.

Tabela 1. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN w języku polskim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin w roku 2015	Liczba odwiedzin w roku 2016	Liczba odwiedzin w roku 2017	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu
www.ipn.gov.pl	2006	4 522 697	2 251 559	2 965 563	69 482 770
www.slady.ipn.gov.pl	2007	77 453	173 537	201 128	1 786 316
www.13grudnia81.pl	2007	86 083	270 259	386 695	2 563 848
www.bibliografia.ipn.gov.pl	2008	25 637	61 226	46 742	474 171
www.sierpien1980.pl	2008	43 477	124 776	138 290	897 911
www.marzec1968.pl	2008	32 068	77 582	109 766	929 914
www.pilecki.ipn.gov.pl	2008	84 242	150 303	179 980	1 511 253
www.korbonski.ipn.gov.pl	2009	23 479	40 247	30 823	254 835
www.rok1989.pl	2009	45 911	91 597	65 640	581 084
www.kultura-niezalezna.pl	2009	41 115	86 485	62 694	693 301
www.popieluszko.ipn.gov.pl	2009	58 682	99 726	66 770	1 187 562
www.1wrzesnia39.pl	2009	151 655	320 799	206 705	1 960 569
www.czerwiec56.ipn.gov.pl	2010	59 875	120 126	59 651	606 022
www.klub-generalagrota.pl	2010	151 410	294 662	210 941	1 201 916
www.grudzien70.ipn.gov.pl	2010	68 111	113 824	60 661	747 814
www.zyciezazycie.pl	2011	60 510	118 071	72 450	544 208
www.czerwiec76.ipn.gov.pl	2011	30 655	58 956	29 598	236 368
www.okulicki.ipn.gov.pl	2011	26 287	44 437	20 764	176 305
www.martyrologiawsipolskich.pl	2011	85 772	184 660	115 362	763 667
www.przystanekhistoria.ipn.gov.pl	2011	118 311	211 748	192 213	792 867

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin w roku 2015	Liczba odwiedzin w roku 2016	Liczba odwiedzin w roku 2017	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu
www.truthaboutcamps.eu	2012	43 998	46 213	832 406	1 078 574
www.pamiec.pl	2012	2 459 386	1 285 409	1 764 061	9 104 925
www.wykleci.ipn.gov.pl	2012	70 203	0	32 765	178 811
www.zbrodniawolynska.pl	2013	29 960	68 222	104 972	246 875
www.wilczetropy.ipn.gov.pl	2014	44 093	88 153	32 765	167 555
www.poszukiwania.ipn.gov.pl	2014	48 207	88 754	79 478	251 277
www.stoczniaszczecinska.ipn.gov.pl	2015	596	11 449	5 190	17 235
www.inka.ipn.gov.pl	2015	11 455	68 592	26 425	106 472
www.ppp.ipn.gov.pl	2015	8 711	31 374	24 084	64 169
www.jancarz.ipn.gov.pl	2015	10 947			10 947
www.indeksrepresjonowanych.pl	2016		36 045	77 297	113 342
www.polska1918-89.pl	2016		9 229	37925	47 154
www.operacja-polska.pl	2017			26 821	26 821
www.archiwumpamieci.pl	2017			12 654	12 654
www.zbrodnialubinska.ipn.gov.pl	2017			673	673
www.wybory1947.pl	2017			11 047	11 047
www.trzeciapielgrzymka.ipn.gov.pl	2017			16 408	16 408
www.powstaniewarszawskie.ipn.gov.pl	2017			5 609	5 609
www.policjanciwhistorii.ipn.gov.pl	2017			17 977	17 977
www.niezwyciezeni1918-2018.pl	2017			10 143	10 143
www.katyn.ipn.gov.pl	2017			57 983	57 983

Tabela 2. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN w języku angielskim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin w roku 2015	Liczba odwiedzin w roku 2016	Liczba odwiedzin w roku 2017	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu
www.en.pilecki.ipn.gov.pl	2008	19 076	50 121	75 668	383 608
www.martiallaw.pl	2009	38 422	72 312	109 010	527 768

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin w roku 2015	Liczba odwiedzin w roku 2016	Liczba odwiedzin w roku 2017	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu
www.year1989.pl	2009	37 832	75 992	86 253	402 721
www.en.popieluszko.pl	2010	12 858	31 363	24 233	154 405
www.june56.ipn.gov.pl	2011	26 708	45 078	27 035	253 752
www.en.korbonski.ipn.gov.pl	2011	14 585	25 406	21 331	112 305
www.truthaboutcamps.eu	2012	43 998	46 213	832 406	1 078 574
www.volhyniamassacre.eu	2013	9 164	11 498	47 711	78 571
www.en.archiwumpamieci.pl	2017			1 222	1 222

Tabela 3. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN w języku bułgarskim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu	Liczba odwiedzin w roku 2017
www.truthaboutcamps.eu	2014	550	25 839

Tabela 4. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN języku francuskim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu	Liczba odwiedzin w roku 2017
www.truthaboutcamps.eu	2015	400	63 598

Tabela 5. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN w języku niemieckim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu	Liczba odwiedzin w roku 2017
www.truthaboutcamps.eu	2015	440	841 730

Tabela 6. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN w języku ukraińskim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin w roku 2015	Liczba odwiedzin w roku 2016	Liczba odwiedzin w roku 2017	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu
www.wolynskyjzloczyn.eu	2013	5945	5343	23 679	37 108

Tabela 7. Statystyka odwiedzin portali internetowych IPN w języku węgierskim

Adres portalu	Data uruchomienia	Liczba odwiedzin w roku 2015	Liczba odwiedzin w roku 2016	Liczba odwiedzin w roku 2017	Liczba odwiedzin od uruchomienia portalu
www.poznan1956.ipn.gov.pl	2011	11 165	18 303	11 195	98 893

Serwisy społecznościowe

IPN stara się, by przekaz dotyczący jego pracy, a zwłaszcza działań edukacyjnych i naukowych upowszechniany był w mediach społecznościowych. Instytut ma swój profil na Facebooku i Twitterze. Wydział Komunikacji Społecznej Instytutu – w ramach promocji działań wszystkich pionów IPN – redaguje stronę internetową Instytutu, którą w 2017 r. odwiedziło prawie trzy miliony internautów. Liczba osób obserwujących wpisy na profilu Facebook IPN systematycznie rosła – średni tygodniowy zasięg wynosił ok. 200 tys. użytkowników, a najbardziej czytane pojedyncze informacje docierały do kilkudziesięciu tysięcy użytkowników. Jednocześnie pamiętać należy, że poszczególne projekty medialne osiągały wielokrotnie większe zainteresowanie. Tak zwane polubienia przekroczyły 110 tys. osób, a – co bardzo cenne – największą grupę obserwatorów stanowią niezmiennie ludzie młodzi – osoby w wieku 25–34 lata, a kolejną grupą są internauci w wieku 18–24 oraz 35–44 lata.

Facebook służy także do promocji strony internetowej – regularnie umieszczane są na nim linki do wszystkich najważniejszych informacji ze strony IPN, często także stron oddziałów oraz ich własnych profili. Ogół informacji o najważniejszych wydarzeniach, publikacjach, projektach czy medialnych doniesieniach na temat IPN uzupełniają wpisy o charakterze edukacyjnym, dotyczące ważnych historycznych rocznic. Z końcem 2017 r. rozpoczęto przedstawianie w sposób szczególny treści związanych z obchodami roku stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości (pod medialnym znakiem „#MojaNiepodległa") oraz związanych z nimi projektów „Niezwyciężeni 1918–2019" i „Akademia Niepodległości". Aktywność na Facebooku skoordynowana była z prowadzeniem konta na Twitterze, które obserwowane jest przez 13,3 tys. użytkowników. Liczba wpisów na Twitterze z końcem 2017 r. wyniosła blisko 4 tys.

Profile w serwisie Facebook i Twitter wykorzystują w swojej działalności także oddziały Instytutu, niektóre delegatury oraz Archiwum, Biuro Poszukiwań i Identyfikacji, BEN, BBH. Z możliwości upowszechniania informacji przez serwisy społecznościowe korzystają także „Przystanki Historia".

Na profilu BEN zamieszczane są teksty, zdjęcia, materiały filmowe i linki, dotyczące działalności Instytutu oraz tematów związanych z historią najnowszą, zwłaszcza rocznic i ważnych postaci historycznych.

Profil edukacyjny na portalu facebook.com – Strefa Edukacyjna IPN – istnieje od 2012 r. W latach 2012–2017 fanpage polubiło ponad 17 407 osób. Funkcje pomocnicze pełnią profile związane z grami planszowymi wydawanymi przez IPN. Istnieją poza tym fanpage'e projektów edukacyjnych. W 2017 r. pojawiły się dwa nowe konta: stworzone przez Centralę BEN IPN „Policjanci w Służbie Historii" oraz utworzone przez Oddział BEN w Katowicach konto Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego „W kręgu poezji i prozy lagrowej więźniarek KL Ravensbrück" oraz „Byłem mieszkańcem miasta Stalina". Poza tym nadal działają utworzone w 2016 r. fanpage'e projektów edukacyjnych: „Kamienie Pamięci – projekt edukacyjny IPN", „Turniej Debat Historycznych IPN", „Poland in the Heart of European History", #MOJANIEPODLEGLA (OBEN Szczecin) zachęcający do włączenia się do akcji w związku z obchodami kolejnych rocznic Narodowego Święta Niepodległości i pokazania, czym dla każdego jest niepodległa Polska.

Od 2012 r. przez IPN realizowane są projekty multimedialne, których głównym celem jest popularyzacja historii najnowszej w formie audiowizualnej. Na początku projekty realizowali pracownicy Sekcji Notacji i Opracowań Multimedialnych, a obecnie Wydziału Notacji i Opracowań Multimedialnych. W serwisie YouTube prowadzone są tematyczne kanały popularyzujące treści dotyczące historii najnowszej oraz relacje z działalności Instytutu Pamięci Narodowej. Ich rezultatem są m.in. reportaże z projektów edukacyjnych, zapisy konferencji naukowych i popularnonaukowych, dyskusji, wykłady, spoty społeczne, i inne. Wiele z tych wydarzeń było transmitowanych na żywo na stronach ipn.gov.pl oraz pamięć.pl. poszerzając krąg odbiorców oferty edukacyjnej i naukowej Instytutu.

W 2017 r. pracownicy IPN zarówno w oddziałach, jak i centrali komórki przygotowali ponad 200 różnorodnych form filmowych, które zostały opublikowane w ramach projektu IPNtv, na kanałach:

1. IPNtv: 28 tys. subskrybentów – zamieszczane są materiały filmowe, wywiady, dyskusje, filmy promocyjne, filmy dokumentalne;
2. IPNtv Konferencje: 433 subskrybentów – zamieszczane są wideogramy z najważniejszych konferencji naukowych i popularnonaukowych organizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej;
3. 90 sekund historii: 101 subskrybentów, zawiera krótkie komentarze historyków do wydarzeń z historii najnowszej;
4. IPN Notacje: 140 subskrybentów – umieszczane są tam krótkie, tematyczne fragmenty relacji świadków historii.

5.11. Planszowe gry historyczne

W roku 2017 kontynuowano zajęcia z przygotowanymi w latach 2009–2015 grami edukacyjnymi: „7. W obronie Lwowa", „111", „303", „Awans – zostań marszałkiem Polski", „Kolejka", „Pamięć '39", „Reglamentacja. Gra na kartki", „ZnajZnak", „ZnajZnak – Monte Cassino", „ZnajZnak – Pamięć" i „ZnajZnak – Sport", nie zaniedbując pracy nad nowymi tytułami. Trwały przygotowania do wydania gier z serii „ZnajZnak": w wersji polsko-węgierskiej oraz kresowej, gry dla najmłodszych „Miś Wojtek" oraz dużej gry na 100-lecie niepodległości.

„Kolejka" – edukacyjna gra planszowa opowiadająca o gospodarce PRL – od 7 lat cieszy się niesłabnącym powodzeniem. W 2017 r. rozwijana była współpraca z wyłonioną w wyniku procedury przetargowej firmą Trefl S.A., nowym wydawcą gry „Kolejka". Zgodnie z umową IPN sprawuje nadzór merytoryczny nad powstającymi wydaniami narodowymi, sprawując nadzór nad tytułem i dbając, aby gra nic nie straciła ze swojego edukacyjnego przesłania. Ogółem przez 5 lat IPN wydrukował 103 000 egz. tej pozycji edukacyjnej. Kolejne egzemplarze zgodnie z umową wyda firma Trefl. W tym roku liczba egzemplarzy wyprodukowanych przez firmę Trefl przekroczyła 150 tys.

Do końca 2017 r. zostały przygotowane następujące wersje narodowe: polska, niemiecka, rosyjska, angielska i węgierska, rumuńska, czeska i słowacka. Wersje narodowe są dystrybuowane i promowane we współpracy z lokalnymi dystrybutorami. W ten sposób IPN korzysta z popularności „Kolejki" w celu edukowania historycznej społeczeństwa nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Przykładem takiej działalności może być prezentacja słowackiej wersji gry „Kolejka" w Bratysławie podczas „Festivalu Svobody" organizowanego przez słowacki Instytut Pamięci Narodowej. W prezentacji odbywającej w Instytucie Polskim w Bratysławie brali udział nauczyciele, słowaccy studenci oraz zaproszeni goście.

Realizując swoją misję edukacyjną, IPN przygotował także nowe wydanie gry „Awans. Zostań marszałkiem Polski" (I wydanie w 2009 r.) ze znacznie poszerzonym opracowaniem historycznym autorstwa dr. Tomasza Gintera. Nowe wydanie zostało wyprodukowane w 5 tys. egz. Uroczyste premiery gry odbyły się w Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni oraz w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Dodrukowano także grę edukacyjną „ZnajZnak" w liczbie 4000 egz. Gry eduka-

cyjne Instytutu dystrybuowane były zarówno przez wewnętrzną sieć sprzedaży IPN, jak również przez dystrybutorów zewnętrznych.

W całym kraju organizowane były turnieje z wykorzystaniem gier edukacyjnych powstałych w IPN. Największy był organizowany rokrocznie turniej gier „303", „111" i „7" w Ropczycach (około 120 uczniów ze szkół całego powiatu). Podczas zajęć młodzież nie tylko wykazywała się znajomością reguł gry, ale także wiedzą historyczną z zakresu prezentowanego w grach tematu. Multimedialne zajęcia z trylogią lotniczą IPN („303", „111" i „7") były przeprowadzane tak w kraju, jak i za granicą, m.in. w Warszawie podczas VIII Nocy w Instytucie Lotnictwa w Warszawie (w 2017 r. imprezę tę odwiedziło ponad 37 tys. osób), podczas XV edycji Festiwalu Gramy w Gdańsku (stoisko przygotował OBEN Gdańsk), Pikniku Naukowego w Warszawie (stoisko BEP odwiedziło ponad 2 tys. osób).

Biuro Edukacji Narodowej odnotowało także stałe zainteresowanie grą edukacyjną „ZnajZnak – Na prąd", będącą cyfrową adaptacją gry „ZnajZnak" – opowiadającej historię Polski za pomocą 133 symboli. „ZnajZnak – Na prąd" jest dostępny także na urządzenia (tablety i smartfony) pod kontrolą systemów operacyjnych Android i iOS.

Gry planszowe Instytutu Pamięci Narodowej cieszą się dużym zainteresowaniem poza granicami Polski, tak wśród Polonii, jak i obcokrajowców, dla których materiały merytoryczne zawarte w grach IPN są często ważnym źródłem wiedzy o historii Polski czy działaniu systemu komunistycznego.

Biuro Edukacji Narodowej zaproszono także do współpracy z Platform of European Memory and Conscience (Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia) przy projektowaniu gry edukacyjnej „Across the Iron Curtain", przedstawiającej losy uciekinierów zza żelaznej kurtyny. Premiera gry odbyła się w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia" w Warszawie. Pracownicy BEN prowadzili zajęcia z wykorzystaniem tej gry.

Warto wspomnieć, że 3 czerwca 2017 r. miał miejsce Piknik Naukowy, na którym po raz kolejny był obecny IPN. To największa w Europie impreza plenerowa o tematyce naukowej, a od 2013 r. odbywa się na stadionie PGE Narodowym w Warszawie.

Tematem edycji w 2017 r. była „Ziemia". Podczas pikniku na dwóch oddzielnych stanowiskach swą działalność zaprezentowało Biuro Edukacji Narodowej oraz Biuro Poszukiwań i Identyfikacji. Stanowisko BEN znajdowało się na koronie stadionu, dzięki czemu z ofertą IPN mogło zapoznać się nawet ponad 1000 zwiedzających, wśród nich wielu rodziców z dziećmi.

Aktywności na stanowisku BEN skierowane były głównie do dzieci i młodzieży. Aby otrzymać nagrodę, każdy uczestnik pokazu musiał zmierzyć się z 5 zadaniami (m.in. złożenie mapy, gra w „ZnajZnak", kolorowanka itp.). Podczas całego dnia rozdano 500 pakietów nagród złożonych z mini „ZnajZnaku" sportowego, gry planszowej „303" lub puzzli, oraz 3 wybranych książeczek z serii „Patroni Naszych Ulic". Mimo że piknik trwa tylko jeden dzień i wymaga zaangażowania wielu osób w jego przygotowanie, jest jedną z najlepszych metod promocji działań IPN.

5.12. Edukacyjny Pokój Zagadek IPN „Żołnierze Wyklęci"

Roku 2017 był pierwszym rokiem funkcjonowania nowego projektu edukacyjnego IPN – edukacyjnych gier zespołowych typu „real life escape game". Formuła pokoju zagadek nie była jeszcze używana do edukacji historycznej.

„Real life escape game" to rodzaj zespołowej gry przygodowej, odbywającej się w specjalnie zaaranżowanym do tego celu pomieszczeniu (tzw. pokoju zagadek). Gracze, używając rzeczywistych przedmiotów, powinni w określonym czasie odgadnąć tajemnice pokoju. Gra wymaga od uczestników analitycznego i krytycznego myślenia, szybkiego kojarzenia faktów, kreatywności i spostrzegawczości oraz – przede wszystkim – działania zespołowego. Ta zabawa „zanurza" graczy w realiach zupełnie innych czasów za pomocą scenografii wypełnionej przedmiotami z epoki.

Przekazuje wiedzę na wymagający powagi temat na drodze doświadczenia. Pokój Zagadek „Żołnierze Wyklęci" łączy artefakty z wieloma nowoczesnymi technologiami i elementami gier komputerowych oraz filmu. W scenografii wykorzystano m.in. oryginalne drzwi do celi z więzienia w Pułtusku, rozbitego 25 listopada 1946 r. przez oddział Stanisława Łaneckiego „Przelotnego". Rozgrywka w Pokoju Zagadek IPN trwa około godziny zegarowej.

Pokój Zagadek „Żołnierze Wyklęci" w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" w Warszawie działał od 15 lutego do 15 grudnia 2017 r. W tym czasie odwiedziło go ponad 500 grup (ponad 1500 osób). Był jedną z atrakcji Nocy Muzeów w IPN.

5.13. Notacje – nagrania filmowe świadków historii

Nagrywanie relacji świadków historii to jedno z istotniejszych zadań Instytutu Pamięci Narodowej. W ramach programu „Notacje – relacje świadków historii" dokumentowane są osobiste wspomnienia z okresu 1939–1989. W 2017 r. w centrali oraz oddziałach zostało nagranych 150 notacji wideo oraz audio.

Od początku funkcjonowania Programu „Notacje" zostało nagranych 1920 notacji audio i wideo. Jest to znacząca liczba, pokazująca olbrzymi potencjał zasobów w oddziałowych biurach edukacji narodowej i centrali w obszarze historii mówionej. Nagrania dotyczą nie tylko terytorium całego kraju, ale również Polaków, którzy wskutek różnorodnych zawirowań historycznych mieszkają obecnie poza jego granicami.

5.14. Projekty filmowe, radiowe i multimedialne

W 2017 r. kontynuowano rozpoczęte w 2016 r. prace nad produkcją filmu dokumentalnego pod roboczym tytułem *Ładoś* w reżyserii Roberta Kaczmarka. Film będzie opowiadał m.in. o polskim dyplomacie, urzędniku konsularnym, publicyście i polityku Aleksandrze Ładosiu (1891–1963). Narracja filmu zbudowana jest na podstawie dokumentów (depesz, raportów i notatek służbowych) odnalezionych w archiwach i uzupełniona o wywiady z historykami, którzy zajmują się problematyką relacji polsko-żydowskich. Prace nad filmem będą kontynuowane i zakończą się w 2018 r.

„My nie błagamy o wolność, my o nią walczymy" to motto animowanego filmu pt. *Niezwyciężeni* realizowanego przez Instytut Pamięci Narodowej wspólnie z firmą Platige Image. Rozpoczęta w 2016 r. produkcja w reżyserii Michała Misińskiego, na podstawie scenariusza Rafała Pękały, Krzysztofa Noworyty, Marcina Kobyleckiego, będąca krótką formą animacyjną, przedstawiła złożone losy Polaków w czasie II wojny światowej. Film, którego premiera miała miejsce 15 września 2017 r., opowiada o walce Polaków o wolność od pierwszego dnia II wojny światowej aż do upadku komunizmu w Europie w 1989 r. Zasadniczy nacisk narracji jest położony na skalę ruchu oporu i różnorodność wysiłków Polaków stawiających czoła dwóm okupantom – niemieckiemu i sowieckiemu – na polskiej ziemi i frontach II wojny światowej. Animację zrealizowano w atrakcyjnej graficznie formie, w dwóch wersjach lektorskich: polskiej (narrator Mirosław Zbrojewicz) i angielskiej (narrator Sean Bean, brytyjski aktor). Od dnia premiery film obejrzało 20 mln widzów na całym świecie.

W 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej przygotował ekranizację spektaklu teatralnego pt. *Nie pamiętam*, w reżyserii Mirosława Mamczura, z udziałem Danuty Nagórnej oraz Jarosława Witaszczyka. Opowiada o genezie zbrodni katyńskiej. Jest to hołdem złożonym więźniom łagrów i ofiarom zbrodni katyńskiej. Film zostanie widzom zaprezentowany podczas 9. Ogólnopolskiego Przeglądu Filmowego „Echa Katynia" w 2018 r.

Katyń – historia wciąż żywa to film dokumentalny, który na zlecenie Instytutu Pamięci Narodowej zrealizował popularny vloger-podróżnik Michał Pater. Film przedstawia historyczne procesy prowadzące do zbrodni katyńskiej oraz jej złożoność. Autorzy udali się do Rosji, w miejsca zwią-

zane z mordem katyńskim oraz II wojną światową. Film powstał na potrzeby 8. Ogólnopolskiego Przeglądu Filmowego „Echa Katynia" organizowanego przez Instytut Pamięci Narodowej.

Wideoczat z historią to comiesięczny, historyczno-publicystyczny program internetowy. Jego emisja odbywa się na żywo za pośrednictwem serwisu YouTube na kanale IPNtv. Każdy odcinek poświęcony jest innemu zagadnieniu z zakresu historii najnowszej. W pierwszej części programu odbywa się dyskusja zgromadzonych w studiu gości, a w drugiej zaproszeni goście odpowiadają na zadawane za pomocą czatu pytania widzów. W 2017 r. wyprodukowano 4 odcinki: *Żołnierze Niezłomni* (1 marca), *54 lata po śmierci Józefa Franczaka ps. „Laluś" – czy walka miała sens* (23 października), *Dwie drogi do niepodległości. Józef Piłsudski i Roman Dmowski* (13 listopada), *Nie tylko Żegota, czyli Polacy ratujący Żydów* (14 grudnia).

20 września 2017 r. odbyła się premiera filmu dokumentalnego pt. *Rozstrzelać Polaków* (reż. Mirosław Majeran, scen. Tomasz Sommer), dotyczącego operacji antypolskiej, przeprowadzonej przez sowieckie NKWD w czasie Wielkiego Terroru w latach 1937–1938 – ludobójstwa popełnionego na Polakach, obywatelach ZSRS.

Trzy pamiętniki to audiobook powstały na podstawie wspomnień Edmunda Edwarda Taraszkiewicza „Żelaznego", wydanych przez IPN w 2008 r. Audiobook czytany jest przez aktora Marcina Kwaśnego.

W Programie III Polskiego Radia „Trójka" pracownik Oddziału Warszawskiego IPN Mirosław Biełaszko prowadzi cykliczne audycje historyczne pt. „Białe plamy". Spotkania autora z historykami, świadkami historii oraz ich rodzinami koncentrują się wokół dylematów, przed którymi staje człowiek w związku z niezależnymi od niego wydarzeniami historycznymi.

Należy także pamiętać o powstałym w 2017 r. cyklu audycji w Radiu Gdańsk „Nieznane głosy świadków historii" (zob. współpraca z mediami rozdział poniżej).

5.15. Współpraca z mediami i inne działania popularyzujące wiedzę

Edukatorzy BEN i OBEN IPN w bardzo szerokim zakresie współpracowali z telewizją, radio i prasą w celu upowszechniania wiedzy o najnowszej historii Polski oraz informacji o prowadzonych działaniach edukacyjnych. Przede wszystkim przygotowywali komunikaty na tematy rocznicowe oraz związane z bieżącymi wydarzeniami z pracy IPN (konferencjami, wystawami, konkursami itd.). Bardzo istotną rolę odgrywały też bezpośrednie kontakty z mediami ogólnopolskimi i regionalnymi, które obejmowały patronatami prowadzone przez IPN przedsięwzięcia, np. pikniki historyczne.

Duża część kontaktów z mediami obejmowała tematykę Żołnierzy Wyklętych. Oddział w Rzeszowie dzięki współpracy z dziennikami: „Gazeta Codzienna Nowiny" i „Super Nowości" tworzył dodatki historyczne poświęcone żołnierzom niezłomnym, działalności Biura Upamiętnień oraz nowej inicjatywie IPN – Akademii Niepodległości. Z kolei OBEN Poznań przy współpracy z TVP oraz Radiem Poznań zorganizowało kolejny, IV Rajd Szlakiem Żołnierzy Wyklętych. Zarówno w lokalnej prasie, jak i w radiu i telewizji pojawiały się komentarze pracowników IPN dotyczące tego wydarzenia.

OBEN Gdańsk we współpracy z TVP 3 Gdańsk kontynuowało cykl „W świetle prawdy" składający się z 8 nowych filmów dokumentalnych poruszających tematy dotyczące historii Polski w ujęciu regionalnym (łącznie seria liczy już 21 odcinków). Wszystkie są dostępne na IPNtv. Oprócz tego oddział w Gdańsku przygotował cykl audycji w Radiu Gdańsk „Nieznane głosy świadków historii". Bohaterami programu są świadkowie historii, których wspomnienia utrwalone zostały w formie notacji przez pracowników OBEN. Audycja koncentruje się wokół życiorysu bądź konkretnego zdarzenia z życia rozmówcy. W 2017 roku zostało wyemitowanych 21 audycji (emisja odbywała się raz w tygodniu, w czwartek).

Delegatura w Olsztynie realizowała cykl codziennych audycji radiowych w Radiu Olsztyn pt. „Leksykon historyczny IPN. Miejsca – Ludzie – Wydarzenia", a wspólnym przedsięwzięciem

OBEN i OBBH Białystok była cotygodniowa audycja „Radiowy Przystanek Historia" w Radiu Nadzieja, realizowany od września 2017 r.

Podobną inicjatywą wykazała się Delegatura w Bydgoszczy, współtworząc (finansowanie, współautorstwo scenariuszy, koordynacja merytoryczna, kwerendy źródłowe i bibliograficzne dla ekipy TVP3, wypowiedzi merytoryczne na potrzeby programów i udział w dyskusjach na żywo w studio) wraz z TVP3 Bydgoszcz serię „Lekcja historii". Składa się ona z filmów dokumentalnych połączonych z dyskusją na żywo w studiu, poruszających tematy dotyczące historii Polski w ujęciu regionalnym.

OBEN Wrocław aktywnie współpracowało z mediami przy okazji ważnych, historycznych rocznic. Przykładowo zrealizowano godzinną audycję w Radiu Wrocław w programie redaktor Alicji Miklaszewicz o rocznicy agresji Związku Sowieckiego na Polskę 17 września, a także rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę w listopadzie 1918 r.

Ponadto edukatorzy BEN brali udział w programach telewizyjnych, zabierając głos w wielu sprawach, np. dotyczących dekomunizacji, ekshumacji i identyfikacji ofiar stalinowskich, Żołnierzy Wyklętych, stanu wojennego i innych ważnych tematów. OBEN Poznań w październiku 2017 r. włączyło się w akcję „Wielkopolska Warta Poznania" w TVP Poznań. Ideą tej akcji społecznej jest przywrócenie do pamięci zbiorowej wiedzy o zagładzie polskich elit na tzw. ziemiach wcielonych do III Rzeszy Niemieckiej w latach 1939–1940.

Wydarzeniem, którym zainteresowały się media, był również pogrzeb komandorów – trzech oficerów Marynarki Wojennej – Zbigniewa Przybyszewskiego, Stanisława Mieszkowskiego oraz Jerzego Staniewicza, straconych przez komunistyczny aparat represji w 1952 r., odnalezionych i zidentyfikowanych przez IPN. Wypowiedzi pracowników IPN oraz relacje z uroczystości pogrzebowych na Helu i Gdyni przedstawiły największe ogólnopolskie telewizje: TVP, TVN, Polsat oraz lokalne media. Pracownicy OBEN Gdańsk wzięli udział w programach przygotowywanych z tej okazji przez TVP oraz Radio Gdańsk.

Delegatura IPN w Radomiu z kolei nagłaśniała w lokalnych mediach sprawę strajków radomskich z 1976 r. oraz śmierć księdza Romana Kotlarza. Z kolei OBEN Białystok wykorzystało rozszerzało dzięki TVP Białystok wiedzę o dowódcy okręgu białostockiego AK – ppłk. Władysławie Liniarskim.

Kontynuowano dotychczasową współpracę między IPN a Polskim Radiem S.A. Na 21. Pikniku Naukowym, który odbył się 3 czerwca 2017 r. na Stadionie Narodowym, znalazły się dwa stoiska IPN, na których swą działalność zaprezentowało Biuro Edukacji Narodowej oraz Biuro Poszukiwań i Identyfikacji. Stanowisko BEN znajdowało się na koronie stadionu dzięki czemu z ofertą IPN mogło zapoznać się nawet ponad 1 000 zwiedzających, wśród nich wielu rodziców z dziećmi. Aktywności na stanowisku BEN opierały się głównie na historii oraz przygodach misia Wojtka. Aby otrzymać nagrodę każdy uczestnik pokazu musiał przejść wszystkie 5 aktywności (m.in. złożenie mapy, gra w „ZnajZnak", kolorowanka itp.) Podczas całego dnia rozdano 500 pakietów nagród złożonych z mini „ZnajZnaku" sportowego, gry planszowej 303 lub puzzli, oraz 3 wybranych książeczek z serii „Patroni Naszych Ulic". Mimo, iż piknik trwa tylko jeden dzień i wymaga zaangażowania wielu osób w jego przygotowanie to jest jedną z najlepszych metod promocji działań IPN. Pracownicy IPN uczestniczący w wydarzeniu udzielili licznych wywiadów radiowych, w których przybliżyli słuchaczom istotę swojej działalności.

5.16. Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia"

Centrum Edukacyjne IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia" to coraz bardziej znaczący punkt wśród warszawskich instytucji edukacji, kultury i nauki. Zespół Centrum z jednej strony prowadzi własną działalność edukacyjną, a z drugiej – udostępnia pomieszczenia na rzecz innych pionów IPN (przede wszystkim BEN, BBH, BPiI, Oddziału Warszawskiego, Biura Prezesa, Komisji

Ścigania oraz Archiwum). CE IPN jest miejscem prezentacji ważnych osiągnięć IPN w dziedzinie naukowej, edukacyjnej, wystawienniczej i wydawniczej. Odbywają się w nim również wydarzenia współorganizowane z zewnętrznymi podmiotami, a także mające charakter wewnętrzny, np. spotkania w sprawie projektów badawczych.

W Centrum Edukacyjnym znajduje się siedziba centralnej biblioteki IPN, w której znajduje się bogaty księgozbiór, zawierający publikacje dotyczące historii najnowszej, w tym zwłaszcza zbrodni komunistycznych i nazistowskich, a także ich ofiar. Biblioteka udostępnia też czytelnikom komplet własnych wydawnictw Instytutu, wydanych zarówno w Centrali, jak i w poszczególnych oddziałach. Katalog biblioteki dostępny jest w Internecie (na różnego rodzaju portalach bibliotecznych) i korzystać mogą z niego wszyscy zainteresowani. Ponadto w czytelni biblioteki dostępna jest bieżąca prasa codzienna i tygodniki oraz miesięczniki społeczno-polityczne. Czytelnia biblioteki IPN znajduje się w siedzibie CE przy ul. Marszałkowskiej 21/25, magazyn natomiast w siedzibie warszawskiego oddziału IPN (na pl. Krasińskich 2/4/6).

W 2017 r. w CE IPN odbyło się 37 promocji książek, w tym 13 wydanych przez IPN, w których uczestniczyło ok. 3400 osób.

Zaprezentowano 17 wystaw przygotowanych przez IPN oraz instytucje i twórców współpracujących z Instytutem, które obejrzało ok. 13 tys. osób. Największym powodzeniem cieszyły się ekspozycje: wystawa rzeźb i reliefów prof. Stanisława Kulona „Świadectwo II" oraz wystawy „Auschwitz, fabryka śmierci. Codzienność, topografia obozu koncentracyjnego i zagłady", „»Żegota«. Rada Pomocy Żydom".

W siedzibie Centrum Edukacyjnego odbyło się wiele imprez o charakterze artystycznym (spektakle, koncerty), w których udział wzięło ok. 1100 osób. Były wśród nich m.in. spektakle przygotowane przez uczniów szkół warszawskich w ramach projektu „Uczniowie obchodzą ważne rocznice" (z okazji pierwszej deportacji Polaków do ZSRS i Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych) oraz dwa przedstawienia Teatru Nie Teraz z Tarnowa *Wołanie z Wołynia.* Bardzo dużym zainteresowaniem cieszyły się też koncerty: z okazji Dnia Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej, koncert Lecha Makowieckiego „Katyń 1940. Ostatni list"; towarzyszący obchodom Europejskiego Dnia Pamięci Ofiar Reżimów Totalitarnych koncert Norberta „Smoły" Smolińskiego; w rocznicę śmierci Józefa Bandzo „Jastrzębia" koncert zespołu Teatru od Czapy; występ Andrzeja Jurkiewicza, solisty Teatru Wielkiego w Łodzi na spotkaniu wigilijnym zorganizowanym dla Związku Sybiraków i Koła Byłych Więźniarek obozu w Ravensbrück; koncert „uRodziny Barda. Rzecz o Przemysławie Gintrowskim" (piosenki wykonał Sławomir Zygmunt, a koncert poprowadziła Anna Popek).

W CE w 2017 r. odbyły się specjalne pokazy filmów, które obejrzało ok. 500 osób, w tym: *Zapora*, *Prorok nie umiera – ks. Franciszek Blachnicki*, *Kamień (pomnik Czerwca 1976)*, *Dziennik Poste Restante*, *First to Fight* i *Paryski korespondent.* Ponadto w październiku odbyła się premiera filmu o Ignacym Domeyce zorganizowana przez KGHM.

Wiele filmów dokumentalnych zostało wyświetlonych podczas spotkań Klubów Generała Stefana Roweckiego „Grota", a przede wszystkim w ramach otwartych cykli filmowych prowadzonych przez red. Jędrzeja Lipskiego z TVP Historia. CE IPN jest organizatorem działalności warszawskiej filii Klubu Historycznego im. Stefana Roweckiego „Grota", w ramach której odbywają się co miesiąc spotkania o różnorodnej tematyce historycznej. W 2017 r. uczestniczyło w nich ok. 700 osób.

Oprócz popularyzowania wiedzy historycznej podstawowym zadaniem CE IPN jest organizowanie różnorakich przedsięwzięć edukacyjnych. W 2017 r. przeprowadzono 350 lekcji z historii XX w. dla uczniów wszystkich poziomów nauczania z Warszawy i okolic. Lekcje te cieszą się ogromnym zainteresowaniem (uczestniczyło w nich ok. 8500 osób). W cyklu spotkań przeznaczonych dla dzieci wraz z rodzicami „Rodzinna sobota" uczestniczyło z kolei ok. 500 osób.

CE ma stałą ofertę lekcji i warsztatów przeznaczonych dla szkół wszystkich poziomów edukacyjnych. W „Przystanku Historia" odbywają się zajęcia edukacyjne w ramach akcji „Lato w mieście" i „Zima w mieście", w których uczestniczyło ok. 1300 dzieci. W czasie ferii zimowych po raz

siódmy zorganizowano zajęcia dla maturzystów „Ferie z historią najnowszą w tle" – przygotowujące do egzaminu maturalnego z historii najnowszej.

Specjalnie dla uczniów klas 1–3 szkół podstawowych wyprodukowano film animowany o Baśce Murmańskiej, którego zadaniem jest przybliżenie tematu odzyskania niepodległości.

Oferta edukacyjna obejmuje wiele zajęć szkoleniowych przeznaczonych dla nauczycieli. W ramach szkoleń, kursów i seminariów dla nauczycieli w 2017 r. odbyły się:

– szkolenie dla nauczycieli „Polski wiek XX – losy państwa i narodu" (prowadzone od jesieni 2016 r., na podstawie podpisanej przez IPN umowy z MEN, wspólnie z Oddziałem Warszawskim IPN);

– seminaria w I półroczu: „Wybory 1947", „Edukacja w miejscach pamięci związanych z komunizmem", „Zagłada Żydów" (wyjazdowe);

– seminarium doskonalące w II półroczu: „Kto ratuje jedno życie – polscy Sprawiedliwi wśród Narodów Świata" (stacjonarno-wyjazdowe).

Poza seminariami adresowanymi do nauczycieli pracownicy Centrum Edukacyjnego prowadzą projekty edukacyjne dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych:

– „Łączka i inne miejsca poszukiwań" – objęty honorowym patronatem Prezydenta RP;

– „Wspólna historia Polaków i Czechów" – uczestniczą w nim uczniowie liceów z Warszawy i Ostrawy, projekt organizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Czeskich Nauczycieli Historii PANT z Ostrawy.

W seminariach dla nauczycieli i projektach edukacyjnych dla uczniów brało udział ok. 350 osób.

Ponadto edukatorzy z CE w ramach działań na rzecz Polaków mieszkających za granicą prowadzili warsztaty dla Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie, Polskiej Szkoły w Londynie oraz Parafii Św. Ojca Pio w Londynie, a także dla Szkolnego Punktu Konsultacyjnego przy Ambasadzie RP w Brukseli (w warsztatach prowadzonych w Londynie i Brukseli uczestniczyło ok. 650 osób).

W roku sprawozdawczym CE IPN tradycyjnie wzięło udział w dorocznej „Nocy Muzeów", a także na bieżąco współpracowało z licznymi szkołami wszystkich poziomów nauczania oraz instytucjami, m.in. Ministerstwem Edukacji Narodowej, Kuratorium Oświaty, Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, Wojskowym Biurem Historycznym, Muzeum Powstania Warszawskiego, Urzędem Miasta Stołecznego Warszawy, Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych, Międzynarodowym Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście w Oświęcimiu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Związkiem Sybiraków, Polskim Towarzystwem Ziemiańskim, Okręgiem Warszawskim Polskiego Towarzystwa Filatelistów, Czeską Fundacją Nauczycieli PANT, Ośrodkiem Czeskim w Warszawie, Fundacją „Otwarte drzwi", Fundacją „Bo Warto", Katolicką Inicjatywą Kulturalną, Fundacją „Kresy Historii", Fundacją „Gdzie", Polskim Radiem, Radiem Warszawa, TVP Historia.

Rok 2017 można nazwać rokiem gier miejskich i spacerów edukacyjnych, bo w 39 przedsięwzięciach tego typu uczestniczyło około 1000 osób.

Poza promocjami książek, pokazami filmów, spektaklami i koncertami odbyły się 72 różnego rodzaju przedsięwzięcia o charakterze otwartym, dostępne dla wszystkich zainteresowanych najnowszymi dziejami Polski. Sześćdziesiąt z nich odbyło się w ramach cyklicznych spotkań. Cykle trwające cały rok to: „Łączka i inne miejsca poszukiwań", seminarium „Tajemnice wywiadu"; w I półroczu seminaria: „Między swastyką a czerwoną gwiazdą", „Żołnierze wyklęci i zapomniani bohaterowie", „Mistrzowie dokumentu z historią w tle"; w II półroczu seminaria: „Polskie drogi do niepodległości", „Bohaterowie zapomniani, niezłomni, niepodlegli", „Historia ze zdjęciem", „Od niepodległości do niepodległości – profesor Jan Żaryn zaprasza"; w sierpniu seminarium – „Polskie sierpnie".

W spotkaniach tych uczestniczyło ok. 5500 osób.

W 2017 r. w CE prezentowano następujące wystawy: „Krew robotników nie pójdzie na marne. Grudzień '70 – styczeń '71" (OBEN Szczecin); „Auschwitz, fabryka śmierci. Codzienność i to-

pografia obozu koncentracyjnego i zagłady" (Centrum Dokumentacji Nazizmu Miasta Kolonia); „O wieś wolną, niezależną, samorządną… rocznica wydarzeń Bydgoskiego Marca '81 i rejestracji Solidarności Rolniczej" (Delegatura IPN w Bydgoszczy); wystawa plakatów nagrodzonych i wyróżnionych w konkursie „Rotmistrz Pilecki – Bohater Niezwyciężony (Fundacja GDZIE); „Olga Havlova i Komitet Dobrej Woli" (Ośrodek Czeski w Warszawie); Dyptyk „Wołyń"; „Nazajutrz. Losy mieszkańców Warszawy po 1 sierpnia 1944" (Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie"); „Stocznia Szczecińska. Historia nie tylko polityczna" (OBEN Szczecin); „Karta 77. Europejczycy za żelazną kurtyną" (Ośrodek Czeski w Warszawie); „Archipelag SŁON"; krajowa wystawa filatelistyczna „100 lat Armii Polskiej we Francji" (OW Polskiego Towarzystwa Filatelistów); wystawa prac nagrodzonych w konkursie „Młoda grafika polska dla Niepodległej"; „»Żegota« – Rada Pomocy Żydom"; „I nazywali to Wojskiem Polskim…! Wojskowe Obozy Internowania w Polsce (1982–1983)"; wystawa pamiątek po Józefie Bandzo „Jastrzębiu"; „Operacja Polska NKWD".

5.17. Pozawarszawskie Centra Edukacyjne IPN „Przystanek Historia"

Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia" powołane w 2006 r. było inspiracją do tworzenia podobnych punktów w innych miastach. W 2012 r. staraniem białostockiego oddziału IPN rozpoczął swoją działalność kolejny „Przystanek Historia". Funkcjonuje on jako miejsce, w którym odbywają się cykliczne przedsięwzięcia edukacyjne w sali użyczanej przez Muzeum i Archiwum Archidiecezjalne. To rozwiązanie posłużyło za wzorzec organizacyjny dla rozszerzenia funkcjonowania formuły „Przystanków Historia" w całym kraju. W 2015 r. rozpoczęto tworzenie ogólnopolskiej sieci „Przystanków Historia". Swoją działalność rozpoczęło kilkadziesiąt „Przystanków Historia" w Polsce oraz w Wilnie, Grodnie, Łucku, Brukseli i Nowym Jorku. Istnieją one w większych miastach, gdzie Instytut Pamięci Narodowej ma oddziały (np. Białystok, Poznań), albo w mniejszych miejscowościach, gdzie działalność „Przystanków" koordynują pracownicy oddziałów lub delegatur (w Koszalinie, Hajnówce, Lesznie). W takich sytuacjach sale Instytutowi użyczają domy kultury, muzea, archiwa czy biblioteki.

Na podobnych zasadach jak w Warszawie, tj. w stałej i własnej siedzibie, od września 2015 r. działa Przystanek w Katowicach, a od września 2016 r. w Kielcach. Spotkania tam odbywają się nawet kilkanaście razy w miesiącu.

Odbywają się tam różnorodne przedsięwzięcia adresowane do szerokiego grona odbiorców, ze szczególnym zwróceniem uwagi na odbiorców znajdujących się poza systemem edukacji, m.in. prezentacje wystaw, warsztaty, wykłady popularnonaukowe, cykle seminaryjne, pokazy filmów połączone z dyskusją czy promocje książek historycznych. Istotnym aspektem działalności w ramach „Przystanków" jest docieranie przy okazji różnych przedsięwzięć do odbiorców z ofertą wydawniczą IPN, niezależnie od księgarni IPN. Regularność spotkań pozwala na organizowanie podczas nich stoisk, na których można kupić publikacje Instytutu.

W 2017 r w Polsce aktywnie działało 27 „Przystanków Historia" IPN. Na początku 2017 r. uruchomiono Centrum Edukacyjne „Przystanek Historia" w Krakowie. Jako stały termin zajęć otwartych przyjęto środowe popołudnie. W pierwszą środę miesiąca odbywały się spotkania Klubu „Grota", druga środa przeznaczona była na prezentację tematyki archiwalnej, trzecia – na dyskusje w ramach „Krakowskiej Loży Historii Współczesnej", w czwartą prezentowano dokonania Biura Badań Historycznych. Prowadzono wiele zajęć skierowanych do konkretnych grup (nauczycieli, uczestników konkursów, warsztatów, grup studenckich itp.). Stale eksponowane są wystawy własne lub wypożyczone. W „Przystanku Historia" odbywają się też uroczystości, np. wręczanie odznaczeń czy tytułu „Świadek Historii".

6. Badania naukowe

Uchwalona w 2016 r. zmiana ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej miała poważny wpływ zarówno na organizację pracy naukowej w IPN, jak i na jej meritum. Na mocy nowelizacji, która weszła w życie 16 czerwca 2016 r., powstała nowa struktura – Biuro Badań Historycznych, której zadaniem jest prowadzenie działalności badawczej i popularyzatorskiej. W skład Centrali BBH weszły dwa wydziały: Wydział Historii Polski do 1945 r. oraz Wydział Historii Polski w latach 1945––1990. Jeśli chodzi o organizację Biura Badań Historycznych w terenie, to w miastach będących siedzibami oddziałów IPN powołano do życia oddziałowe biura badań historycznych. Zmiana ustawy znacznie rozszerzyła zakres chronologiczny i rzeczowy badań Instytutu Pamięci Narodowej. Mają one obejmować porozbiorową i najnowszą historię Polski, w tym historię polskiej emigracji, a ponadto historię polskiego dziedzictwa kulturowego na Wschodzie. W związku z powyższym przed Instytutem stanęło zadanie takiego przeorganizowania pracy badawczej, aby swymi pracami objąć nowe zakresy tematyczne, niebędące dotychczas w polu zainteresowania.

6.1. Centralne Projekty Badawcze

Specyficzną cechą IPN, na tle innych krajowych instytucji zajmujących się badaniami nad historią najnowszą, jest ogólnopolska struktura organizacyjna stwarzająca jedyną w swoim rodzaju możliwość prowadzenia przekrojowych badań ogólnopolskich i porównawczych, a także podobnych projektów dokumentacyjnych. W związku z powyższym zdecydowano połączyć i skoordynować wysiłki w ramach kilkunastu zbiorowych projektów naukowych, sformalizowanych obecnie w postaci czternastu Centralnych Projektów Badawczych, a w przypadku zagadnień o charakterze regionalnym, a także niektórych wydzielonych zadań o określonym z góry horyzoncie czasowym – Oddziałowych Projektów Badawczych. Wszystkie CPB są zarządzane przez swoich koordynatorów, zatwierdzonych przez Prezesa IPN, w razie potrzeby (w największych projektach) wspieranych przez zastępcę lub sekretarza projektu, niekiedy też koordynatorów terenowych lub podkoordynatorów wydzielonych ścieżek merytorycznych w ramach danego projektu. Taka organizacja pracy ułatwia prace zespołowe, prowadzone w skali całego kraju, których wynikiem są wieloautorskie syntezy (często z uwzględnieniem perspektyw regionalnych), zbiorowe monografie, edycje źródeł, wydawnictwa słownikowe czy encyklopedyczne, na czele z pomnikową *Encyklopedią Solidarności*. W ramach CPB są też realizowane indywidualne projekty naukowe, których celem jest zazwyczaj autorska monografia, związana z promocją na kolejne stopnie naukowe. Poszczególne zadania w ramach CPB, indywidualne i zbiorowe, wykonywane są zgodnie z odpowiednimi harmonogramami, opracowanymi przez koordynatorów. W pracach nad poszczególnymi projektami, poza badaczami z BEN/BBH, uczestniczyli też pracownicy pozostałych pionów IPN, a także badacze zatrudnieni w innych ośrodkach naukowych (uczelnie wyższe, instytuty PAN itp.).

Na początku 2017 r. przeprowadzono istotną reorganizację Centralnych Projektów Badawczych. Poprzednio działalność badawcza IPN była prowadzona w ramach 11 projektów. W związku z ustawowym poszerzeniem zakresu chronologicznego i rzeczowego prowadzonych zadań uruchomiono 5 zupełnie nowych CPB, dotyczących: komunistów w II RP, województw wschodnich w II RP,

Polaków w Związku Sowieckim, Wojska Polskiego w strukturach państwa w XX w. oraz mechanizmów transformacji ustrojowej w 1989 r. Dziewięć pozostałych projektów stanowi kontynuację wcześniejszych CPB, ale najczęściej w formie zmodyfikowanej i poszerzonej, np. CPB „Zagłada Żydów na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej" jest obecnie realizowany jako „Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968".

6.1.1. Polacy w Rosji i Związku Sowieckim

Koordynator CPB: dr hab. Jan Szumski (BBH/UKSW).

Zespół liczy 11 osób, w tym 2 zatrudnione są w IPN.

Celem projektu jest zbadanie dziejów Polaków w Rosji i w ZSRS ze szczególnym uwzględnieniem represji, których doświadczyła ludność polska. Jednym z ważniejszych założeń projektu jest zbadanie sowieckiej polityki rozpatrywanej w kontekście działań podejmowanych przez bolszewickie kierownictwo (władze partyjne i państwowe) na poziomie centralnym (KC RKP(b), a od 1925 r. WKP(b)) oraz lokalnym (republikańskim) w RSFRS, BSRS oraz USRS, oraz pokazanie roli, jaką odgrywali Polacy w życiu politycznym, społecznym, naukowym i gospodarczym w Rosji Sowieckiej, a następnie ZSRS, w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. Dzieje polskiego ruchu komunistycznego w Rosji i ZSRS znajdują się poza obszarem badań prowadzonych w ramach tego projektu.

W części dotyczącej badań nad „Operacją polską" NKWD 1937–1938 r. projekt był realizowany we współpracy z Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, które realizuje projekt „Operacja polska NKWD 1937–1938. Ofiary, dokumenty" (kierownik projektu: dr Sławomir Dębski, przedstawiciel CPRDiP – dr Maciej Wyrwa). Wspólnie z CPRDiP zorganizowano międzynarodową konferencję naukową „Operacja polska NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni", która odbyła się 28–29 września 2017 r. w Belwederze pod patronatem Prezydenta RP Andrzeja Dudy.

Główną formę aktywności członków CBP w dziedzinie współpracy międzynarodowej stanowiły kwerendy archiwalne w Moskwie, Petersburgu, Mińsku, Kijowie, Homlu, Mozyrze, Mohylewie, Stanfordzie oraz Żytomierzu. Rezultatem tych kwerend będą publikacje dokumentów z archiwów postsowieckich.

Przygotowywana jest edycja źródeł (w serii „Dokumenty") z rosyjskich, białoruskich i ukraińskich archiwów opatrzona komentarzem naukowym z obszernym wstępem zawierającym opis założeń i polityki Rosji Sowieckiej/ZSRS wobec Polaków obywateli sowieckich i ich realizacji w okresie 1917–1939 oraz tom studiów. Materiały źródłowe będą stanowiły pierwszą w polskiej historiografii próbę usystematyzowania dokumentów szczebla centralnego (Moskwa), republikańskiego (Mińsk, Kijów) i regionalnego (Homel, Żytomierz i in.) ukazujących zmienną politykę władz sowieckich wobec Polaków w ZSRS. Poza tym w przygotowaniu znajdują się m.in. tomy źródeł poświęcone sytuacji ludności polskiej i Kościoła rzymskokatolickiego na terenie Białoruskiej SRS oraz represjom wobec ludności polskiej w Ukraińskiej SRS.

Trwają obecnie przygotowania do wydania tłumaczenia monografii poświęconych dziejom Polaków na Wschodzie. Na przełomie września i października 2018 r. planowana jest organizacja dwudniowej konferencji (roboczy tytuł: „Polacy w ZSRS w latach 1921–1939: sowieckie eksperymenty narodowościowe"), która zostanie zrealizowana przez BBH IPN oraz IHN PAN.

6.1.2. Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku

Koordynator CPB: dr Daniel Koreś (OBEN Wrocław/Dyrektor Archiwum Wojskowego w Oleśnicy).

Współpraca: dr Jacek Jędrysiak (Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego/Uniwersytet Wrocławski).

Projekt jest aktualnie realizowany przez 30 osób, z których połowa reprezentuje Instytut Pamięci Narodowej. Drugą najliczniejszą grupę stanowią pracownicy Wojskowego Biura Historycznego im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego. Poza tym członkami projektu są naukowcy reprezentujący Akademię Sztuki Wojennej i Uniwersytet Wrocławski, a także posiadający stopnie naukowe funkcjonariusze Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Straży Granicznej. Wśród uczestników projektu jest 3 doktorów habilitowanych oraz 16 doktorów.

Centralny Projekt Badawczy „Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku" jest nową inicjatywą w ramach przedsięwzięć podejmowanych przez Biuro Badań Historycznych, zapoczątkowaną w roku 2017. Jego celem jest prezentacja szerokiego spektrum zagadnień dotyczących roli i funkcjonowania wojska w polskich strukturach państwowych w XX w. Podjęciu studiów w tej materii sprzyja wyraźnie szersze otwarcie dla badaczy wojskowej sieci archiwalnej, pozwalające myśleć o uzupełnieniu wiedzy w wielu niedostępnych do niedawna obszarach. Projekt rozciąga się chronologicznie na trzy główne okresy: okres wojen o niepodległość i granice II Rzeczypospolitej (1918–1939); II wojnę światową (1939–1945) i okres po 1945 r., obejmujący zarówno „Polskę Ludową" i PRL, jak i emigracyjne struktury państwa oraz wojska.

Główną formę aktywności członków CBP w dziedzinie współpracy międzynarodowej stanowiły kwerendy archiwalne. Ze względu na charakter projektu jego realizacja wymaga licznych badań w placówkach zagranicznych, a w szczególności w zasobach znajdujących się w Wielkiej Brytanii, Rosji, Francji i Niemczech.

W roku sprawozdawczym zorganizowano dwie konferencje naukowe. 14–15 września 2017 r. w Kołobrzegu odbyły się obrady ogólnopolskiej konferencji naukowej „Polskie sojusze wojskowe w XX wieku – aspekty polityczne, militarne i ekonomiczne", zorganizowanej wspólnie przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie, Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu, 12. Szczecińską Dywizję Zmechanizowaną im. Bolesława Krzywoustego oraz Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. Kolejnym przedsięwzięciem była ogólnopolska konferencja naukowa „Szpiedzy – Dezerterzy – Renegaci. Wykroczenia i przestępstwa żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych w latach 1918–1989", która odbyła się 25–26 października 2017 r. we Wrocławiu. Wydarzenie zostało zorganizowane w ramach kooperacji Oddziału IPN we Wrocławiu/Delegatury w Opolu z Wojskowym Biurem Historycznym.

W ramach CPB w minionym roku opublikowano 22 tekstów naukowych związanych tematycznie z projektem. Były to monografie oraz artykuły w publikacjach zbiorowych oraz czasopismach naukowych. Kilkanaście pozycji zostało skierowanych do recenzji i prac redakcyjnych.

6.1.3. Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968

Koordynator CPB: dr Tomasz Domański (OBBH Kraków – Delegatura w Kielcach).

W prace zaangażowanych jest 24 badaczy z różnych ośrodków naukowych, w tym 2 profesorów zwyczajnych, 3 doktorów habilitowanych oraz 12 doktorów.

W 2017 r. nastąpiła zmiana formuły dotychczasowego CPB „Zagłada Żydów na ziemiach polskich", którym kierowała dr Aleksandra Namysło, na projekt „Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968".

Koncentruje się on na relacjach polsko-żydowskich, obejmując swoim zasięgiem czasowym wiele trudnych momentów we wspólnej historii, w tym również II wojnę światową i okres powojenny. Cele projektu są wielorakie. Przede wszystkim kompleksowo będzie badana kwestia pomocy świadczonej Żydom przez Polaków w okresie okupacji niemieckiej (pomoc indywidualna, zorganizowana). Będzie to realizowane zarówno w podprojekcie „Index Polaków zamordowanych i represjonowanych przez hitlerowców za pomoc Żydom", jak też w publikacjach uczestników projektu obejmujących poszczególne rejony Polski oraz w dokonaniach indywidualnych. Ponadto,

szczególnie w odniesieniu do okresu II wojny światowej i czasów powojennych, podjęta zostanie próba podsumowania i oceny dotychczasowego dorobku naukowego oraz analiza stosunków polsko-żydowskich (Polaków wobec Żydów i Żydów wobec Polaków) w skali mikro (poszczególne powiaty, wydarzenia, np. wyjaśnienie sprawy pogromu w Kielcach). Kwestią fundamentalną w badaniach naukowych z tego zakresu będzie uwzględnienie pomijanego lub pomniejszanego w badaniach zasadniczego dla wzajemnych relacji między Polakami a Żydami – kontekstu historycznego, a więc funkcjonowania obu narodów w warunkach wytworzonych przez Niemców (i ich bezpośredniego wpływu na sytuację Polaków i Żydów oraz ich wzajemne relacje) w okresie okupacji i władze komunistyczne po wojnie. W rezultacie, w perspektywie kilkuletniej, powstanie wiele publikacji (monografii) znacznie poszerzających wiedzę na temat relacji między Polakami a Żydami na ziemiach polskich.

W okresie sprawozdawczym uczestnicy projektu brali udział w licznych konferencjach krajowych i zagranicznych, panelach dyskusyjnych, prelekcjach oraz seminariach. Drukiem ukazało się 18 artykułów naukowych oraz kilkanaście o charakterze popularnonaukowym. Kolejne pozycje zostały skierowane do recenzji i prac redakcyjnych. Ukazał się również tom pokonferencyjny *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej*, red. Aleksandra Namysło, Martyna Grądzka-Rejak, oraz wiele mniejszych studiów.

W ramach CPB zorganizowano dwie konferencje naukowe. Pierwsza z nich odbyła się 3–4 lipca 2017 r. w Kielcach. Konferencja „Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy" została zorganizowana przy współudziale Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Kolejnym przedsięwzięciem była międzynarodowa konferencja naukowa „Narody okupowanej Europy wobec Zagłady Żydów/Nations of Occupied Europe facing the Holocaust", która miała miejsce w Warszawie 6–8 grudnia 2017 r.

Ważne znaczenie miały także działania o charakterze edukacyjnym. Poza licznymi wykładami i prelekcjami związku z 65. rocznicą powstania „Żegoty" Marcin Urynowicz (wspólnie z Pawłem Rokickim z BEN) opracował wystawę „Rada Pomocy Żydom – Żegota". Przygotowana jest wystawa: „Życie przechowane. Mieszkańcy Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego z pomocą ludności żydowskiej w okresie II wojny światowej" (Aleksandra Namysło).

W bieżącym roku w ramach projektu powołane zostało do życia czasopismo naukowe pod tytułem „Polish-Jewish Studies", którego pierwszy numer ma się ukazać w 2018 r. Obowiązki redaktora naczelnego przyjął prof. Grzegorz Berendt, zastępcy – dr Tomasz Domański, sekretarzy – dr Alicja Gontarek oraz dr hab. Sebastian Piątkowski. Będzie to rocznik poświęcony przede wszystkim relacjom polsko-żydowskim – choć nie tylko. Łamy czasopisma pozostają otwarte również dla tych, którzy podejmują szeroko rozumianą problematykę studiów żydowskich. W czasopiśmie tym będą publikowane zarówno artykuły i studia, edycje źródeł, jak również recenzje i omówienia, ale także informacje z bieżących wydarzeń dotyczących relacji polsko-żydowskich – tak w sferze naukowej, jak i edukacyjnej.

Projekt „Index Polaków zamordowanych i represjonowanych przez hitlerowców za pomoc Żydom" (koordynator dr Aleksandra Namysło – OBBH Katowice) jest realizowany przez podmiot zewnętrzny – Fundację „Polsko-Niemieckie Pojednanie". Ponadto kontynuowane są prace redakcyjne nad drugim tomem: *Rejestr faktów represji na obywatelach polskich za pomoc ludności żydowskiej w okresie II wojny światowej*, pod redakcją Aleksandry Namysło i Grzegorza Berendta.

6.1.4. Województwa wschodnie II Rzeczypospolitej

Koordynator CPB: dr hab. Piotr Cichoracki, prof. UWr.

Współpraca: dr hab. Przemysław Marcin Żukowski (Uniwersytet Jagielloński).

Projekt skupia 23 osoby (wśród nich jest 10 doktorów habilitowanych oraz 2 doktorów), z czego 2 zatrudnione są w IPN.

Działania podjęte w ramach projektu z jednej strony same w sobie będą stanowiły nową jakość w badaniach fundamentalnego zagadnienia dziejów II RP, czyli historii jej województw wschodnich. Z drugiej stworzą podstawę przyszłych, wieloaspektowych prac nad tym fragmentem historii Polski okresu międzywojennego. W związku z tym w ramach CPB zaproponowano realizację dwóch podprojektów: jednego o charakterze seryjnej edycji źródłowej („Sprawozdania wojewodów województw wschodnich 1921–1939"), drugiego mającego przybrać kształt słownika biograficznego („Corpus studiosorum Universitatis Stefano Batorei 1919–1939").

Celem podprojektu „Sprawozdania wojewodów województw wschodnich 1921–1939" jest publikacja opracowanych naukowo okresowych sprawozdań wojewodów województw wschodnich (wileńskiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego, lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego), przeznaczonych dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i przygotowywanych w latach 1921–1939. Materiał ten rejestruje wszystkie najważniejsze objawy życia polityczno-społecznego środowisk polskich i mniejszości narodowych na wskazanym obszarze. Sprawozdania wojewodów dają obraz funkcjonowania organizacji i grup o charakterze wywrotowym. Dotyczy to zwłaszcza ruchu komunistycznego i nielegalnych grup nacjonalistycznych. Omawiana dokumentacja pozwala uchwycić metody ich zwalczania przez władze państwowe II RP. Zawiera również informację na temat nastrojów ludności, zjawisk ekonomicznych czy np. przestępczości pospolitej. Można więc stwierdzić, że planowana seria stanie się podstawową pomocą dla badaczy historii politycznej, społecznej i gospodarczej II RP. Wartość planowanego wydawnictwa w kontekście ogólnych założeń CPB wzrośnie dzięki zamieszczeniu w każdym tomie indeksów: nazwisk, geograficznego oraz rzeczowego. Zwłaszcza pierwszy z wymienionych przywróci pamięci tysiące postaci w rozmaity sposób aktywnych na opisywanym terenie. Sprawozdania okresowe wojewodów województw wschodnich jedynie w niewielkim zakresie są dostępne w obrębie polskiej sieci archiwalnej. Orientacyjnie są one dostępne w Polsce w ok. 20–25 proc. Publikacja planowanej serii, będąca przede wszystkim rezultatem kwerend na Litwie, Białorusi i Ukrainie, udostępni badaczom źródła tam przechowywane.

Rezultatem podprojektu „Corpus studiosorum Universitatis Stefano Batorei 1919–1939" ma być baza elektroniczna oraz publikacja w formie książkowej (wydawnictwo wielotomowe) spisu osób, które w latach 1919–1939 (1919/20–1939/40) studiowały na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (USB). Trudno na tym etapie określić dokładną liczbę biogramów, ale opierając się na sprawozdaniach Stefana Ehrenkreutza, trzeba założyć, że w tym czasie immatrykulowało się 14 033 studentów (bez wolnych słuchaczy), wydano 4619 dyplomów magisterskich oraz 778 doktorskich. Z rocznych sprawozdań drukowanych, składów osobowych i kronik USB wynika, że w trakcie istnienia uczelni zapisało się na nią – łącznie z otwartymi wpisami na rok akademicki 1939/1940 – ok. 55 000 osób. Nie znaczy to, że tyle było studentów. Zakładając czas studiów czteroletni (prawo czy filozofia) i obowiązek zapisu studenta każdorazowo na kolejny rok akademicki oraz fakt, że studia kończyło około 30 proc. zapisanych na I rok, sumę tę należy ograniczyć do ok. 15 000–18 000 biogramów. Stworzenie takiej bazy studentów (i słownika) będzie podstawą wielu kolejnych badań. Otrzymamy przede wszystkim wiele nieznanych wątków w biografiach indywidualnych oraz zbiorowych. Baza nawiązuje wprost do idei jagiellońskiej, gdyż – wbrew ogólnym i krzywdzącym poglądom – uniwersytet wileński kształcił nie tylko polską elitę, ale również litewską, białoruską i żydowską. Stworzone biogramy mogą również posłużyć przy ewentualnej identyfikacji osób z tzw. białoruskiej listy katyńskiej. Projekt jest realizowany wspólnie z Litewskim Państwowym Archiwum Centralnym (Lietuvos centrinis valstybės archyvas) w Wilnie.

W przypadku obu podprojektów opracowane zostały wstępne założenia zamierzonych serii wydawniczych. Skompletowano zespoły, stworzono podzespoły zadaniowe (merytoryczne, poszukiwawcze, techniczne), w ich ramach rozdzielono zadania poszczególnym członkom. Przeprowadzono również liczne krajowe i zagraniczne kwerendy archiwalne.

6.1.5. Komuniści w II Rzeczypospolitej

Koordynator CBP: dr Mariusz Krzysztofiński (OBBH Rzeszów).

Projekt realizuje 8 badaczy zatrudnionych w IPN, w tym 7 doktorów.

Celem projektu jest podjęcie badań nad problematyką, która w ostatnich latach cieszyła się niewielkim zainteresowaniem historyków i wciąż pozostaje słabo rozpoznana. Na wstępie należy podsumować i ocenić stan polskiej historiografii w odniesieniu do dziejów ruchu komunistycznego w II Rzeczypospolitej. Następnie będą prowadzone badania nad wybranymi aspektami tego zagadnienia, takimi jak destrukcyjna działalność ugrupowań komunistycznych w okresie zmagań o kształt terytorialny i ustrojowy II RP (1918–1923) oraz aktywność komunistów na Kresach Wschodnich. Projektowane konferencje, tomy dokumentów i monografie będą w przyszłości pomocne w podjęciu bardziej kompleksowych badań nad partią komunistyczną (KPRP/KPP) i jej przybudówkami.

W roku sprawozdawczym w ramach projektu w Krakowie 7–8 listopada 2017 r. zorganizowano konferencję naukową „Ruch komunistyczny w Drugiej Rzeczypospolitej. Stan badań i perspektywy badawcze". Wydarzenie było wynikiem kooperacji BBH oraz Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Uczestnicy projektu brali udział w licznych konferencjach naukowych oraz sympozjach. Drukiem ukazało się kilka artykułów naukowych oraz popularnonaukowych.

Obecnie trwają prace nad przygotowaniem wyboru dokumentów pod roboczym tytułem *Komuniści wobec niepodległości Polski w świetle dokumentów administracji państwowej (1918–1923).*

6.1.6. Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945

Koordynator: dr Marcin Przegiętka (BBH).

W CPB uczestniczy 37 osób. W skład zespołu wchodzi 6 doktorów habilitowanych i 23 doktorów.

Celem projektu jest prowadzenie badań nad losami Polski i jej obywateli w czasie II wojny światowej. Prowadzone badania dotyczą przede wszystkim okupacji niemieckiej i sowieckiej ziem polskich oraz Polskiego Państwa Podziemnego.

W okresie sprawozdawczym ukazał się tom pokonferencyjny *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej (1939–1945)*, red. Martyna Grądzka-Rejak, Aleksandra Namysło. Kontynuowane były kwerendy w związku z nową (poszerzoną) edycją dokumentów *Armia Krajowa w dokumentach*, które prowadzi dr hab. Waldemar Grabowski (aktualnie złożony do druku jest 2 tom, a w przygotowaniu tom 3), rozpoczęte zostały również prace nad nową (pełną) edycją *Dziennika Hansa Franka* pod redakcją dr. Pawła Kosińskiego. Przygotowywano 3 tom wydawnictwa *Polska pod okupacją 1939–1945*, w którym opublikowane zostaną teksty będące wynikiem prowadzonych badań (tom ukaże się w 2018 r.), kontynuowane były ponadto badania dotyczące działalności i zbrodni popełnionych przez Selbstschutz na ziemiach polskich (1939–1940), których celem jest przygotowanie kompleksowej monografii zbiorowej na temat tej organizacji oraz trwały kwerendy w związku z przygotowywaną edycją dokumentów na temat zbrodni nacjonalistów ukraińskich na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej (1939–1945).

Oprócz tego kontynuowane były prace badawcze związane z wieloma monografiami indywidualnymi dotyczącymi niemieckiego i sowieckiego aparatu represji i zbrodni obu okupantów, a także Polskiego Państwa Podziemnego, które zostaną opublikowane w ramach projektu. Uczestnicy CPB prezentowali wyniki swoich badań na konferencjach krajowych (w tym międzynarodowych) i zagranicznych.

W związku z badaniami nad okupacją niemiecką ziem polskich przeprowadzono liczne kwerendy archiwalne w kraju i za granicą, w tym w: Archiwum Federalnym w Berlinie-Lichterfelde, Studium Polski Podziemnej w Londynie, Instytucie Polskim i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie oraz w The National Archives w Kew.

6.1.7. Podziemie niepodległościowe w Polsce 1944–1956

Koordynator: dr Kazimierz Krajewski (OBBH Warszawa). Do kwietnia 2017 r. funkcję tę pełnił dr Tomasz Łabuszewski (OBBH Warszawa).

W projekcie uczestniczy 25 osób, z czego 17 zatrudnionych jest w IPN. Wśród uczestników omawianego CPB jest jeden profesor, jeden doktor habilitowany oraz 18 doktorów.

Celem projektu jest kontynuacja badań nad dziejami polskiego podziemia niepodległościowego po 1944 r., zapoczątkowanych kilkanaście lat temu, bezpośrednio po powstaniu IPN. Prace zmierzające w tym kierunku realizowane są obecnie w sposób uporządkowany, dwukierunkowy. Głównym celem jest opisanie centralnych i terenowych struktur organizacji niepodległościowych, zwłaszcza tych, które nie doczekały się dotychczas pełnych opracowań (WiN, NZW, ROAK). Drugi nurt obejmuje poszczególne płaszczyzny działalności podziemia w ujęciu problemowym (kwestia walki czynnej w programie organizacji podziemnych, działalność struktur informacyjno-propagandowych różnych odłamów podziemia, oblicza zdrady – mechanizmy pozyskiwania przez komunistyczne służby ludzi podziemia do walki z dawnymi towarzyszami broni, utrzymanie porządku społecznego i walka z patologiami życia podziemnego w działalności organizacji konspiracyjnych). Oba główne nurty podjętych w ramach CPB działań naukowych dopełniane są przez prace wynikające z indywidualnych zainteresowań badaczy zaangażowanych w projekt.

W ramach ścieżki „Działalność struktur niepodległościowych: politycznych i zbrojnych w latach 1944–1956" zaplanowano przygotowanie monografii lub zbiorów studiów dotyczących najważniejszych organizacji niepodległościowych konspiracji powojennej: dwóch tomów studiów o Obszarze Centralnym i Zachodnim Zrzeszenia WiN (red. Tomasz Łabuszewski i Kazimierz Krajewski), tomu studiów o ROAK (red. Kazimierz Krajewski), monografii NZW pióra Mariusza Bechty i Wojciecha Muszyńskiego (opublikowana), biografii Mariana Gołębiewskiego pióra Justyny Dudek (opublikowana), biografii Romualda Rajsa „Burego" pióra Michała Ostapiuka, tomu studiów o siatkach wywiadowczych nurtu poakowskiego pod redakcją Mariusza Bechty (opublikowany), tomu studiów o konspiracji antykomunistycznej w Wielkopolsce pod redakcją Agnieszki Łuczak (opublikowany), publikacji popularnonaukowej poświęconej Żołnierzom Wyklętym pod redakcją Kazimierza Krajewskiego i Tomasza Łabuszewskiego (opublikowana), opracowań Okręgu Rzeszowskiego NOW-NZW (Mirosław Surdej), konspiracji młodzieżowej w ujęciu ogólnopolskim (Jacek Wołoszyn), Inspektoratu Podlaskiego WiN (Mariusz Bechta), AK-AKO-WiN na Ziemi Suwalsko-Augustowskiej (Bartłomiej Rychlewski), II Inspektoratu zamojskiego (Bartłomiej Szyprowski), Inspektoratu Chełmskiego AK-DSZ-WiN (Jerzy Masłowski), pracy *„Jastrząb" i „Żelazny" – partyzanci Ziemi Włodawskiej* pióra Grzegorza Makusa.

Prace badawcze związane z realizacją ścieżki naukowej „Działalność komunistycznego aparatu represji wobec podziemia niepodległościowego – politycznego i zbrojnego" wynikają z poprzedniego profilu programu. Jej celem jest ukazanie działalności komunistycznego aparatu represji wobec konspiracji zbrojnej i politycznej. Jak dotychczas zajęto się m.in. problematyką amnestii (opublikowany tom studiów), rozliczeń zbrodni z pierwszego powojennego dziesięciolecia (monografia *Polityka karna wobec przestępstw i wykroczeń funkcjonariuszy UB w województwie rzeszowskim 1944–1956*, tom studiów *Wina i kara* oraz *W imię przyszłości partii*), walki z podziemiem zbrojnym (opublikowany tom studiów: *Pion walki z bandytyzmem 1944–1956*, tom studiów o procesach politycznych).

W omawianym okresie drukiem ukazały się dwie prace: monografia autorstwa Mariusza Bechty oraz Wojciecha Muszyńskiego *Przeciwko Pax sowietica. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i struktury polityczne Ruchu Narodowego wobec reżimu komunistycznego 1944–1956* oraz *Żołnierze Wyklęci. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963* pod redakcją Kazimierza Krajewskiego oraz Tomasza Łabuszewskiego. Kilka pozycji zostało ostatnio skierowanych do recenzji i prac redakcyjnych.

W ramach CBP 5 grudnia 2017 r. zorganizowano konferencję naukową „Oblicza zdrady". W kolejnym roku w ramach projektu planowane jest zorganizowanie konferencji „Problematyka walki zbrojnej w działaniach podziemia antykomunistycznego".

6.1.8. Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989

Koordynator: dr Cecylia Kuta (OBBH Kraków).

Współpraca: dr Tadeusz Ruzikowski (OBBH Warszawa).

Aktualnie w projekcie uczestniczą 32 osoby, w tym 30 pracowników IPN (jeden profesor oraz 18 doktorów). Zdecydowana większość zaangażowana jest także w prace nad *Encyklopedią Solidarności* oraz prowadzi indywidualne badania.

Celem projektu są badania nad opozycją i oporem społecznym w latach 1956–1989. Ich rezultatem są publikacje naukowe, popularnonaukowe, edycje źródeł, relacji i wspomnień. Ważnym aspektem jest przypominanie o zapomnianych bądź marginalizowanych dotąd bohaterach opozycji oraz popularyzowanie wiedzy o organizacjach opozycyjnych i wszelkich formach oporu po 1956 r. (m.in. cykl w „Biuletynie IPN", filmy dokumentalne, panele dyskusyjne, konferencje), a także gromadzenie dokumentacji i materiałów na temat opozycji i oporu społecznego w latach 1956–1989.

W ramach CPB „Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989" z BBH i OBBH w 2017 r. opublikowano 21 tekstów naukowych związanych tematycznie z projektem. Były to monografie oraz artykuły w publikacjach zbiorowych oraz czasopismach naukowych krajowych i zagranicznych. Ukazało się również 80 artykułów o charakterze popularnonaukowym.

Uczestnicy projektu wygłosili łącznie 23 referaty podczas krajowych oraz międzynarodowych konferencji naukowych. Brano również udział w licznych panelach dyskusyjnych, prelekcjach i promocjach książek.

Kontynuowane są prace nad *Encyklopedią Solidarności*. Tom 3 pod redakcją dr. Grzegorza Waligóry (OBBH Wrocław) znajduje się w redakcji językowej. Materiały do tomu 4, opracowywanego przez redakcję naukową pod kierunkiem dr. Jana Olaszka (BBH), są już na końcowym etapie kompletowania. Ma zawierać 1014 biogramów działaczy opozycji oraz 434 hasła rzeczowe (dotyczące głównie prasy drugiego obiegu, ośrodków odosobnienia, organizacji opozycyjnych).

Obecnie trwają prace nad organizacją międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej działalności opozycji demokratycznej w Polsce i na Węgrzech w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w., która odbędzie się 12 kwietnia 2018 r. w Szegedzie.

6.1.9. Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989

Koordynator: dr Rafał Łatka (BBH).

Współpraca: dr hab. Konrad Białecki (OBBH Poznań).

Projekt realizuje 50 badaczy, w tym 27 spoza IPN. W skład zespołu wchodzi: 6 profesorów, 16 doktorów habilitowanych i 19 doktorów.

Zasadniczym celem projektu był dalszy rozwój badań nad historią Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych w Polsce w latach 1944–1989. Z wielu powodów największy nacisk położony został na badania nad Kościołem katolickim. W zasadniczej mierze wynika to z faktu, że siła i struktury wspomnianego Kościoła były nieporównywalne z siłami i strukturami innych związków wyznaniowych.

W 2017 r. rozpoczęto trzy nowe ścieżki badawcze ukierunkowane na działania dotychczas niepodejmowane lub podejmowane w niewystarczający sposób: „Biskupi w realiach komunistycznego państwa"; „Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie" i „Księża dla władzy groźni. Współpraca duchowieństwa z opozycją 1976–1989". W związku z tym stworzone zostały trzy nowe

serie wydawnicze: „Kościół katolicki w dokumentach" (red. Rafał Łatka); „Biskupi w realiach komunistycznego państwa" (red. Rafał Łatka); „Urząd ds. Wyznań: struktury, działalność, ludzie" (red. Konrad Białecki, Rafał Łatka), w ramach których będą wydawane prace zespołowe i indywidualne zainicjowane w nowych ścieżkach badawczych.

Najważniejszym osiągnięciem projektu w roku sprawozdawczym było przygotowanie i wydanie dwóch pierwszych tomów dziennika *Pro Memoria* Prymasa Stefana Wyszyńskiego: tom I w oprac. Pawła Skibińskiego; tom II w oprac. Ewy Czaczkowskiej, które ukazały się w ramach serii wydawniczej „Kościół katolicki w dokumentach". Były one rezultatem współpracy IPN z: Archidiecezją Warszawską, Archidiecezją Gnieźnieńską, UKSW i Instytutem Prymasa Stefana Wyszyńskiego. We wspomnianej wyżej serii ukazało się również inne ważne wydawnictwo źródłowe: *Sobór oczami komunistów*. *Sobór Watykański II w świetle dokumentów MSW i MSZ* w oprac. Wojciecha Kucharskiego i Dariusza Misiejuka.

W 2017 r. ukazały się drukiem ponadto cztery kolejne prace wydane w ramach projektu: monografia przygotowana przez Rafała Łatkę i ks. Józefa Mareckiego *Kościół katolicki w Polsce pod rządami komunistów*; monografia autorstwa Daniela Koteluka *Proboszczowie parafii Czerwieńsk w latach 1945–1989 w świetle dokumentów proweniencji państwowej*; album *Antoni Baraniak 1904–1977* przygotowany przez Konrada Białeckiego, Rafała Łatkę, Rafała Reczka i Elżbietę Wojcieszyk; tom pokonferencyjny *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 1: *1945––1956*, red. Michał Siedziako, Zbigniew Stanuch i ks. Grzegorz Wejman.

Na końcowym etapie prac znajdują się: monografia Romana Graczyka *Polityka władz publicznych wobec środowiska „Tygodnika Powszechnego" w latach 1945–1956*; monografia ks. Lecha Gralaka *Inwigilacja pielgrzymek pieszych na Jasną Górę przez Służbę Bezpieczeństwa w ramach spraw obiektowych krypt. „Pątnicy" w latach 1976–1988*; monografia bp. Mariusza Leszczyńskiego *Księża ekspatrianci ze Lwowa na Ziemiach Zachodnich*; monografia Wojciecha Kucharskiego *Komuniści a Watykan. Polityka komunistycznej Polski wobec Stolicy Apostolskiej w latach 1945–1974*; praca zbiorowa *Arcybiskup Jerzy Stroba 1919–1999*, red. K. Białecki; praca zbiorowa *Miejsca święte pod nie świętym nadzorem. Polityka władz wobec sanktuariów w latach 1945–1989*; praca pokonferencyjna *Od Vixdum Poloniae Unitas do Totus Tuus Poloniae. Dzieje archidiecezji wileńskiej w latach 1922–1992*, red. Waldemar Wilczewski; praca pokonferencyjna *Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981*, red. E. Czaczkowska; praca pokonferencyjna *Był to czas łaski dla Kościoła w Polsce… Sesja w sześćdziesiątą rocznicę uwolnienia Prymasa Polski*, red. M.P. Romaniuk.

W roku sprawozdawczym zorganizowano w ramach projektu pięć konferencji naukowych: „Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981", 3 kwietnia 2017 r. w Warszawie (organizatorzy: Ewa Czaczkowska, Rafał Łatka); „Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim w latach 1972–1978", 17–18 października 2017 r. w Szczecinie (organizatorzy: Michał Siedziako, Zbigniew Stanuch i ks. Grzegorz Wejman); „Relacje Kościół–Państwo na Górnym Śląsku w latach 1945–1989. Konflikt ideologiczny", 19 października 2017 r. w Katowicach (organizatorzy: Adam Dziurok i ks. Jerzy Myszor); „Ile z nauki, ile z ideologii: Religioznawstwo w PRL", 26 października 2017 r. w Krakowie (organizatorzy: Łucja Marek, Rafał Łętocha); „Księża dla władzy groźni. Współpraca duchowieństwa z opozycją 1976–1989", 15–16 listopada 2017 r. w Warszawie (organizator: Rafał Łatka).

W roku sprawozdawczym kontynuowano prace zespołowe dotyczące: dziejów KUL w latach 1945–1989 z udziałem Konrada Białeckiego, Adama Dziuroka i Marka Wierzbickiego; edycji źródłowej dotyczącej ks. Franciszka Blachnickiego pod kierownictwem Andrzeja Sznajdera; wydania protokołów Komisji/Rady Głównej Episkopatu Polski z udziałem Rafała Łatki i Jana Żaryna. Oprócz nowych ścieżek badawczych rozpoczęto prace zespołowe dotyczące roli katolików świeckich w Polsce „ludowej" kierowane przez Tomasza Sikorskiego i Michała Siedziakę; Wydziału Rzymskokatolickiego UdsW z udziałem s. Joanny Wiśniewskiej i ks. Dominika Zamiatały; zespołu pod kierownictwem Katarzyny Krzysztofek, zajmującego się prawnymi uwarunkowania funkcjonowania UdsW.

W celu popularyzacji projektu na łamach „Biuletynu IPN" ukazały się dwa teksty z cyklu poświęconego prymasowi Stefanowi Wyszyńskiemu, autorstwa Rafała Łatki: *Kardynał Stefan Wyszyński wobec „Solidarności"*, w numerze 4; *Zwycięstwo Kościoła. Prymas Tysiąclecia o pierwszej papieskiej pielgrzymce po Polsce*, w numerze 6; oraz tekst autorstwa Konrada Białeckiego i Rafała Łatki *Arcybiskup Antoni Baraniak* w numerze 11. Zgodnie z ustaleniami z redaktorem naczelnym Janem Rumanem w „Biuletynie IPN" ukazywać się będą artykuły uczestników CPB, mające na celu prezentować szerokiej publiczności rezultaty funkcjonowania projektu.

6.1.10. Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989

Koordynator: dr Konrad Rokicki (OBBH Warszawa).

Projekt skupia ogółem 44 osoby, z czego 36 zatrudnionych jest w IPN. Wśród uczestników CPB jest 2 profesorów, 3 doktorów habilitowanych i 17 doktorów.

Projekt ma na celu badanie różnych aspektów działalności PPR i PZPR: zagadnień związanych zarówno z wewnętrznym funkcjonowaniem partii: kadry, aparatu centralnego i terenowego, jak i wpływem PPR i PZPR na struktury władzy i poszczególne sfery działalności państwa: politykę zagraniczną, gospodarkę, kulturę, sądownictwo itd.

W ramach projektu powstają m.in.: słownik biograficzny I sekretarzy komitetów wojewódzkich PPR/PZPR, seria opracowań poświęconych działalności PZPR na szczeblu wojewódzkim, edycja protokołów z posiedzeń kierownictwa PZPR oraz biografie działaczy komunistycznych.

Najważniejszymi osiągnięciami naukowymi CPB w 2017 r. były: publikacja pracy Karoliny Bittner *Partia z piosenką, piosenka z partią. PZPR wobec muzyki rozrywkowej* oraz Dominika Krysiaka *PPR w województwie olsztyńskim 1945–1948*. Kilkanaście pozycji zostało ostatnio skierowanych do recenzji i prac redakcyjnych. Będą się one ukazywać sukcesywnie w roku 2018 r. W 2017 r. Piotr Brzeziński ukończył i obronił pracę doktorską *KW PZPR w Gdańsku w latach 1975–1990*, która była realizowana w ramach omawianego CPB.

Obecnie w ramach projektu trwają prace nad trzytomowym słownikiem biograficznym I sekretarzy komitetów wojewódzkich PPR i PZPR, które są prowadzone przez zespół pod kierownictwem Rafała Drabika, Rafała Jarosza i Michała Mroczka (wszyscy z OBL Lublin), a także nad przygotowaniem w 2018 r. konferencji naukowej.

6.1.11. Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989

Koordynator: dr Witold Bagieński (AIPN, Centrala).

W CPB uczestniczy 20 osób, w tym 19 zatrudnionych jest w IPN. W skład zespołu wchodzi jeden doktor habilitowany i 10 doktorów.

Celem projektu są badania naukowe nad organizacją, strukturami, kadrami, metodami pracy oraz działalnością organów bezpieczeństwa PRL. Zarówno „cywilnych", czyli UB i SB, jak i wojskowych.

Uczestnicy CPB zajmują się przygotowywaniem opracowań monograficznych, edycji źródłowych oraz artykułów naukowych w ramach projektów indywidualnych, a także trzech podprojektów. Pierwszy z nich to opracowywanie kilkutomowej publikacji pt. *Leksykon bezpieki. Kadra kierownicza aparatu bezpieczeństwa 1944–1956*, czyli słownika biograficznego funkcjonariuszy UB/SB. Aktualnie trwają prace nad t. 1 i 2 tego wydawnictwa. Drugi podprojekt to seria wydawnicza pt. *Studia nad wywiadem i kontrwywiadem Polski w XX w.*, której czwarty tom zostanie na początku 2018 r. skierowany do prac redakcyjnych. Trzeci podprojekt to seria wydawnicza: *Normatywy aparatu represji*, w ramach której opracowywane są zbiory dokumentów zawierające instrukcje, zarządzenia i inne przepisy wewnętrzne różnych jednostek organów bezpieczeństwa PRL. W 2018 r. powinny

się ukazać co najmniej trzy publikacje z tej serii. Ze względu na znaczące zmiany w składzie uczestników CPB duża część osób jest dopiero na wstępnym etapie swoich badań indywidualnych.

W okresie sprawozdawczym opublikowane zostały następujące zbiory studiów podane do druku przez uczestników CPB: *Antropologia donosu* pod red. Roberta Klementowskiego i Jarosława Syrnyka; *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL* pod red. Mirosława Sikory oraz *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego (1944–1990)* pod red. Magdaleny Dźwigał i Pawła Skubisza. Ukazała się również dwutomowa monografia Witolda Bagieńskiego *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, która została przez niego opracowana przed przystąpieniem do koordynowania CPB.

W 2017 r. w ramach CPB zorganizowano międzynarodową konferencję „Need to Know VII: Hidden Hand of Intelligence", która odbyła się 9–10 listopada 2017 r. w Budapeszcie. Przygotowano także od strony merytorycznej wystawę „Pluskwy w hotelu, cień na ulicy. Tajne techniki operacyjne PRL-owskiej bezpieki", która została otwarta w grudniu 2017 r. w Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL.

W okresie sprawozdawczym ukazał się 14. tom czasopisma „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989". Koordynator i dwoje uczestników CPB zebrali i przygotowali od strony merytorycznej teksty do dwóch kolejnych numerów tego periodyku, które znajdują się obecnie na etapie prac redakcyjnych i ukażą się w 2018 r.

6.1.12. Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990

Koordynator: dr Małgorzata Ptasińska (OBBH Warszawa).

Projekt skupia ogółem 42 osoby, w tym 18 to pracownicy IPN, a 24 – uczestnicy zewnętrzni z Polski i z zagranicy, tj. Francji, Niemiec, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii. W gronie osób realizujących CPB jest 9 profesorów zwyczajnych, 7 profesorów uczelnianych oraz 9 doktorów.

Projekt stanowi kontynuację wcześniejszego projektu „Polska emigracja polityczna 1939–1990". Zmienił się jego zasięg chronologiczny, który obejmuje czas od cofnięcia uznania władzom RP na uchodźstwie z początku lipca 1945 r. do przekazania insygniów przez śp. Prezydenta RP na uchodźstwie Ryszarda Kaczorowskiego ówczesnemu Prezydentowi RP 22 grudnia 1990 r. Działalność władz PR na obczyźnie i Polaków poza krajem w okresie II wojny światowej stała się przedmiotem innego CPB.

W projekcie nacisk został położony przede wszystkim na badania dotyczące emigracji niepodległościowej, która stanowiła w wymiarze kulturowym i społecznym kontynuację II RP. W wymiarze politycznym jej dążeniem był legalizm, ciągłość II RP i walka o niepodległą Polskę. Powojenne uchodźstwo odegrało fundamentalną rolę w drodze do odzyskania przez Polskę niepodległości i podtrzymywaniu tożsamości oraz tradycji narodowej na obczyźnie. Zamiarem projektu jest nade wszystko uświadomienie znaczenia, fenomenu polskiej emigracji niepodległościowej po II wojnie światowej w dziejach Polski w XX w. oraz jej wyjątkowości na tle emigracji z krajów Europy Środkowo-Wschodniej w tym okresie.

O jej znaczeniu i roli świadczyła skala działań aparatu bezpieczeństwa i propagandy PRL-owskiej, których zadaniem było skompromitowanie i rozbicie emigracji niepodległościowej.

Powyższe cele znalazły swoje odzwierciedlenie w konstrukcji projektu w ramach głównych podprojektów: polityka (koordynator prof. Krzysztof Tarka), kultura i nauka (koordynator prof. Jan Sienkiewicz), społeczeństwo i szkolnictwo (koordynator prof. Marek Wierzbicki), obok których znalazły się „Solidarność" za granicą (koordynator prof. Patryk Pleskot) oraz problem inwigilacji (eksperci: dr Witold Bagieński z Archiwum IPN i dr Władysław Bułhak z BBH) jako kontynuacje prowadzonych już prac naukowo-badawczych.

W 2017 r. rozwijano kontakty międzynarodowe, głównie z najważniejszymi ośrodkami emigracyjnymi na świecie, w których badacze, uczestniczący w projekcie prowadzili kwerendy bądź brali udział w konferencjach naukowych.

Ze względu na obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości w 2018 r. nastąpiło zacieśnienie współpracy z najważniejszymi instytucjami polskiej emigracji XIX i XX w., tj. Biblioteką Polską w Paryżu i Muzeum Polskim w Rapperswilu, a także z biblioteką Polską POSK w Londynie oraz Ambasadą RP w Londynie w celu rozpoczęcia prac nad wspólnym organizowaniem konferencji naukowych.

W 2017 r. przedstawiciele projektu wzięli aktywny udział w wielu międzynarodowych konferencjach naukowych w kraju i za granicą. Drukiem ukazały się dwie monografie: jedna autorstwa Piotra Kardeli, *Koła Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych 1953–2012*, druga autorstwa Rafała Stobieckiego, *Klio za wielką wodą. Polscy historycy w Stanach Zjednoczonych po 1945 roku*. Opublikowano również dwie prace zbiorowe: *Nie zapominamy. Świadectwa pamięci o Romanie Brandstaetterze* pod red. Krzysztofa A. Tochmana oraz *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990* pod red. Sławomira Łukasiewicza.

Zgodnie z planami indywidualnymi i zespołowymi prowadzone były kwerendy w instytucjach krajowych i zagranicznych, szczególnie w najważniejszych polskich emigracyjnych archiwach i bibliotekach.

W 2017 r. rozpoczęto cykl spotkań „Dziedzictwo Drugiej Wielkiej Emigracji" w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia". Zainaugurowała go 18 maja dyskusja panelowa „Życie umysłowe i kulturalne 2 Korpusu Polskiego" z udziałem dr Justyny Chłap-Nowakowej, prof. dr hab. Włodzimierza Boleckiego, prof. Rafała Habielskiego, dr Małgorzaty Ptasińskiej. W jego ramach 7 listopada odbyła się też promocja książki *Generał Józef Haller 1873–1960* z udziałem autorów dr. hab. Krzysztofa Kaczmarskiego, dr. Wojciecha J. Muszyńskiego i dr. Rafała Sierchuły; spotkanie poprowadził dr Rafał Łatka.

12 maja odbyła się promocja tomu *Władysław Pobóg-Malinowski, Wacław Jędrzejewicz, Listy 1945–1962*, w której wzięli udział autorzy opracowania prof. Rafał Stobiecki i prof. Sławomir Nowinowski oraz goście dr hab. Beata Dorosz i prof. Rafał Habielski. Spotkanie poprowadził prof. Sławomir Łukasiewicz.

Wszyscy uczestnicy projektu rozpoczęli prace nad przygotowaniem *Atlasu polskiej emigracji niepodległościowej 1945–1990* pod kierunkiem prof. dr. hab. Janusza Wróbla i dr Małgorzaty Ptasińskiej jako jednego z ważniejszych celów finalnych niniejszego CPB, który zostanie zrealizowany do końca 2020 r. w postaci książki wraz prezentacją multimedialną.

6.1.13. Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych

Koordynator: dr Sebastian Ligarski (OBBH Szczecin).

Projekt realizuje 21 osób (wśród nich jest 7 profesorów oraz 6 doktorów).

Celem CPB jest przedstawienie struktur, mechanizmów i działalności aparatu władzy wobec twórców kultury, dziennikarzy i pracowników nauki w PRL. Projekt wszedł w fazę przygotowania monografii, tomów studiów monograficznych oraz biografii osób mających związek ze środowiskami twórczymi, dziennikarskimi czy naukowymi.

Od 2009 r. w ramach projektu istnieje seria „Twórcy, Naukowcy, Dziennikarze" (TDN). Do dziś ukazało się łącznie 29 publikacji, w tym: 6 monografii; 10 samodzielnych, tematycznych zbiorów studiów niezwiązanych z konferencjami naukowymi; 7 zbiorów dokumentów oraz 6 zbiorów studiów, których podstawą były konferencje (zawierały jednak obszerniejsze artykuły naukowe).

W 2017 r. drukiem ukazały się następujące pozycje: *Osaczeni-napiętnowani. Szkice o twórcach w PRL*, red. Sebastian Ligarski; Ewa Matkowska, Jacek Rzeszotnik, Krzysztof Polechoński, *Literatura polska w tajnych dokumentach NRD. Szkice i portrety*; *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich*, red. Sebastian Ligarski, Grzegorz Majchrzak.

Ponadto we wrześniu 2017 r. w Szczecinie odbyła się konferencja naukowa „Po Stalinie. Polska 1953–1956".

Obecnie w ramach projektu trwają prace nad publikacjami: *Artists, Journalists and Scientists in Poland 1945–1989*, red. Sebastian Ligarski; Agnieszka Kloc, *Cenzura wobec tematu II wojny światowej i podziemia powojennego w literaturze polskiej (1956–1958)*; Anna Wiśniewska-Grabarczyk, *„Czytelnik" ocenzurowany. Literatura w kryptotekstach – recenzjach cenzorskich okresu stalinowskiego (na materiale z GUKPPiW z 1950 roku)*; Tadeusz P. Rutkowski, *Historycy pod obserwacją. Inwigilacja środowiska historycznego w PRL*; *Resortowi twórcy*, red. Sebastian Ligarski, Rafał Łatka; Patryk Wasiak, *Formalne i nieformalne kontakty pomiędzy artystami wizualnymi z Polski, Węgier, Czechosłowacji i NRD w latach 1970–1989*.

6.1.14. Rok 1989 – mechanizmy transformacji ustrojowej

Koordynator CPB: dr Daniel Wicenty (OBBH Gdańsk).

W projekcie uczestniczy 6 osób, z czego 5 jest pracownikami IPN (w tym 3 doktorów).

Projekt skupia się na tych aspektach transformacji ustrojowej, które były intencjonalnie ukrywane przez różnych aktorów życia społecznego lub też zostały słabo rozpoznane przez badaczy, a które jednocześnie kształtowały w dyskretny i skuteczny sposób rzeczywistość polityczno-gospodarczą. Dlatego projekt zajmie się szczegółową analizą procesów takich jak: uwłaszczenie nomenklatury; „transfer" części urzędników aparatu władzy i funkcjonariuszy różnych służb do „prywatnego" biznesu; powstawanie nowych form własności gospodarczej (m.in. tzw. firm polonijnych) oraz ich relacje z otoczeniem państwa socjalistycznego (MO, SB, aparat sprawiedliwości, inni biznesmeni, nomenklatura partyjna); zaangażowanie struktur wojskowego i cywilnego aparatu bezpieczeństwa w trybie „prywatyzacji państwa policyjnego" lub „brudnych wspólnot" dla celów pozastatutowych, prywatnych, quasi-przestępczych lub przestępczych; tworzenie się zorganizowanych struktur przestępczych typu mafijnego; spontaniczne i podmiotowe próby przekształceń instytucji-filarów władzy komunistycznej (PZPR i MSW) w nowych realiach politycznych po wyborach czerwcowych.

W 2017 r. odbyły się dwa seminaria robocze w Warszawie i Gdańsku, które posłużyły wypracowaniu koncepcji działań CPB na rok 2018 i dalsze lata.

Rozpoczęły się przygotowania do organizacji konferencji naukowej „Koncesjonowany kapitalizm. Gospodarka nieuspołeczniona PRL lat osiemdziesiątych: ludzie, procesy i uwarunkowania", która odbędzie się w maju 2018 r. w Gdańsku.

W ramach projektu wydana zostanie (najpewniej w 2018 r.) praca magisterska Grzegorza Wszołka, obroniona w Instytucie Historii UJ (tytuł: *Służba Bezpieczeństwa w Krakowie 1989–1990 na tle przemian w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych*). Praca jest po recenzjach wydawniczych oraz pierwszych pracach redakcyjnych.

6.2. Oddziałowe Projekty Badawcze IPN

W oddziałowych biurach badań historycznych mogą być również realizowane Oddziałowe Projekty Badawcze. Projekty te są zbiorowymi przedsięwzięciami, których tematyka dotyczy dziejów wydzielonego terytorium lub ściśle określonego problemu badawczego. Ich celem jest przede wszystkim wyjście naprzeciw potrzebom różnych środowisk lokalnych i regionalnych, pielęgnujących historię danego obszaru.

OBBH Katowice realizowało w 2017 r. jeden OPB pt. „Powstania śląskie". Uczestniczyli w nim dr Grzegorz Bębnik, dr Sebastian Rosenbaum oraz dr Mirosław Węcki. 14 czerwca 2017 r. zorganizowana została konferencja naukowa pt. „Rok 1922 na Górnym Śląsku – granice, administracja, społeczeństwo". Ponadto OBBH Katowice było partnerem konferencji naukowej zatytułowanej „Powstania Śląskie na łamach prasy", która odbyła się 9 listopada 2017 r. w Świętochłowicach. Referat pt. „Trzecie Powstanie Śląskie w niemieckiej prasie Tarnowskich Gór" wygłosił dr Sebastian Rosenbaum. Ten sam badacz, w związku z jednym z segmentów OPB pt. „Zagraniczne źródła do

dziejów powstań śląskich" przeprowadził kwerendy archiwalne w Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlinie, Archiwum Państwowym w Opolu oraz Archiwum Państwowym we Wrocławiu. Ponadto w ramach OPB została przygotowana publikacja autorstwa dr. Mirosława Węckiego *Powstańcy śląscy*, które została wydana w ramach serii „Patroni naszych ulic".

W 2017 r. w OBBH Kraków realizowany był OPB pt. „Władza i społeczeństwa w Małopolsce i na Ziemi Świętokrzyskiej 1945–1989/1990", który koordynuje dr Michał Wenklar. OPB podzielony jest na trzy segmenty: „Władza i społeczeństwo w Małopolsce", „Władza i społeczeństwo na Ziemi Świętokrzyskiej" oraz „Lokalny aparat władzy wobec Kościoła katolickiego". W ramach OPB w 2017 r. ukazało się opracowanie ks. Przemysława Mardyły pt. *Opór społeczny i konspiracja o proweniencji narodowej na terenie Skawiny w latach 1945–1956*. Ponadto w 2017 r. trwały prace nad czterema publikacjami przygotowywanymi w ramach OPB. Pierwsza, autorstwa dr Cecylii Kuty, pt. *Drugi obieg wydawniczy w Krakowie w latach 1976–1989/1990*, przeszła już proces redakcyjny. Nad kolejną, pt. *Polskie Stronnictwo Ludowej na Kielecczyźnie w latach w latach 1945–1949*, pracuje Marzena Grosicka. Ponadto dr Wojciech Paduchowski przygotowuje monografię dotyczącą wydarzeń związanych z obroną krzyża w Nowej Hucie w 1960 r., a Elżbieta Pietrzyk – monografię o Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Miechowie w kontekście lokalnego aparatu władzy. W ramach OPB trwają prace nad wydaniem tomów pokonferencyjnych: *Wokół 30. rocznicy protestu głodowego w Krakowie Bieżanowie* oraz *Duszpasterstwa środowiskowe archidiecezji krakowskiej w latach 1945–1989*, cz. 2.

W 2017 r. w OBBH Lublin realizowane były dwa OPB. Pierwszy nosił tytuł „Dzieje Lubelszczyzny 1944–1956", drugi – „Dzieje Lubelszczyzny 1918–1939". Oba koordynował dr Tomasz Osiński. W ramach pierwszego OPB ukazała się publikacja pt. *Dzieje Lubelszczyzny 1944–1956. Aspekty społeczne, gospodarcze, kulturalne i oświatowe* pod red. dr. Osińskiego i Mariusza Mazura. Artykuły w ww. tomie opublikowali dr hab. Mariusz Kruszyński, dr Tomasz Osiński, dr Adam Puławski oraz dr Katarzyna Zawadka. Na 2018 r. planowane jest wydanie książki w ramach drugiego OPB. Udział w tym przedsięwzięciu biorą dr Justyna Dudek, dr hab. Kruszyński, dr hab. Jacek Wołoszyn oraz dr Katarzyna Zawadka.

W OBBH Łódź od lipca 2017 r. realizowany jest OPB pt. „Łódź i region łódzki na tle historii Polski 1914/18–1989", którego koordynatorem jest dr Tomasz Toborek. W ramach tego projektu organizowane będą coroczne konferencje i sesje naukowe mające przybliżyć dzieje Łodzi i regionu łódzkiego. W 2017 r. rozpoczęły się prace nad organizacją konferencji zatytułowanej „Łódzkie drogi do niepodległości", która odbędzie się w Łodzi 25–26 października 2018 r. Ponadto dr Tomasz Toborek i dr Joanna Żelazko przygotowują do druku wspomnienia Romana Zygadlewicza „Zawora", żołnierza AK Okręgu Łódź „Barka".

OBBH Poznań realizowało w 2017 r. trzy OPB. Pierwszy z nich zatytułowany był „Wielkopolska w latach 1945–1956". W pracach OPB brali udział prof. Konrad Białecki, dr Rafał Sierchuła, dr Przemysław Zwiernik oraz dr hab. Elżbieta Wojcieszyk. 18–19 października 2017 r. zorganizowana została konferencja naukowa pt. „Województwo poznańskie w latach 1945–1950". Prowadzono także obszerne kwerendy archiwalne oraz zebrano relacje świadków, które potrzebne są do przygotowania kilku opracowań. Ich wydanie planowane jest na kolejne lata. Są wśród nich m.in. *„Fanatycy" i inni. Władze PRL wobec nielegalnych form działalności opozycyjnej w Wielkopolsce w latach 1956–1960* oraz publikacja poświęcona działalności środowiska narodowego w Wielkopolsce w latach 1945–1956.

„Wielkopolska w okresie okupacji" to drugi OPB realizowany przez OBBH Poznań. Jego uczestnikami byli Aleksandra Pietrowicz oraz dr Rafał Sierchuła. W ramach projektu trwały prace nad przygotowaniem *Raportów z ziem wcielonych do Rzeszy*, które w następnych latach mają być opublikowane na stronie internetowej IPN. Ponadto przygotowywano pracę zbiorową pt. *Życie codzienne w okupowanym Poznaniu*, która ma przedstawić życie codziennie Polaków, Żydów i Niemców w stolicy Wielkopolski w latach 1939–1945. Planowana data tej publikacji to rok 2019. Oprócz powyższych dr Sierchuła ukończył przygotowywanie maszynopisu książki *Listy z Dachau*.

Trzeci OPB, który był realizowany w OBBH Poznań, nosił tytuł: „Metodologiczne i teoretyczne problemy badania najnowszej historii Polski". Zaangażowany w jego działalność był prof. dr hab. Krzysztof Brzechczyn. W 2017 r. prof. Brzechczyn przedstawił dwa referaty. Pierwszy pt. *The police surveillance as a form of political control and repression in communist regimes. The case of Poland* został wygłoszony na międzynarodowej konferencji w Leeds Beckett University, która odbyła się 19–21 stycznia 2017 r. Tytuł drugiego brzmiał *On Narrating of the Polish Uprisings*. Referat został przestawiony na międzynarodowej konferencji „Factual Narratives: Types, Possibilities and Limits". Konferencja odbyła się na słowackim Uniwersytecie w Rużomberku 11 listopada 2017 r. Ponadto w ramach OPB zostało zorganizowane w Poznaniu 16 października 2017 r., międzynarodowe sympozjum pt. „Rosja – totalitaryzm – bolszewizm". Dodatkowo przygotowano do druku książkę pt. *Nowe perspektywy badawcze w transnarodowej historii komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej*. Podjęto starania o wydanie anglojęzyczne ww. pozycji.

W OBBH Rzeszów realizowany był jeden OPB pt. „Osobowy wykaz ofiar konfliktu polsko-ukraińskiego 1939–1948". Koordynatorem projektu jest Tomasz Bereza. Celem przedsięwzięcia jest wprowadzenie ustalonych ofiar konfliktu polsko-ukraińskiego do odpowiednio przygotowanej bazy danych. Ta baza oraz przygotowane na jej podstawie wydawnictwo zostaną opublikowane w przyszłości. W 2017 r. wprowadzono do bazy 324 nowe metryki, a 111 zmodyfikowano (stan na 19 grudnia 2017 r.).

Drugim, zawieszonym czasowo projektem, jest koordynowany przez dr. Mariusza Krzysztofińskiego OPB pt. „Represje wobec Kościołów Katolickich Metropolii Lwowskich w latach 1939–1950".

Do czerwca 2017 r. OBBH Szczecin realizowało OPB pt. „Śladami zbrodni". Rezultatem prac tego projektu był umieszczenie 23 sierpnia 2017 r. na budynku aresztu śledczego przy ul. Kaszubskiej 28 w Szczecinie, tablicy poświęconej pomordowanym i represjonowanym w tym miejscu przez komunistów oraz wyremontowanie i oddanie do celów edukacyjnych celi śmierci tego aresztu.

OBBH Warszawa realizowało w 2017 r. trzy OPB. Pierwszy nosił tytuł „Warszawa nie?pokonana". Jego koordynatorem jest dr Tomasz Łabuszewski. Projekt ten jest największym OPB realizowanym przez wszystkie OBBH. Jego celem jest opisanie działalności różnych środowisk niezależnych i opozycyjnych w stolicy, a także scharakteryzowanie aktywności aparatu bezpieczeństwa PRL wymierzonego w tę działalność. W 2017 r. w ramach OPB zostały przygotowane dwa opracowania: Patryk Pleskot, *Prawo i bezprawie. Historia Komitetu Helsińskiego w Polsce (1982–1989)* oraz Lowisa Lermer, *Kronika Boernerowa*. Oprócz powyższych w 2017 r. trwały zaawansowane prace nad kilkoma innymi pozycjami, przygotowywanymi w ramach tego OPB: Monika Bielak, dr Łabuszewski, Marcin Łaszczyński – *Czerwona mapa Warszawy*, dr Elżbieta Kowalczyk – *Działalność Komitetu Warszawskiego KPRP/KPP (1918–1938)*, dr Kazimierz Krajewski – *Teren wobec Powstania Warszawskiego*, dr Bartłomiej Noszczak – *Jezuici w powojennej Warszawie*, dr Konrad Rokicki – *Kluby studenckie w Warszawie*, dr Tadeusz Ruzikowski – *SB KS MO 1957–1975*, dr hab. Patryk Pleskot – *SB KS MO 1975–1990*, dr Robert Spałek – *Ekspozytura Urzędu Śledczego PKB „Start". Powstanie – działanie – proces sądowy*.

Drugi OPB realizowany przez OBBH Warszawa w 2017 r., nosi tytuł „Mazowsze i Podlasie w ogniu 1944–1956". Koordynatorem OPB jest dr Krajewski. W ramach projektu badane są przede wszystkim struktury i działalność podziemia niepodległościowego na obszarze woj. mazowieckiego, aktywność aparatu represji wobec zbrojnej opozycji, funkcjonowanie komunistycznego aparatu władzy oraz jego stosunki z Kościołem katolickim, a także wiele innych dziedzin życia społecznego. W ramach OPB przygotowywana jest również lista strat osobowych poszczególnych powiatów powstałych w wyniku działań organów bezpieczeństwa Polski Ludowej. Ponadto dr Krajewski oraz dr Łabuszewski przygotowują syntezę pt. *Podziemie niepodległościowe na terenie b. Obszaru Warszawskiego AK w latach 1944–1956*. Trwają także prace nad książką *Ciechanów w pierwszej dekadzie rządów komunistycznych* oraz *Inspektorat AK-DSZ-WiN Radzyń Podlaski*.

Nazwa ostatniego OPB, realizowanego w OBBH Warszawa, a koordynowanego przez dr. Krajewskiego brzmi „Dopalanie Kresów". Badacze skupieni w tym OPB postawili sobie za cel zbadanie historii najnowszej Ziem Utraconych od lat międzywojennych aż po czasy współczesne, z naciskiem na czas okupacji niemieckiej i okres powojenny. OPB powstał w wyniku zainteresowań badawczych pracowników OBBH Warszawa oraz decyzji Prezesa IPN, który zdecydował, że jednostka ta odpowiadać będzie za działania edukacyjne oraz naukowo-badawcze na obszarze dzisiejszej Białorusi. W ramach OPB opublikowano pierwszy tom opracowania zatytułowanego *Kresowe rezydencje. Zamki, pałace i dwory na dawnych ziemiach wschodnich II RP. Województwo wileńskie*, którego autor dr Grzegorz Rąkowski nie jest pracownikiem IPN. Teksty tomu drugiego, dotyczącego województwa nowogródzkiego, zostały ukończone. Ponadto wydano monografię pt. *5 Brygada Wileńska na Pomorzu 1945–1947* autorstwa dr. Łabuszewskiego oraz broszurę *Oddziały partyzanckie 5 Brygady Wileńskiej AK* tego samego autora. Doktor Kazimierz Krajewski kończy prace nad albumem *Życie i śmierć dla Polski. Partyzancka epopeja Uderzeniowych Batalionów Kadrowych* oraz wspomnieniami E. Polanowskiego „Wojtka". Dodatkowo dr Łabuszewski pracuje nad monografią pt. *Inspektorat Grodzieński AK-AKO-WiN*. Zaawansowane są również prace nad kolejnymi albumami: *Nowogródczyzna naszych ojców* przygotowywanego przez dr. Krajewskiego oraz *Białe Legiony 1914–1918* autorstwa dr. Wojciecha Muszyńskiego.

W ramach OBBH Wrocław w 2017 r. realizowany był OPB pt. „Historia Dolnego Śląska", w który zaangażowani byli dr hab. Robert Klementowski oraz dr hab. Jarosław Syrnyk. W ramach OPB i wrocławskiej oddziałowej serii wydawniczej przygotowano dwie monografie: Bartłomiej Perlak, *Internowani na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie*, Paweł Wieczorek, *Żydzi w Wałbrzychu*. Ponadto przygotowano koncepcję publikacji *Służba Bezpieczeństwa we Wrocławiu*. Kontynuowano również współpracę z wrocławskim środowiskiem naukowym.

6.3. Konferencje naukowe i popularnonaukowe

Konferencje naukowe i popularnonaukowe należą do najważniejszych obszarów działalności pracowników IPN zarówno na polu badań naukowych, jak i edukacji. W 2017 r. Centrala IPN oraz oddziały zorganizowały kilkadziesiąt ogólnopolskich i lokalnych konferencji naukowych i popularnonaukowych. Warto zaznaczyć, że tradycyjnej formie przeprowadzania konferencji towarzyszyły regularnie przeprowadzane przez portal IPNtv transmisje w mediach elektronicznych i społecznościowych, pozwalające dotrzeć z merytorycznym i edukacyjnym przekazem do rosnącej liczby odbiorców.

Centrala IPN w 2017 r. zorganizowała m.in. we współpracy z Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego oraz Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego konferencję naukową: „Stefan Wyszyński wobec opozycji i oporu społecznego 1945–1981" (Warszawa, 3 kwietnia 2017 r.); a we współpracy z Instytutem Historii Polskiej Akademii Nauk konferencję naukową „Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 r., cz. II" (Warszawa, 5–7 czerwca 2017 r.). Oddział IPN w Białymstoku przygotował m.in. panel dyskusyjny „Czy »Solidarność« miała szansę zwyciężyć w 1980–1981 r." (Białystok, 31 sierpnia 2017 r.) oraz konferencję naukową „Oblicza Polskiego antykomunizmu" (Olsztyn, 22–24 listopada 2017 r.). W Oddziale IPN w Katowicach zorganizowano m.in. wraz z Muzeum w Gliwicach konferencję naukową „Pamięć Kresów – Kresy w pamięci" (Gliwice, 25–27 października 2017 r.), a także wraz z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach konferencję naukową „Symbolika religijna na śląskich drukach ulotnych w XIX i XX wieku" (Katowice, 31 maja 2017 r.). Z inicjatywy Oddziału IPN w Katowicach odbyły się również sesje popularnonaukowe, m.in. „Historia piłki nożnej w PRL" (Węgierska Górka, 17–19 maja 2017 r.). Oddział IPN w Krakowie zorganizował konferencje naukowe m.in. wraz z Instytutem Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach: „Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy" (Kielce, 3–4 lipca 2017 r.), a we współpracy z Instytutem Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego: „Ile z nauki, ile z ideologii. Religio-

znawstwo w PRL" (Kraków, 26 października 2017 r.). W Oddziale zorganizowano także dwie sesje popularnonaukowe: we współpracy ze Staszowskim Ośrodkiem Kultury sesję „Ludwik Machalski »Mnich«" (Staszów, 6 listopada 2017 r.) oraz wraz z Muzeum Okręgowym w Sandomierzu sesję „Na przyczółku sandomierskim 1944–1945: Aparat represji na przyczółku sandomierskim (1944––1945)" (Sandomierz, 3 października 2017 r.).

Oddział IPN w Lublinie miał w 2017 r. w swoim dorobku konferencje naukowe, m.in. „Centralny Okręg Przemysłowy z perspektywy 80 lat" (Pionki, 9–10 maja 2017 r.); oraz we współpracy z Centralą IPN i Polskim Towarzystwem Ziemiańskim „Zagłada ziemiaństwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej 1917–1921" (Warszawa, 17–18 listopada 2017 r.). W Oddziale IPN w Łodzi zorganizowano z kolei konferencje naukowe o tematyce: „Stanisław Sojczyński »Warszyc« (1910–1947). W 70. rocznicę śmierci" (Łódź, 1 marca 2017 r.), „Józef Piłsudski (1867–1935) – idea, tradycja, nawiązania" (Łódź, 6–7 grudnia 2017 r.), a także sesję popularnonaukową „Zbrodnie niemieckie w Polsce w latach 1939–1940. Od »Intelligenzaktion« do Akcji »AB«" (Łódź, 10 listopada 2017 r.).

Do najważniejszych imprez o charakterze naukowym Oddziału IPN w Poznaniu należały: konferencja „Być dobrym chrześcijaninem i prawym obywatelem. Wychowankowie salezjańscy w walce o niepodległą Polskę" (Ląd, 15 listopada 2017 r.), konferencja przygotowana wraz Biblioteką Raczyńskich, Instytutem Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz Urzędem Miasta Poznania zatytułowana „Studencki Komitet Solidarności – spojrzenie po czterdziestu latach" (Poznań, 20 listopada 2017 r.), sesja popularnonaukowa „Wielkopolskie drogi do niepodległości w XIX i XX wieku" (Poznań, 1 grudnia 2017 r.). Wśród inicjatyw przeprowadzonych przez Oddział IPN w Rzeszowie na uwagę zasługują: konferencja naukowa, zorganizowana wraz z Uniwersytetem Rzeszowskim „»Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej…«. PRL w latach 1970–1975" (Rzeszów–Łańcut, 7–9 czerwca 2017 r.) i konferencja przygotowana z Archiwum Państwowym w Lesznie i Muzeum Ziemi Wschowskiej: „Południowo-wschodnie województwa II Rzeczypospolitej w latach II wojny światowej. Doświadczenie i pamięć" (Wschowa, 29 września 2017 r.). Wraz z Komitetem Organizacyjnym 36. Rocznicy Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich i Uniwersytetem Rzeszowskim zorganizowano w Oddziale Rzeszowskim IPN sesję popularnonaukową „Arcybiskup Ignacy Tokarczuk i jego dziedzictwo" (Rzeszów, 16 lutego 2017 r.). Oddział IPN w Szczecinie zorganizował m.in. następujące konferencje naukowe: „Polskie sojusze wojskowe w XX wieku – aspekty polityczne, militarne i ekonomiczne" (Kołobrzeg, 14–15 września 2017 r.) oraz „Solidarność Walcząca 1982–1990" (Szczecin, 19–20 czerwca 2017 r.).

W Oddziale IPN w Warszawie odbyło się kilka konferencji naukowych, wśród nich m.in. „Sprzeczne narracje. Historia powojennej Polski" (Warszawa, 19–20 stycznia 2017 r.) oraz konferencja przygotowana wspólnie z Oddziałem IPN w Lublinie: „Inteligencja w Polsce 1914–1989. Ewolucja struktury, roli i postaw" (Lublin, 26–28 września 2017 r.).

Oddział IPN we Wrocławiu przeprowadził konferencje naukowe m.in. we współpracy z Delegaturą IPN w Opolu oraz Wojskowym Biurem Historycznym: konferencję o tematyce „Szpiedzy – Dezerterzy – Renegaci. Wykroczenia i przestępstwa żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych w latach 1918–1989" (Wrocław; 25–26 października 2017 r.), a także konferencję „Historia – Pamięć – Świadomość" (Wrocław 29–30 listopada 2017 r.).

Pełny wykaz konferencji naukowych i sesji popularnonaukowych znajduje się w załączniku nr 4.

6.4. Dotacje dla podmiotów zewnętrznych

W okresie sprawozdawczym wspierano jeden projekt naukowo-dokumentacyjny. W 2017 r. realizacja zadania publicznego „Pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji dotyczących faktów pomocy udzielanej ludności żydowskiej przez polskich obywateli w okresie II wojny światowej"

spoczywała na podmiocie zewnętrznym, którym jest Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie" (FPNP). Nadzór nad zadaniem sprawuje Komisja Ekspertów IPN powołana zarządzeniem Prezesa IPN (nr 38/17) z 27 czerwca 2017 r. do sprawowania nadzoru merytorycznego nad realizacją ww. zadania publicznego.

FPNP w 2017 r. wykonała w ramach programu następujące zadania: kwerendę w archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego obejmującą polskojęzyczne relacje ze zbioru Relacji Ocalałych z Zagłady (sygn. 301) – wyniki zostały wprowadzone bezpośrednio do bazy programu; scalenie informacji i sporządzenie opisów przypadków pomocy na postawie materiałów z pochodzących z zespołu Komitet dla Upamiętniania Polaków Ratujących Żydów (2/1916/2) znajdujących się w zasobie Archiwum Akt Nowych; częściową digitalizację zespołu Komitet dla Upamiętniania Polaków Ratujących Żydów (2/1916/2) pochodzącego z Archiwum Akt Nowych; kwerendę uzupełniającą dotyczącą wyżej wspomnianego zespołu w zasobach urzędów stanu cywilnego, urzędów gmin itp. Ponadto uzupełniono listy Polaków ratujących Żydów, które mają się znaleźć na planowanym pomniku upamiętniającym ludność polską ratującą Żydów oraz stworzono anglojęzyczną wersję biogramów na podstawie *Faktów represji na obywatelach polskich za pomoc Żydom w okresie II wojny światowej* celem ich prezentacji na anglojęzycznej stronie programu. Oprócz tego stworzono aplikację umożliwiającą zapis i przegląd wyników działań, częściową digitalizację zasobu archiwum projektu, modyfikację bazy danych oraz rozpoczęto pracę nad przygotowaniem nowej strony internetowej programu.

6.5. Ekspertyzy

W roku sprawozdawczym pracownicy Biura Badań Historycznych przygotowywali ekspertyzy dla podmiotów zewnętrznych oraz na użytek wewnętrzny. Powstawały one dwutorowo, z jednej strony jako wynik bieżących prac oddziałowych, to jest lokalnych BBH, z drugiej zaś jako wynik realizowanych w skali ogólnopolskiej Centralnych Projektów Badawczych. W samym tylko rzeszowskim BBH powstały 53 ekspertyzy dla następujących instytucji zewnętrznych: Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej w Przemyślu, Komendy Miejskiej Policji w Przemyślu, Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie, Ministerstwa Obrony Narodowej – Departamentu Edukacji, Kultury i Dziedzictwa, Departamentu Kadr, Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie, Polska Press Sp. z o.o., Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy I Wydział Cywilny w Warszawie, Społecznego Komitetu Budowy Pomnika Ofiar OUN-UPA w Rybotyczach, Stowarzyszenia Jednostka Strzelecka 2033 im. gen. bryg. Józefa Kustronia w Lubaczowie, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie, Urzędu Miasta Radymna, Urzędu Miasta w Stalowej Woli, Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków z siedzibą w Przemyślu, Zarządu Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie". W innych OBBH ekspertyzy przygotowywano m.in. dla: Ambasady Rumunii w Polsce, Uniwersytetu Gdańskiego, Muzeum Piaśnickiego w Wejherowie, Centralnego Biura Śledczego, Komitetu Upamiętnienia Obozu Zagłady KL Warschau, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ambasady RP w Rydze, Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy, Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie i wielu innych niewymienionych tutaj instytucji. Pod nadzorem lub z merytorycznym udziałem pracowników IPN powstawały filmy, jak np. materiał poświęcony strajkowi w kopalni „Rudna" w 1981 r. oraz dotyczący „Solidarności Walczącej" (reż. Piotr Kuciński) czy też film poświęcony postaci Komisarycznego Burmistrza Warszawy czasów okupacji nazistowskiej, Jana Kulskiego, zastępcy prezydenta Starzyńskiego (reż. Hanna Etemadi). Ekspertyzy, opinie i konsultacje pracowników BBH były nieodzownym elementem wielu uroczystości rocznicowych i upamiętniających, organizowanych w różnych miejscach w Polsce. Współpracowano w tym zakresie nie tylko z urzędami i centralnymi instytucjami państwowymi, ale także z mediami, środowiskami lokalnymi i władzami samorządów lokalnych. W tym ostatnim wypadku szczególny nacisk położony był na realizację ustawy dekomunizacyjnej. Stosowną

współpracę nawiązywano także z osobami prywatnymi zgłaszającymi się do oddziałowych biur IPN w kwestii przyznania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych. Największą liczbą przygotowanych ekspertyz, oprócz OBBH Rzeszów, wyróżniły się: OBBH Gdańsk (dr Tomasz Ceran, dr Daniel Czerwiński, dr Izabela Mazanowska), BBH Warszawa (dr Marcin Przegiętka, dr Tomasz Sudoł, dr Paweł Kosiński, dr Marcin Urynowicz), OBBH Wrocław (dr Grzegorz Waligóra, Łukasz Sołtysik, dr hab. Jarosław Syrnyk, dr Norbert Wójtowicz, dr Kamil Dworaczek, Ewa Chabros, Agnieszka Klarman), OBBH Lublin (dr Mariusz Zajączkowski, dr Marcin Dąbrowski, prof. Marcin Kruszyński), OBBH Łódź (Leszek Próchniak, dr Tomasz Taborek, dr hab. Janusz Wróbel), OBBH Poznań (Aleksandra Pietrowicz, dr Przemysław Zwiernik, dr hab. Konrad Białecki, dr Rafał Sierchuła, dr hab. Elżbieta Wojcieszyk). Wśród projektów badawczych realizowanych przez IPN w skali ogólnokrajowej w liczbie ekspertyz wyróżniły się: „Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku" (dr Krzysztof Tochman), „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989" (dr Daniel Czerwiński), „Stosunki polsko-żydowskie w latach 1918–1968" (dr Tomasz Domański, Anna Pyżewska, dr Ryszard Śmietanka-Kruszelnicki, dr Marcin Urynowicz).

6.6. Informacje o uzyskanych stopniach naukowych

Pracownicy prowadzący badania naukowe systematycznie podwyższają swoje kwalifikacje, o czym świadczą uzyskiwane przez nich stopnie naukowe. W 2017 r. tytuł doktora habilitowanego otrzymali: dr Piotr Kardela z OBBH Białystok (jednostka nadająca stopień: Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego), dr Karol Sacewicz z Delegatury IPN w Olsztynie (jednostka nadająca stopień: Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego), dr Adam Dziuba z OBBH Katowice (jednostka nadająca stopień: Wydział Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego), dr Grzegorz Bębnik także z OBBH Katowice (jednostka nadająca stopień: Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach), dr Sebastian Piątkowski z Delegatury IPN w Radomiu (jednostka nadająca stopień: Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach) oraz dr Rafał Reczek, dyrektor OIPN w Poznaniu (jednostka nadająca stopień naukowy: Instytut Historii UAM w Poznaniu).

Tytuł naukowy doktora otrzymali: Piotr Brzeziński z OBBH Gdańsk (jednostka nadająca stopień: Wydział Historyczny Uniwersytetu Gdańskiego), Rafał Kościański z Oddziałowego Archiwum w Poznaniu (jednostka nadająca stopień: Instytut Historii UAM w Poznaniu), Sebastian Rosenbaum z OBBH Katowice (jednostka nadająca stopień: Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) i Paweł Warot z Delegatury IPN w Olsztynie (jednostka nadająca stopień: Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), Agata Fijuth-Dudek z OBL Lublin (jednostka nadająca stopień: Wydział Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) i Wawrzyniec Makuch z OBL Poznań (jednostka nadająca stopień: UAM w Poznaniu).

6.7. Letnia Szkoła Historii Najnowszej

W roku sprawozdawczym w Palczewie k. Warki odbyła się od 4 do 9 września 2017 r. XI edycja Szkoły Letniej IPN. Wspomniane przedsięwzięcie od wielu lat cieszy się dużym powodzeniem, jest skierowane do studentów i doktorantów wydziałów politologicznych i historycznych, którzy przygotowują swoje rozprawy doktorskie lub zamierzają się zapisać na studia doktoranckie z zakresu historii najnowszej Polski. Zajęcia w ramach szkoły mają charakter wykładów i warsztatów, a każdy z jej uczestników zobowiązany jest przygotować dwudziestominutowe wystąpienie dotyczące prowadzonych przez siebie badań naukowych. Referaty uczestników szkoły są publikowane przez Wydawnictwo IPN w postaci oddzielnej serii wydawniczej. W 2017 r. w trosce o jak najwyższy poziom naukowy postanowiono zawiesić prowadzenie zimowej odsłony szkoły i skoncentrować się

na doborze stojących na możliwie najwyższym poziomie słuchaczy szkoły letniej. Z tego powodu przeprowadzono daleko idącą selekcję zgłoszeń.

W XI edycji szkoły wzięło udział 18 doktorantów i studentów reprezentujących kilkanaście ośrodków naukowych w Polsce. Zajęcia w czasie szkoły prowadzili: dyrektor Biura Badań Historycznych IPN dr hab. Mirosław Szumiło, dr Władysław Bułhak i dr Rafał Łatka, który odpowiadał również za całość programu naukowego i organizacyjnego szkoły letniej IPN.

Referaty w czasie szkoły wygłosili uznani i cenieni historycy dziejów najnowszych Polski, m.in.: dr hab. Grzegorz Berendt, prof. UG, prof. Antoni Dudek, ks. prof. Józef Marecki, prof. Grzegorz Motyka, dr hab. Patryk Pleskot, dr hab. Mieczysław Ryba, dr hab. Mirosław Szumiło, dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, wiceprezes IPN.

Istotnym celem szkoły jest zapoznanie jej uczestników z metodologią badań historycznych dotyczących dziejów najnowszych naszej Ojczyzny, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki źródeł archiwalnych zgromadzonych w IPN. Zajęcia warsztatowe przygotowane pod kątem indywidualnym dla poszczególnych słuchaczy prowadził dr Mariusz Żuławnik. W programie szkoły przewidziano również warsztat z zakresu wykorzystania Internetu jako narzędzia pracy dla historyków dziejów najnowszych Polski (zajęcia prowadził Michał Przeperski).

Kierownikiem szkoły i głównym koordynatorem całego przedsięwzięcia był dr Rafał Łatka, którego wspomagali dr Władysław Bułhak, Marta Mazurkiewicz i Sylwia Szyc, pracownicy Biura Badań Historycznych IPN. Idea szkoły na tych samych zasadach będzie kontynuowana w 2018 r.

6.8. Wydawnictwa IPN

Za działalność wydawniczą IPN i dystrybucję odpowiada powołane 13 lutego 2017 r. Wydawnictwo IPN. Zajmuje się przygotowaniem do druku publikacji ukazujących się z logo IPN (książek, zbiorów dokumentów, relacji, czasopism itd.), a napisanych przez pracowników biur Centrali IPN. Prace te obejmują każdorazowo redakcję merytoryczno-językową, korektę, redakcję techniczną, opracowanie projektu graficznego, skład komputerowy. Ponadto współpracuje z oddziałami i delegaturami na każdym etapie przygotowania materiału do druku. Na koniec wreszcie dokonuje pełnej kontroli etapu druku (wykonywanego przez drukarnie wyłonione w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego).

W 2017 r. IPN kontynuował program udostępniania publikacji w formatach dostosowanych do czytników elektronicznych na stronie biblioteki cyfrowej portalu pamięć.pl. Kontynuowane jest też wydawanie publikacji zgodnie z obowiązującymi w IPN zasadami w ramach centralnych projektów badawczych, opatrzonych logo projektu.

6.8.1. Działalność wydawnicza

W okresie sprawozdawczym ze środków IPN wydano 193 publikacji. Ponadto 16 publikacji centralnych i oddziałowych zostało udostępnionych bezpłatnie w wersjach elektronicznych, w formacie pdf/epub/mobi. Ukazało się też 40 dodruków. Dla porównania w 2016 r. ukazały się 193 publikacje, w 2015 r. – 167 publikacji, w 2014 r. – 186 publikacji.

W 2017 r. w poszczególnych seriach centralnych ukazały się 24 książki:
- w serii „Dokumenty” – 1 pozycja
- w serii „Monografie” – 10 pozycji
- w serii „Relacje i wspomnienia” – 1 pozycja
- w serii „Dziennikarze, Twórcy, Naukowcy” – 3 pozycje
- w serii „Letnia Szkoła Historii Najnowszej” – 1 pozycja
- w serii „Zimowa Szkoła Historii Najnowszej” – 1 pozycja
- w serii „Z archiwum emigracji” – 1 pozycja

– w serii „Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku” – 1 pozycja
– w serii „Patroni Naszych Ulic” – 5 pozycji

W seriach oddziałowych ukazało się 58 książek:
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Białymstoku – 5 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Gdańsku – 5 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Katowicach – 8 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Krakowie – 7 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Lublinie – 4 pozycje
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Łodzi – 4 pozycje
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Poznaniu – 1 pozycja
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Rzeszowie – 4 pozycje
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Szczecinie – 2 pozycje
– w serii wydawniczej Oddziału IPN w Warszawie – 12 pozycji
– w serii wydawniczej Oddziału IPN we Wrocławiu – 6 pozycji

Poza seriami (w Centrali i oddziałach) ukazało się 96 pozycji, w tym:
– varia – 31 pozycji
– informatory – 8 pozycji
– katalogi wystaw – 2 pozycje
– wydawnictwa multimedialne i okolicznościowe – 55 pozycji.

Ponadto ukazały się czasopisma:
– „Pamięć i Sprawiedliwość” – 2 numery
– „Biuletyn IPN” – 10 numerów, w tym 2 numery o podwójnej objętości
– „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” – 1 numer
– „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” – 1 numer
– „Przegląd Archiwalny” – 1 numer.

Szczegółowy wykaz wydawnictw IPN znajduje się w załączniku nr 1.

• **„Pamięć i Sprawiedliwość”**

To najważniejsze pismo naukowe IPN, które stało się jednym z najwyżej cenionych periodyków naukowych poświęconych historii najnowszej. W roku sprawozdawczym ukazały się 2 tomy: nr 29 i 30. W 2015 r. periodyk otrzymał 10 punktów na liście ministerialnej (lista „B”).

Tematem wiodącym 29 numeru „Pamięci i Sprawiedliwości” było ukazanie sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce Ludowej na tle położenia jego struktur w pozostałych krajach wschodniej części Europy. Wprowadzeniem do tej problematyki był esej wstępny autorstwa Marka Wierzbickiego, w którym scharakteryzowano główne kierunki polityki wyznaniowej państw komunistycznych w latach 1945–1989.

W zasadniczym dziale „Studia” znalazły się artykuły budujące kontekst międzynarodowy dziejów polskiego Kościoła, jak np. Wojciecha Kucharskiego o audiencjach polskich polityków komunistycznych w Watykanie, Natalii Jakubowskiej o działalności i stosunku Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego do relacji państwo–Kościół w Polsce lat 1957–1979 czy Dariusza Wojtaszyna na temat reakcji katolickich biskupów Niemieckiej Republiki Demokratycznej na wymianę listów między biskupami polskimi i niemieckimi. Kilka innych tekstów z tego działu ukazuje politykę władz komunistycznych w niektórych państwach komunistycznych Europy Środkowo-Wschodniej i reakcje na nią władz kościelnych oraz katolików świeckich. Pierwszy z nich, napisany przez Piotra Olechowskiego, porusza zagadnienie polityki lokalnego aparatu partyjno-administracyjnego wobec

struktur Kościoła we Lwowie w latach 1953–1959. Z kolei artykuł Arūnasa Streikusa o wpływie nauczania Soboru Watykańskiego II na rozwój zakonów w sowieckiej Litwie uświadamia, że recepcja soborowego nauczania była utrudniona w warunkach dyktatury komunistycznej, która zmuszała katolików przede wszystkim do obrony kościelnego *status quo*. Problematykę stosunku litewskich duchownych i katolików świeckich do bohaterów narodowych Litwy, a na tym tle – ich tożsamości narodowej na łamach niezależnej prasy litewskiej (1972–1988) opisała Katarzyna Korzeniewska. Z kolei, Vojtěch Vlček scharakteryzował genezę, przebieg i znaczenie procesów politycznych, wytaczanych przedstawicielom zakonów na ziemiach czeskich. Ostatni – napisany przez Pawła Wawryszuka – tekst z zakresu tej problematyki ukazuje politykę władz Jugosławii wobec Kościoła katolickiego w Jugosławii.

Studia poświęcone problematyce kościelnej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ukazują ją w wymiarze ogólnopolskim i lokalnym. Tekst Rafała Łatki przedstawia postawę Rady Głównej Episkopatu Polski wobec opozycji politycznej w latach 1976–1981. Katarzyna Jarkiewicz scharakteryzowała argumentację strony kościelnej w debacie okołoaborcyjnej w okresie Wielkiej Nowenny, tzn. w latach 1956–1966. Tematykę lokalną porusza kilka innych artykułów. Bartosz Kaliski w swoim tekście opisał wydarzenie, które w 1959 r. odbiło się szerokim echem w stolicy Polski, a także poza nią, a mianowicie domniemany cud w jednym z kościołów na warszawskich Nowolipkach i jego różnorodne konsekwencje. W artykule Krzysztofa Bussego znalazła się analiza działań dezintegracyjnych aparatu bezpieczeństwa wobec sanktuarium w Starej Błotnicy koło Radomia, w związku z koronacją przechowywanego w nim obrazu Matki Boskiej w 1977 r. Radosław Gross ukazał okoliczności uprowadzenia kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej pod Liksajnami na Warmii w 1966 r., przybliżając atmosferę i metody zwalczania Kościoła przez instytucje państwa komunistycznego w czasie świętowania Millenium Chrztu Polski. Ksiądz Piotr Tylec omówił przebieg akcji dekrucyfikacyjnej w powiecie sandomierskim w 1958 r. na tle podobnych działań na terenie województwa kieleckiego i w innych regionach kraju.

Część „Varia" otwierają teksty poświęcone problematyce stosunków polsko-ukraińskich i polsko-żydowskich. Pierwszy z nich, napisany przez Igora Hałagidę, omawia zagadnienie strat osobowych ludności ukraińskiej na Lubelszczyźnie w okresie II wojny światowej, analizowanych na podstawie dostępnych materiałów statystycznych. W drugim, autorstwa Jurija Radczenki, opisano stosunek ukraińskiej policji pomocniczej i Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów do zagłady ludności żydowskiej na terenie obwodu sumskiego w latach 1941–1943. Kwestie stosunków polsko-ukraińskich poruszył w swoim tekście Mariusz Zajączkowski, który ukazał je przez pryzmat losów Stanisława Basaja „Rysia", legendarnego dowódcy Batalionów Chłopskich na terenie powiatu hrubieszowskiego. Adam Puławski – przez pryzmat dziejów pierwszej depeszy PPP do Londynu – przedstawił stosunek Polskiego Państwa Podziemnego i Rządu Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie do Wielkiej Akcji w getcie żydowskim w Warszawie. W dalszej części działu znalazł się tekst Marka Juzepczuka, poświęcony działalności I sekretarza Komitetu Warszawskiego PZPR, Stefana Staszewskiego, w czasie buntu społecznego Polaków w 1956 r. Ostatnim artykułem w tej części numeru jest tekst Mirosława Sikory na temat współpracy polskich i wschodnioniemieckich służb specjalnych na polu tajnego pozyskiwania nowych technologii dla przemysłu NRD i PRL w latach 1975–1990.

Dział „Dokumenty" składa się z dwóch części. W pierwszej Mariusz Zajączkowski przedstawia dokumenty OUN-B i UPA, ukazujące przygotowania, przebieg i konsekwencje antypolskiej akcji na Chełmszczyźnie w pierwszej połowie 1944 r. W drugiej zaś znalazł się – opracowany przez Jacka Tebinkę – stenogram rozmów między I sekretarzem KC PZPR Władysławem Gomułką a Haroldem Wilsonem, w 1963 r. przywódcą Partii Pracy, a rok później premierem Wielkiej Brytanii.

W dziale recenzyjnym tomu znalazła się recenzja książki Barbary Klich-Kluczewskiej *Tabu, rodzina i komunizm w Polsce (1956–1989)* autorstwa Natalii Jarskiej. Numer zamyka sprawozdanie Patryka Pleskota z przebiegu międzynarodowego seminarium politologicznego, które odbyło się

w Tunisie (Tunezja). Jego zasadniczym tematem była pamięć historyczna i różnorodne aspekty oraz uwarunkowania polityki historycznej.

Tematem przewodnim 30. numeru czasopisma było zagadnienie nurtów ideowych w polityce polskiej w szeroko rozumianym XX w., to jest od schyłku epoki rozbiorowej aż po upadek komunizmu. Tom został przygotowany przez odnowiony zespół redakcyjny, z dr. hab. Mirosławem Szumiłą na czele. Na kształt numeru wpłynęły również zmiany zmierzające do dalszego polepszenia jakości pisma. Unowocześniono szatę graficzną oraz podjęto decyzję, że na łamach „Pamięci i Sprawiedliwości" publikowane będą artykuły w językach kongresowych, co pozwoli na dotarcie do szerszego kręgu odbiorców, zarówno wśród czytelników, jak i potencjalnych autorów.

Numer otwierają dwa obszerne teksty wprowadzające, przygotowane przez wybitnych historyków od lat związanych z Instytutem Pamięci Narodowej. W swoich pogłębionych esejach obydwaj zgadzają się co do tego, że niezwykle ważny w polskiej myśli politycznej na przestrzeni ostatnich kilku wieków jest swoisty „gen wolności". W pierwszym z esejów Andrzej Nowak erudycyjnie sięga aż do czasów złotej jesieni polskiego średniowiecza, udowadniając, że to wówczas należy szukać źródeł tej wyjątkowej dla nas cechy. Oddając to, co należne, polskim królom i wielkim książętom litewskim, Nowak nie zapomina przy tym o wkładzie w to dzieło pierwszego pokolenia polskich intelektualistów, którym nieobce i nieobojętne były sprawy publiczne, którzy też chcieli i potrafili na nie wpływać. Do tej samej idei wolności nawiązuje w swoim eseju Włodzimierz Suleja, który pochyla się nad wyjątkowo trudnym dla Polaków „długim wiekiem XIX", przez wielu w Europie wspominanym z rozrzewnieniem, choć będącym z naszego punktu widzenia epoką rozbiorów i niewoli, a jednocześnie upartego dobijania się o niepodległość przez kolejne pokolenia „okutych w powiciu".

Dział „Studia" otwiera tekst Macieja Zakrzewskiego, który stawia sobie niełatwy cel przybliżenia rzeczywistego profilu polityczno-ideowego środowiska skupionego wokół pism „Bunt Młodych", a później „Polityka", a poniekąd też poglądów spinającej je osoby – Jerzego Giedroycia – po wojnie legendarnego redaktora paryskiej „Kultury". Do epoki międzywojennej sięga również opracowanie Karola Sacewicza, który szczegółowo odtwarza genezę, organizację i działalność Porozumienia Organizacji Współdziałających w Zwalczaniu Komunizmu, lepiej znanego pod skrótowym określeniem: Porozumienia Antykomunistycznego, to jest głównej polskiej organizacji społecznej z dwudziestolecia międzywojennego zajmującej się zwalczaniem bolszewizmu we wszystkich jego wymiarach. W czasy okupacji przenosi czytelnika tekst Krzysztofa Kosińskiego, który szczegółowo analizuje cykl artykułów programowych „O co walczymy?", ukazujący się na łamach podziemnego pisma Stronnictwa Narodowego „Walka". Wyłania się z niego zaskakująco spójny obraz Polski, jaka mogłaby nastać, gdyby po władzę w kraju udało się po wojnie w jakiś sposób sięgnąć endekom głównego nurtu, czyli przedstawicielom historycznego Stronnictwa Narodowego, nawiązujących bezpośrednio do dziedzictwa Jana Ludwika Popławskiego i Romana Dmowskiego.

Kolejne teksty odnoszą się do polskiej myśli politycznej epoki powojennej. Paweł Skibiński sięga po powracający temat realnego wedle wielu, ale niezrealizowanego marzenia o polskiej chadecji, przyglądając się krytycznie odwołującym się do myśli chrześcijańsko-demokratycznej. Do podniesionego przez Pawła Skibińskiego tematu niezrealizowanych marzeń o polskiej chadecji wraca na koniec bloku „Studia" Tomasz Sikorski, który w swoim tekście skupia się na losach środowiska polskich polityków o poglądach chrześcijańsko-demokratycznych w okresie przełomu politycznego z końca lat osiemdziesiątych XX w.

Dział „Varia" składa się z dziewięciu artykułów, z czego cztery zostały przygotowane przez autorów zagranicznych. Wołodomyr Baran omówił działalność sowieckich organów Bezpieczeństwa Państwowego na Ukrainie od czerwca do grudnia 1941 r. Waldemar Grabowski podjął problematykę udziału kobiet w pracach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych rządu RP w Londynie podczas II wojny światowej. Tadeusz Rutkowski zajął się problematyką funkcjonowania w pamięci

historycznej w Polsce „ludowej" o baonie „Zośka". Wiktor Krupyna omówił w swojej analizie funkcjonowanie nomenklatury na sowieckiej Ukrainie w latach 1944–1964. Pavel Žáček opisuje rozwój działalności czechosłowackiego wywiadu zagranicznego, który okazał się jednym z najważniejszych instrumentów kształtujących politykę zagraniczną Czechosłowacji w ramach bloku wschodniego. Rumuński historyk Cosmin Budeancă swoje rozważania poświęcił bp. Albertowi Kleinowi, a szczególnie jego roli w powstrzymaniu emigracji duchowieństwa ewangelickiego z Rumunii. Katarzyna Jarkiewicz podjęła niezwykle trudny i w zasadzie nieporuszany w naszej historiografii temat stanowiska środowiska medycznego wobec problemu aborcji w kontekście relacji tego środowiska z Kościołem katolickim w czasie Wielkiej Nowenny. Dział „Varia" wieńczą: tekst Ryszarda Gryza dotyczący pacyfikacji społecznych inicjatyw budownictwa sakralnego przez władze Polski „ludowej" na przykładzie Szklar oraz analiza Filipa Gańczak poświęcona agenturze Stasi funkcjonującej w PRL w okresie „karnawału Solidarności". Politykom koncesjonowanych organizacji katolickich epoki PRL poświęca swój tekst Piotr Gotowiecki. Odtwarza zasadnicze założenia myśli politycznej przywołanych środowisk, przypomina czołowe osoby i tytułu prasowe, przygląda się ich ewolucji w latach 1939–1990. Jacek Czaputowicz, ze swej dzisiejszej perspektywy uznanego badacza stosunków międzynarodowych, powraca do początków swojej publicznej aktywności i twardo upomina się o docenienie historycznego dorobku współtworzonego przezeń Ruchu „Wolność i Pokój".

W dziale „Dokumenty" znalazły się dwa ważne źródła. Pierwsze z nich, opracowane przez Mirosława Szumiłę, to dokumenty pochodzące z sowieckich archiwów, a dotyczące sporów w kierownictwie PZPR w 1969 r., będących swoistym preludium do pozbawienia władzy Władysława Gomułki. Drugi z materiałów źródłowych to list jezuity o. Stanisława Wawryna do prymasa Wyszyńskiego w sprawie możliwości przyznania Episkopatowi Polski Pokojowej Nagrody Nobla za wystosowanie orędzia do biskupów niemieckich (w opracowaniu Bartłomieja Noszczaka).

Treść numeru uzupełniają trzy recenzje, przygotowane przez: Przemysława Benkena, Rafała Łatkę i Michała Przeperskiego oraz sprawozdania z trzech ogólnopolskich konferencji naukowych, które odbyły się w 2017 r.: „Sprzeczne narracje" (autorstwa Roberta Spałka); „Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981" (w opracowaniu Rafała Łatki); „Quo vadis Europo?" (autorstwa Patryka Pleskota).

- **„Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej"**

Miesięcznik popularnonaukowy poświęcony najnowszej historii Polski. Na łamach „Biuletynu IPN" publikowane były rozmowy z historykami, świadkami historii, artykuły pracowników IPN i autorów zewnętrznych, dokumenty i zdjęcia (wraz z omówieniem).

Ponadto w czasopiśmie umieszczane były informacje o organizowanych przez Instytut wystawach i akcjach, najważniejszych przedsięwzięciach badawczych i edukacyjnych oraz najnowszych publikacjach. W 2017 r. ukazało się dziesięć numerów „Biuletynu IPN", w tym dwa podwójne (pojedyncze o objętości 160 stron, podwójne – 200 stron). Do każdego numeru dołączony był dodatek w postaci płyt DVD. Nakład czasopisma wynosił 15 000 egzemplarzy, z czego ponad 5000 trafiało do szkół ponadgimnazjalnych i zainteresowanych gimnazjów, jako pomoc dla nauczycieli, a także do wybranych instytucji (szczególnie bibliotek, placówek naukowych i ośrodków kształcenia nauczycieli). „Biuletyn IPN" był również wysyłany do mediów. W wolnej sprzedaży pismo można było nabyć w sieciach salonów EMPiK, w placówkach Poczty Polskiej, w księgarni internetowej poczytaj.pl oraz we wszystkich punktach sprzedaży IPN.

- **„Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989"**

Głównym celem pisma jest pogłębienie, skoordynowanie oraz upowszechnienie prac badawczych dotyczących aparatu represji w PRL: Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN, Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego, Ministerstwa

Spraw Wewnętrznych, wojskowych i granicznych, służb specjalnych, służb więziennych, Milicji Obywatelskiej, sądownictwa i prokuratury oraz jednostek paramilitarnych. Pismo podzielone jest na kilka działów obejmujących: struktury, artykuły, biogramy i recenzje. W 2017 r. ukazał się numer 14. pisma datowany na 2016 r. W dziale „Struktury" zawarto artykuły dotyczące różnych aspektów funkcjonowania komunistycznego aparatu represji w latach 1944–1989. Wśród nich są teksty poświęcone kadrom aparatu bezpieczeństwa w województwie opolskim, reorganizacjom gdańskiego aparatu bezpieczeństwa, wywiadowi wojskowemu PRL na przykładzie jednostki JW 3362, a także przeobrażeniom strukturalno-organizacyjnym i kadrowym SB w województwie bydgoskim. W dziele „Artykuły" zostały umieszczone artykuły poświęcone postaci kpt. Stanisława Szymonika, szyfranta Stałego Przedstawicielstwa PRL przy ONZ, działalności denuncjatorskiej Jana Lewiarza, działalności SB wobec s. Orencji (Ireny Imbery) ze Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego w Krakowie, działalności Jana Ilnickiego – agenta Abwehry, a w PRL tajnego współpracownika SB, duchownym diecezji wrocławskiej Kościoła ewangelicko-augsburskiego uwikłanym we współpracę z organami państwa, roli i funkcjonowaniu agentury aparatu bezpieczeństwa w środowisku mniejszości litewskiej, próbie odpowiedzi na pytanie, czy Mendel Tanencapf był prześladowcą, czy ofiarą organów państwa oraz tekst opisujący losy księdza Hawrila Kostelnyka i jego współpracy z NKWD. Ostatnią część pisma stanowią trzy recenzje prac dotyczących represji wobec żołnierzy batalionu Armii Krajowej „Zośka", opisu Ośrodka Odosobnienia w Grodkowie i Informacji Wojska Polskiego z lat 1943–1957. Od 2012 r. pismo jest wzbogacone o spis treści i streszczenie artykułów w języku angielskim. W 2015 r. czasopismo otrzymało 4 punkty na liście ministerialnej (lista „B").

- **„CzasyPismo. O historii Górnego Śląska"**

„CzasyPismo" to projekt Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Katowicach – półrocznik, którego zadaniem jest popularyzowanie badań historycznych nad XX-wiecznymi dziejami Górnego Śląska i obszarów sąsiednich. W roku sprawozdawczym ukazał się jeden tom, którego tematem przewodnim jest służba zdrowia na Górnym Śląsku w XX w. Numer zawiera wywiad z prezesem Śląskiej Izby Lekarskiej Jackiem Kozakiewiczem o strategiach upamiętniania historii medycyny w regionie, relacje kilku wybitnych, nieżyjących lekarzy, m.in. Bożeny Hager-Małeckiej z przełomowych lat 1956 i 1980/1981, relacje z I wojny światowej, lat międzywojennych, dramatycznego 1945 r., z pacyfikacji kopalni „Wujek" i jednego z najbardziej przełomowych wydarzeń – jednego z pierwszych przeszczepów serca przeprowadzonego w 1985 r. przez zespół pod kierunkiem Zbigniewa Religi. Poza tematyką medyczną poruszanych jest wiele innych wątków. Jednym z nich jest miasto Katowice pokazane przez kolekcje zdjęć z wizyty w prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego w 1929 r. Zawarty jest także obszerny wybór ikonografii poświęconej osiedlu Koszutka oraz ciekawym artefaktom związanym z okresem, gdy Katowice nosiły nazwę Stalinogród. Są też artykuły poruszające kwestie wojny i okupacji, początków władzy „ludowej" oraz funkcjonowania aparatu represji PRL. Jak zwykle artykułom naukowców towarzyszą teksty źródłowe i relacje świadków. Numer jest różnorodny, wiele poruszonych w nim wątków pojawia się po raz pierwszy w dyskursie publicznym.

- **„Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej"**

Periodyk, wydawany od 2008 r., służy prezentowaniu zagadnień dotyczących szeroko rozumianej archiwistyki w kontekście funkcjonowania archiwum IPN i charakteru zgromadzonego w nim zasobu. Na łamach pisma publikowane są informacje dotyczące różnych aspektów aktywności archiwum Instytutu i materiałów archiwalnych dotyczących dziejów najnowszych. Ważne miejsce zajmuje też popularyzacja zgromadzonego przez IPN zasobu poprzez krytyczne omówienia oraz edycje najciekawszych dokumentów archiwalnych. Formuła pisma umożliwia zamieszczanie na jego łamach prac przygotowanych przez badaczy z innych ośrodków naukowych i archiwów, ko-

rzystających z zasobu IPN lub też pragnących włączyć się w naukową debatę o kwestiach archiwalnych.

Periodyk znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW (obecnie ma 6 punktów na ministerialnej liście „B"). Figuruje także w międzynarodowej bazie indeksacyjnej IC Journals Master List, w liście referencyjnej czasopism ERIH Plus oraz w bazach bibliograficznych BazHum i CEJSH. Czasopismo przeszło także z powodzeniem skomplikowany proces ewaluacji dla bazy SCOPUS, prowadzonej przez wydawnictwo Elsevier, która jest jedną z największych baz zawierających informacje o opublikowanych pracach naukowych w skali całego świata. Zauważalny jest też coraz szerszy krąg odbiorców czasopisma, a zainteresowanie współpracą z redakcją zgłaszają kolejne polskie i zagraniczne środowiska naukowe. Redaktorem naczelnym czasopisma od 2008 r. jest dr Jerzy Bednarek, a w skład redakcji wchodzą: dr Paweł Perzyna (sekretarz), dr hab. Tomasz Balbus, dr Bartłomiej Noszczak, dr Rafał Leśkiewicz i Rafał Dyrcz.

W 2017 r. ukazał się IX tom pisma. Opublikowano w nim łącznie 18 tekstów w podziale na siedem działów tematycznych. W pierwszym dziale „Archiwum" zamieszczono dwa artykuły: o roli Archiwum IPN w opracowaniu zbiorów Studium Polski Podziemnej w Londynie w latach 2013–2015 oraz o obiegu dokumentacji związanej z przygotowywaniem postępowań lustracyjnych na przykładzie Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN w Poznaniu. Następny dział „Zasób archiwalny" otwiera tekst dotyczący archiwaliów wytworzonych przez Ligę Kobiet Polskich działającą w warszawskich organach bezpieczeństwa i przechowywanych w Archiwum IPN w Warszawie. Kolejny artykuł został poświęcony charakterystyce działalności Wincentego Brockiego, którego przedwojenne dossier odnaleziono w zasobie archiwalnym IPN. W dziale „Archiwa na świecie" zamieszczono trzy teksty: o filmach instruktażowych i promocyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czechosłowacji w zbiorach Archiwum Służb Specjalnych; o materiałach audiowizualnych zachowanych po Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego NRD oraz tekst o zbiorach audiowizualnych znajdujących się w Słowackim Instytucie Pamięci Narodu. Kolejny dział pisma został poświęcony problematyce historyczno-ustrojowej. Zawiera teksty dotyczące: sytuacji Konsulatu Generalnego II Rzeczypospolitej w Kijowie w 1939 r.; porucznika Czesława Pawłowskiego – ocalonego jeńca ze Starobielska, a także na temat działań SB wobec tzw. wideorewolucji w Polsce z końca lat osiemdziesiątych. W stałym dziale „Dokumenty" opublikowano trzy ciekawe edycje materiałów archiwalnych: Instrukcję pracy operacyjnej z listopada 1931 r. w sprawie zwalczania akcji wywrotowej w wojsku na obszarze Dowództwa Okręgu Korpusu nr I w Warszawie; materiały dotyczące rozpracowania i likwidacja oddziału Stanisława Orłowskiego „Pioruna" oraz sprawozdanie oficera Zarządu II Zwiadowczego WOP w sprawie zasad współpracy Wojsk Ochrony Pogranicza i Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w latach 1954–1956. W omawianym tomie zamieszczono ponadto jeden artykuł recenzyjny oraz trzy sprawozdania z konferencji naukowych dotyczących problematyki archiwalnej.

6.8.2. Nagrody dla publikacji IPN

Publikacje IPN zostały zauważone i uhonorowane następującymi nagrodami:

Nagroda im. Tomasza Strzembosza dla najlepszej książki o historii najnowszej Polski dr Justyna Dudek, *Marian Gołębiewski (1911–1996). Żołnierz, opozycjonista, emigrant, IPN*, Lublin 2016.

XVIII Kościerskie Targi Książki Kaszubskiej i Pomorskiej „COSTERINA 2017"
Główna nagroda w kategorii opracowania naukowe i eseje:
Daniel Czerwiński, *Pierwsza dekada. Aparat bezpieczeństwa w województwie gdańskim w latach 1945–1956*, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku.

Książki nominowane:

Nagroda Historyczna POLITYKI 2017

Nominacja dla publikacji w dziale pamiętników i wspomnień:

- Stanisław Leszczyński, *Uwikłanie. Wspomnienia z Podola 1939–1945*, oprac. Tomasz Bereza, Rzeszów 2016.

W dziale wydawnictw źródłowych:

- *Listy z Dachau. Gustaw Morcinek do siostry Teresy Morcinek*, wstęp i opracowanie Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Lucyna Sadzikowska, Katowice 2016.

Książka Historyczna Roku o nagrodę im. Oskara Haleckiego

Nominacje w kategorii „Najlepsza książka naukowa poświęcona dziejom Polski i Polaków w XX wieku":

- Martyna Grądzka-Rejak, *Kobieta żydowska w okupowanym Krakowie (1939–1945)*, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie, Wydawnictwo Wysoki Zamek
- Piotr H. Kosicki, *Personalizm po polsku. Francuskie korzenie polskiej inteligencji katolickiej*
- Justyna Dudek, *Marian Gołębiewski (1911–1996). Żołnierz, opozycjonista, emigrant*, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Lublinie
- *Pod znakiem Króla Daniela. OUN-B i UPA na Lubelszczyźnie 1944–1950*, red. Mariusz Zajączkowski, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Lublinie

Nominacja do Nagrody Historycznej Moczarskiego 2017

Piotr H. Kosicki, *Personalizm po polsku. Francuskie korzenie polskiej inteligencji katolickiej*, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Warszawie

Nominacja do nagrody Lubuski Wawrzyn Naukowy 2017

Rafał Reczek, *Pielgrzymowanie w PRL na przykładzie pieszych pielgrzymek Duszpasterstwa Rolników Diecezji Gorzowskiej z Klenicy do Częstochowy w latach 1984–1989*, Poznań 2016.

6.8.3. Dystrybucja wydawnictw

Sprzedaż wydawnictw IPN odbywała się na podstawie Zarządzenia nr 6/17 z 27 stycznia 2017 r. Sprzedaż wydawnictw IPN w Centrali prowadzi Wydział Upowszechniania Wydawnictwa IPN w trzech punktach w Warszawie: na ul. Wołoskiej 7, w Księgarni w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia" na ul. Marszałkowskiej 21/25, Księgarni w Domu Polonii przy ul. Krakowskie Przedmieście 5, a także w punktach sprzedaży stworzonych we wszystkich oddziałach IPN. W 2017 r. IPN sprzedał 84 481 egz. publikacji centralnych i oddziałowych o łącznej wartości 1 067 112,35 zł. Publikacje IPN można też nabywać na targach książki i kiermaszach. Instytut uczestniczył w następujących imprezach: The London Book Fair (14–16 marca); XXIII Targi Książki Katolickiej (30 marca – 2 kwietnia); VI Targi Książki w Białymstoku (21–23 kwietnia); VII Warszawskie Targi Książki (18–21 maja); II Bytomskie Targi Książki „Rozetta" (10–11 czerwca); VIII Cieszanów Rock Festiwal (17–20 sierpnia); 28. Międzynarodowy Festiwal Komiksu i Gier w Łodzi (15–17 września); Salon Książki Historycznej Audytorium Maximum w Krakowie (12–14 października); XXI Międzynarodowe Targi Książki w Krakowie (26–29 października); 3. Śląskie Targi Książki (10–12 listopada); VII Salon Ciekawej Książki w Łodzi (24–26 listopada); Warsaw Comic Con Ptak Warsaw Expo w Warszawie (24–26 listopada); XXVI Targi Książki Historycznej (30 listopada – 3 grudnia); 26. Wrocławskie Targi Dobrych Książek (30 listopada – 3 grudnia). Nakład czasopisma „Biuletyn IPN" wynosił 15 000 egzemplarzy, sprzedaż kształtowała się w granicach 4000–6000 egz. Czasopismo bezpłatnie docierało do ponad 5 tys. odbiorców w całym kraju oraz za granicą. Trafiało do: ok. 1300 nauczycieli w szkołach ponadgimnazjalnych, 218 gim-

nazjalnych, 599 bibliotek i ośrodków doskonalenia nauczycieli oraz innych placówek oświatowych. Aby dotrzeć z ofertą Instytutu do zainteresowanych, prowadzone są liczne działania promocyjne: kampanie reklamowe outdoorowe w miastach: Warszawa, Kraków, Poznań, Toruń, Łódź, Trójmiasto; poza tym słupy, CLP (tramwaje, autobusy, reklama LCD w Metrze Warszawskim), LCD Cepelia Centrum Warszawy oraz LCD Domy Centrum; reklamy outdoor stałe: reklama Księgarni IPN przed Domem Polonii w Warszawie, ul. Krakowskie Przedmieście 64, placówki Poczty Polskiej; spoty reklamowe aktualizowane co miesiąc na telewizorach IPN Warszawa, Gdańsk, a od 2018 r. również w Bibliotece Polskiej POSK w Londynie. Raz do roku przygotowywany jest katalog publikacji IPN, który jest uzupełniany drukowanymi dodatkowo wkładkami zawierającymi opisy nowości, które ukazały się już po wydrukowaniu katalogu.

Ważnym elementem promocji książki są również spotkania autorskie. Najważniejsze z nich dotyczyły książek: 31 maja 2017 r. – Józef Maria Ruszar *Czerwone pająki. Dziennik Żołnierza LWP*; 22 lipca 2017 r. – album *Generał Józef Haller 1873–1960*; 26 września 2017 r. – album *Anna Walentynowicz 1929–2010*; 27 października 2017 r. – Mariusz Bechta, Wojciech Muszyński *Przeciwko Pax Sovietica. Narodowe Zjednoczenia Wojskowe i struktury polityczne ruchu narodowego wobec reżimu komunistycznego 1944–1956*; 29 listopada 2017 r. – Filip Gańczak *Polski nie oddamy. Władze NRD wobec wydarzeń w PRL 1980–1981*; 6 grudnia 2017 r. – *Kresowe rezydencje. Zamki, pałace i dwory na dawnych ziemiach wschodnich II RP*; 8 grudnia 2017 r. – Ihor Iliuszyn *ZSRR wobec ukraińsko-polskiego konfliktu narodowościowego na Ukrainie Zachodniej w latach 1939–1947*. Publikacje wydane przez Wydawnictwo IPN są prezentowane przede wszystkim w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia". Coraz liczniejsze są również recenzje naszych publikacji w prasie, głównie w tygodnikach i miesięcznikach.

Ponadto Instytut prowadzi liczne akcje rozdawnicze. 2 czerwca 2017 r. z Warszawy do polskich szkół i bibliotek na Litwie wyruszyły trzy samochody pełne książek i albumów, gier oraz puzzli edukacyjnych. Z inicjatywą zorganizowania takiego transportu wystąpił Prezes IPN dr Jarosław Szarek po rozmowie z polskim ambasadorem w Wilnie Jarosławem Czubińskim. Na Litwę wysłano m.in. „Biuletyny IPN", albumy: *Ku Ostrej Bramie* autorstwa Pawła Rokickiego oraz *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948* autorstwa Jacka Pawłowicza, publikacje z serii „Patroni naszych ulic", książkę o żołnierzach wyklętych pod red. Kazimierza Krajewskiego i Tomasza Łabuszewskiego – *Wyklęci 1944–1963* oraz publikację *Sowiecki aparat represji wobec litewskiego i polskiego podziemia 1944–1945*. 18 października 2017 r. z magazynu Instytutu zostało wydane 820 egz. publikacji i gier dla Konsulatu Generalnego RP w Winnicy na Ukrainie. Znalazły się wśród nich *Polska – zarys dziejów*, *Od niepodległości do niepodległości*, *Ku Ostrej Bramie*, oraz gry: *Polak Mały*, *Awans* i *ZnajZnak*. Całość trafiła do szkół i bibliotek polskich w okręgu podlegającemu Konsulatowi. W ciągu całego 2017 r. wysłano 70 763 egz. książek, 9296 sztuk gier, 51 106 egz. miesięcznika „Biuletyn IPN", 1979 pozostałych periodyków. Wśród odbiorców znajdują się kancelaria Prezydenta RP, MSZ, MON, zakony, domy dziecka, szkoły i inne placówki kultury.

7. Poszukiwania i identyfikacja

Biuro Poszukiwań i Identyfikacji w ramach ustawowych zadań mających na celu poszukiwanie miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 do 31 lipca 1990 r., realizuje działania badawczo-historyczne, poszukiwawcze oraz identyfikacyjne.

7.1. Badania historyczne

BPiI prowadzi badania naukowe zmierzające do ustalenia okoliczności śmierci ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu i wytypowania miejsca ich pochówku celem przeprowadzenia prac poszukiwawczych. Badania historyczne prowadzone są na bazie:

– kwerend wykonywanych w zasobie archiwalnym IPN, Wojskowego Biura Historycznego, Polskiego Czerwonego Krzyża, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz w zbiorach archiwalnych innych podmiotów publicznych i prywatnych, w tym podmiotów zagranicznych;

– gromadzenia i analizy relacji świadków;

– poszukiwania i opracowywania dokumentacji historycznej.

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji zarejestrowano 348 nowych spraw badawczo-historycznych, kontynuowano również badania rozpoczęte w poprzednim roku. Badania historyczne prowadzone są przez Wydział Dokumentacji i Analiz w centrali, pracowników pionu poszukiwań i identyfikacji w oddziałach oraz Wydział Kresowy. Warto podkreślić, że do BPiI w 2017 r. wpłynęła liczna korespondencja wykraczająca poza zakres spraw badawczych, wymagająca również podjęcia działań i dokonania ustaleń. Poniżej zostały wymienione najważniejsze sprawy będące w roku sprawozdawczym przedmiotem prac historyków Biura Poszukiwań i Identyfikacji oraz oddziałowych jednostek.

Wydział Dokumentacji i Analiz

W 2017 r. w Wydziale Dokumentacji i Analiz zarejestrowano 92 sprawy badawczo-historyczne. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Wydział oprócz spraw własnych koordynuje również prace badawcze pracowników pionu w oddziałach. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierza Andrzeja Pietraszewskiego, który przebywał w obozach kozielskim i juchnowskim, a następnie wstąpił 3 września 1941 r. do Armii Polskiej;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku Jana Pacha, więźnia obozu koncentracyjnego w Dachau, Mauthausen i filii obozu w Ebensee;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku pięciu partyzantów z oddziału Mieczysława Dziemieszkiewicza „Roja”, zabitych podczas obławy zorganizowanej 23 czerwca 1950 r. przez funkcjonariuszy UB i KBW w Popowie Borowym;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku na terenie parafii rzymskokatolickiej w Wierzbicy partyzantów zamordowanych w czasie II wojny światowej przez hitlerowców w okolicach Wierzbicy;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku na terenie byłego obozu pracy NKWD i UB w Krzesimowie (woj. lubelskie) w tzw. Dolinie Krzyży żołnierzy podziemia niepodległościowego, więźniów tegoż obozu w latach 1944–1946;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku żołnierzy podziemia niepodległościowego skazanych na karę śmierci przez Sąd Polowy 2. Armii Wojska Polskiego w Kąkolewnicy w latach 1944–1945;

– badania historyczne dotyczące miejsca pochówku więźniów Aussenarbeitslager Praust bei Danzig w Pruszczu Gdańskim, który był podobozem KL Stutthof;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku czterech żołnierzy 4. Samodzielnego Zapasowego Pułku Kawalerii, którzy zostali zamordowani przez członków UPA w marcu 1945 r.;

– badania historyczne dotyczące działalności i ofiar obozu NKWD w Ciechanowie;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku 50 Polek w zbiorowej mogile w Neubrandenburg, gdzie znajdowała się filia KL Ravensbrück.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Białymstoku

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Białymstoku zarejestrowano 58 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także badania rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku Adama Franciszka Witkowskiego, członka oddziału o proweniencji powinowskiej, zabitego w 1952 r. przez funkcjonariuszy UB i KBW podczas obławy – kontynuacja sprawy z ubiegłego roku;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku we wsi Pruszanka-Baranki Witolda Godzisza „Radio" – żołnierza 5., a następnie 6. Wileńskiej Brygady AK;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań miejsca pochówku Jana Sztomberskiego, straconego w marcu 1946 r. wraz z 20 innymi osobami w pobliżu miejscowości Guty-Bujno w egzekucji wykonanej na mocy wyroku Wydziału Doraźnego Sądu Okręgowego w Siedlcach, który zapadł na Sesji Wyjazdowej w Ostrowi Mazowieckiej;

– badania historyczne dotyczące domniemanego miejsca pochówku Zygmunta i Lucjana Marchelów, żołnierzy NZW rozstrzelanych w 1946 r. na mocy wyroku sądowego w miejscowości Wojtkowice-Glinna;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku Czesława Łoszewskiego śmiertelnie postrzelonego podczas próby aresztowania w kwietniu 1952 r.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Gdańsku

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Gdańsku zarejestrowano 15 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku por. Józefa Dambka, dowódcy Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski" – kontynuacja sprawy z ubiegłego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku Zdzisława Badochy „Żelaznego"– kontynuacja sprawy z ubiegłego roku;

– badania historyczne dotyczące ekshumacji z podwórka siedziby UB w Elblągu, które odbyły się w lipcu 1951 r., szczątki ludzkie zostały pochowane na cmentarzu Agrykola w Elblągu w nieokreślonym miejscu – kontynuacja sprawy z ubiegłego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku Józefa Kunikowskiego, aresztowanego w Wejherowie przez NKWD i osadzonego najprawdopodobniej w obozie w miejscowości Czarne (teren byłego Stalagu II B Hammerstein);

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku Jana Kromera, aresztowanego przez NKWD w marcu 1945 r.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Delegatura IPN w Bydgoszczy

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Delegaturze IPN w Bydgoszczy zarejestrowano pięć spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych to:

– badania historyczne dotyczące kwatery więziennej 3/2 na cmentarzu przy ul. Kcyńskiej: poszukiwanie miejsc pochówków rozstrzelanych w więzieniu na Wałach Jagiellońskich w Bydgoszczy na mocy wyroków sądowych w 1946 r. oraz Władysława Bieleckiego „Mikołaja", żołnierza Okręgu Lubelskiego WiN, straconego w 1952 r.; poszukiwanie mogiły Władysława Tometczaka, więźnia politycznego okresu stalinowskiego, zmarłego w więzieniu w Potulicach, potajemnie pochowanego w Bydgoszczy;

– badania historyczne dotyczące ustalenia okoliczności śmierci i miejsca pochówku Marii Turowskiej zamordowanej przez żołnierzy sowieckich w lutym 1945 r. w Przepałkowie, pow. Sępólno Krajeńskie;

– badania historyczne dotyczące ustalenia lokalizacji zlikwidowanego w latach pięćdziesiątych cmentarza więziennego przy Centralnym Więzieniu Karnym w Fordonie, poszukiwanie miejsca pochówku Zofii Wiśniewskiej i Marii Wandy Kostrzewskiej skazanych za współpracę z podziemiem niepodległościowym i zmarłych w fordońskim więzieniu;

– badania historyczne dotyczące tzw. Doliny Śmierci w Fordonie, miejsca masowych egzekucji Polaków jesienią 1939 r.;

– badania historyczne dotyczące okoliczności śmierci Juliusza Powęskiego, żołnierza NSZ, więźnia politycznego z Koronowa.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Katowicach

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Katowicach zarejestrowano 37 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego na cmentarzu w Katowicach-Panewnikach – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego w lesie Kamieniec w Ogrodzonej – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące domniemanych miejsc pochówku na terenie przyległym do dawnego gmachu Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa w Bielsku-Białej przy ul. Krasińskiego;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku co najmniej 8 żołnierzy i współpracowników Narodowej Organizacji Wojskowej – Komendy Powiatowej w Cieszynie skazanych w dwóch cieszyńskich procesach i straconych 2 sierpnia 1946 r. i 31 grudnia 1946 r.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Krakowie

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Krakowie zarejestrowano 66 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące mogiły zbiorowej żołnierzy polskich z 1939 r. na terenie Lipnicy Wielkiej;

– badania historyczne dotyczące poszukiwań grobu (miejsca złożenia prochów) św. Maksymiliana Marii Kolbego na terenie obozu KL Auschwitz-Birkenau;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku dwóch partyzantów powojennego podziemia niepodległościowego Kajetana Samborskiego „Teściowej" i Zbigniewa Zarębskiego „Kanciarza";

– badania historyczne domniemanego grobu partyzanta Jana Borka „Jastrzębia", który zginął pod Leskowcem w 1946 r.

Oddziałowe Biuro Poszukiwań i Identyfikacji w Lublinie

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Lublinie zarejestrowano 57 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące ustalenia indywidualnych i zbiorowych miejsc pochówków przeszło 400 osób straconych i zmarłych w więzieniu na Zamku w Lublinie w latach 1944–1954 oraz poległych w operacjach przeciwpartyzanckich na Lubelszczyźnie, pogrzebanych na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. Unickiej w Lublinie;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku Edwarda Taraszkiewicza „Żelaznego", Stanisława Torbicza „Kazika" i Teodora Kaszczuka, poległych 6 października 1951 r. w obławie grupy operacyjnej UB-KBW w kolonii Zbereże-Popówka, pow. Włodawa;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku Józefa i Stanisława Waręckich, żołnierzy Obwodu AK Krasnystaw, zamordowanych 1 grudnia 1944 r. na mocy wyroku Wojskowego Sądu Garnizonowego w Lublinie na sesji wyjazdowej w Krasnymstawie;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc relokacji zwłok i tajnych pochówków żołnierzy podziemia niepodległościowego, poległych w czasie operacji antypartyzanckich w powiatach: hrubieszowskim, kraśnickim, lubelskim, lubartowskim, łukowskim, włodawskim i zamojskim;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku mjr. Stanisława Basaja „Rysia", dowódcy oddziału partyzanckiego BCh, zamordowanego pod koniec marca 1945 r. najprawdopodobniej w m. Liski, pow. Hrubieszów, przez członków UPA;

– badania historyczne dotyczące ustalenia indywidualnych i zbiorowych miejsc pochówków osób straconych i zmarłych w więzieniu w Radomiu w latach 1945–1956 oraz poległych w czasie operacji przeciwpartyzanckich, pogrzebanych na terenie cmentarza rzymskokatolickiego przy ul. Limanowskiego w Radomiu.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Łodzi

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Łodzi zarejestrowano 34 sprawy badawczo-historyczne. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące tajnych pochówków ofiar terroru komunistycznego na cmentarzu rzymskokatolickim pw. św. Wincentego à Paulo przy ul. Smutnej na Dołach w Łodzi. Poszukiwano m.in. szczątków więźniów zamordowanych na mocy wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi: Stanisława Dolewskiego i Michała Wojtczaka „Zbigniewa";

– badania historyczne dotyczące potencjalnych miejsc pochówków żołnierzy drugiej konspiracji na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. 3 Maja w Wieluniu, wśród nich prawdopodobnie żołnierzy KWP: Stanisława Gibka „Piekarza", Mieczysława Olejnika „Szarego" oraz Leona Tomiczka i Stanisława Sobczaka z oddziału Stanisława Panka „Rudego";

– badania historyczne dotyczące grobu nieznanego partyzanta na cmentarzu parafialnym w Bęczkowicach, które może być prawdopodobnym miejscem pochówku Tadeusza Bartosiaka „Wilka" – członka Organizacji Bojowej PPS, żołnierza AK i KWP, dowódcy oddziałów partyzanckich „Grom" i „Błyskawica", który zginął 10 stycznia 1947 r. w walce z grupą operacyjną UB pod Przedborzem;

– badania historyczne dotyczące potencjalnych miejsc pochówków żołnierzy podziemia niepodległościowego na terenie dawnego aresztu w budynku Muzeum Regionalnego w Radomsku;

– badania historyczne dotyczące potencjalnych pochówków ofiar terroru komunistycznego w budynku Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 w Piotrkowie Trybunalskim – dawnej siedziby Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Poznaniu

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Poznaniu zarejestrowano siedem spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku kpt. Aleksandra Zarzeczańskiego, żołnierza 17. Pułku Piechoty aresztowanego przez Oddział Informacji Wojskowej przy 5. Saskiej Dywizji Piechoty w Międzyrzeczu i zabitego 10 czerwca 1946 r. – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku Franciszka Wierzbowskiego zmarłego w obozie w Świecku w grudniu 1941 r. – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące pochówku ofiar obozu NKWD mieszczącego się w Poznaniu na terenie obecnego Parku Heweliusza;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku więźniów zmarłych w Zakładzie Karnym w Rawiczu;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsca pochówku na terenie Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu przy ul. Niegolewskiego – Zbigniewa Purka „Jastrzębia", żołnierza AK z oddziału krypt. „Zielony Trójkąt" Leona Wesołowskiego ps. „Wichura" oraz 22 innych zamordowanych osób skazanych 10 grudnia 1945 r. na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Okręgowego w Poznaniu;

– badania historyczne dotyczące szczątków ludzkich odnalezionych na terenie aresztu w Lesznie.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Rzeszowie

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Rzeszowie zarejestrowano 43 sprawy badawczo-historyczne. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc ukrycia zwłok ofiar obozu NKWD w Trzebusce (Las Turzański) – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc ukrycia zwłok ofiar obozu NKWD w Żabnie;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc ukrycia zwłok ofiar nacjonalistów ukraińskich w okolicach Jawornika Ruskiego oraz grobów żołnierzy poległych w tym rejonie w 1939 r. – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca ukrycia zwłok żołnierzy WP poległych w 1945 r. w rejonie wsi Berendowice–Koniusza z rąk UPA – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na cmentarzach w Rzeszowie miejsc ukrycia zwłok ofiar zbrodni komunistycznych – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN w Szczecinie

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN w Szczecinie zarejestrowano 10 spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku w Bornem Sulinowie znanych z imienia i nazwiska polskich jeńców wojennych, uczestników wojny obronnej w 1939 r. – kontynuacja sprawy z 2016 r.;

– badania historyczne dotyczące ustalenia miejsc pochówku na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie ofiar „mordów sądowych" dokonanych na mocy wyroków komunistycznego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie w latach 1946–1955;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc pochówku polskich kobiet i dzieci na terenie dawnego niemieckiego ośrodka Lebensborn, obecnie uzdrowiska w Połczynie-Zdroju – kontynuacja sprawy z ubiegłego roku.

Wieloosobowe stanowisko ds. poszukiwań i identyfikacji Oddział IPN we Wrocławiu

W 2017 r. w pionie poszukiwań i identyfikacji w Oddziale IPN we Wrocławiu zarejestrowano pięć spraw badawczo-historycznych. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsc pochówku na cmentarzu parafialnym w Wieluniu żołnierzy KWP – ofiar działalności funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Wieluniu; sprawa prowadzona wspólnie z pracownikiem wieloosobowego stanowiska ds. poszukiwań i identyfikacji w Łodzi;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku żołnierza AK Piotra Jesienia, byłego komendanta MO z Przystani zamordowanego przez funkcjonariuszy PUBP w Oleśnie – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku żołnierza września 1939 r., więźnia Rawicza, Teofila Wróblewskiego zabitego przez hitlerowców w styczniu 1945 r. w Górze Śląskiej;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania miejsca pochówku Józefa Szczygła funkcjonariusza MO zabitego 14 lutego 1946 r. w okolicach Trzebnicy przez nieznanych sprawców.

Wydział Kresowy

W 2017 r. w Wydziale Kresowym zarejestrowano 11 spraw badawczo-historycznych dotyczących ustalenia miejsc pochówku ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu za wschodnią granicą Polski. Kontynuowano także prace rozpoczęte w poprzednim roku. Najważniejsze z prowadzonych spraw to:

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Ukrainy miejsca spoczynku legionistów poległych w bitwach na terenie Wołynia w latach 1915–1916, tj. w Jabłonkach, gdzie znajdują się pochówki żołnierzy 2. Brygady Legionów pochowanych po bitwie pod Kuklami 22 października 1915 r., oraz w Polskiej Górze (Kostiuchnówka), gdzie znajdują się miejsca pochówku 40 polskich żołnierzy; badania połączone były z wyjazdem na Ukrainę i rekonesansem terenowym – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Ukrainy miejsc pochówku żołnierzy poległych w obronie Lwowa we wrześniu 1939 r., m.in. Lwów – Hołosko Wielkie, Lwów – Zboiska, Lwów i okolice, okolice Stanisławowa, Lwów – Cmentarz Łyczakowski, Iwano-Frankowe, trakt między Mościskami i Lipnikami, Sądowa Wisznia, Szkło, Gródek Jagielloński, Czarnokońce, Stanisłówka/Stanisławówka; badania połączone były z wyjazdem na Ukrainę i rekonesansem terenowym – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Ukrainy grobów żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza poległych w 1939 r. w obronie granicy wschodniej i na szlaku bojowym, m.in. w miejscowości Tynne i Dąbrowica; badania połączone z wyjazdem na Ukrainę i rekonesansem terenowym – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Ukrainy grobów ofiar rzezi wołyńskiej z 1943 r., m.in. Ostrówki, Wola Ostrowiecka, Kolonia Gaj, Kolonia Sucha Łoza, Skalenica, Holendry Swierżowskie, Orzeszyna; badania połączone z wyjazdem na Ukrainę i rekonesansem terenowym – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi grobu żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza ze strażnicy „Pohost" wchodzącej w skład kompani granicznej KOP „Dołhinów" batalionu „Budsław" Pułku „Wilejka", poległych we wrześniu 1939 r.;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi grobu żołnierzy KOP poległych we wrześniu 1939 r. przy strażnicy – Pułk KOP „Głębokie", Batalion KOP „Łużki", Kompania graniczna KOP „Ćwiecino", 1. Strażnica KOP „Czerepy";

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi grobu żołnierzy KOP poległych we wrześniu 1939 r. przy strażnicy Brygada KOP „Polesie", Batalion „Sienkiewicze", 2. Kompania Graniczna „Grabów", Strażnica „Jaśkowicze";

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi grobu żołnierzy poległych we wrześniu 1939 r. podczas obrony Kanału Augustowskiego, gdzie walczyły pułki Brygady Kawalerii Rezerwowej „Wołkowysk" pod dowództwem gen. Wacława Przeździeckiego, w okolicach miejscowości Kalety;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi grobu żołnierzy AK z placówki Delatycze poległych w 1944 r. w okolicach miejscowości Czereszla (Stanisława Horoszko, Wacława Jakuba, N.N. Jeżykowskiego, Ludwika Majchera, Leona Podboreckiego, Jana Witkowskiego);

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi mogiły żołnierza AK Samoobrony Ziemi Wileńskiej Oddziałów „Tura" i „Groma" poległego w walce z NKWD 9 lutego 1945 r., w okolicach miejscowości Kaszyce;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Białorusi zbiorowej mogiły żołnierzy AK z wysłanych patroli z oddziału „Kuny", pomordowanych przez Grupę Operacyjną NKWD w okolicach miejscowości Dajnowa;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Litwy szczątków porucznika Armii Krajowej Jana Borysewicza „Krysia", legendarnego dowódcy i komendanta Zgromadzenia Północ Okręgu Nowogródek AK, który zginął w zasadzce NKWD 21 stycznia 1945 r. pod Kowalkami koło Dubicz; badania połączone z wyjazdem na Litwę w styczniu i maju 2017 r. – kontynuacja sprawy z poprzedniego roku;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Litwy miejsca pochówku podporucznika Wojciecha Stypuły „Bartka", oficera IV batalionu Nowogródzkiego Okręgu AK, który 22 lipca 1944 r. został zastrzelony przez Sowietów w Puszczy Rudnickiej;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Litwy miejsca pochówku kpr. Edwarda Buczka „Grzybka", który poległ w walce z oddziałem strzelców górskich Wehrmachtu 1 sierpnia 1944 r. w kolonii Michnokiemie, koło Podborza;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Litwy miejsca pochówku Stanisława Masiuka „Moroza", który służył w oddziale por. Jana Borysewicza „Krysia" i zginął w trakcie zdobywania Ejszyszek w nocy z 6 na 7 grudnia 1944 r., kiedy rozbito areszt NKWD i uwolniono 34 więźniów oraz zniszczono punkt Związku Patriotów Polskich;

– badania historyczne dotyczące poszukiwania na terenie Litwy miejsca pochówku żołnierzy AK, którzy zginęli w latach 1944–1945 w trakcie Akcji Burza w Wilnie i okolicach.

7.2. Poszukiwania

Na podstawie przeprowadzonych badań historycznych Biuro Poszukiwań i Identyfikacji w 2017 r. przeprowadziło prace poszukiwawcze, archeologiczne i ekshumacyjne w 37 miejscach w Polsce i za granicą. Prace podjęte przez Biuro Poszukiwań w 12 z tych miejsc stanowiły podstawę do prowadzenia śledztw przez Oddziałowe Komisje Ścigania oraz prokuraturę powszechną. Ziemne prace poszukiwawcze w Polsce prowadzone były przez Wydział Poszukiwań, a prace poszukiwawcze za wschodnią granicą Polski zrealizował Wydział Kresowy.

1. **Lublin.** W styczniu, październiku i listopadzie 2017 r. na cmentarzu rzymskokatolickim przy ul. Unickiej przeprowadzono prace poszukiwawcze szczątków ofiar terroru komunistycznego, stra-

conych i zmarłych w więzieniu na Zamku w Lublinie w latach 1944–1954. We wszystkich trzech etapach prace polegały w pierwszej kolejności na czasowym podjęciu z grobów szczątków osób pochowanych w latach późniejszych, a następnie przeszukaniu grobu metodą archeologiczną, podjęciu odnalezionych szczątków i ponownym złożeniu do grobów szczątków osób pochowanych później. W wyniku przeprowadzonych prac odnaleziono szczątki siedmiu osób i dokonano ich ekshumacji. Prace zrealizowane zostały na wniosek BPiI w ramach śledztw prowadzonych przez Okręgową Komisję w Lublinie. Poszukiwania szczątków kolejnych ofiar będą kontynuowane.

2. **Warszawa**. W kwietniu 2017 r. w kwaterze 45N cmentarza Bródnowskiego przeprowadzono prace poszukiwawcze, których głównym celem było poszukiwanie szczątków ofiar terroru komunistycznego z lat 1944–1956. Stanowiły one kontynuację prac realizowanych przez IPN w 2015 r. Wykopaliska w 2017 r. wiązały się z częściowym demontażem dużych rozmiarów pomnika, który mógł stanowić zagrożenie dla osób pracujących w wykopie. W wyniku przeprowadzonych prac odnaleziono i ekshumowano szczątki 17 osób. Na szczątkach ujawniono obrażenia postrzałowe czaszek (w czterech przypadkach), obrażenia czaszki i kręgów szyjnych (w jednym przypadku) i obrażenia tylko kręgów szyjnych (w jednym przypadku). W pozostałych 11 przypadkach na szczątkach nie ujawniono obrażeń. Przy szkieletach odnaleziono ponad 100 przedmiotów, wśród których były medaliki, ryngraf z ręcznie wydrapanym na rewersie napisem, guziki, elementy ubrań i obuwia, szczoteczka do zębów, obrączka, grzebień. Prace zrealizowane zostały w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Warszawie.

3. **Bydgoszcz**. W kwietniu 2017 r. na cmentarzu komunalnym przy ul. Kcyńskiej przeprowadzono prace poszukiwawcze miejsc pochówku dziewięciu ofiar terroru komunistycznego z lat 1945–1956 z więzienia WUPB przy ul. Wały Jagiellońskie. Na cmentarzu tym byli chowani więźniowie polityczni, na których wykonane zostały wyroki śmierci za działalność niepodległościową lub którzy zmarli w więzieniu w niewyjaśnionych okolicznościach. Przedmiotowe prace stanowiły pierwszy, wstępny etap badań, w trakcie którego poszukiwano szczątków osób z oddziału Leona Millera „Jędrusia". Prace archeologiczne prowadzono w obrębie kwatery 3/2 w miejscu, gdzie nie istniały współczesne pochówki. W obrębie wytyczonego wykopu ujawniono trzy nieoznaczone pochówki z lat siedemdziesiątych lub osiemdziesiątych XX w. Poszukiwanych szczątków nie odnaleziono. Badania na cmentarzu przy ul. Kcyńskiej będą kontynuowane.

4. **Warszawa**. Od połowy kwietnia do lipca 2017 r. prowadzono prace wykopaliskowe w kwaterach Ł i ŁII Cmentarza Wojskowego na Powązkach. Miały one na celu odnalezienie szczątków ofiar terroru komunistycznego skrycie pochowanych w tej części cmentarza w latach 1948–1956. Były one kontynuacją badań z lat poprzednich. Łączna kubatura wykopów wyniosła ponad 4500 m sześciennych. Główną trudność stanowiła rozbiórka 195 komór grobowych z lat osiemdziesiątych XX w., skonstruowanych głównie z żelbetowych elementów. Komory osiągały głębokość ponad 3,0 m. Między komorami, a także poniżej poziomu ich posadowienia znajdowano liczne luźne kości ludzkie (ogółem znaleziono kilka tysięcy fragmentów szczątków ludzkich) oraz artefakty. Dzięki udziałowi około 200 wolontariuszy możliwe było przesianie ziemi przy użyciu ręcznych sit i odnalezienie nawet bardzo drobnych szczątków ludzkich i przedmiotów. Szkielety bądź części szkieletów zachowane w układzie anatomicznym udało się odkryć jedynie w obrębie ścieżek pomiędzy grobami oraz na obrzeżach kwater w liczbie dwudziestu ośmiu (w tym tylko cztery pełne szkielety). Reszta powierzchni tego terenu została zniszczona w latach osiemdziesiątych XX w. podczas budowy komór grobowych – zarejestrowano wyraźne ślady działania ciężkiego sprzętu mechanicznego. Szczątkom ludzkim towarzyszyły liczne artefakty, które obecnie poddawane są zabiegom konserwatorskim. Wśród nich wymienić można guziki, elementy odzieży, fragmenty tkanin, obuwie, okulary, portfel, monety, medaliki i wiele innych przedmiotów. Prace zrealizowane zostały przez BPiI w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Warszawie.

5. **Łódź**. W kwietniu 2017 r. na cmentarzu rzymskokatolickim „Doły" przy ul. Smutnej przeprowadzono poszukiwania i dokonano ekshumacji szczątków dwóch osób zamordowanych wyro-

kiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi straconych w więzieniu przy ul. Sterlinga. W jednym przypadku dokonano czasowego podjęcia z grobu szczątków osoby pochowanej w 1970 r., a następnie przeszukania grobu metodą archeologiczną, podjęcia odnalezionych szczątków i ponownego złożenia do grobów szczątków osoby pochowanej później. Prace prowadzono na wniosek BPiI w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Łodzi. Poszukiwania kolejnych ofiar będą kontynuowane.

6. **Kowale Oleckie** (powiat olecki, województwo warmińsko-mazurskie). W maju i w październiku 2017 r. w Kowalach Oleckich przy ul. Polnej przeprowadzono poszukiwania szczątków żołnierza podziemia niepodległościowego, poległego w potyczce i pochowanego najprawdopodobniej na terenie komisariatu MO. Badania archeologiczne polegały na założeniu wykopów sondażowych w miejscach wskazanych przez świadków. W związku z negatywnym wynikiem wykopy zostały poszerzone na kolejne działki. Tam również nie odnaleziono grobu. Do sprawdzenia pozostał niewielki obszar, który obecnie jest zagruzowany. W 2018 r. planowana jest kontynuacja prac.

7. **Pruszanka-Baranki** (powiat bielski, województwo podlaskie). W maju i sierpniu 2017 r. prowadzono poszukiwania miejsca pochówku żołnierza podziemia niepodległościowego. Badania archeologiczne polegały na założeniu wykopów sondażowych w miejscach wskazanych w relacjach świadków i zdjęciu nawarstwień powierzchniowych do głębokości ok. 0,5 m. W trakcie prac odkryto trzy obiekty. W żadnym z nich nie było szczątków ludzkich. Jeden z nich mógł przypuszczalnie być pierwotnym miejscem pochówku. W trakcie prowadzenia prac mieszkańcy przekazali relację o prawdopodobnym przeniesieniu zwłok nazajutrz po ich zakopaniu, w nieznane miejsce. W związku z prowadzoną kwerendą ustalono w materiałach PCK, że po II wojnie światowej w okolicy prowadzone były ekshumacje żołnierzy radzieckich. Istnieje prawdopodobieństwo, że w trakcie tych prac ekshumowano także szczątki poszukiwanej osoby. Prace zostały zakończone.

8. **Popławy-Rogale** (powiat łukowski, województwo lubelskie). W czerwcu 2017 r. na terenie prywatnej posesji przeprowadzono poszukiwania i ekshumację szczątków żołnierza podziemia niepodległościowego Antoniego Dołęgi „Znicza". W obrębie wytyczonego wykopu odkryto drewnianą skrzynię zawierającą ludzki szkielet posiadający charakterystyczną cechę w postaci braku części lewej kończyny dolnej, prawdopodobnie w wyniku dokonanej za życia amputacji. Prace przeprowadzono w ramach śledztwa prowadzonego przez Prokuraturę Rejonową w Łukowie. Tożsamość Antoniego Dołęgi „Znicza" została potwierdzona w wyniku ustaleń prokuratury na podstawie przeprowadzonych badań genetycznych oraz opinii sądowo-medycznej. Poszukiwania zakończono.

9. **Dobrzyków** (powiat płocki, województwo mazowieckie). W lipcu 2017 r. na terenie cmentarza parafialnego w Dobrzykowie prowadzone były ekshumacje nieoznaczonego grobu polskich żołnierzy poległych we wrześniu 1939 r. Inicjatorem prac był Społeczny Komitet Pamięci Obrońców Dobrzykowa z 1939 r. Prace prowadzone były na podstawie decyzji Prezesa IPN nr 153/2017 o ekshumacji z grobu wojennego. W nieoznakowanej mogile, pod alejką, na skraju parafialnego cmentarza w Dobrzykowie odnaleziono szczątki 13 mężczyzn, w tym 10 żołnierzy Wojska Polskiego i 3 pracowników Polskich Kolei Państwowych. Szczątki złożone były do grobu w dwóch warstwach. Pochówku, według relacji obecnych mieszkańców, dokonała najprawdopodobniej miejscowa społeczność. Przy szczątkach znaleziono elementy umundurowania i oporządzenia wojskowego oraz przedmioty osobiste należące do poległych. Prace zakończono.

10. **Warszawa**. W lipcu, wrześniu i październiku 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze na terenie byłego Aresztu Śledczego Warszawa – Mokotów przy ul. Rakowieckiej. Badania prowadzono nieopodal muru straceń, przy bloku „N" oraz przy pawilonie X. Odnaleziono jeden szkielet i wiele luźnych kości ludzkich. Szczątki znaleziono w miejscu dołów, w których pochowano osoby pomordowane w sierpniu 1944 r. i następnie ekshumowane po II wojnie światowej. Zlokalizowano miejsca straceń i pochówku prawdopodobnie z sierpniu 1944 r. Planowane jest kontynuowanie prac w 2018 r.

11. **Stary Grodków** (powiat nyski, województwo opolskie). W lipcu i listopadzie 2017 r. odbyły się kolejne etapy prac poszukiwawczych miejsca pochówku żołnierzy NSZ z oddziału Henryka

Flamego „Bartka". Prace prowadzono we współpracy z 1. Brzeskim Pułkiem Saperów z Brzegu. Prace z wykrywaczami metalu miały na celu wytypowanie miejsc do przyszłych wykopalisk i ewentualne odkrycie szczątków ludzkich. W lipcu prace koncentrowały się wokół tzw. Domu Malarza, a w listopadzie w pobliżu byłego lotniska wojskowego i młyna. Szczątków ludzkich nie odnaleziono. Poszukiwania miejsca pochówku będą kontynuowane.

12. **Kąkolewnica** (powiat radzyński, województwo lubelskie). W lipcu i sierpniu 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze na uroczysku „Baran", koło miejscowości Kąkolewnica. Miały one na celu weryfikację danych archiwalnych oraz relacji świadków o pochowaniu na terenie uroczyska „Baran" osób rozstrzeliwanych od jesieni 1944 do lutego 1945 r. na podstawie wyroków sądu polowego 2. Armii Wojska Polskiego oraz prawdopodobnie zamordowanych przez NKWD. Badania z wykrywaczami metalu prowadzono we współpracy z żołnierzami 2. Mazowieckiego Pułku Saperów z Nowego Dworu Mazowieckiego. Prowadzono także prace wykopaliskowe (na powierzchni ponad 33 arów). Podczas prac nie udało się zlokalizować mogił poległych ani żadnych związanych z nimi artefaktów. Jedynymi znaleziskami były łuski z broni palnej znalezione dzięki saperom. Badania będą kontynuowane.

13. **Poznań**. W lipcu 2017 r. na cmentarzu Miłostowo przy ul. Gnieźnieńskiej przeprowadzono poszukiwania miejsca pochówku i ekshumację szczątków żołnierza podziemia niepodległościowego. Ekshumacja poszukiwanego wymagała czasowego podniesienia szczątków osoby pochowanej w latach następnych w tym samym grobie, której szczątki po ukończeniu prac złożono w miejscu pierwotnego spoczynku. Poszukiwania kolejnych ofiar komunizmu na cmentarzu Miłostowo będą kontynuowane.

14. **Katowice**. We wrześniu 2017 r. na cmentarzu przy ul. Panewnickiej przeprowadzono poszukiwania miejsca pochówku i ekshumację szczątków siedmiu ofiar straconych w więzieniu przy ul. Mikołowskiej w Katowicach. Przy nich znaleziono także szkielety dwóch domniemanych funkcjonariuszy UB skazanych na karę śmierci. W drugim miejscu, wskazywanym jako domniemane miejsce pochówku, szczątków ludzkich nie odnaleziono. Prace prowadzono na wniosek BPiI w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Katowicach. Poszukiwania kolejnych osób będą kontynuowane.

15. **Ogrodzona** (powiat cieszyński, województwo śląskie). We wrześniu 2017 r. prowadzono poszukiwania szczątków sześciu osób (wymienionych z nazwisk na pomniku) pochowanych rzekomo w miejscowym lesie w poniemieckich okopach. Badania wykonano metodą odwiertów geologicznych. Nie przyniosły one spodziewanych rezultatów – szczątków ludzkich nie odnaleziono. Pod warstwą humusu natrafiono na zbitą warstwę gliny. Poszukiwania zakończono.

16. **Białystok**. We wrześniu 2017 r. na prywatnej posesji w okolicach cmentarza prawosławnego przy ul. Gedymina prowadzono prace wykopaliskowe i ekshumacyjne potajemnych pochówków ofiar UB z drugiej połowy lat czterdziestych XX w. Badania w 2017 r. były kontynuacją prac sondażowo-ekshumacyjnych z 2016 r. Odsłonięto stropy pięciu jam grobowych, które przebadano tylko częściowo (poza jamą nr I przebadaną w całości). W 2017 r. kontynuowano prace, eksplorując w całości odkryte wcześniej jamy grobowe oraz odkrywając trzy nowe, dotychczas nieznane, masowe pochówki. Ogółem w trakcie prac w 2017 r. zadokumentowano i podjęto 21 szkieletów. Niektóre z nich miały ślady urazów postrzałowych. Szczątkom ludzkim towarzyszyły artefakty: fragmenty tkanin, fragmenty obuwia, guziki, sprzączki, medaliki, szkaplerze, fragmenty różańców oraz pociski broni palnej. Prace prowadzono w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Białymstoku. Ze względu na to, że obszar posesji przy ul. Gedymina nie został przebadany w całości oraz ponieważ istnieje możliwość występowania kolejnych pochówków na sąsiednich posesjach, planowane są dalsze prace wykopaliskowe.

17. **Ciechanowiec** (powiat wysokomazowiecki, województwo podlaskie). We wrześniu 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze szczątków dwóch żołnierzy podziemia niepodległościowego skazanych w 1946 r. przez Wojskowy Sąd Doraźny na karę śmierci. Prace prowadzono na terenie cmentarza parafialnego. We wskazanym miejscu odnaleziono i ekshumowano szkielety dwóch

osób. Prace prowadzono w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Lublinie. Badania zakończono.

18. **Ostrożany** (powiat siemiatycki, województwo podlaskie). We wrześniu 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze szczątków żołnierza podziemia niepodległościowego poległego w 1945 r. Prace prowadzono na terenie cmentarza parafialnego. We wskazanym miejscu odnaleziono i ekshumowano szczątki należące do jednej osoby. Prace prowadzono w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgowej Komisji w Białymstoku. Badania zakończono.

19. **Jawornik Ruski** (powiat przemyski, województwo podkarpackie). W październiku 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze, których celem było odnalezienie miejsca pochówku ofiar UPA. Prace prowadzono w studni wskazanej przez okolicznych mieszkańców jako miejsce ukrycia zwłok. Studnię przekopano do dna, czyli do głębokości ponad 8 metrów poniżej poziomu terenu. W wypełnisku studni znaleziono przedmioty z XX w. Szczątków ludzkich nie odnaleziono. Prace prowadzono na wniosek BPiI w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Rzeszowie. Prace zakończono.

20. **Dąbrówka** (powiat nowodworski, województwo mazowieckie). W październiku 2017 r. na prośbę rodziny osoby poszukiwanej przeprowadzono prace poszukiwawcze i ekshumacyjne z grobu, w którym prawdopodobnie spoczywały szczątki żołnierza września 1939 r. Domniemane miejsce pochówku zidentyfikowano przy pomocy mieszkańców okolic m. Dąbrówka, gm. Czosnów. W miejscu oznaczonego grobu odnaleziono niekompletny ludzki szkielet. Przy szczątkach odkryto elementy wyposażenia i umundurowania żołnierza WP. Prace zakończono.

21. **Las Turzański** (Turza, powiat rzeszowski, województwo podkarpackie). W październiku 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze miejsc pochówku ofiar NKWD z obozu w Trzebusce. Prace z użyciem wykrywaczy metalu prowadzono wraz z żołnierzami 16. Tczewskiego Batalionu Saperów. Dodatkowo przeprowadzono badania wykopaliskowe w miejscach występowania skupisk przedmiotów metalowych (głównie łusek z broni palnej). Szczątków ludzkich nie odnaleziono. Poszukiwania szczątków ludzkich będą kontynuowane.

22. **Kraków**. W październiku 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze na terenie dawnego dziedzińca Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego przy placu Inwalidów. Prace ziemne poprzedziły wykonane na początku 2017 r. (styczeń i luty) badania georadarowe, mające na celu wykazanie, czy na użytkowanej w latach 1945–1956 przez UB przestrzeni dziedzińca występują anomalie geologiczne mogące świadczyć o miejscach tajnych pochówków ofiar terroru komunistycznego. Dwa wytypowane wówczas przez specjalistów miejsca sprawdzone zostały za pomocą metod archeologicznych. W ich wyniku ujawniono dwa wkopy, najprawdopodobniej będące kiedyś dołami na wapno, które zostały zasypane gruzem ceglanym oraz śmieciami pochodzącymi z XIX i XX w. Pomimo dokładnej eksploracji obydwu dołów do poziomu tzw. calca nie natrafiono na szczątki ludzkie, nie zanotowano też jakichkolwiek śladów po pochówkach w tym miejscu. Badania zakończono.

23. **Kraków**. W październiku 2017 r. na cmentarzu Rakowickim prowadzono poszukiwania miejsc pochówku żołnierzy oddziału Henryka Flamego „Bartka", grupy AS NZW oraz oddziału „Wiarusy". W kwaterze XVb rząd 13, grób 11 odkryto trzy szkielety – jeden w pojedynczej trumnie, dwa poniżej razem w jednej trumnie. W kwaterze LXXXIII, rząd 4, grób 52 w drewnianej trumnie spoczywał pojedynczy szkielet. Przebadano także i podjęto szczątki ludzkie z kwatery LXXXIII, rząd 4, grób 51, kwatery LX, rząd 3, grób 13 oraz kwatery LXXIX, rząd 5, grób 23. Przy szczątkach znaleziono dość liczne przedmioty osobiste: krzyżyki, fragmenty różańców, modlitewnik, guziki, fragmenty tkanin, fragmenty obuwia, sprzączki, grzebień, medalik. Ogółem odnaleziono szczątki 8 osób. Prace prowadzono na wniosek BPiI w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Krakowie. Badania będą kontynuowane.

24. **Gross-Rosen (Rogoźnica)** (powiat świdnicki, województwo dolnośląskie). W październiku 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze i ekshumacyjne na terenie byłego niemieckiego obozu

koncentracyjnego Gross-Rosen, w jednej z szczelin przeciwlotniczych zlokalizowanych w pobliżu baraku szpitalnego. W sondażu nr 2 odkryto 64 szkielety ludzkie zalegające w trzech warstwach. Przy szkieletach znaleziono liczne przedmioty osobiste – guziki, fragmenty tkanin, obuwia, kostki mydła oraz metalowe znaczki identyfikacyjne z numerami. Niektóre ze szkieletów nosiły ślady urazów (w tym postrzałów). Oprócz głównych prac w obrębie sondażu 1 i sondażu 2, które doprowadzono do dna, czyli do skały macierzystej, przeprowadzono także badania sondażowe w dalszej części umocnień (sondaż 3), gdzie ujawniono obecność kolejnych szczątków ludzkich. Prace odbyły się w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję we Wrocławiu. Planowane są dalsze badania w sondażu 3.

25. **Strzelno** (pow. mogileński, woj. kujawsko-pomorskie). W październiku 2017 r. prowadzono poszukiwania szczątków żołnierza podziemia niepodległościowego poległego w 1945 r. i pochowanego na cmentarzu przy ul. Sportowej. Były one kontynuacją prac prowadzonych w 2015 r. W wyniku przeprowadzonych prac stwierdzono, że szczątki poszukiwanego mogą znajdować się tylko bezpośrednio pod pochówkiem z 1987 r. Trwają zabiegi o zgodę rodziny na czasowe podniesienie jego szczątków. Poszukiwania miejsca pochówku będą kontynuowane.

26. **Scharfenberg/Dworzysko, Malerzowice Wielkie** (powiat nyski, województwo opolskie). W listopadzie 2017 r. odbył się kolejny etap prac poszukiwawczych miejsca pochówku żołnierzy NSZ oddziału Henryka Flamego „Bartka". Prace prowadzono we współpracy z 1. Brzeskim Pułkiem Saperów z Brzegu. Polegały one na przeprowadzeniu badań archeologicznych na obszarze, gdzie w trakcie dotychczasowych badań stwierdzono występowanie ruchomych obiektów materialnych, które można powiązać z wydarzeniami z drugiej połowy lat czterdziestych XX w. Obszar ten znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika, w którym w 2012 r. odkryto szczątki ludzkie. Założono wykopy sondażowe w celu zlokalizowania pierwotnej mogiły, w której pochowane były odkryte wcześniej szczątki. Rozmiary wykopów sondażowych dostosowano do ukształtowania terenu i porastającej roślinności. W trakcie prowadzenia prac odnaleziono kilkadziesiąt przedmiotów stanowiących elementy wyposażenia i umundurowania żołnierzy podziemia niepodległościowego. Wyeksplorowano istniejącą studnię, w której odnaleziono fragment ludzkiej kości udowej. W dawnym zbiorniku/sadzawce ogrodowej odkryto szczątki ludzkie (zdefragmentowaną czaszkę). Prace prowadzono w ramach śledztwa Okręgowej Komisji w Katowicach. Poszukiwania miejsca pochówku będą kontynuowane.

27. **Borne Sulinowo** (powiat szczeciński, województwo zachodniopomorskie). W listopadzie 2017 r. prowadzono prace poszukiwawcze mogił żołnierzy polskich rannych i leczonych w szpitalu Garnizonu Gross-Born zmarłych w czasie II wojny światowej. Prawdopodobnie zostali oni pochowani obok cmentarza w miejscowości Linde (przylegającej do Gross-Born). W trakcie badań zlokalizowano dwa rzędy grobów cmentarza. Zweryfikowano pochówki w dwóch jamach grobowych. Na podstawie znalezionych szczątków i braku wyposażenia stwierdzono, że jest to cmentarz cywilny. Poszukiwania miejsca pochówku będą kontynuowane.

28. **Las Mardolina** (Siennica Nadolna, powiat krasnostawski, województwo lubelskie). W listopadzie 2017 r. prowadzono prace poszukiwawczo-ekshumacyjne na terenie upamiętnienia w miejscowym lesie. Poszukiwano szczątków dwóch osób zamordowanych przez funkcjonariuszy PUBP w Krasnymstawie. Na niewielkiej głębokości odkryto jeden niekompletny szkielet, z którego zachowały się fragmenty kręgosłupa, miednica i jedna kość udowa. Prace prowadzono na wniosek BPiI w ramach śledztwa prowadzonego przez Okręgową Komisję w Lublinie. Prace zakończono.

29. **Poznań**. W listopadzie i grudniu 2017 r. prowadzono prace ekshumacyjne przy ul. Heweliusza. Od 1945 r. na terenie tzw. parku Heweliusza znajdował się obóz NKWD, w którym, oprócz jeńców niemieckich, volksdeutschów z Poznania i Wielkopolski, przetrzymywano również Polaków. W obozie panowała duża śmiertelność. Został on zlikwidowany w sierpniu 1945 r. Według informacji świadka jesienią 2016 r., podczas budowy parku Heweliusza odkryto ludzkie szczątki kostne. Na tej podstawie rozpoczęto procedury przygotowawcze do prac terenowych w miejscu

odkrycia. W trakcie prowadzonych prac wykopaliskowych w 2017 r. założono dwa wykopy, w których odsłonięto łącznie 24 jamy grobowe usytuowane w dwóch regularnych układach rzędowych. W wykopie nr 2, w jednej z jam oznaczonej nr. 24, stwierdzono nagromadzenie pozostałości po przedmiotach należących prawdopodobnie do wielu pochowanych osób, a zdeponowanych w jednym dole: odnaleziono tu fragmenty daszków od czapek, guzików mundurowych, skórzanych pasków, szelek, obuwia, butelki szklane, fragmenty naczyń. W wykopie nr 1 i nr 2 odkryto jamy, w których stwierdzono obecność kostnych szczątków ludzkich, a których w bieżącym sezonie badawczym nie wyeksplorowano. Odkryte i wyeksplorowane szczątki ludzkie należące do dziewięciu osób przewieziono do Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu w celu przeprowadzenia szczegółowych analiz antropologicznych, medyczno-sądowych, zabezpieczenia próbek do identyfikacji DNA oraz badania patologii kośćców pod kątem szczególnych warunków bytowania i śmierci w rzeczywistości obozowej. Poszukiwania będą kontynuowane.

30. **Czeremcha** (pow. hajnowski, woj. podlaskie). W grudniu 2017 r. pracownicy Wydziału Poszukiwań oraz Wydziału Kresowego na podstawie decyzji Prezesa IPN z 14 listopada 2017 r. o ekshumacji z grobu wojennego przeprowadzili prace ekshumacyjne w Czeremsze. Na prywatnej posesji tuż przy zabudowaniach znajdował się grób, w którym według dostępnych dokumentów i relacji zostały pochowane ofiary zbrodni niemieckiej popełnionej w 1942 r. na osobach narodowości białoruskiej i polskiej. W wyniku przeprowadzonych prac ujawniono i ekshumowano szczątki ludzkie należące do siedmiu osób. Po dokonaniu oględzin sądowo-medycznych szczątki zostaną pochowane na cmentarzu parafialnym w Czeremsze. W pracach ekshumacyjnych na zaproszenie IPN uczestniczył w charakterze obserwatora przedstawiciel Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie, a w ostatnim dniu prac Konsul Republiki Białorusi w Białymstoku. Prace zakończono.

31. **Ejszyszki (Litwa).** W lipcu i październiku 2017 r. przeprowadzono badania archeologiczne w miejscowości Ejszyszki, gdzie na terenie miejscowej łaźni żydowskiej, w studni, miały znajdować się szczątki porucznika Armii Krajowej por. Jana Borysewicza „Krysia", legendarnego dowódcy i komendanta Zgromadzenia Północ Okręgu Nowogródek AK, zabitego w zasadzce NKWD 21 stycznia 1945 r. pod Kowalkami koło Dubicz. W wyniku przeprowadzonych prac ziemnych studnię odnaleziono, jednak nie ujawniono w niej żadnych szczątków ludzkich. Poszukiwania szczątków por. Jana Borysewicza „Krysia" będą kontynuowane.

32. **Kolonia Michnokiemie** (**Litwa).** W lipcu 2017 r. przeprowadzono prace ekshumacyjne z grobu żołnierza – drużynowego 8. drużyny 3. kompanii 6. Wileńskiej Brygady AK – kaprala Edwarda Buczka „Grzybka", który poległ w walce 1 sierpnia 1944 r. w kolonii Michnokiemie koło Podborza w starciu z oddziałem strzelców górskich Wehrmachtu. Przy szczątkach znaleziono fragmenty munduru wraz z guzikami oraz orzełka z polskiej czapki wojskowej, z jednym skrzydłem. Drugie najprawdopodobniej zostało odstrzelone. Szczątki kaprala Edwarda Buczka zostaną pochowane w polskiej kwaterze wojskowej w Ejszyszkach.

33. **Puszcza Rudnicka (Litwa).** W lipcu 2017 r. przeprowadzono prace poszukiwacze w Puszczy Rudnickiej na tzw. Długiej Wyspie (w pobliżu rzeki Wisińczy), gdzie poszukiwano grobu oficera IV batalionu Nowogródzkiego Okręgu AK, zabitego 22 lipca 1944 r. przez Sowietów. W wyniku przeprowadzonych prac ujawniono i ekshumowano szczątki ludzkie. Tożsamość odnalezionego żołnierza zostanie potwierdzona po przeprowadzeniu badań genetycznych.

34. **Wersoczka (Litwa).** W lipcu 2017 i październiku 2017 r. w miejscowości na miejscowym cmentarzu prowadzono prace archeologiczne mające na celu odnalezienie miejsca pochówku jednego z podkomendnych por. Jana Borysewicza „Krysia", poległego w trakcie zdobywania Ejszyszek w nocy z 6 na 7 grudnia 1944 r. W trakcie prowadzonych prac ujawniono szczątki ludzkie należące do dwóch osób, jednakże po przeprowadzeniu wstępnych badań genetycznych dokonano ekshumacji szczątków jednej osoby. Tożsamość poszukiwanej osoby zostanie potwierdzona po zakończeniu badań genetycznych.

35. **Pohost (Białoruś)**. We wrześniu 2017 r. polsko-białoruska ekspedycja, składająca się z żołnierzy 52 specjalistycznego batalionu poszukiwawczego sił zbrojnych Republiki Białorusi i grupy pracowników Wydziału Kresowego, przeprowadziła prace poszukiwawcze miejsca pochówku żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza ze strażnicy „Pohost" wchodzącej w skład kompanii granicznej KOP „Dołhinów" batalionu „Budsław" Pułku „Wilejka", poległych we wrześniu 1939 r. W wyniku przeprowadzonych prac archeologicznych odnaleziono zbiorową mogiłę, w której ujawniono i z której ekshumowano pięć szkieletów ludzkich. Odnaleziono również obuwie wojskowe, guziki, orzełki. Tożsamość odnalezionych osób zostanie potwierdzona po zakończeniu badań genetycznych.

36–37. **Kostiuchnówka, Jabłonki (Ukraina)**. W sierpniu 2017 r. na zaproszenie ukraińskiej firmy archeologicznej „Wołyńskie Starożytności" specjaliści IPN wzięli udział w poszukiwawczych pracach archeologicznych grobów polskich legionistów na Wołyniu. Głównym organizatorem prac była Chorągiew Łódzka Związku Harcerstwa Polskiego, która prace poszukiwawcze realizowała w ramach projektu Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą finansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Prace poszukiwawcze grobów legionistów w Kostiuchnówce polegały na przebadaniu wytypowanego terenu z użyciem georadaru oraz dokonaniu wielu odwiertów. W wyniku prowadzonych prac nie udało się jednak odnaleźć poszukiwanych grobów. Prace poszukiwawcze przeprowadzone w miejscowości Jabłonka miały na celu odnalezienie grobów legionistów, którzy zginęli w październiku 1915 r. w bitwie pod Jabłonką. W ich wyniku została odnaleziona zbiorowa mogiła. W trzech jamach grobowych ujawniono szczątki dziewięciu legionistów. Odnaleziono fragmenty umundurowania, butów, guziki, różaniec, medalik i krzyżyki.

7.3. Identyfikacja

Odnalezienie w wyniku prowadzonych prac poszukiwawczych miejsc pochówku szczątków ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu ma na celu identyfikację tożsamości odnalezionych osób (art. 53b ustawy o IPN). Zadania BPiI w tym zakresie realizowane są przez Wydział Identyfikacji i polegają przede wszystkim na prowadzeniu Bazy Materiału Genetycznego IPN, poszukiwaniu i ustalaniu danych krewnych ofiar, pobieraniu materiału biologicznego, współpracy z prokuratorami pionu śledczego IPN, współpracy ze specjalistami z zakresu medycyny sądowej i antropologii, współpracy z podmiotami, którym zlecono pobieranie i przechowywanie materiału biologicznego, oraz prowadzeniu badań genetycznych, a także organizowaniu uroczystości wręczania not identyfikacyjnych członkom rodzin zidentyfikowanych osób.

21 kwietnia 2017 r. w Pałacu Prezydenckim odbyła się uroczystość wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom, podczas której podano do publicznej wiadomości informację o identyfikacji dwunastu osób, ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, których szczątki zostały odnalezione w wyniku prowadzenia prac poszukiwawczych: Stanisława Biziora „Eama", Stefana Długołęckiego, Czesława Dumy „Nieznanego", Czesława Gałązki „Mroza", „Bystrego", Czesława Guzieniuka „Gałęzi", Konstantego Kuźmickiego, Ludwika Machalskiego „Mnicha", Lucjana Minkiewicza „Wiktora", Stefana Nowaczka „Wilka", Mariana Pilarskiego „Groma", „Bończy", „Jara", „Olgierda", Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia", „Zawiei", Piotra Tomaszyckiego „Gałązki".

Podczas prac poszukiwawczych przeprowadzonych przez BPiI w 2017 r. odnaleziono 208 szkieletów ludzkich (157 w ramach śledztw prokuratorów okręgowych komisji, 1 w ramach śledztwa Prokuratury Rejonowej w Łukowie, 50 w wyniku prac nieobjętych śledztwami) oraz kilka tysięcy fragmentów szczątków ludzkich. Badania genetyczne szczątków ekshumowanych w sprawach objętych postępowaniami karnymi zlecane były przez właściwych prokuratorów okręgowych komisji. W pozostałych przypadkach badania genetyczne ekshumowanych szczątków były zlecane przez BPiI.

W 2017 r. pobrano i zarejestrowano w Bazie Materiału Genetycznego ponad 400 próbek materiału biologicznego od żyjących krewnych ofiar zbrodni przeciwko narodowi polskiemu. Wszy-

scy pracownicy pionu poszukiwań i identyfikacji odbyli szkolenie z zakresu pobierania materiału biologicznego przeprowadzone w 2016 r. przez naukowców Komisji Genetyki Sądowej Polskiego Towarzystwa Medycyny Sądowej i Kryminologii, które w 2017 r. przeszli również nowi pracownicy. W celu pozyskiwania informacji o krewnych ofiar totalitaryzmów utworzona została w BPiI specjalna infolinia telefoniczna (797-89-13-97) oraz e-mailowa (genetyka@ipn.gov.pl). Należy także podkreślić w tym zakresie rolę mediów społecznościowych, za których pośrednictwem informacje publikowane przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji trafiają do większej liczby osób, zgłaszających się później z wnioskiem o pobranie materiału porównawczego i zarejestrowanie ich danych w Bazie Materiału Genetycznego IPN. Poszukiwania krewnych ofiar, podejmowane przy ścisłej współpracy z Wydziałem Dokumentacji i Analiz, w przeważającej części opierają się na kwerendach archiwalnych, informacjach zawartych w rejestrze PESEL MSWiA oraz informacjach pozyskiwanych od działaczy społecznych oraz społeczności lokalnej.

W 2017 r. we współpracy z Biurem Informatyki uruchomiona została aplikacja informatyczna GENETYK, która w sposób kompleksowy gromadzi wszystkie dane Bazy Materiału Genetycznego IPN i służy efektywnemu korzystaniu z zasobów bazy.

W 2017 r. BPiI zainicjowało proces ubiegania się o udostępnienie na rzecz IPN przez Federalne Biuro Śledcze Stanów Zjednoczonych Ameryki (FBI) niektórych funkcjonalności systemu informatycznego Combined DNA Index System (CODIS), służącego m.in. do gromadzenia i automatycznego porównywania profili DNA w celu określenia pokrewieństwa. FBI wstępnie wyraziło zgodę na udzielenie licencji w celu realizacji zadań w zakresie identyfikacji przez IPN. W 2018 r. planowane jest podpisanie porozumienia i uruchomienie licencji. Użytkowanie systemu CODIS będzie ściśle związane z administrowaniem Bazą Materiału Genetycznego IPN i będzie realizowane we współpracy z pionem śledczym IPN, ponieważ dane i informacje uzyskiwane za pomocą tego narzędzia będą wykorzystywane na potrzeby postępowań karnych prowadzonych przez prokuratorów IPN.

W 2017 r. kontynuowano działania mające na celu uzyskanie od właściwych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu oraz zewnętrznych podmiotów danych i informacji, których obowiązek przetwarzania w Bazie Materiału Genetycznego został nałożony na podstawie art. 53h ustawy o IPN. Podjęte w 2017 r. działania nie doprowadziły do zgromadzenia w Bazie Materiału Genetycznego IPN wszystkich wymaganych danych na skutek niewykonania przez podmioty obowiązane do przekazania danych przepisu art. 53h ustawy o IPN. W odniesieniu do Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych 8 grudnia 2017 r. wydał decyzję stwierdzającą naruszenie przepisów i nakazującą udostępnienie na rzecz IPN danych osobowych przetwarzanych w Polskiej Bazie Genetycznej Ofiar Totalitaryzmów. Prokuratorzy oddziałowych komisji dane o profilach porównawczych zabezpieczonych w śledztwie przekażą natomiast po otrzymaniu zgody osób, od których materiał został pobrany.

4 października 2017 r. w wykonaniu przepisu art. 53f ust. 9 ustawy o IPN została zawarta umowa o współpracy między Instytutem Pamięci Narodowej a konsorcjum naukowo-badawczym pod nazwą Grupa ds. Identyfikacji (na podstawie) DNA (Konsorcjum GRID), w skład którego weszło sześć spośród dziewięciu zaproszonych do współpracy ośrodków medycznych:

– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy,
– Uniwersytet Medyczny w Białymstoku;
– Uniwersytet Medyczny w Lublinie;
– Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu;
– Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu;
– Warszawski Uniwersytet Medyczny.

Konsorcjum GRID zostały zlecone badania genetyczne mające na celu identyfikację szczątków odnalezionych przez BPiI w 2017 r. w ramach prac realizowanych poza śledztwami. W odniesieniu do szczątków odnalezionych i ekshumowanych przez BPiI w 2017 r. w ramach postępowań kar-

nych prowadzonych przez pion śledczy IPN podmiotem właściwym do zlecenia badań genetycznych byli prokuratorzy właściwych okręgowych komisji.

W ramach współpracy z oddziałowymi komisjami ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu wydano wskazanym przez prokuratorów ośrodkom medycznym kilkadziesiąt próbek materiału biologicznego z Bazy Materiału Genetycznego IPN, celem przeprowadzenia badań porównawczych z materiałem kostnym pobranym z odnalezionych szczątków ludzkich.

Pracownicy Wydziału Identyfikacji czynnie brali udział w większości prac poszukiwawczych prowadzonych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji; przygotowywali odnalezione szczątki ludzkie do oględzin sądowo-medycznych, asystowali przy pobieraniu materiału kostnego oraz pomagali sporządzać protokoły pobrania próbek materiału kostnego.

7.4. Organizacja prac poszukiwawczych

Organizacją prowadzonych w terenie prac poszukiwawczych w zakresie technicznym i formalnoprawnym; przygotowywaniem projektów umów i porozumień, korespondencją z podmiotami zewnętrznymi w sprawach dotyczących planowanych i prowadzonych prac poszukiwawczych oraz organizacją pracy wolontariuszy biorących udział w pracach poszukiwawczych zajmuje się Wydział Logistyki. Czynności organizacyjne poprzedzające prace poszukiwawcze prowadzone na terenie Litwy, Białorusi i Ukrainy podejmowane są również przez pracowników Wydziału Kresowego.

W ramach przygotowywania i organizowania prac poszukiwawczych przygotowano we współpracy z Biurem Prawnym 93 umowy o udostępnienie nieruchomości w 23 lokalizacjach na terenie całego kraju, w tym:

– 63 umowy z osobami fizycznymi;
– 11 umów z jednostkami samorządu terytorialnego lub ich jednostkami organizacyjnymi i spółkami komunalnymi;
– 7 umów z jednostkami Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe;
– 4 umowy z zarządcami cmentarzy;
– po 2 umowy z agencją państwową oraz przedsiębiorstwami prywatnymi;
– po 1 umowie z organizacją samorządu rzemieślniczego, jednostką organizacyjną policji, jednostką organizacyjną służby więziennej oraz parkiem narodowym.

Tylko w jednym przypadku Biuro Poszukiwań i Identyfikacji nie uzyskało zgody właściciela nieruchomości na przeprowadzenie prac poszukiwawczych, w związku z czym wystąpiło z wnioskiem do właściwego organu administracji o wydanie na podstawie art. 53c ust. 2 ustawy o IPN decyzji nakazującej udostępnienie części nieruchomości położonej przy ul. Strzeleckiej 8 w Warszawie. 4 grudnia 2017 r. została wydana decyzja uwzględniająca wniosek Prezesa IPN w całości.

Ponadto zawarto następujące umowy o współpracy:

– z trzema jednostkami wojskowymi w zakresie udzielenia pomocy saperów w nieinwazyjnych pracach poszukiwawczych, polegających na przeszukaniu wskazanego terenu za pomocą wykrywaczy metali;
– ze Stowarzyszeniem Odra-Niemen w zakresie udziału jego członków w pracach poszukiwawczych prowadzonych na terytorium Ukrainy, Białorusi i Litwy.

W 2017 r. podpisano umowy o świadczenie wolontariatu i zorganizowano pracę dla 197 wolontariuszy podczas prowadzonych prac poszukiwawczych:

– Bydgoszcz, cmentarz przy ul. Kcyńskiej (10–11 kwietnia) – 7 osób;
– Warszawa, Kwatera Ł, Cmentarz Wojskowy na Powązkach (18 kwietnia – 24 czerwca) – 148 osób;
– Warszawa, były Areszt Śledczy Warszawa-Mokotów przy ul. Rakowieckiej (18–29 lipca) – 11 osób oraz (25 września – 6 października) – 19 osób;
– Ogrodzona koło Cieszyna (9–11 września) – 4 osoby;

– Borne Sulinowo (13–17 listopada) – 5 osób;
– Białystok, ul. Gedymina (12–23 września) – 3 osoby.

W ramach działań związanych z pracami poszukiwawczymi prowadzonymi za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej przygotowano 22 delegacje zagraniczne, w tym 10 wyjazdów na Ukrainę, 7 wyjazdów na Litwę i 5 wyjazdów na Białoruś.

7.5. Pozostała działalność organizacyjna

Pozostałą działalnością organizacyjną Biura Poszukiwań i Identyfikacji m.in. w zakresie zaopatrzenia w niezbędne wyposażenie, planowania i realizacji wydatków, a także obsługą korespondencji zajmuje się Wydział Logistyki.

W 2017 r. do Biura Poszukiwań i Identyfikacji wpłynęło 2846 pism (w tym 1743 korespondencji zewnętrznej), a w ramach korespondencji wychodzącej wysłano 2266 pism (w tym 1262 korespondencji zewnętrznej). Zgodnie z przyjętymi zasadami wszystkie pisma są skanowane i umieszczane w folderach dostępnych dla wszystkich pracowników Biura Poszukiwań i Identyfikacji, co w znaczny sposób ułatwia sprawne i terminowe załatwianie spraw.

7.6. Działalność edukacyjna i informacyjna

W celu prezentacji wyników prac poszukiwawczych i identyfikacyjnych Biuro Poszukiwań i Identyfikacji podjęło liczne działania edukacyjne i popularyzatorskie. Obejmowały one m.in. udział pracowników w konferencjach naukowych, popularnonaukowych, telewizyjnych programach dokumentalnych, spotkania z młodzieżą i lokalnymi społecznościami, okolicznościowe prelekcje.

Warto podkreślić, że pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji we współpracy z Biurem Edukacji Narodowej przygotowali wystawę plenerową „Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem". Ekspozycja złożona z 13 bloków ukazuje historię Kwatery Ł od zbrodni komunistycznych i zacierania jej śladów po prace poszukiwawcze zespołu IPN. Od 26 października 2017 r. była prezentowana na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach, na Krakowskim Przedmieściu, a następnie na dziedzińcu Zamku w Lublinie.

W kwietniu 2017 r. zakończyła się pierwsza, pilotażowa edycja projektu edukacyjnego „Łączka i inne miejsca poszukiwań", realizowanego we współpracy z Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki „Przystanek Historia". Ze względu na duże zainteresowanie w październiku 2017 r. rozpoczęła się druga edycja tego przedsięwzięcia. Projekt ma na celu zaprezentowanie procesu poszukiwań nieznanych miejsc pochówków ofiar reżimów totalitarnych, wspieranie wychowania patriotycznego i przywiązania do małych ojczyzn oraz kształtowanie postaw empatii wobec ofiar systemu komunistycznego, odpowiedzialności za swoje czyny i decyzje, poszanowania dla życia ludzkiego, nakazów kultury i religii dotyczących grzebania zmarłych. W projekcie uczestniczy około 120 uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenu Mazowsza.

24 sierpnia 2017 r. w Warszawie w Centrum Edukacyjnym im. Janusza Kurtyki zorganizowano sympozjum „Wołyń '43. Pamięć i Niepamięć". Działalność Biura Poszukiwań i Identyfikacji zaprezentowana została z sukcesem na 21. Pikniku Naukowym Polskiego Radia i Centrum Nauki Kopernik. Z kolei we wrześniu 2017 r. pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji wzięli udział w Festiwalu Filmowym NNW Gdynia 2017, gdzie również prezentowali działalność pionu poszukiwań i identyfikacji.

Na uwagę zasługuje ponadto przygotowane i poprowadzone wspólnie z Biurem Edukacji Narodowej seminarium terenowe dla nauczycieli, połączone z wizytą w Kwaterze Ł, zwiedzaniem wystawy „Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem" oraz debatą oksfordzką, w której uczestniczyli studenci SGH. W seminarium, które odbyło się 9 grudnia 2017 r., uczestniczyło 40 nauczycieli i edukatorów z całej Polski.

Z uwagi na duże zainteresowanie społeczne pracami poszukiwawczymi Biuro Poszukiwań i Identyfikacji prowadzi stosunkowo szeroko zakrojoną działalność informacyjną, która również ma wymiar edukacyjny. Aktywność BPiI w przestrzeni publicznej rozpoczęła się w listopadzie 2016 r. dla Facebooka (facebook.com/poszukiwaniaipn) i Twittera (twitter.com/poszukiwaniaipn) oraz w marcu 2017 r. dla strony internetowej www.poszukiwania.ipn.gov.pl. Portal internetowy www.poszukiwania.ipn.gov.pl funkcjonował od 2014 r., jednak w 2017 r. został całkowicie przebudowany, co wymiernie przełożyło się na jego popularność. Portal od maja 2014 do marca 2017 r. osiągnął 171 799 unikalnych odsłon, a od kwietnia do grudnia 2017 r. 325 360 odsłon, z czego unikalnych – 8620.

Profil BPiI na Facebooku w ciągu 11 miesięcy uzyskał 6957 polubień i 7155 obserwujących, a odwiedza go kilka tysięcy osób dziennie. Największą popularność publikowanych informacji odnotowano podczas prac na „Łączce" od kwietnia do lipca 2017 r. (najpopularniejszy post odnotował 270 389 odsłon).

Profil BPiI na Twitterze w ciągu 11 miesięcy uzyskał 5780 obserwujących. Najpopularniejszy tweet odnotował 1 500 000 odsłon. Codziennie profil BPiI na Twitterze odwiedza średnio 1000 użytkowników.

Na popularność informacji publikowanych przez BPiI bardzo duży wpływ mają zamieszczane fotografie wykonywane przez pracownika BPiI.

W listopadzie 2017 r. BPiI nawiązało współpracę z Polską Agencją Prasową w zakresie udostępniania fotografii z prowadzonych prac poszukiwawczych na zasadzie *handout* dla klientów PAP. Fotografie BPiI były tłem do prezentacji multimedialnych, filmów i reportaży telewizyjnych stacji informacyjnych.

8. Upamiętnianie walk i męczeństwa

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN realizuje zadania opisane w rozdziale 6b ustawy z 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Do zadań tych należy m.in.:

– zajmowanie stanowisk, wydawanie opinii oraz występowanie z wnioskami w sprawach opieki nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwałego upamiętniania związanych z tymi miejscami faktów, wydarzeń i postaci;

– współdziałanie z właściwymi organami państwowymi, organami jednostek samorządu terytorialnego i zainteresowanymi organizacjami społecznymi w organizowaniu obchodów i uroczystości;

– podejmowanie wszelkiego rodzaju działań i przedsięwzięć upowszechniających pamięć walk i męczeństwa;

– przeprowadzanie ekshumacji i przenoszenie szczątków Polaków poległych bądź pomordowanych za granicą na cmentarze i kwatery wojenne w Polsce;

– finansowanie i przeprowadzanie z inicjatywy własnej prac mających na celu trwałe upamiętnienie faktów, wydarzeń i postaci związanych z miejscami walk i męczeństwa.

Rok 2017 był pierwszym, w którym Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa otrzymało środki finansowe na działalność merytoryczną i rozbudowało kadry w stopniu pozwalającym na skuteczne realizowanie zadań opisanych w rozdziale 6b ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN. Struktura pionu upamiętniania IPN nie osiągnęła jeszcze zakładanego kształtu. Ze względu na ograniczone środki budżetowe nie powołano – oprócz Oddziału w Krakowie – OBUWiM. Obsada stanowisk w oddziałach nastąpiła dopiero w drugim kwartale roku, a ze względu na to, że przyznano średnio dwa etaty na oddział, utworzono, w miejsce planowanych biur oddziałowych, Wieloosobowe Stanowiska ds. Upamiętniania Walk i Męczeństwa. Ostatecznie stan osobowy Pionu Upamiętniania Walk i Męczeństwa na koniec 2017 r. wyglądał następująco: Centrala – 13 pracowników, oddziały: Białystok – 2, Gdańsk – 3 (w tym 1 w Delegaturze w Bydgoszczy), Katowice – 2, Kraków – 5, Lublin – 2, Łódź – 2, Poznań – 2, Rzeszów – 2, Szczecin – 2, Warszawa – 2, Wrocław – 2.

Posiadane środki pozwoliły jednak na zrealizowanie wielu zadań inwestycyjnych, prac archeologiczno-ekshumacyjnych i sfinansowanie uroczystości patriotycznych, w tym ceremonii pogrzebowych.

Zadaniem pracowników biura w oddziałach była także współpraca z oddziałowymi komitetami ochrony pamięci walk i męczeństwa, zapewnienie obsługi komitetów i pełnienie w nich funkcji sekretarzy.

- **Konferencja szkoleniowa w Pułtusku**

W dniach 18–21 września 2017 r. odbyła się konferencja szkoleniowa „Miejsca pamięci narodowej w Polsce” dla wszystkich pracowników pionu Upamiętniania Walk i Męczeństwa zarówno w Centrali, jak i w oddziałach. W szkoleniu wzięli również udział pracownicy Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Polskiego Czerwonego Krzyża. Uczestnicy mieli możliwość zapre-

zentowania miejsc pamięci z obszaru swojego działania, wymiany doświadczeń i dyskusji nad procedurami działań w sprawach realizowanych przez pion upamiętnień. Ponadto w ramach objazdu terenowego odwiedzili Cmentarz Wojskowy na Powązkach w Warszawie oraz wzięli udział w lustracji wybranych obiektów grobownictwa wojennego usytuowanych na północnym Mazowszu: kwatery żołnierzy polskich z 1939 r. i mogiły zbiorowej żołnierzy polskich z 1920 r. na cmentarzu w Pułtusku, cmentarza żołnierzy sowieckich w Pułtusku i w Makowie Mazowieckim, mogiły żołnierzy NSZ w Karniewie, mogiły zbiorowej żołnierzy polskich z 1939 r. i mogiły w Czernicach Borowych, w której spoczęły ofiary niemieckiego mordu z obozu w Pomiechówku, mogiły żołnierzy rosyjskich z wojny polsko-bolszewickiej w Szydłowie, mogiły cywilnych ofiar II wojny światowej w Mławie oraz cmentarza z I wojny światowej w Pęsach. Na koniec uczestnicy konferencji zwiedzili Muzeum Katyńskie w Warszawie.

8.1. Ewidencja i sprawowanie opieki nad miejscami pamięci

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa kontynuowało zadania związane z opieką nad miejscami pamięci narodowej. W celu ich skutecznego realizowania zintensyfikowano prace nad gromadzeniem danych do powstającej ewidencji miejsc pamięci. Wraz z Biurem Informatyki podjęto się zadania stworzenia karty ewidencyjnej dla wszystkich obiektów grobownictwa wojennego i upamiętnień, która będzie w następnej kolejności podstawą do uruchomienia internetowej bazy miejsc pamięci w kraju i za granicą. W bazie tej będą umieszczane dane dotyczące wszystkich znanych grobów wojennych oraz upamiętnień symbolicznych wraz ze zdjęciami obiektów, a także z dokładnymi wskazówkami pozwalającymi na odnalezienie danego miejsca w terenie. Wystąpiono więc do urzędów wojewódzkich o udostępnienie posiadanych wykazów. W roku sprawozdawczym przeprowadzono wiele lustracji oraz inwentaryzacji terenowych miejsc pamięci zarówno w kraju, jak i poza granicami.

8.1.1. Opieka nad miejscami pamięci w Polsce

W celu uzyskania jak najobszerniejszego materiału dokumentacyjnego dotyczącego miejsc pamięci i pochodzącego ze wszelkich dostępnych źródeł skierowano pisma do urzędów gmin znajdujących się na terenie województwa dolnośląskiego (170 gmin), lubuskiego (82 gminy), łódzkiego (177 gminy) i świętokrzyskiego (102 gminy). W korespondencji tej poinformowano gminy o nowych kompetencjach Instytutu Pamięci Narodowej z zakresu oceny stanu opieki nad miejscami i trwałymi obiektami pamięci narodowej, w szczególności nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju i zwrócono się jednocześnie z prośbą o nadsyłanie posiadanych kart ewidencyjnych zarówno obiektów grobownictwa wojennego, jak i upamiętnień symbolicznych. Przy zbieraniu danych do ewidencji korzystano także z nadsyłanych sukcesywnie przez Oddział IPN w Katowicach skanów kart ewidencyjnych grobów i upamiętnień uzyskiwanych ze Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, materiałów Oddziału IPN w Łodzi zebranych podczas prowadzonych lustracji oraz kart przesyłanych bezpośrednio do centrali przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki. Pełną i zweryfikowaną ewidencję przesłał Lubuski Urząd Wojewódzki, Opolski Urząd Wojewódzki oraz Dolnośląski Urząd Wojewódzki, a także częściowo gminy województwa świętokrzyskiego.

W ramach krajowej ewidencji dokonano również 140 nowych wpisów do nadsyłanych przez urzędy wojewódzkie wykazów nazwisk żołnierzy Armii Czerwonej poległych podczas II wojny światowej i pochowanych na terytorium Polski.

Zweryfikowano ponadto ewidencję grobów żołnierzy Armii Czerwonej znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego i przekazano ją do dalszego sprawdzenia w zasobie ewidencyjnym Polskiego Czerwonego Krzyża. Przy współpracy z PCK przeprowadzono weryfikację nazwisk żołnierzy Armii Czerwonej pochowanych na cmentarzu w Sandomierzu, Tarnowie, Środzie Śląskiej i Lubaniu.

Za zgodą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego zeskanowano część będącej w posiadaniu ministerstwa kartoteki byłej Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa zawierającej spis obiektów grobownictwa wojennego z czasów II wojny światowej usytuowanych na terenie województwa dolnośląskiego (103), kujawsko-pomorskiego (470), lubuskiego (56), pomorskiego (153), warmińsko-mazurskiego (65 – II i częściowo I wojna światowa) i zachodniopomorskiego (73). Prace związane z kopiowaniem ww. kart zostały zakończone i w zasobie BUWiM znajdują się obecnie kopie kart dotyczące 920 obiektów grobownictwa wojennego.

Pracownicy Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa przeprowadzili lustrację miejsc pamięci narodowej na terenie warszawskiej dzielnicy Wola, sporządzili inwentaryzację (z wykonaniem dokumentacji fotograficznej) 165 miejsc oraz opracowali opinię dotyczącą stanu ich utrzymania, zalecenia w sprawie weryfikacji istniejących już upamiętnień i ustanowienia nowych. Prace te będą kontynuowane w pozostałych dzielnicach Warszawy.

Zgromadzono ponadto następującą dokumentację: materiały, w tym zdjęcia mogił, do przygotowania 42 kart ewidencyjnych dla ofiar Grudnia 1970 r.; materiały, w tym noty biograficzne, dotyczące 50 ofiar Poznańskiego Czerwca 1956 r.; materiały dotyczące wykazu grobów z wojny polsko-bolszewickiej oraz poległych w walkach o utrwalenia granic Rzeczypospolitej.

20 maja 2017 r. pracownicy Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa z wraz z pracownikami pionu upamiętnień w oddziale warszawskim wzięli udział w wizytacji wybranych obiektów grobownictwa wojennego znajdującego się w Warszawie: Służew, ul. Wałbrzyska – kwatera żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r., powstańców AK i cywilnych ofiar II wojny światowej, krzyż i tablica upamiętniająca ofiary reżimu komunistycznego potajemnie pochowane prawdopodobnie na tym cmentarzu, Wilanów, ul. Wiertnicza – kwatera żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r. oraz powstańców AK, głaz z tablicą poświęconą oddziałom AK, które w 1944 r. przebijały się przez Kabaty, Ursynów i Wilanów, aby wspomóc powstańczą Warszawę, Czerniaków – kościół ojców Bernardynów – tablica poświęcona żołnierzom 3. Pułku Szwoleżerów Mazowieckich im. płk. Jana Kozietulskiego umieszczona na murze cmentarnym, Wawer-Zerzeń, ul. 27 Grudnia – „Cmentarz ofiar wojny" prawdopodobne miejsce pierwotnego pochówku żołnierzy Wojska Polskiego poległych we wrześniu 1939 r. oraz ofiar pierwszej masowej egzekucji dokonanej przez Niemców 27 grudnia 1939 r. na wyciągniętych z domów mieszkańcach Wawra i przypadkowych pasażerach z pobliskiej stacji kolejowej, Wawer-Marysin, ul. Kościuszkowców – cmentarz ofiar ww. egzekucji w Wawrze, ofiar rozstrzeliwań w Aninie 29 kwietnia 1942 r., żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r., artylerzystów 1. Armii Wojska Polskiego oraz żołnierzy 1. Pułku Piechoty 1. Dywizji im. Tadeusza Kościuszki wraz z żołnierzami Armii Czerwonej poległych w 1944 r. w walkach na Pradze.

23–24 maja 2017 r. pracownice Biura Upamiętnienia Walk i Męczeństwa przeprowadziły lustrację obiektów grobownictwa wojennego usytuowanych na terenie województwa śląskiego, z uwzględnieniem mogił znajdujących się w Chorzowie i Gliwicach. W objeździe tym udział wzięli również pracownicy Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz pracownik pionu upamiętniania z Oddziału IPN w Katowicach.

- **Pion upamiętniania walk i męczeństwa w Oddziale IPN w Białymstoku**

W roku sprawozdawczym nawiązano kontakt z Wydziałem Spraw Społecznych Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w celu przejęcia odnośnej dokumentacji dotyczącej miejsc pamięci narodowej, która, zgodnie z wolą PUW, wymaga skopiowania (płyty CD z dokumentacją z PUW otrzymano w grudniu 2017 r.). Kontynuowano prace związane z przygotowaniem danych do bazy miejsc pamięci narodowej oraz grobów i cmentarzy wojennych, pozyskano kopie kart pomników i miejsc pamięci z kilkudziesięciu gmin.

Prowadzono prace mające na celu rozpoznawanie grobów ofiar systemu komunistycznego w latach 1956–1990. Dotąd były to groby i miejsca pamięci nie zawsze rozpoznane, m.in. groby ofiar grudnia 1970 r. (ustalono szczegóły dotyczące pochówku na cmentarzu w Zambrowie jednej z ofiar

Grudnia 1970, zamordowanej w Szczecinie), groby ofiar stanu wojennego, jak ks. Stanisława Suchowolca i Zbigniewa Simoniuka w Białymstoku, Marcina Antonowicza w Olsztynie czy grób Stanisława Marchewki ps. „Ryba" w Piątnicy (ostatniego partyzanta zamordowanego przez UB w marcu 1957 r.).

• **Pion upamiętniania walk i męczeństwa w Oddziale IPN w Poznaniu**

W 2017 r. skupiono się na ewidencjonowaniu grobów wojennych i niewojennych powstańców wielkopolskich. Bazą wyjściową była *Lista strat Powstania Wielkopolskiego od 27 grudnia 1918 roku do 8 marca 1920 roku* autorstwa Łukasza Jastrząba i Wiesława Olszewskiego (Koszalin 2009). Działania były realizowane we współpracy z Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim. Rezultatem wspólnych działań ma być publikacja prezentująca wszystkie odnalezione groby powstańców wymienionych w przywołanej liście, która planowana jest na 2018 r. Odwiedzono 39 miejscowości, w których zewidencjonowano 49 obiektów, takich jak groby indywidualne, zbiorowe i kwatery. Pochowanych jest w nich 136 osób. Zebrano materiał fotograficzny i opisowy, w tym lokalizację obiektów ze współrzędnymi na podstawie GPS.

W listopadzie pracownicy pionu upamiętniania razem z pracownikami Biura Poszukiwań i Identyfikacji dokonali lustracji terenu po niemieckim obozie jenieckim Barkenbrugge (Barkniewko), gm. Okonek, Nadleśnictwo Okonek. Wspólnie z pracownikiem Nadleśnictwa Okonek ustalono lokalizację cmentarza obozowego, na którym prawdopodobnie nie ekshumowano po wojnie wszystkich ciał. Planowane są dalsze działania mające na celu upamiętnienie ofiar obozu w miejscu jego lokalizacji, w tym celu dokonano zakupu zdjęcia lotniczego z 1944 r. obrazującego obóz i jego otoczenie.

• **Pion upamiętniania walk i męczeństwa w Oddziale IPN w Szczecinie**

Pracownicy pionu upamiętniania Oddziału szczecińskiego przeprowadzili kontrole stanu utrzymania następujących obiektów: Kwatery Wojennej na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie, kwatery jeńców belgijskich i polskich na Cmentarzu Centralnym, Cmentarza Wojennego w Stargardzie Szczecińskim.

• **Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Krakowie**

OBUWiM w Krakowie przeprowadziło szczegółowe sprawdzenia zakresu merytorycznego i konsultacje w sprawie inskrypcji na kilkunastu obiektach memoratywnych w województwie małopolskim. Przeprowadzono wizję lokalną oraz dokumentację grobów wojennych, ofiar wojen oraz miejsc pamięci narodowej województwa małopolskiego:

– cmentarz komunalny i żydowski w Wieliczce,
– cmentarze komunalne w Dobczycach, Krakowie i Nowym Wiśniczu,
– cmentarze parafialne w Biskupicach, Bodzanowie, Cikowicach, Czarnym Dunajcu, Dobczycach, Gdowie, Grabiu, Łazanach, Łapanowie, Łężkowicach, Makowie Podhalańskim, Mikluszowicach, Mogilanach, Niepołomicach, Osielcu, Pogwizdowie, Raciechowicach, Rzezawie, Sobolowie, Stadnikach, Trzcianie, Waksmundzie, Wiśniowej oraz w Zakopanem. Trwają prace nad bazą danych na temat poległych Polaków wcielonych do Armii Czerwonej w latach 1939–1941.

• **Pion upamiętniania walk i męczeństwa w Oddziale IPN w Warszawie**

Pracownicy pionu upamiętniania wraz z pracownikami BUWiM dokonali przeglądu wytypowanych cmentarzy i mogił wojennych oraz miejsc pamięci narodowej w Warszawie.

Ponadto przeprowadzili lustrację miejsca pamięci w Forcie III w Pomiechówku. W lustracji uczestniczyli również przedstawiciele wojewody mazowieckiego, Agencji Mienia Wojskowego oraz PCK. Na terenie fortu w latach 1941–1945 funkcjonował obóz, a następnie niemieckie więzienie karno-śledcze i obóz koncentracyjny. Szacuje się, że przeszło przez niego kilkadziesiąt tysięcy osób (wysiedlonych z rejencji ciechanowskiej do Generalnego Gubernatorstwa mieszkańców

północnego Mazowsza, Żydów, także wielu żołnierzy AK, NSZ). Ze względu na warunki bytowe i formy represji (przetrzymywanie więźniów w kompletnych ciemnościach, całkowity brak prycz czy sienników, przetrzymywanie w jednej celi do 200 osób, dzieci, kobiet i mężczyzn, bestialskie odnoszenie się obsługi obozu i więzienia do więźniów, gwałtów, mordów, drastycznych tortur) jest to obiekt unikatowy w skali co najmniej regionu. Historia Fortu III w Pomiechówku nie została do tej pory kompleksowo opracowana i jest praktycznie nieznana zarówno historykom, jak opinii publicznej, choć pod względem liczby popełnionych zbrodni przewyższa wielokrotnie cmentarz w Palmirach. Fort III w Pomiechówku zachował się w bardzo dobrym stanie. Teren ten jest obecnie własnością Agencji Mienia Wojskowego, jest ogrodzony i pilnie strzeżony, dzięki czemu uniknął dewastacji. Na szczególne podkreślenie zasługują liczne inskrypcje (dotychczas przez nikogo niezewidencjonowane) wyryte przez więźniów (i zachowane mimo wielokrotnego zamalowywania) na ścianach pomieszczeń. Stanowią one niezwykłą wartość historyczną dokumentującą martyrologię ludności polskiej w czasie II wojny. Zaproponowano powołanie zespołu badawczego, którego zadaniem byłoby zinwentaryzowanie pozostałości historycznych wraz z oceną ich stanu technicznego, sporządzenie dokumentacji, zewidencjonowanie i konserwację zachowanych na ścianach inskrypcji, zebranie archiwaliów opracowanie listy ofiar i więźniów obozu, przeprowadzenie prac archeologicznych i ekshumacyjnych w miejscu straceń i pochówków.

8.1.2. Opieka nad polskimi miejscami pamięci poza granicami kraju

Przedstawiciele BUWiM przeprowadzili lustrację polskich miejsc pamięci w Szwecji. Wśród nich znalazły się: groby polskich uchodźców od XIX w. po okres komunistyczny na cmentarzu Haga Norra w Sztokholmie, kwatera Polaków byłych więźniów niemieckich obozów w Nyköping oraz groby polskich więźniarek w Örebro.

Dokonano ponadto lustracji polskich miejsc pamięci w okolicach Arnhem w Holandii: grobów polskich spadochroniarzy na cmentarzu brytyjskim w Oosterbeek oraz pomnika 1 SBSpad. i gen. Stanisława Sosabowskiego w Driel.

Dyrektor Adam Siwek wraz z dyrektorem Biura Historii i Tradycji Policji Krzysztofem Musielakiem i dyrektorem Andrzejem Sprychą z MSWiA odbyli na przełomie października i listopada wizytację polskich miejsc pamięci na Białorusi. Odwiedzono i udokumentowano fotograficznie następujące obiekty:

– mogiłę powstańców styczniowych we Władykach;
– polską kwaterę z 1920 r. na cmentarzu w Miadziole;
– grób polskiego żołnierza z 1920 r. w Naroczy (d. Kobylnik);
– polski cmentarz wojenny z 1920 r. w Falewiczach/Hucie Buraki;
– groby żołnierzy z 1920 r. w Łyńtupach;
– mogiłę powstańczą z 1863 r. w Świrdunach;
– uszkodzony pomnik, jedyny ślad kwatery zbiorczej żołnierzy z 1920 r. w Postawach;
– polski cmentarz wojenny z 1920 r. zdemontowany w związku z remontem prowadzonym przez MKiDN w Duniłowiczach (podobnie w Głębokiem i Dokszycach).

W Głębokiem na cmentarzu miejskim pozostały groby funkcjonariuszy Policji Państwowej, KOP i kolumna Konstytucji 3 Maja.

Odwiedzono ponadto:

– kwaterę polską z 1920 r. w Miorach;
– szkołę-pomnik Józefa Piłsudskiego i kolumnę Konstytucji 3 Maja w Leonpolu;
– cmentarz wojenny z 1920 r. w Dragunach;
– dużą kwaterę i groby przy kościele z 1920 r. w Hermanowiczach/Ciereszkach;
– kwaterę z 1920 r. w Łużkach;
– cmentarz z 1920 r. w Królewszczyźnie.

BUWiM kontynuowało działania zmierzające do ustalenia miejsc pochówku naszych rodaków – żołnierzy i cywilnych ofiar poległych i zmarłych podczas I i II wojny światowej, a znajdujących się w całej Europie.

Pod koniec 2017 r. wystąpiono do ambasad polskich w Niemczech, Czechach i na Słowacji z prośbą o nadesłanie wszelkich informacji dotyczących grobów wojennych znajdujących się w tych krajach. Niestety z nadesłanych już danych wynika, że placówki dyplomatyczne mają bardzo ubogie informacje na ten temat i muszą przeprowadzić weryfikację posiadanych danych. Aby wspomóc ich działania, konsulatom znajdującym się w Czechach i na Słowacji przesłano opracowane wstępne wykazy obiektów w celu ich weryfikacji i potwierdzenia posiadanych danych oraz ustalenia stanu utrzymania obiektów (33 obiekty w Czechach i 23 na Słowacji). Przeprowadzono również analizę dostępnych materiałów internetowych i skierowano dalsze pisma do przedstawicielstw dyplomatycznych w Islandii (1 obiekt), we Włoszech (6), Austrii (7), Belgii (25), Holandii (47), Szwajcarii (5), Francji (31), Rumunii (12), Grecji – Kreta (2), Bośni i Hercegowiny (2), Serbii (1) oraz na Węgrzech (6) z prośbą o nadesłanie potrzebnych Instytutowi Pamięci Narodowej wykazów i informacji dotyczących występujących w tych krajach grobów i ewentualnych upamiętnień.

Dosyć prężna jest korespondencja z konsulatem w Berlinie, który na prośbę IPN prowadzi dodatkowe poszukiwania mogił powstańców wielkopolskich zmarłych w obozie w Spandau (Berlin), polskiego robotnika przymusowego, Józefa Nowaka, w Monachium i Szczepana Mydlarza w Halberstadt. Dobre kontakty nawiązano również z konsulatami w Bratysławie oraz Bukareszcie, gdzie planuje się w 2018 r. prowadzenie prac remontowych przy wybranych mogiłach wojennych (Prešov – mogiła dwóch lotników polskich z 1939 r. oraz Piteşti – kwatera polskich uchodźców).

Podjęto również próbę stworzenia nieistniejącej do tej pory bazy grobów wojennych znajdujących się w Niemczech oraz podjęto działania zmierzające do weryfikacji (przy udziale Archiwum IPN) nazwisk cywilnych ofiar – więźniów, robotników przymusowych oraz polskich żołnierzy lub nawet przypisania ewentualnie uzyskanych konkretnych nazwisk do anonimowanych do tej pory mogił. Na razie na podstawie różnych danych ustalono, że w Niemczech znajduje się 175 obiektów. Ale już wiadomo, że jest to mocno zaniżona liczba.

W październiku 2017 r. przeprowadzono więc lustrację wybranych mogił znajdujących się Großbeeren (mogiła 334 Polaków, więźniów obozu „pracy i wychowania" w Großbeeren), Berlin – cm. Güterfelde (mogiła 383 Polaków – więźniów obozu koncentracyjnego Sachsenhausen), Halberstadt – mogiła 30 więźniów obozu Langenstein-Zwieberge oraz mogiła robotników przymusowych/więźniów (nowe upamiętnienie), Quedlinburg (mogiła ofiar obozu Langenstein-Zwieberge, w tym 329 Polaków), Aschersleben (mogiła 291 ofiar, w tym 21 polskich robotników przymusowych), Hohen Neudorf (pomnik żołnierzy WP oraz mogiła 11 żołnierzy 1. Armii WP), Mühlenbeck (mogiła 8 dzieci i robotnika przymusowego), Velten (kwatera anonimowych ofiar), Hennigsdorf (mogiła zbiorowa, w tym 5 Polaków, na leśnym cmentarzu), Berlin (mogiła 5 polskich lotników na cmentarzu brytyjskim), Berlin – Altglienicke (mogiła 1284 więźniów obozu Sachsenhausen, w tym 436 Polaków). Delegacja BUWiM z dyrektorem Adamem Siwkiem na czele wzięła udział w spotkaniu ze stroną niemiecką oraz włoską, podczas którego omawiano urządzenie w 2018 r. nowo odkrytej na cmentarzu w Halberstadt mogiły zbiorowej 71 Polaków oraz Włochów.

8.2. Ekshumacje i badania archeologiczne

Realizując zadania Prezesa IPN związane z wydawaniem decyzji zezwalających na ekshumację szczątków z grobów wojennych, wynikające z zapisów ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa analizowało wnioski o ekshumacje i przekazywało dokumentację dla Biura Prawnego IPN w celu przygotowania stosownych decyzji.

W związku ze zmianami przepisów i przejęciem od wojewodów obowiązku wydawania decyzji o ekshumacji grobów wojennych Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa prowadziło liczną kore-

spondencję m.in. z Fundacją „Pamięć", urzędami gminy i osobami prywatnymi związaną z planami przeprowadzenia wszelkich prac ekshumacyjnych. Prośby te dotyczyły coraz częstszej potrzeby przeniesienia mogił znajdujących się na trasach nowo budowanych dróg krajowych lub szczątków już odnalezionych w trakcie ich wykonywania lub przy innych pracach ziemnych.

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa uczestniczyło w dalszych konsultacjach dotyczących cmentarza jeńców ze Stalagu IIB Stargard w Stargardzie (woj. zachodniopomorskie) na terenie wojskowego placu ćwiczeń należącego obecnie do Agencji Mienia Wojskowego. Spoczywa na nim ok. 3000 jeńców sowieckich. Korespondencję w tej sprawie prowadzono z wojewodą zachodniopomorskim, Agencją Mienia Wojskowego i Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Biuro zrealizowało także wiele prac ekshumacyjnych i archeologicznych:

– **Chojnice** – w czerwcu 2017 r. przeprowadzono prace archeologiczne, które miały na celu odnalezienie miejsca pochówku żołnierzy Wojska Polskiego z 1. batalionu strzelców poległych w obronie Chojnic we wrześniu 1939 r. Poszukiwania prowadzono na podstawie zeznań świadków na działkach nr 496/46 i 496/73 zlokalizowanych przy ul. Kościerskiej w Chojnicach (woj. pomorskie). Niestety, nie udało odnaleźć się miejsca pochówku polskich żołnierzy. Z uwagi na fakt, że dowody na istnienie mogiły w pobliżu cmentarza parafialnego są dosyć mocne, wystąpiono do Centralnego Archiwum Wojskowego z prośbą o nadesłanie map lotniczych. Planowane jest kontynuowanie prac.

– **Koniecpol** – na podstawie wniosku Burmistrza Miasta i Gminy Koniecpol w sprawie wydania decyzji na ekshumację szczątków partyzantów zamordowanych przez Niemców podczas II wojny światowej, pochowanych na gruntach prywatnych przy ul. Jesionowej w Koniecpolu i ich przeniesienia na cmentarz parafialny przy ul. Szkolnej została przeprowadzona ekshumacja. Szczątki ww. osób spoczywały w oznakowanej mogile, która figurowała w ewidencji obiektów grobownictwa wojennego. Poszukiwano 13 osób, w tym 11 znanych z nazwiska. W wyniku przeprowadzonych prac odnaleziono niekompletne fragmenty szkieletów. Na podstawie badań przeprowadzonych przez antropologa stwierdzono, że odkryto kości ludzkie należące do 5 osób. Wydobyte szczątki zostały złożone do wspólnej mogiły na cmentarzu parafialnym przy ul. Szkolnej w Koniecpolu. Miejsce pochówku wskazał wojewoda śląski. W 2018 r. Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa zamierza urządzić nagrobek w miejscu ziemnej mogiły.

– **Garbów** – ekshumacja szczątków nieznanego żołnierza Wojska Polskiego z 1939 r. pochowanego na gruntach należących do osoby prywatnej w Garbowie. Z wnioskiem o ekshumację do IPN wystąpił wójt gminy Garbów. Ponieważ ziemna mogiła znajdowała się na polu, istniało niebezpieczeństwo podorywania grobu, co groziło jego kompletnym zniszczeniem. W wyniku przeprowadzonych prac odnaleziono szczątki należące do jednej osoby. Zostały one złożone do bezimiennej mogiły żołnierza Wojska Polskiego na cmentarzu parafialnym w Garbowie. Miejsce pochówku wskazał wojewoda lubelski. W 2018 r. Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa zamierza urządzić nagrobek w miejscu ziemnej mogiły.

– **Czeremcha** – ekshumacja szczątków 7 cywilnych ofiar II wojny światowej rozstrzelanych przez Niemców i pochowanych na gruntach należących do osoby prywatnej w miejscowości Czeremcha (woj. podlaskie). W przygotowanie ekshumacji zaangażowani byli również pracownicy Oddziału w Białymstoku. Prace ekshumacyjne prowadziło Biuro Poszukiwań i Identyfikacji w dniach 19–20 grudnia 2017 r. Zgodnie z założeniem odnaleziono kości ludzkie należące do 7 osób. W 2018 r. Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa dokona pochówku na cmentarzu prawosławnym w Czeremsze. Miejsce pochówku ustalono z wojewodą podlaskim;

– Sprawy związane ze sprowadzeniem do kraju szczątków Tomasza Arciszewskiego, pochowanego na cmentarzu Brompton w Londynie, mjr. Eugeniusza Horbaczewskiego pochowanego na kwaterze brytyjskiej w Creil (Francja), gen. Mikołaja Osikowskiego pochowanego na cmentarzu Hayfield w Kirkcaldy (Szkocja), kom. Witolda Zajączkowskiego pochowanego na cmentarzu Toronto-Mount Pleasant (Kanada), kpt. Klemensa Gucwy „Górala", pochowanego w Koszycach (Słowacja).

– Sprawa związana z ekshumacją szczątków ośmiorga dzieci romskich rozstrzelanych przez Niemców w 1943 r. i pochowanych w miejscowości Majscowa. Odnaleziono kości ludzkie należące do 7 osób, które pochowano na cmentarzu parafialnym w Dębowcu.

– Procedura związana z wydaniem decyzji na ekshumację żołnierza Wojska Polskiego z września 1939 r. (w m. Markowszczyzna) oraz jeńca z II wojny światowej (w m. Zawady). Kontynuacja w 2018 r.

– Sprawa związana z ekshumacją szczątków Mariana Karpowicza (prawdopodobnie członka jednego z oddziałów AK z Wileńszczyzny) zastrzelonego przez sowieckich pograniczników w kwietniu 1946 r. Kontynuacja w 2018 r.

– Ekshumacja żołnierzy Wojska Polskiego poległych we wrześniu 1939 r. pochowanych w miejscowości Dmochy Wochy i ich przeniesienie na cmentarz parafialny w Zambrowie. Decyzja o ekshumacji wydana w dniu 9 listopada 2017 r.

– Na wniosek Fundacji „Pamięć" przygotowano 36 decyzji na ekshumację żołnierzy niemieckich z II wojny światowej w celu przeniesienia wydobytych szczątków na zbiorcze cmentarze niemieckie.

8.3. Opinie

Do ustawowych zadań IPN realizowanych w ramach upamiętniania walk i męczeństwa należy opiniowanie inicjatyw związanych z realizacją upamiętnień bądź urządzaniem grobów wojennych. Opinie te formułowane są w związku z kierowanymi interwencjami, na wniosek inicjatorów lub na potrzeby organów administracji publicznej wydających zezwolenia na lokalizacje takich obiektów. Głównymi wnioskodawcami w tej materii są przede wszystkim urzędy wojewódzkie oraz urzędy gminy odpowiedzialne za groby wojenne.

Pośród najbardziej interesujących inicjatyw w zakresie symbolicznych upamiętnień warto wymienić:

– opinia w sprawie pomnika prezydentów Stefana Starzyńskiego i Juliana Kulskiego na bulwarach wiślanych w Warszawie;

– opinia w sprawie utworzenia w Wierszach Muzeum Niepodległej Rzeczypospolitej Kampinoskiej;

– opinia dotycząca budowy pomnika i tablicy pamiątkowej poświęconej królowi Stefanowi Batoremu na terytorium Rumunii;

– opinia w sprawie korekty inskrypcji tablicy pamiątkowej dotyczącej polskiego więźnia niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen, umieszczonej przed Urzędem Miasta Mauthausen/Austria;

– opinia w sprawie napisu upamiętniającego Polaków, więźniów twierdzy Kufstein w Austrii;

– opinia w sprawie upamiętnienia w formie epitafium śp. ks. Grzegorza Piramowicza w kościele w Kurowie;

– opinia w sprawie upamiętnienia wszystkich Polaków, którzy stracili życie podczas II wojny światowej na terenie gminy Magnuszew;

– opinia dla Zakładu Karnego w Bydgoszczy-Fordonie w sprawie projektu treści tablicy pamiątkowej poświęconej kpt. Stanisławowi Rymkiewiczowi, przedwojennemu naczelnikowi więzienia fordońskiego i ofierze mordu katyńskiego;

– opinia w sprawie tablic upamiętniających miejsca, w których znajdowały się katownie NKWD i UB w Mrągowie (4), Puławach i Ropczycach;

– opinia w sprawie tablicy pamiątkowej na budynku Szkoły Podstawowej w Domanowie upamiętniającej śp. por. Emila Wiktora Gładysiewicza, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej;

– opinia w sprawie upamiętnienia w Białymstoku Polskiej Organizacji Wojskowej;

– opinia w sprawie tablicy upamiętniającej solidarność mieszkańców Białostocczyzny z Węgrami w okresie powstania węgierskiego w 1956 r.;

– opinia w sprawie tablicy pamiątkowej poświęconej Władysławowi Aleksandrowi Górskiemu, posłowi na Sejm RP, uczestnikowi wojny polsko-bolszewickiej wójtowi gminy Ulan;
– opinia w sprawie upamiętnienia w Koszalinie górnika Jana Stawisińskiego, uczestnika strajku w Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek" i najmłodszej ofiary pacyfikacji przeprowadzonej przez komunistów 16 grudnia 1981 r.;
– opinia w sprawie upamiętnienia księdza Adalberta (Wojciecha) Zinka, więźnia stalinowskiego i obrońcy prymasa Stefana Wyszyńskiego;
– opinia w sprawie idei upamiętnienia dwóch polsko-azerskich bohaterów: Macieja Sulkiewicza oraz Veli bek Jedigara w Warszawie;
– opinia w sprawie pomnika w Warszawie poświęconego Adamowi Loretowi, pierwszemu dyrektorowi Lasów Państwowych;
– opinia w sprawie tablicy katyńskiej na gmachu policji w Tomaszowie Mazowieckim;
– opinia w sprawie upamiętnienia policjantów z Katowic pomordowanych przez NKWD wiosną 1940 r.;
– opinia dla Muzeum Literatury w sprawie tablicy poświęconej poecie Andrzejowi Trzebińskiemu;
– zaopiniowanie inskrypcji, która ma być umieszczona na kamieniu upamiętniającym powstańców z II drużyny zgrupowania „Żmija" poległych 14 sierpnia 1944 r. na ul. Rajszewskiej;
– opinia w sprawie treści inskrypcji, która ma być umieszczona na nowej tablicy upamiętniającej mieszkańców powiatu koneckiego rozstrzelanych przez okupantów niemieckich w 1944 r. w Wólce koło Słupi Koneckiej;
– opinia w sprawie tablicy na Saskiej Kępie w Warszawie poświęconej Annie Jachninie, dziennikarce radiowej, członkini ZWZ-AK, autorce słów piosenki *Siekiera, motyka…*
– opinia w sprawie tablicy poświęconej Janowi Józefowi Lipskiemu na domu, w którym mieszkał przy ul. Konopczyńskiego w Warszawie;
– opinia w sprawie tablicy poświęconej ofiarom pacyfikacji manifestacji z 1905 r. w Radomiu;
– opinia na temat tablicy upamiętniającej Hieronima Dekutowskiego w Tarnobrzegu;
– opinia w sprawie tablicy poświęconej działaczom opozycji internowanym w stanie wojennym, w Chełmnie;
– opinia w sprawie pomników poświęconych ofiarom II wojny światowej w Leżajsku, Lubawie i Świętajnie.

8.4. Dekomunizacja

Ustawa z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej zobowiązuje Instytut Pamięci Narodowej do oceny, czy funkcjonujące w przestrzeni publicznej nazwy podlegają rygorom ustawy, oraz do opiniowania inicjatyw dotyczących zmiany nazewnictwa propagującego ideologię totalitarną. Zadania te realizuje pion upamiętniania walk i męczeństwa, którego przedstawiciele jednocześnie brali udział w pracach komisji senackich i sejmowych przygotowujących nowelizację przedmiotowej ustawy. Nadrzędną intencją zmiany ustawy było stworzenie mechanizmów ustawowych umożliwiających usuwanie z przestrzeni publicznej wszelkiego rodzaju upamiętnień, znaków i symboli propagujących ideologie totalitarne.

- **Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie**

Przygotowania do realizacji ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej z 1 kwietnia 2016 r. trwały we wszystkich oddziałach Instytutu. W skali ogólnopolskiej prace międzyoddziałowego zespołu koordynował dr Maciej Korkuć, naczelnik Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie. Przeprowadzono przegląd i weryfikację nazw ulic we wszystkich gmi-

nach całego kraju. Lustracje przeprowadzane były w poszczególnych oddziałach IPN. OBUWiM w Krakowie na bieżąco konsultowało sprawy problematyczne i kontrowersyjne ze wszystkich województw w kraju, pośredniczyło także w kontaktach z samorządami i mediami. Na bieżąco prowadzone były także działania związane z aktualizacją zawartości stron IPN (zakładka „Zmiany nazw ulic", https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/zmiany-nazw-ulic/) oraz redagowaniem tekstów not historycznych.

W rezultacie w ramach pracy OBUWiM i przedstawicieli oddziałów IPN w całym kraju opracowano ponad 200 różnych not historycznych uzasadniających konieczność dokonania zmiany danej nazwy.

Część opracowanych i zredagowanych not historycznych zamieszczono na stronach internetowych IPN jako przykłady uzasadnień do nazw wymagających zmiany. W sumie zostało zamieszczonych 157 not historycznych, w tym:

– 147 not historycznych dotyczących do nazw wymagających zmiany;
– 10 przykładów not dotyczących innych nazw.

W ramach pracy OBUWiM w Krakowie i zespołu pracowników z innych oddziałów realizowano działania polegające m.in. na:

– przygotowaniu ogólnodostępnej informacji internetowej na temat ustawy i zasad opiniowania IPN;
– dokonaniu szczegółowego przeglądu wszystkich nazw dróg, ulic i placów w całym kraju w oparciu o bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego i sporządzeniu – pomocnego dla działań wojewodów – tabelarycznego zestawienia nazw do zmiany dla wszystkich województw;
– wyodrębnieniu tych nazw ulic, które, jako spełniające normy art. 1 ustawy, powinny zostać zmienione;
– wypracowaniu jednolitych zasad opiniowania dla całego kraju;
– udzielaniu odpowiedzi na wątpliwości i prośby zgłaszane przez samorządy, mieszkańców, dziennikarzy i instytucje;
– objaśnianiu sensu i znaczenia ustawy dziennikarzom, komentowaniu zdarzeń bieżących związanych z jej realizacją oraz wyjaśnianiu zasad opiniowania przez IPN;
– ocenie uchwał o zmianach podjętych od 2 września 2016 do 2 września 2017 r.;
– współpracy z urzędami wojewódzkimi w merytorycznej ocenie zasad postępowania samorządów przy procedurze przyjmowania nowych nazw;
– informowaniu mieszkańców o zasadach i potrzebie realizacji ustawy;
– działalności edukacyjnej wyrażającej się w przygotowaniu i upublicznianiu not historycznych przedstawiających nazwy do zmiany oraz przykładowe nazwy niepodlegające zmianom; wypracowanie zasad obowiązujących przy wystawianiu opinii;
– przygotowaniu dla wojewodów szczegółowych wykazów nazw do zmiany w poszczególnych województwach, obejmujących każdy powiat i gminę województwa;
– przygotowaniu uzasadnień dla wojewodów w przypadkach niedopuszczalnych prób obejścia ustawy;
– reagowaniu na publikacje prasowe wypaczające zasady działania IPN przy realizacji ustawy.

Niezależnie od powyższych działań udzielono ok. 120 konsultacji i wywiadów dla dziennikarzy opisujących problematykę dekomunizacji przestrzeni publicznej. Na bieżąco reagowano na potrzeby Centrali w zakresie realizacji ustawy i komunikacji z mediami oraz urzędami wojewódzkimi.

Przygotowano kilkadziesiąt odpowiedzi na wnioski i zapytania samorządów z województwa małopolskiego i z innych województw w kontekście zasad realizacji ustawy. Oddział w Gdańsku wytypował 36 ulic do dekomunizacji w woj. warmińsko-mazurskim (z 6 powiatów: braniewskiego, działdowskiego, elbląskiego, iławskiego, nowomiejskiego, ostródzkiego), 116 w województwie kujawsko-pomorskim oraz 136 w województwie pomorskim. Z kolei w województwie małopolskim w wyniku przeglądu wytypowano do zmiany nazwy 94 ulic, z czego na 2 września 2017 r.

samorządy nie dokonały odpowiednich zmian w odniesieniu do nazw 29 ulic. Z kolei w województwie świętokrzyskim w wyniku przeglądu wytypowano do zmiany nazwy 40 ulic, z czego na dzień 2 września 2017 r. samorządy nie zmieniły nazw 12 ulic.

Od 2 września 2017 r., kiedy upłynął ustawowy termin dla samorządów na samodzielne dokonanie zmian nazw ulic, OBUWiM w Krakowie przejął zadania przygotowywania projektów odpowiedzi na zadawane w trybie ustawowym formalne zapytania wojewodów z całej Polski w odniesieniu do zmian nazw ulic.

Do 31 grudnia 2017 r. wpłynęło do 547 pism od wojewodów z prośbami o opinie w sprawie nazw ulic. Wymagają one opracowania (i przedstawienia do akceptacji Prezesa IPN lub osoby upoważnionej) 1225 projektów opinii na temat nazw ulic. Do 31 grudnia 2017 r. zostały przygotowane i przekazane do Warszawy 452 projekty opinii, dotyczące zgodności bądź niezgodności nazwy danej ulicy z zapisami ustawy z 1 kwietnia 2016 r. Dalsze prace są w realizacji.

W oddziałowych pionach upamiętniania w Krakowie i Gdańsku kontynuowano ponadto prace związane z lustracją i demontażem pozostałości obiektów gloryfikujących komunizm. Działania te były podejmowane jeszcze przed wprowadzeniem ustawowego obowiązku usuwania obiektów symbolizujących komunizm.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie zdemontowało następujące obiekty:

– tablicę propagandową upamiętniającą rocznicę powstania PPR i jej działaczy na Plantach Salinarnych w Bochni (kwiecień 2017 r.);

– tablicę propagandową upamiętniającą funkcjonariuszy MO w Niedzicy (maj 2017 r.);

– dwie tablice propagandowe gloryfikujące Armię Sowiecką i członków PPR w Dubiach (lipiec 2017 r.);

– tablicę propagandową gloryfikującą Armię Sowiecką na cmentarzu w Wadowicach (lipiec 2017 r.);

– tablicę propagandową gloryfikującą funkcjonariuszy UB na cmentarzu w Wadowicach (lipiec 2017 r.);

– tablicę propagandową gloryfikującą KBW w Górze Kalwarii (wrzesień 2017 r.);

– tablicę propagandową gloryfikującą udział 16. pp w walkach z podziemiem niepodległościowym na cmentarzu w Wadowicach (lipiec 2017 r.);

– tablicę propagandową gloryfikującą funkcjonariusza Zygmunta Małysę w Miechowie (sierpień 2017 r.).

OBUWiM w Krakowie oddało do zbiorów magazynowych:

– tablicę propagandową gloryfikującą Karola Świerczewskiego zdemontowaną z budynku Polskiego Radia w Rzeszowa (woj. podkarpackie);

– tablicę propagandową gloryfikującą członków PPR w Zagrodzie (woj. lubelskie);

– popiersie Karola Świerczewskiego ze szkoły w Kalwarii Zebrzydowskiej (woj. małopolskie).

Ponadto w 2017 r. OBUWiM w Krakowie koordynowało akcję przejmowania tablic znajdujących się na budynkach posterunków policji w całym kraju. Do magazynu OBUWiM w Krakowie – w ramach współpracy między IPN a MSWiA – zostało przejętych 17 obiektów propagandowych gloryfikujących funkcjonariuszy UB, SB oraz MO z posterunków, komisariatów oraz komend Policji. Koordynowano również transport różnych obiektów propagandowych z komend Policji w różnych częściach kraju bezpośrednio do miejsc wyznaczonych na tymczasowy magazyn Muzeum Zimnej Wojny w Podborsku oraz do nowo powstającego Muzeum Żołnierzy Wyklętych w Warszawie. Przeprowadzono lustrację kilkudziesięciu tablic i obiektów propagandowych w województwie małopolskim. Wykonano dokumentację fotograficzną wybranych obiektów również w województwie świętokrzyskim oraz śląskim. Zaktualizowano listę sowieckich obiektów propagandowych do usunięcia w województwie małopolskim. Na dzień 31 grudnia 2017 r. w tym województwie pozostają do demontażu 22 obiekty.

W przypadku pionu upamiętniania w Gdańsku na skutek działań mających na celu dekomunizację przestrzeni publicznej z pomników i tablic propagandowych przejęto tablicę murowaną z Posterunku Policji w Górznie, tablicę kamienną z Komendy Miejskiej w Słupsku, tablicę pamiątkową z Komendy Powiatowej w Rypinie. Zorganizowano logistycznie oraz sfinansowano przewiezienie olbrzymiej tablicy (2,20 m × 4,15 m) z Komendy Miejskiej Policji w Toruniu do Oddziału Zewnętrznego w Dobrowie Aresztu Śledczego w Koszalinie, gdzie mają być przechowywane eksponaty, w związku z planowaną wystawą upamiętnień komunistycznych.

8.5. Trwałe upamiętnianie faktów, wydarzeń i postaci związanych z miejscami walk i męczeństwa

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Warszawie przeprowadziło i sfinansowało następujące zadania obejmujące realizację nowych bądź remont istniejących obiektów w miejscach pamięci.

- **Prace remontowe**

Borysław, Drohobycz, Schodnica, Żytomierz (Ukraina, obwód lwowski i żytomierski) – prace porządkowo-remontowe na miejscowych cmentarzach obejmujące groby zasłużonych Polaków i weteranów walk o niepodległość. Zadanie zrealizowane we współpracy z Górnośląskim Oddziałem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska".

Bydgoszcz – Smukała – remont cmentarza wojennego ofiar niemieckiego obozu pracy przeprowadzony na wniosek kujawsko-pomorskiego urzędu wojewódzkiego.

Bystra (woj. śląskie) – remont pomnika ks. mjr. Rudolfa Marszałka „Opoki" na wniosek lokalnego stowarzyszenia żołnierzy NSZ.

Cisna (woj. podkarpackie) – remont pomnika obrońców miejscowości przed UPA na wniosek lokalnej społeczności.

Dobrzyniewo Kościelne (woj. podlaskie) – remont mogiły zbiorowej Polaków zamordowanych przez żołnierzy Armii Czerwonej w 1941 r.

Lublin – cmentarz przy ul. Białej, remont trzech grobów żołnierzy Legionów Polskich poległych w latach 1914–1918.

Lublin – cmentarz przy ul. Białej, konserwacja zabytkowego pomnika na grobie ppor. Jana Wojtkiewicza, żołnierza Legionów Polskich.

Łanowice, Drohobycz, Żytomierz, Lwów – Cmentarz Janowski (Ukraina, obwód lwowski i żytomierski) – prace porządkowo-remontowe na miejscowych cmentarzach obejmujące groby zasłużonych Polaków i weteranów walk o niepodległość. Zadanie zrealizowane we współpracy z Górnośląskim Oddziałem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska".

Myszyniec (woj. mazowieckie) – remont pomnika żołnierzy Armii Krajowej na wniosek władz samorządowych.

Pakość (woj. kujawsko-pomorskie) – remont pomnika upamiętniającego wymarsz Kompanii Pakoskiej do walk w czasie powstania wielkopolskiego na wniosek władz samorządowych.

Pilzno (woj. podkarpackie) – remont pomnika nagrobnego ppor. Stanisława Kaszubskiego „Króla", żołnierza Legionów Polskich zamordowanego przez Rosjan w 1915 r.

Rymacze (Ukraina, obwód wołyński) – remont cmentarza żołnierzy 27. WDP AK. Prace przy naprawie ogrodzenia sfinansowano na wniosek Środowiska Żołnierzy 27. WDP przy ŚZŻAK.

Sadowne (woj. mazowieckie) – remont przedwojennego pomnika Tadeusza Kościuszki na wniosek władz samorządowych.

Staszów (woj. świętokrzyskie) – budowa pomnika nagrobnego w związku z pogrzebem Ludwika Machalskiego „Mnicha", ofiary reżimu komunistycznego.

Strzelin (woj. dolnośląskie) – remont pomnika Żołnierza Polskiego (uzupełnienie o tablicę upamiętniającą żołnierzy wyklętych) na wniosek władz samorządowych.

Uście Solne (woj. małopolskie) – remont nagrobka Stanisława Puzia „Pawia", żołnierza AK zamordowanego przez funkcjonariuszy UB.

Wiersze (woj. mazowieckie) – remont upamiętnienia żołnierzy Zgrupowania Kampinos AK.

Zakopane (woj. małopolskie) – remont nagrobka Anny Mahrburg „Hanki", łączniczki Okręgu AK Wilno.

Zalakomar (Węgry) – remont nagrobka hr. ppłk. Antala Somssicha, arystokraty węgierskiego walczącego ochotniczo w Wojsku Polskim w czasie wojny polsko-bolszewickiej, udzielającego pomocy polski uchodźcom w 1939 r.

Zgierz (woj. łódzkie) – wykonanie płaskorzeźbionej plakiety portretowej na pomniku mjr. Waleriana Łukasińskiego na wniosek władz samorządowych.

Złoczew (woj. łódzkie) – remont pomnika upamiętniającego ofiary niemieckiej pacyfikacji miejscowości we wrześniu 1939 r. (dodanie tablic z nazwiskami ofiar) na wniosek władz samorządowych.

- **Realizacja nowych upamiętnień**

Budapeszt (Węgry) – wsparcie finansowe budowy pomnika Henryka Sławika i Jozsefa Antalla. Upamiętnienie wzniesione z inicjatywy marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego i szefa parlamentu Węgier Laszlo Koevera.

Charciabałda (woj. mazowieckie) – na wniosek środowisk lokalnych wykonanie upamiętnienia kpr. Wiktora Borkowskiego „Zająca", żołnierza podziemia niepodległościowego poległego w walce z formacjami komunistycznymi.

Dzierżoniów (woj. dolnośląskie) – budowa pomnika Żołnierzy Wyklętych. Zadanie zrealizowane na wniosek miejscowych środowisk patriotycznych i władz samorządowych.

Gajrowskie (woj. warmińsko-mazurskie) – wykonanie upamiętnienia żołnierzy 3. Brygady NZW.

Jarosław (woj. podkarpackie) – tablica na dworcu kolejowym upamiętniająca mieszkańców wywiezionych w pierwszym transporcie do KL Auschwitz oraz do innych niemieckich obozów koncentracyjnych. Tablicę wykonano na wniosek Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Jarosławiu.

Kadzidło (woj. mazowieckie) – budowa na wniosek władz samorządowych pomnika plut. Antoniego Kamińskiego poległego w walkach z Niemcami pod Kadzidłem we wrześniu 1939 r.

Katowice – wykonanie tablicy upamiętniającej powrót Śląska w granice Rzeczypospolitej. Tablica na wniosek wojewody śląskiego została zamontowana i odsłonięta w westybulu gmachu Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Lublin – budowa, na wniosek lokalnych środowisk i organizacji kresowych, pomnika ofiar ludobójstwa dokonanego na Polakach przez OUN i UPA.

Radecznica (woj. lubelskie) – adaptacja krypty pod bazyliką pw. św. Antoniego z Padwy i wykonanie sarkofagu w związku z pochówkiem Mariana Pilarskiego „Jara" i Stanisława Biziora „Eama", żołnierzy WiN zamordowanych przez reżim komunistyczny.

Radom – budowa pomnika Armii Krajowej na wniosek ŚZŻAK – Okręg Radom.

Rudka (woj. małopolskie) – wykonanie, na wniosek Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, pomnika nagrobnego na mogile zbiorowej mieszkańców Rudki, którzy zginęli w wyniku walk frontowych podczas I wojny światowej.

Rudno (woj. mazowieckie) – budowa, na wniosek Stowarzyszenia „Pamięci Mjr. H. Dobrzańskiego – Hubala", pomnika mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala".

Rzeszów – wykonanie pomników na grobach Leopolda Rząsy i Michała Zygi, żołnierzy podziemia niepodległościowego zamordowanych przez reżim komunistyczny.

Sadowo – wykonanie, na wniosek lokalnej społeczności, pomnika upamiętniającego mieszkańców wsi zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej.

Stróża (woj. małopolskie) – wykonanie upamiętnienia Strzeleckiej Szkoły Oficerskiej. Pomnik odsłonił Prezydent RP, inaugurując obchody stulecia odzyskania niepodległości.

Warszawa, skwer Wołyński – wykonanie, na wniosek środowisk kresowych, tablicy pamiątkowej przy Pomniku Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów. Odsłonięcie tablicy uświetniło uroczystości z okazji rocznicy Zbrodni Wołyńskiej.

Warszawa – odsłonięcie pomnika pamięci węgierskich honwedów, którzy wsparli powstańców warszawskich.

Warszawa – wykonanie, na wniosek Stowarzyszenia Polaków z Indii, tablicy pamiątkowej poświęconej polskim uchodźcom (głównie dzieciom), którzy znaleźli schronienie i opiekę na terenie Księstwa Kolhapur w Indiach.

Warszawa – wykonanie tablicy upamiętniającej kobiety represjonowane przez reżim komunistyczny w czasie stanu wojennego. Tablica zamontowana na murze Aresztu Śledczego Olszynka Grochowska z inicjatywy działaczek NSZZ „Solidarność".

Warszawa – upamiętnienie w formie muralu 75. rocznicy powstania Rady Pomocy Żydom „Żegota". Dzieło zrealizowane na murze przy wejściu do stacji metra Metro Centrum.

Wiersze (woj. mazowieckie) – wykonanie, na wniosek Rady Pamięci Niepodległej Rzeczypospolitej Kampinoskiej, tablicy upamiętniającej kapelanów Grupy Kampinos AK na cmentarzu wojennym w Wierszach.

Wodynie (woj. mazowieckie) – budowa, na wniosek miejscowych środowisk i organizacji patriotycznych, pomnika Żołnierzy Wyklętych.

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie sfinansowało remont zniszczonych grobów legionistów na cmentarzu Rakowickim w Krakowie. W pierwszej kolejności odnowiono znajdujące się w kwaterze wojskowej groby: Kazimierza Targoszewskiego i Karola Kwiatkowskiego. Prace te będą kontynuowane zgodnie z przyjętym planem.

Ponadto OBUWiM w Krakowie sfinansowało nowe upamiętnienia na terenie województwa małopolskiego:

Ludźmierz – pomnik poświęcony pamięci członka podziemia Władysława Borzęckiego w Ludźmierzu, zabitego przez gestapo 8 grudnia 1943 r.;

Binarowa – pomnik poświęcony cichociemnemu por. Bronisławowi Kamińskiemu.

Ponadto sfinansowano i przygotowano do odsłonięcia w roku 2018:

Pińczów – tablica upamiętniająca Włodzimierza Kołaczkiewicza „Zawiszy", żołnierza Brygady Świętokrzyskiej Narodowych Sił Zbrojnych;

Lasek – tablica poświęcona żołnierzom Armii Krajowej i podziemiu powojennemu;

Łapanów – pomnik żołnierzy i cywilów walczących o niepodległość oraz upamiętniający walkę oddziału kpt. Jana Dubaniowskiego „Salwy".

Pion upamiętniania w Oddziale IPN w Katowicach sfinansował remont znajdującego się na cmentarzu parafialnym w Mysłowicach grobu wojennego powstańca śląskiego Piotra Wrobla. W Lublińcu ufundowano tablicę memoratywną w związku z 95. rocznicą powrotu Śląska do Macierzy i poświęconą 74. Górnośląskiemu Pułkowi Piechoty.

W roku sprawozdawczym najważniejszym zadaniem **pionu upamiętniania w Oddziale IPN w Białymstoku** były prace związane z przygotowaniem pochówku szczątków ponad 440 osób ekshumowanych w latach 2013–2016 na terenie aresztu śledczego w Białymstoku i przy cmentarzu prawosławnym oraz złożenie ich w uroczystej ceremonii planowanej na 2018 r. na Cmentarzu Wojskowym w Białymstoku, w specjalnie wydzielonym miejscu. Jest to kontynuacja prac, opiniowanych wcześniej przez Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w 2016 i 2017 r. W marcu i w lipcu 2017 r. odbyło się w tej sprawie spotkanie z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na podstawie podpisanego porozumienia o współpracy pomiędzy IPN a Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Białymstoku została przygotowana koncepcja upamiętnienia celi śmierci w Areszcie Śledczym w Białymstoku oraz towarzyszącej temu wydarzeniu wystawy (planowane otwarcie upamiętnienia – połowa 2018 r.).

Pion upamiętniania w Oddziale IPN w Łodzi ufundował pomnik, zlokalizowany w lesie na terenie gminy Lubochni i poświęcony rodzinie Pająków – ofiarom terroru niemieckiego z okresu II wojny światowej.

Pion upamiętniania w Oddziale IPN w Poznaniu przeprowadził remont nagrobka na mogile zbiorowej 30 cywilnych ofiar walk o Poznań 31 stycznia 1945 r. Sfinansował w Kłodawie wymianę zniszczonego nagrobka na grobie wojennym Stanisława Markowskiego: ofiary represji okupanta niemieckiego. Włączył się w budowę pomnika Ofiar Zbrodni Katyńskiej pochodzących z Grodziska Wielkopolskiego i okolic, finansując zakup i remont wagonu kolejowego stanowiącego główny element powstającego pomnika (wspólne działania z władzami samorządowymi).

Ponadto w ramach przygotowań do działań w 2018 r. zlecono sporządzenie programów prac konserwatorskich i kosztorysów dotyczących:

– renowacji nagrobka Jakuba Przybylskiego – działacza Polonii w Niemczech, więźnia niemieckiego obozu koncentracyjnego, zmarłego w Poznaniu w 1949 r. (Poznań, cmentarz parafialny przy ul. Bluszczowej);

– odtworzenia zniszczonego nagrobka rodziców bł. ks. Narcyza Putza, jednocześnie miejsca pamięci i symbolicznego grobu tego znanego wielkopolskiego patrioty i społecznika, zamordowanego w KL Dachau (Poznań, dawny cmentarz św. Wojciecha, Cytadela);

– renowacji zespołu grobów na cmentarzu parafialnym w Międzychodzie, w których spoczywają szczątki 6 dzieci – ofiar wybuchu amunicji 4 lutego 1945 r.

Zlecono także Komisji Heraldycznej przy MSWiA wykonanie adaptacji wizerunku Godła Rzeczypospolitej Polskiej do postaci szablonu służącego do wykonywania godła techniką piaskowania na płaszczyźnie kamiennej (np. granitowej).

Pion upamiętniania w Oddziale IPN w Szczecinie przygotował projekt nowego pomnika nagrobnego dla Edmunda Bałuki, działacza NSZZ „Solidarność", i sprawował nadzór nad jego wykonaniem. Zrealizował w całości następujące upamiętnienia: dwie tablice umieszczone na ścianie budynku i w „celi śmierci" i poświęcone osobom więzionym i pomordowanym w latach 1945–1956 w budynku więzienia przy ul. Kaszubskiej 28; tablicę pamiątkową poświęconą żołnierzom AK: por. Stanisławowi Kulikowskiemu i por. Zofii Kulikowskiej (planowany termin odsłonięcia 14 lutego 2018 r.). Przygotowano również dokumentację wykonawczą i budowlaną do budowy pomnika „Pamięci ofiar nacjonalistów ukraińskich w latach 1939–1947", który zostanie wybudowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (planowany termin odsłonięcia 11 lipca 2018 r.).

Pion upamiętniania w Oddziale IPN w Gdańsku przeprowadził odnowę nagrobków na cmentarzu ofiar II wojny światowej na gdańskiej Zaspie. Większość nagrobków na cmentarzu była w bardzo złym stanie – poczerniałe, porośnięte kilkucentymetrową warstwą mchu. Konserwacji i czyszczeniu poddano wszystkie 44 groby w Alei Zasłużonych oraz 30 grobów usytuowanych w dwóch rzędach za Pomnikiem Pomordowanych Obrońców Poczty Polskiej. Oczyszczone zostały pomniki nagrobne m.in. błogosławionych księży: Bronisława Komorowskiego, Mariana Góreckiego, Franciszka Rogaczewskiego; obrońców Poczty Polskiej; działaczy na rzecz polskości w Gdańsku; Gedanistów; żołnierzy formacji Wojska Polskiego; pomordowanych przez Niemców przede wszystkim w Gdańsku oraz w obozie koncentracyjnym Stutthof: Leona Blocka, ks. Feliksa Bolta, Piotra Bresinskiego, Maksymiliana Bukowskiego, Rudolfa Cymorka, Mieczysława Czyżewskiego, Józefa Dambka, Bernarda Filarskiego, Franciszka Fojuta, Wilhelma Grimsmanna, Brunona Gregorkiewicza, Stefana Goldmanna, Aleksandra Hevelkego, Józefa Hirscha, Jana Jesikiewicza, Maksymiliana Kempińskiego, Franciszka Kręckiego, Antoniego Lendziona, Stanisława Lesikowskiego, Alfa Liczmańskiego, Bonifacego Łangowskiego, Jana Michonia, Stefana Mirau, Feliksa Muzyka, Witolda Nełkowskiego, Romana Ogoryczaka, Bolesława Paszota, Pawła Piątkowskiego, Władysława Pniewskiego, Kazimierza Skwierawskiego, Konrada Sojeckiego, Kazimierza Strugała, Henryka Studzińskiego, Gustawa Szarskiego, Michała Szuca, Piotra Teshmera, Augustyna Wesołowskiego, Henryka Wieczorkiewicza, Anastazego Wika-Czarnowskiego, Tadeusza Ziółkowskiego.

We współpracy z najbliższą rodziną działacza opozycji antykomunistycznej oraz z podległym Oddziałowi IPN Komitetem Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, pion upamiętniania zrealizował szklaną tablicę pamiątkową poświęconą doktorowi inżynierowi Stanisławowi Kowalskiemu, wiceprzewodniczącemu Komitetu Założycielskiego „Solidarność'' Politechniki Gdańskiej, redaktorowi „Serwisu Informacyjnego i Magazynu Informacyjnego »Solidarność« PG", aresztowanemu i skazanemu w stanie wojennym.

Pion upamiętniania w Gdańsku ufundował w Grudziądzu pomnik poświęcony obywatelom polskim, ofiarom ludobójstwa wołyńskiego. Inicjatorem powstania pomnika było Towarzystwa Miłośników Kresów Wschodnich w Grudziądzu.

8.6. Organizacja obchodów i uroczystości upamiętniających miejsca walk i męczeństwa oraz związane z nimi historyczne wydarzenia i postacie

Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Warszawie miało ponadto wkład w organizację następujących uroczystości i wydarzeń:

Będzin, woj. śląskie – sfinansowanie uroczystości patriotyczno-edukacyjnej z okazji nadania Zespołowi Szkół Techniczno-Usługowych imienia Danuty Siedzikówny „Inki". Dzięki wsparciu BUWiM szkoła otrzymała sztandar i tablicę pamiątkową patrona, a ceremonię uświetniła wystawa i wykład historyczny; 19 września 2017 r.

Gdynia – współorganizacja pogrzebu komandorów Stanisława Mieszkowskiego, Zbigniewa Przybyszewskiego i Jerzego Staniewicza zamordowanych przez reżim komunistyczny (pokrycie kosztów usługi transportu z Warszawy na Hel zakładu pogrzebowego; 15–16 grudnia 2017 r.

Szczecin – organizacja obchodów 47. rocznicy Grudnia '70 – połączonych z poświęceniem nowego pomnika Edmunda Bałuki; 16–17 grudnia 2017.

Warszawa – organizacja uroczystości z okazji 74. rocznicy rzezi wołyńskiej na skwerze Wołyńskim przy ul. Gdańskiej w Warszawie. Pokrycie kosztów nagłośnienia i instalacja wystawy plenerowej IPN „Wołyń 1943. Wołają z grobów, których nie ma"; 11 lipca 2017 r.

Warszawa – organizacja uroczystości w 80. rocznicę Operacji polskiej NKWD 1937–1938; 11 sierpnia 2017 r.

Warszawa – przewóz szczątków ekshumowanych z kwatery Ł I i Ł II Cmentarza Wojskowego na Powązkach (pokrycie kosztów usługi zakładu pogrzebowego i zakup trumien); lipiec 2017.

Warszawa – organizacja uroczystości odsłonięcia i poświęcenia pomnika wdzięczności żołnierzom węgierskim wspierającym powstanie warszawskie; 19 września 2017 r.

Warszawa – organizacja uroczystości odsłonięcia i poświęcenia tablicy upamiętniającej pomoc udzieloną polskim uchodźcom w Indiach w czasie II wojny światowej; 10 listopada 2017 r.

Włodawa, woj. lubelskie – organizacja uroczystości pogrzebowych Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia" (pokrycie kosztów usługi zakładu pogrzebowego, najmu telebimu, druku folderów i plakatów okolicznościowych); 15–16 lipca 2017 r.

Wojkowice, woj. śląskie – sfinansowanie uroczystości patriotyczno-edukacyjnej z okazji nadania Zespołowi Szkół Ogólnokształcących i Technicznych imienia rtm. Witolda Pileckiego. Dzięki wsparciu BUWiM szkoła otrzymała sztandar i tablicę pamiątkową patrona, a ceremonię uświetniła wystawa i wykład historyczny; 29 maja 2017 r.

Zakliczyn i Ruda Kameralna, woj. małopolskie – organizacja uroczystości w 70. rocznicę ostatniej walki kpt. Jana Dubaniowskiego „Salwy" na wniosek Stowarzyszenia „Żandarmeria" Pogórze – Beskid Sądecki; 16–17 września 2017 r.

Zakopane, woj. małopolskie – organizacja uroczystości poświęconych Annie Mahrburg „Hance", łączniczce Komendy Okręgu AK Wilno, odznaczonej Krzyżem Walecznych i Orderem Virtuti Militari – w 70. rocznicę śmierci; 27 listopada 2017 r.

8.6.1. Reprezentowanie IPN na uroczystościach i wydarzeniach

Pracownicy BUWiM z Centrali i pionu upamiętniania w oddziałach Instytutu brali udział w licznych lokalnych uroczystościach i obchodach rocznic historycznych i świąt państwowych.

• **Pion upamiętniania walk i męczeństwa w Poznaniu**

– **Dobrzyków k. Płocka** – udział w pogrzebie 11 żołnierzy WP i 2 kolejarzy poległych we wrześniu 1939 r. pod Dobrzykowem; 17 września 2017 r.;

– **Konin** – uroczystości odsłonięcia tablicy nagrobnej upamiętniającej imiennie Żydów – ofiary represji okupanta niemieckiego; 25 kwietnia 2017 r.;

– **Powidz** – uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej w poświęconej ofiarom represji niemieckich i sowieckich; 15 sierpnia 2017 r.;

– **Poznań** – obchody rocznicy wydania wyroku na polskich oficerów w Poznaniu; 5 marca 2017 r.;

– **Żary** – obchody Narodowego Dnia Pamięci Ofiar Ludobójstwa dokonanego przez ukraińskich nacjonalistów na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej; 11 lipca 2017 r.

• **Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie**

– **Bielsko-Biała** – udział w uroczystościach pogrzebowych Piotra Kurka; 12 sierpnia 2017 r.;

– **Binarowa** – udział w uroczystym odsłonięciu upamiętnienia podporucznika Bronisława Kamińskiego „Golfa" w wraz z okolicznościowym wykładem; 16 grudnia 2017 r.;

– **Gruszów** – udział w uroczystym odsłonięciu upamiętnienia oddziału Jana Dubaniowskiego w wraz z okolicznościowym przemówieniem; 25 czerwca 2017 r.;

– **Kraków**, **Zakliczyn** – udział w obchodach Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych; 1 marca 2017 r.;

– **Kraków** – uczestnictwo w komisji konkursu „W 70. rocznicę śmierci Władysława Raczkiewicza Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1939–1947" organizowanego w Gimnazjum nr 4; 27 kwietnia 2017 r.;

– **Kraków** – udział w uroczystościach z okazji 72. rocznicy zakończenia II wojny światowej, przy pomniku Armii „Kraków" na cmentarzu Rakowickim; 8 maja 2017 r.;

– **Kraków** – udział w uroczystościach upamiętniających rozbicie więzienia św. Michała w Krakowie; 18 sierpnia 2017 r.;

– **Kraków** – udział w uroczystościach z okazji 78. rocznicy agresji Związku Sowieckiego na Polskę; 17 września 2017 r.;

– **Kraków** – udział w uroczystościach w 99. rocznicę oswobodzenia Krakowa spod władzy zaborczej; 30 i 31 października 2017 r.;

– **Kraków** – uczestnictwo w dyskusji panelowej poświęconej udziałowi ziemiaństwa w walce o niepodległość; Przystanek Historia, 10 listopada 2017 r.;

– **Kraków** – udział w uroczystościach na wzgórzu Kaim; 2 lutego 2017 r.;

– **Kraków** – udział w konferencji prasowej Urzędu Wojewódzkiego oraz IPN poświęconej realizacji ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej z 1 kwietnia 2016 r.; Kraków, Urząd Wojewódzki, 13 grudnia 2017 r.;

– **Ludźmierz** – udział w odsłonięciu pomnika ku czci Władysław Borzęckiego i wygłoszenie prelekcji, 8 grudnia 2017 r.;

– **Morawica** – udział w odsłonięciu pomnika pułkownika Ryszarda Kuklińskiego; 11 czerwca 2017 r.;

– **Nowy Targ** – udział w uroczystościach pogrzebowych mjr. Stanisława Mroszczaka; 2 września 2017 r.;

– **Racławice** – udział w uroczystościach pogrzebowych porucznika Bolesława Kozuba w Racławicach; 25 listopada 2017 r.;
– **Wadowice** – udział w uroczystościach w rocznicę śmierci Mieczysława Wądolnego „Granita", „Mściciela"; 14 stycznia 2017 r.;
– **Waksmund** – udział w uroczystościach w rocznicę ostatniej walki Józefa Kurasia „Ognia"; 18 lutego 2017 r.;
– **Warszawa** – udział w debacie na temat przeciwdziałania fałszywym stereotypom o obozach koncentracyjnych „Prawda historyczna a odpowiedzialność prawna. Rozważania na gruncie zniekształcania pamięci o niemieckich zbrodniach popełnionych podczas II wojny światowej"; 8 listopada 2017 r.;
– **Warszawa** – udział merytoryczny w przygotowaniu wystawy poświęconej Zgrupowaniu Partyzanckiemu „Błyskawica" – powstałej przy współpracy ABW i IPN; ekspozycja od 1 marca 2017 r.;
– **Warszawa** – udział w konferencji prasowej IPN poświęconej realizacji ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej z 1 kwietnia 2016 r., Warszawa, Przystanek Historia; 30 maja 2017 r.;
– **Warszawa** – udział w konferencji poświęconej nowej ekspozycji IPN i Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu w bunkrach atomowych w Podborsku, Przystanek Historia; 29 czerwca 2017 r.;
– **Wrocław** – udział w konferencji pt. „Edukacja w miejscach pamięci. Pamięć, miejsca, ludzie"; 17 listopada 2017 r.;
– **Zakopane** – udział w uroczystościach w 70. rocznicę śmierci Anny Mahrburg; 26 listopada 2017 r.

• **Pion upamiętniania walk i męczeństwa w Katowicach**
– **Barania Cisiecka** – udział w patriotyczno-religijnym spotkaniu rodzin Żołnierzy NSZ, które odbyło się 29 lipca 2017 r., poświęcone pamięci żołnierzy NSZ zgrupowania Henryka Flamego „Bartka";
– **Barut** – udział w uroczystości w 71. rocznicę mordu dokonanego na Żołnierzach NSZ na polanie „Hubertus"; 30 września 2017 r.;
– **Czechowice-Dziedzice** – udział w uroczystościach związanych z 70. rocznicą śmierci Henryka Flamego „Bartka"; 2 grudnia 2107 r.;
– **Katowice** – udział w uroczystościach związanych z Dniem Sybiraka; 15 września 2017 r.;
– **Katowice** – udział w uroczystości zorganizowanej przez Szkołę Podstawową nr 17 w Katowicach, upamiętniającej mieszkańców Józefowca i Wełnowca (dzielnice Katowic), którzy zginęli w wyniku działań wojennych podczas I i II wojny światowej oraz powstań śląskich 1919–1921; 8 maja 2017 r.;
– **Katowice** – udział w uroczystości odsłonięcia tablicy upamiętniającej zbiorowy wysiłek Ślązaków – w szczególności śląskich Rodzin – na rzecz powrotu Górnego Śląska do Macierzy w dniu 20 czerwca 2017 r. w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach. Tablica ta była ufundowana przez BUWiM IPN;
– **Koniecpol** – udział w pogrzebie ekshumowanych szczątków 13 osób zamordowanych latem 1943 r. przez Niemców w Chrząstowie na cmentarzu parafialnym w Koniecpolu przy ul. Szkolnej; 24 września 2017 r.;
– **Lubliniec** – udział w uroczystości odsłonięcia tablicy poświęconej 95. rocznicy powrotu Śląska do Macierzy oraz 74. Górnośląskiemu Pułkowi Piechoty, która została ufundowana przez pion upamiętniania w Katowicach; 7 grudnia 2017 r.;
– **Sosnowiec** – udział w obchodach 95. rocznicy przyłączenia Górnego Śląska do odradzającego się Państwa Polskiego; 20 czerwca 2017 r.;
– **Zabrze** – udział w obchodach 36. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego; 13 grudnia 2017 r.

8.6.2. Popularyzacja wiedzy o miejscach walk i męczeństwa oraz związanych z nimi historycznych wydarzeniach i postaciach

W czerwcu 2017 r. w Oddziałowym Biurze Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie został uruchomiony program „Pamięć Pokoleń". Jest on skierowany do szkół z województwa małopolskiego i polega na przydzieleniu szkole do opieki miejsca pamięci lub grobu bądź cmentarza wojennego. Program jest objęty honorowym patronatem małopolskiego kuratora oświaty oraz wojewody małopolskiego.

Do programu zgłosiło się w 2017 r. 65 szkół, w tym: z Krakowa 23 szkoły, a z województwa małopolskiego szkoły z następujących miejscowości: Bukowska Wola, Brzesko, Bystra Podhalańska, Celiny, Chochołów, Czarny Dunajec, Czermna, Czerwienne, Dąbrowa Tarnowska, Ilkowice, Joniny, Kaszów, Laskowa, Leszczyna, Limanowa, Malec, Morawica, Nowy Targ, Olkusz, Oświęcim, Pojałowice, Poręba Wielka, Rudka, Skała, Skawina, Spytkowice, Stróże, Sufczyn, Sułoszowa, Tarnów, Tęgoborze, Więcławice Stare, Wojakowa, Wola Batorska, Wysiołek Luborzycki, Zakliczyn oraz Zawadka.

W związku z 100. rocznicą odzyskania niepodległości Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa przygotowuje wykaz mogił żołnierzy Legionów Polskich poległych w walkach o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1914–1918. Zgodnie z planem prace zakończy publikacja zawierająca zdjęcia poszczególnych mogił.

Przygotowana przez Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa Instytutu Pamięci Narodowej według koncepcji dr Anny Jagodzińskiej wystawa „Byliśmy tylko numerami – dzieje Polaków w latach 1939–1945 na przykładzie niemieckich obozów koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen" została zaprezentowana podczas Nocy Muzeów, zorganizowanej przez Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie. Na wystawie obok plakatów pokazano m.in. oryginalny ubiór więźnia niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen, a w sześciu gablotach wystawiono 100 oryginalnych dokumentów – listy i przedmioty byłych więźniów niemieckich obozów koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen, pochodzące z prywatnych zbiorów: Tadeusza Milkego, Rafała Piegata, Hieronima Kulczyckiego, rodziny Robińskich i Anny Jagodzińskiej.

Współpraca z mediami

Pracownicy BUWiM z Centrali i oddziałów niezwykle często – ze względu na duże zainteresowanie społeczne przedmiotem działalności pionu – udzielali wywiadów i uczestniczyli w audycjach telewizyjnych i radiowych. Tematy wystąpień, oprócz wydarzeń historycznych, dotyczyły bieżącej działalności IPN, w szczególności realizacji ustawy dekomunizacyjnej. Pracownicy pionu upamiętniania w sposób wyczerpujący i przystępny udzielali stosownych wyjaśnień i informacji.

Dyrektor BUWiM Adam Siwek udzielił wielu wywiadów rosyjskim i białoruskim stacjom telewizyjnym, mediom krajowym, m.in. TVP 1, TVP 3, TVP Historia, TVN, Polskie Radio Program 1 i 3, Radio 24, Radio Wnet i wielu innym. Doktor Ewa Rogalewska wraz z dr. hab. Krzysztofem Sychowiczem wystąpiła w programie TVP Historia o bł. ks. Jerzym Popiełuszce (listopad 2017 r.). Doktor Anna Jagodzińska była gościem audycji w Polskim Radiu (Program 1, „Trójka"), gdzie opowiadała o niemieckich obozach koncentracyjnych: Dachau, Mauthausen. W oddziale IPN w Białystoku udzielono kilku wywiadów i przekazano informacje opublikowane później w mediach lokalnych na temat dekomunizacji ulic (Polskie Radio Białystok, TVP Białystok, „Kurier Poranny", „Gazeta w Białymstoku", TVP Olsztyn, „Gazeta Olsztyńska", Radio Olsztyn, „Debata", Wilnoteka, „Kurier Wileński", Radio znad Wilii, TVP Historia). Doktor Piotr Szopa (Oddział IPN w Rzeszowie) 32 razy brał udział w audycjach Polskiego Radia Rzeszów, a także Radia Eska i Radia Via. Ponadto wielokrotnie udzielił wywiadów TVP 3 Rzeszów, TVP 2, TVN – najczęściej dotyczących zagadnień związanych z ustawą dekomunizacyjną. Ponadto udzielono kilkunastu wywiadów prasowych, opublikowanych m.in. w dziennikach regionalnych „Nowiny" i „Super Nowości" czy ogólnopolskim tygodniku „Sieci".

9. Ściganie zbrodni

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w 2017 r. funkcjonowała w zmienionych ramach prawnych zakreślonych znowelizowanymi w 2016 r. ustawami o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz ustawie Prawo o prokuraturze. Wskazane akty prawne zobligowały dyrektora GKŚZpNP do podjęcia działań zmierzających do usprawnienia sposobu funkcjonowania pionu śledczego IPN w zakresie prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach stanowiących zbrodnie w rozumieniu art. 1 pkt 1 lit. a ustawy o IPN oraz w dwu pozostałych równorzędnych obecnie zakresach działalności Komisji – kierowaniu wniosków i występowaniu przed sądami w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz udziału w poszukiwaniu miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 do 31 lipca 1990 r.

Znowelizowana treść art. 2 pkt 2 ustawy o IPN, modyfikująca określenie zbrodni komunistycznej przez rozszerzenie zakresu czasowego tego rodzaju czynów o okres od 8 listopada 1917 r. do 16 września 1939 r. oraz przesuwająca końcową datę popełnienia zbrodni komunistycznych na dzień 31 lipca 1990 r. spowodowała rozszerzenie zakresu właściwości rzeczowej Komisji Ścigania i zobligowała prokuratorów Komisji do prowadzenia postępowań karnych o czyny dotychczas niepodlegające ocenie prawnokarnej. Przykładem takiego śledztwa jest postępowanie Oddziałowej Komisji w Szczecinie wszczęte 25 stycznia 2017 r. w sprawie zbrodni komunistycznych, wyczerpujących znamiona zbrodni przeciwko ludzkości, polegających na zabójstwach 111 091 osób oraz pozbawieniu wolności połączonych ze szczególnym udręczeniem 28 744 osób narodowości polskiej zamieszkałych na terenie ZSRR, dokonanych od 15 sierpnia 1937 do 15 listopada 1938 r. przez funkcjonariuszy NKWD na podstawie Rozkazu Operacyjnego nr 00485 ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRR Nikołaja Jeżowa z 11 sierpnia 1937 r. Fakt, że od chwili zaistnienia przestępstwa upłynął długi czas, rodzi duże trudności w zakresie gromadzenia materiału dowodowego i wymaga ścisłej współpracy z badaczami i archiwistami w zakresie ujawnienia istotnych źródeł dowodowych dla tego rodzaju postępowań.

W celu koordynacji działań śledczych dyrektor GKŚZpNP w 2017 r. wydał 28 zarządzeń, wytycznych i poleceń w zakresie bieżącego funkcjonowania Komisji. Akty te dotyczyły sprawowania nadzoru służbowego nad śledztwami, prowadzenia wizytacji, przekazania postępowań celem ich prowadzenia z pominięciem właściwości miejscowej, rozstrzygnięć w trybie przewidzianym w art. 7 § 4 ustawy Prawo o prokuraturze, właściwej organizacji pracy oraz metodyki procedowania w wybranych zagadnieniach prawnych w celu ujednolicenia orzecznictwa Komisji.

Przyznanie prokuratorom Komisji prawa do kierowania wniosków i występowania przed sądami w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego zaowocowało podjęciem czynności w 726 takich sprawach i skierowaniem w 2017 r. 422 wniosków do sądu. Działania prokuratorów Oddziałowych

Komisji są na bieżąco koordynowane i monitorowane przez Wydział Nadzoru nad Śledztwami GKŚZpNP. Prokuratorów zobowiązano do przeprowadzenia przeglądu prowadzonych i zakończonych postępowań pod kątem zasadności i niezbędności opracowania wniosków o unieważnienie orzeczeń na podstawie zgromadzonego dotychczas materiału dowodowego w celu uchylenia niesprawiedliwych wyroków wydanych przez ówczesnych sędziów – funkcjonariuszy państwa komunistycznego.

Znowelizowane rozwiązania prawne zawarte w przepisach w art. 53b–53 i ustawy o IPN, regulujące tryb postępowania w zakresie poszukiwania miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od 8 listopada 1917 do 31 lipca 1990 r., nałożyły na prokuratorów Komisji obowiązek czynnego uczestnictwa w pracach poszukiwawczych niezwiązanych bezpośrednio z prowadzonymi śledztwami. Na podstawie informacji przekazanych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji IPN prokuratorzy dokonują oceny ujawnionych w toku prac poszukiwawczych informacji o odnalezionych zwłokach i szczątkach ludzkich w celu identyfikacji zdarzeń stanowiących zbrodnie w rozumieniu art.1 pkt 1 lit. a ustawy o IPN. W przypadku pozytywnych weryfikacji przejmują od Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN prace poszukiwawcze i prowadzą je w ramach wszczynanych postępowań karnych. Dalsze czynności w zakresie prac ekshumacyjnych, weryfikacji faktograficznej oraz identyfikacji odnalezionych ofiar są w takich przypadkach w całości realizowane przez prokuratorów pionu ścigania. W sytuacji braku podstaw do prowadzenia śledztw prokuratorzy czuwają na prawidłowością zabezpieczenia materiału genetycznego i uzyskania opinii pozwalających na identyfikację odnalezionych osób. W 2017 r. w wyniku prac zainicjowanych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji i przekazanych informacji wszczęto na tej podstawie 12 postępowań przygotowawczych. W tym samym okresie prokuratorzy przeprowadzili prace ekshumacyjne ofiar totalitaryzmów w 21 śledztwach.

Zakres działalności prokuratorów Komisji nie ograniczył się w 2017 r. jedynie do prowadzenia postępowań przygotowawczych, występowania w sprawach unieważnieniowych oraz uczestnictwa w poszukiwaniu ofiar totalitaryzmów. W dalszym ciągu prokuratorzy Oddziałowych Komisji i Głównej Komisji realizują wiele innych zadań służących nadrzędnemu celowi, którym jest prawnokarne rozliczenie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy systemów totalitarnych oraz zgromadzenie i poszerzenie wiedzy historycznej o rozmiarach represji stosowanych przez funkcjonariuszy tych systemów. Kontynuują prowadzony w latach poprzednich przegląd zakończonych spraw sądów okręgowych prowadzonych na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2014 r., poz. 1851 z późn. zm.) w celu ujawnienia danych i informacji dających podstawę do wszczęcia śledztwa z urzędu w sprawach zbrodni komunistycznych. W 2017 r. prokuratorzy oddziałowych komisji dokonali przeglądu 1900 takich spraw, co pozwoliło na zainicjowanie 171 nowych postępowań w sprawach stanowiących zbrodnie komunistyczne. Sukcesywnie kontynuują również proces podejmowania do dalszego prowadzenia, pozostawionych bez procesowego rozstrzygnięcia, postępowań po zlikwidowanej w 1998 r. byłej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Odnotować należy, że wśród takich postępowań w 2017 r. podjęto m.in. śledztwa dotyczące zbrodni popełnionych w obozach koncentracyjnych w Gross Rosen, Ravensbrück (obóz męski) i Ravensbrück (obóz żeński). Rezultatem tych działań jest wznowienie międzynarodowych poszukiwań wytypowanych członków załóg obozowych, którzy są prawdopodobnie w takim wieku, że istnieje jeszcze możliwość ich odnalezienia i pociągnięcia do odpowiedzialności karnej.

Dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i prokuratorzy Komisji Ścigania czynnie uczestniczą w działaniach o charakterze międzynarodowym w zakresie ścigania zbrodni ludobójstwa oraz zbrodni komunistycznych, w naradach oraz dyskusjach dotyczących tych zagadnień. Przykładem takiej działalności jest m.in. udział w pracach Europejskiej Sieci

Eurojust, zajmującej się koordynowaniem ścigania sprawców odpowiedzialnych za popełnienie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych, uczestnictwo w spotkaniach w ramach Festiwalu Wolności w Bratysławie czy też spotkaniach organizowanych przez organizację pozarządową – Platformę Europejskiej Pamięci i Sumienia (The Platform of European Memory and Conscience).

Ustawa Prawo o prokuraturze i wydane na tej podstawie wewnętrzne zarządzenia prokuratora generalnego nałożyły na dyrektora Komisji Ścigania, jako jednego z zastępców Prokuratora Generalnego, dodatkowe obowiązki w postaci powierzenia mu nadzoru nad Biurem Lustracyjnym. Uzyskał również kompetencje w zakresie kierowania w zastępstwie Prokuratora Generalnego skarg kasacyjnych od wyroków w sprawach lustracyjnych. Innym elementem działalności dyrektora Komisji Ścigania, jako Zastępcy Prokuratora Generalnego, jest udział w ocenie pracy prokuratur regionalnych oraz reprezentowanie Prokuratora Generalnego w naradach i spotkaniach tak na szczeblu zarówno krajowym, jak i międzynarodowym.

Prokuratorzy Głównej Komisji poza sprawowanym nadzorem służbowym, instancyjnym, występowaniem w postępowaniach odwoławczych przed sądami II instancji oraz prowadzeniem śledztw, powierzonych im przez Prokuratora Generalnego, wykonują wiele innych czynności administracyjno-organizacyjnych związanych z funkcjonowaniem Komisji. Prowadzą i organizują wizytacje i lustracje w oddziałowych komisjach. Przeprowadzają kontrole bieżące, przygotowują informacje dla organów centralnych, organizują szkolenia, rozpatrują skargi i wnioski wpływające do Głównej Komisji, opiniują projekty aktów prawnych oraz realizują zlecone im czynności w ramach obrotu prawnego z zagranicą. Uczestniczą w opracowywaniu założeń budżetowych IPN, wniosków osobowych prokuratorów związanych z ich zatrudnieniem w Komisji Ścigania oraz opiniują wewnętrzne akty prawne Instytutu. W celu usprawnienia kontaktów z środkami masowego przekazu w zakresie przekazywania informacji o podejmowanych istotnych działaniach w ramach prowadzonych postępowań przez prokuratorów dyrektor Głównej Komisji powołał w 2017 r. rzecznika prasowego.

Działania podejmowane w 2017 r. pozwoliły na zdynamizowanie dotychczasowej pracy, co zaowocowało m.in. znaczącym spadkiem spraw długotrwałych, zwiększeniem liczby postępowań, w których wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów czy też zwiększenia liczby przesłuchanych świadków. Dodatkowo rozpoczęto we wszystkich oddziałowych komisjach realizację ustawowego obowiązku zaangażowania prokuratorów w sprawy o unieważnienie komunistycznych orzeczeń sądowych. Zdołano również zatrzymać niekorzystny trend zmniejszenia stanu etatowego Komisji wskutek przechodzenia prokuratorów w stan spoczynku lub zmiany miejsca pracy i nieuzupełniania tak powstałych wakatów. W 2017 r. do pracy w oddziałowych komisjach przyjęto trzech nowych prokuratorów, kolejne wnioski o zatrudnienie następnych prokuratorów będą rozpatrywane w 2018 r.

9.1. Stan zatrudnienia prokuratorów w Komisji Ścigania

W 2017 r. prokuratorzy Komisji wykonywali swe obowiązki służbowe przy niezmienionym podziale terytorialnym w 11 oddziałowych komisjach w: Białymstoku, Gdańsku, Lublinie, Łodzi, Katowicach, Krakowie, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu. Dodatkowo w ramach sześciu oddziałowych komisji funkcjonuje siedem delegatur, których siedziby znajdują się w Koszalinie, Gorzowie Wielkopolskim, Bydgoszczy, Olsztynie, Radomiu, Kielcach i Opolu. 1 stycznia 2017 r. w Komisji Ścigania pełniło służbę 76 prokuratorów, 69 w oddziałowych komisjach i 7 w Głównej Komisji. Faktycznie obowiązki wykonywało wówczas 75 prokuratorów, w tym 68 w oddziałowych komisjach i 7 w Głównej Komisji, 1 prokurator przebywał na długotrwałym zwolnieniu lekarskim. W okresie sprawozdawczym trzech prokuratorów przebywało na długotrwałych zwolnieniach lekarskich (dwie osoby przez okres trwający od około 1,5 miesiąca do 2,5 mie-

siąca, w połowie roku sprawozdawczego). Jeden prokurator pozostaje na długotrwałym zwolnieniu lekarskim od 4 stycznia 2016 r. Dwóch prokuratorów z Oddziałowej Komisji w Łodzi i Warszawie odeszło w stan spoczynku. Do Oddziałowej Komisji w Łodzi, Rzeszowie i we Wrocławiu przyjęto po jednym prokuratorze. Stany etatowe Komisji na 31 grudnia 2017 r. przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Stan zatrudnienia od 1 stycznia do 31 grudnia 2017 r.

Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i komisje oddziałowe	Stan zatrudnienia na 1 I 2017 r.	Stan zatrudnienia na 31 XII 2017 r.	Liczba prokuratorów faktycznie wykonujących obowiązki – stan na 31 XII 2017 r.
Białystok	8	8	8
Gdańsk	7	7	7
Katowice	5	5	5
Kraków	6	6	6
Lublin	9	9	9
Łódź	3	3	3
Poznań	5	5	5
Rzeszów	5	6	5
Szczecin	6	6	6
Warszawa	10	9	9
Wrocław	5	6	6
Główna Komisja	7	7	7
Razem	76	77	76

9.2. Działalność śledcza Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w liczbach

Liczba spraw niezakończonych w 2016 r. i prowadzonych we wszystkich oddziałowych komisjach w dniu 1 stycznia 2017 r. wynosiła 605, z tego 410 spraw stanowiły Zk, 165 – Zn, 30 – Zi, w tym 14 postępowań dotyczących art. 54–55 ustawy o IPN.

W 2017 r. w ramach działalności Komisji zarejestrowano 1053 kolejne postępowania, a w tym 748 spraw Zk, 260 spraw Zn i 45 spraw Zi, z czego 38 dotyczyło postępowań z art. 54–55 ustawy o IPN.

Tabela 2. Dane statystyczne GKŚZpNP z 2017 r.

Jednostka	Pozostało z poprzedniego okresu	w tym			Wpływ	w tym			Załatwiono	w tym			Pozostało	w tym		
		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55
Bi	54	42	12	-/-	109	87	21	1/-	113	91	21	1/-	50	38	12	-/-
Gd	56	34	22	-/-	88	52	34	-/2	102	60	40	-/2	42	26	16	-/-
Ka	67	42	23	1/1	99	52	46	-/1	115	67	46	-/2	51	27	23	1/-
Kr	71	47	22	1/1	100	76	21	-/3	108	74	30	1/3	63	49	13	-/1
Lu	70	53	14	2/1	110	77	30	-/3	113	73	37	1/2	67	57	7	1/2
Łd	35	19	14	-/2	60	40	20	-/-	69	37	30	-/2	26	22	4	-/-
Po	56	37	19	-/-	94	59	35	-/-	95	68	27	-/-	55	28	27	-/-
Rz	50	32	11	6/1	86	76	4	6/-	91	73	11	6/1	45	34	5	6/-
Sz	55	36	19	-/-	86	57	29	-/-	88	51	37	-/-	53	41	12	-/-
Wa	51	37	7	-/7	115	80	8	-/27	96	66	8	-/22	70	51	7	-/12
Wr	40	31	2	6/1	106	92	12	-/2	106	89	10	5/2	40	34	4	1/1
Razem	605	410	165	16/14	1 053	748	260	7/38	1 096	749	297	14/36	562	407	130	9/16

Prowadząc działalność w sprawach karnych, prokuratorzy KŚZpNP w 2017 r. zakończyli łącznie 1096 postępowań, 749 dotyczących spraw Zk, 297 spraw Zn, 14 spraw Zi oraz 36 spraw Zi 54–55. Wśród spraw zakończonych wydano 164 postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa, 885 postępowań zostało umorzonych, w tym 378 na podstawie art. 322 § 1 kpk, 507 umorzono z innych powodów – na podstawie art. 17 § 1 pkt 1–11 kpk, w tym z uwagi na śmierć sprawcy umorzono 39 śledztw, a 26 postępowań zakończono w inny sposób. Akty oskarżenia skierowano w 11 sprawach, objęto nimi 11 osób oskarżonych. Na potrzeby prowadzonych w 2017 r. spraw przesłuchano 4150 świadków. W toku prowadzonych w 2017 r. śledztw wobec 23 osób wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów. W charakterze podejrzanych przesłuchano 20 sprawców. Przesłuchanie trzech osób z przyczyn niezależnych od prokuratora nie zostało przeprowadzone.

Tabela 3. Sprawy zakończone w 2017 r. z uwzględnieniem sposobu zakończenia

Oddziałowa Komisja	Akty oskarżenia	Umorzone art. 322 kpk	Umorzone art. 17§1 pkt.1–4, pkt. 6-11 kpk	Umorzone art. 17 §1 pkt.5 kpk	Odmowy wszczęcia	W inny sposób	Zawieszono	Razem
Białystok	0	79	10	9	11	2	2	113
Gdańsk	1	33	46	0	19	3	0	102
Katowice	2	8	90	0	13	1	1	115
Kraków	1	39	34	6	21	5	2	108
Lublin	1	41	48	4	16	3	0	113
Łódź	1	33	16	0	17	0	2	69
Poznań	1	43	31	5	11	4	0	95
Rzeszów	3	31	48	4	5	0	0	91
Szczecin	1	28	40	5	12	2	0	88
Warszawa	0	13	42	6	28	4	3	96
Wrocław	0	30	63	0	11	2	0	106
Razem	11	378	468	39	164	26	10	1 096

Przedstawione powyżej dane statystyczne wskazują na spadek liczby postępowań niezakończonych w porównaniu do roku 2016, kiedy takich postępowań było 820, oraz wzrost o 70 liczby spraw nowo zarejestrowanych w stosunku do roku ubiegłego. Odnotować należy również tendencję utrzymania liczby spraw Zi 54–55 oraz nieznaczny spadek liczby prowadzonych spraw Zn. Zmniejszeniu uległa liczba wszystkich spraw zakończonych w 2017 r., przy jednoczesnym ponaddwukrotnym wzroście liczby osób podejrzanych z 9 w 2016 r. do 23 w 2017 r. W referatach prokuratorów pojawił się nowy rodzaj spraw, którymi są postępowania w sprawach o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Spraw takich w 2017 r. zarejestrowano 726, do poszczególnych sądów skierowano łącznie 422 wnioski o unieważnienie wyroków, które odnosiły się do 462 osób. Sądy zakończyły 446 spraw, z czego część pochodziła jeszcze z 2016 r. Załatwione przez sąd sprawy odnosiły się do 452 osób. Zaledwie w 15 sprawach zapadły decyzje odmowne. W przypadku 10 takich orzeczeń zostały one ocenione przez prokuratora jako niesłuszne, co

skutkowało wniesieniem środków odwoławczych, w 5 sprawach środek odwoławczy został uwzględniony przez sąd II instancji. W tym miejscu należy także zaznaczyć, że prokuratorzy IPN, oprócz spraw zainicjowanych na skutek własnych działań, przejęli także do dalszego prowadzenia z poszczególnych jednostek prokuratury powszechnej łącznie 26 spraw. W skali całego roku prokuratorzy pionu śledczego IPN uczestniczyli łącznie w 568 posiedzeniach sądowych. Unieważnione dotychczas wyroki zapadały od lat czterdziestych do osiemdziesiątych ubiegłego wieku, dotyczyły zatem całego okresu PRL, i w sposób dobitny dokumentują i wykazują, jak daleko sięgały i jak szeroki zakres miały represje ówczesnych władz stosowane wobec społeczeństwa. Wyroki, które uznano za nieważne, otrzymywali bowiem zarówno żołnierze podziemia niepodległościowego i zorganizowanej opozycji, jak i wiele osób, które w jakikolwiek sposób prezentowały poglądy polityczne odmienne od preferowanych przez ówczesną władzę, lub też, zdaniem owej władzy, mogły stanowić zagrożenie. Orzeczenia te łamały życie nie tylko często młodym skazanym, ale także ich rodzinom i bliskim, przekreślając brutalnie plany na przyszłość, kreślone przez każdą ze skazanych osób. Ujawnione dotychczas wyroki dobitnie dokumentują ludzką krzywdę i cierpienia zadane w imię ideologii komunistycznej.

Aby zobrazować prezentowane zagadnienie, można wskazać na unieważnienia wyroków z lat czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego wieku orzekających kary śmierci wobec żołnierzy NZW, którzy zostali skrycie pochowani na terenie kwatery „Ł" Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, oraz wyroków zapadłych wobec żołnierzy NSZ, których skrycie pochowano na terenie kwatery 45N cmentarza Bródnowskiego w Warszawie, a których szczątki zostały obecnie ekshumowane i zidentyfikowane.

Prokuratorzy pionu śledczego IPN uzyskali także unieważnienie wyroku z 1948 r., w którym sąd uznał, że oskarżony usiłował obalić przemocą ustrój państwa, a jego działanie polegało na „rozpowszechnianiu wiadomości, że Polską rządzą Rosjanie i niedługo zrobią z Polski 17 republikę". Wobec oskarżonego orzeczono karę 2 lat więzienia i konfiskatę całego mienia.

Na skutek działań prokuratorów IPN doprowadzono do unieważnienia wyroku z 1948 r. Na jego mocy skazano na karę kilkuletniego więzienia osobę, u której znaleziono broń palną. W rzeczywistości okazało się, że broń ta została oskarżonemu podrzucona przez funkcjonariuszy UB, był on bowiem członkiem PSL. Prowokacja UB i dalsze postępowanie karne miały na celu wyeliminowanie go z udziału w wyborach w 1947 r.

Oprócz tego prokuratorzy Komisji Ścigania doprowadzili także do unieważnienia wyroku z 1949 r. w wymiarze 3 lat więzienia dla osoby, która biorąc udział w akademii z okazji 31. rocznicy rewolucji październikowej, krzyknęła „precz z pachołkami bolszewickimi".

W ramach działalności unieważnieniowej prokuratorzy natrafili także na wyrok z 1950 r., skazujący na karę 6 lat więzienia i przepadek mienia za posiadanie tzw. przepowiedni Wernyhory. Kuriozalna była konstatacja komunistycznego sądu, że przepowiednia ta „mogła wzbudzić przekonanie o nietrwałości obecnego ustroju w Polsce".

Uzyskano ponadto unieważnienie wyroku z 1957 r. zapadłego wobec 14 uczestników demonstracji ulicznej, skazanych na kary 6 lat pozbawienia wolności, do której doszło 18 listopada 1956 r. w Bydgoszczy. W czasie tejże demonstracji zniszczono urządzenie zakłócające sygnał radiowy Radia Wolna Europa. Podobnie doprowadzono do unieważnienia kilkunastu wyroków w sprawach dotyczących uczestników tzw. nocnej rewolty w Szczecinie w 1956 r., a kolejne wnioski są przygotowywane. Wstąpienia te nawiązywały do wydarzeń poznańskich i budapeszteńskich oraz miały mocno antyradzieckie zabarwienie. Można wskazać na unieważnienie wyroku z 1968 r. wobec robotnika z Fabryki Maszyn Odlewniczych w Krakowie, który na bramie hali warsztatowej sporządził napis o treści „Precz z PZPR". Skazano go na karę 6 miesięcy aresztu. Z orzeczeń, które zapadły w latach osiemdziesiątych, można przywołać unieważnienie wyroku z 1982 r. wobec Emila Barchańskiego, skazanego za uszkodzenie pomnika Feliksa Dzierżyńskiego w Warszawie. Należy ponadto wspomnieć o unieważnieniach orzeczeń zapadłych w 1981 r. za udział w strajku w Stoczni im. Warskiego w Szczecinie oraz wobec uczestników demonstracji z 3 maja 1982 r. w Szczecinie.

Wniosek prokuratora IPN doprowadził także do unieważnienia wyroku 1 roku pozbawienia wolności wobec osoby, która w 1982 r. zdjęła ze słupa oświetleniowego dwie czerwone flagi wywieszone jako dekoracja pierwszomajowa, a następnie je spaliła.

Należy podkreślić, iż wskazane na wstępie nowe zadanie ustawowe prokuratorów IPN będzie konsekwentnie i systematycznie realizowane także w 2018 r.

Tabela 4. Sprawy unieważnieniowe

	Sprawy wpisane do rejestru Ns	Wnioski o unieważnienie skierowane do sądu/ co do ilu osób	Orzeczenia sądu: w ilu sprawach/ co do ilu osób	Wniosek uwzględniony/ nieuwzględniony	Liczba spraw, w których skierowano środek odwoławczy	Liczba spraw, w których sąd uwzględnił środek odwoławczy	Liczba spraw przejętych z prokuratury powszechnej	Liczba posiedzeń, w których uczestniczyli prokuratorzy Komisji
Białystok	112	105/105	110/110	104/1	1	1	0	115
Gdańsk	67	53/60	50/67	50/0	0	0	2	65
Katowice	44	21/39	23/41	18/6	0	0	4	21
Kraków	58	35/35	46/0	28/0	7	3	4	77
Lublin	93	33/33	18/18	18/0	0	0	0	37
Łódź	44	17/17	21/21	20/1	0	0	0	29
Poznań	62	31/31	24/24	23/1	1	1	0	26
Rzeszów	52	18/26	20/23	20/0	0	0	10	40
Szczecin	80	60/60	79/86	76/3	1	0	4	79
Warszawa	50	12/19	20/27	10/0	0	0	1	38
Wrocław	64	37/37	35/35	31/3	0	0	1	41
Razem	726	422/462	446/452	398/15	10	5	26	568

Wydane w 2017 r. postanowienia prokuratorów o umorzeniu śledztwa oraz odmowie wszczęcia śledztwa były zaskarżane w przypadku 66 spraw. Żadne ze złożonych zażaleń nie zostało uwzględnione przez prokuratorów w trybie art. 463 § 1 kpk i art. 465 § 1 kpk. Spośród zaskarżonych postępowań sądy w 2017 r. rozpoznały 47 zażaleń. W przypadku 42 postanowień decyzja prokuratora została utrzymana w mocy, a w 5 sprawach zostały one uchylone w wyniku uwzględnienia przez sąd złożonych zażaleń. Na rozpoznanie oczekuje 19 zażaleń. W 2017 r. sądy rozpoznały dwa zażalenia złożone w 2016 r.

Tabela 5. Zażalenia

Oddziałowa Komisja	Zaskarżone postanowienia	Utrzymane w mocy	Uchylone postanowienia	Uchylone prokurator	Nierozpoznane
Białystok	5	5	0	0	0
Gdańsk	4	2	0	0	2
Katowice	12	6	1	0	5

Oddziałowa Komisja	Zaskarżone postanowienia	Utrzymane w mocy	Uchylone postanowienia	Uchylone prokurator	Nierozpoznane
Kraków	17	8	0	0	9
Lublin	1	1 i 1 (z 2016 r.)	0	0	0
Łódź	1	1	0	0	0
Poznań	1	1	0	0	0
Rzeszów	2	1	0	0	1
Szczecin	6	4	0	0	2
Warszawa	13	10	3	0	0
Wrocław	4	3	1 i 1 (z 2016 r.)	0	0
Razem	66	42 i 1 (z 2016 r.)	5 i 1 (z 2016 r.)	0	19

1 stycznia 2017 r. w oddziałowych komisjach, z uwagi na długotrwałą przeszkodę uniemożliwiającą ich kontynuowanie, pozostawały łącznie 42 zawieszone śledztwa. W okresie sprawozdawczym wydano 13 postanowień o podjęciu celem dalszego prowadzenia zawieszonych postępowań. W tym samym okresie wydano 10 postanowień o zawieszeniu kolejnych śledztw. 31 grudnia 2017 r. we wszystkich oddziałowych komisjach pozostawało zawieszonych 39 postępowań. Przedstawione dane wskazują na zmniejszenie liczby tego rodzaju postępowań w stosunku do roku 2016.

Tabela 6. Informacja o zawieszonych śledztwach w 2017 r.

Oddziałowa Komisja	Zawieszone postępowania – stan na 1 I 2017 r.	Liczba postanowień o zawieszeniu śledztwa wydanych w 2017 r.	Liczba postępowań podjętych w 2017 r.	Zawieszone postępowania – stan na 31 XII 2017 r.
Białystok	3	2	2	3
Gdańsk	1	0	0	1
Katowice	4	1	2	3
Kraków	8	2	1	9
Lublin	4	0	2	2
Łódź	5	2	2	5
Poznań	0	0	0	0
Rzeszów	2	0	0	2
Szczecin	0	0	0	0
Warszawa	13	3	4	12
Wrocław	2	0	0	2
Razem	42	10	13	39

Relatywną długotrwałość prowadzonych postępowań przygotowawczych powoduje specyficzny charakter śledztw prowadzonych przez prokuratorów Komisji Ścigania, które wymagają poszuki-

wania wielu źródeł archiwalnych, dotyczą dużej liczby osób pokrzywdzonych, a czynności śledcze są wykonywane osobiście przez prokuratorów referentów. Dane dotyczące spraw długotrwałych przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Ogólna liczba spraw, w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok, 3 lata i 5 lat, ze wskazaniem kategorii tych spraw (Zk, Zn, Zi) – stan na 1 stycznia 2017 r.

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw na początek 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok			Liczba spraw na początek 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 3 lata			Liczba spraw na początek 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 5 lat		
	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi
Białystok	1	1	0	1	1	0	9	7	0
Gdańsk	2	4	0	0	4	0	5	10	0
Katowice	5	1	0	2	1	0	4	8	1
Kraków	3	1	0	0	3	0	6	4	0
Lublin	6	0	0	0	3	1	16	7	1
Łódź	2	0	0	0	1	0	4	4	0
Poznań	3	4	0	0	0	0	2	11	0
Rzeszów	4	0	0	1	1	0	15	2	4
Szczecin	4	2	0	0	2	0	4	14	0
Warszawa	9	14	1	2	2	0	15	22	0
Wrocław	3	0	0	1	0	0	2	2	6
Razem	42	27	1	7	18	1	82	91	12

Tabela 8. Ogólna liczba spraw, w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok, 3 lata i 5 lat, ze wskazaniem kategorii tych spraw (Zk, Zn, Zi) – stan na 31 grudnia 2017 r.

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw na koniec 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok			Liczba spraw na koniec 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 3 lata			Liczba spraw na koniec 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 5 lat		
	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi
Białystok	0	2	0	1	1	0	9	4	0
Gdańsk	1	5	0	0	3	0	2	6	0
Katowice	1	2	0	1	1	0	4	4	1
Kraków	2	0	0	0	0	0	5	2	0
Lublin	4	0	0	0	0	0	12	5	1
Łódź	0	0	0	0	0	0	3	2	0
Poznań	3	4	0	0	0	0	2	2	0
Rzeszów	5	0	1	0	0	0	13	0	5

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw na koniec 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 1 rok			Liczba spraw na koniec 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 3 lata			Liczba spraw na koniec 2017 r., w których okres prowadzenia śledztwa przekroczył 5 lat		
	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi	Zk	Zn	Zi
Szczecin	2	0	0	0	1	0	3	5	0
Warszawa	3	0	2	4	0	0	15	4	0
Wrocław	0	0	0	0	0	0	2	1	1
Razem	21	13	3	6	6	0	61	35	8

Przedstawione dane wskazują na znaczące zmniejszenie liczby spraw długotrwałych na koniec 2017 r. w odniesieniu do kategorii spraw pięcio- i trzyletnich. Nadmienić również należy, że w odniesieniu do spraw „Zn" liczba spraw długotrwałych jest spowodowana w znacznej mierze podejmowaniem spraw po byłej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, które w chwili ich podjęcia i rejestracji niejednokrotnie liczą kilka i więcej lat, a tym samym powiększają statystyczną liczbę postępowań długotrwałych. Ujawnione w 2009 r. akta spraw 5131 śledztw prowadzonych w byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i okręgowych komisjach badania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu, w sprawach zbrodni nazistowskich, są postępowaniami karnymi, które mimo ich częściowego zarchiwizowania nie zostały zakończone decyzjami merytorycznymi. Od stycznia do grudnia 2017 r. prokuratorzy podjęli łącznie 186 zawieszonych śledztw byłych komisji badania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu i 156 spraw tej kategorii zakończyli. Od 2010 r. do końca grudnia 2017 r. prokuratorzy podjęli łącznie 1940 zawieszonych śledztw, z których zakończyli 1838. Na 1 stycznia 2018 r. pozostało do podjęcia jeszcze 3191 spraw byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i komisji okręgowych. Charakter czynności procesowych w tego typu sprawach można poznać na przykładzie śledztwa Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1940–1945 na terenie obozu koncentracyjnego Gross Rosen, podjętego 30 sierpnia 2017 r. W obozie tym oraz jego 100 filiach więziono ponad 125 000 osób, a szacunkowa liczba ofiar wynosi około 40 000. W toku śledztwa ustalono dane ponad 2000 funkcjonariuszy stanowiących załogę tegoż obozu, które aktualnie są podstawą wniosków do Interpolu o dokonanie ustaleń co do miejsca pobytu lub zgonu poszczególnych osób. 4 września 2017 r. podczas prac porządkowo-archeologicznych prowadzonych na terenie muzeum Gross Rosen w Rogoźnicy odnaleziono szczątki ludzkie. Wymusiło to zaplanowanie i prowadzenie czynności ekshumacyjnych w sprawie, a w dalszej kolejności prowadzenie badań genetycznych zmierzających do identyfikacji odnalezionych ofiar. Zwrócić też można uwagę na śledztwo Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Poznaniu w sprawie zbrodni nazistowskich stanowiących zbrodnie przeciwko ludzkości, które polegały na zabójstwach więźniów narodowości polskiej oraz stworzeniu warunków grożących ich biologicznym wyniszczeniem od 1944 r. do 8 maja 1945 r. w obozie koncentracyjnym i podziemnej fabryce broni w Litomierzycach. Szacuje się, że przez obóz przeszło 18 000 więźniów, w tym blisko połowę stanowili Polacy, w dużej mierze aresztowani w związku z udziałem w powstaniu warszawskim. Stłoczenie i brak higieny, wykonywana w warunkach terroru mordercza praca, chroniczne niedożywienie, brak elementarnej opieki medycznej, a co za tym idzie – epidemie, doprowadziły do masowych zgonów. Według szacunkowych wyliczeń łącznie w obozie śmierć poniosło 4500 osób, z czego połowę stanowili Polacy. Był to ostatni niemiecki obóz koncentracyjny istniejący na terenie okupowanej Europy.

Podejmowanie i załatwianie spraw ujawnionych w trakcie prac skontrum przez poszczególne oddziałowe komisje ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu w 2017 r. przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Sprawy podjęte poskontrowe w 2017 r.

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw podjętych	Liczba spraw zakończonych
Białystok	18	19
Gdańsk	18	26
Katowice	21	21
Kraków	17	18
Lublin	9	13
Łódź	1	2
Poznań	29	19
Rzeszów	0	3
Szczecin	22	26
Warszawa	4	0
Wrocław	47	9
Razem	186	156

Wskazane dane statystyczne powalają na przedstawienie średniego obciążenia jednego prokuratora pionu śledczego w 2017 r. prowadzonymi śledztwami. Dane te nie uwzględniają spraw o uznanie za nieważne orzeczeń w trybie określonym w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Tabela 10. Obciążenie prowadzonymi śledztwami prokuratorów i poziom efektywności ich pracy w poszczególnych oddziałowych komisjach w 2017 r.

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw prowadzonych w 2017 r.	Liczba spraw zakończonych w 2017 r.	Liczba prokuratorów faktycznie pracujących w komisji na dzień 31 I 2017 r.	Średnie obciążenie sprawami prokuratora w 2017 r.	Średnie załatwienie spraw przez prokuratora w 2017 r.
Białystok	163	113	8	20,37	14,12
Gdańsk	144	102	7	20,57	14,57
Katowice	166	115	5	33,2	23
Kraków	171	108	6	28,5	18
Lublin	180	113	9	20	12,55
Łódź	95	69	3	31,66	23
Poznań	150	95	5	30	19
Rzeszów	136	91	5	27,2	18,2
Szczecin	141	88	6	23,5	14,66

Oddziałowa Komisja	Liczba spraw prowadzonych w 2017 r.	Liczba spraw zakończonych w 2017 r.	Liczba prokuratorów faktycznie pracujących w komisji na dzień 31 I 2017 r.	Średnie obciążenie sprawami prokuratora w 2017 r.	Średnie załatwienie spraw przez prokuratora w 2017 r.
Warszawa	166	96	9	18,44	10,66
Wrocław	146	106	6	24,3	17,6
Razem	1658	1096	69	24,02	15,88

9.3. Udział prokuratorów pionu śledczego IPN w postępowaniach sądowych

W 2017 r. prokuratorzy Komisji Ścigania skierowali do sądów 11 aktów oskarżenia przeciwko 11 oskarżonym, z czego 3 akty oskarżenia przygotowali prokuratorzy Oddziałowej Komisji w Rzeszowie, 2 akty oskarżenia – prokuratorzy Oddziałowej Komisji w Katowicach oraz po jednym akcie oskarżenia w Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu i Szczecinie. W tym samym czasie prokuratorzy uczestniczyli w 123 rozprawach przed sądami I instancji oraz w 21 rozprawach przed sądami II instancji oraz wzięli udział w 663 posiedzeniach sądowych w sprawach karnych i unieważnieniowych. Sądy w 2017 r., orzekając w sprawach skierowanych przez prokuratorów KŚZpNP, wydały wyroki skazujące w 3 sprawach oraz umorzyły 8 postępowań karnych w stosunku do 9 osób.

Spośród skierowanych aktów oskarżenia pięć spraw dotyczyło przekroczenia uprawnień przysługujących dwóm komendantom wojewódzkim Milicji Obywatelskiej, dwóm zastępcom komendantów wojewódzkich MO i jednemu naczelnikowi Wydziału Śledczego SB Komendy Wojewódzkiej MO, którzy powołując się na nieistniejący dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego, wydali decyzje o internowaniu łącznie 385 osób. W konsekwencji bezprawnie pozbawili wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do kilkunastu miesięcy.

Trzy akty oskarżenia dotyczyły fizycznego i psychicznego znęcania się nad pozbawionymi wolności członkami organizacji niepodległościowych lub osobami podejrzanymi o pomaganie członkom takich organizacji przez byłych funkcjonariuszy wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego.

W dwóch sprawach prokurator skierował akt oskarżenia w stosunku do byłych funkcjonariuszy państwa komunistycznego, którzy poświadczyli nieprawdę co do okoliczności mających znaczenie prawne w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, stwierdzając lub potwierdzając w nich niezgodne z rzeczywistością okoliczności, że pokrzywdzeni byli tajnymi współpracownikami, a nadto że przekazywali pokrzywdzonym wynagrodzenie za udzielone informacje.

Jeden akt oskarżenia został skierowany przeciwko Józefowi G., któremu zarzucono, że 29 sierpnia 1952 r., w Szczecinie, działając jako oficer śledczy Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie w stopniu podporucznika, w sprawie prowadzonej przeciwko Henrykowi K. przekroczył swoje uprawnienia związane ze stosowaniem środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania w ten sposób, iż wbrew zebranym w sprawie dowodom, nie pełniąc funkcji prokuratora, bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonego na okres powyżej 7 dni, przedłużając do 10 października 1952 r. tymczasowe aresztowanie zastosowane wcześniej w stosunku do Henryka K.

W okresie sprawozdawczym sądy wydały 3 wyroki skazujące oraz umorzyły 8 postępowań karnych w stosunku do 9 osób (jedno postępowanie karne dotyczyło dwóch oskarżonych), w pięciu

przypadkach ze względu na śmierć oskarżonego, a w trzech przypadkach ze względu na przedawnienie karalności czynu zabronionego. We wszystkich przypadkach, w których umorzono postępowanie karne z powodu przedawnienia karalności, prokuratorzy złożyli zażalenia do sądów okręgowych. W jednym przypadku zażalenie zostało rozpoznane, a zaskarżone orzeczenie sąd utrzymał w mocy.

W okresie sprawozdawczym uniewinniono sześć osób, w czterech sprawach. Jeden wyrok uniewinniający dotyczył trzech osób. We wszystkich sprawach prokuratorzy złożyli apelacje do sądów okręgowych. Dwie apelacje zostały rozpatrzone. W jednym przypadku sąd uwzględnił apelację prokuratora – uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpatrzenia. W drugim przypadku sąd utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie Sądu Rejonowego.

Wyroki skazujące zapadły w stosunku do 3 osób. Skazano Komendanta Wojewódzkiego MO w Skierniewicach, któremu prokurator zarzucił, że w grudniu 1981 r. wydał decyzje o internowaniu 36 osób, powołując się na przepisy nieistniejącego aktu prawnego w postaci dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego, a w konsekwencji bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych na okres powyżej 7 dni, co stanowiło formę represji i poważnego prześladowania z powodu ich przynależności do określonej grupy społeczno-politycznej. Sąd Rejonowy w Skierniewicach 1 lutego 2017 r. uznał Czesława R. za winnego popełnienia czynów zarzuconych mu w akcie oskarżenia i wymierzył mu karę 2 lat pozbawienia wolności, warunkowo zawieszając jej wykonanie na okres 3 lat, oraz karę grzywny w wysokości 6000 zł. Ponadto sąd zobowiązał oskarżonego do przeproszenia pokrzywdzonych przez zamieszczenie na koszt własny, w terminie 30 dni od uprawomocnienia się wyroku, na łamach „Dziennika Łódzkiego" (wydania sobotnio-niedzielnego), stosownego oświadczenia, którego treść określono w treści wyroku. Obrońca oskarżonego wniósł apelację od wyroku Sądu Rejonowego. Sąd Okręgowy w Łodzi pozostawił apelację obrońcy bez rozpoznania, ponieważ oskarżony cofnął wniesiony środek odwoławczy na podstawie art. 431 § 2 kpk. Wyrok skazujący z 1 lutego 2017 r. stał się prawomocny.

Drugą osobą skazaną był Tadeusz M. oskarżony o to, że 13 lutego 1982 r. w Wierzchowie, będąc funkcjonariuszem Służby Więziennej, działając wspólnie i w porozumieniu z innymi funkcjonariuszami Służby Więziennej, przekroczył swoje uprawnienia w ten sposób, że znęcał się psychicznie i fizycznie nad internowanymi pozostającymi w przemijającym stosunku zależności, bijąc i kopiąc ich po całym ciele, grożąc pobiciem oraz używając słów powszechnie uznanych za obelżywe. 27 stycznia 2017 r. Sąd Rejonowy w Strzelcach Opolskich uznał oskarżonego Tadeusza M. za winnego popełnienia czynu zarzuconego mu aktem oskarżenia i skazał go na karę 1 roku i 3 miesięcy pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat. Jednocześnie sąd wymierzył Tadeuszowi M. karę grzywny w wysokości 2400 zł.

Trzeci wyrok wydano w sprawie Andrzeja W., przeciwko któremu prokurator Oddziałowej Komisji w Katowicach skierował do Sądu Rejonowego w Cieszynie akt oskarżenia, zarzucając mu, że od 27 sierpnia 1986 do 18 kwietnia 1989 r. w Wiśle (powiat cieszyński), jako funkcjonariusz państwa komunistycznego – zawodowy oficer Wydziału II Górnośląskiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza w Gliwicach w stopniu porucznika – działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i osobistej, dopuścił się zbrodni komunistycznej, polegającej na poświadczaniu nieprawdy w wielu dokumentach mających wykazać, że Jerzy M. był tajnym współpracownikiem Zwiadu WOP o pseudonimie „Filip" nr ewidencyjny 6912/4, podczas gdy taka sytuacja nie miała miejsca. Ponadto Andrzej W. od 18 maja 1986 do 19 sierpnia 1988 r. w Wiśle dopuścił się zbrodni komunistycznej polegającej na poświadczaniu nieprawdy w wielu dokumentach mających wykazać, że tajny współpracownik Zwiadu WOP Stanisław C. pseudonim „Gerard" nr ewidencyjny 4264 w tym okresie kontynuował współpracę, podczas gdy taka sytuacja nie miała miejsca. Także i w tym wypadku oskarżony działał w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i osobistej. Śledztwo w sprawie działal-

ności Andrzeja W. zostało wszczęte na podstawie zawiadomienia Oddziałowego Biura Lustracyjnego w Katowicach i materiałów uzyskanych w trakcie postępowań lustracyjnych prowadzonych przez to biuro. Sąd Rejonowy w Cieszynie wyrokiem z 21 listopada 2017 r. skazał oskarżonego na karę 2 lat i 4 miesięcy pozbawienia wolności, a na mocy art. 15 i art. 5 ust. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii złagodził ją do 1 roku i 2 miesięcy pozbawienia wolności i zawiesił jej wykonanie na 1 rok; ponadto sąd zobowiązał oskarżonego do listownego przeproszenia pokrzywdzonego Jerzego M. w terminie 3 miesięcy od uprawomocnienia się wyroku. Ponadto na mocy art. 17 § 1 pkt 11 kpk w zw. z art. 1 ust. 1 oraz art. 15 ustawy z dnia 7 grudnia 1989 r. o amnestii umorzył postępowanie karne o czyn zarzucany oskarżonemu w pkt 2. Wyrok jest nieprawomocny, ponieważ obrońcy Andrzeja W. złożyli w tej sprawie apelację.

W 2017 r. sądy umorzyły postępowania karne w stosunku do czterech oskarżonych: Jerzego K., Henryka K., Jerzego W. i Józefa S.

Jerzego K. oskarżono o to, że od 5 marca 1976 do 23 grudnia 1985 r. w Lesznie i Rawiczu, jako funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa w Komendzie Wojewódzkiej MO w Lesznie, Komisariacie MO w Lesznie i Rejonowym Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Rawiczu, poświadczył nieprawdę co do okoliczności mających znaczenie prawne w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, stwierdzając lub potwierdzając w nich, że Marian S. był tajnym współpracownikiem o pseudonimie „Marian", że przekazywał mu wynagrodzenie za udzielone informacje. Jerzy K. został także oskarżony o poświadczanie nieprawdy w dokumentach, od 20 marca 1976 r. do 5 marca 1982 r., w Komendzie Wojewódzkiej MO w Lesznie, stwierdzając w nich, że Kazimierz F. był kontaktem operacyjnym o pseudonimie „Kaziu/Kazimierz", a nadto, że przekazywał mu wynagrodzenie w postaci prezentów za udzielone informacje. Śledztwo w sprawie działalności Jerzego K. zostało wszczęte na podstawie zawiadomienia Oddziałowego Biura Lustracyjnego w Łodzi i materiałów uzyskanych w trakcie postępowania prowadzonego przez to biuro. W trakcie śledztwa ustalono, że Jerzy K. zredagował i podpisał wiele niezgodnych z prawdą dokumentów, w tym arkuszy wypłat i świadczeń, z których wynikało, że Marian S. był tajnym współpracownikiem Służby Bezpieczeństwa i za swe usługi otrzymywał wynagrodzenie w wysokości ok. 21 500 zł. Równolegle, począwszy od marca 1976 r., oskarżony zredagował wiele dokumentów świadczących o współpracy z SB Kazimierza F., za którą otrzymał on wynagrodzenie w wysokości 6450 zł, w postaci prezentów, np. robota kuchennego. Działalność Jerzego K. została wykryta przez SB, która w 1986 r. prowadziła wewnętrzne postępowanie – początkowo wyjaśniające, później dyscyplinarne, zakończone wydaleniem Jerzego K. z SB. Sprawę jednak pozostawiono bez procesowego biegu – ówczesny szef tej instytucji zdecydował o niekierowaniu sprawy na drogę postępowania sądowego. 11 grudnia 2017 r. Sąd Rejonowy w Lesznie umorzył postępowanie w powyższej sprawie, uznając, że karalność czynów zarzucanych oskarżonemu ustała. 14 grudnia 2017 r. prokurator złożył zażalenie na wspomniane postanowienie sądu, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Kolejny oskarżony to Henryk K., któremu zarzucono, że od 12 do 16 grudnia 1981 r. w Chełmie, jako komendant wojewódzki Milicji Obywatelskiej, wydał decyzje o zatrzymaniu i internowaniu 68 osób, ówczesnych działaczy opozycji, powołując się na przepisy nieistniejącego aktu prawnego – dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego. W konsekwencji bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do ponad roku. 29 sierpnia 2017 r. Sąd Rejonowy w Chełmie orzekł o umorzeniu postępowania karnego z powodu przedawnienia karalności czynu. Prokurator 6 września 2017 r. złożył zażalenie na powyższe postanowienie sądu. Sąd Okręgowy w Lublinie, po rozpatrzeniu zażalenia prokuratora, utrzymał w mocy postanowienie Sądu Rejonowego.

Józef S. i Jerzy W. zostali oskarżeni w tej samej sprawie, przy czym Józef S. o to, że od 12 do 16 grudnia 1981 r. w Kaliszu, jako komendant wojewódzki Milicji Obywatelskiej, wydał decyzje o zatrzymaniu i internowaniu 46 osób, ówczesnych działaczy opozycji, w większości należących do związku zawodowego NSZZ „Solidarność", powołując się na przepisy nieistniejącego

aktu prawnego – dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego. W konsekwencji bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych na okres trwający od kilku dni do kilku miesięcy. Jerzego W. oskarżono o to, że od 12 do 15 grudnia 1981 r. w Kaliszu, jako Zastępca Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej do spraw SB, wydał decyzje o zatrzymaniu i internowaniu 5 osób, ówczesnych działaczy opozycji, w większości należących do związku zawodowego NSZZ „Solidarność", powołując się na przepisy nieistniejącego aktu prawnego – dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym. W konsekwencji bezprawnie pozbawił wolności pokrzywdzonych od 13 do 24 grudnia 1981 r. 6 października 2017 r. Sąd Rejonowy w Kaliszu umorzył postępowanie karne, uznając, że karalność czynów określonych w akcie oskarżenia uległa przedawnieniu. 10 listopada 2017 r. prokurator złożył zażalenie na powyższe postanowienie Sądu Rejonowego.

Prokuratorzy Komisji uczestniczą w postępowaniach sądowych w różnych instancjach, zarówno przed sądami karnymi powszechnymi, jak i sądami wojskowymi oraz Sądem Najwyższym. Zakres tych obowiązków obejmuje popieranie skierowanych aktów oskarżenia oraz udział w postępowaniu sądowym wynikającym ze składanych środków odwoławczych przez strony, w tym osoby pokrzywdzone. W 2017 r. prokuratorzy Komisji wnieśli do sądu apelacje w czterech sprawach. W jednym przypadku sąd uwzględnił apelację prokuratora. W okresie sprawozdawczym w trzech sprawach apelacje skierowali do sądów także obrońcy oskarżonych, w jednym przypadku apelacji nie uwzględniono. Dwie apelacje nie zostały jeszcze rozpatrzone. W jednym przypadku sąd pozostawił bez rozpoznania apelację stron.

Tabela 11. Apelacje w sprawach oddziałowych komisji w 2017 r.

Oddziałowa Komisja	Apelacja prokuratora	Apelacja stron	Orzeczenie sądu II instancji uwzględniające apelację prokuratora	Orzeczenie sądu II instancji nieuwzględniające apelacji stron
Białymstoku	0	0	0	0
Gdańsku	0	0	0	0
Katowicach	0	1	0	0
Krakowie	0	0	0	0
Lublinie	0	0	0	0
Łodzi	1	1	0	0
Poznaniu	0	0	0	0
Rzeszowie	2	0	1	0
Szczecinie	0	1	0	1
Warszawie	1	0	0	0
Wrocławiu	0	0	0	0
Razem	4	3	1	1

Na podstawie zarządzenia Prokuratora Generalnego nr 21/17 z 28 marca 2017 r., w sprawie ustalenia zakresu czynności Prokuratora Generalnego, Prokuratora Krajowego i pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego, dyrektor Głównej Komisji w zastępstwie Prokuratora Generalnego wnosi do Sądu Najwyższego kasacje od prawomocnych orzeczeń sądowych w postępowaniach lustracyjnych. W związku z czym od 2017 r. kieruje on do Sądu Najwyższego nie tylko kasacje

dotyczące działalności Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ale także działalności Biura Lustracyjnego.

Dyrektor Głównej Komisji w 2017 r. skierował do Sądu Najwyższego 7 kasacji w trybie art. 521 § 1 kpk. Trzy kasacje dotyczyły spraw, w których prokuratorzy Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu skierowali do sądu akty oskarżenia, a cztery kasacje dotyczyły spraw, w których prokuratorzy oddziałowych biur lustracyjnych skierowali do sądu wnioski o wszczęcie postępowań lustracyjnych. Łącznie rozpatrzono 11 spraw dotyczących kasacji. W jednej sprawie dotyczącej działalności Biura Lustracyjnego, w której z wnioskiem o jej wniesienie wystąpił prokurator, odstąpiono od wniesienia kasacji. W trzech sprawach, w których z wnioskami o wniesienie kasacji wystąpili obrońcy lustrowanych lub sam lustrowany, odmówiono wniesienia kasacji w trybie art. 521 § 1 kpk.

W sprawach Komisji Ścigania dwie kasacje zostały skierowane odnośnie do oskarżonych odpowiedzialnych za wydawanie decyzji o internowaniu w okresie stanu wojennego. Jedna z nich dotyczyła Sylwestra R., oskarżonego o to, że od 13 do 16 grudnia 1981 r., jako komendant wojewódzki Milicji Obywatelskiej w Białymstoku, wydał decyzje o internowaniu 55 osób, czym doprowadził do ich bezprawnego, długotrwałego pozbawienia wolności przez okres dłuższy niż 7 dni. Sąd Rejonowy w Białymstoku wyrokiem z 22 grudnia 2015 r. uznał oskarżonego za winnego zarzucanych mu czynów i wymierzył mu karę łączną 2 lat pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszania. 2 maja 2016 r. prokurator złożył apelację od wyroku na niekorzyść oskarżonego, wnosząc o zmianę wyroku przez orzeczenie środka karnego – podanie wyroku do publicznej wiadomości. Sąd Okręgowy 18 października 2016 r. uznał Sylwestra R. za winnego zarzucanych mu aktem oskarżenia czynów, skazując go na karę 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Sąd przychylił się do stanowiska prokuratora, że czyny popełnione przez oskarżonego są zbrodnią przeciwko ludzkości niepodlegającą przedawnieniu, jednak zmienił kwalifikację prawną czynu w ten sposób, że uznał, iż oskarżony popełnił czyn opisany w art. 189 § 1 kk (nie art. 189 § 2 kk) oraz działał w tzw. ciągu przestępstw (art. 91 § 1 kk), co wpłynęło na zmianę wymiaru kary. 22 grudnia 2016 r. obrońca skazanego wniósł do Sądu Najwyższego kasację od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku. Prokurator skierował do Sądu Najwyższego odpowiedź na kasację 11 lipca 2017 r. 4 października 2017 r. także dyrektor Głównej Komisji wniósł do Sądu Najwyższego kasację od wspomnianego wyroku.

Druga kasacja dotyczyła Jarosława W., byłego komendanta wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej w Szczecinie, któremu zarzucono pozbawienie wolności 67 działaczy NSZZ „Solidarność", na mocy decyzji o internowaniu wydanych między 12 a 17 grudnia 1981 r. W tej sprawie został oskarżony także były zastępca komendanta wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej w Szczecinie ds. Służby Bezpieczeństwa, Stefan J., któremu zarzucono fałszowanie dokumentacji internowanych oraz bezprawne pozbawienie ich wolności. Należy podkreślić, że czyny zarzucane oskarżonym stanowią nie tylko zbrodnię komunistyczną, ale wyczerpują również znamiona zbrodni przeciwko ludzkości. Uznano bowiem, że pozbawienie wolności osób internowanych miało charakter poważny i było formą prześladowania tych osób z powodu ich przynależności do określonej grupy polityczno-społecznej. Zakwalifikowanie tych czynów jako zbrodni przeciwko ludzkości pociąga za sobą skutki prawne w postaci nieprzedawniania się tych czynów. 8 kwietnia 2013 r. Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum uznał oskarżonych za winnych zarzucanych im czynów (Jarosława W. sąd uniewinnił od popełnienia niektórych przestępstw opisanych w akcie oskarżenia) i skazał ich na 2 lata pozbawienia wolności w zawieszeniu na okres 3 lat. Ponadto sąd orzekł karę grzywny w wymiarze: Jarosław W. – 9000 zł, Stefan J. – 8000 zł, a także zobowiązał oskarżonych do przeproszenia pokrzywdzonych przez opublikowanie stosownego ogłoszenia w prasie. Prokurator 15 listopada 2013 r. złożył apelację od wyroku Sądu Rejonowego, w części dotyczącej Jarosława W., wnosząc o zwiększenie wysokości wymierzonej kary do pięciu lat pozbawienia wolności. 21 maja 2014 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie rozpoznał apelacje wniesione przez prokuratora oraz obrońców oskar-

żonego Jarosława W. Sąd uwzględnił częściowo apelację prokuratora i wymierzył Jarosławowi W. łączną karę 2 lat pozbawienia wolności, bez warunkowego jej zawieszania. Obrońcy Jarosława W. wnieśli kasację od wyroku. 12 marca 2015 r. Sąd Najwyższy postanowił odroczyć rozpoznanie kasacji i przedstawić składowi siedmiu sędziów SN pytanie prawne: „Czy umyślne pozbawienie wolności innej osoby może być uznane za zbrodnię przeciwko ludzkości, której karalność nie ulega przedawnieniu, nawet jeśli realizuje znamiona czynu zabronionego określonego w art. 118a § 2 pkt 2 kk". W związku z postawionym pytaniem prawnym i odroczeniem kasacji Sąd Najwyższy na podstawie art. 515 § 1 kpk postanowił wstrzymać wykonanie orzeczenia Sądu Okręgowego w Szczecinie.

14 października 2015 r. Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów wydał uchwałę, na mocy której uznał, że „Umyślne pozbawienie wolności innej osoby – po spełnieniu szczególnych warunków – może być uznane za zbrodnię przeciwko ludzkości, której karalność nie ulega przedawnieniu, nawet jeżeli nie realizuje znamion czynu zabronionego określonego w art. 118a § 2 pkt 2 kk". 2 lutego 2016 r. Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów uchylił zaskarżony wyrok z 21 maja 2014 r. w odniesieniu do Jarosława W. w części utrzymującej w mocy orzeczenia zawarte w pkt 1 i 2 wyroku Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 8 kwietnia 2013 r. oraz w części zawierającej orzeczenie o karze łącznej i w tym zakresie przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia w postępowaniu odwoławczym. Sąd Okręgowy w Szczecinie wyrokiem z 27 września 2016 r. uchylił wyrok Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum z 8 kwietnia 2013 r. w sprawie oskarżonego Jarosława W. i na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 kpk umorzył postępowania karne w tej sprawie. 17 lipca 2017 r. dyrektor Głównej Komisji skierował do Sądu Najwyższego kasację od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie.

Trzecia kasacja dotyczyła Ryszarda S., któremu prokurator zarzucił, że 13 marca 1989 r. w Poznaniu, jako funkcjonariusz Wydziału IV KWMO, dopuścił się zbrodni komunistycznej, polegającej na poświadczeniu nieprawdy w wytworzonym przez siebie dokumencie – raporcie dotyczącym rzekomego wręczenia Bernardowi R. nagrody rzeczowej w postaci opłaty paszportowej – co do okoliczności mającej znaczenie prawne i w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w wysokości 10 000 zł. Podobnie 10 listopada 1989 r. w Poznaniu Ryszard S. poświadczył nieprawdę w wytworzonym przez siebie dokumencie – raporcie dotyczącym rzekomego spotkania z tajnym współpracownikiem o ps. „Emil" – co do okoliczności mającej znaczenie prawne, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w wysokości 1000 zł. Ryszard S. zajmował się operacyjnym rozpracowaniem duchowieństwa katolickiego, zakonnego, działaczy świeckich i duchownych oraz aktywistów świeckich innych wyznań – w tym ewangelików. Bernard R. aktywnie wspierał NSZZ „Solidarność", w związku z czym został objęty obserwacją służb w latach osiemdziesiątych, która została zakończona w 1987 r. z powodu „zaniechania wrogiej działalności". W 1988 r. Bernard R., który nigdy nie był współpracownikiem tajnych służb, został zarejestrowany przez Ryszarda S. jako kontakt operacyjny, a następnie jako TW „Emil". Ryszard S. miał spotykać się z Bernardem R. i otrzymywać od niego informacje. W związku z tym pobrał dwukrotnie określone kwoty pieniędzy 10 000 zł oraz 1000 zł, które następnie zatrzymał dla siebie. 3 czerwca 2016 r. Sąd Rejonowy Poznań-Grunwald i Jeżyce uznał oskarżonego Ryszarda S. za winnego popełnienia zarzucanych mu czynów i skazał go na karę łączną 10 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat tytułem próby, grzywnę w wysokości 400 zł oraz zobowiązał go do przeproszenia pokrzywdzonego. Apelację od tego wyroku złożył obrońca oskarżonego. Sąd Okręgowy w Poznaniu po rozpatrzeniu tej apelacji 8 grudnia 2016 r. umorzył postępowanie karne, uznając, że nastąpiło przedawnienie karalności czynu zabronionego. 16 października 2017 r. skierowano kasację od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu, wnosząc o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 8 grudnia 2016 r. i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

9.4. Udział prokuratorów w identyfikacji osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych

W 2017 r. prokuratorzy oddziałowych komisji ścigania, w trybie art. 210 kodeksu postępowania karnego, przeprowadzili ekshumacje w 21 śledztwach prowadzonych w sprawach o zbrodnie komunistyczne, nazistowskie i zbrodnie przeciwko ludzkości. Ekshumacje te były prowadzone przy udziale specjalistów z Biura Poszukiwań i Identyfikacji Instytutu Pamięci Narodowej, powołanych przez prokuratorów prowadzących śledztwa w charakterze biegłych na potrzeby prowadzonych postępowań. Podkreślić przy tym należy, że informacje pozyskane i przekazane przez pracowników Biura Poszukiwań i Identyfikacji oddziałowym komisjom ścigania doprowadziły w 12 sprawach do ujawnienia miejsc pochówku ofiar represji komunistycznych i nazistowskich (więcej informacji na ten temat znajduje się na stronach 207–214). W toku wskazanych 21 śledztw oddziałowych komisji w Białymstoku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Rzeszowie, Warszawie i we Wrocławiu ekshumowano łącznie szczątki 169 osób i 665 fragmentów kostnych pochodzących od różnych osób. W każdym ze śledztw, w którym przeprowadzono ekshumacje, prokuratorzy powołali biegłych z zakresu antropologii, medycyny sądowej i genetyki sądowej, m.in. w celu przeprowadzenia badań DNA zabezpieczonych szczątków ludzkich, a następnie badań porównawczych, jeśli zdołano zabezpieczyć materiał DNA od krewnych osób, których szczątki ekshumowano. W 2017 r. do oddziałowych komisji wpłynęło 17 opinii biegłych z zakresu genetyki sądowej, identyfikujących ofiary zbrodni komunistycznych i nazistowskich pochowane w bezimiennych grobach, których szczątki ujawniono w ramach postępowań karnych. Biegli wyizolowali ponadto 129 profili DNA, które – w przypadku zabezpieczenia materiału porównawczego – będą mogły służyć porównawczym badaniom identyfikacyjnym. Prowadzone czynności w ramach śledztw Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie pozwoliły na uzyskanie m.in. opinii z zakresu genetycznych badań porównawczych, które doprowadziły do identyfikacji skazanego w 1948 r. na karę śmierci, z mocy wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie, członka Stronnictwa Narodowego, ponadto żołnierza 6. Wileńskiej Brygady AK, także skazanego na karę śmierci wyrokiem tegoż sądu, którzy zostali skrycie pochowani na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Zidentyfikowano też szczątki organizatora sekcji bojowej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego, skazanego w 1946 r. na karę śmierci przez WSR w Warszawie, które zostały ekshumowane z bezimiennej mogiły na terenie cmentarza Bródnowskiego w Warszawie. Śledztwo Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Lublinie doprowadziło natomiast do identyfikacji szczątków byłego inspektora WiN na terenie Zamojszczyzny, legionisty i uczestnika wojny polsko-bolszewickiej oraz kampanii wrześniowej, po wykonaniu orzeczonej kary śmierci w 1952 r., skrycie pochowanego na cmentarzu w Lublinie. W tym samym śledztwie zidentyfikowano także żołnierza WiN, działającego w II Inspektoracie Zamojskim WiN, także straconego w 1952 r. i pochowanego w bezimiennym grobie. W śledztwach Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku zdołano natomiast zidentyfikować ofiary tak zbrodni komunistycznych, jak i nazistowskich. Wśród zidentyfikowanych byli bowiem żołnierze WiN, skazani w 1946 r. na kary śmierci wyrokami Wojskowego Sądu Rejonowego w Białymstoku oraz osoby zatrzymane przez gestapo i rozstrzelane w 1942 r. na terenie więzienia w Białymstoku w odwecie za ucieczkę z więzienia gestapo w Białymstoku oficerów sztabu Obszaru AK Białystok. Czynności ekshumacyjne przeprowadzone w ramach śledztwa Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1940–1945 na terenie obozu koncentracyjnego Gross Rosen doprowadziły do ujawnienia i wydobycia szczątków 64 osób oraz licznych artefaktów. Szczątki ludzkie przetransportowano do Katedry Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu w celu przeprowadzenia ich oględzin oraz badań genetycznych, co w przyszłości może przyczynić się do ich identyfikacji.

Następny etap prac ekshumacyjnych na terenie Muzeum Gross Rosen w Rogoźnicy, z uwagi na duże prawdopodobieństwo ujawnienia kolejnych szczątków, planowany jest wiosną 2018 r.

9.5. Nadzór służbowy nad działalnością pionu śledczego IPN

Nadzór służbowy nad działalnością prokuratorów Komisji Ścigania jest sprawowany przez dyrektora Głównej Komisji oraz prokuratorów tej komisji w zakresie im zleconym oraz bezpośrednio przez naczelników komisji sprawujących bieżący nadzór nad prokuratorami wykonującymi czynności służbowe w oddziałowych komisjach. Naczelnicy na bieżąco kontrolują prowadzone postępowania, czuwają nad sprawnością ich prowadzenia oraz merytoryczną poprawnością wykonywanych czynności. W zakresie sprawowania wewnętrznego nadzoru służbowego i zgodnie z dyspozycją art. 310 § 2 kpk naczelnicy oddziałowych komisji dokonywali obligatoryjnie kontroli postępowań prowadzonych przez podległych im prokuratorów, w których okres śledztwa przekroczył 3 miesiące, oceniając sprawność prowadzonych postępowań i podstawy do ich przedłużenia na okres czasu nieprzekraczający rok ich prowadzenia. W ramach sprawowanego nadzoru dyrektor Głównej Komisji zarządził w 2017 r. przeprowadzenie wizytacji w oddziałowych komisjach w Katowicach oraz Gdańsku. Przebieg wizytacji, ocenę pracy oraz zalecenia opracowane na podstawie analizy skontrolowanych spraw zespół wizytacyjny przedłożył dyrektorowi Głównej Komisji, który skierował do naczelników i prokuratorów oddziałowych komisji zalecenia powizytacyjne. Przeprowadzone wizytacje potwierdziły w obu komisjach poprawny sposób realizacji obowiązków służbowych przez naczelników, prokuratorów oraz pracowników administracyjnych. W przypadku stwierdzonych uchybień w toku prowadzenia kontrolowanych spraw zalecono stosowne działania naprawcze. W odniesieniu do obu komisji sformułowano uwagi zmierzające do podniesienia poziomu merytorycznego prowadzonych czynności procesowych i opracowywanych decyzji merytorycznych kończących postępowania. Zwrócono uwagę na konieczność większego zaangażowania naczelników w sprawowanie zwierzchniego nadzoru służbowego. Prokuratorzy Głównej Komisji, realizując założenia opracowanego na rok 2017 planu najważniejszych działań Wydziału Nadzoru nad Śledztwami, przeprowadzili 20 bieżących kontroli w oddziałowych komisjach, dokonując oceny postępowań długotrwałych, spraw merytorycznie zakończonych, postępowań skargowych, spraw, w których nastąpiło w 2017 r. uchylenie decyzji prokuratora przez sąd, sprawności i prawidłowości realizacji zadań służbowych, prawidłowego podziału obowiązków służbowych. Dokonali również bieżącej oceny pracy naczelników komisji. Wyniki kontroli po ich ocenie ze strony naczelnika Wydziału Nadzoru nad Śledztwami Głównej Komisji były podstawą do wystąpienia z zaleceniami w zakresie organizacji bieżącego sposobu funkcjonowania komisji i przeprowadzenia oceny poziomu merytorycznej poprawności wykonywanych czynności procesowych przez prokuratorów.

Prokuratorzy, jako prokuratorzy nadrzędni w 2017 r., po zapoznaniu się z materiałami prowadzonych śledztw wydali 597 postanowień, w trybie przewidzianym w art. 310 § 2 kpk, o przedłużeniu okresu trwania śledztwa na dalszy czas oznaczony powyżej roku.

Wizytacje, kontrole bieżące oraz uwagi poczynione w trakcie wydawania postanowień o przedłużeniu okresu trwania śledztw na czas powyżej roku stanowiły również podstawę do wydania przez dyrektora Głównej Komisji 28 zarządzeń i zaleceń adresowanych do prokuratorów w zakresie prowadzonych postępowań służących podniesieniu poziomu merytorycznego pracy oraz u sposobów procedowania w poszczególnych komisjach. Na podstawie § 71 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury prokuratorzy Głównej Komisji sprawowali również zwierzchni nadzór służbowy nad 17 śledztwami, prowadzonymi przez prokuratorów w oddziałowych komisjach. Prokuratorzy Głównej Komisji rozstrzygnęli w 2017 r. 10 wniosków dotyczących sporów o właściwość miejscową między oddziałowymi komisjami. W zakresie obowiązków służbowych naczelnicy w 2017 r. rozpoznali 5 skarg kierowanych na podległych im prokuratorów. Złożone skargi nie zostały uznane za zasadne. W tym samym okresie do Głównej

Komisji wpłynęło 5 skarg, w tym 3 na czynności naczelników oddziałowych komisji i 2 na prokuratorów. W czterech przypadkach skargi te zostały uznane za bezzasadne, w jednym przypadku, w odniesieniu do naczelnika Oddziałowej Komisji uznano skargę za zasadną.

W okresie statystycznym do oddziałowych komisji wpłynęło 16 zapytań w trybie ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, w przypadku 14 zapytań udzielono żądanych informacji.

9.6. Szkolenia prokuratorów i pracowników komisji

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w 2017 r. zorganizowała dwa ogólnopolskie szkolenia dla prokuratorów i pracowników sekretariatów. 29–31 maja 2017 r. odbyło się ogólnopolskie szkolenie, w którym wzięło udział 54 prokuratorów oraz 30 pracowników sekretariatów Głównej Komisji i komisji oddziałowych. Tematy zajęć szkoleniowych dla prokuratorów dotyczyły kwestii związanych ze współpracą oddziałowych komisji z Biurem Poszukiwań i Identyfikacji IPN przy wykonywaniu czynności w trybie art. 210 kpk, stosowania przepisów intertemporalnych w prowadzonych postępowaniach karnych oraz związane z prowadzeniem śledztw w sprawach zbrodni nazistowskich ze szczególnym uwzględnieniem postępowań o przestępstwa popełnione w niemieckich obozach koncentracyjnych. Odbywające się równocześnie szkolenie pracowników sekretariatów dotyczyło zagadnień praktycznych związanych z funkcjonowaniem sekretariatów w strukturze Komisji Ścigania oraz profilaktyki i prewencji antyterrorystycznej dotyczącej sposobu postępowania w przypadku nadesłania tzw. niebezpiecznej przesyłki i zagrożenia instytucji administracji publicznej atakiem terrorystycznym.

Drugie szkolenie odbyło się 15–17 listopada 2017 r. W szkoleniu tym wzięło udział 45 prokuratorów i 18 pracowników sekretariatów, w tym kierownicy sekretariatów. Zajęcia szkoleniowe prokuratorów dotyczyły problematyki badań z zakresu genetyki sądowej i były prowadzone przez biegłego genetyka z Instytutu Ekspertyz Sądowych im. prof. Jana Sehna w Krakowie. Zajęcia dla pracowników sekretariatów były prowadzone przez specjalistyczną firmę zewnętrzną, a ich tematem były kwestie związane z rolą kierownika w administracji publicznej. Obydwa szkolenia były również okazją do odbycia narady roboczej kierownictwa Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z naczelnikami oddziałowych komisji.

9.7. Realizacja obowiązków pionu śledczego IPN, innych niż wynikające z ustawy o IPN

W związku z wydaniem przez Prezesa IPN zarządzenia nr 24/17 w sprawie powołania zespołu koordynującego poszukiwanie, przetwarzanie i przekazywanie na potrzeby prowadzonych śledztw materiałów dotyczących zbrodni popełnionych w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady, a także z uwagi na wyznaczenie prokuratora Głównej Komisji na koordynatora tegoż zespołu, w 2017 r. zespół rozpoczął swoje działania. W tym miejscu należy wspomnieć, że zasadniczym celem zespołu jest pomoc w uzyskaniu materiału dowodowego dla poszczególnych śledztw prowadzonych w oddziałowych komisjach, który pozwoliłby na ustalenie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej ostatnich z żyjących sprawców zbrodni, opracowanie kompletnych list załóg obozowych, list osób pokrzywdzonych oraz przygotowanie do sprawnego udostępnienia akt śledztw dotyczących tychże zbrodni. Przy czym z uwagi na kwestie natury biologicznej szczególnie istotne było podjęcie bezzwłocznych działań co do ustalenia potencjalnie żyjących sprawców zbrodni. Jednocześnie równie ważne i pilne stało się opracowanie list załóg obozowych, co w powiązaniu z działaniami edukacyjnymi stanowiłoby wkład pionu śledczego IPN w zwalczanie oszczerczej zagranicznej akcji medialnej, lansującej fałszywą tezę o sugerowanej polskiej narodowości sprawców, popełniających zbrodnie w obozach koncentracyjnych. W związku z tym do tej pory udało

pozyskać stosunkowo obszerną listę członków załóg wielu niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady. W dalszej części wytypowano strażników, którzy z uwagi na obecny wiek oraz brak informacji o ich zgonie, tudzież osądzeniu za popełnione zbrodnie, mogą w dalszym ciągu żyć i podlegać odpowiedzialności karnej przed polskim wymiarem sprawiedliwości. Listy tychże osób rozesłano do poszczególnych oddziałowych komisji, które w ostatnim okresie podjęły bądź wkrótce podejmą zawieszone uprzednio śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych w niemieckich obozach koncentracyjnych i obozach zagłady, celem zainicjowania działań poszukiwawczych potencjalnych sprawców. Konieczne jest wszakże podkreślenie, że przedmiotowa lista nie może być uznana za kompletną i cały czas jest uzupełniana i opracowywana. Dodatkowo z uwagi na bardzo obszerny materiał aktowy prowadzonych spraw była i w dalszym ciągu będzie opracowywana makieta informatyczna pozwalająca na sprawne utrwalanie, a następnie odczytywanie materiału dowodowego zgromadzonego w poszczególnych śledztwach (umożliwiająca szybkie odnajdywanie danych świadków, sprawców czy też informacji na temat poszczególnych zdarzeń). W toku prac zespołu nawiązano współpracę ze wszystkimi placówkami muzealnymi w Polsce funkcjonującymi na terenach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady. Jej celem jest wzajemna pomoc w realizowaniu zadań ustawowych nałożonych na poszczególne placówki, w tym wymiana materiałów archiwalnych, mogących stanowić także dowody w poszczególnych śledztwach. Ponadto w ramach prac zespołu pozyskano z centrali w Ludwigsburgu w Niemczech zbiór najnowszego orzecznictwa sądów niemieckich wydanych w związku z prowadzonymi ostatnio procesami sprawców poszczególnych zbrodni. Wyroki te zostały przetłumaczone na język polski i jako materiał poglądowy przesłano je do poszczególnych oddziałowych komisji. W 2018 r. przywołane powyżej prace zespołu będą kontynuowane, a także rozszerzane o kolejne, nowe działania.

Kolejnym aspektem pozakarnej działalności Głównej Komisji jest zaangażowanie w prace przygotowujące kolejne zmiany legislacyjne ustawy o IPN. W roku 2017 z inicjatywy Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej podjęto prace nad projektem zmian w ustawie o IPN, zmierzających do doprecyzowania dotychczasowych regulacji, zakresu kompetencji i zasad współpracy poszczególnych biur oraz wyeliminowania sprzeczności i błędów legislacyjnych, które znalazły się w ustawie w wyniku kolejnych nowelizacji. Dyrektor Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu przedstawił propozycje zmian obejmujące: doprecyzowanie definicji zbrodni komunistycznej (art. 2 ust. 1), rozszerzenie zakresu właściwości rzeczowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu o czyny popełnione poza granicami Państwa Polskiego na szkodę osób narodowości polskiej (art. 4 ust. 2); zapewnienie dyrektorowi Głównej Komisji i dyrektorowi Biura Lustracyjnego wpływu na dobór kadry prokuratorskiej w podlegających im pionach Instytutu Pamięci Narodowej (art. 19 ust. 1 i 7); przyznanie dyrektorowi Głównej Komisji kompetencji do wnoszenia w zastępstwie Prokuratora Generalnego kasacji we wszystkich sprawach należących do właściwości rzeczowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (art. 45 ust. 10), wyraźne określenie w ustawie, że prokuratorom Głównej Komisji i komisji oddziałowych przysługują wszystkie uprawnienia prokuratora we wszystkich sprawach, które należą do ich właściwości (art. 45 ust. 2), stosowanie do pracowników sekretariatu Głównej Komisji i oddziałowych komisji, w sprawach nieuregulowanych ustawą o IPN, przepisów ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o pracownikach sądów i prokuratury, doprecyzowanie zasad podejmowania przez prokuratora Komisji Ścigania czynności procesowych w ramach prac prowadzonych przez Biuro Poszukiwań i Identyfikacji (art. 53d ust. 2).

23 listopada 2017 r. Prokurator Generalny skierował do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie niezgodności: art. 9 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 554 ze zm.); art. 4 ust. la ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN (Dz.U. z 2016 r., poz. 1575). Wniosek ten zmierza w istocie do zakwestionowania zasadności stanowiska prawnego Sądu Najwyższego, wyrażonego w uchwale z dnia 25 maja 2010 r., sygn. akt I KZP 5/10 (OSNKW 2010/7 poz. 55), że „Przepis art. 4 ust. 1a ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r.

o IPN (tekst jednolity: Dz.U. z 2007 r., nr 63, poz. 424 ze zm.) nie stanowi samodzielnej podstawy normatywnej do ustalania terminu przedawnienia karalności zbrodni komunistycznych określonych w art. 2 ust. 1 tej ustawy, a przy ustalaniu tym konieczne jest uwzględnienie przepisów regulujących przedawnienie karalności przestępstw zawartych w przepisach Kodeksu karnego z 1969 r. (po nowelizacji z dnia 12 lipca 1995 r., Dz.U. z 1995 r., nr 95, poz. 475), Kodeksu karnego z 1997 r. oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 554 ze zm.)". Wyrażony w tej uchwale pogląd prawny, skutkujący uznaniem, że okres przedawnienia karalności zbrodni komunistycznych zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat upłynął 1 stycznia 1995 r., spotkał się z powszechną akceptacją w późniejszych orzeczeniach Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. W konsekwencji toczące się przed sądami postępowania przeciwko sprawcom zbrodni komunistycznych, których nie zakwalifikowano jako zbrodnie przeciwko ludzkości, zagrożonych taką właśnie karą, zostały umorzone. Umorzeniu podlegały również prowadzone przez prokuratorów Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu śledztwa o należące do tej grupy zbrodnie komunistyczne. W uzasadnieniu wniosku Prokurator Generalny podniósł m.in., że akceptacja stanowiska Sądu Najwyższego skutkuje uznaniem, że karalność wielu przestępstw, objętych zakresem regulacji art. 9 § 1 pwkk i art. 4 ust. 1a ustawy o IPN ustała przed dniem wejścia w życie ustaw, stwarzających podstawy prawne ich ścigania. Takie rozumienie powyższych przepisów powoduje, że ściganie karne dużej grupy zbrodni komunistycznych nigdy nie było prawnie dopuszczalne, co skutkowałoby ograniczeniem prawa do sądu, wynikającego z przepisów art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP. Uwzględnienie przez Trybunał Konstytucyjny wniosku prokuratora generalnego prowadziłoby do zniweczenia większości skutków prawnych uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2010 r. i otwierałoby drogę do ścigania karnego wszystkich zbrodni komunistycznych, niezależnie od wysokości grożącej za nie kary. Ze względu na chroniące oskarżonych (podejrzanych) gwarancje procesowe niemożliwe byłoby jednak wznowienie postępowań przygotowawczych i sądowych toczących się przeciwko osobie, zakończonych prawomocnym orzeczeniem o umorzeniu postępowania z uwagi na upływ okresu przedawnienia karalności zarzucanego im przestępstwa. Opisany wniosek jest zgodny z wielokrotnie podnoszonymi postulatami dyrektora Głównej Komisji i wychodzi naprzeciw zgłaszanym w tym zakresie uwagom ze strony prokuratorów.

9.8. Śledztwa budzące zainteresowanie społeczne

Wskazując śledztwa budzące szerokie zainteresowanie społeczne w 2017 r., wybrano te postępowania, które nie były opisywane we wcześniejszych sprawozdaniach. Tym samym zestawienie to nie zawiera wielu istotnych postępowań, o których informacje były już wielokrotnie przekazywane tak w formie komunikatów na stronach internetowych IPN, jak i informacji medialnych.

Oddziałowa Komisja w Białymstoku

Śledztwo o sygnaturze S 89.2017.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej nakłaniania funkcjonariusza SB w 1979 r. w Ostrołęce do zabójstwa działaczy opozycyjnych. Podstawą wszczęcia czynności sprawdzających w tej sprawie było zawiadomienie byłego funkcjonariusza Wydziału III SB; napisał on, że latem 1979 r. Helena i Witold Łuczywo – współredaktorzy opozycyjnego czasopisma „Robotnik" – przyjechali samochodem z Warszawy do Ostrołęki na spotkanie z przedstawicielami „Solidarności" w Zakładach Mięsnych w Ostrołęce. Zostali zatrzymani przez milicjantów. Po przewiezieniu ich do KWMO w Ostrołęce i doprowadzeniu przez zawiadamiającego do Wydziału Śledczego funkcjonariusz został wezwany do naczelnika wydziału. Po odebraniu relacji na temat doprowadzonych powiedział, że dobrze byłoby uszkodzić im samochód, aby szybko nie powrócili do Warszawy. Dodał przy tym, że chodzi mu o układ hamulcowy. Funkcjonariusz wskazał, że może to doprowadzić do poważnego wypadku drogowego, a nawet śmierci jadących. W sprawie prowa-

dzone są czynności zmierzające do ustalenia wiarygodności wydarzeń opisanych przez zawiadamiającego oraz określenia motywów działania naczelnika SB.

Zakończone **śledztwo o sygnaturze S 10.2017.Zk** w sprawie komunistycznej zbrodni zabójstwa Stefanii Tokarzewskiej, dokonanej w lipcu 1945 r. w Sztabinie, w czasie obławy augustowskiej przez nieustalonego żołnierza Armii Czerwonej, który oddał strzał z broni palnej, przez drewnianą, nieoszalowaną ścianę budynku, raniąc Stefanię Tokarzewską w kręgosłup. Wskutek doznanych obrażeń, tj. rany postrzałowej kręgosłupa, zmarła 8 sierpnia 1945 r. w szpitalu w Augustowie. W toku śledztwa ustalono, że 19 lipca 1945 r. żołnierze NKWD stacjonujący w Sztabinie dokonali aresztowania mieszkańca tej miejscowości, znanego ze swoich antykomunistycznych poglądów Piotra Tokarzewskiego. Obecna przy zatrzymaniu męża Stefania Tokarzewska głośno protestowała, wszczynając ostrą dyskusję z funkcjonariuszami NKWD. Od tego czasu żołnierze radzieccy kilkakrotnie nachodzili Stefanię Tokarzewską w miejscu zamieszkania, rozglądali się, orientując się w rozkładzie domu. Krytycznej nocy, kiedy pokrzywdzona położyła się wraz z niepełnoletnimi dziećmi spać, żołnierze radzieccy podeszli pod okno, gdzie ustawione było łóżko pokrzywdzonej, zaczęli dobijać się do domu, grożąc jego ostrzelaniem. W pewnej chwili padł strzał, oddany przez jednego z żołnierzy radzieckich. Pocisk przeszedł przez drewnianą, nieoszalowaną ścianę budynku i ugodził Stefanię Tokarzewską w kręgosłup. Pokrzywdzona doznała natychmiastowego paraliżu na skutek uszkodzenia rdzenia kręgowego. Sprawcy, widziani i rozpoznani jako żołnierze radzieccy przez sąsiadów pokrzywdzonej, zbiegli z miejsca zdarzenia. W toku śledztwa przesłuchano bezpośrednich świadków zbrodni, tj. dzieci pokrzywdzonej i sąsiada. Jeden ze świadków zeznał, że po krytycznym zdarzeniu na miejscu przeprowadzał czynności rosyjski prokurator. W związku z tym wystąpiono do strony rosyjskiej z wnioskiem o udzielenie pomocy prawnej, przez przeprowadzenie kwerend we wskazanych archiwach rosyjskich, w celu odnalezienia dokumentacji dotyczącej tego zdarzenia. Strona rosyjska odmówiła realizacji przedmiotowego wniosku, tłumacząc się upływem terminu przedawnienia, zgodnie z prawodawstwem Federacji Rosyjskiej. Dokonano także kwerend w archiwach polskich, które nie doprowadziły do ujawnienia istotnych informacji. W związku z wyczerpaniem możliwości dowodowych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej śledztwo umorzono decyzją procesową 3 lutego 2017 r., wobec niewykrycia sprawcy przestępstwa, wskazując, że dokonał go nieustalony z imienia i nazwiska żołnierz Armii Radzieckiej.

Oddziałowa Komisja w Gdańsku

Śledztwo o sygnaturze S 55.2016.Zk przeciwko Sylwestrowi P. byłemu zastępcy komendanta wojewódzkiego MO w Gdańsku. Zarzucono mu popełnienie zbrodni komunistycznych stanowiących jednocześnie zbrodnie przeciwko ludzkości, które polegały na bezprawnym pozbawieniu wolności, przez wydanie decyzji o internowaniu, 105 działaczy opozycji i członków NSZZ „Solidarność" od 12 grudnia 1981 do 22 października 1982 r. Wydając owe decyzje, każdorazowo podawał jako ich podstawę prawną dekret o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego, w sytuacji gdy ten akt prawny nie został opublikowany i według powszechnie przyjętych zasad prawnych nigdy nie obowiązywał. Sylwester P. nie przyznał się do popełnienia zarzuconych mu przestępstw i odmówił składania wyjaśnień. 29 grudnia 2017 r. skierowano przeciwko niemu akt oskarżenia do Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe w Gdańsku.

Śledztwo o sygnaturze S 22.2000.Zn w sprawie deportacji mieszkańców Gdyni w pierwszych latach okupacji niemieckiej. W toku postępowania wszczętego na podstawie zawiadomienia złożonego przez Stowarzyszenie Gdynian Wysiedlonych ujawniono, że Niemcy dopuścili się zbrodni nazistowskiej i przeciwko ludzkości polegającej na przymusowym wysiedleniu prawie wszystkich Polaków z miasta, nawet do około 70 000 osób, na terytorium nowo utworzonego Generalnego Gubernatorstwa. W ten sposób chciano stworzyć „przestrzeń życiową" dla ludności niemieckiej oraz zabezpieczyć funkcjonowanie portu i bazy niemieckiej marynarki wojennej. Pokrzywdzeni musieli w trybie natychmiastowym zostawić cały swój majątek i opuścić Gdynię transportami kolejowymi

w bydlęcych wagonach. Była to pierwsza tego typu zbrodnicza akcja w czasie II wojny światowej. W ramach postępowania zgromadzono obszerny materiał dowodowy dotyczący okoliczności tej nieznanej zbrodni w postaci dokumentów ujawnionych w archiwach polskich i niemieckich oraz zeznań około 800 świadków. Śledztwo umorzono 30 listopada 2017 r. ze względu na śmierć wykrytych sprawców i powagę rzeczy osądzonej oraz niewykrycie pozostałych sprawców.

Śledztwo o sygnaturze S 54.2017.Zn w sprawie zabójstw członków polskiego ruchu oporu w nieustalonych miejscach w okolicach Grudziądza w styczniu 1945 r. W toku postępowania ujawniono, że 17–19 stycznia 1945 r. funkcjonariusze gestapo mieli dokonać masowych aresztowań Polaków podejrzewanych o udział w ruchu oporu w Grudziądzu i okolicach. Ogółem zatrzymano nawet 200–300 osób, które następnie zamordowano – rozstrzelano w nieznanych okolicznościach. Dotychczas udało się zidentyfikować 33 zabitych oraz wykryć niektórych typowanych sprawców. Sprawa jest w toku i wymaga przeprowadzenia jeszcze wielu czynności, głównie kwerend archiwalnych i oględzin dokumentów, celem ujawnienia wszystkich istotnych okoliczności zbrodni. Jest to jedna ze spraw poskontrowych podjęta z zawieszenia po byłej OKBZH w Bydgoszczy.

Oddziałowa Komisja w Katowicach

Śledztwo S 43.2016.Zk, które zakończono skierowaniem 31 sierpnia 2017 r. do Sądu Rejonowego w Cieszynie aktu oskarżenia przeciwko Andrzejowi W. Prokurator zarzucił Andrzejowi W., że od 27 sierpnia 1986 do 18 kwietnia 1989 r. w Wiśle, powiat cieszyński, jako funkcjonariusz państwa komunistycznego – zawodowy oficer Wydziału II Górnośląskiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza w Gliwicach w stopniu porucznika – działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i osobistej, dopuścił się zbrodni komunistycznej, polegającej na poświadczaniu nieprawdy w szeregu dokumentach mających wykazać, iż Jerzy M. był tajnym współpracownikiem Zwiadu WOP o ps. „Filip" nr ewidencyjny 6912/4, podczas gdy taka sytuacja nie miała miejsca. Ponadto Andrzej W. od 18 maja 1986 do 19 sierpnia 1988 r. w Wiśle dopuścił się zbrodni komunistycznej polegającej na poświadczaniu nieprawdy w wielu dokumentach mających wykazać, że tajny współpracownik Zwiadu WOP Stanisław C. ps. „Gerard" nr ewidencyjny 4264 w tym okresie kontynuował współpracę, podczas gdy taka sytuacja nie miała miejsca. Na podstawie opinii biegłego z zakresu badania pisma ręcznego ustalono, że Andrzej W. wytworzył wiele fikcyjnych dokumentów: zobowiązania do współpracy, pokwitowania odbioru pieniędzy oraz informacje od tajnych współpracowników, mające wykazać, że wyżej wymienieni pokrzywdzeni byli tajnymi współpracownikami Wydziału II, czyli Zwiadu WOP. Sąd Rejonowy w Cieszynie wyrokiem z 21 listopada 2017 r. uznał oskarżonego za winnego popełnienia czynu zarzucanego w pkt 1 i skazał go na karę 2 lat i 4 miesięcy pozbawienia wolności, a na mocy ustawy z 7 grudnia 1989 r. o amnestii złagodził ją do 1 roku i 2 miesięcy pozbawienia wolności i zawiesił jej wykonanie na 1 rok. Sąd zobowiązał również oskarżonego do listownego przeproszenia pokrzywdzonego w terminie 3 miesięcy od uprawomocnienia się wyroku; ponadto na mocy art. 17 § 1 pkt 11 kpk sąd umorzył postępowanie karne o czyn zarzucany oskarżonemu w pkt 2.

Śledztwo S 66.2017.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej, będącej zbrodnią przeciwko ludzkości, stanowiącej represję z motywów politycznych, polegającej na zabójstwie Józefa Kmietowicza 3 października 1949 r. w Katowicach przez funkcjonariuszy publicznych. Możliwości ustalenia przebiegu zbrodni są niezwykle trudne, ze względu na zniszczenie archiwalnych akt postępowania. Józef Kmietowicz został pochowany na cmentarzu Rakowickim przy ul. Rakowickiej 26 w Krakowie. Józef Kmietowicz, absolwent Akademii Górniczej w Leoben, doświadczenie zawodowe zdobywał m.in. w San Paulo w Brazylii jako inżynier miernik. W latach 1932–1939 był dyrektorem Kopalni Węgla Mysłowice. Po wojnie wrócił na Śląsk i w marcu 1946 r. został naczelnym dyrektorem Rudzkiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego. Z tego stanowiska został odwołany w maju 1948 r. i pracował jako rzeczoznawca techniczny dla wytwórni pyłu kamiennego w cegielniach. W poszukiwaniu sprawców zbrodni konieczne jest zapoznanie się w Archiwum Państwowym

w Katowicach z materiałem archiwalnym Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym Delegatura w Katowicach.

Oddziałowa Komisja w Krakowie

Śledztwo S 68.2017.Zk, w którym 15 września 2017 r. skierowano do Sądu Rejonowego w Myślenicach akt oskarżenia przeciwko Kazimierzowi H. byłemu naczelnikowi Wydziału do Walki z Bandytyzmem Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie, zarzucając mu przyczynienie się do śmierci Jana Sałapatka, jednego z ostatnich partyzantów podziemia antykomunistycznego. Jan Sałapatek, członek AK i BCh, po ujawnieniu się w 1945, a potem w 1947 r., ponownie podjął walkę zbrojną z reżimem komunistycznym. Utworzył organizację o nazwie Grupa Operacyjna AK „Zorza", która działała w latach 1947–1955 w powiatach wadowickim i myślenickim. W związku z tym funkcjonariusze UB w Wadowicach i Myślenicach oraz Krakowie prowadzili rozległe działania w celu rozpracowania i likwidacji tej organizacji. Upozorowano powstanie organizacji pod nazwą „Komitet Katolicki", którą tworzyli agenci i pracownicy UB. Jan Sałapatek wyraził zgodę na odbycie spotkania z członkami „Komitetu", do którego doszło 18 stycznia 1955 r. w Trzebuni. Urządzono tam „zasadzkę" przy udziale funkcjonariuszy UB, w tym Kazimierza H. oraz dwóch agentów. W czasie rozmów Jan Sałapatek został uderzony przez agenta Kazimierza K. ciężką metalową rurą w głowę, a następnie obezwładniony przez funkcjonariuszy bezpieki. Wymieniony w wyniku uderzenia doznał ciężkich obrażeń głowy. Mimo to, nieprzytomnego, przewieziono go do aresztu WUBP w Krakowie, a dopiero po dwóch dniach do więziennego szpitala w Krakowie, gdzie, w wyniku doznanych obrażeń, zmarł 29 stycznia 1955 r. Plan ujęcia Jana Sałapatka został opracowany przez Kazimierza H., który ponadto podżegał Kazimierza K. do uderzenia go w głowę. On także nie doprowadził do udzielenia pokrzywdzonemu pomocy medycznej. Kazimierz H., dopuszczając się tego rodzaju czynów, popełnił zbrodnię komunistyczną będącą zbrodnią przeciwko ludzkości, podjętą w ramach zbrodniczego aparatu państwa komunistycznego.

Śledztwo S 71.2016.Zn w sprawie pozbawienia życia Tadeusza Fenrycha oraz Janusza i Włodzimierza Zakrockich przez funkcjonariuszy tarnowskiego gestapo. Ustalono, że w wyniku wysiedlenia z Kraju Warty spokrewnione rodziny Fenrychów z Poznania i Zakrockich z Chrząstowa zamieszkały w Tarnowie. Bracia Janusz i Włodzimierz Zakroccy zaangażowali się działalność konspiracyjną w tarnowskich strukturach AK. W pierwszych dniach lipca 1944 r. wymienieni zostali aresztowani przez Niemców. Aresztowanie miało związek z wsypą w organizacji. Osadzono ich w celach siedziby gestapo w Tarnowie i poddano brutalnym przesłuchaniom. Tarnowska placówka gestapo liczyła około 30 funkcjonariuszy, a w okresie, którego dotyczy postępowanie, jej naczelnikiem był untersturmführer SS Josef Palten. Wobec faktu, że dokumentacja tarnowskiego gestapo się nie zachowała, niemożliwe stało się ustalenie funkcjonariuszy, którzy przesłuchiwali Janusza i Włodzimierza Zakrockich. 18 lipca 1944 r. obaj zostali rozstrzelani. Ich zwłoki zostały pochowane na cmentarzu w Tarnowie-Krzyżu w nieoznaczonym grobie. W 1945 r. przeprowadzono ekshumację tych zwłok. 30 sierpnia 1945 r. przeprowadzono oględziny cel w piwnicach budynku stanowiącego siedzibę tarnowskiego gestapo i na ścianie jednej z cel ujawniono wyryty napis: „Zakrocki 3 VII 44. Z losem, który zsyła nam Bóg, trzeba się pogodzić. Znikąd nie wyglądaj pomocy, tylko od Boga". W opisanym okresie nastąpiło także aresztowanie kuzynów braci Zakrockich, Wiktora i Tadeusza Fenrychów. Wiktor Fenrych został po krótkim czasie zwolniony, a jego szesnastoletni wówczas brat Tadeusz został poddany brutalnemu śledztwu. Zmarł 26 lipca 1944 r. na skutek obrażeń doznanych w toku przesłuchań. Nie zdołano ustalić miejsca jego pochówku. Powyższe czyny stanowiły zbrodnię zabójstwa będącą równocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości. Śledztwo zostało umorzone 8 marca 2017 r. wobec śmierci ustalonego sprawcy czynu, Josefa Paltena, a w pozostałym zakresie wobec niewykrycia sprawców.

Śledztwo S 54.2017.Zk, w którego toku ujawniono, że trzej funkcjonariusze Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Wadowicach – Józef H., Józef K. i Józef W. – byli w okre-

sie od stycznia do sierpnia 1946 r. przetrzymywani w areszcie tegoż urzędu bez prokuratorskiego postanowienia o aresztowaniu. Ich pozbawienie wolności wiązało się z podejrzeniem, że są oni byłymi żołnierzami AK i zostali oni wprowadzeni do struktur organów bezpieczeństwa państwa w celu pozyskiwania informacji i udzielania pomocy oddziałom zbrojnego podziemia antykomunistycznego. Na polecenie szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie prowadzono przeciwko nim nieformalne i nielegalne śledztwo. Po interwencjach członków rodzin zatrzymanych zostali oni zwolnieni z aresztu na polecenie Naczelnej Prokuratury Wojska Polskiego. Z opracowań historycznych wynika, że nieżyjący już pokrzywdzeni byli członkami organizacji niepodległościowej działającej pod nazwą „Narodowa Organizacja Wojskowa", a do struktur aparatu bezpieczeństwa wstąpili na rozkaz przełożonych. Wykorzystując zajmowane stanowiska, wykonywali działania zlecane im przez organizację, w tym informowali o planowanych przez urząd akcjach i zasadzkach.

Oddziałowa Komisja w Lublinie

Śledztwo S 61.2017.Zk zakończone skierowaniem 9 sierpnia 2017 r. do Sądu Rejonowego w Lublinie – III Wydziału Karnego – aktu oskarżenia przeciwko Aleksandrowi Ch., byłemu zastępcy komendanta wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej w Lublinie. Aleksander Ch. został oskarżony o popełnienie zbrodni komunistycznych stanowiących jednocześnie zbrodnie przeciwko ludzkości, które polegały na wydaniu od 12 do 15 grudnia 1981 r. w Lublinie decyzji o internowaniach 18 działaczy legalnej opozycji. Wydając owe decyzje, Aleksander Ch. każdorazowo podawał jako ich podstawę prawną dekret o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego, w sytuacji gdy ten akt prawny nie został opublikowany i według powszechnie przyjętych zasad prawnych nigdy nie obowiązywał. Tym samym Aleksander Ch. bezprawnie pozbawił wolności 18 osób.

Śledztwo S 9.2015.Zi zakończone 21 grudnia 2017 r. umorzeniem postępowania przeciwko Piotrowi M. wobec uznania podejrzanego za zmarłego. Zgromadzony materiał dowodowy pozwolił na ustalenie, że 25 marca 1945 r. Piotr M. wziął udział jako żołnierz oddziału Ukraińskiej Powstańczej Armii w ataku zbrojnym na Kryłów i zlokalizowany w tej miejscowości posterunek MO. Podczas zaplanowanej i przeprowadzonej akcji zbrojnej śmierć poniosło 16 funkcjonariuszy i wiele osób cywilnych, w tym Stanisław Basaj – w czasie okupacji niemieckiej członek Batalionów Chłopskich w randze majora. Żołnierze UPA przebrani w mundury żołnierzy Armii Czerwonej zostali wpuszczeni do pomieszczeń posterunku. Następnie obezwładnili wszystkich funkcjonariuszy i ich rozstrzelali. Tego samego dnia oddział UPA, w skład którego wchodził Piotr M., po uprowadzeniu osób cywilnych z miejscowości Kryłów, zamordował je w pobliskim lesie. Stanisław Basaj wraz z trzema innymi osobami został zabity dwa dni później, 27 marca 1945 r., w okolicy miejscowości Liski.

Oddziałowa Komisja w Łodzi

Śledztwo 26.2010.Zk w sprawie przeciwko byłemu komendantowi wojewódzkiemu Milicji Obywatelskiej w Płocku Tadeuszowi D., któremu zarzucono popełnienie 82 zbrodni komunistycznych stanowiących jednocześnie zbrodnie przeciwko ludzkości. Polegały one na wydaniu od 12 do 16 grudnia 1981 r. w Płocku decyzji o internowaniu 82 działaczy ówczesnej opozycji. Wydając te decyzje, Tadeusz D. każdorazowo podawał jako ich podstawę prawną nigdy nieopublikowany dekret o ochronie bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego. W konsekwencji Tadeusz D. bezprawnie pozbawił wolności 82 osoby. Przesłuchany w toku śledztwa w charakterze podejrzanego Tadeusz D. przyznał, że podpisywał decyzje o internowaniach, ale stwierdził, że nie pamięta okoliczności z tym związanych. Prokurator 23 maja 2017 r. skierował do Sądu Rejonowego w Płocku akt oskarżenia przeciwko Tadeuszowi D. Obecnie sprawa jest na etapie postępowania sądowego i nie została jeszcze zakończona.

Śledztwo o sygnaturze akt S 9.2016.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej, będącej jednocześnie zbrodnią przeciwko ludzkości, dokonanej przez członków składu orzekającego Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi, przez przekroczenie uprawnień i bezpodstawne skazanie: Stanisława D. i Tadeusza P. wyrokiem z 22 września 1948 r. na kary więzienia od 10 do 12 lat za działalność w Konspiracyjnym Wojsku Polskim. Przed rozprawą sądową funkcjonariusze Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Wieluniu znęcali się w sposób drastyczny fizycznie i psychicznie nad podejrzanymi celem wymuszenia określonych wyjaśnień. W toku śledztwa ustalono bezspornie fakt popełnienia przez sędziego Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi – Wacława B. tzw. zbrodni sądowej. Stanisława D. i Tadeusza P. skazano na podstawie wymuszonych groźbami nieprawdziwych zeznań członków KWP, braci Franciszka i Antoniego G., odbywających karę więzienia w innej sprawie. Ewenementem był fakt, że sędzia Wacław B., który był później przewodniczącym składu orzekającego, przesłuchiwał wspomnianych braci G. w toku postępowania przygotowawczego. Skazany 31-letni Tadeusz P. zmarł w więzieniu we Wronkach w 1951 r. W 1955 r na skutek rewizji Naczelnego Prokuratora Wojskowego, Najwyższy Sąd Wojskowy w Warszawie uchylił wyrok wobec Stanisława D. i nakazał ponowne rozpatrzenie sprawy przez sąd I instancji po uzupełnieniu śledztwa. Ostatecznie śledztwo przeciwko Stanisławowi D. umorzono w lutym 1956 r. z braku dowodów winy. Były sędzia Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi Wacław B. zmarł w 1979 r., dlatego śledztwo w zakresie „zbrodni sądowej" umorzono 7 września 2017 r. wobec śmierci sprawcy.

Śledztwo o sygnaturze akt S 46.2017.Zk wszczęte 7 lipca 2017 r. w sprawie zbrodni komunistycznej stanowiącej jednocześnie zbrodnię przeciwko ludzkości, popełnionej przez funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi od 14 maja do 1 grudnia 1947 r. w Łodzi, przez stosowanie represji polegających za fizycznym znęcaniu się w celu wymuszenia określonych wyjaśnień nad pozbawionym wolności Stanisławem D., prowadzącym działalność opozycyjną do ówczesnej władzy z powodu udzielonego przez niego wsparcia Polskiemu Stronnictwu Ludowemu. Po drastycznych torturach w czasie śledztwa Stanisław D. został skazany wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z 12 stycznia 1948 r. na karę śmierci, którą wykonano 3 kwietnia 1948 r. W ramach śledztwa ustalono prawdopodobne miejsce pochówku Stanisława D. 6 lipca 2017 r. podczas zarządzonej przez prokuratora ekshumacji na terenie cmentarza Doły w Łodzi, po usunięciu grobu wierzchniego innej pochowanej osoby, ujawniono szczątki prawdopodobnie Stanisława D. Po przeprowadzonych oględzinach i badaniach wykonanych przez biegłych z Zakładu Medycyny Sądowej we Wrocławiu, postanowieniem z 22 grudnia 2017 r. zlecono porównawcze badania DNA ujawnionych szczątków celem potwierdzenia tożsamości Stanisława D. Śledztwo jest w toku.

Oddziałowa Komisja w Poznaniu

Śledztwo S 54.2015.Zk w sprawie przeciwko byłemu funkcjonariuszowi Służby Bezpieczeństwa w Komendzie Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Lesznie, Komisariacie Milicji i Rejonowym Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Rawiczu – Jerzemu K. oskarżonemu o popełnienie dwóch zbrodni komunistycznych polegających na poświadczeniu nieprawdy w wytworzonych przez siebie dokumentach w celu osiągnięcia korzyści majątkowych. Prokurator zarzucił Jerzemu K., że od 5 marca 1976 do 23 grudnia 1985 r. w Lesznie i Rawiczu, jako funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa w Komendzie Wojewódzkiej MO w Lesznie, Komisariacie MO w Lesznie i Rejonowym Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Rawiczu poświadczył nieprawdę co do okoliczności mających znaczenie prawne w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, stwierdzając lub potwierdzając w nich niezgodne z rzeczywistością okoliczności, że Marian S. był tajnym współpracownikiem o pseudonimie „Marian", a nadto, że przekazywał mu wynagrodzenie za udzielone informacje. Jerzy K. został także oskarżony o poświadczanie nieprawdy w dokumentach od 20 marca 1976 do 5 marca 1982 r. w Komendzie Wojewódzkiej MO w Lesznie, stwierdzając w nich, że Kazimierz F. był kontaktem operacyjnym o pseudonimie „Kaziu/Kazimierz", a nadto, że przekazywał mu wynagro-

dzenie w postaci prezentów za udzielone informacje. 11 grudnia 2017 r. Sąd Rejonowy w Lesznie umorzył postępowanie w powyższej sprawie, uznając, że karalność czynów zarzucanych oskarżonemu ustała. 14 grudnia 2017 r. prokurator złożył zażalenie na wspomniane postanowienie sądu, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Śledztwo S 39.2015.Zn w sprawie zbrodni nazistowskich stanowiących zbrodnie przeciwko ludzkości popełnionych przez dokonanie zabójstw więźniów narodowości polskiej oraz stworzenie warunków grożących biologicznym wyniszczeniem w okresie od 1944 r. do 8 maja 1945 r. na terenie obozu koncentracyjnego i podziemnej fabryki broni w Litomierzycach przez funkcjonariuszy III Rzeszy Niemieckiej. Jak ustalono na podstawie zgromadzonego w wyniku przeprowadzonego postępowania materiału dowodowego, w zaanektowanych przez III Rzeszę w 1938 r. czeskich Litomierzycach utworzono 31 maja 1944 r. największy podobóz obozu koncentracyjnego KL Flossenbürg. Ulokowanych w nim więźniów wykorzystywano jako siłę roboczą w stale rozbudowywanej w pobliskim masywie Bidnice podziemnej fabryce zbrojeniowej oznaczonej kryptonimem „Richard". Szacuje się, że przez obóz przeszło 18 000 więźniów, w tym blisko połowę stanowili Polacy, w dużej mierze aresztowani w związku z powstaniem warszawskim. Więźniowie zakwaterowani w budynkach gospodarczych byłych koszar armii austriackiej bytowali tam w katastrofalnych warunkach. Stłoczenie i brak higieny, wykonywana w warunkach terroru mordercza praca, chroniczne niedożywienie, brak elementarnej opieki medycznej, a co za tym idzie epidemie, doprowadziły do masowych zgonów. Od grudnia 1944 do lutego 1945 r. ich liczba osiągnęła apogeum – dziennie umierało do 30 osób, według szacunkowych wyliczeń łącznie w obozie śmierć poniosło 4500 osób, z czego połowę stanowili Polacy. 6–8 maja 1945 r. KL Leitmeritz stopniowo likwidowano, zwalniając grupami pozostałych więźniów i minując sztolnie. Wkraczające 9 maja 1945 r. na teren obozu jednostki wojsk sowieckich odnalazły tam pozostawionych 1200 chorych. Był to ostatni niemiecki obóz koncentracyjny istniejący na terenie okupowanej Europy. Postępowanie w tej sprawie zostało umorzone z uwagi na śmierć lub prawomocne osądzenie za te same czyny ustalonych sprawców – członków obozowej komendantury, administracji, służby medycznej, wartowniczej i więźniów funkcyjnych oraz wobec niewykrycia pozostałych sprawców.

Śledztwo S 23.2017.Zn w sprawie zagłady przez hitlerowców w czerwcu 1941 r. ponad 100 umysłowo chorych pacjentów Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie oraz Domu dla Ubogich w Śremie. W toku śledztwa, na podstawie zeznań świadków, w szczególności byłych pracowników ww. szpitali oraz pracowników zatrudnionych na terenie leśnictwa Bogulin koło Mosiny ustalono, że jesienią 1940 r. w Domu dla Ubogich w Śremie sporządzono na odgórne polecenie władz niemieckich spis wszystkich polskich pensjonariuszy ww. zakładu. W niedługi czas po tym do Śremu przyjechał niemiecki lekarz Szpitala Psychiatrycznego w Gnieźnie, który po krótkiej rozmowie z pacjentami przeprowadził selekcje i 56 z nich zakwalifikował do wywiezienia. 9 czerwca 1941 r. do Śremu przywieziono koleją pochodzących z podobnej selekcji 59 pacjentów ze Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie. Akcja mordowania w śremskim zakładzie rozpoczęła się w czerwcu 1941 r. Według zeznań świadków akcję tę osobiście nadzorował Otto Fischer – przedstawiciel Starostwa Krajowego w Poznaniu. Wszyscy ww. pacjenci zostali wywiezieni trzema transportami 9, 10 i 11 czerwca 1941 r. przez przybyły tu z Poznania specjalny oddział Sonderkommando pod dowództwem Herberta Langego, który zajmował się eksterminacją psychicznie chorych na terenie całego Kraju Warty. W ramach śledztwa ustalono, że chorych po podaniu im środków uspokajających doprowadzano do specjalnych ciężarówek obitych blachą. Po załadowaniu transport ruszał w kierunku Czempinia. Najprawdopodobniej już w czasie drogi dochodziło do zagazowania znajdujących się w ciężarówce pacjentów. Według zeznań świadków ciała zamordowanych pensjonariuszy ww. zakładów zostały zakopane w masowych mogiłach w lesie na terenie leśnictwa Bogulin, a w 1944 r. w ramach akcji zacierania śladów masowych mordów zostały odgrzebane i spalone, co praktycznie uniemożliwiło identyfikację i dokładne ustalenie liczby ofiar. Pomocny w tej sprawie jest spis wywiezionych pacjentów sporządzony przez polskich pracowników ww. za-

kładów w Gostyninie i Śremie. Prowadzone w tej sprawie czynności zmierzają do ustalenia osób najbliższych dla zamordowanych oraz do ich przesłuchania. W tym celu wystosowano na stronie IPN apel do krewnych ofiar lub innych świadków o zgłaszanie się i przekazywanie posiadanych informacji. Prowadzone są również czynności zmierzające do odnalezienia dokumentów i danych umożliwiających identyfikację sprawców przedmiotowej zbrodni. Pozyskano już protokoły zeznań byłych więźniów Fortu VII w Poznaniu – członków Sonderkommando Langego oraz dokumentację lekarzy szpitali psychiatrycznych w Kraju Warty. Śledztwo jest w toku.

Oddziałowa Komisja w Rzeszowie

Śledztwo S 59.2015.Zk prowadzone było przeciwko Zdzisławowi G., byłemu naczelnikowi Wydziału Śledczego SB KWMO (WSW) w Krośnie. 17 marca 2017 r. oskarżono go o popełnienie – wspólnie i w porozumieniu z komendantem wojewódzkim i jego zastępcą ds. SB – 70 przestępstw bezprawnego pozbawienia wolności, od 12 grudnia 1981 do 7 grudnia 1982 r., osób należących do NSSZ „Solidarność" bądź podejrzewanych o działalność w tym związku z terenu byłego województwa krośnieńskiego oraz o represjonowanie kolejnego działacza „Solidarności" Grzegorza G. w listopadzie 1987 r. Udział Zdzisława G. w tych zatrzymaniach polegał na tym, że zaplanował i przygotował całą akcję internowań na terenie byłego województwa krośnieńskiego. W szczególności opracował kryteria typowania osób do internowania, zatwierdzał listy takich osób i wnioski o ich internowanie. Tworzył też kilkuosobowe grupy funkcjonariuszy do ujęcia poszczególnych osób, udzielał im szczegółowego instruktażu i przygotował na każdą przewidzianą do zatrzymania osobę dokumentację, a więc nakaz zatrzymania i decyzję o internowaniu, w których powoływał się na nieistniejący akt prawny. Później osobiście kierował całą akcją internowań, w szczególności wysyłał poszczególne grupy w teren, wydając im stosowne dokumenty i sprzęt do wyłamywania drzwi, w godzinach od 22.00 do 24.00, 12 i 13 grudnia 1981 r. Drugi czyn polegał na wystąpieniu do Prokuratury Rejonowej w Krośnie o wydanie postanowienia o zarządzeniu przeszukania pomieszczeń zajmowanych przez Grzegorza G. i nakazaniu podległym funkcjonariuszom dokonania takiego przeszukania, mimo iż nie było ku temu żadnych podstaw, oraz o niedopełnienie obowiązku sprawowania właściwego nadzoru nad podległymi mu funkcjonariuszami i prowadzonym przez nich postępowaniem przygotowawczym. W efekcie bezpodstawnie pozbawiono wyżej wymienionego wolności, przetrzymując go od godz. 9.30 do 22.00, 26 listopada 1987 r. W tym czasie podlegli mu funkcjonariusze znęcali się nad zatrzymanym fizycznie i moralnie, dokonując ciągłych przesłuchań, uniemożliwiając pokrzywdzonemu odpoczynek i przyjmowanie pokarmów. W trakcie tych przesłuchań wyzywano go słowami wulgarnymi i obraźliwymi, grożono umieszczeniem w więzieniu, a w końcu pobito, uderzając kilkukrotnie kantem dłoni w głowę i plecy, powodując utratę przytomności. Powyższa sprawa zawisła przed Sądem Rejonowym w Krośnie.

Śledztwo S.120.2012.Zn umorzone postanowieniem z 22 czerwca 2017 r. w sprawie zbrodni ludobójstwa popełnionej w latach 1941–1944 we Lwowie przez funkcjonariuszy niemieckich z formacji Sipo, Schupo, żandarmerii i SS, a przede wszystkim członków załogi obozu pracy przymusowej przy ulicy Janowskiej we Lwowie, ustalonych i nieustalonych z tożsamości, polegającej na wyniszczeniu w całości żydowskiej, polskiej i innych grup narodowościowych w obozie janowskim we Lwowie, we lwowskim getcie, na tak zwanych Piaskach Janowskich i innych miejscach oraz stworzeniu warunków życia obliczonych na spowodowanie całkowitego fizycznego i biologicznego wyniszczenia żydowskiej, polskiej i innych grup narodowościowych – wobec śmierci ustalonych sprawców i niewykrycia nieustalonych sprawców przestępstw. W listopadzie 1941 r. we Lwowie przy ulicy Janowskiej 134, w Fabryce Budowy Maszyn Młyńskich im. Steina Hausa funkcjonariusze państwa niemieckiego utworzyli obóz pracy przymusowej dla osób narodowości żydowskiej. W lipcu 1942 r. placówka ta przeszła pod zarząd SS, a jesienią przekształcono ją w obóz pracy przymusowej. Ze względu na wysoką śmiertelność więźniów obóz ten często w literaturze określany jest mianem „obozu śmierci". W okresie funkcjonowania obozu janowskiego we Lwowie zamordowa-

no około dwustu tysięcy osób. Panował tam wszechobecny terror i strach. Członkowie załogi obozu janowskiego we Lwowie, funkcjonariusze służby wartowniczej i policjanci ukraińscy odznaczali się sadyzmem, okrucieństwem i nieludzkim traktowaniem więźniów. Okresowo przeprowadzano selekcje więźniów, w trakcie których funkcjonariusze państwa niemieckiego oddzielali od pozostałych więźniów osoby chore i wyczerpane, a następnie pozbawiali je życia przez rozstrzelanie.

Śledztwo S 15.2017.Zk wszczęte postanowieniem z 26 czerwca 2017 r. w sprawie zbrodni komunistycznej będącej zbrodnią przeciwko ludzkości, popełnionej na szkodę Stanisława Sz., i Antoniego Sz. W jego toku ustalono, że bracia: Stanisław i Antoni Sz. byli członkami Armii Krajowej Oddział Lwów. Po wkroczeniu do Lwowa wojsk sowieckich zostali aresztowani przez NKWD z powodu działalności w Armii Krajowej. Stanisław Sz. był pozbawiony wolności od 10 września 1944 do 26 lutego 1949 r., Antoni Sz. od 31 lipca 1944 do 28 lutego 1949 r. Najpierw byli osadzeni w więzieniu na terenie Lwowa, a następnie w obozach w Riazaniu i w Borowiczach na terenie byłego ZSRR. Antoni Sz. przebywał również w obozie w Charkowie. W czasie pobytu w więzieniu we Lwowie byli oni brutalnie przesłuchiwani. Przez cały okres pozbawienia wolności byli przetrzymywani w złych warunkach bytowych. Wydzielano im niewystarczające racje żywności, byli zmuszani do wykonywania wyniszczającej, nieodpłatnej pracy, co zagrażało ich biologicznej egzystencji. Czyny, które zostały popełnione na ich szkodę, wyczerpały znamiona zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni komunistycznej. Postanowieniem z 12 grudnia 2017 r. śledztwo zostało umorzone wobec śmierci ustalonych sprawców oraz wobec niewykrycia pozostałych sprawców zbrodni.

Oddziałowa Komisja w Szczecinie

Śledztwo S 67.2009.Zk w sprawie deportacji ludności cywilnej obywatelstwa i narodowości polskiej w latach 1940–1956 przez funkcjonariuszy NKWD z terenu byłego województwa kowieńskiego z obszaru Litwy, w głąb ZSRR. Na podstawie decyzji władz ZSRR funkcjonariusze NKWD pozbawili wolności i wywieźli, w warunkach połączonych ze szczególnym udręczeniem, do obozów pracy co najmniej kilkaset rodzin polskich. Byli to właściciele ziemscy, rolnicy zamieszkali na terenie, który wszedł w skład Litewskiej SRR. Odnaleziono i przesłuchano około 200 pokrzywdzonych, w większości samych deportowanych lub członków ich rodzin. Ustalono, że pierwsze deportacje, na podstawie postanowienia Komitetu Centralnego WKP(b) i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR, rozpoczęły się już w czerwcu 1941 r. i objęły około 13 tys. osób narodowości lub obywatelstwa polskiego. Akcję tę przerwał wybuch wojny niemiecko-sowieckiej. Kontynuowano ją już jesienią 1944 r. aż do wiosny 1953 r. Objęła wówczas głównie byłych posiadaczy ziemskich i bogatych rolników, byłych żołnierzy PSZ na Zachodzie oraz ich najbliższych, w sumie około 6 tysięcy osób, które wysiedlono w odległe rejony ZSRR, na zesłanie specjalne. Śledztwo umorzono 5 czerwca 2017 r. wobec śmierci części ustalonych sprawców oraz z powodu niewykrycia pozostałych. Śledztwo doprowadziło do istotnych ustaleń dotyczących przebiegu tej zbrodni i losów pokrzywdzonych.

Śledztwo S 32.2016.Zk przeciwko oficerowi śledczemu Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie Józefowi G., późniejszemu wieloletniemu prokuratorowi wojskowemu. Funkcjonariusz ten bez podstawy prawnej oraz bez uprawnień przedłużył czas trwania aresztu wobec osoby, która traktowana była jako przeciwnik władzy komunistycznej. Nie było podstaw do stosowania aresztu, a podejrzany, jako oficer śledczy, nie miał do tego uprawnień. Sprawa ta stanowi przykład wykorzystania prawa karnego do niszczenia osób uznanych za przeciwników władzy państwa totalitarnego.

Oddziałowa Komisja w Warszawie

Śledztwo S 74.2017.Zk przeciwko Antoniemu L., byłemu oficerowi śledczemu Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego. W przebiegu postępowania ustalono, że podejrzany w okresie pozbawienia wolności generała brygady Franciszka Hermana, od 13 marca 1949 do 11 lipca 1951 r., fizycznie i psychicznie znęcał się pokrzywdzonym, stosując tzw. konwejer. System ten polegał na długotrwałym przesłuchiwaniu Franciszka Hermana, trwającym od kilku do kilkunastu

godzin nieustannie, połączonym z pozbawieniem snu, często w pozycji stojącej lub siedzącej bez ruchu, zadawaniu wielokrotnie identycznych w treści pytań. Przesłuchiwany, będąc już u kresu wytrzymałości fizycznej i psychicznej, przyznał się do przestępstw, których nie popełnił, w szczególności do uczestnictwa w działalności konspiracyjnej w Wojsku Polskim, skierowanej przeciwko ówczesnemu Państwu Polskiemu i jego władzom. Przestępcze zachowanie podejrzanego miało na celu uzyskanie nieprawdziwych wyjaśnień, zgodnych z założeniami wówczas prowadzonego śledztwa, będących następnie podstawą do wydania spreparowanych wyroków skazujących oraz obciążenia odpowiedzialnością karną innych niewinnych osób. Postępowanie przygotowawcze zakończono umorzeniem z uwagi na zgon podejrzanego Antoniego L.

Śledztwo S 37.2015.Zn w sprawie zabójstwa 22 września 1939 r. w Boryszewie gm. Kozłów Biskupi przez rozstrzelanie z broni palnej co najmniej 51 jeńców polskich, ustalonych z imienia i nazwiska, żołnierzy Bydgoskiego Batalionu Obrony Narodowej, wchodzącego w skład 15. Dywizji Piechoty Wielkopolskiej. Batalion został rozbity przez wojska niemieckie 17 września 1939 r. w okolicach Iłowa. Jeńców umieszczono w obozie urządzonym na stadionie w Żyrardowie. Niemcy polecili, aby zgłaszali się żołnierze z Bydgoszczy, gdyż tylko ci zostaną zwolnieni do domów. Oddzielona w ten sposób grupa około 150–250 żołnierzy została przemieszczona pod eskortą przez Sochaczew na teren Zakładów Chemicznych w Boryszewie. 22 września 1939 r. żołnierzy postawiono przed fikcyjnym sądem polowym Wehrmachtu, gdzie oskarżono ich o udział w zamordowaniu 5000 osób spośród niemieckiej ludności cywilnej w Bydgoszczy podczas tzw. krwawej niedzieli 3 września 1939 r. Podstawą fałszywego oskarżenia była relacja służącego w Wojsku Polskim kaprala, volksdeutscha prawdopodobnie o nazwisku Lorentz z 59. Pułku Piechoty. Na karę śmierci skazano 50 żołnierzy, mimo że 3–4 września 1939 r. batalion ten nie stacjonował w Bydgoszczy. Około godziny 18.00 wyselekcjonowani żołnierze zostali rozstrzelani z karabinów maszynowych na terenie pobliskiej cegielni, a ich ciała złożono w miejscu egzekucji, we wcześniej przygotowanym dole i zasypano ziemią. Czyn ten niezależnie od wypełnienia znamion zbrodni zabójstwa bezspornie także naruszał obowiązujące prawa i zwyczaje wojenne, a w szczególności postanowienia IV konwencji haskiej z 18 października 1907 r. dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej oraz konwencji genewskiej z 27 lipca 1929 r. dotyczącej traktowania jeńców wojennych oraz stanowił zbrodnię przeciwko ludzkości w postaci poważnego prześladowania z powodu przynależności pokrzywdzonych do określonej grupy narodowościowej. Postępowanie przygotowawcze 24 stycznia 2017 r. zakończono umorzeniem. Brak było bowiem danych umożliwiających pociągnięcie żyjących sprawców do odpowiedzialności karnej.

Śledztwo S 22.2017.Zk w sprawie zbrodni komunistycznych, będących jednocześnie zbrodniami przeciwko ludzkości, popełnionych na szkodę Andrzeja Czaykowskiego. W przebiegu postępowania ustalono, że cichociemny, mjr Andrzej Czaykowski, otrzymał od ministra spraw wewnętrznych rządu londyńskiego misję wyjazdu do kraju i zebrania oraz nadesłania informacji o aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce. Po przybyciu do kraju pokrzywdzony przystąpił do wykonywania zleconych mu zadań, zorganizował sieć współpracowników i wysłał rządowi londyńskiemu 14 raportów. Został zatrzymany 13 sierpnia 1951 r. w Krakowie jako podejrzany o prowadzenie działalności szpiegowskiej. Następnie przewieziono go do Warszawy i osadzono w więzieniu Warszawa I na Mokotowie. W tym samym czasie, podczas szeroko zakrojonej akcji MBP, zatrzymano wiele innych osób, także z kręgu spokrewnionych, znajomych i współpracowników. Celem niniejszego śledztwa jest pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osób winnych bezprawnego pozbawienia wolności Andrzeja Czaykowskiego oraz zatrzymanych i sądzonych z nim Ludwika Zycha, Wacława Olechowskiego, Stefanii Siewierskiej, Wandy Kryńskiej i Zofii Wieszczyckiej. Wydane w procesie orzeczenia ówczesnych sądów wojskowych zostaną zbadane pod kątem popełnienia zbrodni sądowych. W odrębnym postępowaniu prowadzonym przez tutejszą Komisję podejmowane są czynności zmierzające do identyfikacji szczątków mjr. Andrzeja Czaykowskiego, złożonych do bezimiennych grobów w obszarze tzw. Łączki na Wojskowym Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Oddziałowa Komisja we Wrocławiu

Śledztwo S.11.2017.Zn w sprawie udziału idących na rękę władzy państwa niemieckiego funkcjonariuszy III Rzeszy Niemieckiej w dokonaniu zabójstwa Stefana C. przez skazanie wymienionego na karę śmierci wyrokiem Wyższego Sądu Krajowego I Izba Karna w Poznaniu na posiedzeniu we Wrocławiu z 4 września 1942 r. za przygotowanie do zdrady stanu. W toku śledztwa ustalono, że 21 października 1942 r. w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej 31 we Wrocławiu niemieckie władze więzienne pozbawiły życia przez zgilotynowanie członka konspiracyjnej organizacji Wojskowa Organizacja Ziem Zachodnich 22-letniego Stefana C. Egzekucja ta była następstwem wyroku Wyższego Sądu Krajowego I Izba Karna w Poznaniu z 4 września 1942 r., którym uznano Stefana C. za winnego przygotowania do zdrady stanu, polegającego na tym, że w latach 1939–1940 w Poznaniu, samodzielnie oraz wspólnie z innymi osobami, przygotowywał przedsięwzięcie godzące w ustrój państwa, mające na celu oderwanie od Rzeszy należącego do niej terytorium. Powyższe orzeczenie wydano w ramach represyjnego i naruszającego akty prawa międzynarodowego hitlerowskiego systemu prawa, który w orzeczeniach Międzynarodowego Trybunał Wojskowego w Norymberdze oraz prowadzących tzw. procesy następcze amerykańskich trybunałów wojskowych uznano za niemoralny i zbrodniczy, a sędziów i prokuratorów, odpowiedzialnych za stworzenie tego systemu oraz popełnione w jego ramach zbrodnie, i oskarżonych w III procesie norymberskim, tzw. procesie prawników (5 marca–4 grudnia 1947 r.), określono jako „winnych zbrodniczego udziału w organizowanych przez rząd okrucieństwach i prześladowaniach, które nie mają sobie równych w historii". Jak ustalono, orzekający w sprawie Stefana C. funkcjonariusze III Rzeszy Niemieckiej, sędziowie: Walter B., Paul B. i Gustav Christian S. zmarli, w związku z czym śledztwo zostało umorzone z uwagi na śmierć sprawców.

Śledztwo S 70.2016.Zk w sprawie zbrodni komunistycznej polegającej na fizycznym i psychicznym znęcaniu się od 21 stycznia do 15 marca 1946 r. we Wrocławiu przez funkcjonariuszy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu nad pozbawionymi wolności Sylwestrem M., Marianem M., Idzim P., Heleną M., Ireną T., Janem J., Stanisławem K. i Józefem W. przez bicie ich po całym ciele, wyrywanie paznokci u rąk i nóg, osadzanie w karcerze z zimną wodą, wieszanie na drzwiach lub u sufitu za ręce głową w dół, powodowanie ran na ciele przy użyciu bagnetu, trzykrotne zgwałcenie Ireny T. oraz niedopełnieniu obowiązku przez bezprawne pozbawienie wolności na okres powyżej dni siedmiu; przez zastosowanie wobec nich tymczasowego aresztowania po upływie okresu rzeczywistego dla wydania decyzji w przedmiocie zastosowania środka zapobiegawczego i jego nieprzedłużeniu w terminie ustawowym, co stanowiło represję ze strony funkcjonariuszy państwa komunistycznego z powodu działalności ww. osób na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Wszyscy pokrzywdzeni byli podczas wojny członkami Armii Krajowej, a po jej zakończeniu należeli do grupy zbrojnego podziemia niepodległościowego pod dowództwem Franciszka Olszówki „Otto". Śledztwo umorzono, w zależności od poczynionych w konkretnym przypadku ustaleń, wobec śmierci sprawców, ich niewykrycia lub braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia zbrodni komunistycznej.

Śledztwo S.78.2017.Zn w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1940–1945 na terenie obozu koncentracyjnego Gross Rosen, jego podobozów oraz w czasie ich ewakuacji. Śledztwo jest kontynuacją prowadzonego w latach 1967–1977 postępowania zainicjowanego przez nieistniejącą już Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Czynności ekshumacyjne przeprowadzone w ramach śledztwa Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we Wrocławiu w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1940–1945 na terenie obozu koncentracyjnego Gross Rosen doprowadziły do ujawnienia i wydobycia szczątków 64 osób oraz licznych artefaktów. Szczątki ludzkie przetransportowano do Katedry Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu w celu przeprowadzenia ich oględzin oraz badań genetycznych, co w przyszłości może przyczynić się do ich identyfikacji. Następny etap prac ekshumacyjnych na terenie Muzeum Gross Rosen w Rogoźnicy, z uwagi na duże prawdopodobieństwo ujawnienia kolejnych szczątków, planowany jest wiosną 2018 r.

Tabela 12. Informacja statystyczna z działalności oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu za okres styczeń–grudzień 2017 r.

Jednostka	Pozostało z poprzedniego okresu	w tym			Wpływ	w tym			Załatwiono	w tym			Pozostało	w tym			Zastosowano aresztowanie	Skierowano do sądu	
		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Zk	Zn	Zi/Zi 54–55		Akt oskarżenia / w tym osób	Wniosek o amnestię
0		1a	1b	1c	2	2a	2b	2c	3	3a	3b	3c	4	4a	4b	4c	5	6	7
Bi	54	42	12	-/-	109	87	21	1/-	113	91	21	1/-	50	38	12	-/-	-	-/-	-
Gd	56	34	22	-/-	88	52	34	-/2	102	60	40	-/2	42	26	16	-/-	-	1/1	-
Ka	67	42	23	1/1	99	52	46	-/1	115	67	46	-/2	51	27	23	1/-	-	2/2	-
Kr	71	47	22	1/1	100	76	21	-/3	108	74	30	1/3	63	49	13	-/1	-	1/1	-
Lu	70	53	14	2/1	110	77	30	-/3	113	73	37	1/2	67	57	7	1/2	-	1/1	-
Łd	35	19	14	-/2	60	40	20	-/-	69	37	30	-/2	26	22	4	-/-	-	1/1	-
Po	56	37	19	-/-	94	59	35	-/-	95	68	27	-/-	55	28	27	-/-	-	1/1	-
Rz	50	32	11	6/1	86	76*	4*	6/-	91	73	11	6/1	45	34	5	6/-	-	3/3	-
Sz	55	36	19	-/-	86	57*	29*	-/-	88	51	37	-/-	53	41	12	-/-	-	1/1	-
Wa	51	37	7	-/7	115	80	8	-/27	96	66	8	-/22	70	51	7	-/12	-	-/-	-
Wr	40	31	2	6/1	106	92	12	-/2	106	89	10	5/2	40	34	4	1/1	-	-/-	-
Razem	605	410	165	16/14	1053	748	260	7/38	1096	749	297	14/36	562	407	130	9/16	-	11/11	-

* w I kwartale 2017 r. omyłkowy wpis spraw w sprawie zbrodni Zk i Zn

Tabela 13. Informacja statystyczna z działalności oddziałowych komisji ścigania zbrodni przeciwko narodowi polskiemu w miesiącach styczeń–grudzień 2017 r.

Jednostka	Liczba przesłuchanych świadków w śledztwach własnych			Liczba przesłuchanych świadków w drodze pomocy prawnej dla innych oddziałowych komisji			Liczba przesłuchanych podejrzanych w śledztwach własnych			Liczba przesłuchanych podejrzanych w drodze pomocy prawnej dla innych oddziałowych komisji			Zażalenia skierowane do sądu / Zażalenia uwzględnione przez prokuratora w trybie akt. 463§1 i 465 1 kpk		Zażalenia uwzględnione przez sąd		Prawomocne postanowienia		Osądzone osoby	Uniewinnione osoby	Skazane osoby	Osoby co do których zastosowano amnestię	Postępowania umorzone na podstawie art. 17 § 1 pkt 1–11 kpk	Apelacje wniesione		Wnioski kasację	Zastosowanie art. 160 § 4 kpk
	Zk	Zn	Zi/Zi 54-55	Zk	Zn	Zi/Zi 54-55	Zk	Zn	Zi/Zi 54-55	Zk	Zn	Zi/Zi 54-55	umorzenia	odmowy wszczęcia	umorzenia	odmowy wszczęcia	345 kpk	397 kpk							Sąd Apelacyjny	Sąd Okręgowy		
0	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
Bi	274	256	-/-	41	9	6/-	-	-	-/-	-	-	-/-	4/-	2/-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-/-*	-/-*	1	-
Gd	115	68	-/8	55	40	5/-	2	-	-/-	1	-	-/-	-/-	1/-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-/-*	-/-*	-	-
Ka	74	26	-/-	75	22	4/1	1	-	-/-	-	-	-/-	10/-	3/-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-/-*	-/-*	-	-
Kr	147	51	-/-	94	40	6/1	-	-	-/-	-	-	-/-	7/-	7/-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-/-*	-/-*	-	-
Lu	340	315	141/3	51	10	-/-	2	-	-/-	-	-	-/-	-/-	1/-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-/1*	-/-*	-	-
Łd	34	9	-/2	27	23	3/2	-	-	-/-	-	-	-/-	-/-	1/-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1/-*	-/-*	-	-
Po	110	22	-/-	51	24	1/-	1	-	-/-	2	-	-/-	-/-	1/-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-/-*	-/-*	1	-
Rz	257	89	95/3	37	12	32/-	2	-	-/-	-	-	-/-	2/-	-/-	-	-	-	-	3	2	-	-	1	2/-*	-/-*	-	-
Sz	117	59	-/-	56	13	3/-	3	-	-/-	-	-	-/-	2/-	2/-	-	-	-	-	4	-	2	-	2	-/-*	-/-*	1	-
Wa	235	34	-/57	76	70	6/1	2	-	-/4	4	-	-/-	6/-	6/-	1	1	-	-	5	3	-	-	2	1/-*	-/-*	-	-
Wr	117	9	29/4	108	23	20/2	-	-	-/-	2	-	-/-	1/-	3/-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-/-*	-/-*	-	-
Razem	1 820	938	265/77	671	286	86/7	13	-	-/4	9	-	-/-	32/-	27/-	3	2	-	-	18	6	2	-	9	4/1	0/0	3	0
Σ	3100			1050			17			9			59		3	2	-	-	18	6	3	-	9	4/1		3	-

* liczba zażaleń wniesionych w trybie art. 459 § 1 i 3 kpk

10. Lustracja

Biuro Lustracyjne zajmuje się realizacją zadań ustawowych określonych w ustawie z 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, zwanej dalej ustawą o IPN, i ustawie z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa w latach 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, zwanej dalej ustawą lustracyjną, na pięciu głównych polach:

– przyjmowanie i rejestracja oświadczeń lustracyjnych (art. 52a pkt 1 ustawy o IPN – KŚZpNP);

– sygnalizowanie odpowiednim organom o niewywiązywaniu się z obowiązków nałożonych przez ustawę (art. 52a pkt 4 ustawy o IPN); czynności te wykonuje Sekcja Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych i Sygnalizowania;

– opracowanie i publikacja katalogów (art. 52a pkt 6, 7 i 8 ustawy o IPN) oraz informacji w Biuletynie Informacji Publicznej IPN (art. 22 i 23 ustawy lustracyjnej); czynności te wykonuje Sekcja Udostępniania i Publikacji oraz Wydział Przygotowywania i Publikacji Katalogów;

– analiza oświadczeń lustracyjnych i zbieranie materiałów niezbędnych do ich właściwej oceny, a także przygotowywanie i obsługa postępowań lustracyjnych (art. 52a pkt 2 i 3 ustawy o IPN);

– udział prokuratorów BL w charakterze oskarżycieli w postępowaniach lustracyjnych, w tym nadal w tych wszczętych w czasie obowiązywania poprzedniej ustawy lustracyjnej na wniosek Rzecznika Interesu Publicznego i niezakończonych przed wejściem w życie ustawy z 2006 r. (art. 63a ust. 2 ustawy lustracyjnej); czynności te wykonują referaty przygotowywania postępowań lustracyjnych (oddziałowe biura lustracyjne) i Wydział Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi (centrala).

W roku sprawozdawczym do biura wpłynęło 34 984 nowych oświadczeń lustracyjnych od osób pełniących funkcje publiczne lub kandydujących do ich objęcia. Łącznie w zasobie biura znajduje się obecnie 410 175 oświadczeń lustracyjnych. Dotychczas zainicjowano procedury weryfikujące treść oświadczeń w 82 779 sprawach, zakończono 78 089 postępowań.

W trzech katalogach tematycznych opublikowano dane dotyczące 12 387 nowych osób.

W katalogu osób pełniących najważniejsze funkcje publiczne opublikowano dane dotyczące 127 nowych osób.

Powyższe katalogi, zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej IPN na stronie internetowej http://katalog.bip.ipn.gov.pl, wykazują co miesiąc ok. 120 000–140 000 wejść, co wskazuje na stale wysoki poziom zainteresowania ze strony opinii publicznej tą częścią działalności biura.

W roku sprawozdawczym zainicjowano procedury weryfikujące prawdziwość oświadczeń lustracyjnych w 12 368 sprawach. Łącznie w tym czasie zweryfikowano 11 747 oświadczeń lustracyjnych, w tym prokuratorzy skierowali 151 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego z uwagi na uzasadnioną wątpliwość co do prawdziwości badanego oświadczenia i przedstawili 87 stanowisk w tzw. postępowaniach autolustracyjnych. W 176 sprawach zapadły prawomocne orzeczenia sądowe, w tym 140 orzeczeń uznających, że kwestionowane oświadczenia lustracyjne są niezgodne z prawdą. Powyższe dane pokazują istotne zwiększenie obciążenia pracą prokuratorów i pracowników biura, a jednocześnie stale wzrastającą efektywność kierowanych wniosków lustracyjnych na przełomie ostatnich pięciu lat.

Szczegółowe zestawienie danych dotyczące działalności Biura Lustracyjnego i podległych mu oddziałowych biur lustracyjnych za rok 2017 przedstawiono poniżej.

10.1. Ewidencja oświadczeń lustracyjnych i publikowanie informacji

10.1.1. Przyjmowanie oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o ich uprzednim złożeniu (SEiS)

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1948) w roku sprawozdawczym do głównych zadań Sekcji Ewidencji i Sygnalizowania należało przyjmowanie oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego złożonych przez osoby wymienione w art. 4 pkt 58 i 59 ustawy lustracyjnej, tj. osoby zatrudnione w jednostkach organizacyjnych Krajowej Administracji Skarbowej albo funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej oraz szefów Krajowej Administracji Skarbowej i ich zastępców.

Składanie tych dokumentów do Biura Lustracyjnego przez organy wymienione w art. 8 pkt 54 i 55 wspomnianej ustawy, tj. kierowników szesnastu izb administracji skarbowej, dyrektorów: Krajowej Szkoły Skarbowości i Krajowej Informacji Skarbowej oraz ministra finansów następowało sukcesywnie od kwietnia 2017 r.

W rezultacie do zasobu Biura Lustracyjnego przyjęto 32 848 nowych oświadczeń lustracyjnych oraz 1071 informacji o złożeniu oświadczenia lustracyjnego złożonych z tego tytułu. Oświadczenia te zostały zarejestrowane i wprowadzone do aplikacji ABeL.

W okresie sprawozdawczym do Biura Lustracyjnego wpłynęły również oświadczenia lustracyjne oraz informacje o uprzednim złożeniu oświadczenia w wyniku korespondencji bieżącej, dotyczącej osób powoływanych na inne funkcje publiczne wymienione w art. 4 ustawy lustracyjnej. Przyjęto 2136 takich oświadczeń lustracyjnych oraz 3050 informacji.

Wstępna ocena poprawności wszystkich wpływających oświadczeń lustracyjnych pozwoliła wyselekcjonować te oświadczenia, które ze względu na wady formalne podlegały zwrotowi. Tabela poniżej ilustruje liczbę i przyczyny zwrotów oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia w 2017 r.

Tabela 1. Zwroty oświadczeń lustracyjnych oraz informacji o złożeniu oświadczenia lustracyjnego.

Powód zwrotu	Liczba
Sprzeczne w treści	151 oświadczeń
Niewłaściwy druk	25 oświadczeń
Inne (funkcja, wiek, oświadczenia nieprawidłowo przekazane, brak podpisu oraz informacje o złożeniu oświadczenia na druku niekonstytucyjnym bądź z tytułu pełnienia funkcji niepodlegającej lustracji, a także na drukach innych niż przewidziane w ustawie lustracyjnej)	94 oświadczenia 58 informacji
Kolejne oświadczenie	1 322 oświadczenia
Suma zwrotów (oświadczeń lustracyjnych i informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego)	1 592 oświadczenia 58 informacji

Tym samym w 2017 r. do zasobu oświadczeń lustracyjnych (wprowadzono do aplikacji ABeL i nadano numer) przyjęto 34 984 oświadczenia lustracyjne. Ponadto przyjęto 4 121 informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia.

W sumie zasób BL zawiera obecnie 410 175 oświadczeń lustracyjnych oraz 11 304 informacje o uprzednim złożeniu oświadczenia lustracyjnego.

Wśród oświadczeń lustracyjnych, przechowywanych w zasobie Biura Lustracyjnego, znajduje się 3 258 oświadczeń, w których osoby je wypełniające oświadczyły, że pracowały w organach bezpieczeństwa PRL, pełniły w nich służbę bądź z nimi współpracowały.

Sekcja Ewidencji i Sygnalizowania prowadziła także bieżącą korespondencję dotyczącą potwierdzenia faktu złożenia oświadczenia lustracyjnego, udostępnienia treści oświadczenia, oryginału bądź jego kserokopii w związku z wnioskami od osób prywatnych, sądu, prokuratury, oddziałowych biur lustracyjnych i innych uprawnionych organów. Na wnioski ww. organów udzielono odpowiedzi dotyczących łącznie 1 454 osób. W związku z wejściem w życie w dniu 12 września 2017 r. nowelizacji ustawy o sporcie (Dz.U. z 2017 r., poz. 1463), która nałożyła na członków zarządów polskich związków sportowych obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego, między przedstawicielem Ministerstwa Sportu i Turystyki a naczelnikiem Wydziału Ewidencji Oświadczeń Lustracyjnych prowadzone były konsultacje dotyczące technicznych aspektów składania oświadczeń lustracyjnych i informacji o uprzednim złożeniu oświadczenia oraz czynności związanych z ich przekazaniem do BL. Do 31 grudnia 2017 r. dokumenty te nie zostały przekazane przez MSiT. Ponadto w związku z planowaną zmianą ustawy o służbie zagranicznej wprowadzającej obowiązek złożenia oświadczenia lustracyjnego przez wszystkich członków służby zagranicznej oraz członków ich rodzin zatrudnionych w placówkach zagranicznych nawiązano współpracę między Ministerstwem Spraw Zagranicznych w celu omówienia nowych zadań i sposobu ich realizacji po wejściu w życie przepisów nowelizowanej ustawy. Przedstawiciele Biura Lustracyjnego występowali w posiedzeniach sejmowej podkomisji nadzwyczajnej do rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o służbie zagranicznej oraz niektórych innych ustaw w charakterze ekspertów. Stałym elementem pracy SEiS było wykonywanie poświadczonych za zgodność z oryginałem kserokopii oświadczeń lustracyjnych, co jest niezbędne przy rozpoczęciu przez OBL postępowania przygotowującego postępowanie lustracyjne (Ppl).

W sumie w 2017 r. wykonano 11 052 takie kserokopie. Tabela poniżej przedstawia ten proces z podziałem na poszczególne oddziałowe biura lustracyjne.

Tabela 2. Liczba kserokopii wykonywanych na potrzeby oddziałowych biur

Oddziałowe Biuro Lustracyjne	Liczba
Białystok	916
Gdańsk	1 045
Katowice	1 193
Kraków	929
Lublin	498
Łódź	942
Poznań	1 218
Rzeszów	1 332
Szczecin	740
Warszawa	1 048
Wrocław	1 191
Suma	11 052

Inne czynności wykonywane przez pracowników SEiS:

– wprowadzanie na bieżąco do aplikacji ABeL (stanowiącej elektroniczny zapis oświadczenia) wpływających oświadczeń lustracyjnych oraz zatwierdzanie danych;

– selekcjonowanie oświadczeń lustracyjnych pod kątem art. 22 ustawy lustracyjnej w związku z ustawowym obowiązkiem publikowania w BIP informacji zawartych w dokumentach organów bezpieczeństwa państwa, a dotyczących niektórych osób pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy oraz informowanie Sekcji Udostępniania i Publikacji o fakcie wpływu oświadczeń lustracyjnych tych osób;

– udzielanie odpowiedzi (najczęściej telefonicznych) na zapytanie o datę złożenia oświadczenia lustracyjnego;

– obsługa bazy „Źródło" (2 pracowników posiada takie uprawnienia);

– do Archiwum Zakładowego IPN przekazano 351 teczek zawierających informacje o złożeniu oświadczenia lustracyjnego, które wpłynęły do BL w latach 2014–2015 oraz 17 teczek dokumentacji wytworzonej przez SEiS w 2007 r., która podlegała archiwizacji.

10.1.2. Przygotowanie i publikowanie informacji o osobach pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej (SUiP)

Sekcja Udostępniania i Publikacji w ramach realizowania zadań wynikających z ustawy lustracyjnej przygotowała 10 aktualizacji, które nastąpiły: 13 stycznia 2017 r., 16 marca 2017 r., 26 kwietnia 2017 r., 30 maja 2017 r., 30 czerwca 2017 r., 24 lipca 2017 r., 6 września 2017 r., 9 października 2017 r., 21 listopada 2017 r. i 21 grudnia 2017 r. W ich rezultacie w Biuletynie Informacji Publicznej IPN w tzw. katalogu osób pełniących funkcje publiczne opublikowano informacje dotyczące 127 dotychczas nieujętych w nim osób, obejmujących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ust. 1 ustawy lustracyjnej (szczegółowy wykaz w tabeli nr 3).

Tabela 3. Nowe wpisy w katalogu osób pełniących funkcje publiczne z art. 22 ust. 1 (dane osób wcześniej nieobjętych katalogiem)

Pkt art. 22	Funkcje publiczne	13 I 2017	16 III 2017	26 IV 2017	30 V 2017	30 VI 2017	24 VII 2017	06 IX 2017	09 X 2017	21 XI 2017	21 XII 2017	Łącznie
Pkt 3	Posłowie do Sejmu RP	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	2
Pkt 5	Sędziowie Sądu Najwyższego	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Pkt 6	Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	4
Pkt 7	Sędziowie Naczelnego Sądu Administracyjnego	-	1	1	2	-	1	-	-	-	1	6
Pkt 8	Członek Trybunału Stanu	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Pkt 10	Wiceprezesi Prokuratorii Generalnej RP	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Pkt 12	Prezesi Sądów Apelacyjnych	-	1	1	1	-	1	-	1	1	-	6
Pkt 15	Prokuratorzy Prokuratury Krajowej	-	-	4	1	-	-	3	-	-	-	8
	Prokuratorzy IPN	1	2	1	1	1	-	1	-	-	-	7

Pkt art. 22	Funkcje publiczne	13 I 2017	16 III 2017	26 IV 2017	30 V 2017	30 VI 2017	24 VII 2017	06 IX 2017	09 X 2017	21 XI 2017	21 XII 2017	Łącznie
Pkt 16	Szef Kancelarii Prezydenta RP	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
	Szef Kancelarii Sejmu RP	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Pkt 17	Sekretarze Stanu	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
	Podsekretarze Stanu	1	1	1	3	4	1	2	1	2	2	18
Pkt 20	Wicemarszałkowie województwa	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	Członkowie zarządu województwa	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	3
	Prezydenci miast	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	Burmistrzowie	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	3
	Starostowie powiatu	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Wicestarostowie powiatu	-	-	2	1	-	1	1	2	2	-	9
	Członkowie zarządu powiatów	1	5	3	7	3	6	3	6	3	5	42
	Wójtowie gmin	-	2	-	-	1	-	1	1	1	1	7
Razem		7	18	18	17	12	11	11	13	11	9	127

Oprócz tego dokonano 1541 modyfikacji już istniejących wpisów. Uzupełniono wówczas wyniki kwerend archiwalnych, odnotowano zmiany funkcji publicznych, zaktualizowano dane osobowe oraz daty objęcia funkcji publicznych wynikające z reelekcji. Ponadto dopisano sentencje zarządzeń wydanych przez prokuratorów IPN i informacje o prawomocnych orzeczeniach sądowych w zakończonych postępowaniach lustracyjnych – łącznie opisano 116 zarządzeń lustracyjnych i prawomocnych orzeczeń. W związku z wdrożeniem nowej aplikacji Biura Lustracyjnego nazwanej ABeL podjęto działania mające na celu dostosowanie istniejących wpisów do wymogów nowego systemu. Wyniki tych prac, którymi zostały objęte 744 rekordy, nie zostały wykazane w statystykach cząstkowych kolejnych publikacji. W trakcie dokonywanych aktualizacji wykazu osób pełniących funkcje publiczne usunięto łącznie 357 wpisów katalogowych dotyczących osób, które przestały pełnić wymienione w ustawie lustracyjnej funkcje publiczne, w tym sędziów i prokuratorów wymienionych w art. 22 ustawy lustracyjnej, którzy przeszli w stan spoczynku.

Tabela 4. Uzupełnienia i modyfikacje istniejących wpisów

Data edycji katalogu	Modyfikacje: uzupełnienia wpisów, zmiany funkcji publicznych, reelekcje, przejścia w stan spoczynku, zarządzenia prokuratorów IPN, orzeczenia sądowe			Wpisy wycofane z BIP
	Liczba modyfikacji z podziałem na poszczególne publikacje	Zarządzenia prokuratorów IPN, orzeczenia sądowe (w ramach uzupełnień)	Zarządzenia prokuratorów IPN i orzeczenia sądowe dot. nowo opublikowanych osób	
13 I 2017	129	7	-	6
16 III 2017	62	8	2	236

Data edycji katalogu	Modyfikacje: uzupełnienia wpisów, zmiany funkcji publicznych, reelekcje, przejścia w stan spoczynku, zarządzenia prokuratorów IPN, orzeczenia sądowe			Wpisy wycofane z BIP
	Liczba modyfikacji z podziałem na poszczególne publikacje	Zarządzenia prokuratorów IPN, orzeczenia sądowe (w ramach uzupełnień)	Zarządzenia prokuratorów IPN i orzeczenia sądowe dot. nowo opublikowanych osób	
26 IV 2017	131	10	7	21
30 V 2017	171	14	3	17
30 VI 2017	190	-	2	11
24 VII 2017	313	12	4	16
6 IX 2017	305	10	2	12
9 X 2017	95	5	4	13
21 XI 2017	34	10	6	14
21 XII 2017	111	6	4	11
Razem	1 541	82	34	357

Przeprowadzona została również kwerenda w zasobie Cyfrowego Archiwum pod kątem odnalezienia nowych informacji na temat osób opublikowanych na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej IPN w związku z objęciem funkcji publicznych wymienionych w pkt 20 art. 22 ustawy lustracyjnej. W rezultacie, na podstawie materiałów udostępnionych przez Archiwum IPN, oddziałowe archiwa IPN oraz wspomniany zasób Cyfrowego Archiwum, dokonano uzupełnienia wpisów o informacje i materiały dotąd nieznane.

W związku z ciągłym procesem opracowywania i uzupełniania wymienionego zasobu (CA) podobne działania zostaną przeprowadzone także w przyszłości.

W okresie sprawozdawczym Biuro Lustracyjne IPN zleciło pisemnie oddziałowym biurom lustracyjnym opracowanie łącznie 36 wpisów katalogowych do wykazu osób pełniących funkcje publiczne; 13 wpisów katalogowych opracowano na podstawie materiałów uzyskanych z wcześniej zgromadzonych i będących w posiadaniu oddziałowych biur lustracyjnych wyników kwerend archiwalnych lub opracowanych na potrzeby tzw. katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL – art. 52a pkt 7 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2016 r., poz. 1575 t.j.). Pozostałe wpisy zostały opracowane na podstawie nowo zarządzonych kwerend archiwalnych (szczegółowy wykaz w tabeli nr 5).

Tabela 5. Wpisy opracowane przez oddziałowe biura lustracyjne

Oddział	Na podstawie wszczętej kwerendy	Na podstawie zgromadzonych wyników kwerendy
Białystok	1	-
Gdańsk	1	3
Katowice	-	1
Kraków	4	-
Lublin	1	-
Łódź	4	-

Oddział	Na podstawie wszczętej kwerendy	Na podstawie zgromadzonych wyników kwerendy
Poznań	1	2
Rzeszów	1	-
Warszawa	10	4
Wrocław	-	1
Szczecin	-	2
Razem	23	13

W ramach czynności służbowych pracownicy sekcji weryfikowali wpisy katalogowe i opracowywali niezbędną dokumentację statystyczną, związaną z poszczególnymi publikacjami informacji dotyczących osób wymienionych w art. 22 ustawy lustracyjnej, pozyskiwali i opracowywali dane osobowe osób pełniących funkcje publiczne, odnotowywali w trakcie kolejnych publikacji sentencje zarządzeń lustracyjnych i prawomocnych orzeczeń sądowych, monitorowali zmiany na określonych stanowiskach publicznych w administracji centralnej, parlamencie, organach sądownictwa i prokuratury, samorządzie terytorialnym, a także monitorowali fakt rejestracji i wszczęcia procedury analizy oświadczeń lustracyjnych oraz udzielali odpowiedzi na zapytania kierowane od użytkowników zewnętrznych w zakresie art. 22 ustawy lustracyjnej.

Ponadto poza wymienionymi zadaniami pracownicy wykonywali czynności związane ze sprawdzeniem poprawności przebiegu procesu migracji danych do nowej aplikacji Biura Lustracyjnego IPN – ABeL, testowali jej nowe narzędzia, w tym moduł do elektronicznej obsługi zapytań K-1.

W celu aktualizacji wykazu osób pełniących funkcje publiczne pod kątem zmian personalnych w obrębie stanowisk wymienionych w art. 22 ust. 1 ustawy lustracyjnej korzystano ze wszystkich dostępnych źródeł informacji, w tym z bazy oświadczeń lustracyjnych oświadczenia i korespondencji urzędowej dotyczącej zmian kadrowych, przesyłanej do Biura Lustracyjnego IPN przez Naczelny Sąd Administracyjny, Sąd Najwyższy, Prokuraturę Krajową, Kancelarię Prezydenta RP, Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, Samodzielny Wydział Kadr IPN oraz w zakresie pkt 20 art. 22 ustawy lustracyjnej gminne komisje wyborcze i oddziałowe biura lustracyjne. Przeprowadzano monitoring ogólnodostępnych środków masowego przekazu, przede wszystkim prasy i Internetu, regularnie przeglądając określone strony serwisów informacyjnych, ministerstw, Sejmu RP, Senatu RP, Parlamentu Europejskiego, Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Prokuratury Krajowej, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, Sądów Apelacyjnych, Prokuratur Regionalnych, Sądu Najwyższego, Wojskowych Sądów Okręgowych, Trybunału Konstytucyjnego, Państwowej Komisji Wyborczej, Krajowej Rady Sądownictwa oraz pozostałych instytucji centralnych wymienionych w art. 22 ust. 1 ustawy lustracyjnej oraz organów administracji samorządowej.

10.2. Przygotowywanie i publikowanie katalogów w Biuletynie Informacji Publicznej IPN (WPiPK)

Biuro Lustracyjne wraz z oddziałowymi biurami lustracyjnymi, wypełniając zadania określone zapisami w art. 52a pkt 6, 7 i 8, w art. 52aa pkt 3 oraz w art. 52b pkt 1 i 2a ustawy o IPN przygotowuje i publikuje katalogi tematyczne: funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL, osób pełniących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe PRL i osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL. Publikacje katalogów, zamieszczone są na stronie internetowej http://katalog.bip.ipn.gov.pl/ w ramach „Biuletynu Informacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej". Statystyki strony internetowej katalogów BL wykazują średnio co miesiąc ok. 120 000–140 000 odwiedzin.

W 2017 r. Biuro Lustracyjne przygotowało 10 publikacji w trzech wyżej wymienionych katalogach tematycznych, które zawierały informacje o materiałach zgromadzonych w zasobach IPN w odniesieniu do 12 387 osób. Ponadto dokonano modyfikacji już istniejących wpisów w odniesieniu do 871 osób, o których informacje opublikowano w katalogach w poprzednich latach. Modyfikacje publikacji związane były z wprowadzaniem uzupełnień na podstawie odnalezionych, nieznanych wcześniej materiałów archiwalnych oraz z dopisaniem informacji o zarządzeniach prokuratorskich po zbadaniu zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego. W związku ze zmianą systemu teleinformatycznego obsługującego Biuro Lustracyjne od stycznia do końca kwietnia 2017 r. nie wprowadzono do aplikacji nowych danych, a wysiłek zespołu pracowników WPiPK w centrali i oddziałowych biurach skupiał się na sprawdzeniu poprawności danych po migracji. To sprawdzenie objęło ok. 480 000 rekordów.

Tabela 6. Liczba osób w katalogach tematycznych, których dane opublikowano w 2017 r.

Rodzaj katalogu	Wpisy nowe	Wpisy zmodyfikowane
Katalog funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL	9 679	325
Katalog osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL	1 172	437
Katalog osób zajmujących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe w PRL	1 536	109
Razem	12 387	871

Przygotowywanie wpisów do katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL oraz do wykazu osób pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej wymaga przeprowadzenia w zasobie archiwalnym IPN pełnej kwerendy, co w przypadku katalogu osób rozpracowywanych ma bezpośredni wpływ na liczbę przygotowywanych do publikacji danych.

Katalog osób zajmujących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe opracowywany jest na podstawie kwerend prowadzonych głównie poza Instytutem (m.in. w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Sejmu RP, Archiwum Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz w archiwach państwowych), z kolei wpisy do katalogu funkcjonariuszy przygotowywane są na podstawie zgromadzonych w zasobie archiwalnym IPN akt osobowych. W obu katalogach, z uwagi na obiektywne możliwości AIPN, pomijana jest przy publikacji część informacji określonych w art. 52b ust. 1 pkt 5 ustawy o IPN, które dotyczą zapisów ewidencyjnych, tj. informacji zawartych w dziennikach rejestracyjnych i archiwalnych, kartotekach i dokumentach o podobnym charakterze. W najbliższych latach katalogi będą uzupełniane o informacje z zapisów ewidencyjnych.

W minionym roku Biuro Lustracyjne oraz oddziałowe biura lustracyjne kontynuowały wysyłanie pism z prośbą o wyrażenie zgody na publikację w katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL. Wystąpiono o zgodę na publikację do 1438 osób, w tym także zwrócono się do krewnych osób zmarłych (taką możliwość dopuszcza nowelizacja art. 52a pkt 7 ustawy o IPN z 18 marca 2010 r.). Zgodę na publikację wyraziło 798 osób. Wprowadzona w 2016 r. nowela do ustawy o IPN dopuszcza możliwość publikowania danych w katalogu osób rozpracowywanych bez konieczności uzyskania zgody na publikację w przypadku, gdy od chwili śmierci wytypowanej osoby upłynęło co najmniej 20 lat, a w przypadku bezsprzecznego ustalenia braku osób uprawnionych do wyrażenia zgody, umieszczenie w katalogu następuje na podstawie decyzji Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej (nowelizacja art. 52a pkt 7 ustawy o IPN z dnia 29 kwietnia 2016 r.).

W katalogu osób rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL w pierwszej kolejności publikowane są informacje nt. osób, które:

– otrzymały w Instytucie Pamięci Narodowej status „pokrzywdzonego" na podstawie art. 6 ustawy o IPN (uchylonego z dniem 15 marca 2007 r. w wyniku nowelizacji ustawy);

– złożyły do Instytutu wniosek o udostępnienie dokumentów (art. 30 ustawy o IPN)

lub wobec których:

– prowadzone było postępowanie o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności;

– prowadzone było postępowanie o nadanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby rozpracowywanej z powodów politycznych;

– Biuro Lustracyjne prowadzi sprawdzenie lustracyjne.

W dalszej kolejności publikowane są informacje o osobach wytypowanych na podstawie zachowanych akt operacyjnych i śledczych oraz zapisów w zachowanej dokumentacji ewidencyjnej.

Z uwagi na równoczesne wykonywanie przez Biuro Lustracyjne IPN licznych zadań zakreślonych przez ustawodawcę – prowadzenie sprawdzeń i przygotowywanie postępowań lustracyjnych oraz opracowywanie katalogów tematycznych i wykazu osób publicznych – przygotowywanie publikacji i publikowanie katalogów tematycznych nie jest jednorazowym aktem, lecz procesem ciągłym, rozłożonym w czasie.

Wpisy do katalogów tematycznych i wykazu osób publicznych przygotowywane są i wstępnie weryfikowane przede wszystkim w oddziałowych biurach lustracyjnych, które w roku sprawozdawczym wprowadziły do aplikacji Biura Lustracyjnego dane dotyczące ponad 10 000 osób. Szczegółową pracę 11 oddziałowych biur lustracyjnych w ubiegłym roku przedstawia tabela.

Tabela 7. Zestawienie liczby wpisów do aplikacji Biura Lustracyjnego dokonywanych przez oddziałowe biura lustracyjne przy przygotowywaniu publikacji katalogowych

Katalogi/OBL	Białystok	Gdańsk	Katowice	Kraków	Lublin	Łódź	Poznań	Rzeszów	Szczecin	Warszawa	Wrocław	Razem OBL
Katalog funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL												
Liczba wpisów wprowadzonych i w trakcie opracowania w OBL	50	0	2	24	0	35	16	7	0	60	71	265
Liczba wpisów zweryfikowanych w OBL i przekazanych do BL	868	549	61	298	278	157	433	197	140	257	398	3 636
Razem	918	549	63	322	278	192	449	204	140	317	469	3 901
Katalog rozpracowywanych przez organy bezpieczeństwa PRL												
Liczba wpisów wprowadzonych i w trakcie opracowania w OBL	166	439	218	287	114	257	134	218	0	80	208	2 601
Liczba wpisów zweryfikowanych w OBL i przekazanych do BL	86	243	68	130	9	62	101	86	160	12	139	1 096
Razem	252	682	286	417	123	319	235	304	160	92	347	3 697

Katalogi/OBL	Białystok	Gdańsk	Katowice	Kraków	Lublin	Łódź	Poznań	Rzeszów	Szczecin	Warszawa	Wrocław	Razem OBL
Katalog osób zajmujących kierownicze stanowiska partyjne i państwowe w PRL												
Liczba wpisów wprowadzonych i w trakcie opracowania w OBL	133	65	45	89	5	504	0	11	0	110	44	1 006
Liczba wpisów zweryfikowanych w OBL i przekazanych do BL	177	198	264	110	304	126	88	77	47	195	73	1 659
Razem	310	263	309	199	309	630	88	88	47	305	117	2 665
Wykaz osób pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 22 ustawy lustracyjnej												
Liczba wpisów wprowadzonych i w trakcie opracowania w OBL	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Liczba wpisów zweryfikowanych w OBL i przekazanych do BL	7	8	13	12	8	13	9	5	9	15	4	103
Razem	8	8	13	12	8	13	9	5	9	15	4	104
Razem we wszystkich katalogach	1 488	1 502	671	950	718	1 154	781	601	836	729	937	10 367

Jednym z najważniejszych działań realizowanych w 2017 r. przez Biuro Lustracyjne było wdrożenie nowych rozwiązań informatycznych oraz praktyczna kontrola poprawności funkcjonowania tych rozwiązań, prowadzona przez wszystkich użytkowników aplikacji z poziomu centrali i oddziałów. Zaproponowane przez zespół merytoryczny (złożony z pracowników BL wspomaganych przez pracowników Biura Informatyki oraz Archiwum IPN) rozwiązania doprowadziły do powstania platformy informatycznej, która umożliwi jednorodne zarządzanie bazami danych wykorzystywanymi dotychczas w pracach BL i jednostek podległych (aplikacja portalowo-katalogowa, baza oświadczeń lustracyjnych, system generujący oświadczenia do weryfikacji).

Przy założeniu zachowania i pełnego wykorzystania dotychczas wprowadzonych danych oraz ich struktury stworzenie jednej platformy ma za zadanie ułatwić zarządzanie zespołem, uprościć pracę i procedury obowiązujące obecnie w biurze w zakresie: przygotowywania i publikowania katalogów tematycznych, wykazu z art. 22 ustawy lustracyjnej, ewidencji oświadczeń lustracyjnych oraz częściowo w zakresie przygotowania postępowań lustracyjnych. Nowe rozwiązania informatyczne umożliwiają wprowadzenie narzędzi dających większą, a przede wszystkim łatwiejszą kontrolę nad wykonywaną przez zespół BL/OBL pracą oraz pełną rozliczalność wykonywanych przez pracowników czynności.

W drugiej połowie roku wysiłek zespołu odpowiedzialnego za wdrożenie i rozwój aplikacji Biura Lustracyjnego został skierowany na:

– Stworzenie rozwiązań umożliwiających dokonywanie sprawdzeń w systemie Cyfrowe Archiwum z poziomu aplikacji BL. Rozwiązania te, działające na zasadzie wyszukiwarki prostej w Cyfrowym Archiwum, zostały udostępnione użytkownikom we wrześniu 2017 r.

– Stworzenie możliwości wysyłania zapytań ewidencyjnych w formie elektronicznej z aplikacji Biura Lustracyjnego do odpowiedniego modułu aplikacji Cyfrowe Archiwum. Rozwiązanie to jest gotowe po stronie sytemu BL, wdrożenie produkcyjne planowane jest na pierwszy kwartał 2018 r.

Wdrożenie nowych rozwiązań informatycznych wiązało się z przeniesieniem baz danych obejmujących łącznie ok. 480 000 rekordów. Proces ten był bardzo skomplikowany i kluczowy dla powodzenia projektu. Migracja danych, która została ostatecznie przeprowadzona w lutym 2017 r., spowodowała czasowe ograniczenia w działaniu wcześniej wykorzystywanych systemów, opisanych powyżej. Weryfikacja poprawności wykonanej migracji przez pracowników BL i OBL była prowadzona od lutego do marca 2017 r.

Zmiany w działaniu systemu informatycznego Biura, które zostały przeprowadzone, dotyczą również użytkowników niebędących pracownikami BL/OBL. Baza otrzymała nową, złożoną wyszukiwarkę, która umożliwia wyszukiwanie danych po wielu kryteriach tak, by możliwe było np. wyszukanie składu osobowego Sekcji III-a Wydziału III-1 WUSW w Poznaniu w latach 1984––1988. Każdy pracownik IPN (od kwietnia 2017 r.) może otrzymać dostęp do aplikacji na zasadzie podglądu, z możliwością pełnego wyszukiwania informacji, do dotychczas zgromadzonych danych w zakresie działania obecnej aplikacji portalowo-katalogowej, to znaczy katalogów tematycznych oraz wykazu z art. 22 ustawy lustracyjnej.

Nowa wyszukiwarka z rozszerzonym zakresem wyszukiwania danych jest również dostępna na stronie BIP IPN, gdzie publikowane są katalogi Biura Lustracyjnego. Powyższe rozwiązanie powinno ułatwić osobom zainteresowanym szerszy dostęp do informacji opracowanych i udostępnionych przez Biuro Lustracyjne.

Na początku 2017 r. na wniosek dyrektor Archiwum IPN w Biurze Lustracyjnym powołany został zespół, którego zadaniem było przygotowanie – na podstawie ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin – informacji o przebiegu służby wskazanych funkcjonariuszy na rzecz totalitarnego państwa zgodnie z brzmieniem art. 13 ww. ustawy. Zespół złożony z czterech pracowników Biura, pracujących pod nadzorem organizacyjnym i merytorycznym zastępcy dyrektora BL odpowiedzialnego za Wydział Przygotowywania i Publikowania Katalogów, w pierwszym półroczu 2017 r. przygotował 5902 informacje, które następnie zostały za pośrednictwem Archiwum IPN przekazane do Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA.

W związku z realizacją ww. ustawy WPiPK BL odnotowuje zwiększony wpływ pism i skarg od osób, które zostały uwzględnione w katalogu funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL. Sprawy te dotyczą wycofania wpisu z BIP, jego modyfikacji lub podania podstawy prawnej publikacji.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 8 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych oraz niektórych innych ustaw, uwzględniając wniosek dyrektora Archiwum IPN, wyznaczono pracowników BL do pracy przy realizacji tej ustawy w oddziałach w Szczecinie oraz w Katowicach. Jednocześnie mając na uwadze znaczne obciążenie Archiwum Instytutu opisanymi powyżej zadaniami ustawowymi i chcąc uniknąć ewentualnych spowodowanych tym opóźnień w kwerendach archiwalnych realizowanych przez to biuro na potrzeby postępowań prokuratorskich, pracownicy centrali BL samodzielnie przeprowadzili część sprawdzeń w kartotekach i bazach danych po zlikwidowanym zbiorze zastrzeżonym Instytutu.

W 2017 r. OBL w Szczecinie wystąpiło z ciekawą inicjatywą organizowania spotkań z osobami rozpracowywanymi przez organy bezpieczeństwa państwa PRL, które walczyły o niepodległy

byt państwa polskiego. Celem tych spotkań była przede wszystkim prezentacja dorobku w zakresie tworzenia Katalogu Rozpracowywanych, w tym pokaz multimedialny, ukazujący pracę oraz metody operacyjne Służby Bezpieczeństwa PRL, oraz podkreślenie wagi i znaczenia tego katalogu dla ukazania szerokiego zakresu inwigilacji obywateli przez służby specjalne państwa komunistycznego. Spotkania te dają jednocześnie możliwość wyjaśnienia zaproszonym osobom przepisów regulujących publikowanie katalogu i w następstwie uzyskanie wymaganej przepisami ustawy o IPN zgody na publikację ich danych osobowych w katalogu rozpracowywanych. Z obserwacji biura wynika bowiem, że odbiorcy pism kierowanych przez biuro na podstawie art. 52a ust. 7 ustawy o IPN często nie wyrażają zgody na publikację z uwagi na brak wiedzy na temat tego katalogu.

Duże zainteresowanie organizowanymi spotkaniami i pozytywny oddźwięk wśród zaproszonych osób spowodowały, że kolejne oddziały organizują takie spotkania. Do końca 2017 r. spotkania zostały zorganizowane w Szczecinie i Koszalinie przez OBL w Szczecinie oraz przez właściwe OBL w Poznaniu i Rzeszowie. Podkreślić należy, że łącznie w trakcie tych czterech spotkań uzyskano 105 zgód na publikacje danych w tym katalogu.

10.3. Przygotowywanie postępowań lustracyjnych

10.3.1. Sprawy zainicjowane zgodnie z treścią art. 52a pkt 2 i 3 ustawy o IPN

Na podstawie wymogów ustawowych i procedur realizowanych przez Biuro Lustracyjne prokuratorzy oddziałowych biur lustracyjnych zgodnie z treścią art. 52a ust. 2 i 3 ustawy o IPN analizują oświadczenia lustracyjne, zbierają informacje niezbędne do ich prawidłowej oceny i przygotowują postępowania lustracyjne. W toku prowadzonych czynności zgodnie z treścią art. 52e ust. 3, 3a, 4 mogą żądać nadesłania akt i dokumentów (zarówno przez Archiwum IPN, jak i inne instytucje i archiwa, takie jak np.: ABW, WBH, MON). Analizują je, koordynują prowadzoną w sprawie kwerendę archiwalną, przesłuchują świadków – zarówno funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa wytwarzających analizowaną dokumentację, jak i osoby rozpracowywane, których dotyczą wytworzone dokumenty, powołują biegłych (przede wszystkim z zakresu badania pisma ręcznego), a w przypadku ustalenia, że zgromadzony w ten sposób materiał dowodowy uzasadnia wątpliwość co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia – wysyłają do osoby składającej badane oświadczenie zawiadomienie o możliwości złożenia wyjaśnień zgodnie z treścią art. 52e ust. 3 i w konsekwencji przyjmują takie wyjaśnienia.

W każdej sprawie prokurator sporządza decyzję końcową:

– wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego;

– stanowisko w toku postępowania autolustracyjnego kierowane do sądu (art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej);

– w przypadku braku wątpliwości co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia – zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu.

Wszystkie decyzje zawierają uzasadnienie.

Tak jak w poprzednich latach w wytyczaniu kierunków i zakresu poszukiwań materiałów archiwalnych, m.in. w zasobach Instytutu, w analizie wielu materiałów prokuratorzy, mając na uwadze specyfikę tych działań, ich zakres i obszerność, korzystają z pomocy historyków i archiwistów pracujących w Biurze Lustracyjnym i oddziałowych biurach lustracyjnych.

Tę część działalności ilustruje m.in. rubryka 8 z tabeli 8 wskazująca, że w roku sprawozdawczym skierowano łącznie 21 938 zapytań kwerendowych, co pokazuje istotny wzrost w tym zakresie (w 2016 r. skierowano 18 834 zapytania). Podnieść należy, że tempo udostępniania materiałów archiwalnych i dokonywania sprawdzeń kwerendowych przez Archiwum IPN na potrzeby postępowań prokuratorskich ma bezpośredni wpływ na czas trwania tych postępowań. Z uwagi na znacz-

ne obciążenie Archiwum Instytutu (centrali) zadaniami ustawowymi oczekiwanie na dokonanie sprawdzeń archiwalnych obejmuje od 3 do 5 miesięcy.

W tym miejscu należy nadmienić, że zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o IPN oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 749) zbiór zastrzeżony został zlikwidowany. Materiały archiwalne, które były w nim umieszczone, zostały odtajnione w znacznym zakresie, co stanowić będzie istotne ułatwienie w pracy biura (zarówno w zakresie postępowań prokuratorskich, jak i przy publikowaniu katalogów Biura Lustracyjnego w BIP), dotychczas bowiem procedura uzyskania zgody na uchylenie zastrzeżenia przez szefów służb lub Ministra Obrony Narodowej była czasochłonna i prowadziła do wydłużenia procedur lustracyjnych.

W roku sprawozdawczym oddziałowe biura lustracyjne zainicjowały 12 368 nowych postępowań mających na celu weryfikację prawdziwości złożonych oświadczeń. Kontynuowano prowadzenie 4092 spraw niezakończonych w 2016 r. Zakończono łącznie 11 747 spraw, w tym:

– skierowano 151 wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego z uwagi na uzasadnioną wątpliwość co do prawdziwości badanych oświadczeń;

– skierowano 87 stanowisk w tzw. postępowaniach autolustracyjnych prowadzonych na podstawie art. 20 ust. 5 ustawy lustracyjnej; w 2017 r. od osób zainteresowanych wpłynęły do sądów 202 wnioski o wszczęcie postępowania autolustracyjnego w tym trybie; w 32 sprawach sąd odmówił wszczęcia postępowania;

– wydano 10 647 zarządzeń o pozostawieniu spraw bez dalszego biegu wobec braku wątpliwości co do zgodności z prawdą badanych oświadczeń;

– w 790 sprawach wydano zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu z innych przyczyn (np. na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 wobec śmierci osoby lustrowanej i inne);

– 77 spraw wykreślono jako załatwione w inny sposób (np. przekazane według właściwości do innego biura). Powyższe ukazuje tabela.

Tabela 8. Informacje o wpływie i załatwieniu spraw przygotowujących postępowanie lustracyjne

Miesiąc	Pozostałość z poprzedniego okresu	Wpływ do Ppl	Zakończono ogółem	Liczba wniosków o autolustrację od osób zainteresowanych (art. 20 ust. 5)	Odmowa wszczęcia postępowania autolustracyjnego	Etap postępowania			Zakończenie				
						Sprawy, w których przeprowadzono czynności z art. 52e ust. 3 ustawy o IPN	Liczba zapytań skierowanych w kwerendach szczegółowych (łącznie)	Liczba przesłuchanych świadków	Stanowisko prokuratora w sprawie autolustracji	Skierowanie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z uwagi na brak wątpliwości	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z innych przyczyn (art. 17 §1 pkt 11 i inne)	Załatwiono w inny sposób
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Styczeń	4 092	1 038	713	0	0	13	1 294	66	0	7	645	61	0
Luty		953	768	2	0	16	1 969	59	2	7	696	61	2
Marzec		1 093	1 017	3	0	30	2 122	94	2	13	966	36	0
Kwiecień		892	927	5	0	31	1 858	79	0	10	880	37	0
Maj		1 059	899	61	0	23	2 170	67	0	6	877	15	1

Miesiąc	Pozostałość z poprzedniego okresu	Wpływ do Ppl	Zakończono ogółem	Liczba wniosków o autolustrację od osób zainteresowanych (art. 20 ust. 5)	Odmowa wszczęcia postępowania autolustracyjnego	Etap postępowania			Zakończenie				
						Sprawy, w których przeprowadzono czynności z art. 52e ust. 3 ustawy o IPN	Liczba zapytań skierowanych w kwerendach szczegółowych (łącznie)	Liczba przesłuchanych świadków	Stanowisko prokuratora w sprawie autolustracji	Skierowanie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z uwagi na brak wątpliwości	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z innych przyczyn (art. 17 §1 pkt 11 i inne)	Załatwiono w inny sposób
Czerwiec		1 042	1 316	42	0	30	2 052	111	1	12	1 219	23	61
Lipiec		991	1 013	34	3	30	1 859	71	0	14	937	60	2
Sierpień		1 043	1 177	12	0	26	1 688	42	7	12	1 053	102	3
Wrzesień		1 080	928	11	19	50	1 755	113	3	19	835	70	1
Październik		1 083	1 043	23	2	56	2 185	99	17	15	888	121	2
Listopad		1 112	1 016	5	3	74	1 536	105	17	13	896	93	2
Grudzień		982	930	4	5	35	1 450	74	38	23	755	111	3
Razem		12 368	11 747	202	32	414	21 938	980	87	151	10 647	790	77

Należy w tym miejscu podkreślić istotny wzrost zarówno samych wniosków o wszczęcie postępowania autolustracyjnego składanych przez osoby zainteresowane do sądów, jak i liczbę stanowisk przedstawianych przez prokuratorów. Dotychczas liczba wniosków rocznie nie przekraczała kilku lub kilkunastu, w 2017 r. wpłynęło ich 202. Związane było to zarówno z nowelizacją ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 2270), i podyktowane było chęcią uzyskania przez byłych funkcjonariuszy orzeczenia odnoszącego się do pojęcia służby w organach bezpieczeństwa państwa PRL, a także z publikacjami Inwentarza Archiwalnego IPN opisującego stan zachowania materiałów i ich charakter.

Prezentowane wyniki statystyczne uzyskano przy praktycznie niezmienionym stanie kadrowym prokuratorów oddziałowych biur lustracyjnych, który w zasadzie liczbowo pozostaje na tym samym poziomie od początku istnienia biura, tj. od 2007 r.:

– W OBL w Białymstoku dwóch prokuratorów prowadziło 1733 sprawy (693 sprawy niezakończone w 2016 r. i 1040 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 867 spraw rocznie (72,2 sprawy miesięcznie).

– W OBL w Gdańsku trzech prokuratorów prowadziło 1298 spraw (233 sprawy niezakończone w 2016 r. i 1065 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadały 433 sprawy rocznie (36,1 sprawy miesięcznie). Należy zaznaczyć, że w biurze tym są trzy etaty prokuratorskie, jednak jeden prokurator przebywał na długotrwałym zwolnieniu lekarskim od 7 maja do 25 września 2017 r.

– W OBL w Katowicach czterech prokuratorów prowadziło 1701 spraw (376 spraw niezakończonych w 2016 r. i 1325 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym

średnio na prokuratora przypadało 425 spraw rocznie (35,4 sprawy miesięcznie). Należy jednak w tym miejscu nadmienić, że jeden prokurator tego biura przebywał w roku sprawozdawczym na zwolnieniu lekarskim od 1 stycznia do 25 sierpnia 2017 r.

– W OBL w Krakowie trzech prokuratorów prowadziło 1507 spraw (473 sprawy niezakończone w 2016 r. i 1034 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadały 502 sprawy rocznie (41,9 sprawy miesięcznie).

– W OBL w Lublinie dwóch prokuratorów prowadziło 1094 sprawy (279 spraw niezakończonych w 2016 r. i 815 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 547 spraw rocznie (45,6 sprawy miesięcznie).

– W OBL w Łodzi dwóch prokuratorów prowadziło 1372 sprawy (365 spraw niezakończonych w 2016 r. i 1007 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 686 spraw rocznie (57,2 sprawy miesięcznie).

– W OBL w Poznaniu dwóch prokuratorów prowadziło 1703 sprawy (435 spraw niezakończonych w 2016 r. i 1268 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadały 852 sprawy rocznie (71 spraw miesięcznie).

– W OBL w Rzeszowie trzech prokuratorów prowadziło 1876 spraw (308 spraw niezakończonych w 2016 r. i 1568 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 625 spraw rocznie (52,1 sprawy miesięcznie).

– W OBL w Szczecinie trzech prokuratorów prowadziło 1112 spraw (369 spraw niezakończonych w 2016 r. i 743 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 371 spraw rocznie (30,9 sprawy miesięcznie). Należy zauważyć, że w biurze tym są trzy etaty prokuratorskie, jednak jeden etat zwolniony w 2016 r. został obsadzony na mocy decyzji Prokuratora Generalnego z 1 lipca 2017 r. Tym samym w biurze tym przez pół roku pracowało dwóch prokuratorów.;

– W OBL w Warszawie trzech prokuratorów prowadziło 1411 spraw (182 sprawy niezakończone w 2016 r. i 1229 spraw zarejestrowanych od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 470 spraw rocznie (39,2 sprawy miesięcznie). Należy zauważyć, że jeden z prokuratorów przebywał na zwolnieniu lekarskim od 13 września do 31 grudnia 2017 r.

– W OBL we Wrocławiu dwóch prokuratorów prowadziło 1653 sprawy (379 spraw niezakończonych w 2016 r. i 1274 sprawy zarejestrowane od stycznia do grudnia 2017 r.), tym samym średnio na prokuratora przypadało 827 sprawy rocznie (68,9 sprawy miesięcznie).

Tabela 9. Statystyka obciążenia w 2017 r. w oddziałowych biurach lustracyjnych

Oddziałowe biuro lustracyjne	Liczba spraw zarejestrowanych – stan na 1 I 2017 r.	Liczba spraw zarejestrowanych w 2017 r.	Liczba postępowań prowadzonych od 1 I do 31 XII 2017 r.	Liczba spraw załatwionych w 2017 r.	Liczba prokuratorów OBL – stan na 31 XII 2017 r.	Obciążenie jednego prokuratora d/f	Średnie załatwienie spraw przez prokuratora e/f
a	b	c	d	e	f	g	h
Białystok	693	1 040	1 733	1 230	2	866,5	615,0
Gdańsk	233	1 065	1 298	903	3	432,7	301,0
Katowice	376	1 325	1 701	1 304	4	425,3	326,0
Kraków	473	1 034	1 507	1 109	3	502,3	369,7
Lublin	279	815	1 094	816	2	547,0	408,0
Łódź	365	1 007	1 372	996	2	686,0	498,0

Oddziałowe biuro lustracyjne	Liczba spraw zarejestrowanych – stan na 1 I 2017 r.	Liczba spraw zarejestrowanych w 2017 r.	Liczba postępowań prowadzonych od 1 I do 31 XII 2017 r.	Liczba spraw załatwionych w 2017 r.	Liczba prokuratorów OBL – stan na 31 XII 2017 r.	Obciążenie jednego prokuratora d/f	Średnie załatwienie spraw przez prokuratora e/f
a	b	c	d	e	f	g	h
Poznań	435	1 268	1 703	1 208	2	851,5	604,0
Rzeszów	308	1 568	1 876	1 287	3	625,3	429,0
Szczecin	369	743	1 112	806	3	370,7	268,7
Wrocław	379	1 274	1 653	1 177	2	826,5	588,5
Warszawa	182	1 229	1 411	911	3	470,3	303,7
Razem	4 092	12 368	16 460	11 747	29	567,6	405,1

Odnosząc się do zróżnicowania liczby spraw przypadających na prokuratora w poszczególnych jednostkach, trzeba stwierdzić, że zależy to od wielu czynników. Pierwszym elementem warunkującym obciążenie danego biura sprawami są limity zapytań kwerendowych w tzw. kwerendach wstępnych, uzgadniane corocznie z Archiwum IPN.

Uwzględniając jednak liczbę etatów prokuratorskich w poszczególnych biurach, przydział tych limitów został zróżnicowany. Określenie limitu było każdorazowo uzależniane od stanu osobowego (kadrowego) danej jednostki i od jakości (charakteru) spraw pozostających w biegu w danym biurze, a w ostatnim okresie także obciążeniem biur liczbą postępowań lustracyjnych pozostających w prowadzeniu przez sądy, co wpływało na znaczny wzrost dni wokandowych w niektórych oddziałach.

W toku prowadzonych czynności, weryfikujących prawdziwość badanych oświadczeń lustracyjnych przesłuchano łącznie 980 świadków. Należy jednak wspomnieć, że przesłuchania świadków w toku procedur lustracyjnych są związane z istotnym obciążeniem czasowym – świadkowie są bowiem w przeważającej większości funkcjonariuszami organów bezpieczeństwa państwa i osobami rozpracowywanymi, których dotyczyły przekazywane informacje, będącymi obecnie w podeszłym wieku, i wielokrotnie z uwagi na stan zdrowia i przebyte choroby nie są w stanie stawić się na przesłuchanie w siedzibie oddziałowego biura lustracyjnego. Wiąże się to zatem z koniecznością prowadzenia przesłuchań w miejscu zamieszkania świadka, na ogół odległym od siedziby oddziałowego biura lustracyjnego. Czynność przesłuchania świadka prowadzona jest bezpośrednio przez prokuratora i nie ma możliwości zlecenia jej np. Policji.

Zgodnie z treścią art. 52e ust. 3 ustawy o IPN do 414 osób, których oświadczenia analizowano, skierowano pismo informujące o możliwości złożenia wyjaśnień.

Tabela 10. Informacje o wpływie i załatwieniu spraw według oddziałów

OBL	Pozostałość z poprzedniego okresu	Wpływ do Ppl	Zakończono ogółem	Liczba wniosków o autolustrację od osób zainteresowanych (art. 20 ust. 5)	Odmowa wszczęcia postępowania autolustracyjnego	Etap postępowania			Zakończenie				
						Sprawy, w których przeprowadzono czynności z art. 52e ust. 3 ustawy o IPN	Liczba zapytań skierowanych w kwerendach szczegółowych (łącznie)	Liczba przesłuchanych świadków	Stanowisko prokuratora w sprawie autolustracji	Skierowanie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z uwagi na brak wątpliwości	Zarządzenie o pozostawieniu sprawy bez biegu z innych przyczyn (art. 17 § 1 pkt 11 i inne)	Załatwiono w inny sposób
Białystok	693	1 040	1 230	16	1	47	2 484	75	0	25	1 122	80	3
Gdańsk	233	1 065	903	29	15	45	232	95	9	11	652	231	0
Katowice	376	1 325	1 304	8	2	30	1 216	112	1	15	1 221	64	3
Kraków	473	1 034	1 109	15	2	28	892	22	12	5	1 064	28	0
Lublin	279	815	816	9	0	30	3 266	47	4	13	722	77	0
Łódź	365	1 007	996	19	0	12	1 467	60	1	12	961	22	0
Poznań	435	1 268	1 208	4	0	25	3 366	67	1	16	1 118	64	9
Rzeszów	308	1 568	1 287	73	11	59	1 915	124	35	7	1 154	36	55
Szczecin	369	743	806	1	0	40	1 259	140	0	12	773	18	3
Warszawa	182	1 229	911	1	1	23	1 277	161	2	8	814	85	2
Wrocław	379	1 274	1 177	27	0	75	4 564	77	22	27	1 046	85	2
Razem		12 368	11 747	202	32	414	21 938	980	87	151	10 647	790	77

Zbiorcze koszty zakończonych postępowań w 2017 r. (wezwania, zwroty kosztów dojazdu dla świadków, opinie biegłych) kształtowały się następująco:

Tabela 11. Koszty postępowań prowadzonych i zakończonych w oddziałowych biurach lustracyjnych

Oddziałowe Biuro Lustracyjne	Poniesione koszty postępowań
Białystok	46 143,38 zł
Gdańsk	30 535,66 zł
Katowice	39 460,60 zł
Kraków	26 160,54 zł
Lublin	19 037,90 zł
Łódź	25 428,59 zł
Poznań	38 555,17 zł

Oddziałowe Biuro Lustracyjne	Poniesione koszty postępowań
Rzeszów	28 752,56 zł
Szczecin	19 260,17 zł
Wrocław	35 555,08 zł
Warszawa	32 635,11 zł
Razem	341 524,76 zł

Na uwagę zasługuje także fakt, że w okresie sprawozdawczym odnotowano 176 prawomocnych orzeczeń sądowych, w tym w 140 sprawach stwierdzono niezgodność z prawdą złożonych i analizowanych przez sąd oświadczeń lustracyjnych. W 3 sprawach sąd podzielił stanowisko prokuratora Biura Lustracyjnego złożone w trybie art. 20 ust. 5a ustawy lustracyjnej i orzekł o zgodności z prawdą złożonych oświadczeń (postępowania autolustracyjne).

W 28 przypadkach sąd orzekł o zgodności z prawdą złożonych oświadczeń lustracyjnych, nie podzielając stanowiska zajmowanego przez prokuratora Biura Lustracyjnego. W 5 sprawach sądy umorzyły postępowania lustracyjne (w jednej sprawie z powodu zgonu osoby lustrowanej, w jednej sprawie sąd uznał, że lustrowany, wypełniając oświadczenie, działał w usprawiedliwionym błędzie, w jednej sprawie sąd uznał, że zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie, w dwóch sprawach postępowanie umorzono na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 kpk w zw. z art. 31 § 1 kk i art. 19 ustawy lustracyjnej – sąd uznał, że lustrowany działał w warunkach pozaustawowego kontratypu prawa do obrony).

Należy też podnieść, że w okresie statystycznym odnotowano sześć tzw. orzeczeń reformatoryjnych sądów odwoławczych, które zmieniły orzeczenia sądów I instancji stwierdzające niezgodność z prawdą badanych oświadczeń. W trzech sprawach orzeczenia takie wydał Sąd Apelacyjny w Katowicach (sygn. II AKa 392/16 z 29 czerwca 2017 r.; sygn. II AKa 94/17 z 28 kwietnia 2017 r.; sygn. II AKa 396/17 z 14 grudnia 2017 r.), w jednej sprawie orzeczenie takie wydał Sąd Apelacyjny w Białymstoku (sygn. II AKa 76/17 z 29 maja 2017 r.), Sąd Apelacyjny w Łodzi (sygn. II AKa 286/16 z 26 czerwca 2017 r.) i Sąd Apelacyjny w Rzeszowie (sygn. II AKa 73/17 z 19 grudnia 2017 r.).

Odnosząc się do powyższych danych w świetle podnoszonych często w mediach zarzutów dotyczących niskiej skuteczności wniosków o wszczęcie postępowania lustracyjnego, stwierdzić należy, że są one nieuzasadnione. Ostatnie pięć lat pracy Biura Lustracyjnego pokazuje stale utrzymujący się wysoki poziom spraw wygranych przez prokuratorów – sąd wydał orzeczenie zgodne ze stanowiskiem prokuratora w 82% przypadków. Ukazuje to zestawienie danych za lata 2008–2017 publikowanych corocznie w Informacji z działalności Instytutu.

Mając na względzie szczególny charakter tych procedur i ich specyfikę, należy uznać te wyniki za bardzo dobre.

Materiał dowodowy zgromadzony w tych sprawach to dokumentacja archiwalna wytworzona – w zdecydowanej większości – przez funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa PRL w latach 1944–1990. Obecnie są to osoby w podeszłym już wieku, często przewlekle chorujące, mające problemy z odtworzeniem zdarzeń sprzed ponad 20 lat. Wielokrotnie na różnych etapach postępowania świadkowie ci składają odmienne w treści zeznania i tłumaczą to problemami z pamięcią. Wielu autorów badanych dokumentów nie można przesłuchać z powodu ich śmierci. Funkcjonariusze zeznający w postępowaniach lustracyjnych w charakterze świadków w celu ochrony swoich dawnych źródeł informacji, a także z innych powodów wielokrotnie składają zeznania, z których wynika, że fałszowali dokumentację operacyjną, jednoznacznie wskazującą na fakt współpracy poszczególnych osób z organami bezpieczeństwa państwa w różnych jej formach, podając w ten sposób w wątpliwość wiarygodność podstawowego materiału dowodowego, który zachował się w tych sprawach. Zeznania są składane w poczuciu bezkarności za przestępstwo fał-

szerstwa dokumentów czy też poświadczania nieprawdy co do okoliczności mających znaczenie prawne w sporządzanych materiałach o charakterze operacyjnym.

Wprawdzie treść art. 2 ust. 1 ustawy o IPN wskazuje, że przestępstwo takie stanowi jedną z postaci zbrodni komunistycznych, których karalność zgodnie z art. 4 ust. 1a tej ustawy rozpoczyna się od dnia 1 sierpnia 1990 r. i upływa po 30 latach, a więc z 1 sierpnia 2020 r., to jednak orzecznictwo Sądu Najwyższego zapoczątkowane uchwałą SN z 25 maja 2010 r., sygn. IKZP 5/10, wskazuje, że cytowany przepis art. 4 ust. 1a ustawy o IPN nie stanowi samodzielnej podstawy normatywnej do ustalania terminu przedawnienia karalności zbrodni komunistycznych określonych w art. 2 ust. 1 tej ustawy, a przy ustalaniu tym konieczne jest uwzględnienie przepisów regulujących przedawnienie karalności przestępstw zawartych w przepisach Kodeksu karnego z 1969 r. (po nowelizacji z dnia 12 lipca 1995 r., Dz.U. z 1995 r., nr 95, poz. 475), Kodeksu karnego z 1997 r. oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., nr 88, poz. 554 z późn. zm.). W konsekwencji Sąd Najwyższy w cytowanej uchwale orzekł, że wszystkie występki kwalifikowane jako zbrodnie komunistyczne zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, co do których nie wszczęto postępowania, przedawniły się z upływem 1 stycznia 1995 r., a więc jeszcze wtedy, gdy ważny był Kodeks karny z 1969 r. i przed uchwaleniem ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

W tym miejscu należy wskazać, że przestępstwa fałszerstwa dokumentów oraz poświadczania nieprawdy co do okoliczności mających znaczenie prawne, opisane w art. 187, 193 lub 194 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. oraz w art. 265 § 1, art. 266 § 1 i 2 i art. 267 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. kk, które wymienione zostały w cyt. art. 2 ust. 1 ustawy o IPN, są zagrożone karami nieprzekraczającymi 5 lat pozbawienia wolności, a zatem zgodnie z cytowaną uchwałą SN przedawniły się już 1 stycznia 1995 r. Jedynym przestępstwem tej kategorii wymienionym w art. 2 ust. 1 ustawy o IPN, które zgodnie ze wskazanym orzecznictwem Sądu Najwyższego nie uległo jeszcze przedawnieniu, jest opisany w art. 266 § 4 kodeksu karnego z 1969 r. czyn poświadczenia przez funkcjonariusza publicznego nieprawdy w wystawionym dokumencie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, który zagrożony jest karą pozbawienia wolności od roku do 10 lat. W roku sprawozdawczym na podstawie materiałów pochodzących z postępowań lustracyjnych przeprowadzono i zakończono aktem oskarżenia w OKŚZpNP w Poznaniu i w Katowicach postępowania dotyczące dwóch funkcjonariuszy SB o czyny opisane w art. 271 § 1 i 3 kk w zw. z art. 12 kk i art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o IPN przez poświadczanie nieprawdy w dokumentach. W jednej ze spraw Sąd Rejonowy w Lesznie umorzył postępowanie uznając, że karalność czynów zarzucanych oskarżonemu ustała. Prokurator OKŚZpNP w Poznaniu złożył zażalenie od tej decyzji. W drugiej sprawie Sąd Rejonowy w Cieszynie wydał wyrok skazujący oskarżonego. Orzeczenie to jest nieprawomocne.

Niejednokrotnie materiał dowodowy zgromadzony na etapie przygotowywania postępowania lustracyjnego przez prokuratora jest uzupełniany także przez lustrowanego o jego wyjaśnienia, posiadane dokumenty lub dane świadków dopiero na etapie postępowania sądowego.

Sąd orzekający musi ocenić, czy dana osoba swoim działaniem wypełniła wszystkie przesłanki tajnej i świadomej współpracy w rozumieniu art. 3a ustawy lustracyjnej, dookreślone w orzecznictwie Sądu Najwyższego (II KK 160/06) i Trybunału Konstytucyjnego (K 39/97):

1) współpraca musi polegać na kontaktach z organami bezpieczeństwa państwa i przekazywaniu informacji tym organom;

2) musi mieć charakter świadomy;

3) winna być tajna, co oznacza, że fakt nawiązania współpracy oraz jej przebieg mają pozostać tajemnicą, w szczególności wobec tych osób i środowisk, których miały dotyczyć przekazywane informacje;

4) musi wiązać się z operacyjnym zdobywaniem informacji przez organy bezpieczeństwa państwa;

5) nie może ograniczać się do samej deklaracji woli, lecz winna realizować się w świadomie podejmowanych konkretnych działaniach w celu urzeczywistnienia podjętej współpracy.

Wszystkie zaistniałe wątpliwości zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 5 § 2 kpk rozstrzyga się na korzyść lustrowanych.

Należy też podkreślić, że często ocena materiału dowodowego dokonanego przez sąd I instancji skrajnie różni się od oceny sądu odwoławczego czy nawet Sądu Najwyższego, o czym świadczą opisane powyżej przypadki zmiany orzeczenia sądu I instancji przez sąd odwoławczy, lub zmiany prawomocnych orzeczeń przez Sąd Najwyższy.

Procedur lustracyjnych i ich wyników nie można zatem w sposób prosty przyrównać do procedur karnych, o czym może świadczyć bardzo obszerne, chociaż niejednolite orzecznictwo, w tym orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Wniosek o wszczęcie postępowania lustracyjnego nie jest aktem oskarżenia.

Poziom skomplikowania materii w sprawach lustracyjnych jest również nieporównywalny z innymi sprawami, czemu dał wyraz ustawodawca, przekazując orzekanie w tych sprawach zawodowym składom sędziów sądu okręgowego. Prawdopodobieństwo skazania w następstwie aktu oskarżenia jest tym samym z wielu przyczyn znacznie większe aniżeli stwierdzenie nieprawdziwości oświadczenia lustracyjnego w następstwie wniosku prokuratora z przyczyn podanych powyżej.

Wskazać należy, że art. 52e ustawy o IPN zobowiązuje prokuratora Biura Lustracyjnego do występowania z wnioskiem o wszczęcie postępowania lustracyjnego zawsze wtedy, gdy powstaje wątpliwość co do zgodności z prawdą badanego oświadczenia. O zasadności kierowanych do sądu w tym trybie wniosków świadczy fakt, że w roku sprawozdawczym na 151 kierowanych wniosków sądy odmówiły wszczęcia postępowania w 1 sprawie.

Należy podkreślić, że w roku sprawozdawczym zarówno wnioski o wszczęcie postępowania lustracyjnego, jak i prawomocne orzeczenia o złożeniu niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego dotyczyły osób pełniących takie funkcje publiczne jak: adwokaci, żołnierze zawodowi, funkcjonariusze Straży Granicznej, prezesi zarządu spółek skarbu państwa, radcowie prawni, członkowie służby zagranicznej, sędziowie czy dyrektorzy instytucji państwowych.

W tym miejscu zasadne jest odnotować, że w toku prowadzonych postępowań prokuratorzy wnikliwie analizują materiały archiwalne wytworzone przez organy bezpieczeństwa państwa PRL pod kątem ich wiarygodności i rzetelności. Działania te pozwalają na sformułowanie wniosku, że podnoszone wobec tych dokumentów zarzuty o ich powszechnej „fikcyjności" i masowym tworzeniu fałszywych rejestracji nie znajdują potwierdzenia. Opisane powyżej przypadki wskazują, że chociaż sytuacje takie miały miejsce, to były one incydentalne.

Udział prokuratorów w postępowaniach lustracyjnych prowadzonych przed sądami w roku statystycznym przedstawiał się następująco:

– w OBL w Warszawie trzech prokuratorów tego biura odnotowało 86 dni wokandowych w Sądzie Okręgowym w Warszawie i Sądzie Okręgowym Warszawa-Praga, a także przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Katowicach czterech prokuratorów odnotowało 172 dni wokandowe przed Sądem Okręgowym w Katowicach i Sądem Okręgowym w Gliwicach, przed Sądem Apelacyjnym w Katowicach jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Krakowie trzech prokuratorów odnotowało 56 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Krakowie, Sądem Okręgowym w Kielcach i Sądem Okręgowym w Nowym Sączu, a także Sądem Apelacyjnym w Krakowie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Lublinie dwóch prokuratorów odnotowało 82 dni wokandowe przed Sądem Okręgowym w Lublinie i przed Sądem Apelacyjnym w Lublinie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Białymstoku dwóch prokuratorów odnotowało 66 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Białymstoku i Sądem Okręgowym w Olsztynie, a także przed Sądem Apelacyjnym w Białymstoku jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Gdańsku trzech prokuratorów odnotowało 57 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Gdańsku, Sądem Okręgowym w Toruniu i Sądem Okręgowym w Bydgoszczy, a także przed Sądem Apelacyjnym w Gdańsku jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Łodzi dwóch prokuratorów odnotowało 60 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Łodzi i Sądem Apelacyjnym w Łodzi jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Szczecinie trzech prokuratorów odnotowało 40 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Szczecinie, Sądem Okręgowym w Koszalinie i Sądem Apelacyjnym w Szczecinie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Rzeszowie trzech prokuratorów odnotowało 60 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Rzeszowie i Sądem Apelacyjnym w Rzeszowie jako sądem odwoławczym;

– w OBL w Poznaniu dwóch prokuratorów odnotowało 20 dni wokandowych przed Sądem Okręgowym w Poznaniu, Sądem Okręgowym w Zielonej Górze i Sądem Apelacyjnym w Poznaniu jako sądem odwoławczym;

– w OBL we Wrocławiu dwóch prokuratorów odnotowało 73 dni wokandowe przed Sądem Okręgowym we Wrocławiu i przed Sądem Apelacyjnym we Wrocławiu jako sądem odwoławczym.

W okresie sprawozdawczym prokuratorzy skierowali 46 apelacji od zapadłych orzeczeń sądów I instancji o zgodności z prawdą, sądy apelacyjne jako sądy odwoławcze uwzględniły 21 apelacji, 11 apelacji nie zostało rozpoznanych do końca 2017 r., w 14 sprawach sądy odwoławcze nie uwzględniły złożonych apelacji.

Prokuratorzy złożyli także 5 zażaleń na decyzje o umorzeniu postępowań lustracyjnych, 2 z nich zostały uwzględnione, w 2 sprawach sądy nie uwzględniły zażaleń, 1 sprawa pozostaje w toku.

10.3.2. Sprawy przejęte po byłym urzędzie Rzecznika Interesu Publicznego

W roku sprawozdawczym kontynuowano postępowania przejęte po byłym urzędzie Rzecznika Interesu Publicznego. W jednym przypadku zapadło prawomocne orzeczenie o niezgodności z prawdą badanego oświadczenia lustracyjnego – Sąd Apelacyjny w Krakowie II AKa 16/17. Dwa postępowania nadal pozostają w biegu (Sąd Okręgowy w Szczecinie, Sąd Okręgowy w Warszawie). Jedno postępowanie zostało umorzone z powodu działania w ramach kontratypu realizacji prawa do obrony (Sąd Apelacyjny w Warszawie II AKa 211/17/L).

10.3.3. Wydział Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi Biura Lustracyjnego

W wydziale tym obowiązki pełni dwóch prokuratorów (dwóch kolejnych na mocy decyzji Prokuratora Generalnego jest oddelegowanych do oddziałowych biur lustracyjnych w Krakowie i Rzeszowie, gdzie pełnią funkcję naczelników biur), którzy nadzorują pracę 11 oddziałowych biur lustracyjnych. W zakresie ich obowiązków pozostaje nadzór nad postępowaniami Ppl prowadzonymi w poszczególnych oddziałach, analiza decyzji końcowych, monitorowanie postępowań prowadzonych przed sądami, a także środków odwoławczych.

W roku sprawozdawczym dwaj prokuratorzy Biura Lustracyjnego (centrali) opracowali i skierowali do dyrektora Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Zastępcy Prokuratora Generalnego cztery projekty kasacji w celu wystąpienia przez niego do Sądu Najwyższego, zgodnie z treścią art. 21b ust. 6 ustawy lustracyjnej. Należy zaznaczyć, że dyrektor GKŚZpNP, jako Zastępca Prokuratora Generalnego, posiada obecnie kompetencje w zakresie kierowania w zastępstwie Prokuratora Generalnego skarg kasacyjnych również od orzeczeń zapadłych w sprawach lustracyjnych.

Dyrektor GKŚZpNP Zastępca Prokuratora Generalnego przychylił się do trzech wniosków i skierował kasacje do Sądu Najwyższego, jedna sprawa jest nadal analizowana. W jednej sprawie Sąd

Najwyższy uwzględnił kasację dyrektora GKŚZpNP i uchylił prawomocne orzeczenia, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania przez sądy (orzeczenie o sygn. III KK 191/17 z 30 listopada 2017 r.). Dyrektora GKŚZpNP Zastępcę Prokuratora Generalnego na tej rozprawie reprezentował prokurator Biura Lustracyjnego IPN.

W tym samym okresie pełnomocnicy osób lustrowanych złożyli 14 kasacji od prawomocnych orzeczeń sądowych. W odniesieniu do 5 kasacji Sąd Najwyższy orzekł o ich oddaleniu jako oczywiście bezzasadnych (V KK 126/17 z 26 lipca 2017 r., IV KK 320/17 z 21 września 2017 r., IV KK 93/17 z 10 października 2017 r., IV KK 77/17 z 10 października 2017 r., III KK 117/17 z 28 listopada 2017 r.). W 3 sprawach wyznaczone zostały terminy wokand na styczeń 2018 r., 6 kasacji nie zostało natomiast rozpatrzonych do 31 grudnia 2017 r.

W roku sprawozdawczym prokuratorzy Biura Lustracyjnego występowali zatem przed Sądem Najwyższym w rozprawach związanych z kasacjami złożonymi przez obrońców lustrowanych (9 rozpraw) i kasacją Zastępcy Prokuratora Generalnego (1 rozprawa). Prokuratorzy Biura Lustracyjnego pięć razy występowali również przed sądami okręgowymi oraz apelacyjnymi w zastępstwie prokuratorów referentów z oddziałowych biur lustracyjnych z uwagi na kolizje terminów wokand.

Prokuratorzy Biura Lustracyjnego w okresie statystycznym przeprowadzili cztery bieżące kontrole w oddziałowych biurach lustracyjnych, obejmujące sprawy trwające powyżej 9 i 12 miesięcy, co było zgodne z planem najważniejszych działań Wydziału Nadzoru na rok 2017.

Wyniki każdej z przeprowadzonych bieżących kontroli stanowiły podstawę do opracowywania zaleceń mających na celu usunięcie dostrzeżonych braków kwerend archiwalnych i usprawnienie pracy poszczególnych oddziałowych biur. Poniżej przedstawiono dane dotyczące pracy zrealizowanej przez prokuratorów Wydziału Nadzoru wspólnie z pracownikami Sekcji Analityczno-Studyjnej w ramach nadzoru służbowego.

10.4. Działania analityczno-studyjne

Sekcja Analityczno-Studyjna funkcjonuje w ramach Wydziału Przygotowywania i Nadzoru nad Postępowaniami Lustracyjnymi. W styczniu 2017 r. w sekcji pracowały 4 osoby. Obecnie w sekcji tej obowiązki wykonują 3 osoby.

Do zadań sekcji należy:

– dokonywanie analiz akt postępowań przygotowujących postępowania lustracyjne pod kątem oceny prawidłowości i rzetelności przeprowadzonej w sprawie kwerendy archiwalnej;

– analiza dostępnych pomocy ewidencyjnych i materiałów archiwalnych z zasobu Instytutu Pamięci Narodowej oraz innych archiwów dotyczących osób, które złożyły oświadczenia lustracyjne;

– analiza materiałów archiwalnych mogących mieć znaczenie w postępowaniach Ppl;

– współpraca z prokuratorami Biura Lustracyjnego (w zakresie prawidłowości prowadzenia kwerendy) przy postępowaniach przygotowujących postępowania lustracyjne objętych nadzorem;

– udział w wizytach kontrolnych w oddziałowych biurach lustracyjnych;

– bieżące wsparcie merytoryczne oddziałowych biur lustracyjnych w prowadzonych postępowaniach;

– analiza, we współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego, zarządzeń prokuratorów oddziałowych biur lustracyjnych o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu pod kątem oceny prawidłowości i rzetelności przeprowadzonej w sprawie kwerendy archiwalnej.

W 2017 r. w ramach pracy sekcji:

– W trakcie analizowania poszczególnych akt postępowań przygotowujących postępowania lustracyjne ujawniono zapisy świadczące o możliwej służbie, pracy lub współpracy w organach bezpieczeństwa państwa PRL odnośnie do 194 osób, które w swoich oświadczeniach lustracyjnych zaprzeczyły tejże służbie, pracy lub współpracy. W rezultacie skierowano do oddziałowych biur

lustracyjnych pisma informujące o powyższych ustaleniach celem wszczęcia i przeprowadzenia postępowań przygotowujących procedurę lustracyjną.

– We współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego dokonano analizy 8913 zarządzeń o pozostawieniu sprawy bez dalszego biegu wydanych przez prokuratorów oddziałowych biur lustracyjnych, pod kątem ujawnienia nowych zapisów świadczących o ewentualnej współpracy lub służbie w organach bezpieczeństwa państwa PRL, które nie zostały ujęte w tychże zarządzeniach.

– We współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego skontrolowano 33 postępowania Ppl zamówione w wyniku analizy zarządzeń. Spośród wskazanej liczby postępowań, w 30 przypadkach sformułowano uwagi dotyczące kwerendy: zalecono jej uzupełnienie bądź poprawienie. Ponadto dokonywano wielu bieżących analiz i konsultacji dla OBL i w trwających postępowaniach Ppl.

– Dokonano analizy całości zgromadzonej kwerendy archiwalnej w 20 trwających sprawach Ppl, przesłanych do BL w ramach konsultacji. W rezultacie udzielono wskazówek w zakresie dalszego prowadzenia kwerendy pogłębionej.

– We współpracy z prokuratorem Biura Lustracyjnego skontrolowano 95 postępowań Ppl podczas kontroli prowadzonych w OBL.

– W ramach sprawdzeń osób figurujących łącznie w bazie Zaopatrzenia Emerytalnego Żołnierzy Zawodowych oraz ich Rodzin – ZEZZOR (baza zapytań Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA i Biura Emerytalnego Służby Więziennej) i bazie *o*świadczenie zamówiono i poddano analizie dokumenty obrazujące przebieg służby (otrzymane z ZER MSWiA) odnośnie do 59 osób.

– Dokonano analizy zamówionych jednostek archiwalnych: 6 z zasobu IPN oraz 24 z innych instytucji i urzędów.

– Pracownikom katalogów tematycznych („osoby rozpracowywane przez organy bezpieczeństwa państwa PRL", „osoby pełniące funkcje publiczne", „pracownicy, funkcjonariusze, żołnierze organów bezpieczeństwa państwa" i „osoby pełniące kierownicze stanowiska partyjne i państwowe w byłej PRL") na bieżąco przekazywano ujawnione w toku bieżącej pracy sekcji informacje o zachowanych materiałach archiwalnych, mających wpływ na kształt wpisów w aplikacji portalowo-katalogowej bądź skutkujące utworzeniem nowych rekordów.

– Dokonano 110 sprawdzeń w elektronicznej bazie „Źródło". Sprawdzenia te wynikały między innymi z potrzeby potwierdzenia danych personalnych osób objętych postępowaniami Ppl oraz weryfikacją personaliów osób wymienionych w dokumentacji Ppl.

We współpracy z prokuratorami Biura Lustracyjnego podejmowano działania celem bieżącego uzupełniania kwerend w toczących się postępowaniach Ppl (uzupełnienia prowadzone samodzielnie przez pracowników Sekcji Analityczno-Studyjnej, a następnie przesyłane do oddziałowych biur lustracyjnych).

11. Budżet

11.1. Budżet w układzie klasyfikacji budżetowej

Budżet Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu został określony ustawą budżetową na 2017 r. w następujących wielkościach:

Tabela 1. Dochody i wydatki IPN-KŚZpNP wg ustawy budżetowej na 2017 r. (w tys. zł)

Dochody budżetowe	**1 925**
Wydatki budżetowe	**289 141**
z tego:	
– dotacje	400
– świadczenia na rzecz osób fizycznych	8 721
– wydatki bieżące	261 900
– wydatki majątkowe	120

11.1.1. Wykonanie dochodów budżetowych

W 2017 r. dochody Instytutu Pamięci Narodowej zostały zaplanowane w dziale 751 w wysokości 1925 tys. zł.

Dochody realizowano w **dziale 751** – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa w ramach rozdziałów:

– **Rozdział 75101** Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa (centrala IPN);

– **Rozdział 75112** Jednostki podległe IPN-KŚZpNP (oddziały IPN).

Dochody budżetowe wyniosły ogółem 2639 tys. zł, co stanowi 137,1 proc. planu, i zostały uzyskane z tytułu:

– wpływów ze sprzedaży wyrobów (§ 0840) na kwotę 932 tys. zł – sprzedaż publikacji i gier edukacyjnych;

– wpływów z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych (§ 0940) na kwotę 625 tys. zł;

– wpływów z różnych dochodów (§ 0970) na kwotę 412 tys. zł;

– wpływów ze spłat oprocentowanych pożyczek udzielanych sędziom i prokuratorom na zaspokajanie ich potrzeb mieszkaniowych (§ 0700) na kwotę 342 tys. zł oraz odsetek (§ 0920) na kwotę 43 tys. zł;

– wpływów z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów (§ 0950) na kwotę 146 tys. zł;

– wpływów z usług (§ 0830) na kwotę 117 tys. zł;

– wpływów z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze (§ 0750) na kwotę 7 tys. zł;

– wpływów z tytułu opłat i kosztów sądowych oraz innych opłat uiszczanych na rzecz Skarbu Państwa z tytułu postępowania sądowego i prokuratorskiego (§ 0630) na kwotę 9 tys. zł;

– wpływów ze sprzedaży składników majątkowych (§ 0870) na kwotę 4 tys. zł;

– wpływów z tytułu kosztów egzekucyjnych, opłaty komorniczej i kosztów upomnień (§ 0640) na kwotę 1 tys. zł;

– wpływów z tytułu grzywien i innych kar pieniężnych od osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych (§ 0580) na kwotę 1 tys. zł.

Tabela 2. Wykonanie dochodów budżetowych IPN-KŚZpNP w 2017 r. (w tys. zł)

Lp.	Wyszczególnienie	§	Ustawa budżetowa na 2017 r.	Wykonanie w 2017 r.*
			w tys. zł	
	Dział 751 – ogółem		1 925	2 639
1.	Wpływy z tytułu grzywien i innych kar pieniężnych od osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych	0580		1
2.	Wpływy z tytułu opłat i kosztów sądowych oraz innych opłat uiszczanych na rzecz Skarbu Państwa z tytułu postępowania sądowego i prokuratorskiego	0630	0	9
3.	Wpływy z tytułu kosztów egzekucyjnych, opłaty komorniczej i kosztów upomnień	0640	0	1
4.	Wpływy ze spłat oprocentowanych pożyczek udzielonych sędziom i prokuratorom na zaspokojenie ich potrzeb mieszkaniowych	0700	316	342
5.	Wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek zaliczanych do sektora finansów publicznych oraz innych umów o podobnym charakterze	0750	25	7
6.	Wpływy z usług	0830	145	117
7.	Wpływy ze sprzedaży wyrobów	0840	1 056	932
8.	Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych	0870	15	4
9.	Pozostałe odsetki	0920	41	43
10.	Wpływy z rozliczeń/zwrotów z lat ubiegłych	0940	119	625
11.	Wpływy z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów	0950	6	146
12.	Wpływy z różnych dochodów	0970	200	412
13.	Różnice kursowe	1510	2	0

* Dane na podstawie sprawozdania RB-27 z wykonania planu dochodów budżetowych w 2017 r.

W 2017 r. dochody Instytutu Pamięci Narodowej w dziale 921 nie zostały zaplanowane, a wykonanie wyniosło 5 tys. zł i dotyczyły wpływu z tytułu kar i odszkodowań wynikających z umów (§ 0950).

11.1.2. Wykonanie wydatków budżetowych

Plan wydatków Instytutu Pamięci Narodowej na 2017 r. został ustalony w ustawie budżetowej w wysokości 289 141 tys. zł. Wykonanie wydatków wyniosło ogółem 282 249 tys. zł, co stanowi 97,6 proc. planu. W porównaniu do 2016 r. (266 787 tys. zł) wydatki były wyższe o 15 463 tys. zł, tj. 5,8 proc.

Realizacja wydatków w ramach poszczególnych działów i rozdziałów klasyfikacji budżetowej przedstawia się następująco:

Dział 751 Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa

plan 276 117 tys. zł
wykonanie 270 999 tys. zł
co stanowi 98,1 proc. planu
w tym:

Rozdział 75101 Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa (centrala IPN)

plan 120 447 tys. zł
wykonanie 117 008 tys. zł
co stanowi 97,1 proc. planu

Rozdział 75112 Jednostki podległe IPN-KŚZpNP (oddziały IPN)

plan 155 670 tys. zł
wykonanie 153 991 tys. zł
co stanowi 98,9 proc. planu

Dział 753 Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, w tym:

Rozdział 75302 Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne

plan 7 140 tys. zł
wykonanie 6 410 tys. zł
co stanowi 89,8 proc. planu

Dział 921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

plan 5 884 tys. zł
wykonanie 4 840 tys. zł
co stanowi 82,3 proc. planu
w tym:

Rozdział 92127 Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa (centrala IPN)

plan 3 306 tys. zł
wykonanie 2 784 tys. zł
co stanowi 84,2 proc. planu

Rozdział 92128 Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (oddziały IPN)

plan 2 578 tys. zł
wykonanie 2 056 tys. zł
co stanowi 79,8 proc. planu

Na podstawie art. 177 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2077) podjęta została decyzja o zablokowaniu planowanych wydatków w części 13 Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w wysokości 3664 tys. zł w:

Dziale 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego 733 tys. zł
Rozdziale 92127 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa 344 tys. zł
Rozdziale 92128 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu 389 tys. zł
Dziale 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne 725 tys. zł
Rozdziale 75302 – Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne
Dziale 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa 2206 tys. zł
Rozdziale 75101 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa, 1664 tys. zł
Rozdziale 75112 – Jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu 542 tys. zł

Wydatki w dziale 751 oraz 921 dotyczą bieżącej działalności Instytutu związanej z realizacją zadań ustawowych określonych ustawą o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Wydatki w dziale 753 obejmują wypłaty uposażeń dla prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażeń rodzinnych. Uposażenia dla prokuratorów w stanie spoczynku są wypłacane prokuratorom, dla których Instytut był ostatnim miejscem zatrudnienia, uposażenia rodzinne uprawnionym członkom rodziny prokuratora.

Strukturę wykonania wydatków budżetowych w części 13 – Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, w poszczególnych działach i rozdziałach, według grup ekonomicznych określonych w ustawie budżetowej, przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 3. Wykonanie planu wydatków IPN-KŚZpNP w 2017 r. (w tys. zł)

Wyszczególnienie	Rok 2016	Rok 2017*				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
Część 13 – ogółem	266 787	289 141	289 141	282 249	97,6	105,7
Dotacje	300	400	400	400	100,0	133,3
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	6 846	8 721	8 351	7 583	90,8	110,8
Wydatki bieżące	241 595	261 900	260 751	257 273	98,7	106,5
Wydatki majątkowe	18 046	18 120	19 639	16 993	86,5	94,2
w tym:						
Dział 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	261 024	276 117	276 117	270 999	98,1	103,8

Wyszczególnienie	Rok 2016	Rok 2017*				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
Dotacje	300	400	400	400	100,0	133,3
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	1 083	1 566	1 182	1 163	98,4	107,4
Wydatki bieżące	241 595	256 031	256 234	253 400	98,9	104,9
Wydatki majątkowe	18 046	18 120	18 301	16 036	87,6	88,9
w tym:						
Rozdział 75101 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa	112 624	126 683	120 447	117 008	97,1	103,9
Dotacje	300	400	400	400	100,0	133,3
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	627	743	766	762	99,5	121,5
Wydatki bieżące	96 557	110 132	103 659	102 487	98,9	106,1
Wydatki majątkowe	15 140	15 408	15 622	13 359	85,5	88,2
Rozdział 75112 – Jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej	148 400	149 434	155 670	153 991	98,9	103,8
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	456	823	416	401	96,4	87,9
Wydatki bieżące	145 038	145 899	152 575	150 913	98,9	104,1
Wydatki majątkowe	2 906	2 712	2 679	2 677	99,9	92,1
Dział 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne	5 763	7 140	7 140	6 410	89,8	111,2
w tym:						
Rozdział 75302 – Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne	5 763	7 140	7 140	6 410	89,8	111,2
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	5 763	7 140	7 140	6 410	89,8	111,2
Dział 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego		5 884	5 884	4 840	82,3	
Świadczenia na rzecz osób fizycznych		15	29	10	34,5	
Wydatki bieżące		5 869	4 517	3 873	85,7	

Wyszczególnienie	Rok 2016	Rok 2017*				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
Wydatki majątkowe		0	1 338	957	71,5	
w tym:						
Rozdział 92127 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa		5 884	3 306	2 784	84,2	
Świadczenia na rzecz osób fizycznych		15	15	1	6,7	
Wydatki bieżące		5 869	2 364	2 011	85,1	
Wydatki majątkowe		0	927	772	83,3	
Rozdział 92128 – Działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa realizowana przez jednostki podległe Instytutowi Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu			2 578	2 056	79,8	
Świadczenia na rzecz osób fizycznych			14	9	64,3	
Wydatki bieżące			2 153	1 862	86,5	
Wydatki majątkowe			411	185	45,0	

* Dane na podstawie rocznego sprawozdania RB-28 z wykonania planu wydatków budżetowych w 2017 r.

11.1.2.1. Wykonanie wydatków w poszczególnych działach i grupach wydatków

11.1.2.1.1. Dział 751 – Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa

W 2017 r. wydatki Instytutu zrealizowane w ramach działu 751 wyniosły 270 999 tys. zł, co stanowi 98,1 proc. planu po zmianach na 2017 r. oraz 103,8 proc. w odniesieniu do wykonania wydatków w 2016 r. (261 024 tys. zł). Struktura wydatków w poszczególnych grupach ekonomicznych przedstawia się następująco:

Dotacje

Wydatki na dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji fundacjom (§ 2810) wyniosły 400 tys. zł i zostały przeznaczone na realizację następujących zadań publicznych:

– pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji dotyczących faktów pomocy udzielanej ludności żydowskiej przez polskich obywateli w okresie II wojny światowej (umowa zawarta z Fundacją „Polsko-Niemieckie Pojednanie”);

– pozyskiwanie, weryfikacja i scalanie informacji celem uzupełnienia komputerowej imiennej bazy danych obywateli państwa polskiego poddanych represjom pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 (umowa zawarta z Fundacją „Polsko-Niemieckie Pojednanie”).

Wydatki na dotacje w 2017 r. są wyższe o 33,3 proc. w porównaniu z wydatkami w 2016 r.

Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Wydatki na świadczenia na rzecz osób fizycznych wyniosły 1163 tys. zł, co stanowi 98,4 proc. planu po zmianach na 2017 r. (1182 tys. zł) i przedstawiały się następująco:

– wydatki osobowe niezaliczane do wynagrodzeń (§ 3020) – 699 tys. zł;
– różne wydatki na rzecz osób fizycznych (§ 3030) – 450 tys. zł;
– stypendia różne (§ 3250) – 14 tys. zł.

Wydatki dotyczyły świadczeń wynikających z przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy, m.in. zakupu środków ochrony osobistej i odzieży ochronnej dla pracowników archiwów i pracowników fizycznych, zwrotu kosztów zakupu okularów pracownikom zatrudnionym przy monitorach komputerowych, zakupu umundurowania wewnętrznej służbie ochrony i wypłaty ekwiwalentu za jego czyszczenie, zwrotów kosztów podróży świadkom przesłuchiwanych w toku prowadzonych śledztw, wypłat diet członkom Kolegium Instytutu oraz wypłat pracownikom stypendiów doktorskich zgodnie z podpisanymi umowami.

W grupie wydatków dotyczących świadczeń na rzecz osób fizycznych w 2017 r. nastąpiło zwiększenie wydatków w porównaniu z wydatkami w 2016 r. o 80 tys. zł, tj. 7,4 proc.

Wydatki bieżące

Wydatki bieżące stanowią najwyższą pozycję w strukturze wydatków. W 2017 r. wydatki wyniosły 253 400 tys. zł, co stanowi 98,9 proc. planu po zmianach. W odniesieniu do 2016 r. były większe o 11 805 tys. zł, tj. o 4,9 proc.

Wynagrodzenia

Wydatki na wynagrodzenia osobowe, wykazane w sprawozdaniu dotyczącym wykonania planu wydatków budżetu państwa Rb-28, wyniosły ogółem 158 102 tys. zł, co stanowi 99,7 proc. planu po zmianach.

Wykonanie wydatków na wynagrodzenia osobowe w poszczególnych paragrafach kształtowało się następująco:

– wynagrodzenia osobowe pracowników (§ 4010) – 126 304 tys. zł;
– wynagrodzenia osobowe prokuratorów (§ 4030) – 21 310 tys. zł;
– dodatkowe wynagrodzenie roczne (§ 4040) – 10 488 tys. zł.

Honoraria i wynagrodzenia bezosobowe

Wydatki na honoraria (§ 4090) zaplanowano w wysokości 756 tys. zł, wykonanie wyniosło 654 tys. zł, co stanowi 86,5 proc. – kwoty wydatków dotyczą działań statutowych Instytutu, przede wszystkim działalności edukacyjnej i wydawniczej, związane głównie z wynagrodzeniami przekazywanymi autorom za korzystanie z utworów, z opłatami płaconymi organizacjom zbiorowego zarządzania z tytułu udzielonych licencji.

Wydatki na wynagrodzenia bezosobowe (§ 4170) zaplanowano w wysokości 2333 tys. zł. Wykonanie w wysokości 2310 tys. zł, co stanowi 98,9 proc. – kwoty wydatków obejmują wynagrodzenia wypłacone na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło związanych m.in. z prowadzoną działalnością edukacyjną i wydawniczą oraz wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych i biegłych po-

wołanych w postępowaniach prokuratorskich, wynagrodzenia dla radcy prawnego z tytułu zastępstwa procesowego.

Pochodne od wynagrodzeń

Pochodne od wynagrodzeń zaplanowano w wysokości 25 424 tys. zł, wykonanie wydatków w tej grupie wynosi 25 038 tys. zł, co stanowi 98,5 proc. kwoty planu, w tym składki na ubezpieczenia społeczne (§ 4110) – 22 264 tys. zł, składki na Fundusz Pracy (§ 4120) – 2 774 tys. zł. Wydatki zostały poniesione zgodnie z przepisami ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz.1778) i ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2004 r., nr 99, poz. 1001 z późn. zm.).

Odpisy na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych

Odpis został zrealizowany zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2191) oraz ustawy z dnia 2 grudnia 2016 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2017 (Dz.U. z 2016 r., poz. 1984).

Odpisu na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych (§ 4440) w 2017 r. dokonano zgodnie z ww. uregulowaniami. Do naliczania wysokości odpisu przyjęto przeciętne wynagrodzenie miesięczne w gospodarce narodowej w drugim półroczu 2012 r. ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w wysokości 3161,77 zł.

Wydatki na ZFŚS w 2017 r. zaplanowano w wysokości 2730 tys. zł, wykonanie wyniosło ogółem 2724 tys. zł.

Podatki i opłaty na rzecz budżetu państwa oraz cła

Wydatki zaplanowano w wysokości 31 tys. zł, wykonanie wyniosło 23 tys. zł i dotyczyły:

– opłaty cła (§ 4470) na kwotę 4 tys. zł przeznaczoną na opłaty za karnet ATA wydany przez Krajową Izbę Gospodarczą;

– podatku od towarów i usług VAT (§ 4530) w wysokości ogółem 19 tys. zł.

Opłaty na rzecz budżetów jednostek samorządu terytorialnego

Wydatki zaplanowano w wysokości 510 tys. zł, wykonanie wyniosło 508 tys. zł. Wydatki dotyczyły:

– podatku od nieruchomości (§ 4480) – w wysokości 422 tys. zł;

– opłat na rzecz budżetów jednostek samorządu terytorialnego (§ 4520) – w wysokości 86 tys. zł (związane z opłatami za gospodarowanie odpadami komunalnymi).

Zakup towarów i usług

Pozycja obejmuje wydatki w 2017 r. związane z prowadzeniem działalności statutowej Instytutu oraz utrzymaniem zajmowanych obiektów w wysokości ogółem 53 267 tys. zł, co stanowi 97,1 proc. planu. Kwota ta obejmuje grupę wydatków bieżących jednostki § 4000, która wyniosła 49 954 tys. zł. i dotyczyła m.in.

- zakupu materiałów i wyposażenia (§ 4210 – 8214 tys. zł) związanych z bieżącym funkcjonowaniem IPN oraz realizacją zadań merytorycznych, w tym m.in. zakupu:
  – materiałów biurowych, papierniczych i drobnego wyposażenia;
  – archiwizacyjnych materiałów specjalistycznych, okładek;
  – materiałów eksploatacyjnych (np. tusze, tonery) do kopiarek, drukarek i faksów;
  – akcesoriów komputerowych;
  – paliwa, części i akcesoriów do samochodów służbowych;
  – środków czystości;

  - książek do użytku wewnętrznego oraz prenumeraty prasy;
  - zniczy i wiązanek upamiętniających wydarzenia historyczne;
- wydatków na zakup środków żywności (§ 4220) na kwotę 126 tys. zł;
- zakupu energii (§ 4260) na kwotę 4381 tys. zł. Wydatki dotyczą dostawy energii elektrycznej, cieplnej, gazu oraz wody;
- wydatków na zakup usług zdrowotnych (§ 4280) na kwotę 190 tys. zł dotyczących badań okresowych i kontrolnych pracowników;
- zakupu towarów i usług stanowiących wydatki dotyczące zakupu pozostałych usług (§ 4300), które wyniosły 29 383 tys. zł i dotyczyły przede wszystkim:
  - druku gier i publikacji;
  - organizacji wystaw, konferencji, sesji naukowych, programów badawczych oraz promocji książek;
  - przeglądów samochodów służbowych;
  - usług związanych z prowadzonymi pracami poszukiwawczo-ekshumacyjnymi m.in. transportem szczątków ludzkich, wynajmu minikoparki czy koparko-ładowarki;
  - utrzymania archiwów;
  - usług porządkowych i eksploatacyjnych użytkowanych obiektów;
  - wywozu nieczystości i utrzymania czystości w obiektach centrali IPN;
  - ogłoszeń prasowych;
  - przedłużenia subskrypcji;
  - aktualizacji do oprogramowania;
  - opłaty abonamentu RTV;
  - usług pocztowych, transportowych i kurierskich;
  - obsługi informatycznej Instytutu w tym transmisji danych, dostępu do sieci informatycznych;
  - monitoringu obiektów, systemów alarmowych;
- zakupu usług remontowo-konserwatorskich dotyczących obiektów zabytkowych będących w użytkowaniu jednostek budżetowych (§ 4340) na kwotę 728 tys. zł – w kwocie tej znalazły się koszty prac remontowo-konserwacyjno-rewaloryzacyjnych;
- opłaty z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych (§ 4360) na kwotę 733 tys. zł;
- zakupu usług obejmujących tłumaczenia (§ 4380) na kwotę 362 tys. zł dotyczące działalności merytorycznej Instytutu, m.in.: tłumaczenia artykułów i dokumentów do wydawanych przez IPN publikacji i albumów, folderów i tekstów wystawienniczych oraz tłumaczenia materiałów archiwalnych (działalność archiwalna);
- wydatków na zakup usług obejmujących wykonanie ekspertyz, analiz i opinii (§ 4390) na kwotę 253 tys. zł;
- opłaty za administrowanie i czynsze za budynki, lokale i pomieszczenia garażowe (§ 4400) na kwotę 5584 tys. zł;

Pozostałe wydatki na zakup towarów i usług spoza grupy § 4000 dotyczyły m.in. zakupu pomocy naukowych, dydaktycznych i książek (§ 4240) zrealizowanego na kwotę 70 tys. zł. Kwota ta obejmuje przede wszystkim zakup książek na potrzeby biblioteki IPN.

Wydatki na zakup usług remontowych (§ 4270) wyniosły 3243 tys. zł i dotyczą m.in.:

- napraw oraz konserwacji urządzeń biurowych, sprzętu kserograficznego;
- konserwacji urządzeń wentylacyjnych, klimatyzacyjnych, grzewczych i dźwigów;
- konserwacji systemów zabezpieczeń technicznych, systemu alarmowego, ppoż., sygnalizacji napadu i włamania, instalacji elektrycznej;
- napraw samochodów służbowych;
- wymiany zaworu trójdrogowego w obiegu grzewczym;
- prac remontowych siedziby oddziałów i centrali IPN.

Pozostałe wydatki

Realizacja w tej grupie wydatków wyniosła ogółem 10 774 tys. zł, co stanowi 97,6 proc. kwoty planu po zmianach.

– Wpłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (§ 4140) wyniosły 2 013 tys. zł.
– Wydatki na nagrody konkursowe (§ 4190) wyniosły 339 tys. zł i dotyczyły nagród w konkursach edukacyjnych i historycznych organizowanych przez Instytut.
– Wydatki dotyczące podróży służbowych krajowych (§ 4410) wyniosły 1653 tys. zł, a podróży służbowych zagranicznych (§ 4420) – 1998 tys. zł.
– Wydatki na różne opłaty i składki (§ 4430) w wysokości 372 tys. zł dotyczyły m.in. opłat za dozór techniczny dźwigów oraz ubezpieczeń majątkowych, w tym ubezpieczenia OC i AC samochodów służbowych, budynków i sprzętu elektronicznego, organizowanych wystaw przez Instytut. Wydatki realizowano na podstawie polis ubezpieczeniowych.
– Pożyczki na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych sędziów i prokuratorów (§ 4450) wyniosły ogółem 323 tys. zł.
– Składki do organizacji międzynarodowych (§ 4540) wyniosły 1 tys. zł i dotyczyły wpłaty dla Międzynarodowej Rady Archiwów (ICA).
– Kary i odszkodowania wypłacone na rzecz osób fizycznych (§ 4590) wyniosły 17 tys. zł oraz pozostałe odsetki (§ 4580) w wysokości 5 tys. zł.
– Wydatki związane z postępowaniem sądowym i prokuratorskim (§ 4610) w wysokości ogółem 2058 tys. zł dotyczyły kosztów delegacji służbowych prokuratorów, doręczeń pism i wezwań, przechowywania szczątków oraz kosztów opinii i badań podjętych w toku postępowania prokuratorskiego.
– Wydatki na szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej (§ 4700) zrealizowano na kwotę 1984 tys. zł. Kwota ta obejmuje wydatki na specjalistyczne szkolenia dla prokuratorów oraz pracowników Instytutu z zakresu archiwizacji, administracji państwowej, zarządzania kadrami, finansów, zagadnień informatycznych, zamówień publicznych, prawa budowlanego, prawa pracy, ZFŚS, bhp.
– Różnice kursowe (§ 4950) wyniosły 11 tys. zł i dotyczyły wydatków związanych z rozliczaniem delegacji zagranicznych.

Wykonanie wydatków majątkowych

Przyznane ustawą budżetową na 2017 r. dla IPN środki na wydatki majątkowe wynosiły 18 120 tys. zł. Przesunięcia środków wprowadzone decyzjami Prezesa IPN spowodowały w trakcie roku zwiększenie planu wydatków majątkowych do kwoty 18 301 tys. zł. Wydatki majątkowe w 2017 r. zrealizowano na kwotę 16 036 tys. zł, co stanowi 87,6 proc. planu.

Realizacja wydatków majątkowych:

§ 6050 – wydatki inwestycyjne w 2017 r. zrealizowano na kwotę 4 054 tys. zł, tj. 64,4 proc. środków ujętych w planie finansowym na 2017 r.

§ 6060 – zakupy inwestycyjne zrealizowano na kwotę 11 982 tys. zł, tj. 99,8 proc. środków ujętych w planie finansowym na 2017 r.

Tabela 4. Wydatki majątkowe IPN-KŚZpNP w 2017 r. (w tys. zł)

Wyszczególnienie	Rok 2016	Rok 2017				
	Wykonanie	Ustawa budżetowa	Plan po zmianach	Wykonanie	5:4	5:2
	w tys. zł				proc.	
Wydatki majątkowe ogółem, w tym:	18 046	18 120	18 301	16 036	87,6	88,9
dział 751 z tego:	18 046	18 120	18 301	16 036	87,6	88,9
rozdział 75101 w tym:	15 140	15 408	15 622	13 359	85,5	88,2
§ 6050	9 916	6 296	6 296	4 054	64,4	40,9
§ 6060	5 224	9 112	9 326	9 305	99,8	178,1
rozdział 75112	2 906	2 712	2 679	2 677	99,9	92,1
§ 6060	2 906	2 712	2 679	2 677	99,9	92,1

Tabela 5. Realizacja wydatków majątkowych w 2017 r. w dziale 721

Lp.	Nazwa inwestycji	Wydatki zrealizowane w 2017 r. (w tys. zł)
1.	Inwestycje pozostałe polegające na budownictwie ujęte w § 6050, w tym:	4 054
1.1.	Przebudowa i rozbudowa siedziby Oddziału IPN w Białymstoku – projekt	117
1.2.	Modernizacja systemu klimatyzacji oraz modernizacja ścianek działowych w siedzibie Oddziału IPN w Białymstoku	281
1.3.	Przebudowa siedziby Oddziału IPN w Szczecinie przy ul. Piotra Skargi 14	95
1.4.	Modernizacja pomieszczeń piwnicznych i montaż klimatyzacji w budynku IPN przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie	1 083
1.5.	Budowa budynku IPN przy ul. Grudziądzkiej w Bydgoszczy – projekt	208
1.6.	Budowa budynku IPN przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie – koncepcja	25
1.7.	Modernizacja systemu sygnalizacji pożaru w budynkach „A", „B" i „C" Oddziału IPN w Łodzi – projekt	18
1.8.	Docieplenie ścian w budynku D „Willa" w kompleksie siedziby Oddziału IPN w Łodzi – projekt	18
1.9.	Wykonanie systemu klimatyzacji w siedzibie Oddziału IPN w Łodzi	301
1.10.	Modernizacja systemu kontroli dostępu w siedzibie Oddziału IPN w Łodzi	9
1.11.	Modernizacja systemów nagłośnienia w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej – projekt	6
1.12.	Zmiana układu funkcjonalnego pomieszczeń w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej	429
1.13.	Rozbudowa systemu dozoru telewizyjnego w budynku przy ul. Grunwaldzkiej 216 w Gdańsku	9

Lp.	Nazwa inwestycji	Wydatki zrealizowane w 2017 r. (w tys. zł)
1.14.	Wykonanie barierek ochronnych na dachu i zadaszenia nad wejściem oraz montaż systemu gaszenia w serwerowni w budynku IPN przy ul. Józefowskiej 102 w Katowicach	83
1.15.	Modernizacja budynku „C" w kompleksie obiektów IPN przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie	218
1.16.	Podział pomieszczenia nr 19 w budynku „C" przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie	414
1.17.	Rozbudowa systemu klimatyzacji w budynku „B" przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie	154
1.18.	Montaż gniazd elektrycznych, prowadnic do rolet oraz barierek w budynku przy ul. Wodopojnej 2 w Lublinie	13
1.19.	Rozbudowa systemów kontroli dostępu i nadzoru wizyjnego w obiekcie IPN przy pl. Krasińskich 2/4/6 w Warszawie	27
1.20.	Wydzielenie pomieszczenia edukacyjnego w siedzibie Oddziału IPN w Poznaniu	93
1.21.	Modernizacja systemu dozoru wizyjnego oraz przebudowa sali konferencyjnej w siedzibie Oddziału IPN w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 18	124
1.22	Wykonanie napisu na elewacji budynku przy ul. Janickiego 30 w Szczecinie	26
1.23.	Realizacja modernizacji budynku „MARS" wynikających z planu gospodarczego Wspólnoty	258
1.24.	Modernizacja SKD w budynku przy ul. Sołtysowickiej 21A we Wrocławiu	45
2.	Zakupy inwestycyjne niezwiązane z budownictwem ujęte w § 6060, w tym:	11 982
2.1.	Zakup nieruchomości	2 011
2.2.	Środki transportu	205
2.3.	Sprzęt techniczny i biurowy	1 480
2.4.	Zakup wartości niematerialnych i prawnych	1 065
2.5.	Sprzęt informatyczny	7 221

Ważniejsze efekty rzeczowe realizowanych w 2017 r. zadań inwestycyjnych § 6050

• Mając na uwadze trudne warunki lokalowe, w szczególności brak niezbędnych powierzchni magazynowych, zaplanowano rozbudowę siedziby IPN w Białymstoku. W 2017 r. wykonano projekt przebudowy i rozbudowy siedziby Oddziału IPN w Białymstoku za kwotę 117 tys. zł. Rozbudowa jednego skrzydła trzykondygnacyjnego budynku o powierzchnię ok. 600 m kw. zapewni niezbędną powierzchnię biurową i magazynową. Powierzchnia magazynowa ok. 200 m kw. na dwóch kondygnacjach umożliwi gromadzenie księgozbioru na wiele lat. Możliwa będzie także archiwizacja akt spraw prokuratorskich oraz ich przechowywanie. Zastosowanie regałów przesuwnych pozwoli na optymalne wykorzystanie powierzchni magazynowej, a montaż windy towarowej usprawni transport publikacji. Dzięki przebudowie obecnego garażu dwustanowiskowego na potrzeby magazynowe powstanie pomieszczenie, w którym przechowywane będą wystawy i materiały edukacyjne podlegające bieżącej dystrybucji. Dzięki lokalizacji pomieszczenia magazynowego w bezpośrednim sąsiedztwie nowo powstałego garażu rozładunek i załadunek materiałów będzie bardziej efektywny niż dotychczas. Koszt prac związanych z przebudową i rozbudową

budynku siedziby Oddziału IPN w Białymstoku według kosztorysów inwestorskich szacuje się na 5028 tys. zł.

• W siedzibie Oddziału IPN w Białymstoku wykonano modernizację i rozbudowę systemu klimatyzacji, co pozwoli na poprawę warunków pracy dzięki zapewnieniu temperatur wewnętrznych zgodnych z przepisami BHP w pomieszczeniach, w których dotychczas w okresie letnim temperatura przekraczała 30°C. Całkowity koszt inwestycji wyniósł 221 tys. zł brutto. W celu zapewnienia właściwej ochrony przeciwpożarowej w budynku tym zmodernizowano także dwie ścianki działowe, zapewniając właściwy poziom ich ogniochronności. Koszt tej inwestycji wyniósł 60 tys.

• W głównej siedzibie Oddziału IPN w Szczecinie przy ul. Janickiego 30 wykonano prace polegające na modernizacji pomieszczeń piwnicznych. Dzięki obniżeniu posadzki i wprowadzeniu niezbędnych instalacji (oświetleniowych oraz wentylacji mechanicznej) możliwe będzie wykorzystanie nieużytkowanych dotychczas pomieszczeń o powierzchni 230 m kw. na potrzeby magazynów wystaw i wydawnictw. Ponadto w budynku przy ul. Janickiego 30 zainstalowany został system klimatyzacji umożliwiający utrzymanie odpowiedniej temperatury i wilgotności powietrza w pomieszczeniach biurowych, w tym w pomieszczeniach, w których przechowywane są dokumenty archiwalne. Na realizację powyższych inwestycji wydatkowano w roku 2017 kwotę 1083 tys. zł. Roboty zostały zakończone, jednak z uwagi na brak kompletu dokumentów potwierdzających zapłatę wynagrodzenia podwykonawcom do rozliczenia w 2018 r. pozostała kwota 420,4 tys. zł.

• W Oddziale IPN w Szczecinie realizowana jest modernizacja budynku przy ul. P. Skargi 14. Obiekt ten, jako jeden z ważniejszych obiektów historycznej architektury Szczecina, jest pod ochroną konserwatora zabytków i wymaga wielu pilnych działań remontowo-naprawczych. W 2017 r. wyłoniono wykonawcę robot oraz rozpoczęto prace budowlane, obejmujące:

- przywrócenie całemu obiektowi historycznego wyglądu głównie przez rozbiórkę dobudowanego fragmentu budynku (sala konferencyjna) i odtworzenie oranżerii;
- dostosowanie obiektu do obowiązujących przepisów i norm;
- utrzymanie historycznego układu przestrzennego, zachowanie i poddanie pracom konserwatorskim elementów historycznego wystroju oraz przywrócenie historycznej kolorystyki;
- kompleksowe prace remontowo-konserwatorskie elewacji budynku;
- zmianę zagospodarowania terenu;
- przebudowę niezbędnej infrastruktury technicznej;
- wykonanie nowych instalacji.

Planowane na 2017 r. wydatki inwestycyjne na ten cel wynosiły 2135 tys. zł, w tym wydatki na roboty budowlane 2100 tys. zł. Z uwagi na opóźnienia powstałe po stronie wykonawcy zrealizowano prace na kwotę 95 tys. zł. Termin zakończenia robót został określony na 19 września 2018 r., co oznacza, że do zrealizowania w 2018 r. pozostały roboty budowlane o wartości 6373 tys. zł brutto (w tym roboty o charakterze remontowym). Ze względu na powstałe opóźnienia oraz dotychczasowe tempo wykonywania i organizację robót należy liczyć się z możliwością wypowiedzenia umowy i zmiany wykonawcy. Rozwiązanie takie, o ile będzie konieczne, spowoduje przesunięcie terminu realizacji na 2019 r.

• W Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej wykonano profesjonalną salę edukacyjną dla dzieci i młodzieży. Placówka ta nie posiadała dotychczas tego typu powierzchni, a zajęcia z młodzieżą szkolną (stanowiące obecnie jedno z najważniejszych przedsięwzięć) realizowane były w doraźnie aranżowanych na ten cel częściach sal konferencyjnych bądź wystawowych. Wykonanie docelowej, profesjonalnie przygotowanej i wyposażonej sali umożliwia prowadzenie zajęć z wykorzystaniem nowoczesnych technik przekazu, co zwiększa atrakcyjność i tym samym efektywność zajęć. Na realizację powyższego zadania wraz z pierwszym wyposażeniem wydatkowano kwotę 429 tys. zł. Dodatkowo w 2017 r. wykonano za kwotę 6 tys. zł projekt modernizacji systemów nagłośnienia i oświetlenia w głównej sali konferencyjnej Centrum Edukacyjnego. Realizację zaprojektowanych prac modernizacyjnych planuje się na 2018 r. Koszt modernizacji został oszacowany na kwotę 112 tys. zł brutto.

• W związku ze zwiększającym się zapotrzebowaniem na pomieszczenia biurowe, wynikającym m.in. z przejęcia przez Instytut działań z zakresu upamiętniania walk i męczeństwa narodu polskiego w Oddziale IPN w Poznaniu na podstawie projektu opracowanego w 2016 r. zrealizowano podział i adaptację części sali konferencyjnej na pomieszczenia biurowe. Koszt realizacji robót wyniósł 93 tys. zł.

• Podział i adaptacje sali konferencyjnej na dwa dodatkowe pomieszczenia biurowe zrealizowano również w budynku Oddziału IPN w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 18. Koszt inwestycji wyniósł 40 tys. zł.

• W 2017 r. opracowano dokumentację projektową budowy nowej siedziby Delegatury IPN w Bydgoszczy. Inwestycja ma na celu uzyskanie obiektu, który pozwoli na rezygnację z pomieszczeń dotychczas wynajmowanych w różnych punktach Bydgoszczy. Nowy budynek zapewni właściwe warunki do realizacji zadań przez wszystkie komórki organizacyjne IPN, powstania profesjonalnego archiwum, które pomieści prawie czterokilometrowy zasób archiwalny oraz stworzy miejsce dla narastającego zasobu archiwalnego oraz archiwum zakładowego Delegatury. W obiekcie znajdzie się również sala konferencyjno-wystawiennicza. Pośrednim efektem budowy nowej siedziby będzie poprawienie warunków pracy pracowników, co umożliwi polepszenie obsługi interesantów oraz stworzy właściwe warunki do zabezpieczania i opracowywania zasobu archiwalnego. Łączny koszt dokumentacji projektowej wynosi 511 tys. zł brutto, przy czym w 2017 r. sfinansowano wykonanie projektu budowlanego za kwotę 208 tys. zł, a w pierwszym kwartale 2018 r. wykonana zostanie dokumentacja wykonawcza za kwotę 303 tys. zł. Wartość prac budowlanych szacuje się na kwotę 15 000 tys. zł, ich realizacja została zaplanowana na lata 2018–2020.

• W budynku „C" przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie zrealizowano prace umożliwiające zmianę sposobu użytkowania pomieszczeń magazynowych na pomieszczenia biurowe. W budynku głównego magazynu archiwalnego IPN dokonano adaptacji pomieszczeń magazynowych na nowoczesne, doświetlone światłem dziennym, klimatyzowane, wyposażone w nowe instalacje IT pracownie opracowania akt w klasie bezpieczeństwa „C", o łącznej powierzchni 239 m kw. Całkowity koszt inwestycji wyniósł 631 tys. zł.

• W budynku „B" przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie zrealizowano II etap realizacji systemu klimatyzacji serwerowni IPN. Zgodnie z pierwotnym projektem budowlanym system klimatyzacji doposażono w redundantny agregat wody lodowej. Koszt realizacji inwestycji wyniósł 154 tys. zł.

• W celu właściwej identyfikacji budynku siedziby Oddziału IPN w Szczecinie na elewacji wykonano podświetlony napis widoczny od strony ul. Janickiego. Koszt wykonania i montażu wyniósł 26 tys. zł.

• W siedzibie Oddziału IPN w Łodzi przy ul. Orzeszkowej 31/35 zrealizowano zaprojektowany w 2016 r. system klimatyzacji w pomieszczeniach biurowych w budynkach „A" i „B". Montaż agregatu chłodniczego oraz kilkudziesięciu jednostek wewnętrznych kosztował 301 tys. zł.

• W celu zapewnienia wymaganego poziomu ochrony obiektów IPN zrealizowano niezbędne modernizacje i rozbudowy systemów dozoru i ochrony, a w szczególności:

– W budynku IPN w Katowicach przy ul. Józefowskiej 102 w celu zapewnienia właściwego poziomu ochrony danych wykonano system automatycznego gaszenia gazem w serwerowni oddziału. Dodatkowo w celu poprawy warunków użytkowania budynku oraz bezpieczeństwa wykonano zadaszenie nad przejściem służbowym oraz bariery ochronne na dachu i w szachtach technicznych. Łączny koszt inwestycji wyniósł 83 tys. zł.
– W siedzibie rzeszowskiego oddziału IPN przy ul. Słowackiego 18 zrealizowano modernizację systemu dozoru wizyjnego polegającą na zastąpieniu analogowego systemu CCTV urządzeniami cyfrowymi. Koszt realizacji inwestycji wyniósł 84 tys. zł brutto.
– W siedzibie Oddziału IPN we Wrocławiu przy ul. Sołtysowickiej 21A z uwagi na brak wsparcia technicznego dla istniejących urządzeń zmodernizowano system kontroli dostępu. Koszt wymiany urządzeń wyniósł 45 tys. zł.

– W siedzibie Oddziału IPN w Łodzi wykonano rozbudowę systemu kontroli dostępu (SKD) przez zamontowanie systemu domofonowego wraz z jednostronną kontrolą dostępu do drzwi głównych. Rozbudowa SKD była konieczna ze względu na zmianę przeznaczenia pomieszczeń w budynku „C" (parter – czytelnia akt jawnych, piętro – pracownia zespołu digitalizacji i konserwacji akt) oraz zwiększenie ruchu osobowego. Koszt inwestycji wyniósł 9 tys. zł.
– W siedzibie Centrali IPN w Warszawie przy placu Krasińskich 2/4/6 ze względu na potrzebę wdrażania nowych procedur bezpieczeństwa w zakresie ochrony obiektów oraz kontroli dostępu do pomieszczeń, w których przechowywane są materiały zawierające informacje niejawne, rozbudowano system dozoru wizyjnego za kwotę 27 tys. zł.
– System dozoru wizyjnego rozbudowano również w siedzibie Oddziału IPN w Gdańsku. Koszt montażu dodatkowych kamer wyniósł 9 tys. zł.

• Wykonano dokumentację projektową systemu sygnalizacji pożaru w budynkach „A" i „B" oraz wykonania docieplenia budynku „D" w kompleksie siedziby Oddziału IPN w Łodzi przy ul. Orzeszkowej 31/35. Koszt ww. opracowań to 36 tys. zł.

• Wykonano wstępną koncepcję budowy nowego budynku w kompleksie przy ul. Kłobuckiej 21 w Warszawie. Łączny koszt opracowania ww. dokumentacji wyniósł 25 tys. zł.

• W budynku IPN w Lublinie przy ul. Wodopojnej 2 za kwotę 13 tys. zł zrealizowano drobne prace modernizacyjne polegające na montażu prowadnic do rolet, barierek przy schodach zewnętrznych oraz wykonaniu dodatkowych gniazd elektrycznych.

• W ramach wydatków inwestycyjnych związanych z budownictwem w roku 2017 poniesiono koszty utrzymania nieruchomości wspólnej przy ul. Wołoskiej 7 w Warszawie w kwocie 258 tys. zł.

Wydatki na zakupy inwestycyjne § 6060

• **Zakup nieruchomości** **2011 tys. zł**
W 2017 r. po wielu latach starań i przygotowań udało się sfinalizować wykup znajdującej się dotychczas w rękach prywatnych zabytkowej części nieruchomości przy ul. Strzeleckiej 8 w Warszawie. W budynku tym w latach 1945–1948 znajdowały się siedziba oraz więzienie NKWD, a następnie UB. Piwnice tego budynku wraz z autentycznymi drzwiami oraz wyrytymi na ścianach pomieszczeń inskrypcjami pozostawionymi przez więzionych tam bohaterów podziemia niepodległościowego stanowią unikatowy dowód powojennej martyrologii narodu polskiego. W zakupionej nieruchomości zaplanowano utworzenie placówki edukacyjnej IPN.

• **Środki transportu** **205 tys. zł**
W celu uzupełnienia kolumny transportowej zakupiono samochód terenowy typu pick-up z napędem 4×4 do przewozu pięciu osób wraz z kierowcą, ze skrzynią ładunkową. Zakup pojazdu terenowego dla Biura Poszukiwań i Identyfikacji wynikał z potrzeby zapewnienia transportu w czasie prac poszukiwawczych w trudnym terenie.

• **Sprzęt techniczny i biurowy** **1480 tys. zł**
W ramach wydatków na sprzęt techniczny i biurowy zakupiono m.in.:
– biurowe urządzenia wielofunkcyjne, które zastąpiły wyeksploatowane urządzenia oraz zostały przeznaczone dla nowych komórek;
– skaner poczty przychodzącej w celu poprawy bezpieczeństwa pracowników, w związku z zaistniałymi zdarzeniami zamieszczania w przesyłkach nieznanych substancji chemicznych;
– meble biurowe;
– regały paletowe do magazynu wydawnictw;
– projektor na potrzeby Centrum Edukacyjnego IPN przy ul. Marszałkowskiej 21/25 w Warszawie;
– agregat prądotwórczy do zasilania awaryjnego;
– depozytory kluczy;
– projektor multimedialny;

- sprzęt fotograficzny oraz kamerę wraz z akcesoriami;
- zestaw do nadzoru systemami zabezpieczeń;
- system telewizji dozorowej CCTV IP;
- szafę bateryjną do UPS APC Galaxy 3500 oraz szafę mroźniczą Liebherr GGPv 6570 do przechowywania dowodów rzeczowych w postaci materiału biologicznego;
- TPI EDU zestaw GNSS – lokalizator GPS dla oddziałowego Biura Poszukiwań i Identyfikacji;
- tablice interaktywne z projektorem, co umożliwiło wprowadzenie nowych metod kształcenia w edukacji historycznej, pozwalając na dotykową (palcem lub dowolnym wskaźnikiem) obsługę programów komputerowych, których treść (np. prezentacja, tekst wykładu, zdjęcie, mapa, film, strona WWW etc.) wyświetlana jest na tablicy, oraz nanoszenie bezpośrednio na ekranie notatek, uwag, podkreśleń itp.;
- szlaban przy bramie wjazdowej w miejscu dotychczasowego zniszczonego w wyniku długotrwałej eksploatacji w znacznym stopniu; dokonano wyboru urządzenia, które ma wydajną pompę hydrauliczną i dwa niezależne siłowniki – jeden odpowiadający za otwieranie i drugi za zamykanie, dzięki czemu obciążenia zostają rozłożone na te dwa elementy (zgodnie z wymogami „Planu ochrony obiektu" szlaban FAAC 620 z powodzeniem rozwiąże problem prawidłowego sprawowania ochrony fizycznej, uniemożliwi samowolne parkowanie na terenie objętym obowiązkową ochroną);
- klimatyzator ścienny, który ma za zadanie utrzymanie właściwej temperatury w pomieszczeniu, gdzie pracują serwery o krytycznym znaczeniu dla oddziału.

- **Wartości niematerialne i prawne** **1065 tys. zł**

  W ramach planu wydatków majątkowych sfinansowane zostały:
  - modyfikacje systemu ESEW;
  - modernizacja następujących funkcji „Cyfrowego Archiwum", możliwość edytowania i usuwania nieprawidłowych nazw kartotek, zmiana pliku xml, realizacja zgłoszeń na Bozorth, możliwość aktualizacji oznaczeń plików jpg czy możliwość edycji zakładki „Centrum Wsparcia";
  - rozbudowa infrastruktury SAN, w ramach modernizacji i rozbudowy systemów informatycznych, w celu zapewnienia warunków niezbędnych do przesyłania danych między macierzami, bibliotekami taśmowymi oraz serwerami;
  - zakupy oprogramowań niezbędnych do obsługi sieci oraz systemów informatycznych, np. do backupu maszyn wirtualnych, wizualizacji desktopów 10 pck;
  - zakup praw autorskich wykorzystywanych w działalności merytorycznej, edukacyjnej i wydawniczej.
- **Sprzęt informatyczny** **7221 tys. zł**

  W ramach planu wydatków majątkowych sfinansowane zostały:
  - zakup przełączników sieciowych rdzeniowych oraz system uwierzytelniania dostępu do sieci LAN w celu ujednolicenia urządzeń sieci w LAN oraz możliwości wdrożenia mechanizmów poprawiających bezpieczeństwo sieci;
  - zakup komputerów oraz laptopów dla nowych pracowników oraz w celu wymiany wyeksploatowanego sprzętu komputerowego;
  - zakup routerów w celu zwiększenia przepustowości łączy WAN;
  - zakup stacji graficznych wraz z monitorami dla informatyków, którzy pracują z plikami graficznymi pozwalającymi na szybszą i wydajniejszą obróbkę plików graficznych;
  - zakup napędu generacji LT07 oraz taśm LT07 do biblioteki taśmowej, aby utrzymać ciągłość działania systemu;
  - zakup macierzy dyskowych dla środowiska maszyn wirtualnych w celu rozbudowy istniejącego systemu dyskowego;
  - zakup zestawów do wykonywania backupu, niezbędnych do zapisywania danych i wykonywania ich kopii zapasowych;

– zakup półki dyskowej do macierzy dysków w celu poprawy szybkości wykonywania kopii zapasowych oraz polepszenia dostępu do materiałów zdigitalizowanych;
– zakup serwera wraz z zasilaczem awaryjnym, streamerem taśmowym.

11.1.2.1.2. Dział 753 – Obowiązkowe ubezpieczenia społeczne

Wydatki w dziale 753 są realizowane w ramach rozdziału 75302 Uposażenia prokuratorów w stanie spoczynku oraz uposażenia rodzinne (§ 3110 Świadczenia społeczne). Plan wydatków na 2017 r. określony w ustawie budżetowej wynosił 7140 tys. zł.

Wydatki wyniosły 6410 tys. zł, co stanowi 89,8 proc. planu.

11.1.2.1.3. Dział 921 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

W 2017 r. wydatki Instytutu zrealizowane w ramach działu 921 wyniosły 4840 tys. zł, co stanowi 82,3 proc. planu po zmianach na 2017 r. Struktura wydatków w poszczególnych grupach ekonomicznych przedstawia się następująco:

Świadczenia na rzecz osób fizycznych

Wydatki na świadczenia na rzecz osób fizycznych wyniosły 10 tys. zł, co stanowi 34,5 proc. planu po zmianach na 2017 r. (29 tys. zł) i przedstawiały się następująco:
– wydatki osobowe niezaliczane do wynagrodzeń (§ 3020) – 7 tys. zł;
– różne wydatki na rzecz osób fizycznych (§ 3030) – 3 tys. zł;

Wydatki dotyczyły świadczeń wynikających z przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy, m.in. zwrotu kosztów zakupu okularów pracownikom pracującym przy monitorach komputerowych.

Wydatki bieżące

Wydatki bieżące stanowią najwyższą pozycję w strukturze wydatków. W 2017 r. wydatki wyniosły 3873 tys. zł, co stanowi 85,7 proc. planu po zmianach.

Wskaźnik wykonania w rozdziale 92127 (centrala) wyniósł 85,1 proc., a w rozdziale 92128 (oddziały) – 86,5 proc.

Wynagrodzenia

Wydatki na wynagrodzenia osobowe, wykazane w sprawozdaniu dotyczącym wykonania planu wydatków budżetu państwa Rb-28, wyniosły ogółem 1922 tys. zł, co stanowi 88,2 proc. planu po zmianach w tym:
– w rozdziale 92127 – 713 tys. zł,
– w rozdziale 92128 – 1209 tys. zł.

Honoraria i wynagrodzenia bezosobowe

Wydatki na honoraria (§ 4090) zaplanowano w wysokości 37 tys. zł, wykonanie wyniosło 37 tys. zł, co stanowi 100,0 proc. kwoty planu (dotyczy działań statutowych Biura Udostępniania Walk i Męczeństwa oraz oddziałowych biur upamiętniania walk i męczeństwa).

Wydatki na wynagrodzenia bezosobowe (§ 4170) zaplanowano w wysokości 8 tys. zł. Wykonanie w wysokości 8 tys. zł stanowi 100,0 proc. kwoty planu i obejmuje wynagrodzenia wypłacone na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło.

Pochodne od wynagrodzeń

Wykonanie wydatków w tej grupie wynosi 355 tys. zł, co stanowi 86,0 proc. kwoty planu, w tym składki na ubezpieczenia społeczne (§ 4110) – 317 tys. zł, składki na Fundusz Pracy (§ 4120) – 38 tys. zł.

Odpis na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych

Odpis został zrealizowany zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o Zakładowym Funduszu Świadczeń Socjalnych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2191) oraz ustawy z dnia 2 grudnia 2016 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2017 (Dz.U. z 2016 r., poz. 1984).

Odpisu na Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych (§ 4440) w 2017 r. dokonano zgodnie z ww. uregulowaniami. Do naliczania wysokości odpisu przyjęto przeciętne wynagrodzenie miesięczne w gospodarce narodowej w drugim półroczu 2012 r. ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w wysokości 3161,77 zł.

Wydatki na ZFŚS w 2017 r. wyniosły ogółem 36 tys. zł.

Zakup towarów i usług

Pozycja obejmuje wydatki w 2017 r. związane z prowadzeniem działalności statutowej przez pion upamiętniania walk i męczeństwa oraz utrzymaniem zajmowanych obiektów w wysokości ogółem 1408 tys. zł, co stanowi 87,6 proc. planu. Kwota ta obejmuje grupę wydatków bieżących jednostki § 4000, która wyniosła 951 tys. zł i dotyczyła m.in.:

- zakupu materiałów i wyposażenia (§ 4210 – 151 tys. zł) związanych z bieżącym funkcjonowaniem IPN oraz realizacją zadań merytorycznych, w tym m.in. zakup:
  - zniczy i wiązanek upamiętniających wydarzenia historyczne;
  - materiałów biurowych, papierniczych i drobnego wyposażenia;
  - tonerów do urządzeń wielofunkcyjnych;
  - zakup sprzętu fotograficznego (aparaty oraz karty pamięci);
  - środków czystości;
  - książek do użytku wewnętrznego;
- wydatków na zakup środków żywności (§ 4220) na kwotę 3 tys. zł;
- zakupu energii (§ 4260) na kwotę 14 tys. zł. Wydatki dotyczą dostawy energii elektrycznej, cieplnej, gazu oraz wody;
- zakupu towarów i usług stanowiących wydatki dotyczące zakupu pozostałych usług (§ 4300), które wyniosły 634 tys. zł. i dotyczyły przede wszystkim:
  - wykonania tablic pamiątkowych;
  - organizacji uroczystości upamiętniających ważne wydarzenia historyczne;
  - organizacji konferencji szkoleniowej poświęconej problematyce miejsc pamięci narodowej;
  - uporządkowań polskich cmentarzy, w szczególności grobów osób zasłużonych i weteranów walk o niepodległość Polski;
  - usług porządkowych i eksploatacyjnych użytkowanych obiektów;
  - wywozu nieczystości i utrzymania czystości w obiektach IPN;
  - usług pocztowych, transportowych i kurierskich;
  - monitoringu obiektów, systemów alarmowych;
- opłaty z tytułu zakupu usług telekomunikacyjnych (§ 4360) na kwotę 4 tys. zł;
- wydatków na zakup usług obejmujących wykonanie ekspertyz, analiz i opinii (§ 4390), na kwotę 3 tys. zł, w 2017 r. została wykonana jedna ekspertyza antropologiczna szczątków kostnych żołnierzy na zlecenie Centrali;
- opłaty za administrowanie i czynsze za budynki, lokale i pomieszczenia garażowe (§ 4400) na kwotę 142 tys. zł.

Pozostałe wydatki na zakup towarów i usług spoza grupy § 4000 to wydatki na zakup usług remontowych (§ 4270), w kwocie 457 tys. zł. Dotyczyły m.in.:

- remontów mogił, nagrobków, cmentarzy, pomników czy tablic pamiątkowych;
- konserwacji urządzeń wentylacyjnych, klimatyzacyjnych, grzewczych i dźwigów;

– konserwacji systemów zabezpieczeń technicznych, systemu alarmowego, ppoż., sygnalizacji napadu i włamania, instalacji elektrycznej;
– napraw oraz konserwacji urządzeń biurowych, sprzętu kserograficznego.

Pozostałe wydatki

Realizacja w tej grupie wydatków wyniosła ogółem 107 tys. zł, co stanowi 45,9 proc. kwoty planu po zmianach. Wydatki te objęły:
– wpłaty na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (§ 4140) wyniosły 25 tys. zł;
– sfinansowanie podróży służbowych krajowych (§ 4410) – 37 tys. zł i podróży zagranicznych (§ 4420) – 39 tys. zł;
– wydatki na szkolenia pracowników niebędących członkami korpusu służby cywilnej (§ 4700) na kwotę 6 tys. zł.

Wykonanie wydatków majątkowych

Wydatki majątkowe nie były przyznane ustawą budżetową na 2017 r. dla IPN dla działu 921. Na podstawie art. 171 ust. 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych Prezes IPN wystąpił do Ministra Finansów o wyrażenie zgody na zwiększenie wydatków na inwestycje budowlane i po pozytywnym rozpatrzeniu prośby wprowadzono zmiany planu wydatków majątkowych. Plan po zmianach wyniósł 1338 tys. zł, a realizacja 957 tys. zł, co stanowi 71,5 proc. planu.

Tabela 6. Wydatki majątkowe IPN-KŚZpNP w 2017 r. (w tys. zł)

Wyszczególnienie	Rok 2017		
	Plan po zmianach	Wykonanie	proc.
Wydatki majątkowe ogółem, w tym:	1 338	957	71,5
dział 921 z tego:	1 338	957	71,5
rozdział 92127	927	772	83,3
§ 6050	927	772	83,3
rozdział 92128	411	185	45,0
§ 6050	411	185	45,0

Tabela 7. Realizacja wydatków majątkowych w 2017 r.

Lp.	Nazwa inwestycji	Wydatki zrealizowane w 2017 r. (w tys. zł)
1.	Inwestycje budowlane ujęte w rozdziale 92127 § 6050, w tym:	772
1.1.	Wykonanie upamiętnienia poświęconego kobietom – działaczkom Solidarności internowanym i więzionym w Areszcie Śledczym Olszynka Grochowska	20
1.2.	Zaprojektowanie i wykonanie upamiętnienia w Szkole Oficerskiej w Stróży	39

Lp.	Nazwa inwestycji	Wydatki zrealizowane w 2017 r. (w tys. zł)
1.3.	Wykonanie obiektu upamiętniającego mieszkańców parafii Świętego Józefa w Sadowie, którzy zostali zamordowani przez Niemców w czasie II wojny światowej	5
1.4.	Wykonanie, transport i montaż rzeźby orla w koronie stojącego na postumencie w kształcie znaku Polski Walczącej	60
1.5.	Wykonanie pomnika kpr. Borkowskiego „Zająca”	10
1.6.	Adaptacja pomieszczenia piwnicznego w krypcie pod bazyliką pw. św. Antoniego z Padwy w Radecznicy oraz wykonanie nagrobka, pod którym zostały pochowane szczątki Mariana Pilarskiego „Jara” oraz Stanisława Biziora „Eama”, żołnierzy Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”	95
1.7.	Wykonanie upamiętnienia na głazie poświęconym polskim uchodźcom, którzy w czasie II wojny światowej znaleźli schronienie na terenie Księstwa Kolhapur	30
1.8.	Wykonanie dwóch nagrobków na cmentarzu komunalnym Wilkowyje przy ul. Cienistej w Rzeszowie, w których zostały pochowane szczątki Leopolda Rząsy „Wacława”, „Augustyna” oraz Michała Zygo „Szymona”	16
1.9.	Wzniesienie pomnika upamiętniającego węgierskich żołnierzy, wspierających polskich powstańców w czasie powstania warszawskiego	61
1.10.	Wykonanie upamiętnienia kapelanów Grupy Kampinos Armii Krajowej, która zostanie usytuowana na cmentarzu wojennym w Wierszach	4
1.11.	Przygotowanie dokumentacji projektowej upamiętnienia żołnierzy narodowych Sił Zbrojnych kpt. Henryka Flamego „Bartka” w Starym Grodkowie	50
1.12.	Wykonanie koncepcji plastycznej kolumbarium na cmentarzu wojennym przy ul. 11 Listopada w Białymstoku wraz z wizualizacją i koncepcją zagospodarowania terenu	9
1.13.	Wykonanie koncepcji plastycznej nowego upamiętnienia żołnierzy NSZ z oddziału kpt. Henryka Flamego „Bartka” w Starym Grodkowie	5
1.14.	Budowa pomnika Żołnierzy Wyklętych w Wodyniach	7
1.15	Budowa pomnika plutonowego Obrony Narodowej (Wojska Polskiego) Antoniego Kamińskiego poległego w walkach z Niemcami pod Kadzidłem we wrześniu 1939 r.	16
1.16.	Budowa pomnika Józefa Antalla i Henryka Sławika w Budapeszcie	26
1.17.	Wykonanie upamiętnienia przy pomniku Ofiar Zbrodni Ukraińskich Nacjonalistów w Warszawie przy ul. Gdańskiej	29
1.18.	Wykonanie pomnika mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala” w mieście Rudno	82
1.19.	Wykonanie płaskorzeźby Waleriana Łukasińskiego w Zgierzu	7
1.20.	Wykonanie upamiętnienia więźniów niemieckich obozów w Jarosławiu i okolicach	5
1.21.	Budowa nagrobka na zbiorowej mogile mieszkańców Rudki – ofiar I wojny światowej	9

Lp.	Nazwa inwestycji	Wydatki zrealizowane w 2017 r. (w tys. zł)
1.22.	Budowa pomnika ofiar ludobójstwa dokonanego przez OUN i UPA na Polakach w latach 40. XX w.	116
1.23.	Wykonanie upamiętnienia poświęconego powrotowi Śląska w granice Rzeczpospolitej	30
1.24.	Budowa pomnika Żołnierzy Wyklętych w Dzierżoniowie	35
1.25.	Wykonanie i montaż pomnika ku czci Żołnierzy Wyklętych na pomniku Żołnierza Polskiego w Strzelinie	6
2.	Inwestycje budowlane ujęte w rozdziale 92128 § 6050, w tym:	185
2.1.	Wykonanie pomnika ku czci rodziny Pająków, ofiar terroru niemieckiego z okresu okupacji	5
2.2.	Wymiana nagrobka na grobie ofiar działań wojennych z 1945 r., znajdującym się na cmentarzu parafialnym przy ul. Ściegiennego w Poznaniu	6
2.3.	Wzniesienie pomnika ofiar zbrodni katyńskiej pochodzących z terenu gminy Grodzisk Wielkopolski w Grodzisku Wielkopolskim	55
2.4.	Wykonanie grobu murowanego na cmentarzu parafialnym w Niewodnej	6
2.5.	Wykonanie grobu murowanego na cmentarzu parafialnym w Malawie w zachodnim narożniku pomiędzy cywilnymi pochówkami	18
2.6.	Wykonanie dokumentacji projektowej wielobranżowej dla wybudowania pomnika „Pamięci ofiar nacjonalistów ukraińskich w latach 1939–1947” w Szczecinie	12
2.7.	Wykonanie pomnika nagrobnego dla Edmunda Bałuki w Szczecinie	7
2.8.	Wykonanie popiersia mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” w Osielcu	24
2.9.	Wykonanie upamiętnienia gen. Kazimierza Sosnkowskiego w parku Jordana w Krakowie	9
2.10.	Budowa pomnika Ofiar Zbrodni Wołyńskiej w Grudziądzu (Gdańsk)	14
2.11.	Wykonanie upamiętnienia z mosiądzu	4
2.12.	Zaprojektowanie i realizacja rzeźby przedstawiającej Krzysztofa Kamila Baczyńskiego	25

11.2. Budżet Instytutu w układzie zadaniowym

W 2017 r. Instytut Pamięci Narodowej realizował zadania ustawowe w ramach budżetu zadaniowego, zgodnie z następującą klasyfikacją zadaniową:

Funkcja 1. Zarządzanie państwem

Zadanie 1.9. Działalność ustawowa Instytutu Pamięci Narodowej

Na realizację zadania zaplanowano 276 117 tys. zł, wydatki wyniosły 270 999 tys. zł, co stanowiło 98,1 proc. planu.

I. Cel zadania: Upowszechnianie wiedzy o najnowszej historii Polski na podstawie zgromadzonego materiału archiwalnego i ściganie zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Miernik:

1) Liczba zrealizowanych wniosków o udostępnienie dokumentów (w szt.)

Plan miernika – 60 080 szt.; wykonanie – 76 182 szt. (126,8 proc. planu)

2) Liczba postępowań załatwionych przez prokuratorów IPN w ciągu roku (w szt.)

Plan miernika – 935 szt.; wykonanie – 1096 szt. (117,2 proc. planu)

II. Cel zadania: Prowadzenie działalności edukacyjnej i badań naukowych oraz popularyzacja ich wyników

Miernik: Liczba zrealizowanych przedsięwzięć (w szt.)

Plan miernika – 2474 szt.; wykonanie – 3435 szt. (138,8 proc. planu)

W ramach zadania 1.9. Instytut realizował następujące podzadania:

Podzadanie 1.9.1. Gromadzenie, opracowywanie, digitalizacja i udostępnianie dokumentów z archiwum IPN

Na realizację podzadania zaplanowano 119 014 tys. zł, wydatki wyniosły 116 914 tys. zł, co stanowi 98,2 proc. planu.

Cel podzadania: Udostępnianie dokumentów w postaci cyfrowej wszystkim kategoriom wnioskodawców

Miernik: Liczba uporządkowanych i opracowanych dokumentów udostępnianych w postaci cyfrowej wszystkim kategoriom wnioskodawców.

Plan miernika – 80 140 szt.; wykonanie – 96 082 szt. (119,9 proc. planu)

Podzadanie 1.9.2. Prowadzenie śledztw w sprawie zbrodni nazistowskich, komunistycznych oraz przeciwko ludzkości i innych

Na realizację zadania zaplanowano 32 950 tys. zł, wydatki wyniosły 31 913 tys. zł, tj. 96,9 proc. planu.

Cel podzadania: Zagwarantowanie obywatelom konstytucyjnego prawa do wszechstronnego i bez nieuzasadnionej zwłoki wyjaśnienia przez uprawniony organ wszystkich okoliczności dotyczących zbrodni nazistowskich, komunistycznych, wojennych, przeciwko ludzkości, pokojowi i innych.

Miernik: Liczba postępowań załatwionych przez prokuratorów w ciągu roku (szt.).

Plan miernika – 935 szt.; wykonanie – 1096 szt. (117,2 proc. planu).

Podzadanie 1.9.3. Opracowywanie i publikowanie informacji w BIP IPN oraz katalogach tematycznych, prowadzenie rejestru oświadczeń lustracyjnych i ich analiza, przygotowywanie postępowań lustracyjnych

Na realizację zadania zaplanowano 32 233 tys. zł, wydatki wyniosły 30 640 tys. zł, co stanowi 95,1 proc. planu.

Cel podzadania: Publikacja w BIP IPN zgodnie z art. 22 ust. 1 i 2 tzw. ustawy lustracyjnej z 2006 r. oraz w katalogach z art. 52a pkt. 6, 7 i 8 ustawy o IPN z 1998 r. oraz przygotowanie postępowań lustracyjnych

Miernik: Liczba osób, odnośnie do których zebrano i ostatecznie zweryfikowano informacje.

Plan miernika – 22 630; wykonanie – 24 307 (107,4 proc. planu).

Podzadanie 1.9.4. Działalność edukacyjna, wystawiennicza, badawcza, wydawnicza i dokumentacyjna

Na realizację zadania zaplanowano 91 920 tys. zł, wydatki wyniosły 91 532 tys. zł, co stanowi 99,6 proc. planu.

Cel podzadania: Upowszechnianie wiedzy na temat najnowszej historii Polski

Miernik: Liczba przedsięwzięć (w szt.)

Plan miernika – 1716 szt.; wykonanie – 2235 szt., co stanowi 130,2 proc. planu

Cel podzadania: Prowadzenie badań naukowych nad najnowszą historią Polski i ich upowszechnianie

Miernik: Liczba przedsięwzięć (w szt.)

Plan miernika – 827 szt.; wykonanie – 1283 szt., co stanowi 155,1 proc. planu

Funkcja 9. Kultura i dziedzictwo narodowe

Zadanie 9.1. Ochrona i popularyzacja dziedzictwa i tożsamości narodowej w kraju i za granicą

Podzadanie 9.1.1. Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego i miejsc pamięci narodowej w kraju i za granicą

Na realizację zadania zaplanowano 5884 tys. zł, wydatki wyniosły 4840 tys. zł, co stanowi 82,3 proc. planu.

Cel podzadania: Utrzymanie i ochrona miejsc pamięci narodowej

Mierniki:

1) Liczba obiektów wprowadzonych do ewidencji miejsc pamięci narodowej (szt.), plan miernika – 1480; wykonanie – 1867, co stanowi 126,2 proc. planu;

2) Liczba przeprowadzonych lustracji i kontroli (szt.), plan miernika – 163; wykonanie – 311, co stanowi 190,8 proc. planu.

Funkcja 13. Zabezpieczenie społeczne i wspieranie rodziny

Zadanie 13.2. Świadczenia społeczne

Na realizację zadania zaplanowano 7140 tys. zł, wydatki wyniosły 6410 tys. zł, co stanowi 89,8 proc. planu.

W ramach zadania 13.2. Instytut realizował:

Podzadanie 13.2.6. Uposażenia dla sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku i uposażenia rodzinne

Cel podzadania: Realizacja ustawowo określonych zobowiązań Skarbu Państwa w zakresie wypłaty świadczeń na rzecz prokuratorów przechodzących w stan spoczynku i ich rodzin

Miernik: Liczba uprawnionych do uposażenia w stanie spoczynku lub uposażenia rodzinnego przypadających na 100 czynnych prokuratorów

Plan miernika – 44; wykonanie – 45,87, co stanowi 104,3 proc. planu.

Wykonanie wydatków w układzie zadaniowym w 2017 r. przedstawia się następująco:

Tabela 8. Wykonanie wydatków w układzie klasyfikacji zadaniowej IPN-KŚZpNP w 2017 r.

Nr funkcji/ zadania/ podzadania/ działania	Nazwa działania	Razem		
		Plan	Wykonanie	4:3
		w tys. zł		proc.
1.9.	Działalność ustawowa Instytutu Pamięci Narodowej	276 117	270 999	98,1
1.9.1.	Gromadzenie, opracowywanie, digitalizacja i udostępnianie dokumentów z archiwów IPN	119 014	116 914	98,2
1.9.1.1.	Gromadzenie, opracowywanie i digitalizacja dokumentów	55 934	54 634	97,7
1.9.1.2.	Udostępnianie dokumentów	63 080	62 280	98,7
1.9.2.	Prowadzenie śledztw w sprawie zbrodni nazistowskich, komunistycznych oraz przeciwko ludzkości i innych	32 950	31 913	96,9
1.9.2.1.	Sprawowanie nadzoru służbowego i instancyjnego, środki odwoławcze, prowadzenie postępowań skargowych, wizytacje i kontrole oraz realizacja zadań wynikających ze skontrum	4 944	4 248	85,9

Nr funkcji/ zadania/ podzadania/ działania	Nazwa działania	Razem		
		Plan	Wykonanie	4:3
		w tys. zł		proc.
1.9.2.2.	Prowadzenie postępowań karnych dotyczących zbrodni komunistycznych, nazistowskich, wojennych przeciwko ludzkości i pokojowi oraz innych przewidzianych w ustawach	28 006	27 665	98,8
1.9.3.	Opracowywanie i publikowanie informacji w BIP IPN oraz katalogach tematycznych, prowadzenie rejestru oświadczeń lustracyjnych i ich analiza, przygotowywanie postępowań lustracyjnych	32 233	30 640	95,1
1.9.3.1.	Opracowywanie i publikowanie informacji w BIP IPN oraz w katalogach tematycznych	16 510	16 028	97,1
1.9.3.2.	Przygotowywanie i prowadzenie postępowań lustracyjnych	15 723	14 612	92,9
1.9.4.	Działalność edukacyjna, wystawiennicza, badawcza, wydawnicza i dokumentacyjna	91 920	91 532	99,6
1.9.4.1.	Działalność edukacyjna, wystawiennicza, badawcza, wydawnicza i dokumentacyjna	91 920	91 532	99,6
9.1.	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	5 884	4 840	82,3
9.1.1.	Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego i miejsc pamięci narodowej w kraju i za granicą	5 884	4 840	82,3
9.1.1.7.	Opieka nad miejscami pamięci narodowej oraz grobami i cmentarzami wojennymi	2 049	1 786	87,2
9.1.1.9.	Upamiętnianie wydarzeń historycznych	3 835	3 054	79,6
13.2.	Świadczenia społeczne	7 140	6 410	89,8
13.2.6.	Uposażenia dla sędziów i prokuratorów w stanie spoczynku i uposażenia rodzinne	7 140	6 410	89,8
13.2.6.2.	Uposażenia dla prokuratorów w stanie spoczynku oraz dodatki do tych uposażeń	6 799	6 069	89,3
13.2.6.3.	Uposażenia rodzinne oraz dodatki do tych uposażeń	341	341	100,0
	Razem	289 141	282 249	97,6

11.3. Zatrudnienie

Przeciętne zatrudnienie pracowników w 2017 r. w Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wynosiło 2276,70 etatu. Według stanu na 31 grudnia 2017 r. w Instytucie zatrudnione były 2344 osoby, co w przeliczeniu na etaty stanowi 2296,95 etatu, w tym 109 stanowiły etaty prokuratorskie. W pionie śledczym Instytutu zatrudnienie w etatach wynosiło 77 prokuratorów. W pionie lustracyjnym zatrudnienie w etatach wynosiło 32 prokuratorów.

Wśród pracowników zatrudnione są osoby niepełnosprawne. Przeciętne zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Instytucie w 2017 r. wynosiło 34,79 etatu. Według stanu na 31 grudnia 2017 r. zatrudnionych było 37 osób niepełnosprawnych na 36,25 etatu.

Pracownicy Instytutu posiadają stosowne kwalifikacje. Instytut zatrudnia specjalistów m.in. z zakresu prawa, historii, archiwistyki i administracji. W pionie archiwalnym zatrudnieni są archiwiści

i kustosze, w pionie historycznym i edukacyjnym – osoby prowadzące badania naukowe, działania edukacyjne. W pionie poszukiwań – osoby prowadzące prace poszukiwawcze i archeologiczne, w pionie upamiętniania walk i męczeństwa – pracownicy zajmujący się upamiętaniem historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci. Ponadto Instytut zatrudnia również specjalistów z różnych innych dziedzin, m.in. prawa, zamówień publicznych, informatyki oraz programowania, księgowości, kadr, ochrony osób i mienia, zarządzania nieruchomościami, audytu, redagowania i wydawania książek, zbiorów dokumentów i informatorów.

Spośród 2344 pracowników Instytutu 2051 posiada wykształcenie wyższe, co stanowi 87,50 proc. zatrudnionych, w tym 8 osób posiada tytuł naukowy profesora, 32 osoby posiadają stopień naukowy doktora habilitowanego i 201 osób posiada stopień naukowy doktora.

Tabela 9. Wykształcenie pracowników na 31 grudnia 2017 r.

Wykształcenie pracowników na 31 grudnia 2017 r.		
	w osobach	proc.*
wyższe (licencjackie, magisterskie)	2 051	87,50
średnie (ogólnokształcące, średnie zawodowe, policealne)	242	10,32
inne (zasadnicze, podstawowe)	51	2,18

* % w stosunku do zatrudnienia ogółem w osobach na dzień 31 XII 2017 r.

Stopień/tytuł naukowy	Liczba osób na 31grudnia 2017 r.
Doktor	201
Doktor habilitowany	32
Profesor	8
Razem	241

Według stanu na 31 grudnia 2017 r. największy odsetek pracowników Instytutu stanowią pracownicy zatrudnieni w pionach merytorycznych IPN.

– w Archiwum IPN oraz w oddziałowych biurach – 861,50 etatu, co stanowi 37,51 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.;

– w Biurze Badań Historycznych oraz oddziałowych biurach – 166,75 etatu, co stanowi 7,26 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.;

– w Biurze Edukacji Narodowej oraz oddziałowych biurach – 154,75 etatu, co stanowi 6,74 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.;

– w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji oraz oddziałowych wieloosobowych stanowiskach do spraw poszukiwań i identyfikacji – 38,50 etatu, co stanowi 1,68 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.;

– w Biurze Upamiętniania Walk i Męczeństwa oraz oddziałowych wieloosobowych stanowiskach do spraw upamiętniania walk i męczeństwa – 33,50 etatu, co stanowi 1,46 proc. zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.;

– w Biurze Lustracyjnym oraz w oddziałowych biurach (łącznie z prokuratorami) – 216,125 etatu, co stanowi 9,40 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.;

– w Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i w oddziałowych komisjach (łącznie z prokuratorami) – 146 etatów, co stanowi 6,36 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.

Łącznie stanowi to 70,41 proc. ogółu zatrudnionych w etatach na 31 grudnia 2017 r.

W pozostałych komórkach organizacyjnych centrali i oddziałów zajmujących się m.in. działalnością wydawniczą, zadaniami z zakresu prawa, zamówień publicznych, informatyki oraz programowania, księgowości, kadr, ochrony informacji niejawnych, ochrony fizycznej, bezpieczeństwa teleinformatycznego, zarządzania nieruchomościami według stanu na 31 grudnia 2017 r. zatrudnienie wynosiło 679,825 etatu, co stanowi 29,59 proc. w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na 31 grudnia 2017 r.

Tabela 10. Zatrudnienie – stan na 31 grudnia 2017 r.

Zatrudnienie – stan na 31 grudnia 2017 r.	W etatach	Proc.*
Zatrudnienie w Archiwum IPN oraz w oddziałowych biurach	861,50	37,51
Zatrudnienie w Biurze Badań Historycznych oraz w oddziałowych biurach	166,75	7,26
Zatrudnienie w Biurze Edukacji Narodowej oraz w oddziałowych biurach	154,75	6,74
Zatrudnienie w Biurze Poszukiwań i Identyfikacji oraz w oddziałowych wieloosobowych stanowiskach do spraw poszukiwań i identyfikacji	38,50	1,68
Zatrudnienie w Biurze Upamiętniania, Walk i Męczeństwa oraz w oddziałowych wieloosobowych stanowiskach do spraw upamiętniania walk i męczeństwa	33,50	1,46
Zatrudnienie w Biurze Lustracyjnym oraz w oddziałowych biurach (łącznie z prokuratorami)	216,125 (w tym 32 prokuratorów)	9,40
Zatrudnienie w Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz w oddziałowych komisjach (łącznie z prokuratorami)	146,00 (w tym 77 prokuratorów)	6,36
Zatrudnienie w pozostałych komórkach organizacyjnych centrali oraz oddziałów (w tym pracownicy ochrony)	679,825 (w tym 158,50 pracowników ochrony)	29,59 (w tym 6,90 pracownicy ochrony)

* % w stosunku do zatrudnienia ogółem w etatach na dzień 31 XII 2017 r.

Na uwagę zasługuje fakt, że w 2017 r. na rzecz Instytutu różnego rodzaju czynności i wykonywały osoby, które nie były pracownikami, jednocześnie ucząc się i zdobywając doświadczenie zawodowe. Pracowały one w ramach:

– staży zawodowych – 32,
– praktyk studenckich – 85,
– wolontariatu – 233.

ANEKS

ZAŁĄCZNIK NR 1:
WYDAWNICTWA IPN

Publikacje książkowe

Seria „Dokumenty”

1. *Sobór oczami polskich komunistów. Sobór Watykański II w świetle dokumentów MSW i MSZ*, wstęp, wybór i oprac. W. Kucharski, D. Misiejuk, (t. 62 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 448 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”].

Seria „Monografie”

1. Adamus A.M., *Problemy wsi w Polsce w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych*, (t. 127 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 376 + 16 s. wkł. zdj.
2. Bechta M., Muszyński W.J., *Przeciwko Pax Sovietica. Narodowe Zjednoczenie Wojskowe i struktury polityczne ruchu narodowego wobec reżimu komunistycznego 1944–1956*, (t. 122 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 600 + 88 s. wkł. zdj. [CPB „Podziemie niepodległościowe w Polsce 1944––1956”].
3. Bittner K., *Partia z piosenką, piosenka z partią. PZPR wobec muzyki rozrywkowej*, (t. 130 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 372 [CPB „Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989”].
4. Gańczak F., *Polski nie oddamy. Władze NRD wobec wydarzeń w PRL 1980–1981*, (t. 129 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 280 + 16 s. wkł. zdj.
5. Iliuszyn I., *ZSRR wobec ukraińsko-polskiego konfliktu narodowościowego na Ukrainie Zachodniej w latach 1939–1947*, tłum. M. Buczyło, (t. 124 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 224.
6. Jaworski P., *Most przez Bałtyk. Szwecja wobec „Solidarności” 1980–1982*, (t. 126 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 310.
7. Kmak-Pamirska A., *Zmienność pamięci. Biskup Carl Maria Splett w polskiej i niemieckiej pamięci historycznej*, (t. 131 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 502.
8. Kozłowski T., *Anatomia rewolucji. Narodziny ruchu społecznego „Solidarność” w 1980 roku*, (t. 128 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 472 [CPB „Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989”].
9. Ligarski S., *W kleszczach totalitaryzmów. Księdza Romana Gradolewskiego i ojca Jacka Hoszyckiego życiorysy niedopowiedziane*, (t. 123 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 240 + 16 s. wkł. zdj.
10. Napora M., *Gadzinowe narracje. Mechanizmy i strategie kreowania propagandowego obrazu świata w „Dzienniku Radomskim” 1940–1945*, (t. 125 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 296.

Seria „Relacje i wspomnienia”

1. Tokarczuk A., *Mój czas. Flirty z historią*, (t. 24 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 422 + 16 s. wkł. zdj. [CPB „Opozycja i opór społeczny w PRL 1956–1989”].

Seria „Dziennikarze – Twórcy – Naukowcy”

1. Matkowska E., Polechoński K., Rzeszotnik J., *Literatura polska w tajnych dokumentach NRD. Portrety i szkice*, IPN, Warszawa 2017, s. 264 [CPB „Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych”].
2. *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich*, red. S. Ligarski, IPN, Warszawa 2017, s. 440 [CPB „Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych”].
3. *Osaczeni-napiętnowani. Szkice o twórcach w PRL*, red. S. Ligarski, IPN, Warszawa 2017, s. 264 [CPB „Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych”].

Seria „Letnia Szkoła Historii Najnowszej”

1. *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2016. Referaty*, red. W. Bułhak, P. Pazik, wstęp W. Bułhak, P. Pazik, (t. 10 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 160.

Seria „Zimowa Szkoła Historii Najnowszej”

1. *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej 2016. Referaty*, red. M. Przeperski, Ł. Kamiński, wstęp Ł. Kamiński, (t. 5 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 196.

Seria „Z archiwum emigracji”

1. Korboński S., *W imieniu Kremla*, wstęp M. Korkuć, (t. 5 serii), IPN, Warszawa 2017, s. 384.

Seria „Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku”

1. *Organizacja ukraińskich nacjonalistów w Polsce 1944–1950. Likwidacja struktur kierowniczych*, cz. 1 i 2, komitet redakcyjny, wybór i oprac. J. Bednarek, D. Bojko, W. Chudzik, J. Karbarz-Wilińska, S. Kokin, S. Koller, W. Kowalczuk, K. Langowski, M. Majewski, W. Okipniuk, J. Szapował, (t. 9 serii), IPN, Wydzielone Archiwum Państwowe Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, Instytut Badań Politycznych i Narodowościowych Narodowej Akademii Nauki Ukrainy, Warszawa–Kijów 2017, s. 1568 (cz. 1 i 2).

Seria „Patroni naszych ulic”

1. Osiński K., *Eugeniusz Kwiatkowski (1888–1974)*, IPN, Warszawa 2017, s. 24.
2. Osiński K., *Leszek Biały „Jakub” (1919–1945)*, IPN, Warszawa 2017, s. 24.
3. Węcki M., *Powstańcy śląscy*, IPN, Warszawa 2017, s. 24.
4. Żaryn J., *Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947–1984)*, IPN, Warszawa 2017, s. 24 (wersja rosyjskojęzyczna).
5. Żaryn J., *Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947–1984)*, IPN, Warszawa 2017, s. 24 (wersja białoruskojęzyczna).

Czasopisma

1. „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2016, nr 1 (14).
2. „Biuletyn IPN” 2017, nr 1–2 (134–135).
3. „Biuletyn IPN” 2017, nr 3 (136).
4. „Biuletyn IPN” 2017, nr 4 (137).

5. „Biuletyn IPN” 2017, nr 5 (138).
6. „Biuletyn IPN” 2017, nr 6 (139).
7. „Biuletyn IPN” 2017, nr 7–8 (140–141).
8. „Biuletyn IPN” 2017, nr 9 (142).
9. „Biuletyn IPN” 2017, nr 10 (143).
10. „Biuletyn IPN” 2017, nr 11 (144).
11. „Biuletyn IPN” 2017, nr 12 (145).
12. „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” 2017, nr 1 (11).
13. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2017, nr 1 (29).
14. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2017, nr 2 (30).
15. „Przegląd Archiwalny” 2016, t. 9.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Białymstoku (łącznie z delegaturą w Olsztynie)

1. Kardela P., *Koła Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych 1953–2012*, (t. 25 serii), IPN, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2017, s. 1160 + 40 s. wkł. zdj. [CPB „Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990”].
2. Korejwo M., *Związek Bojowników o Wolność i Demokrację na Warmii i Mazurach w latach 1949––1990*, (t. 34 serii), IPN, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2017, s. 424.
3. Krysiak D., *Polska Partia Robotnicza w województwie olsztyńskim w latach 1945–1948. Struktury – kadry – działalność*, (t. 33 serii). IPN, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2017, s. 526 [CPB „Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989”].
4. *Z dziejów represji sowieckich wobec Polaków w latach 1937–1952. Białoruś, Litwa, ziemie północno-wschodniej Polski*, (t. 31 serii), red. J.J. Milewski, IPN, Białystok–Warszawa 2017, s. 245.
5. Zavadzka A., *Duszpasterstwo polskie na Wileńszczyźnie w okresie sowieckim (1944–1990)*, (t. 30 serii), IPN, Białystok 2017, s. 278.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Gdańsku

1. Kowalska H., *Sądownictwo w marynarce wojennej w latach 1945–1955*, (t. 64 serii), IPN, Gdańsk––Warszawa 2017, s. 344 + 8 s. wkł. zdj.
2. Kowalski W., *Adam Dedio (1918–1947). Dobry syn*, (t. 61 serii), IPN, Gdańsk 2017, s. 64 + 24 s. wkł. zdj.
3. Marszalec J., *Z dziejów gdańskiej bezpieki*, (t. 60 serii), IPN, Gdańsk 2017, s. 378.
4. Mazanowska I., *Karolewo 1939. Zbrodnie w obozie Selbstschutz Westpreussen*, (t. 62 serii), IPN, Gdańsk–Warszawa 2017, s. 192 + 24 s. wkł. zdj.
5. Molendowski L., *Zakony męskie diecezji chełmińskiej i ich losy w czasie II wojny światowej*, (t. 63 serii), IPN, Gdańsk–Warszawa 2017, s. 216 + 16 s. wkł. zdj. [CPB „Władze wobec kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”].

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Katowicach

1. Borkowski Ł., *„Żelazny” od „Łupaszki”. Ppor. Zdzisław Badocha (1925–1946)*, IPN, Katowice––Warszawa 2017, s. 196.
2. *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, IPN, Katowice–Opole 2017.
3. *High-tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora, współpraca P. Fuglewicz, IPN, Katowice–Warszawa 2017, s. 700 [CPB „Władze PRL wobec środowisk twórczych, dziennikarskich i naukowych”].

4. Mokrosz J., *Aleksander Zawadzki. Działacz komunistyczny i wojewoda śląski (1945–1948)*, IPN, Katowice–Warszawa 2017, s. 324.
5. *Pod czerwoną gwiazdą. Aspekty sowieckiej obecności w Europie Środkowo-Wschodniej w 1945 roku*, red. S. Rosenbaum, D. Węgrzyn, IPN, Katowice–Warszawa 2017, s. 332.
6. *Referendum ludowe w 1946 roku oraz wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku na Górnym Śląsku*, red. M. Świder, A. Dziurok, IPN, Uniwersytet Opolski w Opolu, Katowice–Warszawa–Opole 2017, s. 300.
7. *Wielka Wojna z Górnym Śląskiem w tle. Źródła – muzealia – projekty badawcze*, red. D. Keller, S. Rosenbaum, IPN, Katowice–Warszawa 2017, s. 222.
8. *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, IPN, Katowice–Warszawa 2017, s. 668 [CPB „Partia komunistyczna w systemie władzy w Polsce 1944–1989).

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Krakowie (łącznie z delegaturą w Kielcach)

1. *Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962–1989. Wybór dokumentów*, oprac. A. Dziurok, F. Musiał, (seria „Normatywy aparatu represji"), IPN, Kraków 2017, s. 934.
2. Korkuć M., *„Zostańcie wierni tylko Polsce…". Niepodległościowe oddziały partyzanckie w Krakowskiem (1944–1947)*, IPN, Kraków 2017, s. 732, (wydanie drugie).
3. *Listy z frontu i na front. Korespondencja rodziny Massalskich (1914–1921)*, wstęp i oprac. A. Massalski, IPN, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Witolda Gombrowicza w Kielcach, Archiwum Państwowe w Kielcach, Kielce 2017, s. 296.
4. Mardyła P., *Opór społeczny i konspiracja proweniencji narodowej na terenie Skawiny w latach 1945–1956*, IPN, Kraków 2017, s. 192.
5. *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, (seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", t. 25), IPN, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2017, s. 176.
6. *Normatywy dotyczące rejestracji i ewidencji, prowadzenia archiwum oraz tajemnicy służbowej i państwowej organów bezpieczeństwa w Polsce w latach 1945–1990*, oprac. M. Komaniecka, (seria „Normatywy aparatu represji"), Kraków 2017.
7. *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, (seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", t. 24), IPN, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2017, s. 168.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Lublinie

1. *Dzieje Lubelszczyzny 1944–1956. Aspekty społeczne, gospodarcze, oświatowe i kulturalne*, red. T. Osiński, M. Mazur, IPN, Lublin 2017, s. 672.
2. *Dziennik czynności Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego*, t. 2, red. J. Rabiński, IPN, Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II, The Polish Institute and Sikorski Museum, Lublin 2017, s. 1168.
3. *„Ojczyzna obrońcy swemu". Weterani i kombatanci jako problem polityczny i społeczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, IPN, Lublin–Warszawa 2017, s. 528.
4. Wierzbicki M., *Z Polską pod rękę. Jan Prot (1891–1957) i odbudowa niepodległego państwa polskiego*, IPN, Lublin–Warszawa 2017, s. 192.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Łodzi

1. Perzyna P., *Błażej Stolarski 1880–1939. Biografia społecznika, działacza gospodarczego i polityka*, IPN, Łódź–Warszawa 2017, s. 480 + 16 s. wkł. zdj.

2. Pilarski S., *Między obojętnością a niechęcią. Piłsudczycy wobec Czechosłowacji w latach 1926––1939*, IPN, Łódź 2017, s. 454.
3. *Płk Józef Beck (1894–1944). Żołnierz, dyplomata, polityk*, red. S.M. Nowinowski, IPN, Łódź–Warszawa 2017, s. 472 + 8 s. wkł. zdj.
4. Sitarek A., *„Wire Bound State". Structure and Functions of the Jewish Administration of the Łódź Ghetto*, IPN, Łódź–Warszawa 2017, s. 336.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Poznaniu

1. Koteluk D., *Proboszczowie parafii Czerwieńsk w latach 1945–1989 w świetle dokumentów proweniencji państwowej*, (t. 41 serii), IPN, Poznań–Warszawa 2017, s. 140 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989"].

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Rzeszowie

1. *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917–1990)*, t. 2, red. M. Krzysztofiński, ks. J. Wołczański, IPN, Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej Obrządku Łacińskiego, Rzeszów–Lwów 2017, s. 300.
2. *„Nie można zdradzić Ewangelii". Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem*, red. M. Krzysztofiński, Przemyśl 2017, s. 152 (wydanie trzecie).
3. *Nie zapominamy. Świadectwa pamięci o Romanie Brandstaetterze*, red. K.A. Tochman, IPN, Rzeszów–Warszawa 2017, s. 208 + 16 s. wkł. zdj. [CPB „Polska emigracja polityczna 1939–1990"].
4. *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, IPN, Rzeszów 2017, s. 862.

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Szczecinie

1. *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2, IPN, Szczecin 2017, s. 420 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989"]
2. *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, IPN, Szczecin 2017, s. 606. [CPB „Struktury i metody działania aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1989"].

Seria wydawnicza Oddziału IPN w Warszawie

1. Bulanda E., *Wspomnienia jezuity (1939–1954)*, oprac. B. Noszczak, IPN, Warszawa 2017, s. 312 + 16 s. wkł. zdj.
2. Drojewski G. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Kierunek Wilhelmshaven 1945 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939––1945", z. 7), IPN, Warszawa 2017, s. 44 (komiks).
3. Konarski M. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Na partyzanckich ścieżkach 1946 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939––1946", z. 8), IPN, Warszawa 2017, s. 44 (komiks).
4. Konarski M. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *W matni 1946 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1946", z. 9), IPN, Warszawa 2017, s. 44 (komiks).
5. Lermer L., *Kronika Boernerowa*, (seria „Warszawa Niepokonana", t. 14), IPN, Warszawa 2017, s. 232.
6. Łabuszewski T., *5 Brygada Wileńska AK na Pomorzu, Warmii i Mazurach 1945–1947*, (seria „Dopalanie Kresów"), IPN, Warszawa 2017, s. 496.
7. *Nie tylko partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989. Geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, IPN, Warszawa 2017, s. 662.

8. Pleskot P., *Prawo i bezprawie. Komitet Helsiński w Polsce (1982–1990)*, (seria „Warszawa Nie?pokonana", t. 13), IPN, Warszawa 2017, s. 520.
9. *Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski*, red. B. Noszczak, IPN, Warszawa 2017, s. 1024.
10. Rąkowski G., *Kresowe rezydencje. Zamki, pałace i dwory na dawnych ziemiach wschodnich II RP*, t. 1: *Województwo wileńskie*, (seria: „Dopalanie Kresów", t. 5), IPN, Warszawa 2017, s. 472.
11. *Teren wobec powstania*, red. K. Krajewski, (seria „Warszawa Nie?pokonana", t. 16), IPN, Warszawa 2017, s. 384.
12. Zajączkowski S. (scenariusz), Wyrzykowski K. (rysunki), Krajewski K., Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Hieronim Dekutowski „Zapora"*, (seria „Wilcze tropy", z. 4), IPN, Warszawa 2017, s. 48.

Seria wydawnicza Oddziału IPN we Wrocławiu

1. *Antropologia donosu*, red. J. Syrnyk, R. Klementowski, (seria „Inne strony historii"), IPN, Wrocław–Warszawa 2017, s. 224.
2. Dworaczek K., Przedpełski T., *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, t. 2: *Relacje*, IPN, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość", Wrocław–Warszawa 2017, s. 324.
3. Dworaczek K., *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, t. 1: *Monografia*, IPN, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość", Wrocław–Warszawa 2017, s. 262.
4. Perlak B., *Internowani na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie. Ośrodki odosobnienia podległe Okręgowemu Zarządowi Zakładów Karnych we Wrocławiu (1981–1982)*, (seria „Historia Dolnego Śląska"), IPN, Wrocław–Warszawa 2017, s. 480.
5. *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu 1977–1980*, t. 3: *Dokumenty*, wybór i oprac. K. Dworaczek, T. Przedpełski, IPN, Ośrodek „Pamięć i Przyszłość", Wrocław–Warszawa 2017, s. 342.
6. Wieczorek P., *Żydzi w Wałbrzychu i powiecie wałbrzyskim 1945–1968*, (seria „Historia Dolnego Śląska"), IPN, Wrocław–Warszawa 2017, s. 368.

Poza seriami – Varia

1. *Antologia prasy Solidarności Walczącej w Trójmieście. Pisma Oddziału SW Trójmiasto i Grupy SW Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni*, przedmowa R. Zwiercan, wstęp A. Adamski, IPN, Fundacja Pomorska Inicjatywa Historyczna, Gdynia–Warszawa 2017, s. 520.
2. Bagieński W., *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 1, IPN, Warszawa 2017, s. 640.
3. Bagieński W., *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 2, IPN, Warszawa 2017, s. 696.
4. Białecki K., Łatka R., Reczek R., Wojcieszyk E., *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977*, IPN, Konferencja Episkopatu Polski, Poznań–Warszawa 2017, s. 488 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989"].
5. Cenckiewicz S., Chmielecki A., *Anna Walentynowicz 1929–2010*, IPN, Warszawa 2017, s. 312.
6. *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, IPN, Katowice–Kraków–Warszawa 2017, s. 592 [CPB „Ziemie polskie pod okupacją 1939–1945", CPB „Stosunki polsko-żydowskie w okresie II wojny światowej"].
7. *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, IPN, Warszawa 2017, s. 352 [CPB „Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990"].
8. Gajda-Deszczka P. (ilustr.), *Ksiądz Paweł ze Starosielc*, (seria „Historie z tej Ziemi", z. 2), IPN, Białystok 2017.
9. Garbal Ł., *Prezydent opozycji. Krótka biografia Jana Józefa Lipskiego*, IPN, Warszawa 2017, s. 464 + 16 s. wkł. zdj.

10. Grabowski F., *Liberator AL 523. Analiza techniczna katastrofy gibraltarskiej*, IPN, Warszawa 2017, s. 120.
11. Hory A., *„Martwa placówka". Wspomnienia i korespondencja posła Królestwa Węgier w Warszawie 1935–1939*, przedmowa P. Pritz, posłowie M. Kornat, IPN, Urząd do spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Węgierski Instytut Kultury w Warszawie, Węgierskie Archiwum Narodowe, Warszawa 2017, s. 424.
12. Kaczmarski K., Muszyński W.J., Sierchuła R., *Generał Józef Haller 1873–1960*, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 2017, s. 392.
13. Klementowski R., *Służba Bezpieczeństwa w Bolesławcu (1957–1990). Zarys problematyki*, Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, IPN, Bolesławiec–Wrocław 2017, s. 246.
14. Kornicki F., *Zmagania. Autobiografia dowódcy dywizjonu myśliwskiego*, IPN, Warszawa 2017, s. 440.
15. Łatka R., Marecki J., *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów*, IPN, Warszawa 2017, s. 152 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944––1989"].
16. Łukasiewicz S., Jaczyńska A., Pleskot P., *Your Solidarity – Our Liberty. Reakcje emigracji polskiej i świata na wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 (grudzień 1981 – styczeń 1982) / Reactions of émigré Poles and the world to the imposition of martial law in Poland on December 13th, 1981 (December 1981 – January 1982)*, IPN, Europejskie Centrum Solidarności, Lublin 2017, s. 208.
17. *Mord w lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*, t. 1, wstęp, wybór i opracowanie W. Wasilewski, przełożył W.J. Popowski, IPN, Warszawa 2017, s. 680.
18. Mierzejewski J., *Bajka o Spitfajerze*, IPN, Warszawa 2017, s. 144 + płyta CD z audiobookiem (czyta C. Żak).
19. Ochał A., *Na litewskiej rubieży. Brygada Korpusu Ochrony Pogranicza „Grodno" (1929–1939)*, IPN, Warszawa 2017, s. 664 [CPB „Wojsko Polskie w strukturach państwa w XX wieku"].
20. *„Operacja polska" NKWD 1937–1938. Losy Polaków w Rosji bolszewickiej i w ZSRS do 1939 roku*, teka edukacyjna, red. A. Zechenter, autorzy H. Głębocki, D. Gorajczyk, M. Masłowski, P. Należniak, A. Zechenter, Kraków–Warszawa 2017.
21. *Problemy archiwalnego opisu informacyjnego*, red. A. Rosa, W. Chorążyczewski, („Symposia Archivistica", t. 4), IPN, Warszawa 2017, s. 208.
22. *Report W KL Auschwitz 1940–1943 by Captain Witold Pilecki*, acknowledgments A. Nowak, J. Glinka, preface R. Leskiewicz, foreword M. Pawlik, IPN, Pilecki Project Committee, Warsaw 2017, s. 72 + 24 s. wkł. zdj.
23. Ruszar J.M., *Czerwone pająki. Dziennik żołnierza LWP*, red. nauk. K. Dworaczek i J. Jędrysiak, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 2017, s. 254 + 20 s. wkł. zdj. [CPB „Wojsko Polskie w strukturach Państwa w XX wieku"].
24. Stobiecki R., *Klio za wielką wodą. Polscy historycy w Stanach Zjednoczonych po 1945 r.*, IPN, Warszawa 2017, s. 384 [CPB „Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990"].
25. Wardzyńska M., *Wysiedlenia ludności polskiej z okupowanych ziem polskich włączonych do III Rzeszy w latach 1939–1945*, IPN, Warszawa 2017, s. 560.
26. *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, IPN, Warszawa 2017, s. 550.
27. Wyszyński S., *Pro memoria*, t. 1: *1948–1952*, red. nauk. P. Skibiński, przedmowa J. Kopiec, IPN, UKSW, Warszawa 2017, s. 504 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989"].
28. Wyszyński S., *Pro memoria*, t. 2: *1953*, red. nauk. E. Czaczkowska, IPN, UKSW, Warszawa 2017, s. 264 [CPB „Władze komunistyczne wobec Kościołołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989"].

29. *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, komitet redakcyjny: J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, IPN, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2017, s. 1038.
30. *Za naszą i waszą wolność. Bitwa o Monte Cassino z perspektywy polskiej i włoskiej / Per la nostra e la vostra libertà. La battaglia di Montecassino vista da una prospettiva polacca e italiana*, red. C. Salmeri, IPN, Katowice 2017, s. 164.
31. *„Zeszyty Historyczne" z perspektywy półwiecza*, red. S.M. Nowinowski, R. Stobiecki, IPN, Warszawa 2017, s. 252 + 16 s. wkł. zdj.

Informatory

1. *Kalendarz nauczyciela 2017/2018*, IPN, Białystok 2017.
2. *Oferta edukacyjna 2017/18. Historia najnowsza Polski i regionu – OBEN w Poznaniu*, IPN, Poznań 2017, s. 78.
3. *Oferta edukacyjna 2017/2018*, Kielce 2017.
4. *Oferta edukacyjna 2017/2018*, Kraków 2017.
5. *Oferta edukacyjna 2017/2018. Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu i Szczecinie*, IPN, Poznań 2017, s. 58.
6. *Oferta edukacyjna 2017/2018. Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie*, IPN, Rzeszów 2017, s. 64.
7. *The Holocaust and Polish-Jewish Relations during The Second World War. Publications Catalogue The Institute of National Remembrance 2000–2016*, editor P. Chojnacki, IPN, Warsaw 2017, s. 24.
8. *Zagłada Żydów i stosunki polsko-żydowskie podczas II wojny światowej. Katalog publikacji Instytutu Pamięci Narodowej 2000–2016*, oprac. P. Chojnacki, IPN, Warszawa 2017, s. 24.

Katalogi wystaw

1. *Ausstellung Vertriebene 1939… Deportationen von polnischen Buergern aus den ins Dritte Reich eingegliederten gebieten. Ausstellungsfuehrer*, red. J. Kubiak, A. Łuczak, IPN, Poznań 2017, s. 216.
2. Urynowicz M., Rokicki P., *Żegota – Rada Pomocy Żydom. The Council for Aid to Jews*, IPN, Warszawa 2017, s. 40.

Wydawnictwa multimedialne i okolicznościowe

1. *(Anty)polska operacja NKWD* (dodatek do „DoRzeczy" 7–13 VIII 2017, s. 12).
2. *1947. Rok pogrzebanych nadziei Polaków*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 18 I 2017, s. 4).
3. *Archiwum pełne pamięci* (dodatek do „wSieci" 22–28 V 2017, s. 74).
4. *Bombą w komunę. Czynny opór przeciw władzy* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 8 XII 2017, s. 16).
5. Cenckiewicz S., *Pułkownik Ignacy Matuszewski 1891–1946*, IPN, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 2017, s. 52.
6. Chmielecki A., *Zbrodnia Lubińska 1982. Śmierć w rocznicę Sierpnia*, IPN, Warszawa 2017, s. 32 (broszura z okazji uroczystości pogrzebowych).
7. *Cześć i chwała bohaterom!*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 1 III 2017, s. 4).
8. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 1–2 VII 2017, s. 4).
9. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 8–9 IV 2017, s. 4).

10. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 28–29 I 2017, s. 3).
11. *Drogi do niepodległości* (dodatek do „Rzeczpospolitej Plus-Minus", 28–29 X 2017, s. 4).
12. *Eugenia Simson*, IPN, Białystok 2017.
13. *Fenomen „Żegoty". 75. Rocznica powstania Rady Pomocy Żydom* (dodatek do „Gościa Niedzielnego" 10 XII 2017, s. 16).
14. Frazik W., Musiał F., Wenklar M., *Pod czerwonym pręgierzem. Proces krakowski WiN i PSL w 1947 roku*, IPN, Kraków 2017, s. 36.
15. Golik D., Korkuć M., *Józef Kuraś „Ogień" i Zgrupowanie Partyzanckie „Błyskawica"*, IPN, Kraków 2017, s. 48.
16. Golik D., Szczypta-Szczęch R., *Ks. Władysław Gurgacz SJ*, IPN, Kraków 2017, s. 24.
17. *Gorzki maj 1945*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 8 V 2017, s. 4).
18. Graczyk R., *Oddychać swobodnie*, IPN, Kraków 2017, s. 42.
19. *Habemus papam!*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 16 X 2017, s. 4).
20. *Henryk Ekielski*, IPN, Białystok 2017.
21. *Józef Piłsudski* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 5 XII 2017, s. 8).
22. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120.
23. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120 (wersja portugalskojęzyczna).
24. Kamiński Ł., Korkuć M., *Przewodnik po historii Polski 966–2016*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2017, s. 120 (wersja niemieckojęzyczna).
25. *Kielecczyzna pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945. Straty osobowe*, IPN, Kielce 2017, s. 42.
26. *Komunizm. Czerwony terror 1917–2017* (dodatek do 12 dzienników regionalnych: „Dziennik Zachodni", „Głos Wielkopolski", „Gazeta Wrocławska", „Dziennik Polski", „Dziennik Bałtycki", „Dziennik Łódzki", „Kurier Lubelski", „Polska Metropolia Warszawska", „Echo Dnia", „Gazeta Lubuska", „Gazeta Pomorska", „Nowa Trybuna Opolska", 6 XI 2017, s. 6).
27. Kovács V., Vilmos K., Gdański J., *Polacy to nasi przyjaciele. Węgrzy i Powstanie Warszawskie 1944 / A lengyelek a barátaink. A magyarok és a Varsói Felkelés 1944*, IPN, Węgierski Instytut Kultury w Warszawie, Warszawa 2017, s. 58.
28. *Krystyna Świerzbińska*, IPN, Białystok 2017.
29. *Kulisy transformacji 1989 r.*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 3–4 VI 2017, s. 4).
30. Kwaśniewski M., *Pierwsza szkoła oficerska w Stróży lipiec – sierpień 1913. Szkoła niepodległej Polski*, IPN, Warszawa 2017, s. 40.
31. *Ludwik Machalski „Mnich" (1929–1951)*, red. E. Krężołek, IPN, Kielce 2017, s.
32. Musiał F., *Sprawa księdza Józefa Lelity. Proces kurii krakowskiej*, IPN, Kraków 2017, s. 24.
33. *Od strajków chłopskich w Ustrzykach Dolnych i Rzeszowie do „Solidarności" rolniczej*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 15 II 2017, s. 4).
34. *Ofiary Obławy Augustowskiej* (dodatek do „wSieci" 17–23 VII 2017, s. 66).
35. *Operacja polska NKWD 1937–1938, „Polska i Polacy 1918–1989"* (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 9 VIII 2017, s. 4).
36. Operacja polska NKWD 1937–1938 (dodatek do „Dziennika Polskiego" 11 VIII 2017, s. 4).
37. *Pierwsi solidarni* (dodatek do „Gościa Niedzielnego" 14 V 2017, s. 16).
38. Pietrow N., Iwanow N., Sommer T., *Operacja antypolska 1937–1938*, IPN, Warszawa 2017, s. 50.
39. Pietrowicz A., *Akcja „Bollwerk". Poznań, 20/21 lutego 1942 r.*, IPN, Poznań 2017, s. 32 (seria „Wielkopolska w XX wieku", z. 1).
40. *Region Kielce unter deutscher Okkupation (1939–1945): Menschenopfer*, IPN, Kielce 2017, s. 24.

41. *Ryszard Pokropowicz*, IPN, Białystok 2017.
42. Semków P., *W morzu twoja droga. Oficerowie, podoficerowie i marynarze MW represjonowani w czasach polskiego stalinizmu*, IPN, Gdańsk–Warszawa 2017, s. 64.
43. *Skazani na niepamięć* (dodatek do „Dziennika Polskiego" 11 VIII 2017, s. 4.
44. *Solidarność Walcząca. 35. Rocznica powstania* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 16 VI 2017, s. 32).
45. *Szczecińskie Grudnie 1956, 1970, 1981. Pamiętamy!* (dodatek do „Kuriera Szczecińskiego", 8 XII 2017, s. 30).
46. *Teofila Borys*, IPN, Białystok 2017.
47. *Waldemar Pluta*, IPN, Białystok 2017.
48. Waligóra G., *ROPCiO 1977–2017. Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela*, IPN, Warszawa 2017, s. 24.
49. *Wanda Sobolewska*, IPN, Białystok 2017.
50. *Wiktoria Malinowska*, IPN, Białystok 2017.
51. *Wojna o Lwów i Przemyśl*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 27 XII 2017, s. 4).
52. *Wyklęci niezłomni 1944–1963*, oprac. T. Łabuszewski, P. Niwiński, P. Szubarczyk, IPN, Warszawa 2017, s. 24.
53. *Zbrodnie niemieckie 1939*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 1 IX 2017, s. 4).
54. *Zbrodnie OUN-UPA*, „Polska i Polacy 1918–1989" (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" 11 VII 2017, s. 4).
55. *Żołnierze niezłomni. Leopold Rząsa (1918–1949), Michał Zygo (1917–1949)*, IPN, Rzeszów 2017, s. 8.

Publikacje elektroniczne

1. Cenckiewicz S., *Pułkownik Ignacy Matuszewski 1891–1946*, (pdf).
2. Dziuba A., Dziurok A., Linek B., Tracz B., Węgrzyn D., *Jerzy Ziętek. Konteksty karieru w komunistycznym państwie*, IPN, Katowice 2017 (pdf).
3. Frazik W., Musiał F., Wenklar M., *Pod czerwonym pręgierzem. Proces krakowski WiN i PSL w 1947 roku*, (pdf).
4. Golik D., Korkuć M., *Józef Kuraś „Ogień" i Zgrupowanie Partyzanckie „Błyskawica"*, (pdf).
5. Golik D., Szczypta-Szczęch R., *Ks. Władysław Gurgacz SJ*, (pdf).
6. Graczyk R., *Oddychać swobodnie. Studencki Komitet Solidarności w Krakowie (1977–1980)*, (pdf).
7. Kovács V., Vilmos K., Gdański J., *Polacy to nasi przyjaciele. Węgrzy i Powstanie Warszawskie 1944 / A lengyelek a barátaink. A magyarok és a Varsói Felkelés 1944*, (pdf).
8. Kwaśniewski M., *Pierwsza szkoła oficerska w Stróży lipiec – sierpień 1913. Szkoła niepodległej Polski*, (pdf).
9. Musiał F., *Sprawa księdza Józefa Lelity. Proces kurii krakowskiej*, (pdf).
10. Pietrow N., Iwanow N., Sommer T., *Operacja antypolska 1937–1938*, (pdf).
11. Sasanka P., *Czerwiec 1976. Geneza, przebieg, konsekwencje*, (pdf, epub, mobi).
12. *The Holocaust and Polish-Jewish Relations during The Second World War. Publications Catalogue The Institute of National Remembrance 2000–2016*, editor P. Chojnacki, (pdf).
13. Waligóra G., *ROPCiO 1977–2017. Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela*, (pdf).
14. *Wyklęci niezłomni 1944–1963*, oprac. T. Łabuszewski, P. Niwiński, P. Szubarczyk, (pdf).
15. *Zagłada Żydów i stosunki polsko-żydowskie podczas II wojny światowej. Katalog publikacji Instytutu Pamięci Narodowej 2000–2016*, oprac. P. Chojnacki, (pdf).
16. *Zbrodnie stanu wojennego – aspekty prawne*, red. A. Dziurok, (pdf).

Dodruki

1. Celińska-Spodar E., *Jan Rodowicz „Anoda" (1923–1949)*, IPN, Warszawa 2015, s. 24.
2. Drojewski G. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Kierunek Wilhelmshaven 1945 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939––1945", z. 7), IPN, Warszawa 2017, s. 44 (komiks).
3. Dziurok A., Gałęzowski M., Kamiński Ł., Musiał F., *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, IPN, Warszawa 2010, s. 508.
4. Fieldorf M., Zachuta L., *Generał August Emil Fieldorf 1895–1953*, IPN, Warszawa 2013, s. 288 (album).
5. *Inteligentna forma internowania. Ćwiczenia i powołania do Ludowego Wojska Polskiego jako forma represji po 13 grudnia 1981 r.*, red. G. Majchrzak, IPN, Warszawa 2016, s. 460.
6. Koreś D., *Generał brygady Stanisław Sosabowski (1892–1967)*, IPN, Warszawa 2014, s. 24.
7. Kruk M., Berendt G., *Danuta Siedzikówna „Inka" (1928–1946)*, IPN, Warszawa 2014, s. 24.
8. Mazanowska I., *Karolewo 1939. Zbrodnie w obozie Selbstschutz Westpreussen*, (t. 62 serii), IPN, Gdańsk–Warszawa 2017, s. 192 + 24 s. wkł. zdj.
9. Niwiński P., *Paneriai – „žmonių skerdynių" vieta*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, Departament Współpracy z Polonią, Warszawa 2015, s. 32.
10. Niwiński P., *Ponary – miejsce „ludzkiej rzeźni"*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, Departament Współpracy z Polonią, Warszawa 2015, s. 32.
11. Niwiński P., *Ponary – the Place of "Human Slaughter"*, IPN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, Departament Współpracy z Polonią, Warszawa 2015, s. 32.
12. *Organizacja Solidarność Walcząca w Wielkopolsce w latach 1983–1990*, red. K. Brzechczyn, P. Zwiernik, IPN, Poznań 2009, s. 204.
13. Osiński K., *Marian Rejewski (1905–1980)*, IPN, Warszawa 2015, s. 24.
14. Pawłowicz J., *Generał Leopold Okulicki „Niedźwiadek" (1898–1946)*, IPN, Warszawa 2015, s. 24.
15. Pawłowicz J., *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948*, IPN, Warszawa 2008, s. 288.
16. Pielacha K., Kuczyński J., *Do ostatniej kropli krwi. Major Marian Bernaciak „Orlik" 1917–1946*, IPN, Warszawa 2016, s. 334 + płyta CD.
17. Pietrow N., Iwanow N., Sommer T., *Operacja antypolska 1937–1938*, IPN, Warszawa 2017, s. 50.
18. Pleskot P., *Prawo i bezprawie. Komitet Helsiński w Polsce (1982–1990)*, (seria „Warszawa Nie?pokonana", t. 13), IPN, Warszawa 2017, s. 520.
19. *Płk Józef Beck (1894–1944). Żołnierz, dyplomata, polityk*, red. S.M. Nowinowski, IPN, Łódź–Warszawa 2017, s. 472 s. + 8 s. wkł. zdj.
20. *Polska Walcząca / Fighting Poland*, IPN, 2014, s. 32 (katalog wystawy).
21. Robaczewski T. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Obrona Grodna 1939 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1945", z. 1), IPN, Warszawa 2015, s. 42 (komiks).
22. Robaczewski T. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Ucieczka z nieludzkiej ziemi 1940 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1945", z. 2), IPN, Warszawa 2015, s. 42 (komiks).
23. Robaczewski T. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Szczury Tobruku 1941 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1945", z. 3), IPN, Warszawa 2015, s. 38 (komiks).
24. Robaczewski T. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Bitwa pod Monte Cassino 1944 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1945", z. 4), IPN, Warszawa 2015, s. 42 (komiks).
25. Robaczewski T. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Kocioł Falaise 1944 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1945", z. 5), IPN, Warszawa 2016, s. 44 (komiks).

26. Robaczewski T. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Operacja „Market Garden" 1944 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1945", z. 6), IPN, Warszawa 2016, s. 44 (komiks).
27. Sakowicz K., *Dziennik 1941–1943*, przedmowa i oprac. M. Wardzyńska, IPN, Warszawa 2014, s. 126.
28. Sudoł T., Żuczkowski M., *Major Hieronim Dekutowski „Zapora" (1918–1949)*, IPN, Warszawa 2016, s. 24.
29. Surdej M., *Oddział partyzancki Wojciecha Lisa 1941–1948*, IPN, Rzeszów 2009, s. 368 + 32 s. wkł. zdj.
30. Surdej M., *Pułkownik Łukasz Ciepliński (1913–1951)*, IPN, Warszawa 2013, s. 24.
31. Szpytma M., *The Risk of Survival. The Rescue of the Jews by the Poles and the Tragic Consequences for the Ulma Family from Markowa*, IPN, Warszawa 2009, s. 116.
32. Taraszkiewicz E.E. „Żelazny", *Trzy pamiętniki*, wstęp, red. i oprac. A.T. Filipek, B. Janocińska, IPN, Warszawa–Lublin 2008, s. 292 + 16 s. wkł. zdj.
33. Toborek T., *Stanisław Sojczyński „Warszyc" (1910–1947)*, IPN, Warszawa 2016, s. 24.
34. *W sieci. Powojenne polskie siatki wywiadowcze (AK-NIE-DSZ-WiN, PSZ) w latach 1944–1955*, red. M. Bechta, IPN, Warszawa 2016, s. 502 + 32 s. wkł. zdj.
35. Witkowska-Krych A., *Janusz Korczak (1878 [1879]–1942)*, IPN, Muzeum Warszawy, Warszawa 2015, s. 24.
36. Wójtowicz N., *Karolina Lanckorońska (1898–2002)*, IPN, Warszawa 2015, s. 24.
37. *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, IPN, Warszawa 2017, s. 550.
38. *Wyklęci niezłomni 1944–1963*, oprac. T. Łabuszewski, P. Niwiński, P. Szubarczyk, IPN, Warszawa 2017, s. 24.
39. Żaryn J., *Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko (1947–1984)*, IPN, Warszawa 2013, s. 24.
40. Żuczkowski M., *Generał brygady Antoni Chruściel (1895–1960)*, IPN, Warszawa 2015, s. 24.

ZAŁĄCZNIK NR 2:
PUBLIKACJE PRACOWNIKÓW IPN

Publikacje naukowe

Publikacje naukowe pracowników Instytutu Pamięci Narodowej za 2017 r.

1. Adamus A.M., *Problemy wsi w Polsce w latach 1956–1980 w świetle listów do władz centralnych*, Warszawa 2017.
2. *Antropologia donosu*, red. J. Syrnyk, R. Klementowski, Wrocław–Warszawa 2017.
3. Autuchiewicz M., *Rozpracowanie i likwidacja oddziału Stanisława Orłowskiego „Pioruna" w świetle wybranych dokumentów*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, nr 9 (druk 2017).
4. Bagieński W., *Procesy pokazowe oskarżonych o szpiegostwo w pierwszej dekadzie Polsce Ludowej* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
5. Bagieński W., *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 1–2, Warszawa 2017.
6. Balbus T., *„Za czyny bojowe z narażeniem życia". Kapitan Jerzy Łoziński (1912–1949) – oficer wileńskiej AK*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
7. Balbus T., *Kpt. Bolesław Nowik (1909–1987). Od oficera kontrwywiadowczego do szefa wileńskiej „Dwójki"* [w:] *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej*, red. R. Majzner, Radomsko 2017.
8. Balbus T., *O egzekutorach Kedywu w Wilnie i 6. Brygadzie na marginesie biografii Adama Boryczki („Brony", „Tońka")* [w:] *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
9. Balbus T., *Obsada i uposażenie pracowników wileńskiego „Gońca Codziennego" (uzupełnienie do sprawy Czesława Ancerewicza)* [w:] *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
10. Banaś K., *W roku Milenium Chrztu Polski – inicjatywy, reakcje, postawy katolików (wybrane przykłady)* [w:] *Polska – civitas christiana. 1050 rocznica chrztu Polski*, red. nauk. J. Myszor, Katowice 2017.
11. Bednarek J., *Archiwalny System Informacyjny Instytutu Pamięci Narodowej – struktura i funkcjonowanie* [w:] *Problemy archiwalnego opisu informacyjnego*, red. W. Chorążyczewski, A. Rosa, Warszawa 2017, „Symposia Archivistica", t. IV.
12. Bednarek J., *Formy działań edukacyjnych Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w latach 2000––2015* [w:] *Educare necesse est – ale jak i dlaczego? Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2017.
13. Bednarek J., *Kontrowersje wokół okoliczności śmierci Władysławy Bytomskiej w 1938 r.* [w:] *Kontrwywiad II RP (1914) 1918–1945 (1948)*, t. 4, red. A. Przyborowska, Warszawa 2017.
14. Benken P., [recenzja], *Łukasz Mamert Nadolski, Walki powietrzne nad Wietnamem Północnym w latach 1965–1968 na tle operacji Rolling Thunder, vol. 1: Lata 1965–1967*, Toruń 2016, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).

15. Benken P., *„O wielkości, mądrym przywództwie i wielkiej osobowości Drogiego Przywódcy" – kilka uwag dotyczących uwarunkowań systemu politycznego Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej*, „Acta Politica Polonica" 2017, nr 1 (39).
16. Benken P., *Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej jako narzędzie do badań wojen i konfliktów zbrojnych po 1945 roku na przykładzie II wojny indochińskiej* [w:] *Wojny i konflikty zbrojne po 1945 r. Zbiór studiów*, t. 4, red. M. Giętkowski, Ł. Nadolski, Bydgoszcz 2017.
17. Benken P., *Ekspert z ubecką przeszłością – „wypadek przy pracy" czy „cenny nabytek"? O działalności Wiktora Herera w „Solidarności"*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2016, nr 2 (34).
18. Benken P., *Kilka uwag do monografii Walka o religię. Katechizacja szkolna i pozaszkolna na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–1961 w kontekście listu autora książki do redakcji „Dziejów Najnowszych"*, „Dzieje Najnowsze" 2017, nr 1.
19. Benken P., *W służbie Armii Krajowej i bezpieki. Skomplikowana historia Tadeusza Chomentowskiego*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
20. Berendt G., *Jewrei, izbiagali ot getata i lageritete na teritoriata na okupirana Polsza w perioda 1942–1945*, „Istorija. Nauczno Spisanije / History. Bulgarian Journal of Historical Eduaction" 2017, z. 4.
21. Berendt G., *Rabini polescy pod okupacją niemiecką we wspomnieniach osób ocalałych z Zagłady* [w:] *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Kraków–Katowice–Warszawa 2017.
22. Bębnik G., *Doświadczenie totalitaryzmu: badania, edukacja, pamięć* (zapis głosu w dyskusji) [w:] *II wojna światowa. Historia, która nie chce przeminąć*, Warszawa 2017.
23. Bębnik G., *Ks. Henryk Wegener-Wojnowski – duszpasterz, publicysta i wydawca* [w:] *Umbra transit, lex permanet. Ewangelicy na Górnym Śląsku na przestrzeni wieków*, Bytom 2017.
24. Białecki K., *Działania władz wobec cmentarzy ewangelickich w Wielkopolsce w latach 1945–1989* [w:] *Ziemia skrywa kości*, red. J. Kołacki, Poznań 2017.
25. Białecki K., *Kardynał Stefan Wyszyński – prymas czasów „walki o rząd dusz"* [w:] *600 lat prymasostwa w Polsce*, red. Ł. Krucki, Gniezno 2017.
26. Białecki K., *Kościół ewangelicko-augsburski w Wielkopolsce w latach 1945–1989* [w:] *Reformacja. Europa – Polska – Wielkopolska – Szamotuły*, red. M. Grzywacz, Szamotuły 2017.
27. Białecki K., Łatka R., Reczek R., Wojcieszyk E., *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977*, Warszawa 2017.
28. Białek S., *Projekt „Niebieskie ptaki" jako sposób prezentowania różnorodności zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Educare necesse est – ale jak i dlaczego? Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2017.
29. Białek S., *Wincenty Brocki. Kasiarz, szopenfeldziarz i mentor „Szpicbródki" w świetle przedwojennego dossier*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
30. Bijak B., *Konferencja naukowa „Calisiana rozproszone w archiwach polskich (1945–1989)". Kalisz, 13 listopada 2015 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
31. Bittner K., [recenzja] *Uszminkowany ZSRR*, Maciej Chłopek, *„Zdumiewający świat". ZSRR i ludzie radzieccy w propagandzie Polski Ludowej lat 1944–1956*, Radzymin 2015, „Kwartalnik Historyczny" 2017, nr 4.
32. Bittner K., *Chcemy znów być nowocześni. Kilka uwag o popularności peerelowskiego wzornictwa przemysłowego* [w:] *PRL-owskie re-sentymenty*, red. A. Kisielewska, A. Kisielewski, M. Kostaszuk-Romanowska, Gdańsk 2017.
33. Bittner K., *Niełatwa wspólnota? Sentymentalizacja Festiwalu Piosenki Żołnierskiej w Kołobrzegu* [w:] *Polifonia pamięci. Między niemiecką przeszłością a polską tożsamością. Kołobrzeg 1945–2015*, red. R. Ptaszyński, J. Suchy, Szczecin 2017.

34. Bittner K., *Partia z piosenką, piosenka z partią. PZPR wobec muzyki rozrywkowej*, Warszawa 2017.
35. Bittner K., *Piosenka jako element kreacji wizerunku weterana w kulturze masowej PRL* [w:] *„Ojczyzna Obrońcy Swemu". Weterani i kombatanci jako problem społeczny i polityczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2017.
36. Bittner K., *Wstęp* [w:] *W kręgu kultury PRL. Muzyka. Rodzaje i style*, red. D. Skotarczak i K. Bittner, Poznań 2017.
37. Boboli A., *Narracja wyprzedzająca. Dwudziesta rocznica wydarzeń marcowych w ujęciu kierownictwa PZPR i MSW* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana Jerzemu Eislerowi*, kom. red.: J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
38. Bojaryn-Kazberuk B., *Obława augustowska (lipiec 1945 r.) – próba bilansu*, „Biuletyn Historii Pogranicza" 2016, nr 16 (druk 2017).
39. Borkowski Ł., *„Żelazny" od „Łupaszki". Ppor. Zdzisław Badocha (1926–1946)*, Katowice–Warszawa 2017.
40. Borkowski T., Trzciński M., *Metodyka badań archeologii sądowej – archeolog na miejscu przestępstwa*, „Ochrona Zabytków" 2017, nr 2.
41. Borowiec J., *Funkcjonariusze i pracownicy rzeszowskiego UB represjonowani za współpracę z podziemiem narodowym*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 43 (XXV) (druk 2017).
42. Borowiec J., *Służba bezpieczeństwa i administracja państwowa wobec obchodów milenijnych w województwie rzeszowskim w 1966 r.*, „Prace Historyczno-Archiwalne" 2016, t. XXVIII (druk 2017).
43. Brzechczyn K., *Between Political Realism and Political Utopianism. On the Political Philosophy of the Committee of the Social Self-Defence 'KOR'* [w:] *Reason and No-reason from Ancient Philosophy to Neurosciences. Old Parameters, New Perspectives*, red. L. Cardullo, F. Coniglione, Sankt Augustin 2017.
44. Brzechczyn K., *Hermeneutyka patriotyzmu*, „Arcana. Historia. Kultura. Polityka" 2017, nr 133–134.
45. Brzeziński P., *Komitet Wojewódzki PZPR w Gdańsku wobec strajków robotniczych z czerwca 1976 roku* [w:] *Czerwiec 1976 na Pomorzu*, red. W. Polak, K. Knoch, J. Kufel, P. Ruchlewski, Gdańsk 2017.
46. Bukała M., *„Sfałszowanie woli wyborców". Protest Polskiego Stronnictwa Ludowego w sprawie ważności wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 19 stycznia 1947 r. w Okręgu Wyborczym nr 50 (Rzeszów)*, „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego" 2017, nr 33.
47. Bukała M., *Az 1947. január 19-i lengyel szejm-választások a rzeszówi vajdaságban*, „Betekinto" 2017/2, www.betekinto.hu/2017_2_Bukala (Węgry).
48. Bukała M., *Hyżne. Pierwsza parafia księdza Edwarda Frankowskiego* [w:] *Christus vincit. Księga jubileuszowa dedykowana biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. rocznicę urodzin*, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Toruń–Kraków–Rzeszów–Stalowa Wola 2017.
49. Bukała M., *Ogólnopolska konferencja naukowa „»Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej…«. PRL w latach 1970–1975" (Rzeszów–Łańcut, 7–9 czerwca 2017 r.)*, „Journal of Humanities and Social Sciences" 2017, nr 3 (4), www.journalofhumanitiesandsocialsciences.com.
50. Bukała M., *Ślad zbrodni katyńskiej w dokumentach w zbiorach Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze. Ostatni list ppor. Zygmunta Władysława Jaworowskiego z Kozielska*, „Rocznik Jeleniogórski" 2016, nr 48.
51. Bukała M., *Zawiedzione nadzieje. Wybory do Sejmu PRL 20 stycznia 1957 r. w województwie rzeszowskim*, „Prace Historyczno-Archiwalne" 2017, nr 29.
52. Bułhak W., *NATO czy Matka Boska Częstochowska? Niektóre aspekty watykańskiej polityki wschodniej w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w.* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana Jerzemu Eislerowi*, kom. red.: J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.

53. Bułhak W., *Instrukcja Oddziału II SGWP w sprawie inspiracji i dezinformacji, w kontekście polityki zagranicznej II RP w latach 30. XX wieku* [w:] *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II RP*, red. R. Majzner, Radomsko 2017.
54. Bułhak W., *Polskie piekło i Sowieci. Wokół publikacji Centralnego Archiwum Służby Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej „Tajemnice polskiej polityki. Zbiór Dokumentów 1935–1945* [w:] *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
55. Bułhak W., *Spolupráce KGB a Ministerstva vnitra PLR na tzv. vatikánském směru v době pontifikátů Jana XXIII. a Pavla VI.*, „Securitas Imperii" 2017, [vol.] 31 (02).
56. Busse K., *Oddajcie nam Matkę Bożą… Działania dezintegracyjne Służby Bezpieczeństwa wobec sanktuarium w Starej Błotnicy w świetle dokumentów SB*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
57. Busse K., *Wróg czy sojusznik? Stowarzyszenie PAX pod kontrolą aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Nie tylko Partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989 – geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017.
58. Byszewski P., *W obronie przywódców „Ruchu"* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red.: J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
59. Ceglarz T., *Rejonowy Komitet Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Praw w Szczecinku 1983––1987*, „Rocznik Ziem Zachodnich" Ośrodek „Pamięć i Przyszłość" 2017, nr 1.
60. Ceran T., *Zbrodnia pomorska 1939*, „Wiadomości Historyczne" 2017, nr 4.
61. Chorązki M., *Wstępy* [w:] Richter A., *Czas ziemiaństwa. Koniec XIX wieku – 1945*, Warszawa 2017.
62. *Christus vincit. Księga jubileuszowa dedykowana biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. rocznicę urodzin*, red. M. Krzysztofiński, ks. J. Wołczański, Toruń–Kraków–Rzeszów–Stalowa Wola 2017.
63. Chrzanowska A., *Rola Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w opracowaniu zbiorów Studium Polski Podziemnej w Londynie w latach 2013–2015*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
64. Ciaputa P., *Milicja Obywatelska w Radomiu i powiecie radomskim w latach 1945–1949. Geneza, struktura, kadra kierownicza*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2015, nr 1 (13) (druk 2017).
65. Cisłowska S., *System kancelaryjny prowadzenia akt tajnego współpracownika Służby Bezpieczeństwa*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2017, t. 14.
66. Czerwiński D., *„Obecnie zainteresowanie się obywatelem wymaga dowodów…". Analiza pracy organów bezpieczeństwa podczas egzekutywy KW PZPR w Gdańsku 9 marca 1956 r.*, „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja" 2016, nr 5 (www.komunizm.net.pl).
67. Czerwiński D., *Aparat bezpieczeństwa wobec przestępczości pospolitej – przykład Gdańska* [w:] *225 lat policji w Polsce. Geneza i ewolucja policji*, red. P. Majer, M. Seroka, Olsztyn 2017.
68. Czerwiński D., *Dąbrowszczacy w Stutthofie – przyczynek do historii obozu*, „Zeszyty Muzeum Stutthof" 2017, nr 5.
69. Czerwiński D., *Janusz Bemben – przypadek śledczego Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lęborku przed sądem III Rzeczypospolitej* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
70. Czocher A., *Utrata domu w wojennej biografii. Wspomnienia z Krakowa dotyczące okresu okupacji niemieckiej 1939–1945* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy – sacrum i profanum*, red. L. Rotter, A. Giza, Kraków 2017.
71. Czyżewski A., *Pesymizm sprzecznych tez, czyli co dalej? Kilka uwag o „Forum Historyków Dziejów Najnowszych" (Warszawa 10 grudzień 2016 r.)*, „Sensus Historiae" 2016, nr 3.
72. Dąbrowski F., *System informacyjny Departamentu III MSW: analiza informacji i prowadzenie dokumentacji działań operacyjnych* [w:] *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice–Warszawa 2017.

73. Dąbrowski F., *Cursus honorum w monarchii Bolesława Wstydliwego* [w:] *Kościół w Polsce a sąsiedzi. Prace dedykowane Markowi Kazimierzowi Barańskiemu*, red. T.P. Rutkowski, J. Grabowski, Warszawa 2017.
74. Dąbrowski F., *Transformation of the political system (1988–1991), Dismantling the state security apparatus (1989–1991), Regime archives (1989–2017)* [w:] *Memory of Nations: Democratic Transition Guide [The Polish Experience]*, red. Pavel Žáček, Natálie Maráková, Praha 2017.
75. *Die deutsche Minderheit in Polen und die kommunistischen Behörden 1945–1989*, hrsg. v. A. Dziurok, P. Madajczyk, S. Rosenbaum, Paderborn 2017.
76. Domański T., *Chęciny w latach okupacji niemieckiej*. *Wybrane zagadnienia* [w:] *Chęciny przez stulecia*, red. L. Michalska-Bracha, J. Szczepański, Chęciny 2017.
77. Domański T., Majcher-Ociesa M., *Konferencja „Żydzi i wojsko polskie w XIX i XX wieku", Kielce, 11–12 października 2016 roku*, „Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne" 2017.
78. Domański T., Majcher-Ociesa M., *Policja Polska „granatowa" w generalnym gubernatorstwie w latach 1939–1945, Kielce, 6 grudnia 2016 roku*, „Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne" 2017.
79. Domański T., *Władze wobec bp. Czesława Kaczmarka i diecezji kieleckiej w latach 1957–1963. Wybrane zagadnienia* [w:] *W kręgu obchodów milenijnych na Kielecczyźnie (1957–1966/67)*, red. A. Młynarczyk-Tomczyk, S. Orzechowski, Kielce 2017.
80. Domański T., *Z dziejów policji granatowej. Proces Edwarda Krepskiego* [w:] *225 lat policji w Polsce. Geneza i ewolucja policji*, red. P. Majer, M. Seroka, Olsztyn 2017.
81. Drabik S., *Krakowska PZPR w schyłkowym okresie dekady Gierka* [w:] *PRL na pochylni (1975––1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
82. Drabik S., *Nomenklatura kadr w województwie – casus Krakowa* [w:] *Partia, państwo, społeczeństwo*, red. K. Rokicki, Warszawa 2016.
83. *Drawsko Pomorskie i okolice poprzez wieki. Studia i szkice. Odsłona druga*, red. E. Krasucki, Drawsko Pomorskie 2017.
84. Dudek J., *Praca, praca i walka – to nasz obowiązek. Płk Marian Gołębiewski „Irka", „Korab", „Ster", „Swoboda" (1911–1996)*, „Wyklęci. Ogólnopolski Kwartalnik Poświęcony Żołnierzom Wyklętym" 2017, nr 1.
85. Dudek J., *Sąd nad polskim powojennym podziemiem – proces I Zarządu Głównego WiN* [w:] *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represyjnej*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warszawa 2017.
86. Dworaczek K., Przedpełski T., *Studencki Komitet Solidarności we Wrocławiu*, t. 1: *Monografia*, t. 2: Relacje, t. 3: Dokumenty, Warszawa–Wrocław 2017.
87. *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2: *1956–1972*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2017.
88. *Dzieje Lubelszczyzny 1944–1956. Aspekty społeczne, gospodarcze, kulturalne i oświatowe*, red. T. Osiński, M. Mazur, Lublin 2017.
89. *Dziennik Czynności Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego*, t. 2, red. J. Rabiński, Lublin 2017.
90. Dziuba A., *Druga konspiracja. Działania podziemia niepodległościowego w Żorach i okolicach (1945–1947)* [w:] *Żory 1945–1989. Monografia historyczna*, red. K. Miroszewski, Żory 2017.
91. Dziuba A., *Marian Baryła „Bartek" (1899/1900–1970. Organizator Polskiej Partii Robotniczej w województwie śląskim* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2017.
92. Dziuba A., *Następcy Maraxa. Komputery i roboty w polskiej literaturze science fiction w czasach PRL* [w:] *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice–Warszawa 2017.
93. Dziuba A., *Pierwsza czystka. Akcja »brygad personalnych« Komitetu Wojewódzkiego PPR w Katowicach w instytucjach i zakładach pracy jako konsekwencja wyborów z 17 stycznia 1947 r.* [w:] *Re-*

ferendum ludowe w 1946 roku oraz wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku, red. M. Świder, A. Dziurok, Katowice–Opole–Warszawa 2017.

94. Dziuba A., *Trudny rok. Komitet Wojewódzki PZPR w Katowicach wobec kryzysu organizacyjnego i ideologicznego partii po Październiku 1956 roku* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
95. Dziuba A., *W Polsce Ludowej* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, t. 1., red. Z. Hojka, B. Kloch, Rybnik 2017.
96. Dziuba A., Tracz B., *Wstęp* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
97. Dziurok A., *Kościół katolicki oraz inne związki wyznaniowe. Lata 1939–1989* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, t. 2, red. Z. Hojka, B. Kloch, Rybnik 2017.
98. Dziurok A., *Ksiądz Juliusz Bieniek (1895–1978) – biskup protestu* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2017.
99. Dziurok A., *Relacje Kościół–państwo na terenie diecezji katowickiej w okresie referendum i wyborów (1946–1947)* [w:] *Referendum ludowe w 1946 roku oraz wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku na Górnym Śląsku*, red. A. Dziurok, M. Świder, Katowice–Opole–Warszawa 2017.
100. Dziurok A., *Władze komunistyczne wobec procesji Bożego Ciała w województwie śląskim/katowickim w latach 1945–1989* [w:] *Od „Landschaftu" do „krajobrazu". Z pogmatwanych dziejów Śląska*, red. G. Strauchold, J. Nowosielska-Sobel, R. Nowakowski, Wrocław 2017.
101. Dźwigał M., *Zatrzymani na granicy – działalność więzień filtracyjnych/Samodzielnej Sekcji Filtracyjnej/Sekcji „F" przy WUBP/WUdsBP w Szczecinie w latach 1948–1956* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego (1944–1990)*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
102. Dźwigał M., Skubisz P., *„Pukał głową mą o ścianę". Sprawa Mieczysława Zwierzchowskiego, naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Szczecinie dotycząca stosowania niedozwolonych metod śledczych* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego (1944–1990)*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
103. *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej (1939–1945)*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Katowice–Kraków–Warszawa 2017.
104. *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2017.
105. *Ewidencja operacyjna i archiwum organów bezpieczeństwa PRL w latach 1944–1990. Zbiór normatywów*, oprac. M. Komaniecka-Łyp, Kraków 2017.
106. Faszcza Ł., *Okoliczności powołania Rady Głównej Opiekuńczej*, „Białostockie Teki Historyczne" 2017, nr 15.
107. Faszcza Ł., *Szkolnictwo na terenie guberni wileńskiej w okresie I wojny światowej. Perspektywa widziana oczami polskiej społeczności*, „Biuletyn Historii Pogranicza" 2016, nr 16 (druk 2017).
108. Faszcza Ł., *Ziemia bargłowska w dobie Królestwa Polskiego*, Bargłów Kościelny 2017.
109. Fijuth-Dudek A., *Środki masowego przekazu* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny 1944–1956, aspekty społeczne, gospodarcze, kulturalne i oświatowe*, red. T. Osiński, M. Mazur, Lublin 2017.
110. Filip K., *Pion śledczy Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Gdańsku w latach 1957–1975 – zarys problematyki* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
111. Formella S., *Kryptonim „Działacze". Inwigilacja Jana Trepczyka przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa do 1956 r.* [w:] *Mester Jan (1907–1989). Praca monograficzna o Janie Trepczyku*, red. W. Frankowska, Wejherowo 2017.
112. Frazik W., *Dowódca Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta" o Tymczasowym Rządzie Jedności Narodowej*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
113. Frazik W., *Glosa do sprawy aresztowania generała Augusta Emila Fieldorfa*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).

114. Frazik W., *Janusz Kurtyka uczczony w Chicago*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
115. Frazik W., *Materiały do bibliografii Zrzeszenia WiN*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
116. Галагіда Ігор, *„І Вас переслідувати будуть…". Штрихи до історії репресій проти Української Греко-Католицької Церкви в Польщі у 1944–1957 рр.*, Львів 2017.
117. Gałwiaczek T., *„Pamiętnik" Marcelego Drohojowskiego. Przyczynek do dziejów Czorsztyna w XIX wieku*, „Prace Pienińskie" 2016, t. 26 (druk 2017).
118. Gałwiaczek T., Jakubowicz J., *Nad Odrą i Oławą. Szkice historyczne i krajoznawcze z okolic Oławy*, Oława 2017.
119. Gasztold P., *Korean Peninsula in the Documents of the Polish Communist Security Services* [w:] *Korea and Eastern Europe. Exploring the Past*, ed. A. Fedotoff, K. So Young, Sofia 2017.
120. Gasztold-Seń P., *Geneza, podstawy prawne i początkowy okres działalności pionu walki „z bandytyzmem" (zbrojnym podziemiem niepodległościowym) 1944–1946* [w:] *Pion walki z podziemiem niepodległościowym RBP/MBP 1944–1954*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2016 (druk 2017).
121. Gąsiorowski A., Tomkiewicz M., *Konspiracja w gminie Dziemiany w latach 1939–1945*, Gdańsk 2017.
122. Gliwa M., *W orbicie KOR-u. Początki opozycji demokratycznej w Polsce południowo-wschodniej*, „UR Journal of Humanites and Social Sciences" 2017, nr 1 (2).
123. Golik D., *Adam Domalik*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
124. Golik D., *Fort 12 „Luneta Warszawska" jako zapomniane miejsce represji komunistycznych*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
125. Golik D., *Oddział Specjalny AK ppor. cc Feliksa Perekładowskiego „Przyjaciela"*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
126. Golik D., Pięciak K., *Wytyczne Komendanta Okręgu AK Kraków na okres po rozwiązaniu AK oraz opracowane przez podziemie informacje o metodach pracy NKWD*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
127. Golik D., *Prowokacja w walce z „bandami". Wybrane przykłady niemieckich akcji prowokacyjnych z terenu dystryktu krakowskiego GG*, „Prace Historyczne" 2017, nr 4.
128. Golik D., *Wkroczenie Niemców do Szczawnicy 2 września 1939 r. Zapomniany epizod polskiej wojny obronnej*, „Prace Pienińskie" 2016, t. 26 (druk 2017).
129. Gołasz Z., *Infrastruktura obozowa na terenie Zabrza w latach II wojny światowej* [w:] *ČAS-MÍSTA--LIDÉ. Systém nacistických táborů v letech druhé světové války*. CZAS-MIEJSCA-LUDZIE. Nazistowski system obozowy w latach drugiej wojny światowej, red. M. Krůl i J. Lusek, Bytom–Český Těšín 2017.
130. Gołasz Z., *Odpryski Wielkiej Wojny. Zbiory Muzeum Miejskiego w Zabrzu dotyczące pierwszej wojny światowej* [w:] *Wielka Wojna z Górnym Śląskiem w tle. Źródła – muzealia – projekty badawcze*, red. D. Keller, S. Rosenbaum, Katowice–Warszawa 2017
131. Gołasz Z., *Polityka antyniemiecka w Zabrzu w latach 1945–1949. Specyfika – przebieg – skutki* [w:] *Władze komunistyczne wobec ludności niemieckiej w Polsce w latach 1945–1989*, red. A. Dziurok, S. Rosenbaum, Warszawa 2017.
132. Gontarczyk P., *Polska Partia Robotnicza w latach 1944–1948 jako partia władzy. Pozaideologiczne motywy akcesu do partii komunistycznej* [w:] *Partia, państwo, społeczeństwo*, red. K. Rokicki, Warszawa 2016.
133. Góra M., *Funkcjonowanie wojskowych obozów internowania w latach 1982–1983 w świetle materiałów zgromadzonych w aktach śledztw Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Zbrodnie stanu wojennego – aspekty prawne*, red. A. Dziurok, Katowice–Warszawa 2017 (publikacja internetowa).
134. *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2017.
135. Grabowski Ł., *Zasady współpracy Wojsk Ochrony Pogranicza i Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w latach 1954–1956 w ujęciu oficera Zarządu II Zwiadowczego WOP ppłk. Hipolita Sławińskiego*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).

136. Grabowski W., *Kobiety w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Londynie 1940–1945 – przyczynek do badań*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
137. Grabowski W., *Londyńska instrukcja pracy wywiadu obronnego z sierpnia 1942 r.* [w:] *Kontrwywiad II RP (1914) 1918–1945 (1948)*, t. 4, red. A. Przyborowska, Warszawa 2017.
138. Grabowski W., *Съвет на еврейската помощ („Żegota") в структурата на полската подземна държава*, „History" (Sofia) 2017, nr 4.
139. Grądzka-Rejak M., *„Od dłuższego czasu straciłem wszelki kontakt z żydami i żydostwem". Neofici w okupowanym Krakowie w świetle materiałów Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie*, „Zagłada Żydów. Studia i Materiały" 2017, nr 13.
140. Grądzka-Rejak M., *Artyści i życie artystyczne w getcie krakowskim* [w:] *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej (1939–1945)*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Katowice–Kraków–Warszawa 2017.
141. Grądzka-Rejak M., *Chrońmy dziecko przed ulicą! Miesiąc Dziecka w getcie krakowskim w świetle publikacji „Gazety Żydowskiej"* [w:] *Zdeptane dzieciństwo. II wojna światowa i jej wpływ na sytuację dzieci*, red. A. Bartuś, P. Trojański, Oświęcim 2017.
142. Gucewicz D., *Polski rok 1966. Ku syntezie obchodów polskiego tysiąclecia* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
143. Halecki O., *Idea Jagiellońska i misja dziejowa Polski*, wybór, oprac., M. Kornat, R. Łatka, Kraków 2016 (druk 2017).
144. Hałagida I., *Ukraińskie straty osobowe w dystrykcie lubelskim (październik 1939–lipiec 1944) – wstępna analiza materiału statystycznego*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
145. Hańderek M, *Jerzy Braun a Służba Bezpieczeństwa – przyczynek do emigracyjnych losów pisarza* [w:] *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2017.
146. *Henryk Raabe 1882–1951. Pierwszy rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, red. M. Szumiło, J. Wrona, Z. Zaporowski, Lublin 2017.
147. *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice–Warszawa 2017.
148. Hytrek-Hryciuk J., *Pomiędzy nauką a polityką. Studenci Uniwersytetu Wrocławskiego w latach drugiej wojny światowej* [w:] *Filologia trudnego sąsiedztwa. Tom studiów dedykowany Profesorowi Markowi Zyburze w 60-lecie urodzin*, red. K. Ruchniewicz, P. Przybyła, D. Wojtaszyn, Wrocław 2017.
149. *Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962–1989. Wybór dokumentów*, oprac. A. Dziurok, F. Musiał, seria „Normatywy aparatu represji", Kraków 2017.
150. Iwaneczko D., *„Odepchnięcie przeszłości niewygodnej" – problem ujawniania współpracy agenturalnej w badaniach dziejów najnowszych* [w:] *Antropologia donosu*, red. J. Syrnyk, R. Klementowski, Wrocław–Warszawa 2017.
151. Iwaneczko D., *Kierownicza rola PZPR. Model terenowy w województwach Polski południowo-wschodniej* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
152. Iwaneczko D., *Kontrola operacyjna duchowieństwa archidiecezji lwowskiej w Lubaczowie przez Urząd Bezpieczeństwa (1945–1956)* [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917–1990)*, t. 2, red. M. Krzysztofiński i ks. J. Wołczański, Rzeszów––Lwów 2017.
153. Jakimek-Zapart E., *Janina Czarnecka (1902–1978) – łączniczka Delegatury Zagranicznej Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość"* [w:] *Dawni właściciele Dobrzycy na tle swoich czasów*, „Studia i Materiały Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy" 2017, t. 2.
154. Jarząbek W., *Problem praw człowieka w stosunkach PRL z zachodnimi sygnatariuszami Aktu Końcowego KBWE w latach 1978–1980* [w:] *PRL na pochylni*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.

155. Jarząbek W., *Sprawa podpisania traktatu pokojowego z Niemcami w polityce państwa polskiego 1945–1990*, „Studia Zachodnie" 2017, nr 18.
156. Jasiak K., *Boruta Bolesław ps. Wilski, Rawski, Hanicz, Jordan (1906–1976)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
157. Jasiak K., *Brzozowski Franciszek Wojciech ps. Adam (1901–1966)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
158. Jasiak K., *Brzuchania Mieczysław ps. Tadeusz, Wilk, Wacław (1909–1994)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
159. Jasiak K., *Chutkiewicz Zygmunt, ps. Ryś, Henryk, Domejko (1917–1985)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
160. Jasiak K., *Glapiński Henryk ps. Sęp*, *Klinga (1915–1947)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
161. Jasiak K., *Kil Bolesław ps. Kolec, Ponury (1913–2001)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
162. Jasiak K., *Knop Marian ps. Wicherek, Własow (1921–1947)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
163. Jasiak K., *Kręt Stefan ps. Grzmot, Tarzan, Rawicz (1925–1949)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
164. Jasiak K., *Narodowe Siły Zbrojne w Radomsku. Szkice do dziejów podziemia niepodległościowego w dystrykcie radomskim w latach okupacji niemieckiej* [w:] *Radomsko – narodziny i rozwój miasta z perspektywy 750 lat istnienia,* red. R. Majzner, Częstochowa 2017.
165. Jasiak K., *Piasecki Henryk ps. Zapora (1922–1945)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
166. Jasiak K., *Piątkiewicz Zbigniew ps. Znicz (1923–2001)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
167. Jasiak K., *Podczaski Bogusław vel Bogdan ps. Czarny Hrabia, Hrabicz, Hel (1926–1977)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
168. Jasiak K., *Sojczyński Stanisław Michał ps. Wojnar, Zbigniew, Warszyc, Wazbiw, Świrski, Awr (1910––1947)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
169. Jasiak K., *Soska Mieczysław ps. Trzmiel, Kiemlicz (1911–1976)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
170. Jasiak K., *Szwed Czesław ps. Czerny, Olszyna (1913–1983)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
171. Jasiak K., *Załęcki Jan ps. kapitan Kalina, Okoński, Wąż (1915–2008)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, red. G. Mieczyński, Radomsko 2017.
172. Jedynak M., *Środowiska kombatantów Armii Krajowej w PRL 1956–1989 (na przykładach Warszawy i Kielecczyzny)* [w:] *„Ojczyzna obrońcy swemu". Weterani i kombatanci jako problem polityczny i społeczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2017.
173. Jedynak M., *Współpraca wsi z oddziałami partyzanckimi Armii Krajowej* [w:] *Kielecczyzna pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945. Straty osobowe*, red. E. Krężołek, M. Zawisza, Kielce 2017.
174. Jedynak M., *Zasady stosowania kryptonimów i szyfrów w korespondencji służbowej Okręgu Radomsko-Kieleckiego AK (1943/1944 r.)*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2016, XVIII (LXVIII), nr 4 (258) (druk 2017).
175. Jedynak M., *Zusammenarbeit der Dörfer mit den AK-Partisaneneinheiten* [w:] *Region Kielce unter deutscher Okkupation (1939–1945): Menschenopfer*, Kielce 2017.
176. Jończyk M., *„Współczesna polska racja stanu" – dążenia niepodległościowe rodziny Machalskich*, „Studia Sandomierskie" 2017, t. 24.
177. Kaczmarski K., Muszyński W., Sierchuła R., *Generał Józef Haller 1873–1960*, Warszawa 2017.

178. Kaczmarski K., *„Bereza Szkocka" czyli historia obozu dyscyplinarnego dla żołnierzy 1. Korpusu Polskiego (1940–1942)*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2017, nr 35.
179. Kaczmarski K., *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec klasztoru oo. Kapucynów w Krośnie w latach 1981–1989*, „Nasza Przeszłość" 2017, t. 127.
180. Kaczmarski K., *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Jaśle w latach 80-tych XX w*. [w:] *Christus Vincit. Księga jubileuszowa dedykowana biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. rocznicę urodzin*, red. M. Krzysztofiński, ks. J. Wołczański, Toruń–Kraków–Rzeszów–Stalowa Wola 2017.
181. Kaczmarski K., *Niezłomny kapłan z Podola. Ks. kanonik Bronisław Józef Mirecki (1903–1986)* [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917–1990)*, t. 2, red. M. Krzysztofiński, ks. J. Wołczański, Rzeszów– Lwów 2017.
182. Kaczmarski K., *Pokolenie Polski Niepodległej – mało znany projekt polityczny Adama Doboszyńskiego z lat 1944–1945* [w:] *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2017.
183. Kalbarczyk S., *„Ukraińska lista katyńska": czego jeszcze nie wiemy, postulaty badawcze* [w:] *Zbrodnia Katyńska. Polska a Rosja. Wyjście z kryzysu prawdy 1940–2016*, red. M. Tarczyński, Warszawa 2017.
184. Kapuściak B., *Podsystemy informatyczne w Wojskowej Służbie Wewnętrznej* [w:] *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice–Warszawa 2017.
185. Kapuściak B., *Praska Wiosna i jej zdławienie w publikacjach paryskiej „Kultury"*, „Częstochowskie Teki Historyczne" 2017, t. 7.
186. Kapuściak B., *Wywiad wojskowy PRL. JW 3362 i podległe jej jednostki*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2016, nr 1 (14) (druk 2017).
187. Kardela P., *"Never trust communisted". Proscribed Soldiers – political émigrés in the West* [w:] *The Return of the Executed Army*, ed. by S. Moćkun, T. Wolsza, Brussels–Olsztyn 2017.
188. Kardela P., *Erwin Kruk. Bezpieka przeciw mazurskiemu pisarzowi* [w:] *Osaczeni–napiętnowani. Szkice o twórcach w PRL*, red. S. Ligarski, Warszawa 2017.
189. Kardela P., *Koła Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych (1953–2012)*, Olsztyn–Białystok–Warszawa 2017.
190. Kardela P., *Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych a opozycja i opór społeczny w PRL* [w:] *„Ojczyzna Obrońcy Swemu". Weterani i kombatanci jako problem społeczny i polityczny w Polsce XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2017.
191. Kasprzycki M., *Plany reorganizacji Służby Bezpieczeństwa szczebla powiatowego i wojewódzkiego opracowywane w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w latach 1971–1973 (z uwzględnieniem przygotowań do niej w województwie krakowskim)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989" 2015, nr 1 (13).
192. Kasprzycki M., *SB i partia wobec naboru do wyższych seminariów duchownych w latach sześćdziesiątych i pierwszej połowie lat siedemdziesiątych XX w. w województwie krakowskim* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
193. Kasprzycki M., *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1980. Reorganizacja, funkcjonowanie i główne kierunki działań operacyjnych w nowym podziale administracyjnym kraju* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
194. Katelbach T., *O zjednoczenie i legalizm. Ostatni akt życia publicznego Kazimierza Sosnkowskiego*, prolog S. Cenckiewicz, oprac. J. Kirszak, Łomianki 2017.
195. Kierski K.A., *Dwuznaczna postawa księdza Ludomira Kokosińskiego – tajnego współpracownika o pseudonimie „Roman"*, „Meritum" 2017, t. IX.
196. Kierski K.A., *Ks. Witold Sujkowski w zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa*, „Rocznik Przasnyski" 2017, t. IV.

197. Kierski K.A., *Sprawozdanie z konferencji pt. Der Regierungsbezirk Zichenau unter deutscher Besatzung 1939–1945*, „Meritum" 2017, t. IX.
198. Kirszak J., *Świnarski Stanisław (1900–1961), magister inżynier fortyfikacji, generał brygady WP* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 51/4, z. 211, Kraków 2017.
199. Kirszak J., *Tabaka Włodzimierz Jerzy (1911–1973), rotmistrz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 52/1, z. 212, Kraków 2017.
200. Klementowski R., *Donos agenturalny jako gatunek. Wprowadzenie do zagadnienia* [w:] *Antropologia donosu*, red. J. Syrnyk, R. Klementowski, Wrocław–Warszawa 2017.
201. Klementowski R., *Kadra kierownicza tzw. pionu trzeciego MBP* [w:] *Pion walki z tzw. bandytyzmem RBP/MBP 1944–1954*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2016 (druk 2017).
202. Klementowski R., *Kopalnictwo rud uranu w przestrzeni geograficznej i wyobraźni społecznej* [w:] *Od „Landschaftu" do „krajobrazu". Z pogmatwanych dziejów Śląska*, red. G. Strauchold, J. Nowosielska-Sobel, R. Nowakowski, Wrocław 2017.
203. Kluska B., *„Komputeryzacja jakby od końca" obywateli, przedsiębiorstw i uczelni w PRL* [w:] *High-tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice 2017.
204. Kluska B., *„Nie ma silnych, by to zlikwidować". Służba Bezpieczeństwa wobec wideorewolucji*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
205. Kluska B., *Właściwe bity informacji. Geneza, koncepcja i próby wdrożenia Krajowego Systemu Informatycznego* [w:] *Polska informatyka: systemy i zastosowania*, red. J.S. Nowak, B. Ostrowska, Warszawa 2017.
206. Kola A., Siemińska D., *Prace archeologiczne i ekshumacyjne w Bykowni w latach 2001–2012, 2016* [w:] *Zbrodnia katyńska. Polska a Rosja. Wyjście z kryzysu prawdy 1940–2016*, red. M. Tarczyński, Warszawa 2017.
207. Kolasa K., *VI Wiosenne Spotkania Archiwalne „Zarządzanie dokumentacją w badaniach naukowych, dydaktyce i praktyce". Toruń, 21–22 kwietnia 2016 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
208. Kolasa K., Wąsowicz J., *Archiwum ks. Wiktora Jacewicza SDB, badacza martyrologii polskiego duchowieństwa w czasie drugiej wojny światowej, w zasobie Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej* [w:] *Zabezpieczanie i udostępnianie archiwalnych zasobów archiwów kościelnych*, red. A. Laszuk, Warszawa 2016 (druk 2017).
209. Koller S., *Il ripristino delle strutture della Chiesa cattolica nell'Amministrazione apostolica di Novosibirsk per i cattolici di rito latino della parte asiatica della Russia negli anni 1991–1999* [w:] *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, red. A. Mikrut, Verona 2017.
210. Koller S., *L'ideologia atea e la legislazione sovietica nei confronti della religione* [w:] *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, red. A. Mikrut, Verona 2017.
211. Koller S., *La vita e la testimonianza nei campi di lavoro sovietici. Don Józef Świdnicki, 1984–1987* [w:] *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, red. A. Mikrut, Verona 2017.
212. Koller S., *Służba Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w świetle brakowania i niszczenia akt operacyjnych w latach 1956–1989* [w:] *Educare necesse est – ale jak i dlaczego? Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2017.
213. Koller S., *Wykaz akt oraz zarządzenia, wytyczne i decyzje kierownictwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w procesie brakowania i niszczenia akt operacyjnych Służby Bezpieczeństwa w latach 1956–1989. Analiza porównawcza* [w:] *Archiwa Polski i Europy: wspólne dziedzictwo – różne doświadczenia*, red. A. Kulecka, Warszawa 2017.
214. Komaniecka M., *Agentura pionów techniczno-operacyjnych aparatu bezpieczeństwa na przykładzie KWMO/WUSW w Krakowie w latach 1956–1990* [w:] *Antropologia bezpieki*, red. R. Klementowski, J. Syrnyk, Wrocław 2017.

215. Komaniecka M., *Informatyzacja Biura „B" MSW – koncepcje, realizacja, efekty* [w:] *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice–Warszawa 2017.
216. Komaniecka M., *Ojciec Krzysztof Michałowski w sieci tajnych służb. Wybrane zagadnienia współpracy* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
217. Komorowski Ł., [recenzja] *Krok ku wolności. Wybory czerwcowe 1989 i ich konsekwencje, red. K. Białecki, S. Jankowiak, R. Reczek*, „Kronika Wielkopolski" 2017, nr 2 (162).
218. Komorowski Ł., *Głos społeczeństwa w listach nadsyłanych do mecenasa Stanisława Hejmowskiego w 1956 r.*, „Biuletyn Towarzystwa Przyjaciół Nauk Historycznych" 2016, nr 1 (4) (druk 2017).
219. Konieczna M., Świątek W., *Archiwalia Służby Bezpieczeństwa: ciekawostka czy furtka do zrozumienia przeszłości – działalność edukacyjna pionu archiwalnego krakowskiego oddziału Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Educare necesse est – ale jak i dlaczego? Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2017.
220. Kopczyński M., *Sympozjum naukowe „Standaryzacja archiwalnego opisu informacyjnego". Olsztyn, 22–23 października 2015 r.*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
221. Korboński S., *W imieniu Kremla*, wstęp i oprac. M. Korkuć, Warszawa 2017.
222. Korejwo M., *Związek Bojowników o Wolność i Demokrację na Warmii i Mazurach w latach 1949––1990*, Olsztyn–Białystok 2017.
223. Koreś D., *Gen. bryg. Adam Świtalski (1894–1952)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 52/1, z. 212, Kraków 2017.
224. Koreś D., *Gen. bryg. Jan Tabaczyński (1878–1940)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 52/1, z. 212, Kraków 2017.
225. Koreś D., *Mjr adm. dr Adam Świtkowski (1899–1966)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 52/1, z. 212, Kraków 2017.
226. Koreś D., *Na przekór Tatarowi i Mikołajczykowi – uwagi na marginesie pamiętnika ppłk. dypl. Jana Jaźwińskiego* [w:] *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2017.
227. Koreś D., *Płk br. panc. Henryk Kazimierz Świetlicki (1898–1973)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 51/3, z. 210, Kraków 2017.
228. Koreś D., *Płk dypl. piech. Stanisław Świtalski (1890–1939)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 52/1, z. 212, Kraków 2017.
229. Koreś D., *Płk kaw. Eugeniusz Święcicki (1896–1961)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 51/3, z. 210, Kraków 2017.
230. Koreś D., *Płk kaw. Ksawery Święcicki (1895–1966)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 51/3, z. 210, Kraków 2017.
231. Koreś D., *Ppłk dypl. kaw. Witold Święcicki (1893–1974)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 51/3, z. 210, Kraków 2017.
232. Koreś D., Szewczyk R., *Elita armii II Rzeczypospolitej. Oficerowie dyplomowani w Wojsku Polskim w ocenie inspektorów armii oraz generałów do prac przy GISZ*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2017, r. XVIII (LXIX), nr 2 (260).
233. Koreś D., *Wojenny epilog działalności attaché wojskowego w Paryżu i Brukseli płk. dypl. Wojciecha Fydy* [w:] *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej*, red. R. Majzner, Częstochowa 2017.
234. Korkuć M., *Od udawanej przyjaźni do kamuflowanej agresji. Sowiecka radiostacja dywersyjna „im. Tadeusza Kościuszki" jako barometr polityki Kremla wobec Polski (1941–1943)* [w:] *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represji*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warszawa 2017.

235. Korol-Chudy A., *Formowanie się Jungwehry w Zabrzu 1914–1915. Przyczynek do badań nad zagadnieniem* [w:] *Wielka Wojna z Górnym Śląskiem w tle. Źródła – muzealia – projekty badawcze* red. D. Keller i S. Rosenbaum, Katowice–Warszawa 2017.
236. *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917–1990)*, t. 2, red. M. Krzysztofiński, ks. J. Wołczański, Rzeszów–Lwów 2017.
237. Koteluk D., *Proboszczowie parafii Czerwieńsk w latach 1945–1989 w świetle dokumentów proweniencji państwowej*, Poznań 2017.
238. Kowalski P., *Ludwik Czarnowski* [w:] *Śliwicki słownik biograficzny*, t. 3, red. A. Węsierski, Bydgoszcz 2017.
239. Kowalski P., *Zdzisław Orzada* [w:] *Śliwicki słownik biograficzny*, t. 3, red. A. Węsierski, Bydgoszcz 2017.
240. Kozłowski T., *Anatomia rewolucji. Narodziny ruchu społecznego „Solidarność" w 1980 r.*, Warszawa 2017.
241. Kozłowski T., *NSZZ „Solidarność" Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław––Warszawa 2017.
242. Krajewski K., *Zagubione ślady „Inki"... Czyli o książce Luizy Łuniewskiej* Szukając śladów „Inki". Życie i śmierć Danki Siedzikówny – krytycznie, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2017, nr 34.
243. Krasucki E., *„Podziemne krety". Studium przypadku podziemnej organizacji politycznej w powiecie drawskim (1945–1947). Realia, znaczenie, mit* [w:] *Drawsko Pomorskie i okolice poprzez wieki. Studia i szkice. Odsłona druga*, red. E. Krasucki, Drawsko Pomorskie 2017.
244. Kruk B., *Militaryzacja kolei jako element umacniania władzy ludowej w Polsce po II wojnie światowej* [w:] *Państwo wobec kolei żelaznych w Polsce*, red. M. Kapias i D. Keller, Rybnik 2017.
245. Kruszyński M., *Kombatanci w podręcznikach do historii z czasów PRL i III Rzeczypospolitej. Sygnalizacja wybranych wątków* [w:] *„Ojczyzna obrońcy swemu". Weterani i kombatanci jako problem społeczny i polityczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2017.
246. Kruszyński M., *Krytyka przedwojennej inteligencji i przedwojennych uniwersytetów w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej w Polsce*, „Документ. Архив. История. Современность" 2017, t. 16.
247. Kruszyński M., *Lubelska Służba Bezpieczeństwa wobec działaczy „Solidarności" w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej – mechanizmy działania* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2017.
248. Kruszyński M., *Wokół dyskusji o przedwojennej inteligencji, uniwersytetach i wreszcie robotnikach na uniwersytetach (1945–1956). Uwag kilka*, „Res Historica" 2017, nr 43.
249. Kruszyński M., *Консульская опека над Поляками в Москве (1918–1939 гг.)* [w:] *Polacy w Rosji*, red. A. Sielicki, Krasnodar 2017.
250. Krysiak D., *Polska Partia Robotnicza w województwie olsztyńskim w latach 1945–1948*, Olsztyn––Białystok 2017.
251. Krysiak D., *PPR w województwie olsztyńskim 1945–1948*, Białystok 2017.
252. Krzysztofiński M., *Antykościelna polityka PZPR na Rzeszowszczyźnie w okresie sprawowania funkcji I sekretarza KW PZPR przez Władysława Kruczka* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba i B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
253. Krzysztofiński M., *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk – Kustosz Pamięci Kresów* [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917–1990)*, red. K. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów–Lwów 2017.
254. Krzysztofiński M., *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk wobec wydarzeń 1989 r.* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.

255. Krzysztofiński M., *Kontakty bp. Ignacego Tokarczuka z opozycją antysystemową w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w.* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała i D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
256. Krzysztofiński M., *Ks. Abp I. Tokarczuk (1918–2012): człowiek, kapłan, patriota*, „Biuletyn Katechetyczny" 2017, nr 19.
257. Krzysztofiński M., *Łódzkie rekolekcje (8–11 kwietnia 1979 r.). Przyczynek do badań nad pracą duszpasterską bp. Ignacego Tokarczuka na forum ogólnopolskim* [w:] *Christus vincit. Księga jubileuszowa dedykowana biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. rocznicę urodzin*, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Toruń–Kraków–Rzeszów–Stalowa Wola 2017.
258. Kubicki M., *Helscy rybacy na Morzu Północnym w latach 1957–1967. Wspomnienia byłych członków załóg*, „Zapiski Puckie" 2017, nr 16.
259. Kucharski S., Piwko R., *Materiały do „Słownika Biograficznego Uczestników Walki z Komunizmem" (Biogramy) – Kucharski Tadeusz*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
260. Kucharski S., *Pułkownik inżynier Jan Romuald Gosztowt-Ożyński (1887–1965)*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wojska w Białymstoku" 2016/2017, nr 28–29.
261. Kujawa W., *„Niełatwa jest droga do naszych celów". Irena Bellert – członek konspiracji, więźniarka polityczna, profesor*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2017, nr 35.
262. Kuta C., *„Likwidować i umacniać operacyjnie". Służba Bezpieczeństwa wobec drugiego obiegu wydawniczego w latach 1976–1990* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy – sacrum i profanum*, red. L. Rotter, A. Giza, Kraków 2017.
263. Kuta C., *„Wykonawca utworu słowno-muzycznego o wrogim charakterze". Działania aparatu represji wobec Jana Krzysztofa Kelusa* [w:] *Osaczeni-napiętnowani. Szkice o twórcach w PRL*, red. S. Ligarski, Warszawa 2017.
264. Kuta C., *Józef Jungiewicz (1932–2015) – biografia opozycjonisty*, „Rocznik Sądecki" 2017, t. XLV.
265. Kuta C., *Relacje „Tygodnika Powszechnego" oraz Stowarzyszenia PAX z hierarchią Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1945–1989* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
266. Kuta C., *The PAX Association and Its Relationships with the Hierarchy of the Catholic Church in Poland in Years 1945–1989*, „Thelologos" (Prešovská univerzita w Prešove Gréckokatolícka teologická faktulta) 2017, R. XIX, nr 2.
267. Libera P., *Polityka Józefa Becka wobec Litwy (1930–1939)* [w:] *Płk Józef Beck (1894–1944). Żołnierz, dyplomata, polityk*, red. S. Nowinowski, Łódź–Warszawa 2017.
268. Ligarski S., *W kleszczach totalitaryzmów. Księdza Romana Gradolewskiego i ojca Jacka Hoszyckiego życiorysy niedokończone*, Warszawa 2017.
269. *Literatura i polityka po 1989 r.*, red. R. Łatka, M. Urbanowski, Kraków 2017.
270. Lubecka J., *A Dispute over words: "German camps" and "German crimes"*, „The Warsaw Institute Review" 2017, nr 2.
271. Lubecka J., *Indywidualizm stłumiony. Odejście od indywidualizmu jako konstytutywny element ideologii i systemu nazistowskiego* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy – sacrum i profanum*, red. L. Rotter, A. Giza, Kraków 2017.
272. Lubecka J., *Między obawą a nadzieją – poszukiwanie nowej roli zjednoczonych Niemiec na arenie międzynarodowej. Zarys debaty wybranych polityków i intelektualistów w pierwszej połowie lat 90-tych*, „Folia Historica Cracoviensia" 2017, z. 2.
273. Lubecka J., *Strafgerichtsprozesse deutscher Kriegsverbrecher in Kleinpolen 1945 bis 1950 mit besondere Berücksichtigung der Tätigkeit des Obersten Nationalen Gerichtshofs* [w:] *Die deutsche Minderheit in Polen und die kommunistischen Behörden 1945–1989*, red. A. Dziurok, P. Madajczyk, S. Rosenbaum, Paderborn 2017.
274. *Łabędy. Dzieje miejscowości i parafii*, red. A. Hanich, S. Rosenbaum, B. Tracz, P. Górecki, Gliwice–Łabędy 2017.

275. Łatka R., [recenzja] *A. Sznajder, Budownictwo kościołów w diecezji częstochowskiej w latach 1945–1989*, *Katowice 2016*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
276. Łatka R., [recenzja] *D. Gucewicz, Próba sił. Rok 1966 w Gdańsku. Millenium kontra Tysiąclecie*, *Gdańsk 2014*, „Dzieje Najnowsze" 2017, nr 1.
277. Łatka R., [recenzja] *Duszpasterstwa środowiskowe w latach 1945–1989*, *red. C. Kuta, J. Marecki*, „Almanach Historyczny" 2016, t. 18 (druk 2017).
278. Łatka R., [recenzja] *Kościół na łamach paryskiej „Kultury" w latach 1946–2000, wybór, opracowanie i posłowie T. Dostatni, Paryż–Warszawa 2015*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 43 (druk 2017).
279. Łatka R., [recenzja] *Ł. Marek*, M. Bortlik-Dźwierzyńska, *Za Marksem bez Boga. Laicyzacja życia społecznego w Polsce w latach 1945–1989, Katowice 2014*, „Almanach Historyczny" 2016, t. 18 (druk 2017).
280. Łatka R., [recenzja] *S. Siwek*, *Prymasowska Rada Społeczna Ks. Kard. Józefa Glempa Prymasa Polski. Przebieg Prac, dokumenty z lat 1981–1990, Warszawa–Ząbki 2016*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2017, nr 34.
281. Łatka R., [recenzja] *Wokół teczek bezpieki. Zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze, red. F. Musiał, wyd. 2, Kraków 2015; Podręcznik bezpieki. Teoria pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa w świetle wydawnictw resortowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych PRL (1970–1989)*, *wyd. 2, Kraków 2015,* „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 43 (druk 2017).
282. Łatka R., *„Współdziałanie" z Kościołem jako metoda walki z kryzysem legitymizacji społecznej władz PRL w latach 80-tych XX wieku i ocena jej efektów* [w:] *Europa XX–XXI wieku. Społeczno-polityczne konsekwencje kryzysów*, red. M. Gruszczyk, L. Krzyżanowski, M. Skrzypek, Katowice 2017.
283. Łatka R., *Gustaw Herling-Grudziński a PRL – perspektywa realisty z Neapolu*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2 (druk 2017).
284. Łatka R., *Krakowski etap I Pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny z perspektywy władz PRL. Próba syntetycznego spojrzenia*, „Res Historica" 2016, nr 42 (druk 2017).
285. Łatka R., Marecki J., *Kościół katolicki w Polsce pod rządami komunistów*, Warszawa 2017.
286. Łatka R., *Płaszczyzny wpływu Kościoła na Solidarność (1980–1981)*, „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja" 2016, nr 5 (druk 2017).
287. Łatka R., *Polityka władz PRL wobec Kościoła katolickiego w województwie krakowskim w latach 1975–1980* [w:] *PRL na pochylni 1975–1980*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
288. Łatka R., *PZPR wobec Kościoła katolickiego w latach osiemdziesiątych na przykładzie województwa krakowskiego* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
289. Łatka R., *Rada Główna Episkopatu Polski a stan wojenny*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2017, nr 34.
290. Łatka R., *Rada Główna Episkopatu Polski wobec przedsierpniowej opozycji (1976–1981)*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
291. Łatka R., *Rola pisarza w czasach komunizmu w dzienniku Jana Józefa Szczepańskiego* [w:] *Doświadczenie komunizmu – pamięć, język*, red. P. Zemszał, R. Halili, M. Głuszkowski, Toruń 2016 (druk 2017).
292. Łatka R., *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981", Warszawa 3 IV 2017 r.*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
293. Łatka R., *The role of the Roman Catholic Church in the Transformations in 1989* [w:] *1989. Rok zmehytreky. 1989. Year of change*, ed. P. Jasek, Bratysława 2017.
294. Łukasiewicz S., *„Badanie przeszłości należy zostawić historykom" – czyli esej o polityce bez historii lub o historii bez polityki* [w:] *Historiografia w kontekstach nieoczekiwanych? Wobec zmiany i ciągłości: pejzaże współczesnego dyskursu historycznego*, red. E. Solska, P. Witek, M. Woźniak, Lublin 2017.

295. Łukasiewicz S., *Central and Eastern European Cold War émigrés in the European integration process* [w:] *Peoples and Borders. Seventy Years of Migration in Europe, from Europe, to Europe (1945–2015)*, red. E. Calandri, S. Paoli, A. Varsori, („Journal of European Integration History / Revue d`histoire de l`intégration européenne / Zeitschrift für Geschichte der europäischen Integration", Special Issue, 2017).
296. Łukasiewicz S., *Emigracyjni krytycy marksizmu* [w:] *Między nauką a sztuką. Wokół problemów współczesnej historiografii*, red. E. Solska, P. Witek, M. Woźniak, Lublin 2017.
297. Łukasiewicz S., *Instytut Literacki i Katolicki Uniwersytet Lubelski – mało znane wątki kontaktów okresu zimnej wojny*, „Rocznik IESW" 2017, nr 1.
298. Łukasiewicz S., *Jerzy Jankowski et les fédéralistes polonais en France après la Seconde Guerre mondiale* [w:] *Les exilés polonais en France et la réorganisation pacifique de l'Europe (1940––1989)*, red. A. Mares, W. Prażuch, I. Kawka, Frankfurt am Main 2017.
299. Łukasiewicz S., *Wokół „Zjednoczonej Europy" Piotra Wandycza* [w:] *Historia est testis temporum. Księga Pamiątkowa z okazji Jubileuszu 90-lecia Profesorów Richarda Pipesa, Piotra Wandycza, Zbigniewa Wójcika*, red. J. Malicki, Warszawa 2017.
300. Machała I., *Ks. Konrad Szweda w świetle dokumentów Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach*, „Zeszyty Chorzowskie" 2016, t. 17 (druk 2017).
301. Majcher A., *Śledztwo przeciw prokuratorom wojskowym podejrzanym o matactwa w toku pierwszych śledztw dotyczących pacyfikacji kopalń „Manifest Lipcowy" i „Wujek"* [w:] *Zbrodnie stanu wojennego – aspekty prawne*, red. A. Dziurok, Katowice–Warszawa 2017.
302. Majchrzak G., *Czwórka od „Tysola". funkcjonariusze rozpracowujący „Tygodnik Solidarność" w latach 1981–1984* [w:] *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych*, red. S. Ligarski, G. Majchrzak, Warszawa 2017.
303. Majchrzak G., *Kryptonim „Piłat". Robert Gadocha na celowniku Wojskowej Służby Wewnętrznej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2017, nr 2.
304. Majchrzak G., *Opozycja na celowniku*, Warszawa 2017.
305. Majchrzak G., *Strajk w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarniczej w Warszawie*, „BiTP. Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza" 2017, t. 47.
306. Majchrzak G., *Tajna historia futbolu. Służby, afery i skandale*, Warszawa 2017.
307. Majewski M., *Polish refugees in Câmpulung–Muscel during World War 2*, „Archiva Moldaviae" 2017, vol. IX.
308. Majewski M., *Unieruchomienie tzw. elementów zagrażających bezpieczeństwu państwa spośród społeczności ukraińskiej podczas kampanii 1939 r.* [w:] *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II RP*, red. R. Majzner, Częstochowa 2017.
309. Majewski M., *Wydział Bezpieczeństwa MSW 1926–1939. Przyczynek do historii cywilnego kontrwywiadu II RP* [w:] *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP. Z działalności Oddziału II SG WP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
310. Maksimiuk D., *„Społecznik" z Argentyny* (przedmowa do tekstów Floriana Czarnyszewicza: *Elita gorących serc* i *Józik Żmuda*), „Arcana" 2017, nr 138 (6).
311. Maksimiuk D., *Listy „pisarza robotnika" do „inżyniera poety" (korespondencja Floriana Czarnyszewicza z Jerzym Woszczyninem)*, „Arcana" 2017, nr 138 (6).
312. Maksimiuk D., *Wydział Administracyjny KW PZPR w Białymstoku w okresie stalinowskim* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
313. Marcinkiewicz M., *Kościół zaszantażowany? Internowanie duchownych w stanie wojennym* [w:] *Czas prób. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
314. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Archiwalia wytworzone przez Ligę Kobiet Polskich działającą w warszawskich organach UB, SB, MO przechowywane w Archiwum Pamięci Narodowej w Warszawie*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).

315. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Koła Rodzin Milicyjnych – powstanie, organizacja i praca propagandowa*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiecych" 2017, nr 1 (2).
316. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Koła Rodzin Milicyjnych – zadania i zakres zadań (1969–1989)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiecych" 2017, nr 2 (3).
317. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Propaganda antyniemiecka i antysowiecka w prasie podziemnej SZP–ZWZ–AK (1939–1944)*, „Res Politicae" 2015, t. VII (druk 2017).
318. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Techniki walki nieregularnej stosowane w kobiecych oddziałach sabotażowo-dywersyjnych ZWZ–AK w latach 1940–1945* [w:] *Człowiek i technika na polach bitew światowych*, red. A. Olejko, P. Korzeniowski, Rzeszów 2016 (druk 2017).
319. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Udział kobiet w obronie Warszawy 1918–1922 i 1939–1945. Wskazówki archiwalne*, „Kronika Warszawy" 2017, nr 2 (156).
320. Marek Ł., *„Niezłomni" wobec władzy komunistycznej. Kolaż postaw wybranych biskupów polskich* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy – „sacrum" i „profanum"*, red. L. Rotter, A. Giza, Kraków 2017.
321. Marek Ł., *„Ofensywie klerykalizmu trzeba położyć tamę". Partyjno-państwowa walka z Kościołem o ducha narodu w okresie Wielkiej Nowenny na przykładzie województwa katowickiego* [w:] *Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966/1967)*, red. B. Noszczak, Warszawa 2017.
322. Marek Ł., *Ksiądz biskup Edward Frankowski w ocenie Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Christus vincit. Księga jubileuszowa dedykowana biskupowi Edwardowi Frankowskiemu w 80. Rocznicę urodzin*, red. M. Krzysztofiński, ks. J. Wołczański, Toruń–Kraków–Rzeszów–Stalowa Wola 2017.
323. Marek Ł., *Laicyzacja w polityce PZPR na przykładzie województwa katowickiego – zarys zagadnienia* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
324. Marek Ł., *Pronásledování poutníků. Mariánské poutní místo v Turzi Śląské v kontextu náboženské politiky komunistické strany* [w:] *Tradice a kulturotvorné funkce poutnictví na česko-polském pohraní*, red. A. Wuwer, D. Jakubczyk, [Krzyżanowice-Gorzyce] 2017.
325. Marek Ł., *Represje wobec pielgrzymów. Sanktuarium w Turzy Śląskiej na tle polityki władz komunistycznych* [w:] *Tradycje oraz kulturotwórcze funkcje pielgrzymowania na pograniczu polsko-czeskim*, red. ks. A. Wuwera i D. Jakubczyk, [Krzyżanowice-Gorzyce] 2017.
326. Marek Ł., *„Teczki na parafie" jako forma działań operacyjno-dokumentacyjnych Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
327. Markiewicz M., *Rady robotnicze na prowincji – Białostocczyzna 1956–1958*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2 (28) (druk 2017).
328. Mazanowska I., *Karolewo 1939. Zbrodnie w obozie Selbstschutzu Westpreussen*, Bydgoszcz–Warszawa 2007.
329. Mokrosz J., *Aleksander Zawadzki – działacz komunistyczny i wojewoda śląski (1945–1948)*, Katowice–Warszawa 2017.
330. *Mord w lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*, t. 1, wstęp, wybór i oprac. W. Wasilewski, tłum. W.J. Popowski, Warszawa 2017.
331. Mysiakowska-Muszyńska J. [wstęp i oprac.], Edward Hanke, *Pielgrzymka do Ziemi Świętej (1936 r.)*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2017, nr 35.
332. Mysiakowska-Muszyńska J., *Kobiety niepokorne, czyli o liderkach Narodowej Organizacji Kobiet. Szkic do portretu zbiorowego działaczek Narodowej Demokracji (1919–1929)*, „Polish Biographical Studies" 2017, nr 4.
333. Mysiakowska-Muszyńska J., *„Szpiedzy", „współpracownicy gestapo", „mordercy" – wizerunek oskarżonych w procesach politycznych w świetle Polskiej Kroniki Filmowej (1945–1953)* [w:] *„Wykluczeni". Ludzie marginesu w kinematografii światowej*, red. M. Kowalski, T. Sikorski, Radzymin 2017.

334. *„Na kierunku głównego przeciwnika". Stenogram narady rezydentów wywiadu MSW w krajach anglosaskich 16 sierpnia 1966*, [wstęp i oprac.] W. Bułhak, A. Paczkowski, Warszawa 2016 (druk 2017).
335. *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich*, red. S. Ligarski, G. Majchrzak, Warszawa 2017.
336. Namysło A., *Dąbrowscy Żydzi w latach 1918–1939* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. III, cz.1, red. A. Rybak, Z. Woźniczka, A.J. Wójcik, Dąbrowa Górnicza 2016.
337. Namysło A., *Jerzy Lewandowicz – chadek w komunistycznej Polsce* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2017.
338. Namysło A., Който приютяви на евреин подслон достави му храна или му окаже друг вид помощ подлежи на смъртно наказание, „История" 2017, nr 5.
339. Namysło A., *Rola Wojewódzkiej Żydowskiej Komisji Historycznej w Katowicach w zdobywaniu zachowaniu wiedzy o Zagładzie* [w:] N.E. Sternfinkiel, *Zagłada Żydów Sosnowca* [Sosnowiec 1946], oprac. i przypisy A. Namysło, Warszawa 2017.
340. Namysło A., *Zagłada Żydów Sosnowca w kontekście ówczesnej i obecnej wiedzy na temat położenia Żydów w Zagłębiu Dąbrowskim w okresie II wojny światowej* [w:] N. E. Sternfinkiel, *Zagłada Żydów Sosnowca* [Sosnowiec 1946], oprac. i przypisy A. Namysło, Warszawa 2017.
341. Namysło A., *Żydzi w Dąbrowie Górniczej w latach 1795–1918* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia,* t. III, cz. 1, red. A. Rybak, Z. Woźniczka, A.J. Wójcik, Dąbrowa Górnicza 2016.
342. Neja J., *Studium z dziejów Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Solidarność" w Tarnowskich Górach w latach 1980–1981* [w:] *Tarnogórska Solidarność 1980–1990*, red. K. Gwóźdź, S. Rosenbaum, współpraca R. Ciupa, Katowice–Tarnowskie Góry 2016.
343. Neja J., *Władysław Sulecki (1931–2004). Życiorys śląskiego opozycjonisty* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice––Opole 2017.
344. *„Nie można zdradzić Ewangelii". Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem*, red. M. Krzysztofiński, Przemyśl 2017.
345. *Nie tylko Partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989 – geneza, funkcjonowanie, znaczenie*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017.
346. *Nie zapominamy. Świadectwa pamięci o Romanie Brandstaetterze*, red. K.A. Tochman, Rzeszów––Warszawa 2017.
347. *Niemczurówna zam. Bartik Antonina*, oprac. M. Wenklar, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
348. *Normatywy dotyczące rejestracji i ewidencji, prowadzenia archiwum oraz tajemnicy służbowej i państwowej organów bezpieczeństwa w Polsce w latach 1945–1990*, seria „Normatywy aparatu represji", oprac. M. Komaniecka, Kraków 2017.
349. Noszczak B., *Nobel za Orędzie? List o. Stanisława Wawryna SJ do prymasa Stefana Wyszyńskiego w sprawie możliwości przyznania Episkopatowi Polski Pokojowej Nagrody Nobla za wystosowanie Orędzia do biskupów niemieckich*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
350. Noszczak B., *Renesans stalinizmu? Represjonowanie duchowieństwa katolickiego przez komunistyczny aparat władzy podczas obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966/1967) – przypadek o. Czesława Białka SJ* [w:] *Pół wieku Milenium. Religijne, polityczne i społeczne aspekty obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski (1956–1966/1967)*, red. B. Noszczak, Warszawa 2017.
351. Nowik P., *Resentyment PRL na przykładzie Białostockiej Sceny Alternatywnej* [w:] *PRL-owskie resentymenty*, red. A. Kisielewska, A. Kisielewski, M. Kostaszuk-Romanowska, Gdańsk 2017.
352. *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Wrocław–Warszawa 2017.
353. *„Ojczyzna Obrońcy Swemu". Weterani i kombatanci jako problem społeczny i polityczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin–Warszawa 2017.
354. Olaszek J., [recenzja] *Francja i Polska, katolicyzm i socjalizm* [P.H. Kosicki, *Personalizm po polsku. Francuskie korzenie polskiej inteligencji katolickiej*], „Więź" 2017, nr 2.

355. Olaszek J., *„Całe moje dorosłe życie jest z Marca". Udział Jana Walca w protestach studenckich w 1968 roku i jego skutki* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65 rocznicę urodzin*, kom. red. J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
356. Olaszek J., *„CDN – Głos Wolnego Robotnika" – pismo Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu „Solidarność"* [w:] *Ogniwa zakładowe i sekcje branżowe NSZZ „Solidarność" 1980–1989*, red. Ł. Sołtysik, G. Waligóra, Warszawa 2017.
357. Opulski R., *Czy chodzi o to, aby świat zmienić? Elementy gnostycyzmu w komunizmie* [w:] *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe Europy „sacrum" i „profanum"*, red. L. Rotter, A. Giza, Kraków 2017.
358. *Organizacja ukraińskich nacjonalistów w Polsce w latach 1944–1950. Likwidacja struktur kierowniczych*, cz. 1 i 2, red. komitet redakcyjny, wybór i oprac. J. Bednarek, D. Bojko, W. Chudzik, J. Karbarz-Wilińska, S. Kokin, S. Koller, W. Kowalczuk, K. Langowski, M. Majewski, W. Okipniuk, J. Szapował, Warszawa 2017.
359. *Osaczeni-napiętnowani. Szkice o twórcach w PRL*, red. S. Ligarski, Warszawa 2017.
360. Oszytko J., *Kartoteki żydowskie „Central-Verein deutscher Staatsbürger jüdischen [Glaubens]" oraz „Verband der polnischen Juden" jako przyczynek do dziejów Żydów w Rejencji Opolskiej* [w:] *W 90. rocznicę założenia Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech. Mniejszości narodowe w Niemczech w okresie międzywojennym*, red. P. Pałys, D. Scholze-Šołta, Opole 2015 (druk 2017).
361. Paduchowski W., *Od policjanta w Berezie do przewodniczącego Komitetu Budowy Kościoła w Nowej Hucie Bieńczycach – Władysław Ryś (1908–1974)*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
362. Paszek M., *Wpływ PPR/PZPR na wojskowe sądy rejonowe ze szczególnym uwzględnieniem Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach/Stalinogrodzie (1946–1955)* [w:] *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej 2016*, red. M. Przeperski, Ł. Kamiński, Warszawa 2017.
363. Perzyna P., *Błażej Stolarski 1880–1939. Biografia społecznika, działacza gospodarczego i polityka*, Łódź–Warszawa 2017.
364. Perzyna P., *Typowe i specyficzne formy opisu zasobu Instytutu Pamięci Narodowej* [w:] *Problemy archiwalnego opisu informacyjnego*, red. W. Chorążyczewski, A. Rosa, Warszawa 2017, seria: „Symposia Archivistica", t. IV.
365. Piątkowski S., *Gawędy starych mieszczan jedlińskich. O historycznych, moralizatorskich i propagandowych walorach tekstu wpisanego do kroniki parafii Jedlińsk w 1863 roku* [w:] *Musicam sacram dilexit. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Henrykowi Ćwiekowi profesorowi wyższych seminariów duchownych w Sandomierzu i Radomiu*, red. ks. M. Jagodziński, ks. Sz. Kowalik, ks. A. Wąsik, Radom 2017.
366. Piątkowski S., *Naczelna Rada Starszych Ludności Żydowskiej Dystryktu Radomskiego. Portret zbiorowy członków, pracowników i współpracowników* [w:] *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej (1939–1945)*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Warszawa 2017.
367. Piątkowski S., *Niemskitie priestplenija srieszczu Poliacy, okazwaszczi pomoszcz na Ewriei w iłżecki okrug (radomskaja obłast na General-Gubernatorstwogo na Raicha)*, „Istorija. Nauczno Spisanije" („History. Bulgarian Journal of Historical Education") 2017, t. 25, z. 5.
368. Piekaruś D., *Socjaliści w Łęcznej 1944–1948* [w:] *Studia z dziejów Łęcznej*, red. A. Sochacka, Łęczna 2017.
369. Piekarz A., *Antykomunistyczne podziemie zbrojne w Łęcznej i okolicy* [w:] *Studia z dziejów Łęcznej*, red. A. Sochacka, Łęczna 2017.
370. Pielacha K., *Kock i okolice w okresie powstania antykomunistycznego 1944–1947* [w:] *Dzieje Kocka od czasów najdawniejszych do najnowszych*, red. D. Magier, Kock 2017.
371. Pilarski S., [recenzja] *Krok ku wolności. Wybory czerwcowe 1989 i ich konsekwencje, red. K. Białecki, S. Jankowiak, R. Reczek, Poznań 2015,* „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).

372. Pilarski S., *Działania aparatu bezpieczeństwa państwa wobec oficerów Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego. Przypadek mjr. Wojciecha Lipińskiego* [w:] *Wywiad i kontrwywiad II RP. Z działalności Oddziału II SG WP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
373. Pilarski S., *Między obojętnością a niechęcią. Piłsudczycy wobec Czechosłowacji w latach 1926–1939*, Warszawa–Łódź 2017.
374. Pilarski S., *Minister Józef Beck w opinii współczesnych mu polskich dyplomatów, polityków i publicystów* [w:] *Płk Józef Beck (1894–1944). Żołnierz, dyplomata, polityk*, red. S.M. Nowinowski, Łódź–Warszawa 2017.
375. Pilarski S., *Polityka min. Józefa Becka u schyłku lat 30. w ocenie świadków i uczestników zdarzeń* [w:] *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej*, red. R. Majzner, Radomsko 2017.
376. *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego (1944–1990)*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin–Warszawa 2017.
377. Piotrowski P., *Operacja „Wisła". Broń jądrowa na terytorium Polski*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2017, r. XVIII (LXIX), nr 1 (259).
378. Piwko R., Ściegienna M., *Władysław Lucjan Kwaśniewski (1894–1975)* [w:] *Radomszczański słownik biograficzny*, t. 1, Radomsko 2017.
379. Piwko R., *Udział członków Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego w Kielcach w obchodach „Roku Ziemi Kieleckiej"* [w:] *W kręgu obchodów milenijnych na Kielecczyźnie (1957–1966/67). Państwo – Kościół – Nauka – Popularyzacja*, red. A. Młynarczyk-Tomczyk, S. Orzechowski, Kielce 2017.
380. Piwowar J., *Działalność sądu doraźnego (Standgericht) w świetle zachowanych akt tajnej niemieckiej policji państwowej w Ciechanowie–Płocku*, „Notatki Płockie" 2017, nr 3 (252).
381. Pleskot P., *„Solidarność" w oczach francuskich ekspertów. Polska od sierpnia 1980 do grudnia 1981 r. z perskeptywy Quai d'Orsay* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
382. Pleskot P., *Charakterystyka działań kontrwywiadowczych w stosunku do zachodnich dyplomatów w okresie 1975–1980* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
383. Pleskot P., *Historia, sprawiedliwość i polityka. Międzynarodowe seminarium z cyklu „Histoire de la mémoire" (Tunis, 8 IV 2017 r.). Spostrzeżenia i impresje*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
384. Pleskot P., *O opozycji w Paryżu. Międzynarodowa konferencja naukowa „Les mouvements non-violents en Pologne, 1945–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2 (28) (druk 2017).
385. Pleskot P., *Skąd przyszliśmy i dokąd zmierzamy. Konferencja „Quo vadis Europo?", Oświęcim, 6–7 marca 2017 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
386. Pleskot P., *Zagadka „oferentów". W jaki sposób analizować motywacje obywateli PRL dobrowolnie oferujących działalność wywiadowczą zachodnim wywiadom?* [w:] *Antropologia donosu*, red. R. Klementowski, J. Syrnyk, Wrocław–Warszawa 2017.
387. *„Pod czerwoną gwiazdą". Aspekty sowieckiej obecności w Europie Środkowowschodniej w 1945 r.*, red. S. Rosenbaum, D. Węgrzyn, Katowice–Warszawa 2017.
388. Poleszak S., *Odkrywanie i przywracanie pamięci o polskim powojennym podziemiu niepodległościowym w latach 1989–2016* [w:] „*Ojczyzna obrońcy swemu*". *Weterani i kombatanci jako problem społeczny i polityczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2017.
389. Poleszak S., *Polskie podziemie niepodległościowe w 1945 roku* [w:] *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represji*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warszawa 2017.
390. *Ponownie w Rzeszy. Dzienniki wojenne tyskiej policji 1939–1940*, przekład, opracowanie i wstęp G. Bębnik, Tychy 2017 (seria: „Tyskie Zeszyty Historyczne", nr 12).

391. Popek L., *Przedmowa* [w:] W.S. Dębski, *Było sobie miasteczko*, Lublin 2017.
392. *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M., Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
393. *Problemy archiwalnego opisu informacyjnego*, red. W. Chorążyczewski, A. Rosa, Warszawa–Łódź 2017, seria: „Symposia Archivistica", t. IV.
394. Przegiętka M., *Jak pisać o okupacji nie należy. Refleksje na marginesie książki o rejencji ciechanowskiej w latach 1939–1945 autorstwa Zbigniewa Ptasiewicza* [Zbigniew Ptasiewicz, *Regierungsbezirk Zichenau. Rejencja Ciechanowska 1939–1945*, Ciechanów, wyd. Zbigniew Ptasiewicz & Drukarz Sp.j., 2012, 431 s.] „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2 (28) (druk 2017).
395. Przeperski M., [recenzja], *Grzegorz Piątek, Sanator. Kariera Stefana Starzyńskiego*, „Almanach Warszawy" 2016, nr 10.
396. Przeperski M., [recenzja] *P. H. Kosicki, Personalizm po polsku. Francuskie korzenie polskiej inteligencji katolickiej, IPN, Warszawa 2016,* „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
397. Przeperski M., *„Polityka" Żółkiewskiego, czyli narodziny pewnego modelu* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
398. Przeperski M., *Odejście od Października. Pacyfikacja prasy i dziennikarzy w latach 1956–1958*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30) (druk 2017).
399. Przeperski M., *Propagandowa dekompozycja. Tygodnik „Polityka" na tle polityki propagandowej KC PZPR (1975–1980)* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
400. Przewłoka A., Badura A., Bereszyński Z., *Wizyta papieża Jana Pawła II na Górnym Śląsku w 1983 roku* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 1: *Przełomy i zwroty*, red. A. Dziurok i B. Link, Katowice–Opole 2016.
401. Przybysz M., *Jerzego Giedroyca próba diagnozy stanu polskiego Kościoła w dobie Soboru Watykańskiego II. Rozważania wokół Ankiety o religii ogłoszonej na łamach paryskiej „Kultury" w 1965 r.* [w:] *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łukasiewicz, Warszawa 2017.
402. Przybysz M., *Jerzy Giedroyc, the Milieu of the Parisian Kultura and Ideas Concerning the Role of the Roman Catholic Church in Poland under the Communist Rule* [w:] *Politický exil z krajín strednej a východnej Európy. Motívy, stratégie, aktivity a perspektívy na Východe a Západe, 1945–1989*, red. P. Jašek, Bratysława 2017.
403. Przybysz M., *Sprawozdanie z konferencji pt. Spotkania i reminiscencje w 70. rocznicę powstania Instytutu Literackiego*, Rzym–Paryż–Łódź, *Łódź, 10–13 października 2016 r.*, „Przegląd Nauk Historycznych" 2017, nr 1.
404. Ptasińska M., *Władze PRL wobec paryskiej „Kultury". Zarys problematyki* [w:] *„Kultura" i jej odbiór w Polsce*, red. I. Hofman, Toruń 2017.
405. Ptasińska M., *Z dziejów polskiego dziedzictwa piśmienniczego w Szwajcarii po II wojnie światowej. 20 lat Fundacji „Archivum Helveto-Polonicum" we Fryburgu*, „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi", tom specjalny *Polonika w zbiorach obcych*, red. J. Puchalski, A. Chamera-Nowak, D. Pietrzkiewicz, Warszawa 2017.
406. Puławski A., *„6 tys. [Żydów] co dzień" – „oczywiście na stracenie". Opowieść o pierwszej depeszy Polskiego Państwa Podziemnego o „Wielkiej Akcji" w getcie warszawskim*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
407. Puławski A., *Charakterystyka „Chelmer Nachrichten. Wiadomości Chełmskie"*, „Rocznik Chełmski" 2017, t. 21.
408. Puławski A., *Funkcjonowanie urzędu powierniczego na przykładzie Chełma*, „Zagłada Żydów. Studia i Materiały" 2017, t. 1.
409. Puławski A., *„Wysłać ludzi na trasę". O planach odbicia przez AK transportów więźniów*, „Rocznik Lubelski" 2016, t. XLII.

410. Radziwonowicz T., Bojaryn-Kazberuk B., *Obława augustowska 1945 okoliczności i ofiary w dokumentach archiwalnych*, Suwałki 2017.
411. Rączy E. *Поляци спасяват Евреи в района на жешов по време на Втората Световa Война „История"*, „History", Bulgarian Journal of Historical Education" 2017, vol. 25, nr 5.
412. Rączy E., *Historiografia polska przełomu XX/XXI stulecia wobec Zagłady Żydów oraz problematyki stosunków polsko-żydowskich*, „Białostockie Teki Historyczne" 2017, nr 15.
413. Rączy E., *Obchody Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu na Podkarpaciu*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences" 2017, nr 2.
414. Rączy E., *Polacy represjonowani za pomoc Żydom na Podkarpaciu w świetle aktualnych badań naukowych. Weryfikacja informacji i podstawowe problemy z tym związane* [w:] *Zagadnienia religijne i narodowościowe we współczesnych badaniach polskich, słowackich i ukraińskich na terenie Euroregionu Karpackiego. Aspekt historyczny, socjologiczny i politologiczny*, cz. II, red. K. Rejman, W. Wierzbieniec, Jarosław 2017.
415. *Referendum ludowe w 1946 roku oraz wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku na Górnym Śląsku*, red. A. Dziurok, M. Świder, Katowice–Opole–Warszawa 2017.
416. Rembacka K., *„Praski epizod" szczecińskiego wojewody Leonarda Borkowicza* [w:] *Polsko-czeskie kontakty dyplomatyczne, gospodarcze i kulturalne w XX–XXI wieku*, red. A. Szczepańska-Dudziak, Szczecin 2017.
417. Rembacka K., *Prezes na czas przełomu? Reorganizacja kinematografii pod rządami Leonarda Borkowicza w latach 1954–1957* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
418. Rogalewska E., *Artyści i elity intelektualne w getcie wileńskim* [w:] *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej*, red. nauk. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Katowice–Kraków–Warszawa 2017.
419. Rogut D., *Odvlečenie občanov Poľska do Sovietskeho zväzu v rokoch 1944–1945* [w:] *Cena vít'azstva. Odvlečenie obyvatel`ov z územia Československa, Mad'arska a Poľska do Sovietskeho zväzu v rokoch 1944–1945*, red. M. Pekár, A. Simon, Z. Tokárova, Šamorín–Košice 2017 [współautor: M. Gniazdowski].
420. Rogut D., *The Polish Civilians and the Soldiers of the Home Army in NKVD/MVD Camps After 1944* [w:] *Gulag – Gupvi. The Soviet Captivity in Europe*, ed. R. Kiss, I. Simon, Budapest 2017 (wersja w jęz. węgierskim: *Lengyel civilek és a Honi Handsereg katonái az NKVD/MVD táboraiban 1944 után* [w:] *Gulag–Gupvi. A szovjet fogsag Európában*, ed. R. Kiss, I. Simon, Budapest 2017).
421. *Rok 1956 – 60 lat później. Dyskusja* [Sasanka P., Łukasiewicz S., Machcewicz P., Ziętara P.], „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2.
422. Rokicki K., *Fabuła, fikcja, fałszerstwo w powieściach politycznych i wspomnieniach Jerzego Putramenta* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. J. Olaszek, A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
423. Rokicki K., *Kompetencje decyzyjne Związku Literatów Polskich, Ministerstwa Kultury i Sztuki, Wydziału Kultury KC i Sekretariatu KC PZPR w dziedzinie literatury – refleksje badacza* [w:] *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich*, red. G. Majchrzak, S. Ligarski, Warszawa 2017.
424. Rokicki K., *Możliwości i ograniczenia służby zdrowia w powojennej Polsce* [w:] *Życie codzienne w Polsce Ludowej na tle krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, red. M. Choma-Jusińska, M. Kruszewski, T. Osiński, 2017.
425. Rokicki K., *Niezastąpiony. Jerzy Putrament i jego metody nadzoru nad pisarzami w PRL* [w:] *Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich*, red. G. Majchrzak, S. Ligarski, Warszawa 2017.

426. Romanowska E., *Criminal proceedings against the col Feliks Michałowski (1952–1953)*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2017.
427. Rosenbaum S., *Herbert Czaja (1914–1997). Fabrykacja nazisty* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2017.
428. Rosenbaum S., *Kilka uwag o operacjach Służby Bezpieczeństwa przeciwko tarnogórskiej „Solidarności" w latach 1980–1989*, „Rocznik Muzeum w Tarnowskich Górach" 2017, t. V.
429. Rosenbaum S., *Między Redenem a Germanią. Pomniki jako elementy przestrzeni symbolicznej w miastach górnośląskiego okręgu przemysłowego do 1914 roku* [w:] *Od „Landschaftu" do „krajobrazu". Z pogmatwanych dziejów Śląska*, red. G. Strauchold, J. Nowosielska-Sobel, R. Nowakowski, Wrocław 2017.
430. Rosenbaum S., Tracz B., Węgrzyn D., *Tiurma-łagier Tost. Historia obozu NKWD w Toszku w 1945 roku*, Toszek 2017.
431. Rosenbaum S., Węgrzyn D., *Obozy sowieckie w Łabędach w 1945 roku* [w:] *Łabędy. Dzieje miejscowości i parafii*, red. A. Hanich, S. Rosenbaum, B. Tracz, P. Górecki, Gliwice 2017.
432. Rosenbaum S., Węgrzyn D., *Sieć obozów niemieckich w Łabędach w czasie II wojny światowej* [w:] *Łabędy. Dzieje miejscowości i parafii*, red. A. Hanich, S. Rosenbaum, B. Tracz, P. Górecki, Gliwice 2017.
433. Ruszar J.M., *Czerwone pająki. Dziennik żołnierza LWP*, oprac. K. Dworaczek i J. Jędrysiak, Warszawa 2017.
434. Ruzikowski T., *Sprawozdanie z konferencji „Nie (tylko) Partia? Organizacje społeczne w Polsce Ludowej 1944–1989 – geneza, funkcjonowanie, znaczenie" – Warszawa, 9–10 VI 2016 r.*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych" 2016, t. LXXVI.
435. Ryszewski R., *Obieg dokumentacji związanej z przygotowywaniem postępowań lustracyjnych na przykładzie Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN w Poznaniu*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
436. Sacewicz K., *Rewolucja komunistyczna i dyktatura proletariatu w świetle publikacji Centralnego Porozumienia Organizacji Współdziałających w Zwalczaniu Komunizmu – zarys problemu*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
437. Sasanka P., *Czerwiec 1976 – kryzys do uniknięcia? Refleksja na temat (nie)wyciągania wniosków z przeszłości i siły uwarunkowań systemowych* [w:] *PRL na pochylni 1975–1980*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
438. Sasanka P., *From the Defection of Józef Światło to Moczar's Ministry of Internal Affairs – Polish Security Apparatus Collapse and Restoration (1954–1964)* [w:] *Continuities – Discontinuities. Secret Services after Stalin's Death in Communist Central and Eastern Europe*, ed. by G. Gyarmati, M. Palasik, Budapest–Pécs 2017.
439. Sasanka P., *Polacy '57 – krajobraz po Październiku w świetle 120 tysięcy listów do Polskiego Radia*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2 (28).
440. Sasanka P., *Poznański Czerwiec i rok 1956 – historia i pamięć po 60 latach*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka" 2016, nr 29.
441. Sasanka P., *Przyjaciel Moczara i Gierka. Franciszka Szlachcica droga do władzy* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. A. Dudek, ł. Kamiński, K. Kosiński, J. Olaszek, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
442. Sawicki J., *Misja UNRRA w Polsce. Raport zamknięcia (1945–1949)*, wprowadzenie i redakcja naukowa J.Z. Sawicki, Lublin 2017.
443. Semczyszyn M., *Nikita Chruszczow wobec Polaków i polskiego podziemia na Wołyniu i w Galicji Wschodniej w latach 1943–1945* [w:] *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represji*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warszawa 2017.

444. Semczyszyn M., *Zarys działalności Wydziału do Walki z Bandytyzmem Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego na Okręg Pomorze Zachodnie/Wydziału III Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Szczecinie w latach 1945–1954* [w:] *Pion do walki z podziemiem niepodległościowym RBP/MBP*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2017.
445. Siedziako M., *Michał Plater-Zyberk (1937–1981). Szkic do portretu patrona Szczecińskiego Klubu Katolików*, „Polish Biographical Studies" 2017, nr 5.
446. Siedziako M., *Popaździernikowe nadzieje szczecińskich katolików: Klub Inteligencji Katolickiej w Szczecinie w 1957 r.* [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2: *1956–1972*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2017.
447. Siedziako M., *Przygotowanie wyborów do Sejmu PRL I kadencji w 1952 roku jako element procesu sowietyzacji Polski po II wojnie światowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne" 2017, nr 144, z. 4.
448. Siemińska D., *Archaeological grave structures of World War II totalitarianism in the yard of mediaeval hill fort in Volodymyr Volynskyi, Ukraine, (EAA 2014 conference)* [w:] *The Materiality of Troubled Pasts. Archaeologies of Conflicts and Wars*, red. A.I. Zalewska, J.M. Scott and G. Kiarszys, Warszawa–Szczecin 2017.
449. Sierchuła R., *Komunikat informacyjny o mniejszościach narodowych w wojsku (1928)*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2016, nr 34.
450. Sierchuła R., *Misja Józefa Romana „Stosława" na Pomorzu Zachodnim*, „Polish Biografical Studies" 2017, nr 5.
451. Sierchuła R., *Struktury Służby Cywilnej Narodu na terenie Okręgu Kieleckiego* [w:] *Z dziejów Polskiego Państwa Podziemnego na Kielecczyźnie 1939–1945*, red. J. Gapys, T. Domański, Kielce 2016.
452. Sikora M., [recenzja] *Lodz im Zweiten Weltkrieg: Deutsche Selbstzeugnisse über Alltag, Lebenswelten und NS-Germanisierungspolitik in einer multiethnischen Stadt. Hrsg. von Hans-Jürgen Bömelburg und Marlene Klatt. Osnabrück 2015. Reihe/Series: Polono-Germanica*, 9, Verlag fibre, https://www.recensio.net/rezensionen/zeitschriften/jahrbucher-fur-geschichte-osteuropas/jgo-e-reviews-2017/2/ReviewMonograph433283569.
453. Sikora M., *Clandestine acquisition of microelectronics and information-technology by the scientific-technical intelligence of Polish People's Republic in 1970–1990* [w:] *Proceedings of the SoRuCom-2017. Forth International Conference „Computer Technology in Russia and in the Former Soviet Union"* (IV международная конференция „Развитие вычислительной техники в России и странах бывшего СССР: история и перспективы 2017"), ed. A.N. Tomilin, Moscow 2017.
454. Sikora M., *Fritz Arlt 1912–2004* [w:] *Handbuch der völkischen Wissenschaften. Akteure, Netzwerke, Forschungsprogramme*, red. M. Fahlbusch, I. Haar, A. Pinwinkler, Basel 2017.
455. Sikora M., *Współpraca Departamentu I MSW z Hauptverwaltung Aufklärung MfS w zakresie tajnego pozyskiwania nowych technologii dla przemysłu PRL i NRD w latach 1975–1990*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
456. Sikora M., *Wywiad MSW jako instrument wsparcia polskiego przemysłu mikroelektronicznego w latach 1971–1990* [w:] *High-Tech za żelazną kurtyną. Elektronika, komputery i systemy sterowania w PRL*, red. M. Sikora (współpraca P. Fuglewicz), Katowice–Warszawa 2017.
457. Sitarek A., *Wire Bound State. Structure and Functions of the Jewish Administration of the Łódź Ghetto*, Łódź–Warszawa 2017.
458. Skrzypek A., *Klasztor dominikanów w Jarosławiu w świetle akt UB/SB i Urzędu do Spraw Wyznań. Rekonesans archiwalny* [w:] *Bazylika Matki Boskiej Bolesnej w Jarosławiu. Dzieje, ludzie, sztuka*, red. M. Miławicki OP i R. Nestorow, Kraków 2016 (druk 2017).
459. Skrzypek A., *Kwestie narodowościowe i religijne w prasie rzeszowskiej w latach 1944–1947* [w:] *Zagadnienia religijne i narodowościowe we współczesnych badaniach polskich, słowackich i ukraińskich na terenie Euroregionu Karpackiego. Aspekt historyczny, socjologiczny i politologiczny*, cz. II, red. K. Rejman i W. Wierzbieniec, Jarosław 2017.

460. Skubisz Ł., Skubisz P., *Zamach bombowy na Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych w Kołobrzegu w 1989 r.*, „Glaukopis. Pismo Społeczno-Historyczne" 2016, nr 34.
461. Słoma J., *Polskie drogi przez Szwajcarię – album, wystawa i Archiwum On-line poświęcone internowanym żołnierzom 2. Dywizji Strzelców Pieszych* [w:] *Educare necesse est – ale jak i dlaczego? Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2017.
462. Sobieraj M., *Piłsudski w Chełmie* [w:] *Józef Piłsudski. Związki z Chełmem i Ziemią Chełmską*, red. Z. Lubaszewski, Chełm 2017.
463. Sobieraj M., *Śmierć w Lublinie w XVII–XVIII wieku* [w:] *Lublin przez siedem wieków. Wydarzenia i ludzie*, red. E. Niebelski, Lublin 2017.
464. Sobieraj M., *Wojsko w Lublinie 1918–1939*, „Teka Komisji Historycznej PAN Oddział w Lublinie" 2017, t. 14.
465. *Social Engineering in Central and South-East Europe in the Twentieth Century Reconsidered*, red. W. Jarząbek, M. Zajączkowski i in., Warszawa 2017.
466. Sołtysik Ł., *„To było jednak zwycięstwo". Strajk okupacyjny w Zakładach Górniczych „Rudna" w Polkowicach KGHM w Lubinie 14–17 grudnia 1981 r. Próba rekonstrukcji wydarzeń*, Polkowice 2017.
467. Spałek R., *Pragmatyk orbitujący. Zawodowy i prywatny portret charakterologiczny Władysława Gomułki* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa 2017, kom. red. A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, J. Olaszek, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
468. Spałek R., *Założenia, przebieg i potencjał naukowo-edukacyjny konferencji »Sprzeczne narracje. Historia powojennej Polski«, 19–20 I 2017 r."*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
469. *Sprawy agenturalne w świetle instrukcji tymczasowych WUBP w Krakowie z 1951 roku*, oprac. M. Kasprzycki, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
470. Stanuch Z., *Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Szczecinie w latach 2005–2016* [w:] *Labor et memoria. 45 lat w służbie archiwalnej*, red. K. Kozłowski, W. Stępniak, Szczecin 2017.
471. Stanuch Z., *Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim (1945–1989) w publikacjach pracowników szczecińskiego Oddziału IPN*, „Colloquia Theologica Ottoniana" 2017, nr 1.
472. Stanuch Z., *Kościół rzymskokatolicki na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945––1989. Refleksja nad aktualnym stanem badań* [w:] *Pomorze i archiwa*, red. M. Frankel, R. Gaziński, Szczecin 2017.
473. Stanuch Z., *Polityka władz państwowych na Pomorzu Zachodnim wobec biskupów gorzowskich (1956–1972)* [w:] *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim. Tom 2: 1956–1972*, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2017.
474. Sternfinkiel N.E., *Zagłada Żydów Sosnowca*, oprac. i przypisy A. Namysło, Warszawa 2017.
475. Sudoł T., *Geschichte des Stalag VIII A (1939–1945)* [w:] *Stalag VIII A und Europäisches Zentrum Erinnerung, Bildung, Kultur. Historisches Gedächtnis und zukunftorientierte Aktivitäten*, Zgorzelec–Wrocław 2017.
476. Sukiennicki W., *Pisma sowietologiczne*, wybór, oprac., M. Kornat, R. Łatka, Kraków 2016 (druk 2017).
477. Suleja W., *Federacja i Międzymorze – realny program czy polityczna fantasmagoria? Wokół myśli i praktycznych poczynań Józefa Piłsudskiego* [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia – w kręgu koncepcji Międzymorza*, red. E. Czapiewski, A. Szczepańska-Dudziak, Szczecin 2017.
478. Suleja W., *Gen wolności – od konfederatów barskich po „Solidarność"*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
479. Suleja W., *Józef Piłsudski und das Erbe der Teilungszeit* [w:] *Fragmentierte Republik? Das politische Erbe der Teilugszeit in Polen 1918–1939*, red. M.G. Müller und K. Struve, Göttingen 2017.
480. Suleja W., [recenzja] *K. Sierakowska, Śmierć – wygnanie – głód w dokumentach osobistych. Ziemie polskie w latach Wielkiej Wojny 1914–1918*, „Dzieje Najnowsze" 2017, nr 2.

481. Suleja W., *Listopadowe gry Piłsudskiego* [w:] *Akt 5 listopada 1916 roku i jego konsekwencje dla Polski i Europy*, red. J. Kłaczkow, K. Kania, Z. Girzyński, Toruń 2016 (druk 2017).
482. Surdej M., *Działalność Sekcji do Walki z Bandytyzmem PUBP w Mielcu przeciw podziemiu niepodległościowemu w latach 1945–1946* [w:] *Pion walki w podziemiem niepodległościowym RBP/MBP 1944–1954*, red. T. Ruzikowski, Warszawa 2016.
483. Surdej M., *Oddział partyzancki Wojciecha Lisa 1941–1948*, Rzeszów–Mielec 2009.
484. Surdej M., *Rozwój i użycie niemieckiej broni V-1, V-2*, „Rocznik Mielecki" 2015–2016, nr 18–19.
485. Sychowicz K., *NSZZ „Solidarność" w zakładach pracy woj. łomżyńskiego w latach 1980–1981*, „Studia Łomżyńskie" 2016, t. XXVI.
486. Sychowicz K., *The Impact of World War II on Ethnic, Religious and Political Transformations in the Bialystok Province*, „Polish Journal of Applied Sciences" 2017, [S.l.], v. 2, n. 3, http://pjas.pwsip.edu.pl/index.php/pjas/article/view/55.
487. Syrnyk J., *„[…] historyk powinien zawahać się przez chwilę, zanim potraktuje raporty policyjne jako źródła cennych informacji o rzeczywistości w najprostszej postaci"* [w:] *Antropologia donosu*, red. J. Syrnyk, R. Klementowski, Wrocław–Warszawa 2017.
488. Syrnyk J., *Postpamięć i świadkowie zastępczy a współczesne opisy tzw. konfliktu polsko-ukraińskiego z okresu II wojny światowej*, „Politeja" 2017, nr 47.
489. Szczypta-Szczęch R., *Krakowskie Zaduszki przy Montelupich – 3 listopada 2016 roku*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 [druk 2017].
490. Szczypta-Szczęch R., *Pożegnanie ppłk. Zbigniewa Paliwody*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2017, nr 45.
491. Szczypta-Szczęch R., *Zmarli ostatni żołnierze oddziału „Żandarmeria" Polskiej Podziemnej Armii Niepodległościowców*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 [druk 2017].
492. Szczypta-Szczęch R., *Żołnierze Wyklęci w polityce historycznej. Upowszechnianie tematu, stan obecny i wyzwania* [w:] *Wychowanie patriotyczne. Pedagogika – polityka bezpieczeństwa – polityka historyczna*, red. K. Henning, Łódź 2017.
493. Szpytma M., *Историческата памет в контекста на спасяването на евреите по време на Втората световна война. Уводин думи*. „История" 2017, книжка 4.
494. Szpytma M., *Семейство Улма от Маркова. Символ на поляците, екзекутирани за подпомагане на евреи по време на Втората световна война.* „История" 2017, книжка 5.
495. Sztama P., *Sprzeczne narracje. Historia powojennej Polski. Prawda czy kłamstwo?*, „Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja" 2016, nr 5.
496. Szulc P., *Czy w Polsce palono książki? Walka władz komunistycznych z wrogą literaturą po II wojnie światowej* [w:] *Trzebiatów – spotkania pomorskie 2016*, red. J. Kochanowska, Trzebiatów 2017.
497. Szulc P., *Między misją a zleceniem politycznym. Szczecińska filharmonia w okresie stalinowskim* [w:] *W kręgu kultury PRL. Muzyka. Rodzaje i style*, red. K. Bittner, D. Skotarczak, Poznań 2017.
498. Szulc P., *Polak w kosmosie. Ostatnia wielka kampania propagandowa epoki Edwarda Gierka* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
499. Szulc P., *Włodzimierz Sokorski – kreator i nadzorca stalinowskiego Kulturkampfu* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, J. Olaszek, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
500. Szumiło M., *„Towarzysze broni". Czynnik kombatancki w karierach działaczy PPR i PZPR* [w:] *„Ojczyzna obrońcy swemu". Weterani i kombatanci jako problem społeczny i polityczny w Polsce w XX wieku*, red. M. Kornat, M. Kruszyński, T. Osiński, Lublin 2017.
501. Szumiło M., *Elita PZPR w latach 1948–1955 – mechanizmy zmian kadrowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne" 2017, z. 4 (144).
502. Szumiło M., *Henryk Raabe – ambasador Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie* [w:] *Henryk Raabe 1882–1951. Pierwszy rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, red. M. Szumiło, J. Wrona, Z. Zaporowski, Lublin 2017.

503. Szumiło M., *Kierownictwo PZPR w latach 1975–1980* [w:] *PRL na pochylni 1975–1980*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
504. Szumiło M., *Kock w okresie PRL* [w:] *Dzieje Kocka od czasów najdawniejszych do najnowszych*, red. D. Magier, Kock 2017.
505. Szumiło M., *Konflikty w kierownictwie PZPR w świetle dokumentów sowieckich z 1969 roku. Przyczynek do genezy upadku ekipy Władysława Gomułki*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
506. Szumiło M., *Polska Partia Robotnicza w Łęcznej* [w:] *Studia z dziejów Łęcznej*, red. A Sochacka, Łęczna 2017.
507. Szumiło M., *Pomarcowa wymiana kadr – elita PZPR w latach 1968–1970* [w:] *Yesterday. Studia z historii XX wieku dedykowane prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, J. Olaszek, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
508. Szumiło M., *Świerczewski Karol Wacław (1897–1947)* [w:] *Polski słownik biograficzny* 2017, z. 210 (LI/3).
509. Szumiło M., *Zbigniew Herbert a polityka po 1989 roku* [w:] *Literatura i polityka po 1989 r.*, red. M. Urbanowski, R. Łatka, Kraków 2017.
510. Szumiło M., *Żydzi w kadrze kierowniczej Związku Patriotów Polskich w ZSRS (1943–1946)* [w:] *Elity i przedstawiciele społeczności żydowskiej podczas II wojny światowej (1939–1945)*, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Katowice–Kraków–Warszawa 2017.
511. Szumski J. (Я. Шумский), *К вопросу создания Комиссии историков ПНР и СССР* [w:] *Россия в польской историографии, Польша в российской историографии (к 50-летию Комиссии историков России и Польши)*, отв. ред. Н.А. Макаров, Москва 2017.
512. Szwagrzyk K., *Dwie historie jednej kwatery. Pola 81A i 120 Cmentarza Osobowickiego we Wrocławiu* [w:] *Pół wieku Muzeum w Głogowie. Tradycja, tolerancja, wielokulturowość*, Wrocław–Głogów 2017.
513. Szyc S., *„Niech żyje przyjaźń między narodami". Międzynarodowy program pomocy w odbudowie Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w latach 1953–1961. Zarys problematyki* [w:] *X Letnia Szkoła Historii Najnowszej IPN*, red. W. Bułhak, P. Pazik, Warszawa 2017.
514. Szyc S., *Rektor Henryk Raabe we wspomnieniach pracowników oraz studentów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie* [w:] *Henryk Raabe 1882–1951. Pierwszy Rektor Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, red. M. Szumiło, J. Wrona, Z. Zaporowski, Lublin 2017.
515. Szyc S., *The relations between Poland and North Korea in 1948–1961*, „Progress" 2017, nr 2.
516. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Decentralizacja struktur i oddziałów podziemia poakowskiego w pow. kozienickim w 1945 r.* [w:] *Z dziejów Polskiego Państwa Podziemnego na Kielecczyźnie 1939–1945*, red. T. Domański, J. Gapys, Kielce 2016.
517. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Pogrom Żydów w Kielcach 4 lipca 1946 r. Analiza możliwości badawczych*, „Arcana" 2016, nr 132.
518. Toborek T., *„Wyklęci" czyli kto? Biografistyka żołnierzy podziemia antykomunistycznego* [w:] *Biografistyka we współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka*, red. J. Kolbuszewska, R. Stobiecki, Łódź 2017.
519. Tochman K.A., *Kpt. piech. sł. st. Józef Maciąg* [w:] *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP. Z działalności Oddziału II SG WP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
520. Tochman K.A., *Misja w Albanii ppor. Leona Michała Gradowskiego ps. „Lis"* [w:] *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP. Z działalności Oddziału II SG WP*, t. 8, red. T. Dubicki, Łomianki 2017.
521. Tochman K.A., *Rozpracowanie Romana Brandstaettera przez komunistyczny aparat represji* [w:] *Nie zapominamy. Świadectwa pamięci o Romanie Brandstaetterze*, pod red. K.A. Tochmana, Rzeszów–Warszawa 2017.
522. Tomkiewicz M., *Wstęp* [w:] *Przewodnik wirtualnego zwiedzania miejsca pamięci w Lasach Piaśnickich*, 2017.

523. Tracz B., *„Chórem afirmując budowę socjalistycznej Polski". Ogólnopolski Festiwal Pieśni Zaangażowanej* [w:] *Muzyka – konteksty*, seria: *W kręgu kultury PRL*, t. 2, red. K. Bittner, D. Skotarczak, Poznań 2016.
524. Tracz B., *„Największy kłopot to wódka". Pijaństwo ludzi władzy województwa śląskiego/katowickiego/stalinogrodzkiego w pierwszej dekadzie po II wojnie światowej*, „Szkice Archiwalno-Historyczne" 2016, nr 13.
525. Tracz B., *Partia, piwo i krupnioki. Święto „Trybuny Robotniczej" jako element propagandowego oddziaływania PZPR na społeczeństwo woj. katowickiego* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
526. Tracz B., *Polska Katanga czy socjalistyczne eldorado? Z problemów życia codziennego na Górnym Śląsku w latach siedemdziesiątych XX wieku* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
527. Tracz B., *Wincenty Pstrowski (1904–1948). Bohater pracy socjalistycznej* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice––Opole 2017.
528. *Trzy dyrektywy MSW dotyczące zadań resortu spraw wewnętrznych z lat 1980–1982*, oprac. F. Musiał, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
529. Turosz M.A., Jankowiak B., Sychowicz K., *The Process of Socio-Educational Adaptation of First--Year Students at Lomza State University of Applied Sciencies*, „Polish Journal of Applied Sciences" 2017 [S.l.], v. 2, n. 3, http://pjas.pwsip.edu.pl/index.php/pjas/article/view/56.
530. *Tymczasowa instrukcja dotycząca nowych form dokumentowania pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa (1967)*, oprac. M. Kasprzycki, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
531. Urynowicz M., *Pomoc dla Żydów w okresie II wojny światowej. Nowe aspekty* [w:] „History. Bulgarian Journal of Historical Education" 2017, t. 25.
532. *W kręgu kultury PRL. Muzyka. Rodzaje i style*, red. D. Skotarczak, K. Bittner, Poznań 2017.
533. Waligóra G., *Nurty opozycji przedsierpniowej* [w:] *PRL na pochylni 1975–1980*, red. D. Iwaneczko, M. Bukała, Rzeszów 2017.
534. Wasilewski W., *Dorobek komisji katyńskiej Kongresu Stanów Zjednoczonych* [w:] *Mord w lesie Katyńskim, Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952*, t. 1, oprac. W. Wasilewski, Warszawa 2017.
535. Wasilewski W., *Porucznik WP Czesław Pawłowski, lekarz weterynarii – ocalony jeniec ze Starobielska*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej" 2016, t. 9 (druk 2017).
536. Wenklar M., *Między obroną wolności a drogą do rewolucji. Strajk nauczycielski 1937 r.*, „Folia Historica Cracoviensia" 2017, t. 23, z. 2.
537. Wenklar M., *Od Komitetu Rewolucyjnego do Konferencji Samorządu Robotniczego. Próby budowy samorządności robotniczej po Październiku '56 na przykładzie Zakładów Mechanicznych „Tarnów"*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2016, nr 2 (28) (druk 2017).
538. Wenklar M., *Środowiska akowskie w Krakowie w 1956 roku*, „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
539. Węcki M., *Rybnik w czasie II wojny światowej* [w:] *Rybnik. Dzieje miasta i jego dzielnic*, t. I, red. Z. Hojka, B. Kloch, Rybnik 2017.
540. Węgrzyn D., *Jerzy Kurcyusz (1907–1988): od działacza narodowego do współpracownika i adwokata „Solidarności"* [w:] *Górny Śląsk w Polsce Ludowej*, t. 2: *Przywódcy – bohaterowie – wrogowie*, red. A. Dziurok, B. Linek, Katowice–Opole 2017.
541. Węgrzyn D., *Profesjonalizacja. Działania aparatu represji w okresie od referendum ludowego 30 czerwca 1946 roku do wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 19 stycznia 1947 roku w województwie śląskim* [w:] *Referendum ludowe w 1946 roku oraz wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku na Górnym Śląsku*, red. A. Dziurok, M. Świder, Katowice–Opole–Warszawa 2017.

542. Wicenty D. (wspólnie z R. Sojakiem), *Sędziowie własnej sprawy? Nierozpoznany czynnik debaty o agenturze Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Antropologia donosu*, red. R. Klementowski, J. Syrnyk, Wrocław–Warszawa 2017.
543. Wichert W., [recenzja] *Martin Winstone, Generalne Gubernatorstwo. Mroczne serce Europy Hitlera, tłum. T. Fiedorek, Poznań 2015*, „Dzieje Najnowsze" 2017, nr 3.
544. Wichert W., [recenzja] *Maximilian Becker, Mitstreiter im Volkstumskampf. Deutsche Justiz in den eingegliederten Ostgebieten 1939–1945, München 2014*, „Dzieje Najnowsze" 2017, nr 2.
545. *Wielka Wojna z Górnym Śląskiem w tle. Muzealia – źródła – postulaty badawcze*, red. D. Keller, S. Rosenbaum, Katowice–Warszawa 2017.
546. Wierzbicki M., *Budowa przemysłu zbrojeniowego II Rzeczypospolitej oglądana poprzez pryzmat biografii Jana Prota (1891–1957)*, „Roczniki Nauk Społecznych" 2017, t. 9 (45), nr 1.
547. Wierzbicki M., *Między męczeństwem a przystosowaniem. Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej pod rządami komunistów (1944–1989)*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
548. Wierzbicki M., *Propaganda młodzieżowej opozycji politycznej w ostatnich latach PRL na przykładzie Federacji Młodzieży Walczącej (1984–1990)* [w:] *Jak patrzeć na Polskę, Niemcy i świat. Księga jubileuszowa profesora Eugeniusza Cezarego Króla*, red. J. Szymoniczak, Warszawa 2017.
549. Wierzbicki M., *U genezy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Odrodzenie harcerstwa w Polsce w latach 1980–1990* [w:] *Yesterday. Studia z historii najnowszej. Księga dedykowana prof. Jerzemu Eislerowi w 65. rocznicę urodzin*, kom. red. A. Dudek, Ł. Kamiński, K. Kosiński, J. Olaszek, M. Przeperski, K. Rokicki, P. Sasanka, R. Spałek, S. Stępień, Warszawa 2017.
550. Wierzbicki M., *Z Polską pod rękę. Jan Prot (1891–1957) i odbudowa niepodległego państwa polskiego*, Lublin–Warszawa, 2017.
551. *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
552. Wilczewski W.F., *Tercjarstwo franciszkańskie w parafii pw. św. Antoniego Padewskiego w Niewodnicy Kościelnej w okresie międzywojennym i w latach II wojny światowej* [w:] *Archiwalne dziedzictwo*, red. A. Szot, Białystok 2017.
553. Witak R., *Trudne sąsiedztwo. Wybrane problemy polityki polskiej wobec Czechosłowacji w latach 1938–1939* [w:] *Obrazy przeszłości. Studia z zakresu historii, literatury i kultury*, t. 2, red. R. Majzner, K. Całus, Częstochowa 2016 (druk 2017).
554. Witak R., *Włodzimierz Bączkowski i prometejska wizja Rosji* [w:] *Polska – Rosja. Relacje na przestrzeni dziejów. Ludzie – miejsca – wydarzenia*, red. A. Kania, W. Cedro, Kielce 2017.
555. Witalec R., *Konsolidacja ruchu ludowego na emigracji. Połączenie PSL w Wielkiej Brytanii z SL „Wolność" w 1970 r.* [w:] *Emigracyjne miscellanea. Studia z dziejów polskiej emigracji politycznej 1939–1990*, red. S. Łuksiewicz, Warszawa 2017.
556. Wojak L. (ks.), *Kronika parafii ewangelicko-augsburskiej w Częstochowie*, red. B. Kapuściak, Częstochowa 2017.
557. Wojcieszyk E., *Nielubiany hierarcha – aparat represji PRL wobec arcybiskupa Jerzego Stroby w latach 1958–1990* [w:] *Czas próby. Kościół katolicki w okresie PRL*, red. W. Polak, A. Czwołek, S. Galij-Skarbińska, Toruń 2017.
558. Wojcieszyk E., *Środowiska nielegalnej opozycji politycznej w województwie poznańskim w okresie polskiego Października 1956 r. w dokumentach poznańskiego aparatu bezpieczeństwa – zarys problemu* [w:] *Społeczeństwo PRL. 1956*, red. D. Skotarczak, S. Jankowiak, Poznań 2016.
559. Wojcieszyk E., *Wielka Nowenna Narodu w archidiecezji poznańskiej (1957–1965)*, „Kronika Wielkopolski" 2017, nr 1.
560. Wolski K., *Z tragicznej przeszłości Jam*, współpraca M. Sobieraj, Lublin–Jamy 2017.
561. Wołoszyn J., *Edukacja jako instrument reprodukcji systemu politycznego na przykładzie Polski Ludowej* [w:] *Jak patrzeć na Polskę, Niemcy i świat. Księga jubileuszowa profesora Eugeniusza Cezarego Króla*, red. J. Szymoniczak, Warszawa 2017.

562. Wołoszyn J., *Ideologia edukacyjna jako ideologia praktyczna na przykładzie Polski Ludowej* [w:] *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki*, t. IV: *Władza – Edukacja – Wiedza*, red. J. Król, Szczecin 2017.
563. Wołoszyn J., *Postawy mieszkańców województwa lubelskiego wobec rzeczywistości społeczno-politycznej lat 1944/1945–1956*, „Res Historica" 2017, nr 43.
564. Wołoszyn J., *Wybory do Sejmu PRL jako element legitymizacji mobilizacyjnej i pragmatycznej* [w:] *Oblicza wyborów. Studia wyborcze i analizy kampanii parlamentarnej w 2015 roku na Lubelszczyźnie*, red. A. Łukasik-Turecka, Lublin 2016.
565. Wójcik B., *„Walczyliśmy z honorem i bezinteresownie, poświęcając wszystko dla dobra Ojczyzny i Wiary". Orlęta z Rudnika nad Sanem i ich etos*, „Prace Historyczno-Archiwalne" 2017, t. 29.
566. Wójcik B., *Edukacyjny spór o człowieka w Polsce lat siedemdziesiątych XX w.* [w:] *PRL na pochylni (1975–1980)*, red. M. Bukała, D. Iwaneczko, Rzeszów 2017.
567. Wójcik B., *Koniec złudzeń. Ludowcy z Rzeszowszczyzny wobec wyborów do Sejmu Ustawodawczego w styczniu 1947 r.*, „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego" 2017, nr 33.
568. Wójcik B., *Uwagi na marginesie rękopisu Ludwika Chmaja pt.: „Franciszek Ksawery Michał Bohusz. Jego życie i działalność wychowawcza (1746–1820)"*, „Problemy Współczesnej Pedagogiki" 2017, t. 1.
569. Wójcik B., *W trosce o moralność służb – standardy etyczne MSW i ich realizacja przez funkcjonariuszy SB i MO ze szczególnym uwzględnieniem pionu śledczego* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego (1944–1990)*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin 2017.
570. Wróbel J., *Geografia emigracji polskiej po II wojnie światowej i w okresie „solidarnościowym"* [w:] *Prawno-historyczne uwarunkowania migracji Polaków po II wojnie światowej, w okresie solidarnościowym i po akcesji do Unii Europejskiej*, red. E. Krzysztofik, R.E. Pal, Lublin 2016 (druk 2017).
571. *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej*, red. R. Majzner, Radomsko 2017.
572. Wysocki J., *Ukraińcy* [w:] *Dzieje Lubelszczyzny 1944–1956. Aspekty społeczne, gospodarcze, oświatowe i kulturalne*, red. T. Osiński, M. Mazur, Lublin 2017.
573. *X Letnia Szkoła Historii Najnowszej*, red. W. Bułhak, P. Pazik, Warszawa 2017.
574. *Z dziejów represji sowieckich wobec Polaków w latach 1937–1952. Białoruś, Litwa, ziemie północno-wschodniej Polski*, red. J.J. Milewski, Białystok–Warszawa 2017.
575. *Za naszą i waszą wolność. Bitwa o Monte Cassino z perspektywy polskiej i włoskiej*, red. C. Salmeri, Katowice 2017.
576. Zajączkowski M., *„Legenda w najlepszym wypadku…". Kilka uwag na marginesie wojennych losów Stanisława Basaja „Rysia"*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
577. Zajączkowski M., *„Sformować dywizje siekierników – postrach Lachów". Przyczynek do genezy i charakteru akcji antypolskiej OUN-B i UPA na Chełmszczyźnie w pierwszej połowie 1944 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 1 (29).
578. Zajączkowski M., *Stosunki polsko-sowieckie na Wołyniu 1943–1944 w świetle dokumentów czerwonych partyzantów* [w:] *Sowieci a polskie podziemie 1943–1946. Wybrane aspekty stalinowskiej polityki represji*, red. Ł. Adamski, G. Hryciuk, G. Motyka, Warszawa 2017.
579. Zajda M., Skorut P., *Pamiętają, pamiętamy, pamiętajcie. Wspomnienia Żydów Polskich od II RP do współczesności*, Kraków 2017.
580. Zakrzewski M., *Czerwona „Opozycja Jej Królewskiej Mości". Pismo „Zdanie" wobec partii i „Solidarności" w obliczu kryzysu Polski Ludowej w latach 1978–1981* [w:] *Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
581. Zakrzewski M., *Dylematy imperialne: rok 1920 a polska myśl polityczna* [w:] *O granice, niepodległość i cywilizację*, red. J. Kloczkowski, Kraków 2017.
582. Zakrzewski M., *Gordian knot: Polish political thought of the interwar period in the face of the challenges resulting from the geopolitical location between Germany and Russia*, portal „Polskie Tradycje Intelektualne", http://www.polskietradycje.pl/enArticles/view/75.

583. Zakrzewski M., *Konserwatyzm czy rewolucja? Próba klasyfikacji ideowej środowiska „Buntu Młodych" i „Polityki" (1931–1939)*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2017, nr 2 (30).
584. Zakrzewski M., *Konserwatyzm ofensywny. O „Buncie Młodych" („Polityce") i krakowskich stańczykach* [w:] *Stańczycy–konserwatyzm, który przeminął?*, red. J. Kloczkowski, Kraków 2016.
585. Zakrzewski M., *Totalitarna władza i nowa jednostka. Instrumentarium Ernsta Jüngera* [w:] *Antropologia donosu*, red. J. Syrnyk, R. Klementowski, Wrocław 2017.
586. Zakrzewski M., *Tradycja niepodległościowa a nowa forma oporu. Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość" i ideowy wymiar walki (1945–1948)*), „Zeszyty Historyczne WiN-u" 2016, nr 44 (druk 2017).
587. Zakrzewski M., *Wybór tekstów M. Dzielskiego*, Kraków 2017.
588. Zawisza M., *Warunki pracy w przemyśle polskim w latach 1945–1949 w świetle akt inspekcji pracy* [w:] *Człowiek i praca*, red. G. Pańko i K. Ruhland, Wrocław 2016 (druk 2017).
589. *Zbrodnie stanu wojennego – aspekty prawne*, red. A. Dziurok, Katowice–Warszawa 2017 (publikacja internetowa).
590. *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej 2016*, red. M. Przeperski, Ł. Kamiński, Warszawa 2017.
591. Żelazko J., *W areszcie – sądzie – więzieniu. Represje wobec członków konspiracji młodzieżowej w Łódzkiem po 1950 r.*, „Zeszyty Historyczne WiN" 2017, nr 45.
592. Żuławnik M., *Działania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku wobec Polskiego Stronnictwa Ludowego podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 1947 r.*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego" 2017, nr 9.

Publikacje popularne i edukacyjne

1. Adamów K., *Ofiara stanu wojennego*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2017, nr 11 (54).
2. Adamów K., *Radomskie warchoły*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2017, nr 7 (50).
3. *Ausstellung Vertriebene 1939… Deportationen von polnischen Buergern aus den ins Dritte Reich eingegliederten gebieten. Ausstellungsfuehrer*, red. J. Kubiak, A. Łuczak, Poznań 2017.
4. Autuchiewicz M., *Rodzeństwo wyklęte*, „Pamięć.pl" 2016, nr 4.
5. Badura A., *„Chcę aktywnie uczestniczyć w ugruntowaniu zdobyczy socjalizmu w Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej". Przesiedleni z Kresów i reemigranci z Europy Zachodniej w powojennym aparacie bezpieczeństwa*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2016, nr 2 (10).
6. Badura A., *„Ojcowie Pauliny". Zmagania bezpieki z językiem polskim i nie tylko. Część druga*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2016, nr 2 (10).
7. Badura A., *Schorowana kadra katowickiej SB. O przyczynach odejść funkcjonariuszy ze służby w 1990 roku*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
8. Bagieński W., *Co wiemy o „Lakarze"*, „W Sieci" 2017, nr 21 (234).
9. Bagieński W., *Tworzenie pozorów. Transformacja w SB i MO*, „Nasz Dziennik", 3–4 VI 2017.
10. Bagieński W., *Wywiad PRL w Rzymie*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2 (134–135).
11. Balbus T., *„Monter". Zdrajca z Ekspozytury Wilno Wywiadu Wschodniego Oddziału II Komendy Głównej Armii Krajowej*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 6 (326).
12. Balbus T., *„Wynikało to z jego zasad patriotycznych". Józef Kmieciński (1922–1983). Sprawiedliwy z brygad „Łupaszki" i „Juranda"*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 5 (325).
13. Balbus T., *Alfons Jabłoński „Apis"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
14. Balbus T., *Anatol Sawicki „Cybulski"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
15. Balbus T., *Aresztowanie „Zygmunta" i „katyńska" akcja Sergiusza Piaseckiego w Wilnie*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 4 (324).

16. Balbus T., *Grupy pozorowane NKWD w walce z polską partyzantką na Wileńszczyźnie. Masakra „Fakirowców" pod Oszmianą (luty 1945 r.)*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 3 (323).
17. Balbus T., *Hanna Skarżanka (1917–1992). Od „Weroniki" przez „Helenę" do „Świtezianki"*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 7 (327).
18. Balbus T., Krajewski K., Łabuszewski T., Niwiński P., *Sekwencja kresowa. Druga konspiracja – radykalizm spotęgowany* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
19. Balbus T., *Lwowskie zgrupowanie „Warta"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
20. Balbus T., *Okręgi lwowskie* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
21. Banaś K., *Z historii piekarskiej urazówki. Amerykański szpital i jego podejrzana kadra*. „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 2 (12).
22. Bednarek J., *Oddział partyzancki „Groźnego"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
23. Bednarek J., *Przesłuchanie „Murata"*, „W Sieci Historii" 2017, nr 11 (54).
24. Benczew B., *Franciszek Stal w Raciborzu. Przyczynek do biografii*, „Almanach Prowincjonalny" 2017, nr 25.
25. Benczew B., *Gross Peterwitzer Treffen pod tajną kontrolą*, „Nowiny Raciborskie", 13 VI 2017, nr 24.
26. Benczew B., *Niemiecki szpieg w RAFAKO, czyli PRL-owskie i bułgarskie służby na tropie*, „Nowiny Raciborskie", 9 V 2017, nr 19.
27. Benczew B., *Praca na rzecz III Rzeszy, czyli jenieckie komanda pracy w Kuźni Raciborskiej*, „Nowiny Raciborskie", 6 VI 2017.
28. Benczew B., *Praca przymusowa polskich dzieci w Ratibor*, „Nowiny Raciborskie", 19 IX 2017.
29. Benczew B., *Racibórz 30 lat temu, czyli „Nie oddamy sierpnia '80"*, „Nowiny Raciborskie", 29 VIII 2017.
30. Benczew B., *Racibórz 30 lat temu, czyli Oaza pod nadzorem…*, „Nowiny Raciborskie", 11 VII 2017.
31. Benczew B., *Styczeń 1987, Racibórz 30 lat temu*, „Nowiny Raciborskie", 10 I 2017.
32. Benczew B., *Więzień obozu 75 Ratibor*, „Nowiny Raciborskie", 21 II 2017.
33. Benczew B., *Z dziejów RAFAKO, historia pewnej radzieckiej prasy*, cz. 1, „Nowiny Raciborskie", 7 III 2017.
34. Benczew B., *Z dziejów RAFAKO, historia pewnej radzieckiej prasy*, cz. 2, „Nowiny Raciborskie, 28 III 2017.
35. Benken P., *„Smuga"*, „W Sieci Historii" 2017, nr 9 (52).
36. Benken P., *Jan Rodowicz ps. „Anoda" został zamordowany?*, interia.pl, 9 II 2017.
37. Benken P., *Karol Bunsch. Pozytywny epizod z bogatej biografii*, „W Sieci Historii" 2017, nr 10 (53).
38. Benken P., *Kult jednostki po koreańsku*, „W Sieci Historii" 2017, nr 4 (47).
39. Benken P., *W służbie Armii Krajowej i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Skomplikowana historia Tadeusza Chomentowskiego*, „Pismo Grupy Historycznej Zgrupowanie «Radosław»" 2017, nr 11.
40. Benken P., *Wietnamscy katolicy przeciw komunistom – bój o Binh Gia*, „W Sieci Historii" 2017, nr 7 (50).
41. Benken P., *Zawiła historia współpracy Bronisława Sianoszka z aparatem bezpieczeństwa* [w:] *Żołnierze Wyklęci w sieci historii*, red. M. Karpowicz, M. Żaryn, J. Żaryn, Warszawa 2017.
42. Bereza T., *Nienawiścią i podstępem* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika" 11 VII 2017).

43. Bereza T., *Za Rodinu… Horyńczanie w Armii Czerwonej*, „Gazeta Horyniecka" 2017, nr 48.
44. Bereza T., *Zapomniane ofiary „Siczy". Las Niwki koło Lubaczowa, lato 1941 roku*, „Gazeta Horyniecka" 2017, nr 47.
45. Bębnik G., *Do pustej bramki*, „Fabryka Silesia" 2017, nr 1 (15).
46. Bębnik G., *Prezydent Ignacy Mościcki w Katowicach*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
47. Bębnik G., *Sonderfahndungsbuch Polen. Specjalna księga gończa dla Polski*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 9 (142).
48. Białecki K., Łatka R., *Arcybiskup Antoni Baraniak*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1.
49. Bittner K., *„Karnawał – więc się baw!" Gdzie i jak bawili się mieszkańcy Poznania w II RP i PRL*, „Kronika Miasta Poznania" 2017, nr 2.
50. Borowiec J., *Rzeszowskie gry operacyjne*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 5 (138).
51. Brożyniak A., *„Solidarność" w Sanoku 1980–81*, „Korso Gazeta Sanocka", 21 IX 2017.
52. Brożyniak A., *Działania SB wobec parafii Wołkowyja*, „Korso Gazeta Sanocka", 12 X 2017.
53. Brożyniak A., *Karol Świerczewski. Dwie legendy*, „Korso Gazeta Sanocka", 30 III 2017.
54. Brożyniak A., *KPN na terenie obecnego Podkarpacia w latach 1979–1990*, „Opinia Nurtu Niepodległościowego" 2017, nr 15.
55. Brożyniak A., *Operacja „Wisła" – zarys problematyki*, cz. 1, „Głos znad Sanu. Kwartalnik Społeczno-kulturalny" 2017, nr 32.
56. Brożyniak A., *Operacja „Wisła" – zarys problematyki*, cz. 2, „Głos znad Sanu. Kwartalnik Społeczno-kulturalny" 2017, nr 33.
57. Brożyniak A., *Operacja „Wisła" z punktu widzenia Polaka* [w:] *Ludobójstwo OUN-UPA na Kresach Południowo-Wschodnich. Dawne Kresy Południowo-Wschodnie w optyce historycznej i współczesnej*, red. W. Listowski, t. 9, Kędzierzyn-Koźle 2017.
58. Brożyniak A., *Operacja Wisła – inne spojrzenie*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6 (139).
59. Brzechczyn K., *FOZZ, czyli kulisy polskiej transformacji*, „Gazeta Obywatelska" 2017, nr 146.
60. Brzechczyn K., *O solidarności w nauce i ideowych meandrach Solidarności. Z prof. Krzysztofem Brzechczynem rozmawia Dominik Bień*, „Progress. Journal of Young Researchers" 2017, nr 1.
61. Brzechczyn K., *Sprzeciw wobec ugody przy „okrągłym stole"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 5.
62. Bukała M., *Przedwyborcza rozprawa z PSL* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika", 18 I 2017).
63. Ceglarz T., *Ostatnia nadzieja czy eksperyment PZPR? Udział Aleksandra Kwaśniewskiego w wyborach czerwcowych 1989 roku*, „Temat Szczecinecki", czerwiec 2017.
64. Chorązki M., *Beliniacy*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 11.
65. Chorązki M., *Jak polscy przemytnicy omijali niemiecką straż graniczną*, „Dziennik Polski", 22 V 2017 (dodatek historyczny IPN).
66. Chorązki M., *Katyń… ocalić od zapomnienia*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 4.
67. Chorązki M., *Krwawy lipcowy poranek…*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 6.
68. Chorązki M., *Lotnicy z Afryki na cmentarzu w Luborzycy*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 9.
69. Chorązki M., *Miłosierdzie wobec bliźnich w czasie wojny*, cz. 1, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 12.
70. Chorązki M., *Od Armii Krajowej do Wolności i Niezawisłości*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 3.
71. Chorązki M., *Rada hrabiego Ronikiera*, „Dziennik Polski", 18 IX 2017 (dodatek historyczny IPN).
72. Chorązki M., *Śmierć Marszałka*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 5.
73. Chorązki M., *Wybory do sejmu sprzed 70 lat. Czy były demokratyczne?*, „Krzyż Luborzycki" 2017, nr 2.
74. Chowańska I., *Mała Garstka 60 lat po…* [w:] *Niezłomni z Pogranicza*, red. M. Łapa, Kępno 2017.
75. Czarnecki L., *Losy żołnierzy AK, BCh, NSZ wywiezionych w 1944 r. do łagrów Borowicze i Swierdłowsk* [w:] *Losy Borowiczan – 25 lat Stowarzyszenia Środowiska Borowiczan–Sybiraków*, praca zbiorowa.

76. Czoch M., Olaszek J., *Więź z opozycją*, „Tygodnik Powszechny", 15 II 2017.
77. Czocher A., *Aresztowania w Kawiarni Plastyków*, „Dziennik Polski", 10 IV 2017.
78. Czocher A., *Najważniejszy jest człowiek. Chrzanowscy i Szlenkierowie*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 7–8.
79. Czocher A., *Spektakle okrucieństwa. Publiczne egzekucje w okupowanym Krakowie*, „Dziennik Polski", 31 VII 2017.
80. Czocher A., *Symbol i zobowiązanie* [w:] *Fenomen „Żegoty". 75. Rocznica powstania Rady Pomocy Żydom* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 10 XII 2017).
81. Czocher A., *Zaduszki i pogrzeby w czasie okupacji*, „Dziennik Polski", 31 X 2017.
82. Czyżewski A., *Autor Pana Samochodzika, „Worek Judaszów" i żołnierze „Warszyca"*, „Dziennik Łódzki", 23 III 2017.
83. Dąbrowski M., *Kryptonim Zorza II*, „W Sieci", 22–28 V 2017, dodatek IPN „Archiwum Pełne Pamięci".
84. Dołowy M., *Dzieje 2. Korpusu Polskiego na zdjęciach*, „W Sieci", 22–28 V 2017, dodatek IPN „Archiwum Pełne Pamięci".
85. Domański T., *Die Vernichtung der polnischen Inteligenz unter der deutschen Besatzung am Beispiel der Region Kielce* [w:] *Region Kielce unter deutscher Okkupation (1939–1945): Menschenopfer*, Kielce 2017.
86. Domański T., *Verluste an Menscheleben unter der deutschen Besatzung während des Zweiten Weltkrieges* [w:] *Region Kielce unter deutscher Okkupation (1939–1945): Menschenopfer*, Kielce 2017.
87. Drabik S., *Konfitury władzy* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
88. Drabik S., *Królewski pogrzeb Metropolity* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
89. Drabik S., *Pierwszy „pierwszy" w Krakowie*, „Dziennik Polski", 19 VI 2017.
90. Drabik S., *Pismo partyjnego establishmentu*, „Dziennik Polski", 27 II 2017.
91. Drohojowski M., *Pamiętnik (1817–1901)*, oprac. J. Dardzińska, T. Gałwiaczek, Krościenko nad Dunajcem 2017.
92. Dworaczek K., *Echo w całym kraju* [w:] *Pierwsi Solidarni* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 14 V 2017).
93. Dworaczek K., *Sitodruk. Każdy umie drukować* [w:] *Solidarność Walcząca. 35. rocznica powstania* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 16 VI 2017).
94. Dzienis-Todorczuk M., *Powroty polskich sierot ze Związku Sowieckiego*, „Magazyn Muzeum Pamięci Sybiru – Sybir" 2017, nr 1.
95. Dziuba A., *„Jest lepiej a będzie jeszcze lepiej". Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej województwa katowickiego na przełomie dekady lat 50. i 60. XX w.* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, D. Węgrzyn, *Jerzy Ziętek. Konteksty karieru w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.
96. Dziuba A., *„Jestem Filipecki". Opowieść o żołnierzu podziemia*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
97. Dziuba A., Dziurok A., Linek B., Tracz B., Węgrzyn D., *Jerzy Ziętek. Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.
98. Dziuba A., *Przeciwko „gangrynie bolszewickiej". Podziemie poakowskie na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1945–1947*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 9 (142).
99. Dziuba A., *W poszukiwaniu lepszego życia. Katowickie w PRL*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 9 (142).
100. Dziuba A., *W służbie Polskiej Partii Robotniczej. O Związku Weteranów Powstań Śląskich i jego prezesie* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, D. Węgrzyn, *Jerzy Ziętek. Konteksty karieru w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.

101. Dziurok A., *Beskidzcy partyzanci w transportach śmierci* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek historyczny do „Naszego Dziennika" z 1 III 2017).
102. Dziurok A., *Jerzy Ziętek w polityce wobec Kościoła katolickiego – zarys zagadnienia* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, D. Węgrzyn, *Jerzy Ziętek. Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.
103. Dźwigał M., Gańczak F., *Franciszek Piesik*, publikacja internetowa: http://www.berliner–mauer–gedenkstaette.de/de/1967–315,1596,2.html.
104. Dźwigał M., *Pierwsza deportacja niemieckich Żydów do GG*, publikacja internetowa: http://dzieje.pl/artykuly–historyczne/eksperyment–ktory–sie–udal–pierwsza–deportacja–niemieckich–zydow–do–generalnego.
105. Dźwigał M., *Wszystkie drogi prowadzą ze Szczecina*, „Pamięć i Przyszłość" 2017, nr 1 (35).
106. Faszcza Ł., *Dr Escherich – kat Puszczy Białowieskiej czy obrońca przyrody?*, „Mówią Wieki" 2017, nr 12.
107. Faszcza Ł., *Między wolnością a niepodległością. Przyczynek do dziejów historii ziemi sztabińskiej.*, „Nasz Sztabiński Dom" 2017, nr 11.
108. Filip K., *Historia wiecznie żywa. Oddział Jaszczurkowców na ziemiach Kociewia*, „Gazeta Kociewska", 2 VIII 2017.
109. Filip K., *Pomorscy jaszczurkowcy w walce z okupantem niemieckim (1941–1945)*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
110. Flisiak P., *Komentarz historyczny* [w:] *Gienek. Pilot z Lublina. Prawdziwa historia wojenna*, oprac. Z. Kasprzak, Lublin 2017.
111. Frazik W., *Delegatura Zagraniczna WiN* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
112. Frazik W., *II Zarząd Główny WiN* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
113. Frazik W., *Janusz Kurtyka – redaktor „Zeszytów Historycznych WiN-u"* [w:] P. Boroń, *Morawica. Niezłomnym – Ojczyzna. W 1050 rocznicę chrztu i państwowości polskiej. Dzieje zapisane na pomniku*, Morawica 2017.
114. Frazik W., *Komenda Główna Armii Krajowej po Powstaniu Warszawskim*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 6.
115. Frazik W., *Operacja „Cezary"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
116. Frazik W., *Proces II ZG WiN i działaczy PSL* [w:] *Pod czerwonym pręgierzem. Proces krakowski WiN i PSL w 1947 roku*, Kraków 2017.
117. Frazik W., *Wojskowa i cywilna konspiracyjna łączność kurierska*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 1.
118. G. Majchrzak, *Wymiar niesprawiedliwości*, „Tygodnik Powszechny" 2017, nr 50.
119. Gallewicz-Dołowa T., *Archiwum i pamięć*, „W Sieci", 22–28 V 2017, dodatek IPN „Archiwum Pełne Pamięci".
120. Gasztold P., *Historyk przywrócony pamięci*, „Nowe Książki" 2017, nr 12.
121. Gasztold P., *„Szakal" na Starym Mieście*, „Historia. Uważam Rze" 2017, nr 9.
122. Gasztold P., *Zabójcze układy. Służby PRL i międzynarodowy terroryzm*, Warszawa 2017.
123. Gąsiorowski T., *... oto dziś dzień krwi i chwały ... Bitwa o masyw Monte Cassino*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 5 (138).
124. Gąsiorowski T., *Co dzieci widziały we wrześniu 1939*, „Dziennik Polski", 28 VIII 2017.
125. Gąsiorowski T., *Jak dziś patrzeć na Jałtę*, „Dziennik Polski", 7 II 2017.
126. Gąsiorowski T., *Z ziemi sowieckiej do Polski* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
127. Głębocki H., *Czerwone imperium – narody w strategii bolszewików* [w:] *Rewolucja październikowa 1917* (dodatek specjalny Oddziału IPN w Krakowie do „Dziennika Polskiego", 27 X 2017).

128. Głębocki H., *Jak wychować „nowego, sowieckiego Polaka”?* [w:] *„Operacja polska” NKWD 1937–1938* (dodatek Oddziału IPN w Krakowie do „Dziennika Polskiego”, 11 VIII 2017).
129. Głębocki H., *Oczy wiecznie płonące, wygląd ponury, ubiór niedbały* [w:] *Józef Piłsudski. Socjalista, naczelnik, wódz* (dodatek specjalny Oddziału IPN w Krakowie do „Dziennika Polskiego”, 5 XII 2017).
130. Golik D., [recenzja] *Pod czerwonym pręgierzem. Proces krakowski WiN i PSL w 1947 roku*, oprac. W. Frazik, F. Musiał, M. Wenklar, Kraków 2017, s. 36.
131. Golik D., *„Polski” rok 1944 w optyce państw i narodów*, nowahistoria.pl, 13 I 2017.
132. Golik D., *Armia Krajowa – historia podziemnego wojska*, „Biuletyn Informacyjny Stowarzyszenia Sieć Solidarności” 2017, nr 1 (27).
133. Golik D., *Kenkarta z literą „G”*, „Dziennik Polski”, 21 XI 2017.
134. Golik D., *Ksiądz Władysław Gurgacz i Polska Podziemna Armia Niepodległościowa* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
135. Golik D., *Małopolscy niezłomni 1945–1955. Od samoobrony do przetrwania*, zolnierzeniezlomni.com.pl, marzec 2017.
136. Golik D., *Masz synów w lasach, Polsko…*, „Almanach Muszyny 2017. Biblioteka Almanachu Muszyny. Nagroda «Sądecczyzna» im. Szczęsnego Morawskiego” 2017.
137. Golik D., *Nierówna walk o wolność*, [w:] *Skazani na niepamięć*. (Dodatek specjalny Oddziału IPN w Krakowie w 70. rocznicę wykonania wyroków śmierci w procesie krakowskim” do „Dziennika Polskiego”, 13 XI 2017).
138. Golik D., *Niezłomni, zrodzeni z rozpaczy i wściekłości* [w:] *Śpiewnik pieśni Żołnierzy Wyklętych*, Kraków 2016, s. XII–XVII.
139. Golik D., *Oddział partyzancki „Wiarusy”* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
140. Golik D., *Ostatni „leśni” w Małopolsce*, „Dziennik Polski”, 6 III 2017.
141. Golik D., *Pamięci Władysława Borzęckiego-Mocarnego. Zamordowanego przez Niemców w Ludźmierzu 8 grudnia 1943 r.*, Kraków 2017.
142. Golik D., *Podhalańczycy z AK* [w:] *Zeszyty Historyczne Sieci Solidarności*, t. 8: Pamięć o bohaterach, praca zbiorowa, Kraków 2017.
143. Golik D., *Praski „Antropoid”, czyli zamach na pomocnika Hitlera i Himmlera*, „Dziennik Polski”, 29 V 2017.
144. Golik D., *Sanitariuszka „Lotte”*, „Dziennik Polski”, 17 VII 2017.
145. Golik D., *Terror i okupacja: źródła, pytania, perspektywy* [głos w dyskusji] [w:] *II wojna światowa. Historia, która nie chce przeminąć. Dyskusja o polskim doświadczeniu w wieku XX i polityce pamięci*, praca zbiorowa, red. prow. L. Zaborowski, Warszawa 2017.
146. Golik D., *W akcie samoobrony. Aktywizacja podziemia niepodległościowego w Małopolsce wiosną 1945 r.*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 3.
147. Golik D., *Walka bez wojny i dywersji* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
148. Gołasz Z., *Szpital jest do dyspozycji władz powstańczych. Służby sanitarno-medyczne na terenach opanowanych przez wojska powstańcze w 1921 r.*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” 2017, nr 1 (11).
149. Gołasz Z., *„Z Bogiem za króla i ojczyznę”. Kultura militarna prowincji śląskiej od wojen zjednoczeniowych do Wielkiej Wojny (1864–1914). Kolekcja regimentów śląskich Norberta Kozioła. Przewodnik po wystawie*, Gliwice 2017
150. Gołasz Z., *Z Górnego Śląska pod Monte Cassino. Wojenna odyseja Ryszarda Szkubacza* [w:] *„Za naszą i waszą wolność”. Bitwa o Monte Cassino z perspektywy polskiej i włoskiej*, red. C. Salmeri, Katowice 2017.

151. Gontarczyk P., *Informacja Wojskowa: niebezpieczni przebierańcy*, „Sieci" 2017.
152. Gontarczyk P., *Jak Jaruzelski władzę ludową utrwalał*, „Sieci" 2017, nr 34.
153. Gontarczyk P., *Jak Koziołka Matołka rysowano na nowo*, „Sieci" 2017, nr 51–52.
154. Gontarczyk P., *Plamy na todze*, „Sieci" 2017, nr 38.
155. Gontarczyk P., *PRL na równi pochyłej*, „Sieci" 2017, nr 32.
156. Gontarczyk P., *PRL odlatuje w kosmos*, „Sieci" 2017, nr 22.
157. Gontarczyk P., Majchrzak G., *Kapral Wałęsa*, „Sieci" 2017.
158. Gontarczyk P., Majchrzak G., *Przywódca nie z tej teczki*, „Sieci" 2017.
159. Gontarczyk P., Majchrzak G., *Sędziowie w stanie wojennym*, „Sieci" 2017, nr 50.
160. Gontarczyk P., Majchrzak G., *Wymiar niesprawiedliwości*, „Sieci" 2017 nr 50.
161. Gontarczyk P., *Nonsensy i konfabulacje Tomasza Piątka*, „Sieci" 2017, nr 28.
162. Grabowski Ł., *Na straży granicy macierzy. Zwiad WOP – zapomniana służba specjalna PRL*, „Mówią Wieki" 2017, nr 2 (numer specjalny).
163. Grabowski W., *Podzemni Stat*, „Historie" (Praha) 2017, nr 3.
164. Grabowski W., *„Żegota" i inni*, *Fenomen „Żegoty"* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 10 XII 2017, nr 49).
165. Graczyk R., *96. rocznica uchwalenia Konstytucji Marcowej*, Interia.pl, 17 III 2017, http://nowahistoria.interia.pl/news-96-rocznica-uchwalenia-konstytucji-marcowej,nId,2369831.
166. Graczyk R., *„List Piętnastu". Intelektualiści w obronie praw Polaków w ZSRR*, Interia.pl, 1 XII 2017, http://nowahistoria.interia.pl/prl/news-list-pietnastu-intelektualisci-w-obronie-praw-polakow-w-zsrr,nId,2472511.
167. Graczyk R., *Prawda jest najważniejsza*, Interia.pl, 27 IV 2017, http://fakty.interia.pl/opinie/graczyk/news-prawda-jest-najwazniejsza,nId,2387346.
168. Graczyk R., *Zrównywanie „Ognia" z „Burym" czyli Paweł Kukiz w akcji*, Interia.pl, 23 II 2017, http://fakty.interia.pl/opinie/graczyk/news-zrownywanie-ognia-z-burym-czyli-pawel-kukiz-w-akcji,nId,2357586.
169. Grądzka-Rejak M., [recenzja] *Zagłada Żydów Sosnowca* (*Natan Eliasz Szternfinkiel*), portal internetowy TwojaHistoria.pl, 10 XI 2017.
170. Grądzka-Rejak M., *Czy Polacy pamiętają jeszcze o Holokauście?*, portal internetowy TwojaHistoria.pl, 26 X 2017.
171. Grądzka-Rejak M., *Kobieta w czasach pogardy*, nowahistoria.interia.pl, 15 V 2017.
172. Grądzka-Rejak M., *„Kto nie potępia – ten przyzwala…"*, „Dziennik Polski", 5 XII 2017.
173. Grądzka-Rejak M., *„Nikt nie wierzy w pełną zagładę". Akcja „Reinhardt" w okupowanym Krakowie*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
174. Grądzka-Rejak M., *Okupacja niemiecka. Zapomniane obozy w Krakowie*, „Dziennik Polski", 11 IX 2017.
175. Grądzka-Rejak M., *Ruch oporu w gettach i obozach*, Warszawa 2017.
176. Grądzka-Rejak M., *Szukając „ostatecznego rozwiązania"*, „Dziennik Polski", 23 I 2017.
177. Grądzka-Rejak M., *„Żegota" w Krakowie*, *Fenomen „Żegoty" 75. rocznica Powstania Rady Pomocy Żydom* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 10 XII 2017).
178. Grądzka-Rejak M., *Życie codzienne kobiet w okupowanej Warszawie*, portal internetowy Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. W. Pileckiego.
179. Grądzka-Rejak M., *Życie kulturalne krakowskiego getta*, „Dziennik Polski", 7 VIII 2017.
180. Grosicka M., *Armia Wolnej Europy – rozmowa z Katarzyną Bernat*, „Tygodnik eM", 2 VII 2017.
181. Grosicka M., *Pomnik, który skrywa wiele tajemnic. Armia Wolnej Europy Grupa Raków w walce z systemem komunistycznym 1954–1960*, „Mówią Wieki" 2017, nr 6 (689).
182. Grosicka M., *Zabrali nam wszystko po drodze. Solidarność – Kielce. III pielgrzymka Jana Pawła II do ojczyzny w materiałach kieleckiej Służby Bezpieczeństwa*, „Tygodnik eM", 4 VI 2017.
183. Hałagida I., *Акція „Вісла" – що втрачено*, „Український журнал" (Praha) 2017, № 3.

184. Hańderek M., *Główne kierunki polityki zagranicznej i bezpieczeństwa nowego prezydenta Korei Południowej*, portal Centrum Studiów Polska–Azja, 17 VIII 2017.
185. Hańderek M., *Kolaboracja i jej zwalczanie*, Warszawa 2017.
186. *Historia najnowsza Polski i regionu. Oferta edukacyjna OBEN IPN w Poznaniu na 2017/2018*, red. A. Łuczak przy współpracy T. Cieślak, K. Florczyk, A. Kołodziejskiej, M. Podemskiego, P. Orzechowskiego, W. Sobóckiego, M. Szczesiak-Ślusarek, Poznań 2017.
187. Hytrek-Hryciuk J., [recenzja] *Przetrwałam. Doświadczenia kobiet więzionych w czasach nazizmu i stalinizmu, red. K. Madoń-Mitzner, Warszawa DSzH 2017*, ss. 475, „Wrocławski Rocznik Historii Mówionej" 2017, nr 4.
188. *Instytut Pamięci Lekarskiej. Lekarz i historia. O związkach lekarzy z historią z dr. n. med. Jackiem Kozakiewiczem, prezesem Śląskiej Izby Lekarskiej, rozmawiają Adam Dziurok i Bogusław Tracz*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
189. Iwaneczko D., „*Wojna o Lwów i Przemyśl*", *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika" 27 XII 2017).
190. Jagodzińska A., *Kardynał Adam Kozłowiecki; Kapłan w obozowym pasiaku; Dachau – niemiecki obóz koncentracyjny miejscem eksterminacji duchowieństwa polskiego w latach 1939–945*, „Zeszyty Nowodębskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego" 2017, z. 14.
191. Jagodzińska A., *KL Gusen – przetrwać. Różańce z Gusen*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 5.
192. Jagodzińska A., *O. Marian Żelazek: Próbując objąć świat ramionami*, „W Sieci Historii" 2017, nr 4.
193. *Jak Lech Wałęsa z władzą pogrywał* [z dr. Tomaszem Kozłowskim rozmawia Adam Leszczyński], „Ale Historia" 2017, nr 20.
194. Jasiak K., *Konspiracyjne Wojsko Polskie* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
195. Jasiak K., *Likwidacja Jankiela Cukiermana – funkcjonariusza Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Radomsku*, „Wyklęci", 2017, nr 2.
196. Jasiak K., *Sieradzcy żołnierze „Warszyca"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 3
197. Jedynak M., *Mjr Wojciech Targowski „Vis" (1925–2017)*, „Wykus" 2017, nr 22.
198. Jedynak M., *Pacyfikacje „hubalowskie"*, *Zapisy terroru*, portal Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego.
199. Jedynak M., *Partyzantka na Kielecczyźnie*, *Zapisy terroru*, portal Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego.
200. Jedynak M., *Stanisław Jan Janiszewski „Dąb", „Dewajtis" (1913–2017)*, „Wykus" 2017, nr 13.
201. Jedynak M., *Środowisko Świętokrzyskich Zgrupowań Partyzanckich Armii Krajowej „Ponury"-„Nurt"*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, R. XXVII, nr 8 (328).
202. Jończyk M., *Katyńska zbrodnia ludobójstwa*, „Kurier Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" (dodatek do „Echa Dnia", 20 IV 2017).
203. Jończyk M., *Losy rodziny Machalskich na tle działalności grupy niepodległościowej Mnicha* [w:] *Ludwik Machalski „Mnich" (1929–1951)*, red. E. Krężołek, Kielce 2017.
204. Jończyk M., *Na dowód, że żyję… Listy troski i nadziei*, „Kurier Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" (dodatek do „Echa Dnia", 20 IV 2017).
205. Jończyk M., *Zbrodnia Katyńska na kartach wystaw edukacyjnych IPN*, „Na Posterunku. Gazeta Policyjna", 14 IV 2017.
206. *Józef Kuraś „Ogień" i Zgrupowanie Partyzanckie „Błyskawica"*, oprac. D. Golik, M. Korkuć, Kraków 2017.
207. Jurek M., *Polskie podziemie niepodległościowe w kinematografii PRL*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 7–8.
208. Kaczmarski K., *Ponura sława Shinafoot*, „Polska Zbrojna. Historia" 2017, nr 1–2.

209. Kalbarczyk S., *Mord na więźniach. Mniej znana strona Zbrodni Katyńskiej*, „Kurier Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa", 25 IV 2017.
210. Kalbarczyk S., *Politechnika Lwowska 1844–1914: „kuźnia kadr" II Rzeczypospolitej*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 12.
211. Kalbarczyk S., *Spisane czyny. Pamięć o sowieckich zbrodniach*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4.
212. Kapusta M., *„BS 87" – nieznane źródła historyczne dotyczące Białej Służby w 1987 roku*, „Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa" 2017, t. XIII.
213. Kasprzycki M., *„Dziki" poderwał się z ławki, czyli przypadki Etienne'a Decaux*, „Dziennik Polski", 15 V 2017.
214. Kasprzycki M., *„Fala" podmywająca Kościół* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
215. Kasprzycki M., *Działania SB wobec SKS* [w:] *Pierwsi Solidarni* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 14 V 2017).
216. Kasprzycki M., *Kaczmarczyk, Ostafin i Tumanowicz – odarci z tożsamości* [w:] *Skazani na niepamięć. Kaczmarczyk, Ostafin, Tumanowicz* (dodatek specjalny do „Dziennika Polskiego", 13 XI 2017).
217. Kasprzycki M., *Rozbisurmaniony kler* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
218. Kasprzycki M., *Szkoła bez religii, wakacje bez Boga*, „Dziennik Polski", 3 VII 2017.
219. Kasprzycki M., *W sidłach Urzędu Bezpieczeństwa* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
220. Kasprzykowski A., *Oświęcimski konkurs*, „Solidarność Podbeskidzia" 2017, nr 6.
221. Kasprzykowski A., *Podbeskidzki konkurs historyczny. Licealiści o Solidarności*, „Solidarność Podbeskidzia" 2017, nr 1.
222. Kasprzykowski A., *Pomoc dla opozycjonistów – ważne zmiany!*, „Solidarność Podbeskidzia" 2017, nr 4.
223. Kasprzykowski A., *Stan wojenny po latach. ZOMO znów na ulicach*, „Kronika Beskidzka" 2017, nr 50.
224. Kasprzykowski A., *W rocznicę strajku: honory dla zasłużonych związkowców*, „Solidarność Podbeskidzia" 2017, nr 1.
225. Kawalec K., *KNP: geneza i zasługi*, „W Sieci Historii" 2017, nr 8.
226. Kawalec K., *Nie tylko Hallerczycy*, „Rzeczpospolita" „Plus-Minus", 30 VI 2017.
227. Kawalec K., *Nie tylko Roman Dmowski i Ignacy Paderewski starali się o powstanie wolnej i niepodległej Polski. Dyplomatyczne starania o II Rzeczpospolitą podejmowano we wszystkich zaborach*, „Rzeczpospolita", „Plus Minus", 7 IV 2017.
228. Kawalec K., *Piłsudski kontra Dmowski – zderzenie osobowości*, „Rzeczpospolita", „Plus Minus", 3 XII 2017.
229. Kierski K.A., *Łączniczka niezłomna. Wiesława Tomkiewicz ps. „Psiunia"*, „Wyklęci" 2017, nr 4 (8).
230. Kirszak J., *Postrach Moskali. Pułkownik Dionizy Czachowski*, „Do Rzeczy Historia" 2017, nr 3.
231. Kleszczyński B., *Prawdziwe oblicze Pomnika Czynu Rewolucyjnego w Rzeszowie*, „Super Nowości", 21 XII 2017, „Hallo Rzeszów Nasze Miasto", 21 XII 2017.
232. Kluska B., *Na szlaku Niewidzialnej ręki*, „Ale Historia" 2017, nr 32.
233. Komaniecka M., *Bezpieka i obcokrajowcy* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
234. Komaniecka M., *Bezpieka świętuje Milenium* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
235. Komaniecka M., *Cracovia pełna „pluskiew"* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.

236. Komaniecka M., *Kongresy Nauki Polskiej w PRL*, „Forum Akademickie. Dwutygodnik Ogólnopolski" 2017, r. 24, nr 2.
237. Komaniecka M., *Niebezpieczne listy* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
238. Komaniecka M., *Ojciec Dominik – agent doskonały* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
239. Komaniecka M., *Ulotki i anonimy do władzy*, „Dziennik Polski", 20 III 2017.
240. Komaniecka-Łyp M., [recenzja] *„Solidarność w Trzebini – powstanie i działalność", praca zbiorowa pod red. Jolanty Piskorz, Trzebinia 2017*, portal „Wspólna Trzebinia".
241. Komaniecka-Łyp M., *Cudzoziemcy w Krakowie*, „Dziennik Polski", 24 X 2017.
242. Komaniecka-Łyp M., *Internowani w stanie wojennym*, „Dziennik Polski", 12 XII 2017.
243. Konarski M. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Na partyzanckich ścieżkach 1946 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939––1946", z. 8), Warszawa 2017.
244. Konarski M. (scenariusz), Ronek H. (rysunki), Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *W matni 1946 r.*, (seria „Wojenna odyseja Antka Srebrnego 1939–1946", z. 9), Warszawa 2017.
245. Kondracki A., *Prace poszukiwawcze na ligockim cmentarzu*, „Głos Świętego Ludwika" 2017, nr 10 (175).
246. Konieczna M., *Formy zaangażowania harcerstwa krakowskiego w momencie wybuchu II wojny światowej*, „Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa" 2017, t. XIII.
247. Korkuć M., *Epokowe odkrycie czy zwykła ignorancja?* http://www.wilnoteka.lt/pl/artykul/epokowe--odkrycie-czy-zwykla-ignorancja, 31 III 2017; http://zw.lt/opinie/m-korkuc-epokowe-odkrycie-czy-zwykla-ignorancja/, 31 III 2017; http://l24.lt/pl/opinie-i-komentarze/item/181786-maciej-korkuc-epokowe-odkrycie-czy-zwykla-ignorancja, 31 III 2017.
248. Korkuć M., *Komuniści bali się go jak… ognia. Spór o Józefa Kurasia*, „Dziennik Polski", 20 II 2017.
249. Korkuć M., *Milicja Obywatelska żąda ulic*, „Dziennik Polski", 30 I 2017.
250. Korkuć M., *Widmo bolszewizmu*, Tygodnik „Idziemy" 7 XI 2017, nr 46.
251. Korol-Chudy A., *„Czy chcecie, by was nadal wodzono za nos?" propaganda niemiecka wobec żołnierzy 2. Korpusu Polskiego we Włoszech. Cele–środki–motywy*; [w:] *Za naszą i waszą wolność. Bitwa o Monte Cassino z perspektywy polskiej i włoskie*j, red. C. Salmeri, Katowice 2017.
252. Kościański R., *Cena patriotyzmu*, „Wiadomości Kościańskie", IX–XI 2017.
253. Kościański R., *Szpiedzy w poznańskim Continentalu*, „Wiadomości Kościańskie", XII 2017.
254. Kotarba R., *Płaszów – obóz zapomniany*, „Alma Mater" 2017, nr 192–193.
255. Kowalski P., *8.55*, „Refleksje" 2017, nr 3.
256. Kozłowski T., *Łowiecka międzynarodówka*, „Newsweek Historia" 2017, nr 11.
257. Kozłowski T., *Maszynka do skazywania*, „Polityka", 11 I 2017.
258. Kozłowski T., *Najmroczniejsze sekrety wywiadu*, „Nowe Książki" 2017, nr 11.
259. Krajewski K., *Armia Krajowa w akcji „Burza"*, „Kombatant" 2017, nr 1 (313).
260. Krajewski K., *O haśle „Bircza" na Grobie Nieznanego Żołnierza*, „Nowe Prawo" 2017.
261. Krajewski K., *Oddział PAS Komendy Powiatu NZW Ostrów Mazowiecka krypt. „Olkusz"* „Rocznik Ostrowski" 2017, nr 2.
262. Krajewski K., *Polska podziemna działalność niepodległościowa na Nowogródczyźnie przed lutym 1942 r.*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 2 (322).
263. Krajewski K., *Przejście Zgrupowania Stołpeckiego AK z Puszczy Nalibockiej pod Warszawę*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 10.
264. Krajewski K., Wąsowski G., *Między sloganami a dramatem prawdy. Dyskusji o wojnie partyzanckiej ciąg dalszy*, „Gazeta Polska", 29 III 2017.

265. Krajewski K., *Zagłada elit na Kresach 1939–1941*, „Kurier Kielecki" 2017.
266. Krajewski K., *Zapomniani bohaterowie Ziemi Ostrowskiej*, cz. II: *Organizatorzy podziemia obozu narodowego (NOW, NSZ, NZW)*, „Rocznik Ostrowski" 2017, nr 2.
267. Krężołek E., *Listy Ludwika* [w:] *Ludwik Machalski „Mnich" (1929–1951)*, red. E. Krężołek, Kielce 2017.
268. Krężołek E., *O prawdę i pamięć… Sprawa Katynia w działalności opozycji w PRL*, „Kuryer Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" (dodatek do „Echa Dnia", 20 IV 2017).
269. Kruk M., *Zarekwirowany album*, „W Sieci", 22–28 V 2017, dodatek IPN „Archiwum Pełne Pamięci".
270. Krzaczkowska A., *Likwidacja „zetki"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2.
271. Krzewicki J., *Album wspomnień 1931–1939*, red. nauk. D. Golik, T. Gąsiorowski, J. Krzewicki, K. Pięciak, Kraków 2017.
272. Krzysztofik M., *Śmierć w piwnicach UB. Wyklęte biografie*, „Gazeta Polska – Historia" 2017, nr 10.
273. Krzysztofik M., *Żołnierz niezłomny. „Eam" – bohater lubelskiego podziemia niepodległościowego*, „Gazeta Polska – Historia" 2017, nr 18.
274. Krzysztofiński M., *Abp Ignacy Tokarczuk. Pasterz jakich mało*, „Polonia Christiana 24", 26 V 2017.
275. Krzysztofiński M., *Apostoł Miłosierdzia w sowieckim Lwowie*, „Polonia Christiana 24", 5 VIII 2017.
276. Krzysztofiński M., *Dziedzictwo abp. Ignacego Tokarczuka*, „Nasz Dziennik", 23 VI 2017.
277. Krzysztofiński M., *Historia krzyża na Tarnicy*, „W Sieci Historii" 2017, nr 8.
278. Krzysztofiński M., *Ks. Kazimierz Mączyński. Kapłan na sowieckiej ziemi*, „Polonia Christiana 24", 10 XII 2017.
279. Krzysztofiński M., *Ludowe Wojsko Polskie…bez retuszu i cenzury*, „W Sieci Historii" 2017, nr 9.
280. Krzysztofiński M., *Pozostawił trwały ślad*, „Nasz Dziennik", 7 VI 2017.
281. Krzysztofiński M., *Requiescat in pace*, „Nasz Dziennik", 26 II 2017.
282. Krzysztofiński M., *Sprawy i ludzie na tle życia ks. Henryka Peszki*, „Nasz Dziennik", 30 VII 2017.
283. *Ks. Władysław Gurgacz SJ*, oprac. D. Golik, R. Szczypta-Szczęch, Kraków 2017.
284. Kucharski D.P., *Cierpieli i ginęli gdyż byli Polakami. Polacy w Sowietach w latach 1921–1939. Antypolska operacja NKWD*, red. A. Łuczak, Poznań 2017.
285. Kurpierz T., *Zgrupowanie NSZ „Bartka"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
286. Kuta C., *Abyście nigdy nie zwątpili…* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
287. Kuta C., *Bijcie tak, żeby nie było widać* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
288. Kuta C., *Braciszek Papuszy* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
289. Kuta C., *Dopaść Pendereckiego*, „wSieci" 2017, nr 12.
290. Kuta C., *Dzieło chrześcijańskiego liberała, który miał już dość martyrologii*, „Dziennik Polski", 4 IX 2017.
291. Kuta C., *„Getty" nie chce współpracować* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
292. Kuta C., *Głośna sprawa śpiewaków*, „Dziennik Polski", 7 XI 2017.
293. Kuta C., *Katolicy świeccy w dobie gierkowskiej* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
294. Kuta C., *Kraków wobec junty Jaruzelskiego*, „Dziennik Polski", 26 VI 2017.
295. Kuta C., *Mur obronny z żywych kamieni*, „Dziennik Polski", 8 V 2017.
296. Kuta C., *Narodziny SKS* [w:] *Pierwsi Solidarni* (dodatek Oddziału IPN w Krakowie do „Gościa Niedzielnego", 14 V 2017).
297. Kuta C., *Ofiary reżimu stanu wojennego*, „Nasz Dziennik", 30 VIII 2017.

298. Kuta C., *Pamięć opozycji – opozycja w pamięci*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4.
299. Kuta C., *Pielgrzymka nadziei* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
300. Kuta C., *Pisarz żołnierzem ideologicznego frontu* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
301. Kuta C., *Polowanie na ludzi*, „Nasz Dziennik", 30 VIII 2017.
302. Kuta C., *Przerwana droga do wolności*, „Do Rzeczy" 2017, nr 51 (dodatek historyczny „Stan wojenny").
303. Kuta C., *ROPCiO: wzloty i upadki*, „Dziennik Polski", 27 III 2017.
304. Kuta C., *Ruch oporu rolników polskich w latach osiemdziesiątych XX wieku*, „Dziennik Polski", 10 X 2017.
305. Kuta C., *Siła studenckiej solidarności* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
306. Kuta C., *W obronie krzyża* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
307. Kuta C., *W obronie nowohuckiego krzyża* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
308. Kuta C., *W obronie praw człowieka*, „Dziennik Polski", 9 I 2017.
309. Kuta C., *W obronie praw człowieka. Kazimierz Janusz (1925–2014)*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 3.
310. Kuta C., *Zachować wierność prawdzie* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
311. Kuta C., Zakrzewski M., *Bez fundamentów*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 12.
312. Kuta C., *Załatwili to własnymi rękoma*, „Nasz Dziennik", 13 XII 2017.
313. Ligarski S., *Akcja „Balony dla Polski" – 5–6 III 1982 r.*, dzieje.pl, 6 III 2017.
314. Ligarski S., *Czarny protest. 1 maja 1971 r. na Wybrzeżu*, dzieje.pl, 30 IV 2017.
315. Ligarski S., *Edward Gierek w Szczecinie (24/25 stycznia 1971 r.)*, dzieje.pl, 24 I 2017.
316. Ligarski S., *Hańba. Twórcy o inwazji na Czechosłowację w 1968 r.*, dzieje.pl, 1 IX 2017.
317. Ligarski S., Majchrzak G. *„Kulisy „orędzia" Jaruzelskiego*, „Focus Historia" 2017, nr 1.
318. Ligarski S., Majchrzak G., *„Gadała" przeciwko komunie*, „Forum Dziennikarzy" 2017, nr 1.
319. Ligarski S., Majchrzak G., *Janusz Roszkowski: tajemniczy prezes*, „Forum Dziennikarzy" 2017, nr 3.
320. Ligarski S., Majchrzak G., *Komuniści o strajkach w Polsce*, „W Sieci Prawdy" 2017, nr 43.
321. Ligarski S., Majchrzak G., *Majowe kontrpochody*, „Polityka" 2017, nr 17/18.
322. Ligarski S., Majchrzak G., *Niebezpieczny Nobel*, „Rzeczpospolita", dodatek „Plus Minus", 7 XII 2017.
323. Ligarski S., Majchrzak G., *Niezależne obchody pierwszomajowe*, „Pamięć i Przyszłość" 2017 nr 1.
324. Ligarski S., *Migiem po wolność*, dzieje.pl, 22 V 2017.
325. Ligarski S., *Mundialowe szaleństwo 1982 r.*, dzieje.pl, 9 VII 2017.
326. Ligarski S., *Niewygodna historia Komisji Mieszanej*, „Rzeczpospolita", dodatek „Plus Minus", 17 XII 2017.
327. Ligarski S., *Ofensywa propagandowa* [w:] *Szczecińskie Grudnie 1956, 1970, 1981. Pamiętamy!*, red. Z. Jasina, S. Ligarski, P. Filipowiak, Szczecin 2017 (dodatek do „Kuriera Szczecińskiego", 8 XII 2017).
328. Ligarski S., *Pomorze Zachodnie 29–31 sierpnia 1982 r.*, dzieje.pl, 28 VIII 2017.
329. Ligarski S., *Solidarność Walcząca. W walce o niepodległość*, dzieje.pl, 12 VI 2017.
330. Ligarski S., *Szczecińskie grudnie – wymiar naukowy* [w:] *Szczecińskie Grudnie 1956, 1970, 1981. Pamiętamy!*, red. Z. Jasina, S. Ligarski, P. Filipowiak, Szczecin 2017 (dodatek do „Kuriera Szczecińskiego", 8 XII 2017).

331. Ligarski S., *Terroryści z podziemia. Odwet na reżimie* [w:] *Bombą w komunę. Czynny opór przeciw władzy* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 8 XII 2017).
332. Ligarski S., *Tragedia w Jičínie 7 września 1968 r.*, dzieje.pl, 5 IX 2017.
333. Ligarski S., *Ulotką w żołnierza* [w:] *Szczecińskie Grudnie 1956, 1970, 1981. Pamiętamy!*, red. Z. Jasina, S. Ligarski, P. Filipowiak, Szczecin 2017 (dodatek do „Kuriera Szczecińskiego", 8 XII 2017).
334. Ligarski S., *Wybory 19 stycznia 1947 r.*, dzieje.pl, 18 I 2017.
335. Ligarski S., *Wybory nadziei z 20 stycznia 1957 r.*, dzieje.pl, 21 I 2017.
336. Ligarski S., *Zapad'81*, „Do Rzeczy", 7 IX 2017.
337. Lipiński M., *„Łatwy dostęp do zbiorów"*, „wSieci", 22–28 V 2017, dodatek IPN „Archiwum Pełne Pamięci".
338. Lubecka J., *„Mój dziadek nie był nazistą". Rozważania o niemieckiej pamięci*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4.
339. Lubecka J., *„My wybieramy wolność"*, „Dziennik Polski", 3 IV 2017.
340. Lubecka J., *Amerykańska dolarowa doktryna powstrzymywania Sowietów*, „Dziennik Polski", 10 VII 2017.
341. Lubecka J., *Che Guevara. Celebryta z karabinem*, „Dziennik Polski", „Polska the Times", 2 X 2017.
342. Lubecka J., *Encyklika „palącej troski"*, „Dziennik Polski", „Polska the Times", 13 III 2017.
343. Lubecka J., *Kobiety przeciw kobietom*, „Dziennik Polski", „Polska the Times", 6 II 2017.
344. Lubecka J., *Niemcy po II wojnie: Uwikłanie*, „W Sieci Historii" 2017, nr 2.
345. Lubecka J., *RAF – niechciane dziecko lewicy*, „Dziennik Polski", „Polska the Times", 5 VI 2017.
346. *Ludwik Machalski „Mnich" (1929–1951)*, red. E. Krężołek, Kielce 2017.
347. Łabuszewski T., *Józef Bandzo „Jastrząb"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2.
348. Łabuszewski T., Krajewski K., *Ostatni obrońcy polskich kresów. Pakiet edukacyjny*, Warszawa 2017.
349. Łabuszewski T., *Polskie powstanie antykomunistyczne*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2.
350. Łatka R., [recenzja] *„Non omnis moriar" Abp Ignacy Tokarczuk we wspomnieniach*, Histmag.org, 3 II 2017.
351. Łatka R., [recenzja] *E. Czaczkowska, T. Wiścicki, Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara, nadzieja, miłość. Biografia Błogosławionego*, Histmag.org, 19 X 2017.
352. Łatka R., [recenzja] *K. Tadej, Sekretarz dwóch papieży. Rozmowa z ks. arcybiskupem Mieczysławem Mokrzyckim*, Histmag.org, 25 VIII 2017.
353. Łatka R., [recenzja] *R. Ziemkiewicz, Złowrogi cień Marszałka*, Histmag.org, 10 V 2017.
354. Łatka R., *Czy wiemy już wszystko o stanie wojennym?*, „Myśl.PL" 2017, nr 1.
355. Łatka R., *Jak komuniści prześladowali Kościół*, „Droga Extra" 2017, nr 1.
356. Łatka R., *Kardynał Stefan Wyszyński wobec „Solidarności"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4.
357. Łatka R., *Obchody Millenium Chrztu Polski i ich rola w przebudzeniu narodowym Polaków w czasie komunistycznego zniewolenia*, „Myśl.PL" 2016, nr 2.
358. Łatka R., *Polska „ludowa"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 5.
359. Łatka R., [recenzja] *J.J. Szczepański, Dziennik tom 5: 1981–1989*, Histmag.org, 19 V 2017.
360. Łatka R., *Zwycięstwo Kościoła. Prymas Tysiąclecia o pierwszej papieskiej pielgrzymce po Polsce*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
361. Łuczak A., *Der Raub des Vermoegens polnischer Buerger. Ausgewaehlte Aspekte der deutschen Besatzungpolitin in den ans Dritte Reich angegliederten Gebieten* [w:] *Ausstellung Vertriebene 1939… Deportationen von polnischen Buergern aus den ins Dritte Reich eingegliederten gebieten. Ausstellungsfuehrer*, red. J. Kubiak, A. Łuczak, Poznań 2017.
362. Łuczak A., *Partyzanci i konspiratorzy. Polskie podziemie niepodległościowe w latach 1944–1956* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika", 1 III 2017).
363. Łuczak A., *Talent dla Polski. Rodzina Lutosławskich*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 3.
364. Łuczak A., *Wahadło pamięci. (Nie)wiedza o zbrodniach niemieckich*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4.

365. Łuczak A., *Wielkopolska Samodzielna Grupa Ochotnicza „Warta”* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
366. Łuczak A., *Wotum za odzyskanie Niepodległości*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 1–2.
367. Łuczak A., *Zasady w czasach pogwałcenia zasad. Rodzina Radziwiłłów w XX wieku*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 12.
368. Majchrzak G., *„Gadała” na Powązkach*, „Kombatant” 2017, nr 7–8.
369. Majchrzak G., *„Garsoniera ob. Popiełuszki”, czyli kapłan na celowniku propagandy*, „Kombatant” 2017, nr 10.
370. Majchrzak G., *„Kryteria uliczne”, czyli niezależne obchody pierwszomajowe w latach 80.*, „Kombatant” 2017, nr 5.
371. Majchrzak G., *„Rozmowa kontrolowana…”, czyli „wojenna” cenzura*, „wSieci Historii” 2017, nr 12.
372. Majchrzak G., *„Siekiera, motyka…”, czyli początki Radia Solidarność*, „Kombatant” 2017, nr 4.
373. Majchrzak G., *„Stało się najgorsze”*, „Forum Dziennikarzy” 2017, nr 4.
374. Majchrzak G., *Czechosłowacja 1968: prawdziwa solidarność, zamiast deklarowanej przyjaźni*, dzieje.pl.
375. Majchrzak G., *Czy „S” mogła powstać w VII, a nie w VIII, nie w Gdańsku, a w Lublinie?*, dzieje.pl.
376. Majchrzak G., *Decydujący dzień 16 sierpnia 1980 r.*, „wSieci Historii” 2017, nr 8.
377. Majchrzak G., *Dla jednych gość niechciany, dla innych tęsknie wyczekiwany. Władza PRL i opozycja wobec drugiej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski*, „Kombatant” 2017, nr 6.
378. Majchrzak G., *Gerard Cieślik na celowniku UB*, „wSieci Historii” 2017, nr 8.
379. Majchrzak G., *I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”, czyli „sejmik”*, dzieje.pl.
380. Majchrzak G., *Internowani w kamasze, czyli „inteligentna forma internowania”*, „Kombatant” 2017, nr 12.
381. Majchrzak G., *Jak SB nie zwerbowała Korwin-Mikkego*, „wSieci Historii” 2017, nr 26.
382. Majchrzak G., *Jak władze PRL nie „odbudowały” „Solidarności”*, dzieje.pl.
383. Majchrzak G., *Jawne listy, tajnych agentów…*, „Forum Dziennikarzy” 2017, nr 2.
384. Majchrzak G., *Kryptonim „Krasnoludek”*, dzieje.pl.
385. Majchrzak G., *Kulisy listu kaprala do generała*, dzieje.pl.
386. Majchrzak G., *Lekarze w sprawie „Wujka”*, „wSieci Historii” 2017, nr 1.
387. Majchrzak G., *Lubin 1982. Zbrodnia (nie)ukarana*, dzieje.pl.
388. Majchrzak G., *Nękanie „graczy”*, „Kombatant” 2017, nr 9.
389. Majchrzak G., *Nie będę kapusiem*, „Rzeczpospolita”, „Plus Minus”, 2–3 IX 2017.
390. Majchrzak G., *Orły Górskiego na celowniku bezpieki*, „Focus Historia” 2017, nr 4.
391. Majchrzak G., *Pacyfikacja „Wujka” na antenie Radia Wolna Europa*, dzieje.pl.
392. Majchrzak G., *Pielgrzymka obaw i nadziei. „Solidarność” wobec III pielgrzymki Jana Pawła II do Polski*, dzieje.pl.
393. Majchrzak G., *Politycy zachodni wobec pacyfikacji „Wujka”*, „Do Rzeczy” 2017, nr 51.
394. Majchrzak G., *Porucznik Deyna na celowniku bezpieki,* „Do Rzeczy” 2017, nr 39.
395. Majchrzak G., *Prezydent „mniejsze zło”*, „Do Rzeczy” 2017, nr 29.
396. Majchrzak G., *Prezydent nie wszystkich Polaków*, dzieje.pl.
397. Majchrzak G., *Przeciwko Targowicy i najeźdźcom. Apele do żołnierzy, milicjantów i esbeków na wypadek próby siłowej pacyfikacji „Solidarności”*, dzieje.pl.
398. Majchrzak G., *Radio „Solidarność” – znane i nieznane*, dzieje.pl.
399. Majchrzak G., *Radio na kasetach*, „wSieci Historii” 2017, nr 4.
400. Majchrzak G., *Sentymentalna podróż starszego pana, czyli Czesław Miłosz w Polsce w 1981 r.*, „wSieci Historii” 2017, nr 11.
401. Majchrzak G., *Siostra Bieruta w gościnie u „bandytów”* [w:] *Bombą w komunę* (dodatek do „Rzeczpospolitej”, 8 XII 2017).

402. Majchrzak G., *Siostra Bieruta w rękach „Jastrzębia" i „Boruty"*, www.ipn.gov.pl.
403. Majchrzak G., *Świat patrzy. Reakcje zagraniczne na pacyfikację „Wujka"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 12.
404. Majchrzak G., *Transfer „Dziekana" z Gwardii Warszawa do Widzewa Łódź*, „wSieci Historii" 2017, nr 6.
405. Majchrzak G., *Walcząca w eterze* [w:] *Solidarność Walcząca. 35. rocznica powstania* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 16 IV 2017).
406. Majchrzak G., *Wałęsa i jego dowódca*, „Rzeczpospolita" „Plus Minus", 4 III 2017.
407. Majchrzak G., *Wymiar niesprawiedliwości*, „Tygodnik Powszechny" 2017, nr 50.
408. Majchrzak G., *Z toporkiem na Krwawego Feliksa* [w:] *Bombą w komunę* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 8 XII 2017).
409. Majewski M., *„Operacja kułacka". Tajny rozkaz NKWD nr 00447*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 7/8.
410. Majewski M., *Polscy uchodźcy w Campulung–Muscel*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 3.
411. Majewski M., *Represje wobec Polaków w okresie Wielkiego Terroru 1937–1938*, dzieje.pl, 9 VIII 2017.
412. Majewski M., *Tajny rozkaz NKWD nr 00485* [w:] *Polska i Polacy* (dodatek do „Naszego Dziennika", 9 VIII 2017).
413. Marek Ł., *Dla jednych prorok, dla innych „Zawada"*, „Dziennik Polski", 13 II 2017.
414. Marek Ł., *Droga Gierka do Watykanu* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
415. Marek Ł., *Jan Paweł II po raz trzeci w Polsce*, „Dziennik Polski", 12 VI 2017.
416. Marek Ł., *Jasna Góra w PRL*, „W Sieci Historii" 2017, nr 5.
417. Marek Ł., *Korona Milenium*, „Przystanek Józefowiec" 2016/2017, nr 184 (grudzień–luty).
418. Marek Ł., *Laickie (wy)chowanie w PRL* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
419. Marek Ł., *Madonny Polskie w dziejach narodu*, „Dziennik Polski", 14 VII 2017.
420. Marek Ł., *Modlitwa i cichy protest* [w:] *Pierwsi Solidarni* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 14 V 2017).
421. Marek Ł., *Obcęgi w walce z religią*, „Dziennik Polski", 14 XI 2017.
422. Marek Ł., *Przesłanie dla Polski i Polaków* [w:] *Habemus Papam!* (dodatek do „Naszego Dziennika", 16 X 2017).
423. Markiewicz M., *Rok 1945 – nowa okupacja*, „wSieci" 2017, nr 29 (242).
424. Markiewicz M., *Wybory w 1957 r. były początkiem końca „demokratyzacji" na Białostocczyźnie*, „Gazeta Współczesna. Magazyn", 27 I 2017 (nr 19).
425. Markowski D., [recenzja] *Gorzki smak piołunu. Recenzja książki Pawła Smoleńskiego „Syrop z piołunu. Wygnani w akcji Wisła"*, „Nowa Europa Wschodnia" 2017, nr 6 (52).
426. Markowski D., [recenzja] *Nowe spojrzenie na „starą" sprawę: akcja specjalna „Wisła" na łamach najnowszej książki Jana Pisulińskiego*, „Nowa Europa Wschodnia" 2017, nr 5 (51).
427. Markowski D., [recenzja] *Różne odcienie szarości. Rzecz o książce Mariusza Zajączkowskiego „Pod znakiem króla Daniela. OUN i UPA na Lubelszczyźnie"*, „Nowa Europa Wschodnia" 2017, nr 3–4 (50).
428. *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
429. Morawski R., *Łódź Piotrowa na Gdańskiej Zaspie*, „W Sieci Historii", cykl „IPN prezentuje", 2017, nr 6 (49).
430. Morawski R., *Objawienia w Oławie*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN", 2017, nr 9 (52).
431. Musiał F., *100-lecie Odrodzenia Rzeczypospolitej*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 11.
432. Musiał F., *Amnestia niosąca niewolę*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 2.
433. Musiał F., *Bakcyle wahań ideologicznych* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.

434. Musiał F., *Bunt przeciw łotrom* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
435. Musiał F., *Czarowanie rzeczywistości* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
436. Musiał F., *Dlaczego powstał WiN*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 3 (136).
437. Musiał F., *Dzień pamięci o Wyklętych*, „Nasz Dziennik", 1 III 2017.
438. Musiał F., *Fundament Wolnej Polski*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 3.
439. Musiał F., *Janusz Kurtyka – między polityką historyczną a historyczną świadomością*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4 (137).
440. Musiał F., *Kainowe znamię* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
441. Musiał F., *Kompromitacja, ośmieszenie, skłócenie* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
442. Musiał F., *Komunistyczna jedność*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 9.
443. Musiał F., *Komuniści malowani dowcipem* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
444. Musiał F., *Kuźnia elit*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 12.
445. Musiał F., *Między historią a polityką*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 7.
446. Musiał F., *Mit założycielski*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 1.
447. Musiał F., *Na ułaskawienie nie zasługuje…* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
448. Musiał F., *Nadać słowu nową treść* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
449. Musiał F., *Nie dajcie się kupić za buty…* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
450. Musiał F., *Nie wolno kapitulować. Pułkownik Franciszek Niepokólczycki* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
451. Musiał F., *Od represji do manipulacji* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
452. Musiał F., *Pierwszy po Witosie*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 10.
453. Musiał F., *Podbój zwany wyzwoleniem*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2 (134–135).
454. Musiał F., *Prekursorzy Solidarności*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 5.
455. Musiał F., *Propaganda przecie podziemiu* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
456. Musiał F., *Rok 1947 – wybory których nie było* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
457. Musiał F., *Rozbijanie jedności w klasztorze* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
458. Musiał F., *Rządowa wydmuszka, czyli PKWN* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
459. Musiał F., *Służyli i szkodzili Kościołowi* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
460. Musiał F., *Sowieckie imperium zewnętrzne* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
461. Musiał F., *Światło na partię* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017
462. Musiał F., *The Armed Independence Underground in Poland 1944-1956/1963 – Genesis, Aims, Operations*, "The Warsaw Institute Review" 2017, no. 1.

463. Musiał F., *Tradycja niepodległościowa czy postkomunistyczna spuścizna?*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 4.
464. Musiał F., *W uścisku chciwych macek kułaka* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
465. Musiał F., *Wielka wojna ojczyźniana*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4 (137).
466. Musiał F., *Wybór tradycji. Między wolnością a posttotalitaryzmem*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2 (134–135).
467. Musiał F., *Wybrałbym dozgonną niewolę* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL", Kraków 2017.
468. Musiał F., *Zapomniane ludobójstwo*, „Posłaniec Serca Jezusowego" 2017, nr 8.
469. Muszyński W., *Dzielenie polskiej krwi – czyli o lukrowaniu czarnej legendy NSZ*, „Kierunki", 2 X 2017.
470. *Muzeum im. Ulmów w Markowej – awangardowa forma w tradycyjnym krajobrazie*, rozmowa z dr. Mateuszem Szpytmą pomysłodawca i twórcą Muzeum Polaków Ratujących Żydów przeprowadzona przez Agnieszkę Łuczak, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 5.
471. Należniak P., *Obrona Lwowa* (dodatek do „Naszego Dziennika", 27 XII 2017).
472. Należniak P., *Obrona Lwowa 1918*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 11.
473. Należniak P., *Sowiecki Wielki Terror – krwawa operacja polska NKWD* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 11 VIII 2017).
474. Należniak P., *Zapomniana zbrodnia w Derżowie* (dodatek do „Naszego Dziennika", 11 VII 2017).
475. Namysło A., *Historia Aleksandra Kamińskiego*, www.sprawiedliwi.org.pl.
476. Namysło A., *Historia bunkra „Krysia"*, www.sprawiedliwi.org.pl.
477. Namysło A., *Historia Ludwika Rostkowskiego (1894–1973)*, www.sprawiedliwi.org.pl.
478. Namysło A., *Historia Wandy Krahelskiej-Filipowiczowej*, www.sprawiedliwi.org.pl.
479. Namysło A., *Sprawiedliwi w Belgii*, www.sprawiedliwi.org.pl.
480. Namysło A., *Sprawiedliwi w Holandii*, www.sprawiedliwi.org.pl.
481. Namysło A., *Sprawiedliwi we Francji*, www.sprawiedliwi.org.pl.
482. Namysło A., *Wiedereindeutschung, Ausiedlung, Endlösung. Zagłada Żydów na polskich terenach wcielonych do Rzeszy*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
483. Neja J., *Matecznik komunistów czy region buntu?*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 9 (142).
484. Niziołek P., *Co myślicie o towarzyszu Branickim?*, „Mówią Wieki" 2017, nr 12.
485. Niziołek P., *Żołnierze wyklęci to symbol narodowej tradycji walki o wolność* (wywiad), „Kurier Poranny", 1 III 2017.
486. Noszczak B., *Szpieg dwóch prymasów*, „Tygodnik Powszechny", 20 XI 2017.
487. Nowakowski S., *Sprawozdanie z uroczystego nadania proporca Placówce Straży Granicznej Rutka-Tartak*, „bez wierszówki" 2017, nr 12 (150).
488. Olaszek J., [recenzja] *Anita Prażmowska, Władysław Gomułka*, www.polishhistory.pl, 28 II 2017.
489. Olaszek J., [recenzja] *Paweł Sowiński, Tajna dyplomacja. Książki emigracyjne w drodze do kraju 1956–1989*, www.polishhistory.pl, 26 I 2017.
490. Olaszek J., *10 dni, które zmieniły Polskę*, „Newsweek Historia" 2017.
491. Olaszek J., *Cichy przywódca i tajne archiwum*, „Tygodnik Powszechny", 23 VIII 2017.
492. Olaszek J., *Jak Pan mógł to zrobić generałowi?*, „Rzeczpospolita", 9 XII 2017.
493. Olaszek J., *Nie wylewajmy powstania z ONR-em*, „Laboratorium Więzi", 10 VIII 2017.
494. Olaszek J., *Pani poseł niosła zupę*, „Rzeczpospolita", 18 VII 2017.
495. Olaszek J., *Polsko-czeskie trupy w szafie*, „Laboratorium Więzi", 13 III 2017.
496. Olaszek J., *Przeciw PRL. Szkice z dziejów opozycji demokratycznej*, Warszawa 2017.
497. Olaszek J., *Spotkania poza cenzurą*, „Polityka", 31 X 2017.
498. Olaszek J., *Trudny dialog*, „Newsweek. Wydanie specjalne Wojciech Młynarski", 2017.

499. Opulski R., *Komunizm: raj, którego nie było* [w:] *Rewolucja październikowa 1917* (dodatek specjalny do „Dziennika Polskiego", 27 X 2017).
500. Opulski R., *Przewrót majowy. Dramat Marszałka – dramat Polski?* [w:] *Józef Piłsudski. Socjalista, naczelnik, wódz* (dodatek specjalny do „Dziennika Polskiego", 5 XII 2017).
501. Opulski R., *Słońce komunizmu. Propagandowy wizerunek Józefa Stalina*, „Dziennik Polski", 19 XII 2017.
502. Orzechowski P., *Dzięcioły – zespół muzyczny Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu na tle poznańskiego jazzu i big beatu* [w:] *W kręgu kultury PRL. Muzyka. Rodzaje i Style*, red. K. Bittner, D. Skotarczak, Poznań 2017.
503. Orzechowski P., *Kraj Warty (Reichsgau Wartheland) w okresie okupacji niemieckiej 1939–1945. Mapa ścienna*, Poznań 2017.
504. Orzechowski P., *Porucznik Jan Makarewicz 1906–1940*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
505. Osiński K. [i inni], *W obronie dobrego imienia majora Jana Żychonia*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 44/45.
506. Osiński K., [recenzja] *Czerwony sztandar III Rzeszy*, (P. Zychowicz, *Niemcy. Opowieści niepoprawne politycznie, cz. 3*, Poznań 2017, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 34).
507. Osiński K., [recenzja] *Futbol kontrolowany*, G. Majchrzak, *Tajna historia futbolu. Służby, afery i skandale*, Warszawa 2017, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 36/37.
508. Osiński K., [recenzja] *Historie ociekające krwią*, (P. Słowiński, *Mroczny PRL*: *Niewyjaśnione zabójstwa*, Warszawa 2017, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 21.
509. Osiński K., [recenzja] *Jaruzelski kreował swoją legendę* P. Gajdziński, *Czerwony ślepowron. Biografia Wojciecha Jaruzelskiego*, Poznań 2016, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 16/17.
510. Osiński K., [recenzja] *Kiedyś żegluga, dziś turystyka* T. Izajasz, D. Muszyńska-Jeleszyńska, Ż. Marciniak, *Od Kanału Bydgoskiego do Kanału Finow*, Bydgoszcz 2017, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 44/45.
511. Osiński K., [recenzja] *Niemieckie obozy śmierci* (N. Wachsmann, *Historia nazistowskich obozów koncentracyjnych*, Warszawa 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 22.
512. Osiński K., [recenzja] *O cenzurze bez cenzury*, B. Torański, *Knebel. Cenzura w PRL-u*, Warszawa 2016, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 3.
513. Osiński K., [recenzja] *Odkrywanie tajemnic dawnej Bydgoszczy*, (K. Halicki, *Sekrety Bydgoszczy*, Łódź 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 41.
514. Osiński K., [recenzja] *Polska Ludowa wobec komunizmu*, (P. Gasztold, *Zabójcze układy. Służby PRL i międzynarodowy terroryzm*, Warszawa 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 33.
515. Osiński K., [recenzja] *Polska Ludowa wobec terroryzmu*, P. Gasztold, *Zabójcze układy. Służby PRL i międzynarodowy terroryzm*, Warszawa 2017, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 33.
516. Osiński K., [recenzja] *Sam wybrał Auschwitz*, (A. Cyra, *Rotmistrz Pilecki. Ochotnik do Auschwitz*, Warszawa 2016), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 30.
517. Osiński K., [recenzja] *Szlakiem bydgoskich militariów*, (K. Drozdowski, *Bydgoska architektura militarna w latach 1772–1945*, Warszawa 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 44/45.
518. Osiński K., [recenzja] *Tajemnice przeszłości*, (T. Oszubski, *Tajemnicze artefakty*, Warszawa 2017, „Tygodnik Bydgoski" 2017), nr 7/8.
519. Osiński K., [recenzja] *Tropem polskich najemników*, (K. Wójcik, *Psy wojen. Od Indochin po Pakistan. Polscy najemnicy na frontach świata*, Poznań 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 31.
520. Osiński K., [recenzja] *Truciciele z Moskwy*, (B. Wołodarski, *Truciciele z KGB. Likwidacja wrogów Kremla. Od Lenina do Litwinienki*, Warszawa 2016), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 2.
521. Osiński K., [recenzja] *W matni barona narkotykowego*, (M. Bowden, *Polowanie na Escobara. Historia najsłynniejszego barona narkotykowego*, Poznań 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 19.
522. Osiński K., [recenzja] *Władcy Mokotowa, czyli mafia po polsku*, (E. Ornacka, *Kombinat zbrodni. Grupa mokotowska*, Poznań 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 27.

523. Osiński K., [recenzja] *Wspomnienia syna barona narkotykowego*, (J.P. Escobar, *Mój ojciec. Pablo Escobar*, Poznań 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 32.
524. Osiński K., [recenzja] *Wspomnienie flirtów z historią* (A. Tokarczuk, *Mój czas. Flirty z historią*, Warszawa 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 28.
525. Osiński K., [recenzja], *Wojenny koszmar kobiet* (M. Röger, *Wojenne związki. Polski i Niemcy podczas okupacji*, Warszawa 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 12.
526. Osiński K., [recenzja], *Zbrodnie na najwyższych szczeblach władzy* (R.J. Czarnowski, *Rosja. Kryminalne dzieje imperium*, Warszawa 2017), „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 23
527. Osiński K., *„Solidarność" wobec majowego święta*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 10/11.
528. Osiński K., *Budowniczy nowoczesnej Polski*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 34.
529. Osiński K., *Bydgoscy krzewiciele antysemityzmu*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 16/17.
530. Osiński K., *Bydgoska wieża Bismarcka*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 7/8.
531. Osiński K., *Bydgoski as wywiadu*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 13.
532. Osiński K., *Bydgoszcz niepodległa!*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 1.
533. Osiński K., *Chcesz być bogaty, idź na wojnę*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 9.
534. Osiński K., *Chwilowy powiew wolności*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 19.
535. Osiński K., *Czerwona zaraza w Bydgoszczy*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 2.
536. Osiński K., *Czwarty rozbiór Polski – 1939*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 31.
537. Osiński K., *Halewski – ubecka bestia*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 30.
538. Osiński K., *Kapelan Bydgoskiej „Solidarności"*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 36/37.
539. Osiński K., *Klęska komunistów w wyborach czerwcowych*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 15.
540. Osiński K., *Kryzys bydgoski 1981*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 5.
541. Osiński K., *Mężom przezornym równinę u stóp Bydgoszczy nadajemy*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 9.
542. Osiński K., *Mordowali ludzi w Potulicach*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 12.
543. Osiński K., *Nestor bydgoskiego dziennikarstwa*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 23.
544. Osiński K., *Niech się święci 1 Maja*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 10/11.
545. Osiński K., *Niepodległość odzyskiwaliśmy etapami*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 38.
546. Osiński K., *Niewyjaśniona śmierć Piotra Bartoszcze*, „Nasz Dziennik", 15 II 2017.
547. Osiński K., *Niezłomny Leszek Biały ps. „Jakub" (1919–1945)*, „Miesięcznik Kościelny Parafii św. Trójcy" 2017, nr 7–8.
548. Osiński K., *Ostatnia msza księdza Popiełuszki*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 35.
549. Osiński K., *Pierwszy niezłomny z Bydgoszczy*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 4.
550. Osiński K., *Po bydgoskiej synagodze zostało niewiele*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 21.
551. Osiński K., *Sprawa kanoniera Duńca*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 20.
552. Osiński K., *Strajki sierpniowe w Bydgoszczy*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 28.
553. Osiński K., *Symbol dawnej potęgi miasta*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 43.
554. Osiński K., *Symbol niezłomności i patriotyzmu*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 41.
555. Osiński K., *Tajemnicza śmierć na polu*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 3.
556. Osiński K., *Ucieczka 188 osadzonych z bydgoskiego aresztu*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 32.
557. Osiński K., *Utajniona eksplozja sprzed lat*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 42.
558. Osiński K., *Walka o polskość miasta*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 1.
559. Osiński K., *Wizytówki Bydgoszczy*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 12.
560. Osiński K., *Zapalone świece w oknach akademików*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 40.
561. Osiński K., *Zapomniany dygnitarz*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 24.
562. Osiński K., *Zdrajca na piedestale*, „Tygodnik Bydgoski" 2017, nr 6.
563. Ostapiuk M., *Zdrada, której nie było. Historia Janiny Kijewskiej „Cudzik"*, „Wyklęci" 2017, nr 4 (8).
564. Paczoska-Hauke A., *Kpt. Paweł Nowakowski ps „Tata", „Leśnik", „Wąs", „Kryjak" (1900–1991) komendant obwodu Armii Krajowej Działdowo, dowódca Batalionu ruchu Oporu Armii Krajowej o kryptonimie „Znicz"*, www.zolnierzeniezlomni.com.pl.

565. Paczoska-Hauke A., *Ppor. Stanisław Balla „Sowa", „Onkel", „Stary", „Sokół Leśny", żołnierz AK (1934–1945), komendant powiatowy ROAK Działdowo (1946–1947)*, www.zolnierzeniezlomni.com.pl.
566. Paduchowski W., *Historia, prawo a Lech Wałęsa*, „Skawińskie Echo" 2017, nr 1.
567. Paduchowski W., *Krzyż – symbol wiary i wolności*, „Dziennik Polski", 24 IV 2017.
568. Panfil T., *„Widmo krąży nad Europą, widmo komunizmu". Polska w wojnie z bolszewicką Rosją*, „Gazeta Polska" 2017, nr 32 (1252).
569. Panfil T., *Bitwa o handel. Machina represji, która zabiła prywatną inicjatywę*, „Gazeta Polska" 2017, nr 23 (1243).
570. Panfil T., *Błękitna Armia*, „Gazeta Polska" 2017, nr 27 (1247).
571. Panfil T., *Bohater wieku i narodu naszego. 200 rocznica śmierci T. Kościuszki*, „Gazeta Polska" 2017, nr 41 (1261).
572. Panfil T., *Droga ku wojnie. Polska w kleszczach nienawiści*, „Gazeta Polska" 2017, nr 35 (1255).
573. Panfil T., *Kłamstwo założycielskie. Manifest PKWN*, „wSieci Historii" 2017, 8 (51).
574. Panfil T., *Lato 1980. Zwycięstwo nadziei nad strachem*, „Gazeta Polska" 2017, nr 34 (1254).
575. Panfil T., *O waszą wolność i naszą. Sojusz polsko-ukraiński 1919–1921*, „Gazeta Polska" 2017, nr 46 (1266).
576. Panfil T., *Orzeł w słońce patrzący*, „Zakazana Historia" 2017, 6 (46).
577. Panfil T., *Ostatni żołnierz II Rzeczpospolitej. Historia chorążego Antoniego Dołęgi ps. Znicz*, „Gazeta Polska" 2017, nr 25 (1245).
578. Panfil T., *Podnieś rękę Boże Dziecię. Boże Narodzenie – czas i obyczaj*, „Gazeta Polska" 2017, nr 51 (1271).
579. Panfil T., *Rodzina nieugięta. Opowieść o „Jastrzębiu" i „Żelaznym"*, „Gazeta Polska" 2017, nr 28 (1248).
580. Panfil T., *Rok pierwszy, rok ostatni. W drodze do niepodległości*, „Gazeta Polska" 2017, nr 45 (1265).
581. Panfil T., *Stalin, wspólnik Hitlera. Sowiecki najazd na Polskę*, „Gazeta Polska" 2017, nr 37 (1257).
582. Panfil T., *Świat patrzy i milczy. Sprzeciw Polaków wobec zła*, „Gazeta Polska" 2017, nr 39 (1259).
583. Panfil T., *Wbrew prawom boskim i ludzkim. Zamojszczyzna 1942*, „Gazeta Polska" 2017, nr 47 (1267).
584. Panfil T., *Zagłada Polaków. Zapomniane ludobójstwo sowieckie 1937–38*, „Gazeta Polska" 2017, nr 33 (1253).
585. *Parafia pw. św. Marii Magdaleny w Głogoczowie*. *Informator*; red. R. Murzyn, E. Dymek, B. Stankiewicz, Kalwaria Zebrzydowska 2017.
586. Piątkowski S., *Krwawy sierpień. Zagłada radomskiego getta złożonego*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
587. Piątkowski S., *Wszyscy mieli zginąć* [w:] *Fenomen „Żegoty". 75. rocznica Powstania Rady Pomocy Żydom* (dodatek do „Gościa Niedzielnego", 2017, nr 49).
588. Piekaruś D., Piekarz A., *Żeby psy nie odgrzebały. Losy ciał poległych partyzantów*, „Gazeta Polska – Historia" 2017, nr 23.
589. Pieniążek S., *Przeworsk w Centralnym Okręgu Przemysłowym,* http://rsphslad.eu/index.php/pl/article/item/130-cop-przeworsk#a49.
590. Pietrowicz A., *Akcja „Bollwerk", Poznań, 20/21 lutego 1942 r.*, Poznań 2017.
591. Pietrowicz A., *Arystokrata na służbie – Adolf hrabia Bniński*, „Gułtowskie Zeszyty Historyczne" 2017, nr 2.
592. Pietrowicz A., *Fort VII w Poznaniu 1939–1944*, www.ipn.gov.pl.
593. Pietrowicz A., *Kurierki z Poznania* „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 1.
594. Pietrowicz A., *Kwiaty na pustyni. Tajna kultura w okupowanej Wielkopolsce 1939–1945*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 7.
595. Pietrowicz A., *Szara konspiracja na pierwszej linii frontu. Z dziejów Okręgu Poznańskiego ZWZ*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 2.

596. Pietrowicz A., *Ściśle tajna egzekucja. 7/8 lipca 1942 r.*, Poznań 2017.
597. Pietrowicz A., *Tzw. poznańskie przemówienia Himmlera 4 i 6 października 1943 r.*, www.ipn.gov.pl.
598. Pietrowicz A., *Utworzenie Okręgu Rzeszy Kraj Warty*, www.ipn.gov.pl.
599. Piłat J., *Portret z pamięci* (poświęcony Sergiuszowi Riabininowi), „Wiadomości Uniwersyteckie" 2017, nr 9 (238).
600. Piwko R., *„Bitwa o handel" w świetle nielegalnej ulotki Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość"*, „Kuryer Kielecki" 2017, nr 38 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 22 VI 2017).
601. Piwko R., *Aparat represji na przyczółku sandomierskim. Sprawozdanie z II Sandomierskiej Sesji Popularnonaukowej*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2017, nr 11.
602. Piwko R., *Firlej – miejsce zbrodni, miejsce pamięci*, publikacja internetowa: http://www.zapisyterroru.pl/dlibra/context?id=context29 (Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego).
603. Piwko R., *Obchody 73. rocznicy akcji „Burza" i bitwy pod Pielaszowem w Sandomierzu (29–30 lipca 2017 r.)*, „Sandomierzanin. Pismo Społeczno-Kulturalne" 2017, nr 9.
604. Piwko R., *Obława na członków grupy „Mnicha" w relacji funkcjonariusza Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Kielcach* [w:] *Ludwik Machalski „Mnich" (1929–1951)*, red. E. Krężołek, Kielce 2017.
605. Piwko R., *Stronnictwo Demokratyczne wobec „bitwy o handel"*, „Kurier Kielecki" 2017, nr 38 (dodatek do dziennika „Echo Dnia", 22 VI 2017; wersja elektroniczna: www.echodnia.eu/swietokrzyskie/kuryerkielecki).
606. Poboży R., *Garnitur dla ministra spraw wewnętrznych ZSRR*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN", 2017, nr 10 (53).
607. Poleszak S., *Adam Kusz „Adam"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
608. Poleszak S., *Czego WiN winien*, „Polityka", 25 I 2017.
609. Poleszak S., *Jan Leonowicz „Burta"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
610. Poleszak S., *Jan Tabortowski „Bruzda"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
611. Poleszak S., *Józef Franczak „Laluś"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
612. Poleszak S., *Marian Bernaciak „Orlik"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
613. Poleszak S., *Okręg lubelski AK-DSZ* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
614. Poleszak S., *Zdzisław Broński „Uskok"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
615. Popek L., *Pamięć o Wołyniu i Małopolsce Wschodniej*, „Biuletyn IPN" 2017, 4 (137).
616. Próchniak L., *„Precz z komunistyczną juntą". Stan wojenny w Łodzi w relacjach mieszkańców*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 12.
617. Przegiętka M., [zapis dyskusji] *Terror i okupacja. Źródła, pytania, perspektywy* [w:] *II wojna światowa. Historia, która nie chce przeminąć. Dyskusje o polskim doświadczeniu w wieku XX i polityce pamięci*, red. W. Kozłowski, T. Stefanek, Warszawa 2017.
618. Przegiętka M., [zapis dyskusji] *Totalitaryzm. Edukacja, kultura i upamiętnianie* [w:] *II wojna światowa. Historia, która nie chce przeminąć. Dyskusje o polskim doświadczeniu w wieku XX i polityce pamięci*, red. W. Kozłowski, T. Stefanek, Warszawa 2017.
619. Przegiętka M., *Inwazja niemiecka 1 września 1939 roku* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika" 1 IX 2017).
620. Przegiętka M., *Policja granatowa w Generalnym Gubernatorstwie*, portal Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego.

621. Przegiętka M., *Terror na wielką skalę* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika" 1 IX 2017).
622. Przeperski M., [recenzja], *Eric Burns – „Rok 1920. Zwiastun szalonej dekady"*, Histmag.org, 4 IX 2017.
623. Przeperski M., [recenzja], *Wiktor Marzec – „Rebelia i reakcja. Rewolucja 1905 roku i plebejskie doświadczenie polityczne"*, Histmag.org, 3 VIII 2017.
624. Przeperski M., *Antybiografia „Wiesława"*, „Znak" 2017, nr 745.
625. Przeperski M., *Foucault i warszawskie podziemie*, „Nowe Książki" 2017, nr 12.
626. Przeperski M., *Fundamenty dziejowego sporu*, „Nowe Książki" 2017, nr 1.
627. Przeperski M., *Lustro od bratanka*, „Nowe Książki" 2017, nr 6.
628. Przeperski M., *Mariusz Głuszko – „Edward Gierek. Szkic do portretu PRL"*, Histmag.org, 25 VIII 2017.
629. Przeperski M., *Mozaika metamorfoz*, „Znak" 2017, nr 748.
630. Przeperski M., *Nacjonalistyczna dystopia – wczoraj i dziś*, „Fronda Lux" 2017, nr 83.
631. Przeperski M., *Nic nowego o Generale*, „Nowe Książki" 2017, nr 10.
632. Przeperski M., *Oswajanie niepewności*, „Znak" 2017, nr 744.
633. Przeperski M., *Papież Mussoliniego*, „Nowe Książki" 2017, nr 4.
634. Przeperski M., *Pius XII i zapomniani bohaterowie*, „Znak" 2017, nr 740.
635. Przeperski M., *Polskie Montaillou*, „Nowe Książki" 2017, nr 7–8.
636. Przeperski M., *PRL na cztery ręce*, „Znak" 2017, nr 750.
637. Przeperski M., *Słodko-gorzka nowoczesność*, „Nowe Książki" 2017, nr 5.
638. Przeperski M., *Stalinizm nieschematyczny*, „Nowe Książki" 2017, nr 11.
639. Przeperski M., *Suwerenność komunistki*, „Nowe Książki" 2017, nr. 9.
640. Przeperski M., *Wielki Nieobecny*, „Nowe Książki" 2017, nr 3.
641. Przeperski M., *Zapomniana modernizacja. O książce Eweliny Szpak Społeczno-kulturowa historia zdrowia i choroby na wsi polskiej po 1945 r.*, „Kultura Liberalna" 2017, nr 20 (436) [15 maja 2017]; https://kulturaliberalna.pl/2017/05/15/zapomniana-modernizacja-o-ksiazce-eweliny-szpak-spoleczno-kulturowa-historia-zdrowia-i-choroby-na-wsi-polskiej-po-1945-r/.
642. *Przysięgam być wierny Ojczyźnie mej… 10 lat Dolnośląskiej Rodziny Szkół im. Armii Krajowej i Bohaterów Armii Krajowej*, oprac. i red. K. Dziedzic, D. Rasała-Świtoń, S. Krzyżanowska, W. Trębacz, Oleśnica–Wrocław 2017.
643. Ptasińska M., *Dziedzictwo zagrożone? Muzeum Polskie w Rapperswilu*, „w Sieci Historii" 2017, nr 2.
644. Ptasińska M., *Marzec 1968. W walce o godność i wolność słowa*, portal Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego.
645. Puławski A., *Rzeczpospolita pod okupacją. Na czym polegała istota i wyjątkowość Polskiego Państwa Podziemnego, którego zalążki powstały 78 lat temu, pod koniec września 1939 r.?*, „Tygodnik Powszechny", 11 IX 2017.
646. Rabiega R., *Zbrodnia w imieniu prawa. Proces siedemnastu żołnierzy KWP 7 maja 1946 r. w Radomsku*, „Wyklęci" 2017, nr 2 (6).
647. Rogalewska E., *Echa Publikacji. IPN wypowiada się o raporcie amerykańskiego agenta na temat Żołnierzy Wyklętych*, „Kurier Poranny" 2017, nr 29 (10 II).
648. Rogalewska E., *Okręg NZW Białystok* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
649. Rogalewska E., *Pamięć o ofiarach* [w:] *Ofiary Obławy Augustowskiej* (dodatek do „w Sieci", 17–23 VII 2017).
650. Rogalewska E., *Polskie podziemie niepodległościowe na terenie powiatu sokólskiego w latach 1939–1956 (zarys problematyki)* [w:] *Józef Marcinkiewicz. Genialny Matematyk – Męczennik Katynia*, red. J. Marciak-Kozłowska, E. Jakimowicz, Sobolewo 2017.

651. Rogalewska E., *Ppor. Stanisław Grabowski „Wiarus”*, „Głos znad Narwi” 2017, nr 4.
652. Rogalewska E., *W ostępach knyszyńskich* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
653. Rogalewska E., *Zwykły chłopak z Podlasia* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
654. Rogalewska, *W województwie białostockim o niepodległość walczyły dziesiątki tysięcy*, „Gazeta Współczesna” 2017, nr 42 (1 III).
655. Rogut D., *Komenda Powiatowa Konspiracyjnego Wojska Polskiego Obwód Łask kryptonim „Buki”*, „Wyklęci” 2017, nr 2 (6).
656. Romanek J., *Ciągnik PZInż. 312, 342, 343, 322, 152*, „Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939” 2017, t. 113.
657. Romanek J., *Ciągniki PZInż. 302 i 303*, „Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939” 2017, t. 110.
658. Romanek J., *Fiat 618 i Chevrolet*, „Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939”, t. 2017, t. 128.
659. Romanek J., *Samochody ciężarowe PZInż. 703, 713, 603*, „Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939” 2017, t. 121.
660. Romanek J., *Uzbrojenie samolotów*, „Wielki Leksykon Uzbrojenia Wrzesień 1939” 2017, t. 129.
661. Rosenbaum S., *Między wiarą a zwątpieniem*, „Fabryka Silesia” 2017, nr 3 (17).
662. Rosenbaum S., *Niemcy przeciw Hitlerowi*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” 2017, nr 1 (11).
663. Rosenbaum S., *Pastor Pohle i „kontrowersja górnośląska”*, „Fabryka Silesia” 2017, nr 3 (17).
664. Rosenbaum S., *Powidoki innego industrialu*, „Fabryka Silesia” 2017, nr 2 (16).
665. Rosenbaum S., Wecki M., *Powstania Śląskie*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 11 (144).
666. Ruzikowski T. (oprac.), *Kalendarium NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze Oddział w Ostrowi Mazowieckiej 1980–1981*, „Rocznik Ostrowski. Regionalne pismo popularnonaukowe” 2016, nr 2.
667. Sacewicz K., *Kilka uwag o podporządkowaniu KPRP/KPP Kominternowi i ZSRS*, publikacja internetowa: https://ipn.gov.pl.
668. Sacewicz K., *Od walki na słowa do walk ulicznych. Krwawe obchody… czyli jak PPS i KPRP/KPP „świętowały” 1 maja w pierwszym dziesięcioleciu Niepodległej*, www.ipn.gov.pl.
669. Sacewicz K., *Od walki na słowa do walk ulicznych. Krwawe obchody… czyli jak PPS i KPRP/KPP „świętowały” 1 maja w pierwszym dziesięcioleciu Niepodległej* oraz *Kilka uwag o podporządkowaniu KPRP/KPP Kominternowi i ZSRS* , www.ipn.gov.pl.
670. Sacewicz K., *Wstęp* (historyczny dodatek tematyczny do czasopisma „Bez Wierszówki” 2017, nr 12).
671. Sawicki J., *„Obroża” wokół Warszawy [dzieje obwodu AK]*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK” 2017, nr 9 (329).
672. Sawicki J., *„Obroża” zapomniane powstanie*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK” 2017, nr 10 (330).
673. Sawicki J., *Epilog „Obroży”. Pod nową władzą*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK” 2017, nr 11 (331).
674. Sawicki J., *Kobiety w konspiracji VII Obwodu AK „Obroża”*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK” 2017, nr 9 (329).
675. Sawicki J., *Krzyż Armii Krajowej*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK” 2017, nr 12 (332).
676. Sawicki J., *Między dwoma totalitaryzmami. Polska, Niemcy i Rosja sowiecka w obiektywie Juliena Bryana 1936–1937*, „Mówią Wieki” 2017, nr 5 (688).
677. Sawicki J., *Między dwoma totalitaryzmami. Polska, Niemcy i Rosja sowiecka w obiektywie Juliena Bryana 1936–1937*, „Mówią Wieki” 2017, nr 7 (690).
678. Sawicki J., *Między dwoma totalitaryzmami. Polska, Niemcy i Rosja sowiecka w obiektywie Juliena Bryana 1936–1937*, „Mówią Wieki” 2017, nr 11 (694).

679. Sawicki J., *Między dwoma totalitaryzmami. Warszawa we wrześniu 1939 r. w obiektywie Juliena Bryana*, „Mówią Wieki" 2017, nr 9 (692).
680. Sawicki J., *Przeprawy AK na lewy brzeg Wisły*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK" 2017, nr 10 (330).
681. Sawicki J., *SB na tropie archiwum „Obroży"*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK" 2017, nr 11 (331).
682. Sawicki J., *Śladami „Skrytego"*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK" 2017, nr 9 (329).
683. Sawicki J., *Zaplecze konspiracji*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy AK" 2017, nr 9 (329).
684. Semczyszyn M., *Czas walizkowych nastrojów*, „Polityka" 2017, nr 16.
685. Semczyszyn M., *Kosior: polski satrapa Stalina*, „Historia do Rzeczy" 2017, nr 4.
686. Semczyszyn M., *Ocalały z sowieckiej gehenny*, „Kościół nad Odrą i Bałtykiem" (dodatek diecezjalny do tygodnika „Niedziela"), 2017, nr 39.
687. Semczyszyn M., *Polska hekatomba*, „Polityka" 2017, nr 35.
688. Siedziako M., *Akademicki Ruch Oporu w Szczecinie*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 12.
689. Siedziako M., *Biskup Kazimierz Majdański a Porozumienie Szczecińskie 1980 r.* (1), „Kościół nad Odrą i Bałtykiem" 2017, nr 35.
690. Siedziako M., *Biskup Kazimierz Majdański a Porozumienie Szczecińskie 1980 r.* (2), „Kościół nad Odrą i Bałtykiem" 2017, nr 36.
691. Siedziako M., *Dlaczego Szczecin podpisał pierwszy?*, dzieje.pl, 30 VIII 2017.
692. Siedziako M., *Krótka historia szczecińskiego Klubu Inteligencji Katolickiej*, „Pamięć i Przyszłość" 2017, nr 2.
693. Siedziako M., *Na straży byłego reżimu*, „Rzeczpospolita", 16 VI 2017 r. (dodatek „Solidarność Walcząca. 35. rocznica powstania").
694. Siedziako M., *Od nadziei do buntu. Polska pod rządami Władysława Gomułki*, dzieje.pl, 14 XII 2017.
695. Siedziako M., *Radykałowie od Morawieckiego*, „Polityka" 2017, nr 27.
696. Siedziako M., *Skazany za odmowę przysięgi wojskowej*, dzieje.pl, 18 XII 2017.
697. Siedziako M., *Socjalistyczne wybory. Jak głosowano w PRL?*, dzieje.pl, 2 X 2017.
698. Siedziako M., *Wyborczy przymrozek*, „Polityka" 2017, nr 3.
699. Siedziako M., *Wybory czerwcowe 1989 roku – dogrywka*, dzieje.pl, 13 VI 2017.
700. Sierchuła R., *Agent tajnego wywiadu*, „Kurier Wnet" 2017, nr 40.
701. Sierchuła R., *Historia oficera wywiadu NSZ. Franciszek Krawczykowski „Karol Fijałkowski" (1906–1952)*, „Wyklęci" 2017, nr 3.
702. Sierchuła R., *Kaźmierz Falewicz, zapomniany oficer* [w:] *Powstanie warszawskie w sieci historii. Antologia*, red. M. Karpowicz, M. Żaryn, J. Żaryn, Warszawa 2017.
703. Sierchuła R., *Pięciu wspaniałych*, „Myśl.pl" 2017, nr 1.
704. Sierchuła R., *Przemysław Warmiński – poznański przywódca Obozu Narodowo-Radykalnego*, „Kronika Wielkopolska" 2017, nr 1.
705. Sierchuła R., *Wojciech Trąmpczyński – pierwszy marszałek sejmu i senatu II RP*, „W Sieci Historii" 2017, nr 12.
706. Sikora M., *„Przed świtem jest najciemniej", Rycerka Górna rankiem 7 kwietnia 1945*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
707. Sikora M., *Strzegąc interesu skarbu państwa w PRL. SB wobec nieprawidłowości finansowych w Banku Handlowym for the Middle East z siedzibą w Bejrucie*, cz. 2, „IPA FUN" 2017, nr 1 (28).
708. Sikora M., *Tajna służba zdrowiu*, „Polityka", 7 III 2017.
709. Siwiec B., *Jak zginął ojciec Ireny Santor?*, „Bydgoski Informator Kulturalny" 2016, nr 12 (druk 2017).

710. Skubisz Ł., Skubisz P., *Kto wysadził milicjantom trabanta i syrenkę* [w:] *Bombą w komunę* (dodatek do „Rzeczpospolitej", 8 XII 2017).
711. Sobieraj M., *Nauczył mnie krytycznego myślenia o naszej historii. Wspomnienie o prof. Jerzym Kłoczowskim (1924–2017)*, „Gazeta w Lublinie", 4 XII 2017.
712. Sobieraj M., *Profesor Jerzy Kłoczowski (sylwetka)*, portal Katolicka Agencja Informacyjna, 11 XII 2017.
713. Sołtysik Ł., *Polowanie na ludzi. Zbrodnia Lubińska 31 sierpnia 1982 r.*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 7–8.
714. Stanuch Z., *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim. Diaspora katolicka w czasach protestanckich (1545–1930*), „Święty Jerzy", XII 2017.
715. Stanuch Z., *Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim wobec szczecińskich grudni – 1956, 1970 i 1981 r*. [w:] *Szczecińskie Grudnie 1956, 1970, 1981, Pamiętamy!* (dodatek do „Kuriera Szczecińskiego", 8–10 XII 2017).
716. Stanuch Z., *Moim zdaniem…*[O goleniowskich wątkach w trzeciej konferencji naukowej „Historia Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim], „Gazeta Goleniowska", 27 X 2017.
717. Stanuch Z. *„Moim zdaniem…*[Różne wymiary grudnia], „Gazeta Goleniowska", 8 XII 2017.
718. Stempowski T., *Obrazy Auschwitz*, „W Sieci Historii", cykl „Z Archiwum IPN" 2017, nr 2 (45).
719. Stempowski T., *Portret pośmiertny „Roja"*, „W Sieci Historii", cykl „Z Archiwum IPN" 2017, nr 3 (46).
720. Stempowski T., *Zobaczyć przeszłość*, „W Sieci", 22–28 V 2017, dodatek IPN „Archiwum Pełne Pamięci".
721. Sudoł T., *Rozstrzeliwali na miejscu. Zbrodnie Wehrmachtu we wrześniu 1939 r.* [w:] *Polska i Polacy 1918–1939* (dodatek do „Naszego Dziennika", 1 IX 2017).
722. Sudoł T., *Tomasz Furtak z Rozalina (1869–1938)*, „Zeszyty Nowodębskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego" 2017, z. 14.
723. Suleja W., *Długa licytacja zaborców*, „Rzeczpospolita. Plus Minus" 2017, nr 23.
724. Suleja W., *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Historia*, Warszawa 2017
725. Sychowicz K., *Co wiemy o Obławie Lipcowej*, „wSieci" 2017, nr 29.
726. Szcześniak R., *Dziękujemy za dobrą pracę*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN" 2017, nr 12 (55).
727. Szpytma M., *Akcja Reinhardt na prowincji. Przykład Markowej*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 6.
728. Szpytma M., *Jan Antoł – gazda z pięćdziesiątego województwa*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 5.
729. Szulc P., *„Grudniowi" sekretarze* [w:] *Szczecińskie Grudnie 1956, 1970, 1981. Pamiętamy!*, red. Z. Jasina, S. Ligarski, P. Filipowiak, Szczecin 2017 (dodatek do „Kuriera Szczecińskiego", 8 XII 2017).
730. Szulc P., *Czy w Polsce palono książki?*, dzieje.pl, 28 VIII 2017.
731. Szulc P., *Jimmy Carter w Polsce – nadzieja dla władz, szansa dla opozycji*, dzieje.pl, 22 IX 2017.
732. Szulc P., *Orient Express*, cz. 1, „Świat Kolei" 2017, nr 5.
733. Szulc P., *Orient Express*, cz. 2, „Świat Kolei" 2017, nr 6.
734. Szulc P., *Orientalna odyseja SMS „Breslau"*, „Pamięć i Przyszłość" 2017, nr 1.
735. Szulc P., *Podgrodzie – poligon doświadczalny dla dzieci*, dzieje.pl, 22 V 2017.
736. Szulc P., *Stalinowska choinka*, dzieje.pl, 23 XII 2017.
737. Szulc P., *Szok i niedowierzanie – reakcje społeczeństwa na Grudzień '70*, dzieje.pl, 9 XII 2017.
738. Szulc P., *Walka z Radiem Wolna Europa na morzu*, dzieje.pl, 20 X 2017.
739. Szulc P., *Z cukru i herbaty. Historia kolei irańskich*, cz. 1, „Świat Kolei" 2017, nr 11.
740. Szulc P., *Z cukru i herbaty. Historia kolei irańskich*, cz. 2, „Świat Kolei" 2017, nr 12.
741. Szulc P., *Z portretem Gierka w kosmos*, dzieje.pl, 27 VI 2017.
742. Szumiło M., *Błędy Rosji*, „Nasz Dziennik", 13 VII 2017 (dodatek „Fatima 1917–2017").

743. Szumiło M., *Czerwona elita. Komuniści u władzy w Polsce*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 4.
744. Szumiło M., *Towarzysze, bogaćcie się!* [w:] *Polska i Polacy 1918–1989* (dodatek do „Naszego Dziennika", 3–4 VI 2017).
745. Szumiło M., *Východní politika Józefa Piłsudskeho*, „Kontexty" 2017, nr 6.
746. Szwagrzyk K., *49 cm pod ziemią. Poszukiwania miejsca ukrycia szczątków „Inki"* [w:] *„Inka" (1928–1946). Pamięć i tożsamość*, red. ks. J. Wąsowicz, Piła 2017.
747. Szwagrzyk K., *In search of a buried army* [w:] *The Return of the Executed Army*, ed by S. Moćkun and T. Wolsza, Brussels–Olsztyn 2017.
748. Szwagrzyk K., *Powązkowska „Łączka"*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 1–2 (134–135).
749. Szwagrzyk K., *Słowo wstępne* [w:] Łukasz Borkowski, *„Żelazny" od „Łupaszki", ppor. Zdzisław Badocha (1925–1946)*, Katowice–Warszawa 2017.
750. Szyc S., *Walka o władzę na czerwonym dworze rodu Kimów*, „Teologia Polityczna" 2017, nr 20.
751. Szyprowski B., *II Inspektorat Zamojski Armii Krajowej 1948–1950*, Lublin 2017.
752. *Ścieżki historyczno-edukacyjne w Słopnicach*, oprac. P. Bukowiec, D. Golik, Słopnice 2017.
753. Ślusarski K., *Historia pewnego zdjęcia Oskara Schindlera*, „W Sieci Historii", cykl „IPN prezentuje" 2017, nr 5 (48).
754. Ślusarski K., *Rok niespełnionych nadziei…*, „W Sieci Historii", cykl „Z Archiwum IPN" 2017, nr 1 (44).
755. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Dramat „Nieznanego"*, „Tygodnik eM", 19 II 2017.
756. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Franciszek Jaskulski „Zagończyk"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
757. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Niepodległościowe organizacje młodzieżowe na Kielecczyźnie (1945––1955)* [w:] *Ludwik Machalski „Mnich" (1929–1951)*, red. E. Krężołek, Kielce 2017.
758. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Prokurator Jan Wrzeszcz. Historia odważnego człowieka*, „Tygodnik eM", 2 VII 2017.
759. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Rok 1980 – czas przełomu*, „Tygodnik eM", 28 VIII 2017.
760. Śreniowski J., *Oleg Zakirow (1952–2017)*, „Kronika Miasta Łodzi" 2017, 2 (78).
761. Śreniowski J., *Zygmunt Ciechański (1933–2016)*, „Kronika Miasta Łodzi" 2017, nr 1 (77).
762. Świętochowska E., „*Wychowałem się w cieniu tej tragedii*", wywiad z prof. Krzysztofem Jasiewiczem, „wSieci" 2017, nr 29.
763. Toborek T., *Kpt. Stanisław Sojczyński „Warszyc" (1910–1947)*, „Wyklęci" 2017, nr 2 (6).
764. Toborek T., *Największy sukces „Warszyca" (1910–1947) – akcja na Radomsko*, „Wyklęci" 2017, nr 3 (7).
765. Toborek T., *Stanisław Sojczyński „Warszyc"* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
766. Tochman K.A., *Niezłomny żołnierz WiN-u. Płk Adam Boryczka (1913–1988)* „Wyklęci" 2017, nr 1 (styczeń – marzec).
767. Tracz B., *„O cele partii trzeba walczyć twardo". Jerzy Ziętek w świetle swoich przemówień* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, Węgrzyn D., *Jerzy Ziętek. Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2017
768. Tracz B., *Lekarz z zasadami*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
769. Tracz B., *Niezrealizowane postulaty. Strajkowe lato 1988 roku w województwie katowickim*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 9 (142).
770. Tracz B., *Szkic do biografii Jerzego Ziętka* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, D. Węgrzyn, *Jerzy Ziętek. Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.
771. Tracz B., *Ślązak – Żołnierz – Gospodarz. Jerzy Ziętek jako przykład mitologizacji politycznej* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, D. Węgrzyn, *Jerzy Ziętek. Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.

772. Trzyna G., *Powrót „Ślepowrona”*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 6.
773. Urynowicz M., *Rada Pomocy Żydom „Żegota”*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 12.
774. Urynowicz M., Rokicki P., *Żegota. Rada Pomocy Żydom / The Council for Aid to Jews*. *Katalog wystawy*, wstęp M. Szpytma, Warszawa 2017.
775. Urynowicz M., *Warszawa w kontekście „Einsatz Reinhardt”*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 6.
776. Waligóra G., *Początki*, „Biuletyn IPN” 2017 nr 5.
777. Waligóra G., *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela*, Warszawa 2017.
778. Waligóra G., *Strajki to za mało by pokonać reżim* [w:] *Solidarność Walcząca. 35. rocznica powstania* (dodatek do „Rzeczpospolitej”, 16 VI 2017).
779. Waligóra G., *Walczyli o prawa obywatelskie* [rozmowa o ROPCIO], „Dziennik Łódzki”, 30 III 2017.
780. Warot P., *Komunistyczny aparat represji w służbie partii*, „Bez Wierszówki” 2017, nr 12 (150).
781. Wasilewski W., *Katyńskie tajemnice rosyjskich archiwów*, „Polska Zbrojna. Historia” 2017, nr 1–2.
782. Wasilewski W., *W przededniu zagłady*, „Nasz Dziennik”, 12 IV 2017.
783. Wasilewski W., *Władysław Gomułka a sprawa Katynia*, „Komunizm: System–Ludzie–Dokumentacja” 2016, nr 5 (publikacja elektroniczna: http://komunizm.net.pl/wp–content/uploads/2016/04.pdf).
784. Wasilewski W., *Wstęp* [w:] *Matki Niepokornych*, Warszawa 2017.
785. Wasilewski W., *Wyrwani śmierci*, „Nasz Dziennik”, 12 IV 2017.
786. Wąs P., *Młodzież szkół piotrkowskich w szeregach KWP*, „Wyklęci” 2017, nr 2 (6).
787. Wąs P., *Uratował go młody wiek*, „Wyklęci” 2017, nr 2 (6).
788. Wąs P., *Zapłaciły cenę najwyższą*, „Wyklęci” 2017, nr 4 (8).
789. Wenklar M., *„Zebra”, czyli odwilż w kulturze*, „Dziennik Polski”, 2 I 2017.
790. Wenklar M., *Bezradni wobec „fanatyka religijnego”* [w:] *Między męczeństwem a zdradą*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL”, Kraków 2017.
791. Wenklar M., *Czerwony „Płomyk” i wielki strajk*, „Dziennik Polski”, 25 IX 2017.
792. Wenklar M., *IV Zarząd Główny WiN* [w:] *Wyklęci 1944–1963. Żołnierze podziemia niepodległościowego w latach 1944–1963*, red. K. Krajewski, T. Łabuszewski, Warszawa 2017.
793. Wenklar M., *Jak Panna Tosia pomogła uciec patriotom więzionym w Tarnowie*, „Dziennik Polski”, 21 VIII 2017.
794. Wenklar M., *Od socjalizmu do niepodległości* [w:] *Józef Piłsudski. Socjalista, naczelnik, wódz* (dodatek do „Dziennika Polskiego”, 5 XII 2017).
795. Wenklar M., *Operacja „wybory”*, (dodatek IPN *Pseudowybory 1947* z serii „Polska i Polacy 1918––1989”), „Nasz Dziennik”, 18 I 2017.
796. Wenklar M., *Sześćdziesiąt lat od śmierci Stalina* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL”, Kraków 2017.
797. Wenklar M., *Śmierć funkcjonariusza* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL”, Kraków 2017.
798. Wenklar M., *Trzy symbole wolnej Polski* [w:] *Skazani na niepamięć. Kaczmarczyk, Ostafin, Tumanowicz* (dodatek do „Dziennika Polskiego”, 13 XI 2917).
799. Wenklar M., *Wybory terroru i wybory szantażu*, „Dziennik Polski”, 16 I 2017.
800. Wenklar M., *Zjednoczenie, czyli krok do totalitaryzmu* [w:] *Razem budujemy socjalizm*, red. F. Musiał, seria „Z archiwów bezpieki – nieznane karty PRL”, Kraków 2017.
801. Węcki M., *Heimatkunde – nauka o „małej ojczyźnie”*, „Fabryka Silesia” 2017, nr 4 (18).
802. Węcki M., Kałuska J., *Koszutka – różne wizje nowoczesności*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska” 2017, nr 1 (11).
803. Węcki M., *Kwestia folkslisty na Górnym Śląsku*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 9 (142).
804. Węcki M., *Powstańcy śląscy*, Warszawa 2017.
805. Węgrzyn D., *Nie tylko „Bartek”. Powojenna konspiracja narodowa na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 9 (142).

806. Węgrzyn D., *Od „Listy Ziętka" do „Listy Topolskiego" – kto był ojcem starań o powrót Górnoślązaków deportowanych w 1945 roku do ZSRR?* [w:] A. Dziuba, A. Dziurok, B. Linek, B. Tracz, D. Węgrzyn, *Jerzy Ziętek. Konteksty kariery w komunistycznym państwie*, Katowice 2017.
807. Węgrzyn D., *Szczęściarz? Sprawa Jerzego Piątkowskiego*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
808. Węgrzyn D., *Zmartwychwstali*, „CzasyPismo. O historii Górnego Śląska" 2017, nr 1 (11).
809. *Wielkopolska w XX wieku*, oprac. A. Łuczak, Poznań 2017.
810. Witalec R., *Eksterminacja ludności Wiśniowej w okresie okupacji niemieckiej*, „Barbizon Wiśniowski" 2016, nr 10 (druk 2017).
811. Wołk G., *Biografia niebanalna: J. Dudek: Marian Gołębiewski (1911–1996)*, „Nowe Książki", 2017 nr 5.
812. Wołk G., *Przypowieść o dobrym Czesławie*, „Nowe Książki" 2017, nr 7–8.
813. Wołk G., *Tajna broń Kiszczaka*, „Historia Do Rzeczy" 2017, nr 8.
814. Wołk G., *Uchodźcy Jaruzelskiego*, dzieje.pl, 2 III 2017.
815. Wołk G., *Zabić księży*, „Do Rzeczy", 16 X 2017.
816. Wołoszyn J., *Konspiracja młodzieżowa w województwie lubelskim w latach 1944–1956*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej" 2017, nr 3.
817. Wróbel E., Wróbel J., *Krwawa niedziela w Nakielnicy*, „Aleksandrów Wczoraj i Dziś" 2017.
818. Wróbel J., *Rumuński szlak polskiego złota*, „Kalejdoskop" (Chicago, dodatek do „Dziennika Związkowego", 21 VII 2017).
819. Wróbel J., *Tajemnica pułkownika Flato*, „Kalejdoskop" (Chicago, dodatek do „Dziennika Związkowego", 5 V 2017).
820. *Wspomnienia obozowe ks. Józefa Kubraka*, oprac. T. Domański, „Kurier Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" (dodatek do „Echa Dnia" 2017).
821. Zagził D., *Polscy komuniści: cena zaprzaństwa*, „Biuletyn IPN" 2017, nr 7–8 (140–141).
822. Zajączkowski S. (scenariusz), Wyrzykowski K. (rysunki), Krajewski K., Łabuszewski T. (wkładka historyczna i konsultacja historyczna), *Hieronim Dekutowski „Zapora"*, (seria „Wilcze tropy", z. 4), Warszawa 2017.
823. Zakrzewski M., *Bezdany, Oleandry, Most Poniatowskiego* [w:] *Józef Piłsudski. Socjalista, naczelnik, wódz* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 5 XII 2017).
824. Zakrzewski M., *Honor oficera. Zapomniane dzieje generała Zygmunta Zielińskiego*, „Dziennik Polski", 28 XI 2017.
825. Zakrzewski M., *Popaździernikowi neopozytywiści, następcy krakowskich stańczyków*, „Dziennik Polski", 24 VII 2017.
826. Zakrzewski M., *Rewolucyjne qui pro quo* [w:] *Rewolucja październikowa 1917* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 27 X 2017).
827. Zakrzewski M., *W pół drogi od niepodległości do imperium* [w:] *Józef Piłsudski. Socjalista, naczelnik, wódz* (dodatek do „Dziennika Polskiego", 5 XII 2017).
828. Zawisza M., *„Bitwa o handel" w województwie kieleckim*, „Kurier Kielecki. Specjalna gazeta okolicznościowa" (dodatek do „Echa Dnia", 22 VI 2017).
829. Zawisza M., *Straty osobowe na Kielecczyźnie w czasie II wojny światowej – próby bilansu* [w:] *Kielecczyzna pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945: straty osobowe*, red. E. Krężołek, M. Zawisza, Kielce 2017.
830. Zechenter A., *Naród rozstrzelany – Operacja Polska NKWD*, http://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/38093, Narod-rozstrzelany-Operacja-Polska.html, https://www.facebook.com/instytutpamiecinarodowej/posts/10158038315755245.
831. Zechenter A., *Agonia kresowych dworów*, „Nasz Dziennik", 8 XI 2017.
832. Zechenter A., *Apokalipsa roku siedemnastego*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 21.

833. Zechenter A., *Apostoł skrwawionej ziemi*, „Nasz Dziennik", 9–10 XII 2017.
834. Zechenter A., *Bałtycki cień paktu*, https://www.facebook.com/IPNKrakow/photos/a.22460893465--0761.1073741833.221826101595711/347709192340734/?type=3&theater, https://www.facebook.com/przystanekhistoriakrakow/?hc_ref=ARRAz9IY5_OX69aM_WS2KQmo5ee0mlDVmPWt83ozGgh2DUVHzeM-uQN44C0WeBd-M_o.
835. Zechenter A., *Bandycka zmowa*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 5.
836. Zechenter A., *Bezkresne cmentarzysko Polaków*, „Dziennik Polski", (dodatek historyczny do „Dziennika Polskiego", 11 VIII 2017).
837. Zechenter A., *Będziesz donosił na ojca swego*…, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 17.
838. Zechenter A., *Bohaterowie i oprawcy*, Warszawa 2017.
839. Zechenter A., *Brygada Świętokrzyska NSZ ocaliła więźniarki niemieckiego obozu w Holiszowie*, http://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/39858,Brygada-Swietokrzyska-NSZ-ocalila-wiezniarki-niemieckiego-obozu-w-Holiszowie.html.
840. Zechenter A., *Dezinformacja stara jak Rosja*, „Nasz Dziennik", 4–5 III 2017.
841. Zechenter A., *Dni przedostatnie Warszawy*, https://www.facebook.com/IPNKrakow/posts/3407885-66366130.
842. Zechenter A., *Dżentelmeni okrągłego stołu*, https://www.facebook.com/IPNKrakow/posts/31129090-5982563:0.
843. Zechenter A., *Eskadra pod gwiaździstym sztandarem. Jak amerykańscy lotnicy gromili bolszewików*, „Nasz Dziennik", 14–15 VIII 2017.
844. Zechenter A., *Galeria katyńskich katów z NKWD pod wodzą Błochina*, http://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/39608,Galeria-katynskich-katow-z-NKWD-pod-wodza-Blochina.html, https://www.facebook.com/instytutpamiecinarodowej/, http://katyn.ipn.gov.pl/kat/polecamy/5952,Galeria-katynskich-katow-z-NKWD-pod-wodza-Blochina.html.
845. Zechenter A., *Gan-Ganowicz: antykomunizm bez granic* [w:] *Komunizm. Czerwony terror 1917––2017* (dodatek historyczny IPN do prasy lokalnej), 6 XI 2017.
846. Zechenter A., *Historia i postpamięć*, „Nasz Dziennik", 22–23 IV 2017.
847. Zechenter A., *Jak Gomułka z życiem uszedł*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 25.
848. Zechenter A., *Jak kat Polaków został menedżerem łagrów*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 10.
849. Zechenter A., *Jak Kiszczak skórę ocalił*, https://pl-pl.facebook.com/IPNKrakow/; https://www.facebook.com/IPNKrakow/?rc=p, https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/38093,Czym-byla-Operacja-Polska.html, https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/43295,Zaglada-polskiego-Petersburga.html.
850. Zechenter A., *Jak umierał stary świat*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 4.
851. Zechenter A., *Jurij Andropow – polityczny ojciec Putina*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 22.
852. Zechenter A., *Komu hańba, a komu honory*, „Nasz Dziennik", 27 IV 2017.
853. Zechenter A., *Kronikarz Operacji Polskiej NKWD*, https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/38583,Kronikarz-operacji-polskiej-NKWD.html, http://inosmi.ru/politic/20170131/238630709.html, https://www.facebook.com/instytutpamiecinarodowej/photos/a.346224005244.357250.295017105244/10158290031185245/?type=3&theater.
854. Zechenter A., *Laboratorium Gułagu*, „Nasz Dziennik", 8 XI 2017.
855. Zechenter A., *Legendy powstają z martwych*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 2.
856. Zechenter A., *Lodowa epopeja dywizji syberyjskiej*, „Dziennik Polski", 27 X 2017 (dodatek historyczny IPN).
857. Zechenter A., *Narodziny lewackiego terroryzmu*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej" 2017, nr 7.

858. Zechenter A., *Naród rozstrzelany* [w:] *Komunizm. Czerwony terror 1917–2017* (dodatek historyczny IPN do prasy lokalnej, 6 XI 2017).
859. Zechenter A., *Nawet bezpieka tonowała represje, gdy słyszała „Katyń”* – rozmowa z Adamem Macedońskim, twórcą Instytutu Katyńskiego, działaczem opozycji niepodległościowej, http://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/39654,Nawet-bezpieka-tonowala-represje-gdy-slyszala-Katyn.html, http://katyn.ipn.gov.pl/kat/polecamy/5957,Nawet-bezpieka-tonowala-represje-gdy-slyszala-Katyn.html.
860. Zechenter A., *O jeden most za daleko*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 18.
861. Zechenter A., *Obalili rząd w jedną noc*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 11.
862. Zechenter A., *Ofiara całopalna za tych, co milczeli*, https://www.facebook.com/IPNKrakow/posts/356763178102002.
863. Zechenter A., *Operacja „Hiroszima”, czyli Putina droga do władzy*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 19.
864. Zechenter A., *Ostatni ślad życia Stanisława Pyjasa*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 9.
865. Zechenter A., *Podolski Katyń*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 15/16.
866. Zechenter A., *Pogrobowiec czasu Wielkiej Trwogi*, „Nasz Dziennik”, 28–29 I 2017.
867. Zechenter A., *Polacy pomagali Żydom, kiedy świat milczał*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 24.
868. Zechenter A., *Powstanie w Czortkowie*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 11.
869. Zechenter A., *Prawda o „ideowych komunistach”*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 20.
870. Zechenter A., *Procedura kaźni*, „Nasz Dziennik”, 5 VII 2017.
871. Zechenter A., *Ryskim targiem*, „Nasz Dziennik”, 22 III 2017.
872. Zechenter A., *Sienkiewicza historii malowanie*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 24.
873. Zechenter A., *Skawińscy zagończycy*. *Majdzikowie i ich wojny z komuną*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 1.
874. Zechenter A., *Skrwawiona winnicka ziemia*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 7–8.
875. Zechenter A., *Strzelany był od tyłu*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 1.
876. Zechenter A., *Suma wszystkich strachów Lecha Wałęsy*, „Nasz Dziennik”, 4–5 I 2017.
877. Zechenter A., *Szarytki otworzyły drzwi Żydom*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 12.
878. Zechenter A., *Szli na śmierć tysiącami*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 3.
879. Zechenter A., *Szli na śmierć tysiącami*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 13/14.
880. Zechenter A., *Szpiegowskie legendy w państwie Putina*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 12.
881. Zechenter A., *Szukam prawdy o „podolskim Katyniu”. O pierwszym ujawnionym miejscu zbrodni „operacji polskiej” NKWD z Jerzym Wójcickim, redaktorem naczelnym „Słowa Polskiego” w Winnicy rozmawia Anna Zechenter*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 7–8.
882. Zechenter A., *Tą sprawą żyła cała Polska*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 8.
883. Zechenter A., *Wielki eksperyment*, „Nasz Dziennik”, 8 V 2017.
884. Zechenter A., *Wychować Polaka sowieckiego. Likwidacja marchlewszczyzny i dzierżyńszczyzny*, „Nasz Dziennik”, 9 VIII 2017 (dodatek historyczny IPN).
885. Zechenter A., *Wyklęte ofiary ludobójstwa NKWD*, https://www.facebook.com/IPNKrakow/photos/a-.224608934650761.1073741833.221826101595711/344902865954700/?type=3&theater.
886. Zechenter A., *Wyklęte ofiary ludobójstwa Operacji Polskiej*, „Nasz Dziennik”, 13–15 IV 2017.
887. Zechenter A., *Wywalczył Polskę*, „Droga. Dwutygodnik Młodzieży Katolickiej” 2017, nr 23.
888. Zechenter A., *Zagłada polskiego Petersburga*, „Nasz Dziennik”, 2 XI 2017.
889. Zechenter A., *Zagłada syberyjskiego Białegostoku*, „Biuletyn IPN” 2017, nr 10.

890. Zechenter A., *Zanim na Pragę ruszyły czołgi…*, https://www.facebook.com/IPNKrakow/posts/348-890598889260, https://www.facebook.com/przystanekhistoriakrakow/?hc_ref=ARQUtdcxLPm7NgsbxYBDiD5EOAf7zleotRQkcn5VFTk3zA7uF7OTw6MLKSwF4XKvzH0.
891. Zechenter A., *Zbrodnia w tajdze*, „Nasz Dziennik", 24–25 VI 2017.
892. Zechenter A., *Zdradzone powstanie*, https://www.facebook.com/przystanekhistoriakrakow/posts/57-6633276057559:0.
893. Zechenter A., *Zemsta za prawdę o Katyniu – losy ekspertów*, http://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci /39-573,Zemsta-za-prawde-o-Katyniu-losy-ekspertow.html, https://www.facebook.com/instytutpamiecinarodowej/?hc_ref=PAGES_TIMELINE&fref=nf, http://katyn.ipn.gov.pl/kat/polecamy /5943,Zemsta-za-prawde-o-Katyniu-losy-ekspertow.html.
894. Zechenter A., *Żelazna logika zbrodni*, „Nasz Dziennik", 5 VII 2017.
895. Zechenter A., *Żołnierz Nieznany z miasta wiernego*, „Nasz Dziennik", (dodatek historyczny do „Nasz Dziennik", 27 XII 2017).
896. Zielony P., *Pogrzeb Bora-Komorowskiego*, „W Sieci Historii", cykl „Opowieści IPN", 2017, nr 8 (51).
897. Zielony P., *Proces ulubieńca Hitlera*, „W Sieci Historii", cykl „IPN prezentuje", 2017, nr 4 (47).
898. *Żołnierze Wyklęci – sądeccy bohaterowie antykomunistycznego podziemia*, oprac. A. Zechenter, współprac. D. Golik, Kraków 2016.
899. Żuławnik M., *Mławska jesień Kazimierza Jaroszyka*, „Mława Life" 2017, nr 2.
900. Żuławnik M., *Sfałszowane wybory – 19 stycznia 1947 r.*, http://wybory1947.pl/w47/sfalszowane–wybory/246,Sfalszowane–wybory–19–stycznia–1947–roku.html.

ZAŁĄCZNIK NR 3:
WYSTAWY IPN

Wystawy powstałe w 2017 roku i miejsca ich ekspozycji

1. *Archipelag SŁON* – Centrala BEN – Gdańsk, Warszawa.
2. *Armia Błękitna pod sztandarami biało-czerwonymi* – OBEN Lublin – Londyn, Lublin.
3. *Byliśmy tylko numerami – dzieje Polaków w latach 1939–1945 na przykładzie niemieckich obozów koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen* – BUWiM, Naczelny Sąd Administracyjny – Warszawa.
4. *I nazywali to Wojskiem Polskim…! Wojskowe Obozy Internowania w Polsce (1982–1983)* – OBEN Gdańsk – Warszawa, Koszalin, Chełmno.
5. *Józef Piłsudski w Lublinie* – OBEN Lublin – Lublin.
6. *Kiedy Katowice były Stalinogrodem… 1953–1965* (wystawa zrealizowana w ramach projektu międzynarodowego „I was Citizen of Stalin Town") – OBEN Katowice, we współpracy z Instytucją Kultury im. Krystyny Bochenek „Katowice – Miasto Ogrodów" – Katowice.
7. *Kino i teatr pod okupacją. Polskie środowisko filmowe i teatralne w czasie II wojny światowej* – OBEN Gdańsk – Gdynia, Pelplin, Kwidzyn, Łódź, Starogard Gdański.
8. *Kobiety niezłomne* – OBEN Lublin – Lublin.
9. *Korpus Ochrony Pogranicza 1924–1939* – OBEN Białystok – Białystok, Dęblin, Filipów, Lublin, Rutka-Tartak, Wiżajny.
10. *Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem* – Centrala BEN i BPiI – Warszawa, Lublin.
11. *Niepodległość 1918–2018* (pokonkursowa wystawa plakatów) – Centrala BEN – Warszawa.
12. *Obchody Milenium Chrztu Polski w Sosnowcu 20 i 21 maja 1967 r.* – OBEN Katowice – Sosnowiec.
13. *Ofiary zbrodni. Operacja antypolska NKWD 1937–1938* – Centrala BEN – Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice, Kraków, Warszawa, Żytomierz (Ukraina).
14. *Ojcowie Niepodległości* – OBEN Szczecin – Kraków, Stróża.
15. *Solidarność narodziła się w Krakowie – 40 rocznica utworzenia Studenckiego Komitetu Solidarności* (inna wersja tytułu: *Bunt w imperium – 40 rocznica utworzenia Studenckiego Komitetu Solidarności*) – OBEN Kraków – Kraków, Poznań, Warszawa.
16. *Stanisław Sojczyński „Warszyc" i Konspiracyjne Wojsko Polskie* – OBEN Łódź – Aleksandrów Łódzki, Emowo, Głowno, Łódź, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Stryków, Warszawa.
17. *Symbole naszej historii* cz. 3 – OBEN Rzeszów – Rzeszów.
18. *Szachownice nad Europą. Lotnicy polskich Sił Powietrznych w Wielkiej Brytanii 1940–1945* – OAIPN we Wrocławiu –Wrocław.
19. *Tak się wszystko zaczęło… Bł. ks. Jerzy Popiełuszko* – OBEN Białystok – Białystok, Suchowola-Okopy.
20. *„To jest nasza Ojczyzna – to jest nasze »być« i nasze »mieć«". Jan Paweł II w Trójmieście* – czerwiec 1987 – OAIPN w Gdańsku – Gdańsk.
21. *„Widzę Cię, słyszę Cię…"* – AIPN Warszawa – Warszawa.
22. *Zbrodnia Lubińska 1982. Śmierć w rocznicę Sierpnia* – Centrala BEN – Lubin.

23. *Zbrodnie komunistyczne w Marynarce Wojennej w okresie stalinowskim* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Gdynia.
24. *Zdawałoby się im, że go unicestwili, a to on przeszedł do nieśmiertelności* – Centrala BEN – Clark, Doyelstown, Nowy Jork (USA), Gdańsk, Mielec, Ostróda, Warszawa.
25. *Zima wasza, wiosna nasza! Niezależne manifestacje solidarnościowe 1 i 3 maja 1982 roku w Gdańsku* – OBEN Gdańsk – Gdańsk.
26. *Żołnierze Wyklęci i Niezłomni na Warmii i Mazurach* – Stowarzyszenie Nasza Szczycieńska Ziemia, we współpracy z OBEN Białystok, Delegatura w Olsztynie – Niedzica, Rozogi, Szczytno.
27. *„Żegota" Rada pomocy Żydom* – Centrala BEN – Warszawa.

Wystawy powstałe przed rokiem 2017 i eksponowane w 2017 roku

1. *1956: Polska–Węgry. Historia i Pamięć* – Centrala BEN, Komitet Pamięci Narodowej (Węgry), Węgierski Instytut Kultury w Warszawie – Gliwice, Katowice, Piotrków Trybunalski, Ruda Śląska.
2. *5. Wileńska Brygada Armii Krajowej na Pomorzu* – OBEN Gdańsk – Bydgoszcz, Cedry Wielkie, Chełmno, Gdańsk, Gdynia, Grubno, Kłodawa, Miechucino, Nakło nad Notecią, Radomno, Susz, Toruń, Wąbrzeźno.
3. *586 dni stanu wojennego* – Centrala BEN, OBEN Białystok, OBEN Gdańsk, OBEN Lublin, OBEN Łódź, OBEN Katowice, OBEN Kraków – Białystok, Bielsko-Biała, Bytom, Chełm, Gdańsk, Gliwice, Kalwaria Zebrzydowska, Katowice, Kołaki Kościelne, Juchnowiec Kościelny, Kraków, Kutno, Lubartów, Łaszczów, Łódź, Mysłowice, Myszków, Opole Lubelskie, Rabka, Sosnowiec, Szubin, Świdnik, Tomaszów Lubelski.
4. *Agresja sowiecka 17 IX 1939 r. na ziemiach Polski północno-wschodniej* – OBEN Białystok – Łomża, Miłakowo.
5. *„Aktion Reinhardt" – zagłada Żydów w Generalnym Gubernatorstwie* – OBEN Lublin – Treblinka.
6. *Akcja AB na Kielecczyźnie* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Kielce.
7. *Anna Walentynowicz. Legenda Solidarności 1929–2010* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Jasło, Koszalin, Rzeszów, Starogard Gdański, Warszawa.
8. *Antoni Browarczyk. Pierwsza ofiara stanu wojennego w Gdańsku* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Pogódki, Słupsk.
9. *Aparat represji na Rzeszowszczyźnie w latach 1944–1956* – OBEN Rzeszów – Jedlicze
10. *„A więc wojna…" Ludność cywilna we wrześniu '39* – OBEN Lublin – Zamość.
11. *Auf Polenwegen durch die Schweiz. Grenzübertritt, Internierung, Leben in Baracken und Arbeitseinsätze der Soldaten der 2. Polnischen Schützendivision in der Schweiz (1940–1945)* – AIPN Warszawa – Lachen (Szwajcaria).
12. *„Bić się do końca". Podziemie niepodległościowe w regionie radomskim w latach 1945–1950* – OBEN Lublin, Delegatura w Radomiu – Białobrzegi, Kozienice, Lipsko, Natolin, Małęczyn, Radom, Strykowice Górne, Zwoleń, Żytkowice.
13. *Błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko (1947–1984)* – OBEN Białystok – Iwano-Frankiwsk (Ukraina), Kielce, Kolno.
14. *Bogu i Polsce. Harcerstwo niepokorne i niezależne w Polsce Ludowej (1945–1990)* – OBEN Lublin, Delegatura w Radomiu – Lipiny, Pionki, Sydół.
15. *Breslau 1945 Wrocław* – OBEN Wrocław – Wrocław.
16. *Burza. Armia Krajowa w 1944 r.* – OBEN Kraków – Sochaczew.
17. *By Any Means. Communist Secret Police and People's Everyday Life* – Centrala BEN – Opole.
18. *Cisza przed burzą… ostatnie lato II RP* – OBEN Rzeszów – Białystok, Cieszanów, Gryfino, Leżajsk.
19. *Co nam dała solidarność? „Solidarność" oczami młodych* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Pogódki.
20. *„Da mihi animas, caetera tolle". Abp Antoni Baraniak 1904–1977* – OBEN Poznań – Poznań, Warszawa.

21. *„Dla Ciebie Polsko i dla Twojej chwały". Żołnierze Wyklęci Pomorza i Kujaw* – OBEN Gdańsk – Koło, Kurzętnik, Przemystka, Więcbork.
22. *Dla Ciebie Polsko. W stulecie czynu legionowego* – OBEN Kraków – Jaworzno, Opatowiec, Skomielna Biała, Warszawa.
23. *Dla Polski Walczącej – żołnierze Okręgu Łódź AK „Barka"* – OBEN Łódź – Brzeziny, Ostrów, Pabianice, Tomaszów Maz.
24. *Dni Powstania – Warszawa 1944* – OBEN Warszawa – Londyn (Wielka Brytania), Warszawa.
25. *Droga na Monte Cassino w fotografii Ignacego Jaworowskiego* – OBEN Białystok – Warszawa.
26. *Dzieje II Korpusu … inaczej!* – OAIPN Wrocław – Wrocław.
27. *Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych* – OBEN Wrocław – Twardogóra, Wałbrzych.
28. *Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX w.* – OBEN Poznań – Białystok, Bydgoszcz, Jaszuny (Litwa), Szczecin.
29. *Fenomen „Solidarności". Migawki z dziejów Polski, 1980–1981* – Centrala BEN – Garwolin, Łochów.
30. *„First to Fight". Polacy na frontach II wojny światowej* – OBEN Łódź – Warszawa, Wróblewo.
31. *Fotografie bez cenzury* – OBEN Warszawa – Tykocin.
32. *Generał Władysław Sikorski. Polityk i żołnierz* – OBEN Kraków – Kraków.
33. *Germanizacja dzieci polskich w okresie okupacji hitlerowskiej* – OBEN Łódź – Lutomiersk, Łódź, Nowe Zduny, Sieradz.
34. *Gdy naród do strajku wyruszył bez broni… Grudzień 1970 w Gdańsku* – OBEN Gdańsk– Słupsk, Elbląg, Gdańsk, Lębork.
35. *Głową w ścianę. Stefan Kisielewski – historia intelektualnego chuligana* – OBEN Kraków – Warszawa.
36. *Górnośląski Azyl. Pielgrzymki stanowe do Piekar Śląskich w materiałach Służby Bezpieczeństwa* – OBEN Katowice – Bytom, Chorzów.
37. *Grudzień '70 w Elblągu w dokumencie archiwalnym* – OBEN Gdańsk – Słupsk.
38. *Grudzień 1970 w Gdyni* – OBEN Gdańsk – Gdynia, Kosakowo, Słupsk.
39. *„I trzeba było żyć…" Kobiety w KL Ravensbrück* (regionalne uzupełnienie wystawy przygotowanej przez Muzeum Lubelskie w Lublinie) – OBEN Katowice – Pyskowice, Ruda Śląska, Tychy.
40. *Jarocin w obiektywie bezpieki* – OBEN Łódź – Łódź, Kutno, Podkowa Leśna.
41. *Kapłan i wychowawca. Ojciec Stefan Miecznikowski TJ (1921–2004)* – OBEN Łódź – Łódź.
42. *Kardynał Adam Stefan Sapieha: człowiek, duszpasterz, mąż stanu* – OBEN Kraków – Kraków, Wieliczka.
43. *Karnawał „Solidarności" w Gorzowie Wielkopolskim 1980–1981* – OBEN Szczecin – Gorzów Wlkp.
44. *Katyń 1940* – OBEN Wrocław – Kłodzko.
45. *Katyń Podhalan* – OBEN Kraków – Czarny Dunajec.
46. *Katyń. Zbrodnia, która miała być zapomniana* – OBEN Rzeszów – Konieczkowa, Łupków, Moszczaniec, Rzeszów, Stalowa Wola.
47. *Kaźń profesorów lwowskich. Wzgórza Wuleckie* – OBEN Wrocław – Kielce, Wołów.
48. *Kobiety internowane. Gołdap 1982* – OBEN Białystok – Sokoły, Suwałki.
49. *Komiks w PRL, PRL w komiksie* – OBEN Rzeszów – Boguchwała.
50. *Koniec i początek. Rok 1945 na Górnym Śląsku* – OBEN Katowice – Bytom, Gliwice, Pyskowice, Ruda Śląska, Toszek, Tychy.
51. *Koszaliński karnawał „Solidarności" 1980–1981* – OBEN Szczecin – Karlino.
52. *Kościół na ziemi łódzkiej wobec dwóch totalitaryzmów* – OBEN Łódź – Tomaszów Maz., Tuszyn.
53. *Król Kaszubów. Ksiądz Hilary Jastak* – OBEN Gdańsk – Słupsk.
54. *Krzyk szarego człowieka. Ryszard Siwiec (1909–1968)* – OBEN Rzeszów – Słupsk.
55. *Ksiądz musi zaprzestać* – OBEN Lublin – Warszawa.
56. *Ksiądz Władysław Gurgacz. Kapelan Polski Podziemnej* – OBEN Kraków – Gorlice, Skawina.

57. *Książki poza cenzurą 1976–1989* – OBEN Rzeszów – Iwonicz, Jastrzębie Zdrój, Leżajsk.
58. *Kto ratuje jedno życie, ratuje cały świat. Pomoc ludności żydowskiej pod okupacją niemiecką w woj. białostockim* – OBEN Białystok – Białystok.
59. *Ludzie Morza. Stalinowski proces komandorów z Dowództwa Polskiej Marynarki Wojennej* – OBEN Gdańsk – Gdynia, Słupsk, Świnoujście.
60. *Małopolanie w katyńskich dokumentach dr. Jana Zygmunta Robla* – OBEN Kraków – Myślenice, Rajbrot.
61. *Miasto–2015–Wojna 39–45* – OBEN Kraków – Kalwaria Zebrzydowska.
62. *Miednoje – policyjny Katyń* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Busko Zdrój, Warszawa.
63. *Migracje ludności na Pomorzu Zachodnim* – OBEN Szczecin – Niechorze, Świnoujście.
64. *Milcząc, wołają* – Centrala BEN, OBEN Gdańsk, OBEN Katowice, OBEN Poznań, OBEN Szczecin – Bydgoszcz, Gniezno, Knurów, Poznań, Ruda Śląska, Szczecin, Tomaszów Lubelski, Zgierz.
65. *Milenium Chrztu Polski w diecezji przemyskiej i administracji apostolskiej w Lubaczowie* – OBEN Rzeszów – Wiercany.
66. *Nasz duszpasterz i my. Ksiądz Jerzy Popiełuszko w fotografiach i wspomnieniach Jerzego Szóstki* – OBEN Białystok – Konarzyny, Paterek, Słupsk, Sulechów-Okopy, Wąbrzeźno.
67. *„Niech Polska ziemia utuli ich do spokojnego snu". Ekshumacje i identyfikacje ofiar terroru komunistycznego* – OBEN Szczecin – Gliwice, Kołobrzeg, Poznań, Ruda Śląska, Szczecin.
68. *Niech się święci… Obchody świąt i rocznic w Polsce Ludowej* – OBEN Łódź – Kielce, Łódź.
69. *Niedokończone msze wołyńskie. Martyrologium duchowieństwa wołyńskiego – ofiar zbrodni nacjonalistów ukraińskich w czasie II wojny światowej* – OBEN Lublin, Katolickie Stowarzyszenie Dziennikarzy „Civitas Christiana" oraz Centrum Ucrainicum KUL – Lublin, Warszawa.
70. *Niemiecki Obóz w Płaszowie 1942–1945. Zapomniane miejsce zbrodni w Krakowie* – OBEN Kraków – Ciężkowice, Kraków, Myślenice.
71. *Nie tylko 303. Polscy piloci nad Europą 1939–1945* – Centrala BEN – Dębogórze, Gdańsk, Słupsk, Starogard Gdański.
72. *Niezłomna, wyklęta, przywrócona pamięci. Danuta Siedzikówna »Inka« 1928–1946* – OBEN Gdańsk – Banie, Będzin, Białystok, Biłgoraj, Bodzentyn, Bydgoszcz, Choczewo, Czarne, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Gdańsk, Jastarnia, Kielce, Kłoczew, Konarzyny, Kwidzyn, Leśna, Lublin, Luzino, Łomża, Łuków, Łysomice, Miłoradz, Narewka, Nowy Staw, Ozorków, Radzyń Podlaski, Rumia, Sobowidz, Siewierze, Słupsk, Solec Kujawski, Starogard Gdański, Szczecin, Świdnik, Tomaszów Lubelski, Trąbki Wielkie, Żukowo.
73. *Niezłomny. Gen. August Emil Fieldorf „Nil" (1895–1953)* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Słupsk.
74. *NSZZ Solidarność i opozycja demokratyczna w Wielkopolsce 1980–1990* – OBEN Poznań – Trzcianka, Września.
75. *Obława Augustowska. Lipiec 1945 r.* – OBEN Białystok – Wiedeń (Austria).
76. *Ocaleni z nieludzkiej ziemi* – OBEN Łódź – Sieradz.
77. *Oczami wroga. Wrzesień '39 w fotografii niemieckiej i sowieckiej* – OBEN Rzeszów – Wałcz.
78. *Oczy i uszy bezpieki. Metody inwigilacji społeczeństwa przez Służbę Bezpieczeństwa za pomocą środków technicznych: tajnej obserwacji, dokumentacji fotograficznej, perlustracji korespondencji i podsłuchów w latach 1956–1989* – OBEN Katowice – Bielsko-Biała, Częstochowa, Katowice, Mysłowice.
79. *Oddziały „Łupaszki"* – OBEN Warszawa – Biała Rawska, Grodzisk Mazowiecki, Kielce, Łomianki, Ostrołęka.
80. *Od wojny do zwycięstwa 1939–1989* – Centrala BEN – Bruksela (Belgia).
81. *Okupacja i zbrodnie niemieckie na Kujawach i Pomorzu Południowym* – OBEN Gdańsk – Aleksandrów Kujawski, Bydgoszcz, Toruń, Żnin.
82. *Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu 1939–1941* – OBEN Rzeszów – Oleszyce, Tryńcza.
83. *O Niepodległą. Rok 1914* – OBEN Wrocław – Kielce, Limerick (Irlandia), Warszawa, Wrocław.

84. *Opozycja i opór społeczny w regionie świętokrzyskim 1975-1989* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Kielce.
85. *...orła w koronie. Zgrupowanie partyzanckie „Błyskawica”* – OBEN Kraków – Skomielna.
86. *Ostatni 3 maja* – OBEN Kraków – Jabłonka, Jaworzno, Nowy Sącz.
87. *Ostatni leśni* – OBEN Warszawa – Warszawa.
88. *O wieś wolną, niezależną, samorządną…* – OBEN Gdańsk – Warszawa, Żnin.
89. *Pielgrzym nadziei. Jan Paweł II na ziemi wielkopolskiej* – OBEN Poznań – Warszawa
90. *Pierwsza odsłona. Okupacja niemiecka na Kaszubach i Kociewiu w 1939 r.* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Lubichowo, Pszczółki, Reda, Słupsk, Starogard Gdański.
91. *Podkarpacki wrzesień 1939* – OBEN Rzeszów – Głogów Małopolski, Krzywcza.
92. *Pojednanie. Kościół katolicki i relacje polsko-niemieckie po 1945 r.* – Centrala BEN – Kostrzyn n. Odrą, Szczecin.
93. *Polacy ratujący Żydów w czasie II wojny światowej* – OBEN Rzeszów – Dębica, Głogów Małopolski, Gorzów Wlkp., Gwda Wielka, Ostrów, Rzeszów, Szczecinek.
94. *Polacy – Ukraińcy 1939–1947* – OBEN Lublin – Rogoźnica, Węgorzewo.
95. *Polacy – Ukraińcy 1943–1945: „antypolska akcja” OUN i UPA Bandery / rzeź wołyńsko-galicyjska w dokumentach ukraińskich* – OBEN Lublin – Opole Lubelskie, Przemyśl.
96. *Polska armia Stalina* – OBEN Lublin – Biłgoraj, Janów Lubelski, Kielce, Lublin, Tomaszów Lubelski.
97. *Polska Walcząca* – Centrala BEN, OBEN Białystok, OBEN Gdańsk, OBEN Kraków, OBEN Poznań, OBEN Rzeszów, OBEN Szczecin – Biała Podlaska, Borne Sulinowo, Bruksela (Belgia), Chojnice, Czarne, Doylestown (USA), Działdowo, Elbląg, Gdańsk, Gdynia, Iława, Inowrocław, Jaksice, Kielce, Koszalin, Kościan, Kowalki, Książ Wlkp., Lubartów, Łosice, Łuków, Nowa Dęba, Leżajsk, Olsztyn, Opole Lubelskie, Ostrołęka, Ostrów Maz., Paryż (Francja), Pogódki, Poznań, Przasnysz, Raszyn, Sędziszów Małopolski, Siedlce, Słupsk, Sokołów Podl., Stopnica, Szczecin, Tczew, Włocławek, Zwierzyn.
98. *Polskie Państwo Podziemne* – OBEN Wrocław – Sobótka.
99. *Polskie Państwo Podziemne na Rzeszowszczyźnie 1939–1944/45* – OBEN Rzeszów – Kraczkowa, Mokre.
100. *Po nici światła…*, cz. 2 – Centrala BEN – Marki, Popowo Borowe, Warszawa.
101. *Postulaty sierpniowe* – OBEN Wrocław – Wałbrzych.
102. *Powstanie Warszawskie* – OBEN Poznań – Konin, Poznań, Zielona Góra.
103. *Powstańcze biografie – łódzkie echa Powstania Warszawskiego* – OBEN Łódź – Łódź.
104. *Powstańczy zryw w Czortkowie w 1940 r.* – OBEN Kraków – Kraków.
105. *Precz z kajdanami bolszewizmu…Oddział partyzancki „Wiarusy” 1947–1949* – OBEN Kraków – Zakliczyn.
106. *Przeciwko kilku myślom… co nie nowe! Procesy „krajowców” za kontakty z paryską „Kulturą”* – OBEN Gdańsk – Łódź.
107. *Przez Morze Czerwone. Polska emigracja powojenna 1945–1990* – OBEN Warszawa – Biała Rawska, Kraków, Pionki, Radom.
108. *Radio „Solidarność”* – OBEN Gdańsk – Wąbrzeźno.
109. *Rdzawe druty od Ojczyzny dzielą nas… Internowani 1944–1947* – OBEN Białystok – Białystok.
110. *„Rewolucja społeczna” czy „dzika przebudowa”. Przekształcenia własnościowe w Polsce w latach 1944–1956 i ich społeczne skutki* – OBEN Lublin – Lublin.
111. *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948* – OBEN Warszawa – Bartoszyce, Będargowo, Brunssum (Holandia), Bytom, Chorzów, Częstochowa, Drezdenko, Elbląg, Gdańsk, Gliwice, Gryfino, Haga (Holandia), Lidzbark Warmiński, Lipowa, Łodygowice, Meszna, Międzyzdroje, Pyskowice, Siedlce, Słupsk, Szczecin, Twardorzeczce, Warszawa, Wojkowice.
112. *Rozstrzelane miasta. Poznań – Budapeszt 1956* – OBEN Poznań – Legnica, Leszno, Poznań, Września.

113. *Ruch ludowy na Kielecczyźnie w latach 1939–1947* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Pińczów.
114. *Rzeczpospolita utracona* – OBEN Warszawa – Chmielnicki (Ukraina), Kielce, Kraków, Łosice, Winnica (Ukraina).
115. *Samarytanie z Markowej. Ulmowie – Polacy zamordowani przez Niemców za pomoc Żydom* – OBEN Kraków, Centralna Biblioteka Rolnicza, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego i Narodowe Centrum Kultury – Brynica, Bruksela (Belgia), Chęciny, Kielce, Kije, Końskie, Kalkuta, Lipsk, Lubenia, Nowe Delhi (Indie), Osiek, Pieniężno, Promnik, Radoszyce, Rangun (Birma/Myanmar), Syhon Marmaroski (Rumunia), Sobków, Warszawa, Winnica (Ukraina), Wolica.
116. *Skazani na karę śmierci w czasach stalinowskich i ich losy* – OBEN Wrocław – Wołów.
117. *Skazani przez władzę ludową w latach 1944–1954* – OBEN Wrocław – Opole.
118. *Służba Bezpieczeństwa wobec „Solidarności" 1980–1981* – OBEN Gdańsk – Kielce
119. *Solidarność Walcząca* – Centrala BEN – Warszawa.
120. *Sonderlaboratorium SS. Zamojszczyzna „pierwszy obszar osiedleńczy w Generalnym Gubernatorstwie"* – OBEN Lublin – Chełmno n. Nerem, Opole Lubelskie, Stary Zamość, Udrycze, Zamość.
121. *Sowieckie Piekło 1939–1956* – OBEN Poznań – Nowy Tomyśl, Poznań.
122. *Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Pomoc Polaków dla ludności żydowskiej w Małopolsce w latach 1939-1945* – OBEN Rzeszów – Rzeszów.
123. *Stan wojenny* – OBEN Rzeszów – Rzeszów, Święte.
124. *Stan wojenny na Dolnym Śląsku* – OBEN Wrocław – Wałbrzych.
125. *Stan wojenny. Spojrzenie po dwudziestu latach* – OBEN Kraków – Kraków, Ryczów.
126. *Stocznia szczecińska. Historia nie tylko polityczna* – OBEN Szczecin – Szczecin.
127. *Strajki ustrzycko-rzeszowskie grudzień 1980 – luty 1981* – OBEN Rzeszów – Rzeszów, Zakliczyn.
128. *Studenci Łodzi '81* – OBEN Łódź – Łódź.
129. *Sybiracy. Deportacje obywateli polskich w głąb ZSRR (1939–1941)* – OBEN Białystok – Białystok.
130. *Symbole naszej historii* – OBEN Rzeszów – Dąbrownica, Drzonów, Gniezno, Poznań, Ropczyce, Rzepin, Rzeszów, Szczecin, Wola Rafałowska, Żyraków.
131. *Symbole naszej historii cz. II* – OBEN Rzeszów – Dąbrownica, Ropczyce, Sandomierz, Żyraków.
132. *Śladami zbrodni komunistycznych na Rzeszowszczyźnie z lat 1944–1956* – OBEN Rzeszów – Gorzyce.
133. *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski"* – OBEN Gdańsk – Choczewo, Gdańsk, Gdynia, Gościcino, Hel, Miechucino, Pogódki, Pomieczyno, Redzikowo, Słupsk, Suchy Dąb, Tczew, Wejherowo.
134. *„Teatr jest miejscem, gdzie najtrudniej kłamać". Teatr niezależny w Lublinie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku* – OBEN Lublin – Zamość.
135. *Trzymamy Straż nad Odrą* – OBEN Szczecin – Borne Sulinowo.
136. *Twarze kieleckiej bezpieki* 1944–1956 – OBEN Kraków – Kielce.
137. *Twarze łódzkiej bezpieki* – OBEN Łódź – Łódź, Ozorków.
138. *Uciekinierzy z PRL-u* – OBEN Katowice – Katowice.
139. *„Urna to jest taki pniak. Wrzucisz »nie«, wychodzi »tak«". Referendum 30 czerwca 1946 r. w województwie gdańskim* – OBEN Gdańsk – Elbląg, Gdańsk, Rumia.
140. *Utracone nadzieje. Ludność żydowska w województwie śląskim/katowickim w latach 1945––1970* – OBEN Katowice – Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Katowice, Skoczów.
141. *W cieniu jednostki. Kult Stalina na Górnym Śląsku (1945–1956)* – OBEN Katowice – Bytom, Dąbrowa Górnicza, Pyskowice.
142. *W godzinie próby* – OBEN Lublin – Stawiszyn.
143. *W objęciach wielkiego brata. Sowieci w Polsce 1944–1993* – OBEN Warszawa – Kielce, Sochaczew, Stare Lubiejewo.
144. *W poszukiwaniu nowego domu. Migracje ludności na Pomorzu Zachodnim w latach 1945––1950* – OBEN Szczecin – Siemczyno.

145. *Wasza Solidarność – nasza wolność. Reakcje emigracji polskiej i świata na wprowadzenie stanu wojennego* – OBEN Lublin – Drezdenko.
146. *Wejherowo w okresie niemieckiej okupacji 1939–1945* – OBEN Gdańsk – Wejherowo.
147. *Wielka Szpera – wrzesień 1942* – OBEN Łódź, Archiwum Państwowe w Łodzi, Centrum Dialogu im. Marka Edelmana oraz Uniwersytet Łódzki – Łódź.
148. *Wielkopolska w cieniu WRON-y* – OBEN Poznań – Poznań, Września.
149. *Wieś polska między dwoma totalitaryzmami (1939–1945)* – OBEN Rzeszów – Jedlicze, Konieczkowa.
150. *Więzienne lata Prymasa Stefana Wyszyńskiego 1953–1956* – OBEN Białystok, Złotoryja.
151. *Władysław Koba (1914–1949)* – OBEN Rzeszów – Jarosław, Łupków.
152. *Wobec opresji. Zmagania o godność, wolność i sprawiedliwość/Pisz życie światłami zawsze* – OBEN Poznań – Zielona Góra.
153. *Wolne Słowo. Niezależne wydawnictwa w Polsce 1976–1989* – OBEN Gdańsk – Jaksice.
154. *Wolności! Chleba! Poznański Czerwiec w fotografii* – OBEN Poznań – Leszno, Poznań.
155. *Wołyń 1943* – OBEN Gdańsk – Przemyśl, Słupsk.
156. *Wołyń 1943. Wołają z grobów, których nie ma* – OBEN Szczecin – Bolimów, Gdańsk, Giżycko, Kielce, Kołaczkowo, Konin, Książ Wlkp., Lasy Parczewskie, Leszno, Licheń Stary, Międzyrzecz, Przemyśl, Rumia, Strzelno, Szczecin, Świebodzin, Włocławek, Wschowa, Zbąszynek.
157. *Wrogowie Polski Ludowej* – OBEN Szczecin – Malechowo, Szczecin.
158. *Wybory do Sejmu w 1947 r.* – OBEN Katowice – Bielsko-Biała, Katowice.
159. *Wypędzeni 1939…* – OBEN Poznań – Prora (Niemcy), Wiedeń (Austria).
160. *Z archiwum IPN* – OBEN Lublin – Tomaszów Lubelski.
161. *Z archiwum kieleckiego IPN – Żołnierze Wyklęci* – OBEN Kraków, Delegatura Kielce – Pińczów.
162. *Z archiwum X (Departamentu)* – OBEN Warszawa – Kielce.
163. *Z dziejów oporu społecznego w Polsce południowo-wschodniej 1956–1990* – OBEN Rzeszów – Leżajsk.
164. *Za Marksem bez Boga. Laicyzacja życia społecznego w Polsce w latach 1945-1989* – OBEN Katowice – Międzyświeć, Skoczów.
165. *Za świętą sprawę. Żołnierze „Łupaszki”* – OBEN Gdańsk – Gdańsk.
166. *Zachodźże czerwone słoneczko. Wybory ’89 w województwie katowickim* – OBEN Katowice – Bielsko-Biała, Bytom, Dąbrowa Górnicza, Tychy.
167. *Zaczęło się w Lipcu. „Solidarność” w Regionie Środkowo-Wschodnim 1980–1989* – OBEN Lublin – Tomaszów Lubelski.
168. *Zagłada dworów w województwie białostockim po 1939 r.* – OBEN Białystok – Choroszcza, Tykocin.
169. *Zagłada polskich elit. Akcja AB–Katyń* – Centrala BEN – Łapy, Pelplin, Sopot.
170. *Zagłada wielkopolskich elit 1939–1941* – OBEN Poznań – Kalisz, Koło, Piaski, Piła, Poznań, Włoszakowice.
171. *Zagłada żydowskich miasteczek* – OBEN Łódź – Krośniewice.
172. *Zaplute karły reakcji. Polskie podziemie niepodległościowe w latach 1944–1956* – OBEN Lublin – Herdorf-Derembach (Niemcy), Krosno, Kutno, Łuków, Poznań, Szczecin, Włodawa, Zielona Góra.
173. *Zapomniani kaci Hitlera. „Samoobrona” Niemiecka na Pomorzu Gdańskim (Selbstschutz Westpreussen) w 1939 r.* – OBEP Gdańsk, Delegatura w Bydgoszczy – Bydgoszcz, Działdowo, Świecie, Włocławek, Żabikowo.
174. *Zapomniany maj 1966. Milenijna konfrontacja na ulicach Gdańska* – OBEN Gdańsk – Gdańsk, Słupsk.
175. *Zbigniew Rećko „Trzynastka” (1923–1946). Bohater białostockiego podziemia* – OBEN Białystok – Szczuczyn, Wysokie Mazowieckie.

176. *Zbrodnia i kara. Procesy niemieckich zbrodniarzy w Krakowie* – OBEN Kraków – Kraków, Olkusz.
177. *Zbrodnia Katyńska* – OBEN Białystok, OBEN Gdańsk, OBEN Katowice, OBEN Kraków, Delegatura w Kielcach, OBEN Łódź, OBEN Poznań, OBEN Rzeszów, OBEN Wrocław – Bełchatów, Białystok, Bielsko-Biała, Biłgoraj, Braniewo, Bydgoszcz, Bytom, Chojnice, Częstochowa, Gdynia, Gliwice, Kielce, Klimontów, Kłodzko, Leszno, Leżajsk, Licheń Stary, Lublin, Łaszczów, Łódź, Malbork, Miasteczko Śląskie, Olecko, Olsztyn, Pabianice, Pieniężno, Poznań, Radomno, Toszek, Rogów, Sieradz, Szczecin, Trąbki Wielkie, Września.
178. *Zbrodnie niemieckie na ziemi łódzkiej* – OBEN Łódź – Chełmno nad Nerem, Łódź, Rozprza, Wieluń.
179. *Zbuntowane Miasto. Szczeciński Grudzień '70 – Styczeń '71* – OBEN Szczecin – Borne Sulinowo.
180. *Zesłańcy–Sybiracy–Deportowani* – OBEN Rzeszów – Iwonicz, Jeżowe, Rzeszów, Sędziszów Małopolski, Wschowa.
181. *Zielona Góra 30 maja 1960 r. W obronie Domu Katolickiego* – OBEN Poznań – Warszawa, Zielona Góra.
182. *Zimna wojna. Historia podzielonego świata 1945–1989* – OBEN Warszawa – Brunssum (Holandia), Brzeźnica, Gierałtowice, Lidzbark Warmiński, Spytkowice, Wieprz.
183. *Zniewolony umysł. Intelektualiści w służbie tyranii* – OBEN Kraków – Oleśnica.
184. *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość" w służbie Niepodległej* – OBEN Kraków – Zakliczyn.
185. *„Zwyczajny" resort. Ludzie i metody „Bezpieki" 1944–1956* – OBEN Warszawa – Ostrołęka.
186. *Żołnierze Niezłomni. Antykomunistyczne podziemie na Rzeszowszczyźnie po 1944 roku* – OBEN Rzeszów – Dębica, Przemyśl, Ropczyce, Rzeszów, Sanok, Stalowa Wola.
187. *Żołnierze Wyklęci. Antykomunistyczne podziemie na Rzeszowszczyźnie po 1944 roku* – OBEN Rzeszów – Basznia Dolna, Dachnów, Lisie Jamy, Rzeszów, Trzciana, Załuże.
188. *Żołnierze wyklęci. Pamiętamy. Podziemie niepodległościowe na Białostocczyźnie 1944–1957* – OBEN Białystok – Białystok, Orzysz, Warszawa.
189. *Życie codzienne w okupowanej Wielkopolsce* – OBEN Poznań – Gniezno, Książ Wlkp., Poznań.

ZAŁĄCZNIK NR 4:
WYKAZ KONFERENCJI ORAZ SESJI NAUKOWYCH I POPULARNONAUKOWYCH

Centrala IPN

1. *Katyń – 5 marca Dzień Pamięci* – konferencja, Warszawa, 13 marca 2017 r. Organizatorzy: Sekcja Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność" Regionu Mazowsze oraz Fundacja Golgota Wschodu, AIPN.
2. *Stefan Wyszyński wobec opozycji i oporu społecznego 1945–1981* – konferencja naukowa, Warszawa, 3 kwietnia 2017 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Stefana Wyszyńskiego, UKSW.
3. *Polskie wizje i oceny komunizmu po 1939 r.*, cz. II – konferencja naukowa, Warszawa, 5–7 czerwca 2017 r. Organizatorzy: Centrala BBH, IH PAN.
4. *Educare necesse est – ale jak i dlaczego?* – II Ogólnopolska Konferencja Archiwistów i Historyków, Warszawa, 6–7 czerwca 2017 r. Organizatorzy: AIPN w Warszawie, Archiwum Państwowe w Warszawie, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego oraz Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli.
5. *Wołyń '43. Pamięć i niepamięć* – sympozjum, Warszawa, 24 sierpnia 2017 r. Organizator: BPiI.
6. *Ofiary Holokaustu i zbrodni nazistowskich: nowe źródła dla badaczy z Polski i Europy Wschodniej* – warsztaty dla badaczy, Warszawa, 4–8 września 2017 r. Organizatorzy: AIPN w Warszawie, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN we współpracy z Międzynarodową Służbą Poszukiwawczą oraz United States Holocaust Memorial Museum (USHMM).
7. *Polacy na Syberii w warunkach społecznych kataklizmów: ludzie, instytucje, procesy, obrazy (koniec XIX – pierwsza kwarta XX wieku)* – konferencja, Moskwa, 15–16 września 2017 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Instytut Polski w Moskwie.
8. *„Operacja polska" NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni* – międzynarodowa konferencja, Warszawa, Belweder, 28–29 września 2017 r. Organizator: Centrala BBH.
9. *Wrzesień 1939 r. z perspektywy służb specjalnych II Rzeczypospolitej* – konferencja naukowa, Częstochowa, 23–24 października 2017 r. Organizatorzy: Instytut Historii Akademii im. J. Długosza w Częstochowie, AIPN w Warszawie.
10. *Paryż – Londyn – Monachium – Nowy Jork. Powrześniowa emigracja niepodległościowa na mapie kultury nie tylko polskiej. Wybitne postacie kobiece XX-wiecznego wychodźstwa*, Białystok, 23–24 października 2017 r.. Organizatorzy: Centrala BBH, OBBH Białystok, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku, Książnica Podlaska.
11. *Opracowywanie dokumentacji audiowizualnej i fotograficznej w komputerowych systemach informacji archiwalnej* – konferencja naukowa pod patronatem UNESCO, Warszawa, 27 października 2017 r. Organizator: AIPN w Warszawie.

12. *Ruch komunistyczny w Drugiej Rzeczypospolitej. Stan badań i perspektywy badawcze* – konferencja naukowa, Kraków, 7–8 listopada 2017 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.
13. *Need to Know VII – Hidden Hand of Intelligence* – międzynarodowa konferencja naukowa, Budapeszt (Węgry), 9–10 listopada 2017 r. Organizatorzy: IPN, NEB, Antall József Knowledge Centre (AJTK) i University of Southern Denmark w Odense.
14. *Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycja 1976–1989* – konferencja naukowa, Warszawa, 15–16 listopada 2017 r. Organizator: Centrala BBH.
15. *Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim* – międzynarodowa konferencja, Wilno (Litwa), 5–6 grudnia 2017 r. Organizatorzy: IPN, Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy i Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego.
16. *Stulecie rewolucji bolszewickiej, czyli długi cień komunizmu* – konferencja naukowa, Warszawa, 6 grudnia 2017 r. Organizatorzy: Centrala BBH, Biuro Prezesa IPN.
17. *Narody okupowanej Europy wobec Zagłady Żydów* – międzynarodowa konferencja naukowa, Warszawa, 6–8 grudnia 2017 r. Organizator: Centrala BBH.

Oddział IPN Białystok

1. *Czy „Solidarność" miała szansę zwyciężyć w 1980–1981 r.* – panel w 37. rocznicę podpisania porozumień sierpniowych, Białystok, 31 sierpnia 2017 r. Organizator: OBBH Białystok.
2. *Komunizm, komuniści…i dekomunizacja* – sympozjum naukowe, Olsztyn, 8 września 2017 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Olsztynie, IPN Gdańsk, Urząd Wojewódzki w Olsztynie.
3. *O Niepodległą i dla Niepodległej. Harcerze w służbie Ojczyźnie* – sympozjum naukowe, Olsztyn, 16 listopada 2017 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskie Kuratorium Oświaty.
4. *Oblicza polskiego antykomunizmu w XX wieku* – konferencja naukowa, Olsztyn, 22–24 listopada 2017 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Olsztynie, OBBH Białystok.
5. *Dokończysz dzieło Faustyny* – konferencja naukowa, Białystok, 9 grudnia 2017 r. Organizator: OBBH Białystok.

Oddział IPN Gdańsk

1. *30. rocznica III pielgrzymki Papieża Jana Pawła II do Polski w 1987 r.* – konferencja i prezentacja materiałów archiwalnych, Gdańsk, 9 czerwca 2017 r. Organizatorzy: Archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność", Fundacja Promocji Solidarności, Archiwum Państwowe w Gdańsku, OAIPN Gdańsk oraz Video Studio Gdańsk.

Oddział IPN Katowice

1. *Historia piłki nożnej w PRL* – seminarium, Węgierska Górka, 17–19 maja 2017 r. Organizator: OBBH Katowice.
2. *Symbolika religijna na śląskich drukach ulotnych w XIX i XX wieku* – panel dyskusyjny, Katowice, 31 maja 2017 r. Organizatorzy: OBBH Katowice, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
3. *Rok 1922 na Górnym Śląsku – granice, administracja, społeczeństwo* – konferencja naukowa, Katowice, 14 czerwca 2017 r. Organizator: OBBH Katowice.
4. *Władze komunistyczne wobec ludności niemieckiej w Polsce w latach 1945–1989*, Opole, 4 października 2017 r. Organizatorzy: OBBH Katowice, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu.

5. *Relacje Kościół–państwo na Górnym Śląsku w latach 1945–1989. Konflikt ideologiczny* – konferencja naukowa, Katowice, 19 października 2017 r. Organizatorzy: OBBH Katowice, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.
6. *Pamięć Kresów – Kresy w pamięci*, Gliwice – konferencja naukowa, 25–27 października 2017 r. Organizatorzy: Muzeum w Gliwicach, OBBH Katowice.
7. *Powstania śląskie na łamach* prasy – konferencja naukowa, Świętochłowice, 9 listopada 2017 r. Organizatorzy: Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego, Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach, OBBH Katowice.

Oddział IPN Kraków

1. *Studencki Komitet Solidarności (1977–1980) czterdzieści lat później* – sesja naukowa, Kraków, 16 maja 2017 r. Organizatorzy: Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, OBBH Kraków.
2. *Relacje polsko-żydowskie w XX wieku. Badania – kontrowersje – perspektywy* – konferencja naukowa, Kielce, 3–4 lipca 2017 r. Organizatorzy: Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Delegatura IPN w Kielcach.
3. *Polegli i zamordowani żołnierze I batalionu 2 Pułku Piechoty Legionów AK w bitwie pod Wesołówką–Pielaszowem* – sesja popularnonaukowa, Sandomierz, 4 września 2017 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Długosza w Sandomierzu.
4. *Aparat represji na przyczółku sandomierskim (1944–1945)* – II Sandomierska Sesja Popularnonaukowa, Sandomierz, 3 października 2017 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Kielcach, Muzeum Okręgowe w Sandomierzu.
5. *O wolną wieś i wolną Polskę. 35. Rocznica powstania Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników* – konferencja naukowa, Kraków, 5 października 2017 r. Organizator: OBBH Kraków.
6. *Ile z nauki, ile z ideologii. Religioznawstwo w PRL* – konferencja naukowa, Kraków, 26 października 2017 r. Organizatorzy: Instytut Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, OBBH Kraków.
7. *Ludwik Machalski „Mnich”* – konferencja naukowa, Staszów, 6 listopada 2017 r. Organizatorzy: OBBH Kraków, Staszowski Ośrodek Kultury.

Oddział IPN Lublin

1. *Centralny Okręg Przemysłowy z perspektywy 80 lat* – konferencja naukowa, Pionki, 9–10 maja 2017 r. Organizator: OBBH Lublin.
2. *Wakacyjne warsztaty naukowe*, Lublin, 3–5 lipca 2017 r. Organizator: OBBH Lublin.
3. *Inteligencja w Polsce w XX wieku. Ewolucja struktury i postaw* – konferencja naukowa, Lublin, 26–28 września 2017 r. Organizatorzy: OBBH Lublin, OBBH Warszawa.
4. *Światowe Harcerstwo. Związek Harcerstwa Polskiego na Obczyźnie 1939–2016* – międzynarodowa konferencja naukowa, Pionki–Radom, 16–17 listopada 2017 r. Organizatorzy: Oddział IPN w Lublinie i Urząd Miasta w Pionkach.
5. *Zagłada ziemiaństwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej 1917–1921*, 17–18 listopada 2017 r. Organizatorzy: BBH Centrala, OBBH Lublin, Polskie Towarzystwo Ziemiańskie.

Oddział IPN Łódź

1. *Stanisław Sojczyński „Warszyc” (1910–1947). W 70. rocznicę śmierci* – konferencja naukowa, Łódź, 1 marca 2017 r. Organizator: OBBH Łódź.

2. *Problemy archiwalnych systemów informatycznych* – konferencja naukowa, Łódź, 16–17 października 2017 r. Organizator: OAIPN Łódź, AIPN w Warszawie, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie i Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.
3. *Zwycięzcy i zwyciężeni – więźniowie obozów sowieckich* – międzynarodowa konferencja naukowa, Łódź, 8–9 listopada 2017 r. Organizatorzy: Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UJK w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Oddział IPN w Łodzi.
4. *Zbrodnie niemieckie w Polsce w latach 1939–1940. Od „Intelligenzaktion" do Akcji „AB"* – sesja popularnonaukowa, Łódź, 10 listopada 2017 r. Organizator: OBBH Łódź.
5. *Józef Piłsudski (1867–1935) – idea, tradycja, nawiązania* – konferencja naukowa, Łódź, 6–7 grudnia 2017. Organizator: OBBH Łódź.
6. *W 150-lecie urodzin Józefa Piłsudskiego. Marszałek Józef Piłsudski – Droga do Niepodległej* – konferencja naukowa, Bełchatów, 7–8 grudnia 2017 r. Organizatorzy: Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim, OBBH Łódź, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych.

Oddział IPN Poznań

1. *Świadectwo Wiary Żołnierzy Wyklętych* – konferencja popularnonaukowa, Leszno, 27 lutego 2017 r. Organizatorzy: Oddział IPN w Poznaniu Fundacja im. Huberta Mądrego; Miejska Biblioteka Publiczna w Lesznie; II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Lesznie.
2. *Walka o Dom Katolicki w Zielonej Górze w kontekście społeczno-politycznym początku lat sześćdziesiątych XX wieku* – konferencja naukowa, Zielona Góra, 24 maja 2017 r. Organizatorzy: Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, Biblioteka Wojewódzka w Zielonej Górze, OBBH Poznań, Uniwersytet Zielonogórski.
3. *Województwo poznańskie w latach 1945–1950* – konferencja naukowa, Poznań, 18–19 października 2017 r. Organizatorzy: Instytut Historii UAM, OBBH Poznań, Wydział Historyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego.
4. *Generał Józef Dowbor Muśnicki* – konferencja naukowa, Lusowo, 25 października 2017 r., organizatorzy: Muzeum Generała Józefa Dowbora Muśnickiego w Lusowie, OBBH Poznań.
5. *Być dobrym chrześcijaninem i prawym obywatelem. Wychowankowie salezjańscy w walce o niepodległą Polskę* – konferencja naukowa, Ląd, 15 listopada 2017 r. Organizatorzy: Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej, OBBH Poznań.
6. *Studencki Komitet Solidarności – spojrzenie po czterdziestu latach* – regionalna sesja naukowa, Poznań, 20 listopada 2017 r. Organizatorzy: Biblioteka Raczyńskich, Instytut Filologii Polskiej UAM, OBBH Poznań, Urząd Miasta Poznania.
7. *Wielkopolskie drogi do niepodległości w XIX i XX wieku* – konferencja naukowa, Poznań, 1 grudnia 2017 r. Organizatorzy: Archiwum Państwowe w Poznaniu, Biblioteka Raczyńskich, OBBH Poznań, Wielkopolskie Muzeum Niepodległości.

Oddział IPN Rzeszów

1. *Arcybiskup Ignacy Tokarczuk i jego dziedzictwo* – sesja popularnonaukowa, Rzeszów, 16 lutego 2017 r. Organizatorzy: Komitet Organizacyjny 36. Rocznicy Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich, OBBH Rzeszów, Uniwersytet Rzeszowski.
2. *Nie tylko Katyń… Losy Polaków na Wschodzie w XX wieku* – konferencja naukowa, Przemyśl, 27 kwietnia 2017 r. Organizatorzy: OBBH Rzeszów, Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu.

3. *„Aby Polska rosła w siłę, a ludzie żyli dostatniej…”. PRL w latach 1970–1975* – konferencja naukowa, Rzeszów-Łańcut, 7–9 czerwca 2017 r. Organizator: OBBH Rzeszów, Uniwersytet Rzeszowski.
4. *Południowo-wschodnie województwa II Rzeczypospolitej w latach II wojny światowej. Doświadczenie i pamięć* – konferencja popularnonaukowa, Wschowa, 29 września 2017 r. Organizatorzy: Archiwum Państwowe w Lesznie, Muzeum Ziemi Wschowskiej, OBBH Rzeszów.
5. *Jaka Polska być powinna?* – konferencja, Krasiczyn, 10 grudnia 2017 r. Organizatorzy: Komitet Organizacyjny 35. Rocznicy Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników i Duszpasterstwa Rolników w Krasiczynie, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, OBBH Rzeszów, Wójt Gminy Krasiczyn.

Oddział IPN Szczecin

1. *Solidarność Walcząca 1982–1990* – konferencja naukowa, Szczecin, 19–20 czerwca 2017 r. Organizator: OBBH Szczecin.
2. *Polskie sojusze wojskowe w XX wieku – aspekty polityczne, militarne i ekonomiczne* – konferencja naukowa, Kołobrzeg, 14–15 września 2017 r. Organizatorzy: OBBH Szczecin, Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego, Oddział IPN Wrocław, 12. Szczecińska Dywizja Zmechanizowana im. Bolesława Krzywoustego oraz Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu.
3. *Po Stalinie… Między Stalinem a Październikiem (1953–1956)* – konferencja naukowa, Szczecin, 20–21 września 2017 r. Organizatorzy: Oddział IPN Szczecin, Zakład Historii Najnowszej Instytutu Historii UMCS w Lublinie.
4. *Kościół katolicki na Pomorzu zachodnim w latach 1972–1978* – konferencja naukowa, Szczecin, 17–18 października 2017 r. Organizator: OBBH Szczecin.

Oddział IPN Warszawa

1. *Sprzeczne narracje. Historia powojennej Polski* – konferencja naukowo-edukacyjna, Warszawa, 19–20 stycznia 2017 r. Organizator: OBBH Warszawa.
2. *W drodze do władzy – struktury komunistyczne realizujące politykę Rosji Sowieckiej i ZSRR wobec Polski (1917–1945)* – międzynarodowa konferencja naukowa, Warszawa, 12–13 października 2017 r. Organizator: Oddział IPN Warszawa.
3. *Margines społeczny w komunistycznej Warszawie (1945–1989)* – konferencja naukowa, Warszawa, 22 listopada 2017 r. Organizator: OBBH Warszawa.
4. *Oblicza zdrady* – konferencja naukowa, Warszawa, 5 grudnia 2017 r. Organizator: OBBH Warszawa.

Oddział IPN Wrocław

1. *Szpiedzy – Dezerterzy – Renegaci. Wykroczenia i przestępstwa żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych w latach 1918–1989*, Wrocław, 25–26 października 2017 r. Organizatorzy: Delegatura IPN w Opolu, Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego.
2. *Historia – Pamięć – Świadomość*, Wrocław, 29–30 listopada 2017 r. Organizator: OBBH Wrocław.
3. *Dni, które wstrząsnęły światem? Rewolucje w Imperium Rosyjskim w 1917 r. Przebieg, konsekwencje, pamięć* – międzynarodowa konferencja naukowa, Wrocław, 30 listopada–1 grudnia 2017 r. Organizator: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Oddział IPN Wrocław, Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa (Leipzig, Niemcy).

ZAŁĄCZNIK NR 5:
WYKAZ WYSTĄPIEŃ PRACOWNIKÓW IPN PODCZAS MIĘDZYNARODOWYCH KONFERENCJI I SYMPOZJÓW ZA GRANICĄ

1. dr Witold Bagieński – *Cooperation of intelligence of the Polish People's Republic with the KGB after 1956* – 3 listopada 2017 r., Praga (Czechy) – konferencja „100 Years Since the Creation of the Soviet State Security Organization Cheka (1917–2017)". Organizatorzy: Senat Republiki Czeskiej, Institute for the Study of Totalitarian Regimes.
2. dr hab. Konrad Białecki – *Od walki zbrojnej do pokojowej transformacji. Polskie drogi do wolności* – 20 października 2017 r., Budapeszt, (Węgry) – konferencja „Together for the Future of Europe – Anti-communist Fights for Freedom, 1956". Organizatorzy: Węgierska Prezydencja w Grupie Wyszehradzkiej, Muzeum „Terror Hàzà" w Budapeszcie.
3. dr Tomasz Borkowski – *Interrogating the ground – some criticism on the methods of searching for and exhuming crime victims* – 18–19 sierpnia 2017 r., Rzym (Włochy) – konferencja „Szósta Europejska Konferencja Archeologii Sądowej" („6th European Meeting on Forensic Archaeology" – EMFA 2017). Organizator: American University of Rome.
4. prof. dr hab. Krzysztof Brzechczyn – *On Narrating of the Polish Uprisings* – 11 września 2017 r., Rużomberk (Słowacja) – konferencja: „Factual Narratives: Types, Possibilities and Limits". Organizator: Uniwersytet w Rużomberku.
5. prof. dr hab. Krzysztof Brzechczyn – *The police surveillance as a form of political control and repression in communist regimes. The case of Poland* – 19–21 stycznia 2017 r., Leeds (Wielka Brytania) – konferencja: „Exploring Experiences of Repression in the Soviet Union and Communist Eastern Europe". Organizator: Leeds Beckett University.
6. dr Władysław Bułhak – *Close and Distant Neighbours. Relations between the Military and Civil Intelligence during the Soviet domination of Poland in 1944–1990* – 13 marca 2017 r., Budapeszt (Węgry) – konferencja: „Did they really serve the working people?". Organizator: NEB.
7. dr Władysław Bułhak – *Polish and Hungarian cooperation in the foreign intelligence operations against the Roman Catholic Church and the Holy See* – 26 września 2017 r., Budapeszt (Węgry) – seminarium: „Confrontation – Cooperation – Coordination. Christian Churches in the Soviet Bloc". Organizator: NEB.
8. dr Władysław Bułhak, *Press Agencies or Spy Networks? The first Generation of Vaticanists and Intelligence, 1958–1978* – 9–10 listopada 2017 r., Budapeszt (Węgry) – konferencja: „Need to Know VII – Hidden Hand of Intelligence". Organizatorzy: IPN, NEB, Antall József Knowledge Centre (AJTK) i University of Southern Denmark w Odense.
9. dr Władysław Bułhak, *Examples of possible reaction to interpretations of history by the Kremlin. Case of Poland* – 5 grudnia 2017 r., Wilno (Litwa) – międzynarodowe seminarium „Interpretation of WWII related events in Russia's narratives, actions and politics". Organizator: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.

10. dr Tomasz Ceran – *Anti-Polishness in the National Socialist Ideology* – 7–9 maja 2017 r., Wiedeń (Austria) – konferencja: „Killing Intellectuals. European Intellectual Elites Under German Occupation", 1939–1945". Organizatorzy: Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Instytut Polski w Wiedniu.
11. dr Franciszek Dąbrowski, *Democratic Transition Guide* – Praga, 18 września 2017 r. – konferencja: „Supporting Democracy Through the Experience of Others". Organizatorzy: CEVRO i National Endowment for Democracy.
12. dr Franciszek Dąbrowski – *O życiu i kapłaństwie Bł. ks. Jerzego Popiełuszki* – 19–24 października 2017, Nowy Jork (USA) – II edycja „Przystanku Historia" w Nowym Jorku. Organizatorzy: PN, Stowarzyszenie Pamięć, pod honorowym patronatem Konsula Generalnego RP w Nowym Jorku.
13. Marek Dąbrowski – *Archival workshops combined with a presentation of publications of the IPN Archive (source materials, bilingual publications) and a demonstration of a web portaldevoted to „The third pilgrimage of Pope John Paul II to Poland in 1987 portraying the documents kept in the IPN Archive"* – 7–9 listopada 2017 r., Bratysława (Słowacja) – konferencja: „Festival Slobody". Organizator: słowacki Instytut Pamięci Narodu (Ústav Pamäti Národa).
14. dr Kamil Dworaczek, *Limited Repression – a strategy toward opposition in Poland during the late Gierek era (1976–1980)* – 19–21 stycznia 2017 r., Leeds (Wielka Brytania) – konferencja: „Exploring Experiences of Repression in the Soviet Union and Communist Eastern Europe". Organizator: Leeds Beckett University.
15. dr hab. Waldemar Grabowski, *Struktury cywilne Polskie Państwa Podziemnego* – 3 czerwca 2017 r., Londyn (Wielka Brytania) – konferencja „Polskie Państwo Podziemne". Organizator: Ambasada RP.
16. prof. Igor Hałagida – *Доля варшавського монастиря оо. василіян у міжвоєнному періоді та в роках II Світової війни (до 1944 р.)* – 15 marca 2017 r., Preszów (Słowacja) – konferencja: „História Rádu baziliánov sv. Jozafáta". Organizator: Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Preszowie, Słowacka Prowincja Zakonu oo. Bazylianów.
17. prof. Igor Hałagida – *Від небуття до відродження Українська Греко-Католицька Церква та Василіянський Чин у комуністичній Польщі (1944–1989 роки)* – 14–17 września 2017 r., Lwów (Ukraina) – konferencja: „Чин св. Василія Великого: історія, сьогодення перспективи". Organizator: Ukraiński Uniwersytet Katolicki oraz zakon oo. Bbazylianów.
18. prof. Igor Hałagida – *Chełmszczyzna/Wschodnia Lubelszczyzna w roku 1942* – 19–20 października 2017 r., Czerkasy (Ukraina) – V Polsko-Ukraińskie Forum historyków. Organizator: IPN, UIPN.
19. Marek Hańderek – *Neutral Nations Supervisory Commission in Korea as an area of covert activities of the Polish intelligence during the Cold War* – 9–10 listopada 2017 r., Budapeszt (Węgry) – „Need to Know VII – Hidden Hand of Intelligence". Organizator: IPN, NEB, Antall József Knowledge Centre (AJTK) i University of Southern Denmark w Odense.
20. dr Anna Jagodzińska – *Polscy duchowni, więźniowie niemieckiego obozu koncentracyjnego Dachau (1940–1945)* – 28 kwietnia 2017 r., Monachium – prelekcja w Konsulacie RP w Monachium.
21. dr hab. Wanda Jarząbek – *V4, Polish Foreign Policy and the challenges facing contemporary Europe* – 23–25 marca 2017 r., Fehervarcsurgo (Węgry) – konferencja „Identities in Europe, European Identity". Organizator: Joseph Karolyi Foundation.
22. dr hab. Wanda Jarząbek – *Gomulka – a pioneer of the detente policy* – 25–29 kwietnia 2017 r. Moskwa (Rosja) – konferencja „Ostpolitik and Detente policy in Brezhnev Era". Organizatorzy: L. Bolzman Institute, Fundacja Adenauera, Rosyjska Akademia Nauk.
23. dr hab. Wanda Jarząbek – *Changing Security Patterns* – 15–18 października 2017 r., Rzym (Włochy) – konferencja: „The EU Role in Global Security". Organizator: American University Rome.
24. dr hab. Wanda Jarząbek – *Poland and the INF Treaty* – 29 listopada–2 grudnia 2017, Berlin (Niemcy) – konferencja: „The INF Treaty of 1987". Organizatorzy: Berlin Center for Cold War Studies, Institut für Zeitgeschichte.

25. Stanisław Koller – *Отношение Службы безопасности Польской Народной Республики к следственным делам и делам оперативного учета на основе анализа номенклатуры дел 1956–1990 гг.* – 25–27 października 2017 r., Tbilisi (Gruzja) – konferencja: „Archival Studies, Source Studies – Trends and Challenges". Organizator: Narodowe Archiwum Gruzji.
26. dr Maciej Korkuć, *Zniewolony Aliant. Dlaczego dla Polaków wojna nie skończyła w 1945 roku?* – 17 marca 2017 r, Haga (Holandia) – wykład otwarty, sala konferencyjna Ambasady RP.
27. dr Maciej Korkuć, *Wojna bez zwycięstwa. Niepodległościowe podziemie zbrojne 1944–1963* – 18 marca 2017 r., Badhoevendorp (Holandia) – wykład otwarty, sala konferencyjna Klubu Polskiego.
28. dr Maciej Korkuć, *The Impossible Mission, Stanisław Mikołajczyk* – 24 listopada 2017 r., Parlament Węgierski, Hall of the Upper House Budapeszt (Węgry) – konferencja międzynarodowa „In Stalin's Shadow– Exporting the Soviet Model to Central Eastern Europe".
29. dr Kowalczyk Elżbieta – *Октябрьская революция в новейшей польской историографии (1989––2017)* – 21–22 września 2017 r., Penza (Federacja Rosyjska) – konferencja: „1917 год в российской провинции". Organizator: Uniwersytet w Penzie oraz Rosyjska Akademia Nauk.
30. Marzena Kruk – wystąpienie – 4 grudnia 2017 r., Bukareszt (Rumunia) – spotkanie przedstawicieli Europejskiej Sieci Instytucji Archiwalnych Zajmujących się Aktami Tajnych Służb.
31. Marzena Kruk – *Wykorzystanie dokumentów z Archiwum IPN w projektach edukacyjnych Instytutu Pamięci Narodowej* – 7 grudnia 2017 r., Budapeszt (Węgry) – warsztaty „Archives in Charge of the Secret Police Files for Education and the Public Dissemination of Knowledge". Organizator: Archiwum Historyczne Węgierskich Służb Specjalnych (ÁBTL).
32. Marcin Krzysztofik – *Zasady udostępniania dokumentów byłych organów bezpieczeństwa przez Instytut Pamięci Narodowej* – 23–24 marca 2017 r., Moskwa – konferencja: „Zarządzanie dokumentacją – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość", Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny w Moskwie, UMCS.
33. Katarzyna Książek-Żurowska – wymiana sędziów i prokuratorów państw członkowskich Unii Europejskiej – 19–30 czerwca 2017 r. Bułgaria – organizator: European Judicial Training Network (EJTN), Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury (KSSiP).
34. dr Paweł Libera – *Związki Henryka Józewskiego z ruchem prometejskim* – 26–28 października 2017, Łuck, (Ukraina) – konferencja: „Wybitne postacie prometeizmu – Henryk Józewski i jego spuścizna w 125. rocznicę urodzin". Organizator: Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki w Łucku, Studium Europy Wschodniej UW.
35. dr Paweł Libera – *Dokumenty do stosunków gruzińsko-polskich w okresie niepodległości Republiki Gruzińskiej 1918–1921 w archiwach polskich* – 30 maja 2017 r., Tbilisi (Gruzja) – konferencja: „Seminarium Polsko-Gruzińskiej Komisji Historyków". Organizator: Państwowy Uniwersytetu im. Iwane Dżawachiszwili w Tbilisi, Studium Europy Wschodniej UW.
36. dr Paweł Libera – *Les origines du mouvement prométhéen* – 24–25 listopada 2017 r., Paryż (Francja) – konferencja: „Les révolutions de 1917 en Russie et leurs consequences pour la Pologne". Organizator: Biblioteka Polska w Paryżu, Stacja Naukowa PAN w Paryżu.
37. dr Paweł Libera – *Józef Piłsudski a Litwa* – 5–6 grudnia 2017 r., Wilno (Litwa) – konferencja: „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim". Organizatorzy: IPN, Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy i Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego.
38. dr Joanna Lubecka – *Nadmiar zapomnienia i nadmiar pamięci w polskiej i niemieckiej narracji dotyczącej II wojny światowej* – 7–9 maja 2017 r., Wiedeń (Austria) – konferencja: „Zabijanie inteligencji. Europejskie elity intelektualne pod okupacją niemiecką 1939–1945". Organizatorzy: Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Instytut Polski w Wiedniu.
39. dr Marcin Majewski – *Soviet advisors in the Polish Ministry of Public Security 1944–56* – 3 listopada 2017 r., Praga (Czechy) – konferencja: „100 Years Since the Creation of the Soviet State Security Organization Cheka (1917–2017)". Organizator: Senat Republiki Czeskiej, Institute for the Study of Totalitarian Regimes.

40. dr Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk – *The Moral Attitudes Promoted Among Women–Soldiers in the Polish Army (1939–1945)* – 26–27 czerwca 2017 r., Ateny (Grecja) – konferencja: „From Ancient to Modern". Organizator: Athens Institute for Education and Research.
41. dr Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk – *II wojna światowa i okupacja niemiecka na ziemiach polskich w dokumentach z zasobu archiwalnego IPN* – 14 maja 2017 r., Bruksela (Belgia) – warsztaty dla młodzieży w Szkolnym Punkcie Konsultacyjnym przy Ambasadzie RP w Brukseli.
42. dr Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk – *Archiwalia PSZ na Zachodzie w zasobie IPN* – 12–15 maja 2017 r., Bruksela (Belgia) – wykład w Ambasadzie RP w Brukseli.
43. Janusz Piwowar – *Funkcjonowanie Centrum Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej i kwestia udostępniania dokumentacji z Międzynarodowej Służby Poszukiwawczej w Bad Arolsen* – 6–8 lutego 2017 r., Bad Arolsen (Niemcy) – warsztaty poświęcone bazie danych OuS Archiv. Organizator: Międzynarodowa Służba Poszukiwawcza w Bad Arolsen.
44. Jacek Ryżko, dr Mariusz Żuławnik – *Archiwum IPN – zasób, udostępnianie, projekty* – 10 czerwca 2017 r., Clark (USA) – warsztaty dla polonijnych nauczycieli w Polskiej Fundacji Kulturalnej w Clark.
45. Jacek Ryżko, Grzegorz Trzyna, dr Mariusz Żuławnik – *Archiwum IPN – zasób, udostępnianie, projekty* – 18 listopada 2017 r., Glasgow (Szkocja) – warsztaty dla nauczycieli w Polskiej Szkole w Glasgow.
46. Jacek Ryżko, Grzegorz Trzyna, dr Mariusz Żuławnik – *Archiwum Pełne Pamięci* – 19 listopada 2017 r., Glasgow (Szkocja) – wykład w Hillhead Library w Glasgow.
47. dr hab. Piotr Niwiński – *Polski opór 1944–1963: próba reasumacji* – 17 marca 2017 r., Ambasada RP, Haga (Holandia) – konferencja: „Zniewolony aliant. Dlaczego dla Polaków wojna nie skończyła w 1945 roku?". Organizator: Ambasada RP w Hadze.
48. dr hab. Piotr Niwiński – *Wyzwolenie czy kolejna okupacja?* – 1 maja 2017 r., Bruksela (Belgia) – konferencja: „8/9 may". Organizator: European Conservatives and Reformists Group, European Parliament.
49. dr hab. Piotr Niwiński – *Zbrodnia Ponarska – tragiczna konsekwencja okupacji Wileńszczyzny* – 20–21 września 2017 r., Wilno–Soleczniki (Litwa) – konferencja: „Zbrodnia Ponarska – tragiczna konsekwencja okupacji Wileńszczyzny". Organizator: Stowarzyszenie Rodzina Ponarska.
50. Wojciech Pardyak – prelekcja – 7–9 listopada 2017 r., Bratysława (Słowacja) – Festiwal Wolności w Bratysławie.
51. dr hab. Patryk Pleskot – *La Solidarité et après?… L'Institut de la Mémoire Nationale et le débat politico-historique en Pologne contemporaine* – 8 kwietnia 2017 r. Tunis (Tunezja) – międzynarodowe seminarium naukowe: „Les usages de la mémoire. Justice transitionnelle, écriture de l'histoire et instrumentalisation politicienne", Organizator: Uniwersytet w Tunisie (Manitoba), Ambasada RP w Tunisie.
52. dr hab. Patryk Pleskot – *Zabójstwa polityczne polskich księży w latach osiemdziesiątych* – 22 września 2017 r., Bratysława (Słowacja) – międzynarodowy panel dyskusyjny: „Morderstwa księży w państwach komunistycznych". Organizator: UPN.
53. dr hab. Patryk Pleskot – *Opposition in „People's Democracy" States from 1945 to 1990* – 12–15 października 2017 r., Kluż i Syhot Marmaroski (Rumunia) – konferencja: „Stulecie rewolucji 1917 r. 100 lat represji". Organizator: Instytut Polski w Bukareszcie, Fundacja Academia Civica.
54. dr hab. Patryk Pleskot – *Solidarity, Matial Law and Polish-American Relations. Ryszard Kukliński's case* – 13 grudnia 2017 r., Nairobi (Kenia) – międzynarodowy panel dyskusyjny poświęcony rocznicy stanu wojennego. Organizator: Ambasada RP w Nairobi.
55. dr Małgorzata Ptasińska – *Stosunek Jerzego Giedroycia i paryskiej „Kultury" wobec Prezydentów RP na uchodźstwie* – 11 czerwca 2017 r., Londyn (Wielka Brytania) – konferencja „Londyńska reduta. Prezydenci RP na Uchodźstwie 1939–1990". Organizatorzy: Instytut Historii i Archwistyki UMK w Toruniu, Polskie Towarzystwo Historyczne i Parlamentarny Zespół Miłośników Historii.

56. dr Małgorzata Ptasińska – prezentacja Centralnego Projektu Badawczego BBH IPN „Polska emigracja niepodległościowa 1945–1990" i propozycji współpracy – 7 października 2017 r., Nowy Jork (USA) – Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek na Zachodzie.
57. dr Małgorzata Ptasińska – *Joseph Czapski et Le Congrès pour la liberté de la culture 1950–1967* – 9 grudnia 2017 r., Paryż (Francja) – konferencja: „Józef Czapski, artiste, écrivain, ambassadeur de la culture polonaise". Organizatorzy: la Société Historique et Littéraire Polonaise w Paryżu, le Centre de la Civilisation Polonaise de la Sorbonne w Paryżu, le Centre Scientifique de l'Académie Polonaise des Sciences.
58. dr Karol Sacewicz – *The Polish Underground State vs. The Polish Communists, and the concept of counteraction* – 3 czerwca 2017 r., Londyn – konferencja: „The Polish Underground State during the IIW". Organizator: Polish Hertige Society (UK), Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie, Studium Polski Podziemnej oraz Instytut Polski i Muzeum Sikorskiego w Londynie.
59. Mirosław Sikora – *Clandestine acquisition of microelectronics and information-technology by the scientific-technical intelligence of Polish People's Republic in 1970–1990* – 2–5 października 2017 r., Sorucom 2017, Moskwa–Zielenograd (Rosja) – IV международная конференция „Развитие вычислительной техники в России и странах бывшего СССР: история и перспективы". Organizator: Politechnika w Nowosybirsku.
60. dr Mirosław Sikora – *From promising agent to suspicious Francophile. Professor Stefan Węgrzyn and his contacts with professor Jean Charles Gille in the eyes of Polish (counter)intelligence 1958––1976* – 10–13 października 2017 r., Bukareszt (Rumunia) – konferencja: „Breaking the wall: A national and transnational perspective on East-European Science". Organizator: Institute for the Investigation of Communist Crimes and the Memory of the Romanian Exile (Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc – IICCMER).
61. dr Mirosław Sikora – *Imaging the future role of Computers in the shadow of Communism. Case of the Polish People's Republic from the early 50s to the early 70s of the XXth century* – 26–29 października 2017 r., Philadelphia (USA) – konferencja: „Society for the History of Technology Annual Meeting (2017)". Organizator: Society for the History of Technology Annual Meeting
62. prof. Włodzimierz Suleja – *Józef Piłsudski – mąż stanu* – 5–6 grudnia 2017 r., Wilno (Litwa) – konferencja: „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim". Organizatorzy: IPN, Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy i Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego.
63. prof. Włodzimierz Suleja – *Józef Piłsudski – twórca niepodległości* – 1 grudnia 2017 r., Bruksela (Belgia) – konferencja: „Poland, Europe and the world in the thoughts and actions of Józef Piłsudski". Organizatorzy: posłowie Parlamentu Europejskiego Anna Fotyga i Kosma Złotowski.
64. dr hab. Jarosław Syrnyk – *Straty osobowe w powiecie leskim w latach 1939–1947* – 27 września 2017 r., Stara Lesna (Słowacja) – Międzynarodowe Sympozjum Karpackie. Organizatorzy: Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Instytut Politologii Uniwersytetu Zielonogórskiego, Instytut Historii Akademii Pomorskiej w Słupsku, CERMOCEHIS, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV – Spoločenskovedný ústav v Košiciach.
65. dr hab. Mirosław Szumiło – *Polsko-československé vztahy v letech 1972–1977* – 17–18 maja 2017 r., Budziejowice (Czechy) – konferencja: „Československo v letech 1972–1977". Organizator: USTR.
66. dr hab. Mirosław Szumiło – udział w dyskusji panelowej: „Central-European experience with reflection of totalitarian past as seen by representatives of „national remembrance" institutes" – 16 czerwca 2017 r., Praga (Czechy) – konferencja poświęcona 10-leciu USTR, organizator: USTR.
67. dr hab. Mirosław Szumiło – *Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna wobec polityki wojewody Henryka Józewskiego na Wołyniu* – 26–27 października 2017 r., Łuck (Ukraina) – konferencja: „Wybitne postacie prometeizmu. Henryk Józewski i jego spuścizna w 125. rocznicę urodzin". Organizator: Narodowy Wschodnieuropejski Uniwersytet im. Łesi Ukrainki w Łucku.
68. dr hab. Mirosław Szumiło – udział w debacie panelowej w ramach Festivalu Slobody, organizowanego przez słowacki Ústav pamäti národa (ÚPN) – 10 listopada 2017 r., Bratysława (Słowa-

cja) – tytuł debaty: „Odpustili sme, ale nezabúdame. Prenasledovaní a prenasledovatelia v zápase o spravodlivost" (Persecuted and Persecutors in a Struggle for Justice). Organizator: słowacki ÚPN.

69. dr hab. Mirosław Szumiło – *Chełmszczyzna w latach 1942–1944* – 19–22 października 2017 r., Czerkasy (Ukraina) – V Polsko-Ukraińskie Forum Historyków. Organizatorzy: IPN, UIPN
70. dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, mec. Anna Szeląg – *Polska szuka bohaterów* – 8–10 listopada 2017 r,. Bratysława (Słowacja) – Festiwal Wolności w Bratysławie.
71. Witold Wasilewski, *Mord w lesie Katyńskim. Przesłuchania przed amerykańską komisją Maddena w latach 1951–1952* – 15 października 2017 r., Bruksela (Belgia) – Przystanek Historia w Brukseli.
72. dr Mariusz Zajączkowski – *Chełmszczyzna/Lubelszczyzna w roku 1944* – 19–22 października 2017 r. – Czerkasy (Ukraina) – V Polsko-Ukraińskie Forum Historyków. Organizatorzy: IPN, UIPN.
73. Maciej Żuczkowski – *Wkład Józefa Piłsudskiego w odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r.* – 21 marca 2017 r., Wielkie Tyrnowo (Bułgaria) – wykład otwarty wygłoszony na uniwersytecie w Wielkim Tyrnowie.
74. Maciej Żuczkowski – *Wkład Józefa Piłsudskiego w odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r.* – 22 marca 2017 r., Płowdiw (Bułgaria) – wykład otwarty wygłoszony na uniwersytecie w Płowdiw.
75. Maciej Żuczkowski – *Wkład Józefa Piłsudskiego w odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r.* – 23 marca 2017 r., Sofia (Bułgaria) – wykład otwarty wygłoszony na uniwersytecie w Sofii.
76. dr Mariusz Żuławnik – *Archiwum Pełne Pamięci oraz Dokumenty dotyczące tzw. operacji polskiej NKWD w latach 1937–1938 w zasobie archiwalnym IPN* – 7, 9–11 czerwca 2017 r., Nowy Jork, Passaic (USA) – wykłady w ramach Przystanku Historia Nowy Jork.
77. dr Mariusz Żuławnik – *Archiwum IPN – zasób i udostępnianie* – 14 maja 2017 r., Bruksela (Belgia) – warsztaty dla nauczycieli w Szkolnym Punkcie Konsultacyjnym im. Jana Pawła II przy Ambasadzie RP w Brukseli z siedzibą przy Polskiej Misji Katolickiej.

ZAŁĄCZNIK NR 6:
WYKAZ NOTACJI ZREALIZOWANYCH PRZEZ IPN W 2017 R.

Liczba notacji ogółem: *1 920* **Liczba notacji zrealizowanych w 2017 r.:** *150*

II wojna światowa (okupacje, Polacy ratujący Żydów, Zbrodnia Wołyńska)

1. Banaśkiewicz Jan – relacja syna Marcina Banaśkiewicza, jednej z ofiar zbrodni katyńskiej.
2. Bartnik Tadeusz – relacja syna Stefana Bartnika, jednej z ofiar zbrodni katyńskiej.
3. Berger Janina – relacja o codziennym życiu w okupowanym Rawiczu i Krakowie.
4. Białecki Leon – relacja o okresie II wojny światowej, okupacji oraz podziemiu antykomunistycznym na Górnym Śląsku po 1945 r.
5. Blichiewicz Stanisław – relacja syna Jana Blichiewicza, jednej z ofiar zbrodni katyńskiej.
6. Blichiewicz Stanisław – relacja dotyczy Eugeniusza Zygmunta Budzyńskiego, ofiary zbrodni katyńskiej.
7. Błońska Irena – relacja pracownika jednej z niemieckich instytucji we Lwowie w czasie okupacji 1941–1944.
8. Brodowski Grzegorz – relacja dotyczy przeżyć i doświadczeń świadka podczas II wojny światowej, a także losów jego rodziny.
9. Butlere Tadeusz – rozmowa z polskim architektem, działaczem podziemia niepodległościowego, byłym członkiem Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej. W trakcie akcji „Burza" służył w oddziale partyzanckim kpt. Stanisława Olszaka „Szareckiego".
10. Chiberska Anna – relacja dotycząca Władysława Chiberskiego, prawdopodobnej ofiary zbrodni katyńskiej z tzw. białoruskiej listy katyńskiej.
11. Chmielniak Zbigniew – relacja byłego łącznika AK i NSZ o początku II wojny światowej, okupacji niemieckiej, przejściu frontu, konspiracji i realiach okresu powojennego.
12. Chmura Kazimierz – rozmowa z żołnierzem AK, po 1945 r. więźniem łagru w Workucie.
13. Czartoszewska Janina Barbara – relacja związana z losami świadka podczas II wojny światowej, przede wszystkim podczas deportacji w głąb Syberii.
14. Czernek Maria – rozmowa z wdową po policjancie Policji Państwowej II Rzeczypospolitej st. post. Janie Borkowskim, ofierze zbrodni katyńskiej.
15. Dilis Antanas – rozmowa z studentem przedwojennego Seminarium Duchownego w Wilnie o okupacji na Wileńszczyźnie, duszpasterstwie w LSRS.
16. Durlej Alicja – relacja dotycząca Franciszka Pawełczyka, ofiary zbrodni katyńskiej.
17. Ekielski Henryk – relacja związana z losami świadka podczas II wojny światowej, przede wszystkim podczas deportacji w głąb Syberii z Siemiatycz.

18. Fankanowska Anna – rozmowa z córką Tadeusza Fankanowskiego, prawdopodobnej ofiary zbrodni katyńskiej z tzw. białoruskiej listy katyńskiej.
19. Fedyk Emilia, Fedyk Zofia – rozmowa o historii rodziny, Lwowie, wywózce w głąb ZSRS.
20. Gadomska Ludwika – przedwojenna mieszkanka Lwowa, więźniarka „Łąckiego" oraz niemieckiego obozu pracy pod Berlinem.
21. Gajewska Krystyna – była więźniarka obozu koncentracyjnego KL Soldau w Działdowie w 1941 r.
22. Gawdyn Stanisław – relacja żołnierza Armii Krajowej, który we wrześniu 1944 r. wstąpił do ludowego Wojska Polskiego. W 1945 r. został skazany na śmierć przez radzieckie władze. Wyrok złagodzono potem do 10 lat więzienia.
23. Gawełek Genowefa – relacja audio – o konspiracji i życiu codziennym mieszkańców gminy Kocmyrzów–Luborzyca.
24. Gibowski Zdzisław – relacja żołnierza AK, leśnika, nauczyciela o wysiedleniu i okupacji niemieckiej.
25. Grabowska Janina – świadek okupacyjnych dziejów Lwowa i jego mieszkańców w czasie II wojny światowej.
26. Górska Irena – relacja audio – o działalności rodziny Górskich na terenie województwa tarnopolskiego i powojennego Trójmiasta. Losy rodziny świadka w Wilnie i powojennym Trójmieście.
27. Jaroch Felicja – relacja o funkcjonowaniu niemieckiego obozu pracy przymusowej w Potulicach w czasie II wojny światowej.
28. Jarzyna Ryszard – relacja dotycząca II wojny światowej, związana z Lublinem podczas okupacji niemieckiej i sowieckiej, świadek wspomina również pobyt ojca w obozie jenieckim w Woldenbergu.
29. Jaworski Marian – rozmowa z abp. metropolitą Lwowa o wspomnieniach związanych z tym miastem.
30. Jaworski Zygmunt – rozmowa ze świadkiem obrony Lwowa w 1939 r. koncentrująca się wokół wydarzeń związanych z II wojną światową.
31. Jerenowska Swietłana – losy polskiej rodziny wysiedlonej z Ukrainy do Kirgiskiej SRS.
32. Jurczyk Jan – rozmowa z ostatnim żołnierzem oddziału „Hardego".
33. Karcz Bogumiła – rozmowa z córką Edwarda Lulko, ofiary zbrodni katyńskiej.
34. Komendzińska Aleksandra – relacja dotycząca deportacji rodziny świadka na Syberię w czasie II wojny światowej oraz działalności świadka w 1. Armii lWP.
35. Kostecki Feliks – relacja uczestnika AK na Wołyniu pochodzącego z pogranicza Wołynia i Polesia, żołnierza 27.
36. Krajewska Janina – relacja dotycząca deportacji w głąb Syberii.
37. Krowicka Teresa – relacja więźniarki obozu koncentracyjnego KL Soldau w Działdowie w 1941 r.
38. Krupiński Henryk – relacja z działalności członków ruchu ludowego w konspiracji w okresie okupacji na terenie gminy Luborzyca, a także działalności politycznej ludowców po zakończeniu wojny, wybory do sejmu w 1947 r.
39. Krzemińska Romana – relacja więźniarki obozu koncentracyjnego KL Soldau w Działdowie w 1941 r.
40. Kurek Mieczysław – relacja mieszkańca wsi Omelinka (Polesie, dziś nieistniejącej) opowiadającego m.in. o wywózkach na Syberię w czasie II wojny światowej, pobycie w sowieckim sierocińcu oraz służbie w ludowym Wojsku Polskim.
41. Langley Janina Eugenia – wspomnienia o okupacji, prześladowaniach rodziny pochodzenia żydowskiego przez Niemców, pobytach w obozach koncentracyjnych w Niemczech, a także stratach rodziny w wyniku represji niemieckich.
42. Macech Jan – historia wsi Kolano pod Parczewem głównie w okresie okupacji niemieckiej. Bohater relacji przekazuje nie tylko własne wspomnienia, ale także historie rodzinne i zbierane od okolicznych mieszkańców.
43. Madejczyk Eugenia „Jodła" – relacja żołnierza NSZ o początku II wojny światowej, okupacji niemieckiej, przejściu frontu, konspiracji i realiach okresu powojennego, uwięzieniu przez UB, brutalnym przesłuchaniu żołnierzy zgrupowania „Bartka", operacji „Lawina"

44. Majewski Henryk – świadek operacji polskiej NKWD, którego ojciec i dwóch wujów zostało zamordowanych przez NKWD w 1938 r. W 1943 r. został wcielony do Armii Czerwonej, walczył na froncie jako artylerzysta.
45. Maliszewska Anna – relacja dotycząca ppor. Stefana Maliszewskiego, prawdopodobnej ofiary zbrodni katyńskiej z tzw. białoruskiej listy katyńskiej.
46. Markiewicz Marian – relacja o polskim środowisku w Kownie w okresie międzywojennym, kampanii 1939 r., okupacji litewskiej, sowieckiej i niemieckiej, Armii Krajowej na Wileńszczyźnie.
47. Masdorf Helena – relacja dotycząca Józefa Gołąba, prawdopodobnej ofiara zbrodni katyńskiej z tzw. białoruskiej listy katyńskiej.
48. Maślanka Dominik – relacja dotycząca II wojny światowej, okupacji niemieckiej i realiów okresu powojennego. Świadek opowiada o swoim bracie Franciszku Koniorze „Rekinie", żołnierzu NSZ z oddziału Henryka Flamego „Bartka", zamordowanymi we wrześniu 1946 r. na polanie k. Barutu.
49. Matejko Mieczysław – rozmowa o początku II wojny światowej, okupacji niemieckiej we wspomnieniach rodzinnych, przejściu frontu, konspiracji i realiach okresu powojennego, operacji „Lawina".
50. Mateuszuk Krystyna z d. Świrniak – rozmowa z mieszkanką woj. białostockiego, córką kierownika szkoły oraz instruktora „Strzelca" i nauczycielki, o wybuchu wojny, okupacji i represjach sowieckich, deportacji na wschód, o łagrach.
51. Matias Zofia – relacja lekarki szpitala w Łęczycy, córki Maksymiliana Macudzińskiego, uczestnika I i II wojny światowej, policjanta Policji Państwowej w Łęczycy.
52. Mularczyk Bożena – rozmowa z polską scenarzystką, autorką scenariusza m.in. do serialu *Rodzina Połanieckich*. Świadek opowiada m.in. o ewakuacji z Grodna w momencie wkroczenia Armii Czerwonej w 1944 r., o działalności konspiracyjnej ojca, o bracie ojca, ks. Henryku Hlebowiczu, o działalności (od 1952 r.) konspiracyjnej w tajnej organizacji młodzieżowej Organizacja Niepodległej Młodzieży Polskiej, aresztowaniu i pobycie w komunistycznych więzieniach (Rakowiecka, Fordon, Bojanów).
53. Munnichem Józef Andrzej – relacja bratanka ppłk. Edwarda Kościńskiego, ofiary zbrodni katyńskiej.
54. Nowak Bronisław – relacja o zbrodni dokonanej przez nacjonalistów ukraińskich na polskich mieszkańcach Kresów Wschodnich II RP, losach rodziny Nowaków w czasie II wojny światowej.
55. Okularczyk-Sobolewska Urszula – rozmowa z córką ppor. Jana Okularczyka, ofiary zbrodni katyńskiej.
56. Orkisz Janusz – wspomnienia ze Lwowa (do 1945 r.). Świadek opowiada o rodzinnie, okupacji we Lwowie oraz okresie powojennym w Krakowie.
57. Ostrowski Andrzej – relacja związana z II wojną światową. W rodzinnym mieszkaniu świadka ukrywał się podczas okupacji i z niego został wywieziony do Auschwitz rtm. Pilecki. Tam została zawiązana Tajna Armia Polska. W tym mieszkaniu świadek jako dziecko samotnie przeżył powstanie warszawskie.
58. Pertkiewicz Jerzy – relacja plutonowego pchor. rezerwy, uczestnika wojny 1939 r. w 29. Pułku Strzelców Kaniowskich. Później konspirował w Kaliszu i Tarnowie, żołnierz 16. pp AK, dowódca plutonu w kompanii „Regina" batalionu „Barbara", uczestnik Akcji „Burza" w rejonie Tarnowa.
59. Pilecki Andrzej – relacja syna Witolda Pileckiego i Marii z d. Ostrowskiej, harcerza, który wraz z siostrą Zofią Pilecką-Optułowicz jest kustoszem i popularyzatorem pamięci o rtm. Witoldzie Pileckim.
60. Pogorzelska-Greczyło Teresa – relacja córki Stanisława Pogorzelskiego, ofiary zbrodni katyńskiej.
61. Polewka Jan – relacja o działalności i śmierci członka PPS i PZPR w Krakowie Adama Polewki.
62. Popiel Jacek – relacja dotycząca wydarzeń II wojny światowej. Świadek wraz z rodziną uciekł z Żółkwi przed ukraińskimi mordami, najmłodszy żołnierz 16. pp AK – w poczcie dowódcy batalionu „Barbara", uczestnik Akcji „Burza" w rejonie Tarnowa. Harcerz, wybitny polski pilot i instruktor

szybowcowy. Jego żoną jest córka ppłk. Kazimierza Heilmana-Rawicza, który w 1939 r. współdziałał z płk. Tadeuszem Cieplińskim „Pługiem", a w Auschwitz z rtm. Witoldem Pileckim.

63. Prochownik Andrzej – brat Jana Prochownika „Szatana", mówi o początku II wojny światowej, okupacji niemieckiej, przejściu frontu, konspiracji i realiach okresu powojennego, operacji „Lawina".
64. Pyza Józef – siostrzeniec por. Józefa Mariana Matyszczaka, ofiary zbrodni katyńskiej.
65. Rak Anna – sybiraczka wywieziona jako dziecko 1940 r. do ZSRS.
66. Ratajek Halina – bratanica por. Leona Jeszke, ofiary zbrodni katyńskiej.
67. Redzik Henryk – świadek ludobójstwa dokonanego przez OUN-UPA na Wołyniu.
68. Rekucki Stanisław – relacja o przedwojennym i okupacyjnym Lublinie, Armii Krajowej w Lublinie, lubelskich Żydach i holokauście, okresie „Polski lubelskiej", edukacji i życiu gospodarczym miasta.
69. Rogowska-Norek Zofia – córka ppor. Józefa Rogowskiego, ofiary zbrodni katyńskiej.
70. Siekliński Stefan „Stefek" – żołnierz NSZ, relacjonujący początek II wojny światowej, okupacji niemieckiej, przejście frontu, konspirację i realia okresu powojennego, uwięzienie przez UB, brutalne przesłuchania, operację „Lawina".
71. Słowiński Henryk – bohater relacji pochodzi z pow. Kostopolskiego, wspomina dzieciństwo spędzone na Wołyniu, okupację sowiecką, konflikt polsko-ukraiński, zbrodnie ukraińskie, działalność polskiej samoobrony, AK i partyzantki sowieckiej na północno-wschodnim Wołyniu.
72. Smolicka Leokadia – relacja siostry Jana Michalca „Orlę". Opowiada o początku II wojny światowej, okupacji niemieckiej, przejściu frontu, konspiracji i realiach okresu powojennego, operacji „Lawina".
73. Smyk Marian – wspomina Lublin pod okupacją niemiecką, lubelskich Żydów, holokaust, KL Majdanek, getto na Majdanie Tatarskim, pierwsze powojenne lata w Lublinie.
74. Strumiłło Andrzej – profesor, artysta, plastyk, malarz opowiadający o życiu na Wileńszczyźnie.
75. Strzelecki Zbigniew – relacja o funkcjonowaniu niemieckiego obozu pracy przymusowej w Potulicach w czasie II wojny światowej.
76. Supryn Halina – rozmowa z córką Franciszka Ciśniewicza, ofiary zbrodni katyńskiej.
77. Supryn Halina – wspomina Włodzimierza Wojciechowskiego, prawdopodobnie ofiary zbrodni katyńskiej z tzw. białoruskiej listy.
78. Szczotka Józef – wspomina początek II wojny światowej, okupację niemiecką, przejście frontu, konspirację i realia okresu powojennego, operację „Lawina".
79. Szreiber Felicja – relacja o funkcjonowaniu niemieckiego obozu pracy przymusowej w Potulicach w czasie II wojny światowej.
80. Szuster Stanisław – opowiada historię wojenną swojej rodziny, jego rodzice ukrywali Żydów.
81. Talik Beata s. – siostrzenica Karol Talika „Rysia" wspominająca początek II wojny światowej, okupacji niemieckiej, przejście frontu, konspirację i realia okresu powojennego, operację „Lawina".
82. Taube Henryka – więźniarka obozu koncentracyjnego KL Soldau w Działdowie w 1941 r.
83. Tendera Karol – relacja więźnia KL Auschwitz-Birkenau. Świadek opowiada o zbrodniach niemieckich na terenie obozu zagłady.
84. Trocka Halina – opowiada o powojennej deportacji z ZSRS.
85. Waryszak Regina Maria z d. Żak – relacja dotycząca Lublina pod okupacją niemiecką, lubelskich Żydów, pierwszych powojennych lat w Lublinie.
86. Widlińska Wiktoria – relacja więźniarki obozu koncentracyjnego KL Soldau w Działdowie w 1941 r.
87. Wlazło Józef – relacja o życiu codziennym okupowanego Miechowa, funkcjonowaniu getta, pomocy dla Żydów, likwidacji getta.
88. Wolny Włodzimierz – relacja żołnierza Wojska Polskiego, obrońcy Lwowa w 1939 r.
89. Wyporska Halina z d. Dobrowolska – relacja pochodzącej z Wołynia córki polskiego urzędnika gminnego i weterana wojny 1920 r. Rafała Dobrowolskiego, wspominająca okupację sowiecką i niemiecką; zbrodnię wołyńską; robotników przymusowych, repatriantów.
90. Wysocka Anna – relacja o Konspiracji Nowogródzkiego Okręgu AK oraz z pobytu na Workucie.
91. Zaręba Jadwiga – relacja o Lwowie i przymusowym wysiedleniu z tego miasta.

92. Żardecki Wiesław – relacja audio – przedwojenne harcerstwo, konspiracja harcerska w okresie okupacji w Krakowie.
93. Żelechowska-Stolzman Ewa – relacja dotycząca życia codziennego w przedwojennej Wieliczce i Krakowie, losów wojennych rodziny pod okupacją niemiecką i sowiecką, powstania warszawskiego, pobytu w KL Ravensbrück.

Podziemie niepodległościowe (działalność, akcje, Żołnierze Wyklęci, represje)

1. Andrysiak Maria – relacja harcerki działającej w II konspiracji antysowieckiej, aresztowanej i osądzonej w 1951 r., po procesie osadzonej w więzieniu w Fordonie, zwolnionej z więzienia na mocy II amnestii w 1954 r.
2. Biały Stanisław – działalność konspiracyjna podziemia niepodległościowego w Wysokiem Mazowieckiem.
3. Buryń Stanisława – siostrzenica Stanisława Golca „Gusty", relacja o konspiracji i realiach okresu powojennego, wspomnieniach zachowanych w rodzinie, wzorcach zachowań patriotycznych, operacji „Lawina", kultywowaniu pamięci po zamordowanych.
4. Golec Stanisław – siostrzeniec Stanisława Golca „Gusty", relacja o konspiracji i realiach okresu powojennego, wspomnieniach zachowanych w rodzinie, wzorcach zachowań patriotycznych, operacji „Lawina", kultywowaniu pamięci po zamordowanych.
5. Hajduk Czesław – świadek należał do harcerstwa działającego w tzw. II. konspiracji antysowieckiej, a także POW (Polska Organizacja Wojskowa). Złapany przez Urząd Bezpieczeństwa podczas wpadki, przy próbie włączenia do tajnego harcerstwa osoby, która okazała się tajnym współpracownikiem, aresztowany w szkole, po trwającym 9 miesięcy śledztwie (wówczas miał 17 lat), skazany na 10 lat więzienia, najdłuższy czas spędził w więzieniu w Bolejowie, a następnie w obozie w Jaworznie, zwolniony z więzienia na mocy amnestii w latach 50. XX w.
6. Ilczuk Bogdan – świadek w wieku 16 lat, jako uczeń gimnazjum, wstąpił w wielu do organizacji niepodległościowej współpracującej z NSZ, zajmował się kolportażem ulotek, zdobywaniem broni itp., aresztowany w 1949 r., skazany na 15 lat pozbawienia wolności, wyrok odsiadywał w więzieniu w Warszawie, Wronkach oraz Jaworznie, łącznie ponad 5 lat spędził w więzieniu.
7. Jakubowski Ryszard – świadek jako dwunastoletni (w 1942 r.) chłopiec został członkiem Szarych Szeregów, w czasie okupacji prowadził działalność antyniemiecką, w 1945 r. przenosi się do Warszawy, po wojnie bierze udział w tzw. II konspiracji antysowieckiej, w 1949 r. został osadzony w więzieniu karno-śledczym Toledo w Warszawie, a następnie w Płocku. Więzienie opuścił w 1954 r.
8. Jereczek Stanisław – świadek napaści UB na oddział V Wileńskiej Brygady Kawalerii w Podjazach.
9. Kolanko Anna – relacja córki Władysława Nowotarskiego „Lotnego"o konspiracji, realiach okresu powojennego, wspomnieniach zachowanych w rodzinie, operacji „Lawina", kultywowaniu pamięci po zamordowanych.
10. Leonowicz-Babiak Barbara – córka Jana Leonowicza „Burty", wspominająca ojca i życie dziecka napiętnowanego w komunistycznej Polsce.
11. Lewandowski Łukasz – relacja wnuka Józefa Ficka „Jastrzębia" o konspiracji i realiach okresu powojennego, operacji „Lawina", zachowywaniu i kultywowaniu pamięci o zamordowanych, pomocy żyjącym i rodzinom.
12. Marciniak Wiesław – świadek w czasie wojny działał w organizacjach harcerskich, wspomagając walkę przeciwko Niemcom, w listopadzie 1948 r. aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa, po trwającym 3 miesiące śledztwie sądzony i podczas rozprawy skazany na 6 lat pozbawienia wolności. 4 lata i 6 miesięcy spędził w więzieniu karno-śledczym w Rawiczu, na wolność wyszedł w 1953 r.
13. Mikociak Krystyna – córka Anny Wilczek wspomina konspirację i realia okresu powojennego, zachowanie w rodzinie, operację „Lawina", kultywowanie pamięci po zamordowanych.

14. Moroń Aleksandra – relacja córki Jana Przewoźnika „Kuby" o konspiracji, realiach okresu powojennego, operacji „Lawina", kultywowaniu pamięci o zamordowanych.
15. Sarnecka Irena – relacja o konspiracja i realiach z okresu powojennego, wspomnieniach zachowanych w rodzinie, operacji „Lawina", kultywowaniu pamięci o zamordowanych.
16. Snaczke Marek – relacja wnuka Władysława Szczotki „Orlika" o konspiracji i realiach okresu powojennego, operacji „Lawina", zachowywaniu i kultywowaniu pamięci o zamordowanych, pomocy żyjącym i ich rodzinom.
17. Urbanowicz Józef – relacja działacza harcerskiego, którym był do 1949 r., kiedy został aresztowany, następnie skazany na 10 lat. Początkowo karę odbywał w więzieniu w Poznaniu, następnie w Goleniowie, Potulicach, kamieniołomach w okolicy Inowrocławia, a ostatecznie w obozie w Jaworznie, który opuścił na mocy II amnestii.
18. Walczak Agata – relacja córki Stanisława Witosa „Chłopca" o konspiracji i realiach okresu powojennego, operacji „Lawina", kultywowaniu pamięci o zamordowanych.
19. Wawerczyk Stanisław „Kogut" – żołnierz NSZ wspomina początek II wojny światowej, okupację niemiecką, przejście frontu, konspirację i realia okresu powojennego, uwięzienie przez UB, brutalne przesłuchania żołnierzy zgrupowania „Bartka", operację „Lawina".
20. Witkowski Kazimierz – świadek po wojnie należał do harcerstwa, działał w organizacjach antysowieckich, zatrzymany przez Urząd Bezpieczeństwa i przewieziony do Pułtuska, aresztowany 28 XII, w II połowie lat 40., śledztwo trwało 2 miesiące, podczas rozprawy skazany, odbywał karę w więzieniu w Pułtusku oraz w Rawiczu. Wyszedł na mocy II amnestii w połowie lat 50.
21. Witkowski Stanisław Tadeusz – relacja działacza PAK (Partia Antykomunistyczna), a następnie ROAK (Ruch Oporu Armii Krajowej), aresztowanego przez UB, osądzonego w trybie doraźnym i osadzonego w 1947 r., więzionego na Pradze (Warszawa), w Pułtusku, a ostatecznie w kamieniołomach w miejscowości Godula, skąd został zwolniony na początku lat 50. XX w.
22. Żółta Maria – relacja córki Eugenii Madejczyk o konspiracji, realiach okresu powojennego, operacji „Lawina".

PRL (opozycja, stan wojenny, funkcjonariusze, cenzura, życie społeczno-ekonomiczne, działalność opozycyjna, strajki)

1. Adamski Jan – relacja działacza NSZZ „Solidarność" dotycząca lat 1980–1981 i czasu po wprowadzeniu stanu wojennego w Barlinku.
2. Baca Czesław – relacja dotyczycąca służby w MO, samospalenia Ryszarda Siwca, którego świadek był uczestnikiem.
3. Berdowski Arkadiusz – działacz Duszpasterstwa Akademickiego w Gorzowie Wlkp. w latach 70. i 80. prowadzonego przez ks. Witolda Andrzejewskiego.
4. Chojnacki Jan – działacz NSZZ „Solidarność" w lat 1980–1981 i po wprowadzeniu stanu wojennego w Barlinku.
5. Ferczyk Zbigniew – losy rodziny świadka przed II wojną światową i w jej trakcie, jego udział w NSZ, AK i podziemiu poakowskim w Kielcach w 1945 r., a w latach 80. w NSZZ „Solidarność" w Hucie im. Lenina.
6. Gąsior Krzysztof – uczestnik strajków w Stoczni Gdańskiej 1980 r.
7. Gil Mieczysław – działalność w NSZZ „Solidarność" w czasie 16 miesięcy „karnawału" i w podziemiu, Okrągły Stół, działalność polityczna w III RP.
8. Gut Zdzisław i Antoni – wspomnienia wydarzeń związanych z próbą zbudowania kościoła w m. Cisie-Zagrudzie pod Siedlcami, relacja przede wszystkim dotyczy stosunków państwo–Kościół w PRL i represji komunistycznych.

9. Huk Wiesław – relacja dotycząca służby w ludowym Wojsku Polskim. Świadek był absolwentem szkoły wojskowej i zawodowym podoficerem w Śląskim Okręgu Wojskowym na przełomie lat 70. i 80., wydalony ze służby w 1983 r. z powodów politycznych.
10. Ilnicki Włodzimierz – świadek opowiada o protestach robotniczych w grudniu 1970 r.
11. Jaśkiewicz Tadeusz – relacja uczestnika strajków w Stoczni Gdańskiej 1970 r.
12. Jadczak Eliza – redaktor Biuletynu Solidarności Ziemi Płockiej, działaczka NSZZ „Solidarność", więziona na Rakowieckiej (Warszawa).
13. Kamocki Janusz – relacja audio – wywiad o podróżach po Azji Południowo-Wschodniej, ludobójstwie w Indonezji.
14. Karandziej Jan – relacja o WZZ oraz o strajku w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 r.
15. Kiżewski Józef – relacja świadka wydarzeń w Stoczni Gdańskiej w grudniu 1970 r.
16. Korona Andrzej – relacja działacza PZPR w Gorzowie Wlkp.
17. Lech Zborowski – działacz Wolnych Związków Zawodowych, uczestnik strajku w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 r.
18. Lewandowski Jan – rozmowa z działaczem NSZZ „Solidarność" lat 1980–1981 i po wprowadzeniu stanu wojennego w Barlinku.
19. Lewicka-Pezowicz Zofia – relacja o Marcu 1968 r., życiu naukowo-kulturalnym w Białymstoku w końcu lat 60.
20. Łukaszuk Krystyna – rozmowa z byłą wojewodą podlaskim i działaczką NSZZ „Solidarność" w PKP, wspominającą swoją rodzinę i działalność rodziców w Armii Krajowej.
21. Małodobra Danuta – działaczka podziemia solidarnościowego lat 80. w Barlinku.
22. Małodobra Krystyna – działaczka podziemia solidarnościowego lat 80. w Barlinku.
23. Małodobry Krzysztof – członek rodziny Małodobrych, zaangażowany w działalność podziemia solidarnościowego lat 80. w Barlinku.
24. Mazurek Janina – życie codzienne robotników rolnych w folwarku w Goszycach oraz rodziny świadka po 1945 r., kariera jej męża w wojsku i PZPR w Hucie im. Lenina.
25. Mądra Teresa – działaczka Duszpasterstwa Akademickiego w Gorzowie Wlkp. w latach 70. i 80. prowadzonego przez ks. Witolda Andrzejewskiego.
26. Pokryszka Mariusz – świadek opowiada o działalności w Radiu „Solidarność".
27. Socha Paweł – emerytowany biskup diecezji zielonogórski-gorzowskiej, świadek historii Kościoła na ziemi lubuskiej lat 60., 70., 80.
28. Starczewski Mieczysław – relacja współzałożyciela jednego z pierwszych polskich zespołów dixielandowych o nazwie „Meteory" o historii zespołu.
29. Stolarski Antoni – relacja działacza NSZZ „Solidarność" z Białegostoku, internowanego w stanie wojennym.
30. Szkudlarek Andrzej – ówczesny kapelan ZR NSZZ „Solidarność" w Gorzowie Wlkp., świadek historii Kościoła na ziemi lubuskiej lat 70. i 80., uczestnik protestów przeciwko stanowi wojennemu w grudniu 1981 r., jako kapelan strajkujących.
31. Tężycka Maria – działaczka Duszpasterstwa Akademickiego w Gorzowie Wlkp. w latach 70. i 80. prowadzonego przez ks. Witolda Andrzejewskiego.
32. Wierzbicki Andrzej – relacja działacza Duszpasterstwa Akademickiego w Gorzowie Wlkp. w latach 70. i 80. prowadzonego przez ks. Witolda Andrzejewskiego, działacza NSZZ „Solidarność" 1980–1981, internowany, emigrant polityczny.
33. Zawierowska Małgorzata – relacja działacza „Solidarności" współtworzącego Radio „Solidarność".
34. Ziomek Zenon Władysław – relacja księdza katolickiego. Świadek wspomina okres dzieciństwa spędzonego w Poznaniu i w Gdańsku, okupację niemiecką w tzw. Kraju Warty, naukę w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie.
35. Żurawicki Bronisław – relacja działacza solidarnościowego podziemia w Gorzowie Wlkp. lat 80., współtwórcy podziemnego Radia „Solidarność" w Gorzowie Wlkp.

ZAŁĄCZNIK NR 7: SPOTKANIA KLUBÓW IM. GEN. STEFANA ROWECKIEGO „GROTA" W ROKU 2017

Bydgoszcz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
20 IV 2017	„Ks. ppłk Józef Wrycza (1884–1961). Kapłan-Narodowiec-Konspirator"	dr Krzysztof Korda	
5 VI 2017	„Gen. broni Kazimierz Sosnkowski (1885–1969)"	dr Jerzy Kirszak	
28 IX 2017	„Wywiad polski w II Rzeczypospolitej"	dr hab. Przemysław Olstowski	
Kalisz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
19 VI 2017	„Losy polskich dzieci wywiezionych do Kazachstanu"	prof. dr hab. Maria Blomberg	
28 IX 2017	„Ksiądz Józef Sieradzan – kapelan Powstania Warszawskiego"	Paweł Pawlaczyk	
30 X 2017	„Związek Patriotów Polskich w służbie Sowietów"	dr Rafał Kazimierz Nowak	
18 XII 2017	„Porucznik Jan Piwnik »Ponury« – niepospolity Cichociemny"	Jan Pietrzak	
Łódź			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
22 II 2017	„Historia obozu przy ul. Przemysłowej w Łodzi w świetle akt procesu Eugenii Pol"	Artur Ossowski	
14 III 2017	„Wojskowy Obóz Specjalny w Chełmnie jako nieznana forma represji komunistycznych"	dr Marek Szymaniak	
4 IV 2017	„Prowokacja kryptonim »Włóczęga«. Historia nieudanej ucieczki łódzkich księży"	Milena Przybysz	
9 V 2017	„Studia nad wywiadem i kontrwywiadem Polski w XX wieku"	dr Władysław Bułhak, dr hab. Janusz Wróbel	
13 VI 2017	„Epilog do »Kamieni na szaniec« okoliczności aresztowań w marcu 1943 r. warszawskich Grup Szturmowych"	prof. Grzegorz Nowik	

26 IX 2017	„Gen. dyw. Juliusz Rómmel – bohater czy zły dowódca”	red. Sławomir Sowa	
10 X 2017	„Obrona Grodna, wrzesień 1939 r.”	Andrzej Poczobut	
7 XI 2017	„Z dziejów wywiadu PRL”	dr hab. Janusz Wróbel	
12 XII 2017	„Józef Piłsudski 1867–1935”	dr Piotr Kilańczyk	
Ostrów Wielkopolski			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
23 I 2017	„Udział kobiet w strukturach wojskowych i podziemnych w czasie II wojny światowej”	dr Sylwia Wielichowska	
27 II 2017	„Sądownictwo Polskiego Państwa Podziemnego”	dr Michał Hanke	
20 III 2017	„Niemiecki obóz dla dzieci i młodzieży polskiej w Łodzi (1942–1945)”	Artur Ossowski	
24 IV 2017	„Zmiana modelu rodziny w XX wieku”	Magdalena Zapolska-Downar	
22 V 2017	„Niezależna muzyka rockowa”	Tomasz Toborek	
19 VI 2017	„Żydzi w Ostrowie”	Jarosław Biernaczyk	
25 IX 2017	„Zagadka losu latającej fortecy Miss BeHaven”	Sebastian Przybylski	
22 X 2017	Odwiedzenie grobów i zapalenie zniczy na grobach osób, które zginęły w walkach o wolną i niepodległą ojczyznę w miejscowościach: Nowe Skalmierzyce, Skalmierzyce, Ostrów Wielkopolski, Odolanów		
30 X 2017	„Udział młodzieży w walce o niepodległość w okresie powojennym”	dr Grażyna Schlender	
20 XI 2017	„Związek Patriotów Polskich w służbie Sowietów”	dr Rafał Nowak	
18 XII 2017	Pokaz filmu w reż. Sławomira Koehlera, Mieczysława Bartłomieja Vogta *Grudzień 70*	Leszek Próchniak	
Pabianice			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
23 II 2017	„Muzyka lat 80-tych jako forma buntu młodzieży przeciwko władzy”	dr Tomasz Toborek	
29 III 2017	„Wojenne losy polskiego złota”	dr hab. Janusz Wróbel	
26 IV 2017	„Major Henryk Dobrzański »Hubal«”	Tomasz Łuczkowski	

24 V 2017	„Marszałek Józef Piłsudski – życie i działalność"	Robert Witak	
27 IX 2017	„Major Henryk Sucharski\ – od Westerplatte do Westerplatte"	dr Piotr Stanek	
25 X 2017	„Ppłk Henryk Świetlicki"	dr Sebastian Adamkiewicz	
22 XI 2017	„Zmiana modelu rodziny w XX wieku"	Magdalena Zapolska--Downar	
Piotrków Trybunalski			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
12 I 2017	„Wojska NKWD w walce z polskim podziemiem 1944–1953"	prof. dr hab. Grzegorz Motyka	
23 II 2017	„Proces biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarka i jego współpracowników"	dr Tomasz Domański	
9 III 2017	„Zbrodnia katyńska"	dr Joanna Żelazko	
15 III 2017	Konferencja naukowa „Niezłomni". Podziemie antykomunistyczne na ziemi piotrkowskiej w latach 1945–1956"	dr Dariusz Rogut Leszek Żebrowski, Paweł Wąs, dr Tomasz Toborek, Robert Rudnicki, Patrycja Resel	
23 III 2017	„Wydarzenia marcowe 1968 r."	Andrzej Czyżewski	
12 IV 2017	Spotkanie poświęcone pamięci gen. bryg. Stanisława Burzy-Karlińskiego – w drugą rocznicę śmierci		Delegacja Klubu uczestniczyła we mszy św. oraz złożyła kwiaty i zapaliła znicze na mogile gen. Burzy-Karlińskiego
25 V 2017	Konkurs historyczny dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z regionu łódzkiego „Gloria Victis – życie i działalność rotmistrza Witolda Pileckiego"		
7 VI 2017	„Młodzież szkół piotrkowskich w szeregach konspiracyjnego Wojska Polskiego"	Paweł Wąs	
1 VIII 2017	72. rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego		Złożenie kwiatów i zapalenie zniczy na mogiłach powstańców
14 IX 2017	„Działania wojenne na ziemi piotrkowskiej we września 1939 r."	Krzysztof Bojarczuk	
12 X 2017	„Piotrkowska społeczność żydowska"	Anna Rzędowska	
9 XI 2017	„Józef Piłsudski – droga życia"	dr Piotr Kilańczyk	
14 XII 2017	„Cenzura w PRL"	prof. dr hab. Zbigniew Romek	

Poznań			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
23 II 2017	Dyskusja na temat książki Dariusza Walusiaka *Winni. Holokaust i fałszowanie historii*	Dariusz Walusiak	Pokaz filmu w reż. Dariusza Walusiaka i Mateusza Szpytmy *Ulmowie. Świadectwo sprawiedliwych*
Sieradz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
17 II 2017	„Zbrodnicza likwidacja przez Niemców w nocy z 17 na 18 stycznia 1945 r. więzienia na Radogoszczu”	Jadwiga Pinkowska	Wykład ilustrowany fragmentami filmu dokumentalnego dot. likwidacji więźniów z Radogoszcza
11 IV 2017	„Akcja bez jednego wystrzału. Atak członków Ruchu Oporu Armii Krajowej na Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa w Pabianicach”	Przemysław Stępień	
12 V 2017	„Wystąpienia młodzieży w marcu 1968 r.”	Józef Śreniowski	Pokaz filmu w reż. Jacka Sawickiego *Taśmy marca*
22 IX 2017	„Generał Władysław Anders w 125. rocznicę urodzin”	dr hab. Janusz Wróbel	
20 X 2017	„Rola Radia Wolna Europa w okresie PRL w 65. rocznicę inauguracji nadawania polskich audycji”	Paweł Spodenkiewicz	
10 XI 2017	„Stan wojenny w województwie łódzkim”	Leszek Próchniak	Pokaz filmów: w reż. Ireny Siedlar *Czarny Czwartek Gdynia ’70. Dlaczego?* oraz w reż. Ewy Żmigrodzkiej-Zwolińskiej *To nie na darmo*
8 XII 2017	„Porucznik Jan Piwnik »Ponury« w akcji na więzienie niemieckie w Pińsku”	Jan Pietrzak	Wykład ilustrowany zdjęciami więzienia w Pińsku podczas akcji na więzienie
Skierniewice			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
28 III 2017	„Narodowe Siły Zbrojne – bilans działań”	mgr Zbigniew Natkański	
19 X 2017	„»Jest taki sztandar« – historia sztandaru Oddziału Sabotażowo-Dywersyjnego AK w Skierniewicach”	inż. Andrzej Kostusiak	
23 XI 2017	„Rok 1918. Odzyskanie Niepodległości”	dr Paweł Kosiński	
12 XII 2017	„Początki konspiracji w Skierniewicach”	Anna Majda-Baranowska	

Szczecin			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
26 I 2017	„Akcja »Burza« na Kresach Wschodnich na przykładzie działań 27 Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej"	Michał Ruczyński	Pokaz filmu w reż. Andrzeja Wyrozemskiego *27. Wołyńska Dywizja Piechoty Armii Krajowej*
23 III 2017	„Niezłomni Żołnierze – powojennego podziemia niepodległościowego"	Magdalena Dźwigał	Relacja świadka historii pana Ryszarda Staszkiewicza ps. Łoś, żołnierza 6 Samodzielnej Brygady Partyzanckiej AK Wilno
5 VI 2017	„Operacja »Ostra Brama« – 3 Wileńska Brygada Armii Krajowej"	dr Dariusz Rogut	Relacja świadka historii Jerzego Widejki ps. „Jureczek", żołnierza 3 Wileńskiej Brygady AK. Koncert uczniów z Zespołu Szkół Muzycznych im. Feliksa Nowowiejskiego w Szczecinie
3 XI 2017	„Powstanie Warszawskie"	dr Przemysław Benken	Relacja świadka historii Janiny Ostrowskiej-Kin
21 XI 2017	Zaduszki „Wspomnij Bohatera"	Wspomnienie i zapalenie zniczy dla żołnierzy Armii Krajowej oraz ofiar podziemia niepodległościowego, represji stalinowskich	Modlitwa i występ chóru kombatant i Pax Christi, Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Jana Chrzciciela w Szczecinie
30 XI 2017	„Losy żołnierzy Armii Krajowej w sowieckich łagrach"	dr Magdalena Semczyszyn	Relacja świadków historii mjr Danuty Szyksznian „Sarenki" i Czesława Proszko „Skromnego" z 24 Bracławskiej Brygady AK
Klub im. płk. Łukasza Cieplińskiego w Rzeszowie			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
23 II 2017	„Józef Piłsudski – zarys działalności politycznej"	Artur Brożyniak	Wspólne śpiewanie pieśni patriotycznych z okazji 98. rocznicy mianowania Józefa Piłsudskiego Naczelnikiem Państwa
1 III 2017	Udział w uroczystościach Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych pod pomnikiem płk. Łukasza Cieplińskiego i IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN	dr Dariusz Iwaneczko	Złożenie wieńca przez delegację klubu
22 V 2017	Msza Święta w pierwszą rocznicę śmierci pana Józefa Dyląga prezesa Klubu im. płk. Łukasza Cieplińskiego	Ks. dr Ireneusz Folcik – kapelan Klubu im. płk. Łukasza Cieplińskiego	

20 VI 2017	Prezentacja publikacji ks. dr. Ireneusza Folcika *Z rzeszowskiej ambony*	Recenzent książki prof. dr hab. Kazimierz Ożóg	
27 IX 2017	Udział w uroczystościach z okazji 78. rocznicy powstania Państwa Podziemnego	dr Dariusz Iwaneczko	Pomnik Żołnierzy Armii Krajowej w Rzeszowie
2 X 2017	„Czerwony Bór 1982 – perfidna forma internowania”	Stanisław Alot – internowany w Czerwonym Borze	
26 XI 2017	104. rocznica urodzin płk. Łukasza Cieplińskiego. Msza św. w kościele na Staromieściu, gdzie 5 VIII 1945 r. Łukasz Ciepliński wziął ślub z Jadwigą Sicińską	we współpracy z 3PBOT	Capstrzyk przy pomniku, złożenie wieńa przez delegację
Trójmiasto			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
19 I 2017	„Czy religia Holocaustu pozwala pamiętać o polskich ofiarach II wojny światowej?”	Paweł Lisicki	
27 II 2017	„Fenomen Żołnierzy Wyklętych”	dr hab. Piotr Niwiński	
30 III 2017	„Inka. Pamięć i Tożsamość”	ks. dr Jarosław Wąsowicz	
26 IV 2017	„Z dziejów obozu narodowego na Pomorzu”	dr Wojciech Turek	
20 VI 2017	„Dekomunizacja na Pomorzu”	Krzysztof Drażba, Katarzyna Lisiecka, Marek Szymaniak, dr Daniel Czerwiński	
17 X 2017	„Adam Dedio. Dobry Syn”	dr Waldemar Kowalski	
9 XI 2017	„Geneza Legionów Polskich”	Wojciech Miklaszewski	
20 XI 2017	„Rzecz o Marszałku Piłsudskim”	Rafał Ziemkiewicz	
7 XII 2017	„Jak humorem obalaliśmy komunę”	Jan Pietrzak	
Warszawa			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
19 I 2017	Pokaz filmu w reż. Piotra Uzarowicza *Żona oficera*	Komentarz do filmu: Krzysztof Łagojda	
27 II 2017	Pokaz filmu w reż. Jędrzeja Lipskiego i Piotra Mielecha *Zapomniany sojusznik Hitlera*	Komentarz do filmu: Michał Przeperski	
16 III 2017	„Poszukiwania nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego 1944–1956”	dr hab. Krzysztof Szwagrzyk	

27 IV 2017	„Mord na gen. Auguście Emilu Fieldorfie »Nilu«. Wybrane aspekty"	Paweł Sztama	
22 V 2017	Pokaz filmu w reż. Adama Sikorskiego *Uskok*		Prowadzenie: Przemysław Gasztold-Seń
25 V 2017	Spotkanie poświęcone śp. Marii Dmochowskiej	Hanna Stadnik prof. Jerzy Eisler, Piotr Dmochowski- -Lipski Jan Olaszek	Prowadzenie: Karolina Kolbuszewska
26 VI 2017	Pokaz filmu w reż. Jędrzeja Lipskiego *Czerwiec 1976*	Jędrzej Lipski	
14 IX 2017	„Julia Brystygier – »Krwawa Luna«"	Patrycja Bukalska	Prowadzenie: Paweł Sztama
25 X 2017	Pokaz filmów w reż. Adama Sikorskiego *Podkowa* i *Rajd Podkowy*		
9 XI 2017	„»Pocztowa« historia Wojska Polskiego" – *Poczta Legionów Polskich 1914—1917* – *Formowanie Armii Polskiej we Francji 1917–1919 w dokumentacji pocztowej*	Sławomir Chabros Jacek Kosmala	Spotkanie towarzyszące Krajowej Wystawie Filatelistycznej *Sto lat Armii Polskiej we Francji*

Wieluń

Data	Tematyka spotkania	Prelegent	Informacje dodatkowe
20 II 2017	„Zbrodnie popełnione na Polakach na Wołyniu w 1943 roku"	Ewa Siemaszko	
17 III 2017	„Ucieczki piłkarzy w czasie PRL"	dr Sebastian Pilarski	
7 IV 2017	„Losy generalicji Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie po 1945 roku"	dr hab. Janusz Wróbel	
19 V 2017	„Pierwsze lata powojennej Polski – granice, migracja, ustrój"	dr Magdalena Zapolska-Downar	
15 IX 2017	„Wieluńskie Bataliony Obrony Narodowej"	Marek Gogola	
11 XII 2017	„Grudzień 1970 na Pomorzu"	Leszek Próchniak	

Wrocław

Data	Tematyka spotkania	Prelegent	Informacje dodatkowe
10 I 2017	„Moja emocjonalna droga do ŚZŻAK"	Anna Sokołowska	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
23 II 2017	„Ostra Brama 1944"	Ryszard Filipowicz	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
14 III 2017	„Bohaterowie AK O/Białystok"	Sławomir Gutowski	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz

23 III 2017	„Ustanowienie Armii Krajowej”	Wojciech Trębacz	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska. Prelekcji towarzyszyła prezentacja filmu *PASTa 1944*, w reż. Marka Widarskiego
11 IV 2017	„Zamość 1942/43”	Adam Kiełbiński	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
9 V 2017	„Cmentarz Orląt Lwowskich”	Adam Gajda	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
13 VI 2017	„Wołyń 1943/44”	Henryk Słowiński	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
28 IX 2017	„Miejsca pamięci na terenie Dolnego Śląska i Opolszczyzny. Cmentarze i miejsca pochówków”	Wojciech Trębacz	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska
10 X 2017	„III Obszar AK Lwów Tarnopol Stanisławów”	Adam Gajda	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
26 X 2017	„Pomniki i tablice pamięci na terenie Wrocławia”	Sylwia Krzyżanowska	Prowadzenie: Wojciech Trębacz
14 XI 2017	„Rys historyczny utworzenia Zrzeszenia WiN oraz działalność Żołnierzy i kombatantów”	Tadeusz Gombrych	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska, Wojciech Trębacz
23 XI 2017	„Gilotyna na mapie historii Wrocławia”	Wojciech Trębacz	Prowadzenie: Sylwia Krzyżanowska
12 XII 2017	„150. rocznica urodzin Marszałka Józefa Piłsudskiego”	Wojciech Trębacz	Prowadzenie Sylwia Krzyżanowska. Spotkanie poświęcone pamięci Zdzisława Szewczuka, prezesa Związku Piłsudczyków we Wrocławiu
Zduńska Wola			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
8 II 2017	„Internowani z regionu łódzkiego 1981–1982”	Józef Śreniowski	
29 III 2017	„Procesy żołnierzy II konspiracji przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Łodzi”	dr Joanna Żelazko	
12 IV 2017	„Agresja 17 września 1939 roku we wspomnieniach”	Daniel Buszyński	
10 V 2017	„Paradoks wyzwolenia. Życie codzienne w powiecie sieradzkim w roku 1945”	Tomasz Polkowski	
7 VI 2017	„Ucieczki piłkarzy w czasie PRL”	dr Sebastian Pilarski	

20 IX 2017	Prezentacja filmu w reż. Arkadiusza Gołębiewskiego *Dzieci kwatery Ł*	Komentarz do filmu: dr Krzysztof Latocha	
Zgierz			
Data	**Tematyka spotkania**	**Prelegent**	**Informacje dodatkowe**
19 I 2017	„Wyzwolenie województwa łódzkiego w 1945 roku"	dr Joanna Żelazko	
23 II 2017	„Ostateczna batalia. Próby ułożenia relacji polsko-sowieckich przez gabinet Stanisława Mikołajczyka w 1944 roku"	dr hab. Beata Szubtarska	
27 IV 2017	„Marszałek Józef Piłsudski"	dr Robert Witak	
10 V 2017	„Wojenne i powojenne losy Żołnierzy Generała Andersa"	dr hab. Janusz Wróbel	
9 VI 2017	„Janusz Korczak – życie i działalność"	Magdalena Zapolska-Downar	
14 IX 2017	„Ucieczki piłkarzy z PRL"	dr Sebastian Pilarski	
12 X 2017	„Propaganda w Polsce Ludowej"	Paweł Kowalski	
16 XI 2017	„Udział kobiet i dziewcząt w konspiracji w Łódzkiem w latach 1945–1956"	dr Joanna Żelazko	
14 XII 2017	„Listy stamtąd – listy do i od oficerów zamordowanych w zbrodni katyńskiej"	prof. dr hab. Maria Blomberg	

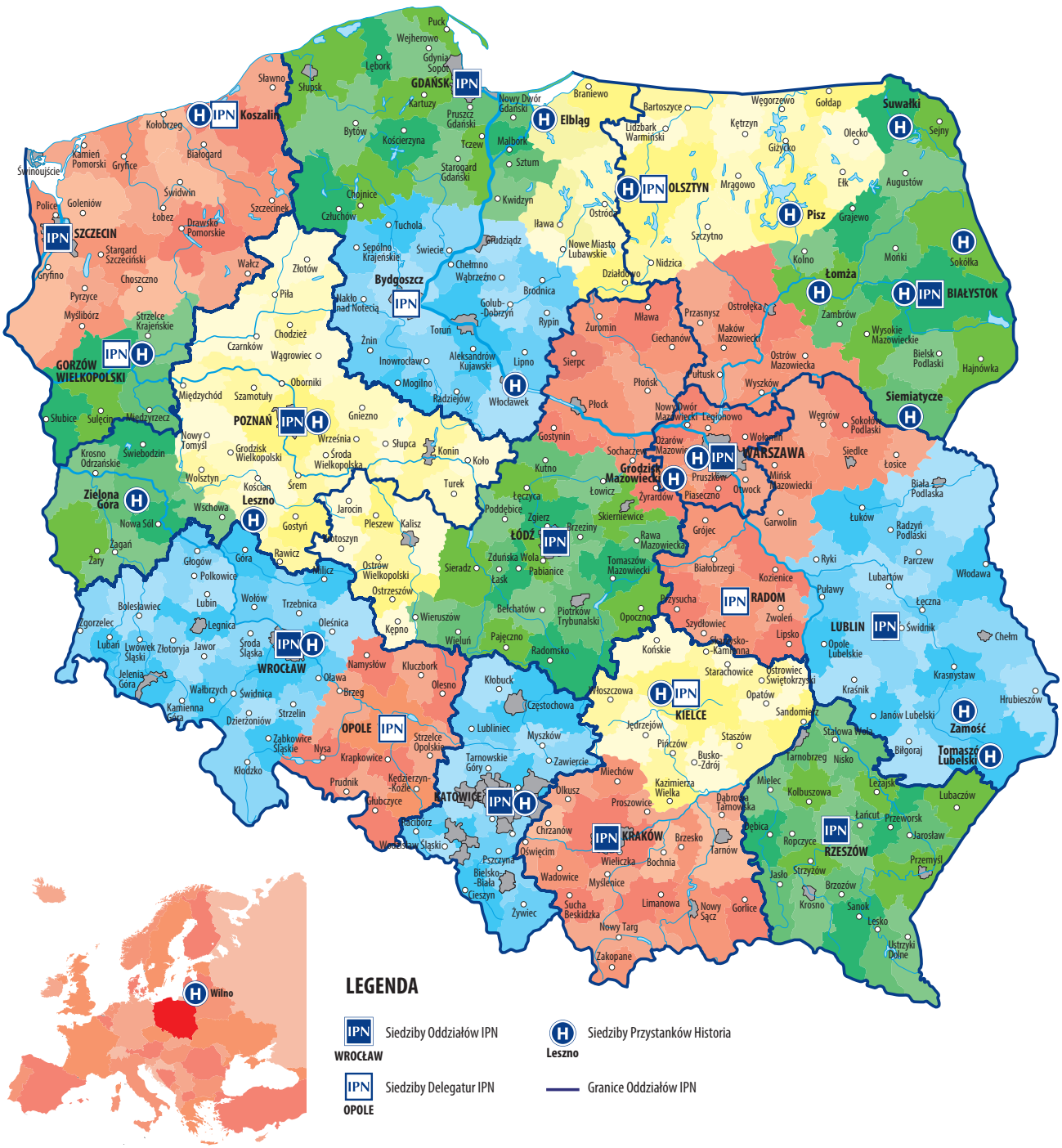
WYKAZ SKRÓTÓW

ABeL	–	Aplikacja Biura Lustracyjnego
AIPN	–	Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AK	–	Armia Krajowa
BBH	–	Biuro Badań Historycznych
BEN	–	Biuro Edukacji Narodowej
BHP	–	bezpieczeństwo i higiena pracy
BI	–	Biuro Informatyki
BL	–	Biuro Lustracyjne
BPiI	–	Biuro Poszukiwań i Identyfikacji
BPR	–	Biuro Prezesa
BSRS	–	Białoruska Socjalistyczna Republika Sowiecka
BUWiM	–	Biuro Upamiętniania Walki i Męczeństwa
CDAHOU	–	Centralne Archiwum Państwowe Organizacji Społecznych Ukrainy
CE IPN	–	Centrum Edukacyjne Instytutu Pamięci Narodowej
CODIS	–	Combined DNA Index System (Połączony system Indeksu DNA)
COMDOS	–	Komisja ds. Odtajniania Dokumentów oraz Ujawniania Powiązań z byłymi Organami Bezpieczeństwa Państwa i Wywiadu
CPB	–	Centralny Projekt Badawczy
CPRDiP	–	Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia
Dz.U.	–	Dziennik Ustaw
EJTN	–	European Judicial Training Network (Europejska Sieć Szkolenia Kadr Wymiaru Sprawiedliwości)
FBI	–	Federal Bureau of Investigation (Federalne Biuro Śledcze Stanów Zjednoczonych Ameryki)
FPNP	–	Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie”
GK	–	Główna Komisja
HDA SBU	–	Wydzielone Państwowe Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy
IC Journals Master List	–	Index Copernicus (Baza czasopism naukowych)
IH PAN	–	Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk
IHRA	–	International Holocaust Remembrance Alliance (Międzynarodowy Sojusz na rzecz Pamięci o Holocauście)
IICCMER	–	Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (Instytut Badania Zbrodni Komunizmu i Pamięci Rumuńskiego Uchodźstwa)
IPN (IPN-KŚZpNP)	–	Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
ITS	–	Międzynarodowa Służba Poszukiwawcza w Bad Arolsen
KBW	–	Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KC RKP(b)	–	Komitet Centralny Rosyjskiej Komunistycznej Partii (bolszewików)
KG	–	Komenda Główna
KGB	–	Komitiet Gosudarstwiennoj Biezopasnosti (Komitet Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR)
kk	–	kodeks karny
KL	–	Konzentrationslager (obóz koncentracyjny)
kl.	–	klasa
KOP	–	Korpus Ochrony Pogranicza

KOR – Komitet Obrony Robotników
kpk – kodeks postępowania karnego
KW – Komitet Wojewódzki
KWiS – Krzyż Wolności i Solidarności
KWP – Komenda Wojewódzka Policji
KWP – Konspiracyjne Wojsko Polskie
LO – liceum ogólnokształcące
LSRS – Litewska Socjalistyczna Republika Sowiecka
MABPZ – Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie
MEN – Ministerstwo Edukacji Narodowej
MKiDN – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MO – Milicja Obywatelska
MON – Ministerstwo Obrony Narodowej
MSWiA – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MUSW – Miejski Urząd Spraw Wewnętrznych
MW – Marynarka Wojenna
NEB – Nemzeti Emlékezet Bizottsága (Komitet Pamięci Narodowej)
NKGB – Narodnyj Komissariat Gosudarstwiennoj Biezopasnosti (Ludowy Komisariat Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR)
NKHR – Citizens' Alliance for North Korean Human Rights (Obywatelski Sojusz Obrony Praw Człowieka w Korei Północnej)
NKWD – Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRR)
NRD – Niemiecka Republika Demokratyczna
NSZZ „Solidarność" – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność"
NZW – Narodowe Zjednoczenie Wojskowe
OAIPN – Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
OBA-F – Oddziałowe Biuro Administracyjno-Finansowe
OBBH – Oddziałowe Biuro Badań Historycznych
OBEN – Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej
OBL – Oddziałowe Biuro Lustracyjne
OBUWiM – Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa
ODSWP – Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Stowarzyszenia Wspólnota Polska
OKBZpNP – Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
OKŚZpNP – Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPB – Oddziałowy Projekt Badawczy
PAP – Polska Agencja Prasowa
PCK – Polski Czerwony Krzyż
PGE – Polska Grupa Energetyczna
PiS – Prawo i Sprawiedliwość
PKP – Polskie Koleje Państwowe
POSK – Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny
Ppl – repertorium dla postępowań mających na celu przygotowywanie postępowań lustracyjnych
PUBP – Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PZPR – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza

RAF – Royal Air Force (Królewskie Siły Lotnicze)
RGANI – Rossijskij Gosudarstwiennyj Archiw Nowiejszej Istorii (Rosyjskie Państwowe Archiwum Historii Najnowszej)
RKP(b) – Rosyjska Komunistyczna Partia (bolszewików)
ROAK – Ruch Oporu Armii Krajowej
ROPCiO – Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP – Rzeczpospolita Polska
RUSW – Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
SB – Służba Bezpieczeństwa
SBU – Służba Bezpieczeństwa Ukrainy
SDiM – Sejm Dzieci i Młodzieży
SP – Szkoła Podstawowa
SUIoOIIWŚ – Sekcja Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej
SWAP – Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej w Ameryce
ŚZŻAK – Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej
TAP – teczka akt personalnych
TW – tajny współpracownik
UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
UB – Urząd Bezpieczeństwa
UdSKiOR – Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
UE – Unia Europejska
UIPN – Ukraiński Instytut Pamięci Narodowej
UJ – Uniwersytet Jagielloński
UMK – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
UNWCC – The United Nations War Crimes Commission (Komisja Narodów Zjednoczonych do spraw Zbrodni Wojennych)
UPN – Ustav Pamati Naroda (Instytut Pamięci Narodowej)
USA – United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)
USHMM – United States Holocaust Memorial Museum (Muzeum Holocaustu)
USRS – Ukraińska Socjalistyczna Republika Sowiecka
USTR – Ústav pro studium totalitních režimů (Instytut Badania Reżimów Totalitarnych)
WBH – Wojskowe Biuro Historyczne
WiN – Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WKP(b) – Wszechrosyjska Komunistyczna Partia (bolszewików)
WKU – Wojskowa Komenda Uzupełnień
WUBP – Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP – Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WU IPN – Wydział Udostępniania IPN
WUSW – Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
ZER MSWiA – Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji
ZFŚS – Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych
ZHR – Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
Zi – zbrodnie inne
Zk – zbrodnie komunistyczne
Zn – zbrodnie niemieckie
ZOMO – Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej
ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSRS – Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich

Mapa oddziałów i delegatur IPN

Adresy biur, oddziałów i delegatur Instytutu Pamięci Narodowej

www.ipn.gov.pl

Prezes IPN dr Jarosław Szarek	Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 85 22, fax (22) 581 85 24
Zastępca prezesa IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk	Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 85 91, fax (22) 581 85 24
Zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma	Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 86 25, fax (22) 581 86 61
Zastępca prezesa IPN Jan Baster	Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 34, fax (22) 581 86 61
Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu prok. Andrzej Pozorski	pl. Krasińskich 2/4/6, 00–207 Warszawa sekretariat: tel. (22) 530 86 56, fax (22) 530 90 87
Archiwum dyrektor Marzena Kruk	ul. Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 04, fax (22) 581 86 37
Biuro Edukacji Narodowej p.o. dyrektora Adam Hlebowicz	ul. Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 88 70, fax (22) 581 88 72
Biuro Badań Historycznych IPN p.o. dyrektora prof. Włodzimierz Suleja	ul. Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 88 71
Biuro Poszukiwań i Identyfikacji dyrektor dr hab. Krzysztof Szwagrzyk	ul. Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 09
Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa dyrektor Adam Siwek	ul. Wołoska 7, 02–675 Warszawa sekretariat: tel. (22) 581 89 66, fax (22) 581 89 10
Biuro Lustracyjne p.o. dyrektora prok. Edyta Karolak	ul. Żurawia 4a, 00–503 Warszawa sekretariat: tel. (22) 540 58 00, fax (22) 540 58 03
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku	ul. Warsztatowa 1A, 15–637 Białystok sekretariat: tel. (85) 664 57 01, fax (85) 664 57 00
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku	ul. Grunwaldzka 216, 80–266 Gdańsk sekretariat: tel. (58) 660 67 00, fax (58) 660 67 01
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach	ul. Józefowska 102, 40–145 Katowice sekretariat: tel. (32) 207 01 00, fax (32) 207 01 80
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie	ul. Reformacka 3, 31–012 Kraków sekretariat: tel. (12) 421 19 61, 426 21 35, fax (12) 421 11 00
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie	ul. Wodopojna 2, 20–086 Lublin sekretariat: tel. (81) 536 34 01, fax (81) 536 34 02
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi	ul. Orzeszkowej 31/35, 91–479 Łódź sekretariat: tel. (42) 616 27 45, fax (42) 616 27 48
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu	ul. Rolna 45a, 61–487 Poznań sekretariat: tel. (61) 835 69 00, fax (61) 835 69 03
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie	ul. Słowackiego 18, 35–060 Rzeszów sekretariat: tel. (17) 860 60 18, fax (17) 860 60 39
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie	ul. K. Janickiego 30, 71–270 Szczecin sekretariat: tel. (91) 484 98 00, fax (91) 484 98 01

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie	ul. Stawki 2, 00–193 Warszawa sekretariat: tel. (22) 860 70 10, 860 70 11 fax (22) 860 70 13
Oddział Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu	ul. Długosza 48, 51–162 Wrocław sekretariat: tel. (71) 326 97 20, fax (71) 326 97 22
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Bydgoszczy	ul. Grudziądzka 9–15, 85–130 Bydgoszcz tel. (52) 325 95 00, fax (52) 325 95 01
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Gorzowie Wielkopolskim	ul. Jagiellończyka 4, 66–400 Gorzów Wielkopolski tel. (95) 718 28 62
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach	al. Na Stadion 1, 25–127 Kielce tel. (41) 340 50 50, fax (41) 340 50 96
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Koszalinie	ul. Andersa 34, 75–950 Koszalin tel./fax (94) 342 85 02
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie	ul. Jagiellońska 46, 10-273 Olsztyn tel. (89) 521 48 00, fax (89) 521 48 01
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Opolu	ul. Piastowska 17, 45–081 Opole tel. (77) 406 83 20, fax (77) 406 83 22
Delegatura Instytutu Pamięci Narodowej w Radomiu	ul. Żeromskiego 53, 26–600 Radom tel. (48) 368 24 00, fax (48) 368 24 01

FOTOGRAFIE DOKUMENTUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ IPN

30 stycznia 2017 r. w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa odbyła się konferencja prasowa OIPN Kraków i Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu na temat Bazy Auschwitz (8502 nazwisk i danych osobowych załogi SS kompleksu niemieckiego obozu zagłady).
Fot. Żaneta Wierzgacz/IPN

24 lutego 2017 r. IPN podpisał porozumienie o współpracy z Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL. Na zdjęciu: od lewej Prezes IPN dr Jarosław Szarek, podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości dr Marcin Warchoł i dyrektor MŻWiWP PRL Jacek Pawłowicz.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

1 marca 2017 r., III Krajowa Defilada Pamięci Żołnierzy Wyklętych na ul. Długiej w Gdańsku. Fot. Marcin Węgliński/IPN

4 marca 2017 r. w Rzeszowie, w hołdzie żołnierzom wyklętym, zaśpiewała Katy Carr – brytyjska piosenkarka polskiego pochodzenia. Fot. Igor Witowicz/IPN

1 kwietnia 2017 r. ulicami Wolsztyna przeszedł III Katyński Marsz Cieni, współorganizowany przez poznański Oddział IPN. Fot. Rafał Reczek/IPN

3 kwietnia 2017 r. odbyła się w Warszawie ogólnopolska konferencja naukowa „Stefan Wyszyński wobec oporu społecznego i opozycji 1945–1981" zorganizowana przez Instytut Pamięci Narodowej, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego. Fot. IPNtv

Od 3 do 8 kwietnia 2017 r. IPN przeprowadził drugi etap prac ekshumacyjnych w kwaterze 45N Cmentarza Bródnowskiego w Warszawie. Na zdjęciu pracownicy Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN Tomasz Borkowski i Jan Jagiełło. Fot. Marta Brzozowska-Smolańska/IPN

Od 2012 r. do 2017 r. zespół kierowany przez dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka prowadził prace poszukiwawcze na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Podczas kolejnych etapów wydobyto z Kwatery „Ł" szczątki ok. 300 osób. Fot. Marta Brzozowska-Smolańska/IPN

21 kwietnia 2017 r. w auli I Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Curie-Skłodowskiej w Szczecinie odbył się VIII Turniej Historyczny „Szare Szeregi" organizowany przez Oddział IPN w Szczecinie.
Fot. Paweł Miedziński/IPN

Fragment zbioru dokumentów Tadeusza Starzyńskiego „Ślepowrona", komisarza Komendy Głównej Policji Państwowej, oficera Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i Armii Krajowej, cichociemnego. Materiały zostały przekazane do Archiwum IPN przez Nicka i Heather Milliganów z Edynburga 12 maja 2017 r. Fot. Katarzyna Adamów/IPN

Fragment zbioru dokumentów Tadeusza Starzyńskiego „Ślepowrona", komisarza Komendy Głównej Policji Państwowej, oficera Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i Armii Krajowej, cichociemnego. Materiały zostały przekazane do Archiwum IPN przez Nicka i Heather Milliganów z Edynburga 12 maja 2017 r. Fot. Katarzyna Adamów/IPN

17 maja 2017 r. w Senacie RP w Warszawie odbył się wernisaż wystawy IPN „Bunt w imperium – 40. rocznica utworzenia SKS". Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

18 maja 2017 r. w „Przystanku Historia" w Warszawie odbyło się spotkanie „W hołdzie żołnierzom 2 Korpusu Polskiego" i wspólne śpiewanie *Czerwonych maków na Monte Cassino*. Fot. Iwona Spałek/IPN

20/21 maja 2017 r. po raz kolejny IPN wziął udział w Nocy Muzeów. Na zdjęciu grupa entuzjastów polskiego lotnictwa z Fundacji Historycznej Lotnictwa Polskiego podczas dziewiątej Nocy Muzeów we wrocławskim oddziale IPN. Fot. Barbara Misiewicz/IPN

20/21 maja 2017 r. Noc Muzeów w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia" IPN w Krakowie została zaprezentowana ekspozycji *Przez Morze Czerwone. Rzeczpospolita Polska na uchodźstwie 1945–1990.*
Fot. Dorota Korohoda/IPN

25 maja 2017 r. Archiwum IPN odwiedzili żołnierze z Pułku Ochrony w Warszawie.
Fot. Katarzyna Adamów/IPN

26 maja 2017 r. w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie odbyło się uroczyste wręczenie nagrody IPN Kustosz Pamięci Narodowej. Na zdjęciu: Prezes IPN dr Jarosław Szarek i laureaci nagrody. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

26 maja 2017 r. zakończyła się w Rzeszowie kolejna edycja projektu edukacyjnego IPN „Kamienie Pamięci", tym razem nosząca tytuł „Życie za Życie". Na zdjęciu: dr Mateusz Szpytma, wiceprezes IPN, i dr Dariusz Iwaneczko, dyrektor oddziału IPN w Rzeszowie. Fot. Igor Witowicz/IPN

31 maja 2017 r. została otwarta księgarnia IPN w siedzibie Wspólnoty Polskiej w Warszawie.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

W czerwcu 2017 r. przedstawiciele Platformy Europejskiej Pamięci i Sumienia zwiedzili „Łączkę” na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, po której oprowadził ich wiceprezes IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk. Fot. Piotr Życieński/IPN

7 czerwca 2017 r. w Nowym Jorku Instytut Pamięci Narodowej i Stowarzyszenie „Pamięć" zainaugurowały cykl spotkań „Przystanek Historia". Fot. Jakub Maciejewski/IPN

19 czerwca 2017 r. w Belwederze w Warszawie odbyła się IV Debata Belwederska historyków „Nie tylko Legiony… Czyn zbrojny 1914–1918" oraz prezentacja albumu o Błękitnej Armii i jej dowódcy – *Generał Józef Haller 1873–1960*. Fot. Sławomir Kasper /IPN

21 czerwca 2017 r. na Zamku Królewskim w Warszawie została otwarta wystawa poświęcona historii Solidarności Walczącej. Fot. Marcin Jurkiewicz (IPN)

23 czerwca 2017 r. w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach odbyła się uroczystość wręczenia odznaczeń państwowych kilkudziesięciu działaczom opozycji wobec dyktatury komunistycznej z lat 1956–1989. Fot. Krzysztof Liszka/IPN

26 czerwca 2017 r. w Warszawie IPN podpisał porozumienie o współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Na zdjęciu: Prezes IPN dr Jarosław Szarek i minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski. Fot. Sławomir Kasper /IPN

Pomnik Henryka Sławika i Jozsefa Antalla na placu Gyoergya Goldmanna nad Dunajem w Budapeszcie. Upamiętnienie wzniesione z inicjatywy byłego ambasadora RP na Węgrzech Grzegorza Łubczyka, współfinansowane przez BUWiM, odsłonięte 26 czerwca 2017 r. przez marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego i szefa parlamentu Węgier Laszlo Koevera. Fot. Adam Siwek/IPN

Wręczenie Zofii Romaszewskiej Krzyża Wolności i Solidarności przez Prezesa IPN dr. Jarosława Szarka 28 czerwca 2017 r. w Warszawie. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

4 lipca 2017 r. w gmachu Sejmu RP w Warszawie zaprezentowano wystawę *Niedokończone msze wołyńskie*. Na zdjęciu od lewej: poseł na Sejm Barbara Dziuk, senator RP Anna Maria Anders oraz prok. Marcin Gołębiewicz, naczelnik OK w Warszawie. Fot. Sławomir Kasper/IPN

Uroczystości na Skwerze Wołyńskim w Warszawie 11 lipca 2017 r. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

12 lipca 2017 r. w siedzibie Międzynarodowej Służby Poszukiwań w Bad Arolsen Wanda Bilnik-Różycka (w środku) odebrała zegarek kieszonkowy swojego ojca, żołnierza AK, więźnia Gross-Rosen. W tym wydarzeniu pani Wandzie towarzyszyli przedstawiciele Oddziału IPN we Wrocławiu: dr Katarzyna Pawlak-Weiss, zastępca dyrektora, oraz dr Joanna Hytrek-Hryciuk z pionu upamiętniania walk i męczeństwa. Fot. Barbara Misiewicz/IPN

„Drogi do niepodległej” – wakacyjne spotkanie z historią, organizowane przez Oddział IPN w Rzeszowie. Myczkowce, 14 lipca 2017 r. Fot. Katarzyna Gajda-Bator/IPN

16 lipca 2017 r. we Włodawie odbyły się uroczystości pogrzebowe żołnierza podziemia niepodległościowego ppor. Leona Taraszkiewicza „Jastrzębia”. Szczątki Leona Taraszkiewicza wydobyto 28 listopada 2016 r. w czasie prac ekshumacyjnych prowadzonych przez IPN na cmentarzu parafialnym w Siemieniu. Fot. Sławomir Kasper/IPN

17 lipca 2017 r. w Warszawie wyprowadzono szczątki ofiar zbrodni komunistycznej odnalezionych na „Łączce” na Cmentarz Północny. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

19–20 lipca 2017 r. przeprowadzono prace ekshumacyjne z grobu żołnierza – drużynowego 8. drużyny 3. kompanii 6. Wileńskiej Brygady AK – kpr. Edwarda Buczka „Grzybka”, który poległ 1 sierpnia 1944 r. w kolonii Michnokiemie koło Podborza w starciu z oddziałem strzelców górskich Wehrmachtu. Fot. Adam Kuczyński/IPN

3 sierpnia 2017 r. w siedzibie Oddziału IPN w Białymstoku odbyło się spotkanie uczestnika powstania warszawskiego Mieczysława Józefa Wroczyńskiego z młodzieżą. Fot. Tomasz Danilecki/IPN

11–17 sierpnia 2017 r. laureaci piątej edycji konkursu „Kresy – polskie ziemie wschodnie w XX wieku", uczniowie, nauczyciele i harcerze uczestniczyli w wyprawie zorganizowanej przez Oddział IPN w Krakowie na Ukrainę śladami operacji polskiej NKWD 1937–1938. Fot. Michał Masłowski/IPN

20 sierpnia 2017 r. w ramach obchodów Święta Wojska Polskiego na terenach sportowych przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Zelowie IPN w Łodzi zorganizował piknik wojskowo-patriotyczny.
Fot. Paweł Kowalski/IPN

29 sierpnia 2017 r. w Gdańsku odbyła się historyczna wycieczka śladami Sierpnia ’80.
Fot. Marcin Węgliński/IPN

30 sierpnia 2017 r. przed bramą Stoczni Szczecińskiej odbyła się uroczystość z okazji 37. rocznicy podpisania Porozumień Sierpniowych, podczas której przedstawiciele szczecińskiego IPN złożyli kwiaty pod tablicą poległych w Grudniu 1970. Fot. Magdalena Ruczyńska/IPN

12 września 2017 r. w Instytucie Polskim w Wiedniu zaprezentowana została niemieckojęzyczna wersja wystawy *Wypędzeni 1939. Deportacje obywateli polskich z ziem wcielonych do III Rzeszy* / *Vertriebene 1939. Deportationen von polnischen Bürgern aus den ins Dritte Reich eingegliederten Gebieten*, współorganizowanej przez IPN. Fot. © Instytut Polski w Wiedniu

Uczestnicy XII Pielgrzymki Biegowej do grobu bł. ks. Jerzego Popiełuszki, współorganizowanej przez Oddział IPN w Katowicach, 13 września 2017 r. Fot. Monika Kobylańska/IPN

13 września 2017 r. w Warszawie zaprezentowano wystawę *Da mihi animas, caetera tolle. Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977*. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

19 września 2017 r. odsłonięto pomnik pamięci węgierskich honwedów, którzy wsparli powstańców warszawskich. Organizatorami uroczystości był IPN i Węgierski Instytut Kultury.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

Uczestnicy XV Rajdu „Szlakiem żołnierzy września 1939 r.", organizowanego w Beskidzie Żywieckim przez Oddział IPN w Katowicach, 20–22 września 2017 r. Fot. Paweł Zawisza/IPN

Uroczystość wręczenia Krzyży Wolności i Solidarności w Lublinie, 25 września 2017 r.
Fot. Dawid Florczak/IPN

26–28 września 2017 r. odbyła się w Lublinie konferencja naukowa „Inteligencja w Polsce w latach 1914–1989. Ewolucja struktury, roli i postaw" przygotowana przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie we współpracy z Instytutem Historii PAN oraz warszawskim oddziałem IPN.
Fot. Justyna Dudek/IPN

27 września 2017 r. w Sejmie RP otwarto wystawę o bł. Jerzym Popiełuszce.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

27 września 2017 r. z okazji Dnia Polskiego Państwa Podziemnego odbyła się historyczna gra terenowa „Polegaj jak na Zawiszy!", zorganizowana przez Oddział IPN w Szczecinie. Wzięło w niej udział 90 uczniów szkół podstawowych i klas gimnazjalnych ze Szczecina. Fot. Paweł Miedziński/IPN

27 września 2017 r. odbył się w Dołhinowie na Białorusi uroczysty pogrzeb pięciu żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza ekshumowanych w miejscowości Pohost. Fot. Dominika Siemińska/IPN.

29 września 2017 r. w Belwederze w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja „»Operacja polska« NKWD 1937–1938. Przywracanie pamięci o zbrodni". Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

2 października 2017 r. w Warszawie odbyła się gala finałowa konkursu „Policjanci w służbie historii”.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

5 października 2017 r. w Konsulacie Generalnym RP w Nowym Jorku odbyło się uroczyste otwarcie 39. Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie (MABPZ). W wydarzeniu udział wzięli przedstawiciele IPN z Prezesem IPN Jarosławem Szarkiem.
Fot. Jakub Maciejewski/IPN

6 października 2017 r. w Belwederze w Warszawie odbyła się sesja naukowa upamiętniająca ks. abp. Antoniego Baraniaka. Fot. Sławomir Kasper/IPN

12–13 października 2017 r. odbyła się w Warszawie międzynarodowa konferencja „W drodze do władzy – struktury komunistyczne realizujące politykę Rosji Sowieckiej i ZSRR wobec Polski (1917–1945)" zorganizowana przez Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie. Fot. Piotr Życieński/IPN

13 października 2017 r. pracownicy Biura Edukacji Narodowej wzięli udział w kolejnej, 8. Nocy w Instytucie Lotnictwa w Warszawie, gdzie jak co roku prezentowali gry z serii „Gwiaździsta Eskadra". Fot. Łukasz Pogoda/IPN

14 października 2017 r. odbył się w Radecznicy uroczysty pogrzeb płk. Mariana Pilarskiego „Jara" i ppor. Stanisława Biziora „Eama". Fot. Dawid Florczak/IPN

16 października 2017 r. rozpoczęto prace poszukiwawczo-ekshumacyjne na cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Fot. Anna Kęszycka-Kopeć/IPN

Wykład Tomasza Stempowskiego (Archiwum IPN) podczas spotkań z dokumentem dla uczniów i nauczycieli pod hasłem „Widzę Cię, słyszę Cię…" w siedzibie Archiwum IPN w Warszawie, 18 października 2017 r. Fot. Katarzyna Adamów/IPN

20 października 2017 r. w Rzeszowie odbył się pogrzeb żołnierzy niezłomnych: Michała Zygo i Leopolda Rząsy, odnalezionych przez zespół z IPN kierowany przez dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka we wrześniu 2015 r. Fot. Igor Witowicz/IPN

23 października 2017 r. w Rzeszowie Prezes IPN dr Jarosław Szarek wręczył Nagrody Honorowe „Świadek Historii". Fot. Igor Witowicz/IPN

24–26 października 2017 r. w Warszawie odbyło się wyjazdowe seminarium dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych „Żołnierze Wyklęci – polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956”, zorganizowane w ramach cyklu szkoleń „Miejsca pamięci w edukacji historycznej” przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu. Fot. Tomasz Cieślak/IPN

W ramach realizowanego w Oddziale IPN w Łodzi projektu „Pamiętamy o łódzkich ofiarach »Intelligenzaktion« (1939–1940)” pracownicy Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej przeprowadzili 25 października 2017 r. w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi warsztaty dla uczniów. Fot. Bartłomiej Kluska/IPN

25–26 października 2017 r. odbyła się we Wrocławiu konferencja naukowa „Szpiedzy – Dezerterzy – Renegaci. Wykroczenia i przestępstwa żołnierzy i funkcjonariuszy służb mundurowych w latach 1918–1989" przygotowana wspólnie przez Instytut Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu/Delegaturę w Opolu oraz Wojskowe Biuro Historyczne. Fot. Barbara Misiewicz/IPN

26 października 2017 r. została otwarta wystawa IPN *Kwatera Ł – panteon narodowy pod cmentarnym murem*. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

8 listopada 2017 r. w TVP1 odbył się Wielki Test o Piłsudskim, zrealizowany we współpracy z IPN. Fot. Sławomir Kasper/IPN

8 listopada 2017 r. na słowackim Festiwalu Wolności w Bratysławie przedstawiciele IPN zaprezentowali działalność Instytutu. Fot. Ústav pamäti národa (ÚPN)

W listopadzie 2017 r., na zaproszenie zastępcy prezesa IPN dr. hab. Krzysztofa Szwagrzyka, przebywał w Warszawie Gary Powers jr, syn pilota amerykańskiego z okresu zimnej wojny. 12 listopada wygłosił wykład w stołecznym „Przystanku Historia". Fot. Piotr Życieński/IPN

14 listopada 2017 r. w Pałacu na Wyspie w Warszawie odbyła się uroczystość wręczenia nagrody „Świadek Historii". Na zdjęciu Prezes IPN dr Jarosław Szarek, marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski oraz laureaci nagrody. Fot. Piotr Życieński/IPN

17–18 listopada 2017 r. odbyła się w Warszawie konferencja „Zagłada ziemiaństwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej w latach 1917–1921. Wybrane problemy" zorganizowana przez Instytut Pamięci Narodowej (Centrala oraz Oddział w Lublinie) i Polskie Towarzystwo Ziemiańskie.
Fot. dr hab. Marcin Kruszyński/IPN

17–18 listopada 2017 r. odbyła się w Warszawie konferencja „Zagłada ziemiaństwa polskiego na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej w latach 1917–1921. Wybrane problemy" zorganizowana przez Instytut Pamięci Narodowej (Centrala oraz Oddział w Lublinie) i Polskie Towarzystwo Ziemiańskie.
Fot. dr hab. Marcin Kruszyński/IPN

18 listopada 2017 r. w Grodnie została zainaugurowana działalność „Przystanku Historia" IPN.
Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

19 listopada 2017 r. grupa rekonstrukcji historycznej wzięła udział w XIII Dniu Otwartych Drzwi Muzeów Krakowskich. Centrum Edukacyjne „Przystanek Historia" IPN w Krakowie.
Fot. Żaneta Wierzgacz/IPN.

21 listopada 2017 r. odbył się finał V edycji Ogólnopolskiego Konkursu IPN na Najlepszą Audycję Historyczną Roku. Na zdjęciu Prezes IPN dr Jarosław Szarek wręcza Grand Prix Andrzejowi Machnowskiemu. Fot. Iza Kuna/IPN

22–24 listopada 2017 r. odbyła się w Olsztynie ogólnopolska konferencja naukowa „Oblicza polskiego antykomunizmu w XX wieku" zorganizowana przez Oddział IPN w Białymstoku – Delegatura w Olsztynie. Fot. Dawid Zagził/IPN

23 listopada 2017 r. w siedzibie Telewizji Polskiej w Warszawie po raz dziesiąty wręczono nagrody w konkursie „Książka Historyczna Roku" organizowanym przez IPN, TVP, Polskie Radio oraz Narodowe Centrum Kultury. Na zdjęciu: laureaci, członkowie jury konkursu i organizatorzy.
Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

24 listopada 2017 r. w Łodzi odbyła się uroczysta gala wręczenia odznaczeń państwowych Krzyż Wolności i Solidarności. Na zdj. Prezes IPN Jarosław Szarek i uhonorowany Krzysztof Napieralski.
Fot. Maciej Tomaszewski/IPN

24 listopada 2017 r. na cmentarzu w Ormándpuszta koło Zalakomár (Węgry) odbyła się uroczystość przy grobie hrabiego Antala Sommssicha, podpułkownika Wojska Polskiego, ochotnika w wojnie polsko-bolszewickiej. Nowy nagrobek wzniesiony przez IPN odsłonili dyrektor BUWiM Adam Siwek i wiceminister obrony Węgier Tamás Varga. Fot. J. Bajaczyk/Instytut Polski w Budapeszcie

26 listopada 2017 r. IV Krakowskie Zaduszki za Żołnierzy Wyklętych – Niezłomnych. Na zdjęciu: dr Jarosław Szarek, Prezes IPN; dr hab. Filip Musiał, dyrektor Oddziału IPN w Krakowie, oraz Beata i Dariusz Walusiakowie. Fot. Żaneta Wierzgacz/IPN

28 listopada 2017 r. odbyła się na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie konferencja prasowa poświęcona serii wydawniczej „Zapiski »Pro memoria« prymasa Stefana Wyszyńskiego”.
Fot. Sławomir Kasper/IPN

29 listopada 2017 r. we Wrocławiu odbyła się konferencja naukowa „Historia – Pamięć – Świadomość”.
Fot. Barbara Misiewicz/IPN

30 listopada 2017 r. w siedzibie RAF w Bazie Northolt zaprezentowano wspomnienia ppłk. Franciszka Kornickiego, pilota Dywizjonu 303, bohatera bitwy o Anglię, pt. *Zmagania*, opublikowane przez IPN. Na zdjęciu od lewej: Prezes IPN Jarosław Szarek, komendant bazy RAF Northolt kpt. Mike Carver i syn płk. Kornickiego, Peter. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

4 grudnia 2017 r. na ścianie przy wejściu do stacji Metra „Centrum” w Warszawie zaprezentowano edukacyjną i artystyczną formę malarską poświęconą Radzie Pomocy Żydom „Żegota”. Fot. Sławomir Kasper/IPN

5–6 grudnia 2017 r. odbyła się w Wilnie międzynarodowa konferencja naukowa „Bez emocji. Polsko-litewski dialog o Józefie Piłsudskim", zorganizowana przez IPN oraz Instytut Polski w Wilnie, Instytut Historii Litwy i Wydział Historii Uniwersytetu Wileńskiego. Fot. Katarzyna Ratajczak-Sowa/IPN

9 grudnia 2017 r. w Stróży IPN zainaugurował obchody Stulecia Odzyskania Niepodległości. Fot. Magdalena Ruczyńska/IPN

9 grudnia 2017 r. w Stróży dokonano odsłonięcia nowej tablicy, umieszczonej obok budynku szkoły podstawowej, upamiętniającej rocznicę powstania Szkoły Oficerskiej w Stróży, w której kształcono kadry przyszłej polskiej armii. Upamiętnienie to powstało staraniem Instytutu Pamięci Narodowej. Fot. Sławomir Kasper/IPN

11 grudnia 2017 r. IPN zainaugurował cykl wykładów „Akademia Niepodległości". Na zdjęciu: dr hab. Lech Krzyżanowski, prof. UŚ, podczas wykładu poświęconego Józefowi Piłsudskiemu w Cieszynie. Fot. Monika Kobylańska/IPN

11 grudnia 2017 r. w Chełmnie odbyła się uroczystość wręczenia Krzyży Wolności i Solidarności. Na zdjęciu Prezes IPN dr Jarosław Szarek, odznaczone osoby oraz zaproszeni goście. Fot. Sławomir Kasper/IPN

12 grudnia 2017, w jednym z najbardziej znanych miejsc w Kalkucie (Indie) – Victoria Memorial Hall, otwarta została wystawa IPN *Samarytanie z Markowej. Ulmowie – Polacy zamordowani przez Niemców za pomoc Żydom*. W wernisażu wziął udział dr Mateusz Szpytma – zastępca prezesa IPN i jednocześnie autor wystawy. Fot. Mateusz Szpytma/IPN

IPN w kampanii społecznej „Zapal Światło Wolności" zachęcał do uczczenia wszystkich ofiar stanu wojennego. Na zdjęciu: Pałac Prezydencki. Fot. Piotr Życieński/IPN

IPN w kampanii społecznej „Zapal Światło Wolności" zachęcał do uczczenia wszystkich ofiar stanu wojennego. Na zdjęciu: uczniowie Zespołu Szkół Kształtowania Środowiska i Agrobiznesu w Giżycku zapalają znicze przed budynkiem szkoły na znak pamięci o ofiarach stanu wojennego. Fot. Andrzej Arian

Piwnice byłej katowni NKWD/UB na warszawskiej Pradze, ul. Strzelecka 8, zakupione przez IPN. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

Od 13 do 16 grudnia 2017 w Paryżu, w Szkolnym Punkcie Konsultacyjnym im. Adama Mickiewicza przy Ambasadzie RP, edukatorzy z warszawskiego IPN przeprowadzili warsztaty historyczne dla dzieci i młodzieży. Fot. Anna Maria Adamus/IPN

15–16 grudnia 2017 r. odbył się pogrzeb państwowy komandorów: śp. kontradmirała Stanisława Mieszkowskiego, śp. kontradmirała Jerzego Staniewicza i śp. komandora Zbigniewa Przybyszewskiego, Hel–Gdynia. Fot. Sławomir Kasper/IPN

16 grudnia 2017 r. w Jaworze odbył się pierwszy wykład z cyklu „Akademia Niepodległości" w ramach obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości. Na zdj. prelegenci: prof. Krzysztof Kawalec, ówczesny dyrektor Oddziału IPN we Wrocławiu, prof. Włodzimierz Suleja, pełnomocnik Prezesa IPN ds. Obchodów Setnej Rocznicy Odzyskania Niepodległości RP, oraz uczestnicy spotkania. Fot. Barbara Misiewicz/IPN.

17 grudnia 2017 r. w Świdniku odbyła się premiera filmu *Tarzan – ułan z Zawichostu* połączona z koncertem zespołu Forteca. Wydarzenie związane było z obchodami 75. rocznicy powstania Narodowych Sił Zbrojnych. Fot. Dawid Florczak/IPN

19–21 grudnia 2017 r. zespół Biura Poszukiwań i Identyfikacji przeprowadził prace ekshumacyjne w Czeremsze w woj. podlaskim. Fot. Jan Jagiełło

20 grudnia 2017 r. odsłonięto ufundowaną przez IPN tablicę poświęconą kobietom internowanym i osadzonym w areszcie Olszynka Grochowska w Warszawie. Fot. Marcin Jurkiewicz/IPN

Rudno, woj. mazowieckie, budowa pomnika mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala" na wniosek Stowarzyszenia „Pamięci Mjr. H. Dobrzańskiego Hubala" sfinansowana przez BUWiM. Fot. Stowarzyszenie „Pamięci Mjr. H. Dobrzańskiego Hubala"

Lublin, pomnik ofiar ludobójstwa dokonanego na Polakach przez OUN i UPA autorstwa Witolda Marcewicza. Budowa sfinansowana przez BUWiM na wniosek środowisk i organizacji kresowych. Fot. Witold Marcewicz.

W Sadownem (woj. mazowieckie) BUWiM zrekonstruowało przedwojenny pomnik Tadeusza Kościuszki. Fot. Gmina Sadowne.

Jarosław, tablica na dworcu kolejowym upamiętniająca mieszkańców wywiezionych w pierwszym transporcie do KL Auschwitz. Upamiętnienie sfinansowane przez BUWiM na wniosek Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych. Fot. ZKRPiBWP

WYDAWNICTWA IPN
W 2017 ROKU

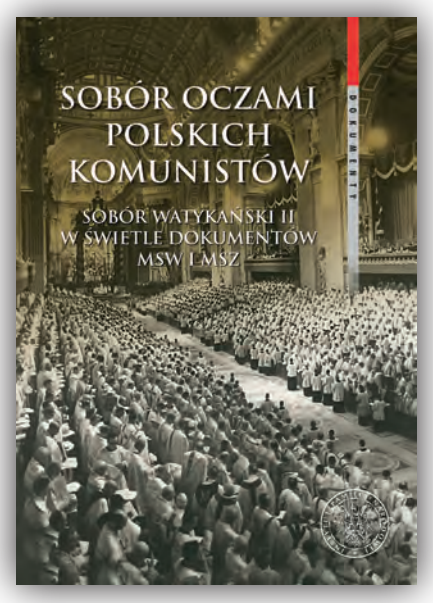
KONKURS NA NAJLEPSZY DEBIUT HISTORYCZNY ROKU

IMIENIA WŁADYSŁAWA POBÓG-MALINOWSKIEGO

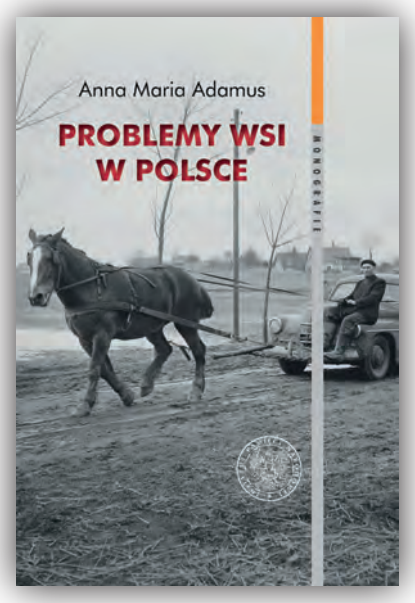

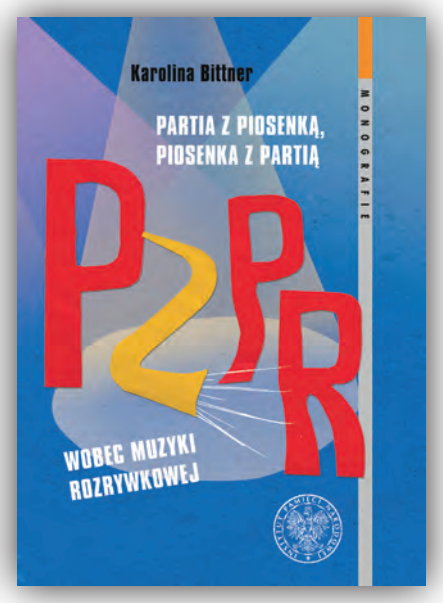
DOKUMENTY

MONOGRAFIE

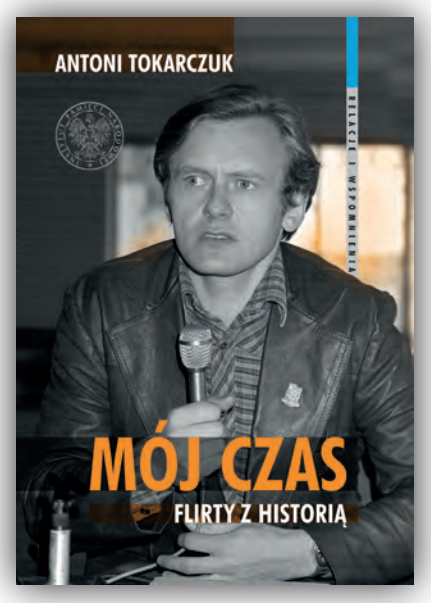

MONOGRAFIE

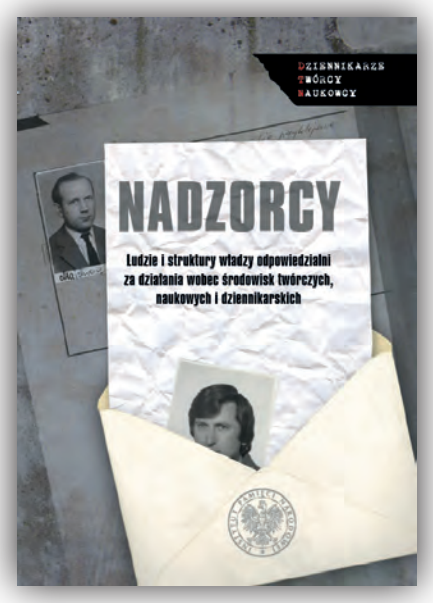

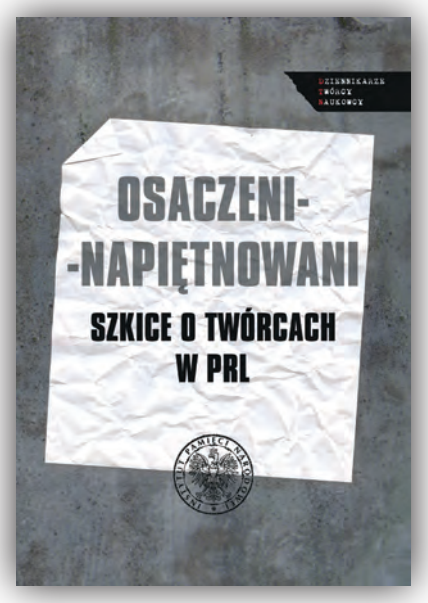
RELACJE I WSPOMNIENIA

DZIENNIKARZE – TWÓRCY – NAUKOWCY

SZKOŁA HISTORII NAJNOWSZEJ

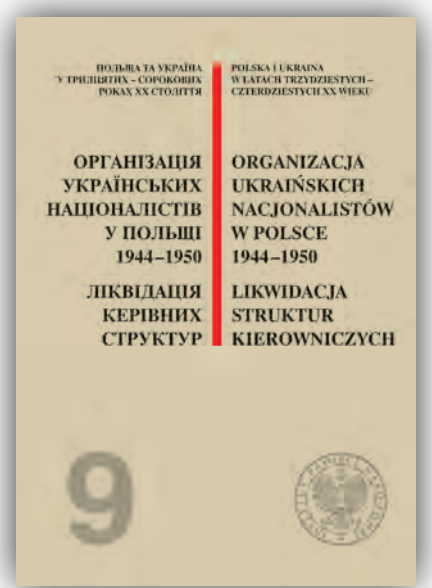

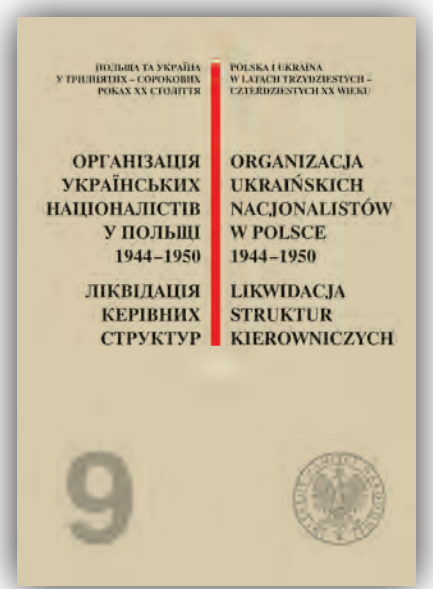

Z ARCHIWUM EMIGRACJI

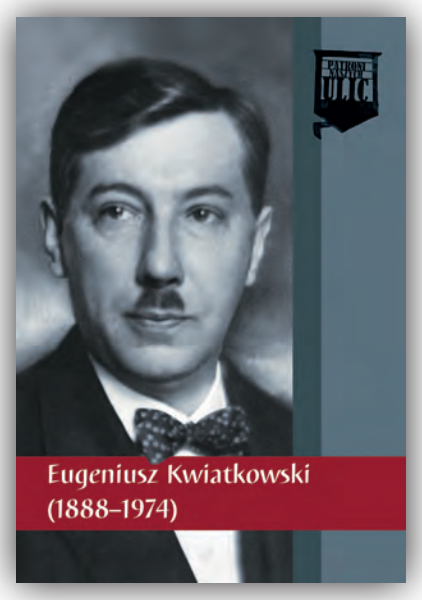

POLSKA I UKRAINA W LATACH TRZYDZIESTYCH–CZTERDZIESTYCH XX WIEKU

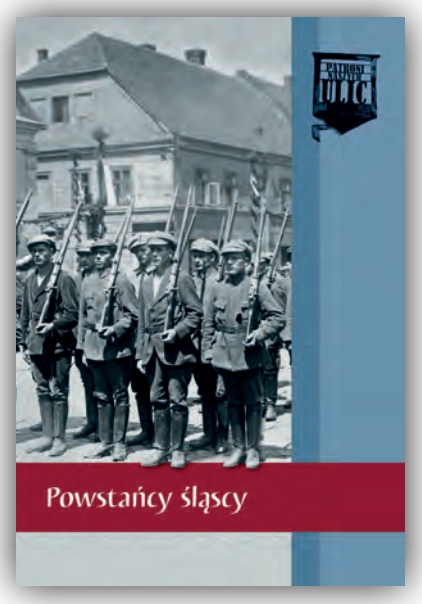

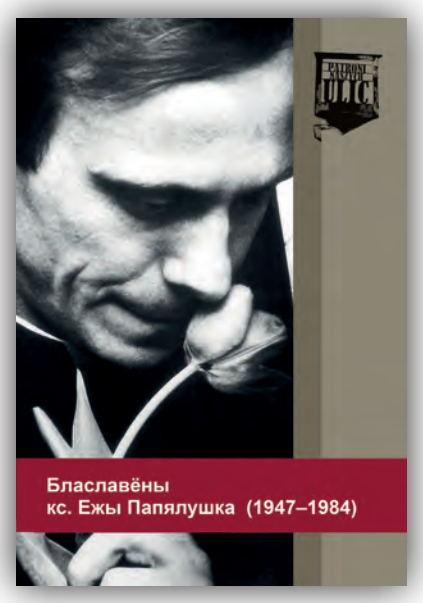
PATRONI NASZYCH ULIC

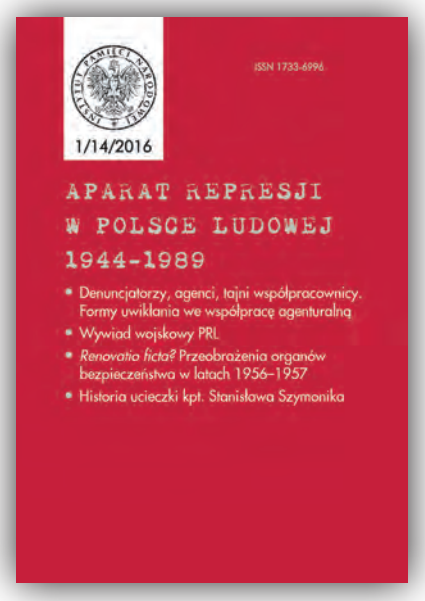

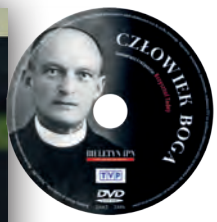
CZASOPISMA IPN

CZASOPISMA IPN

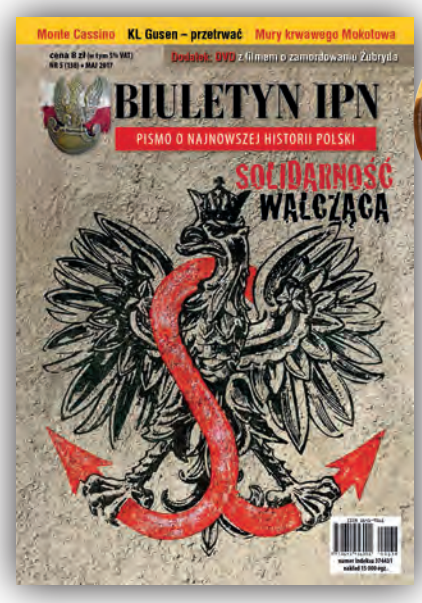

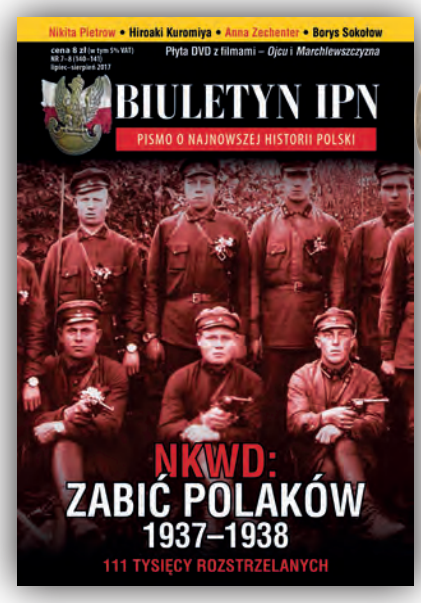

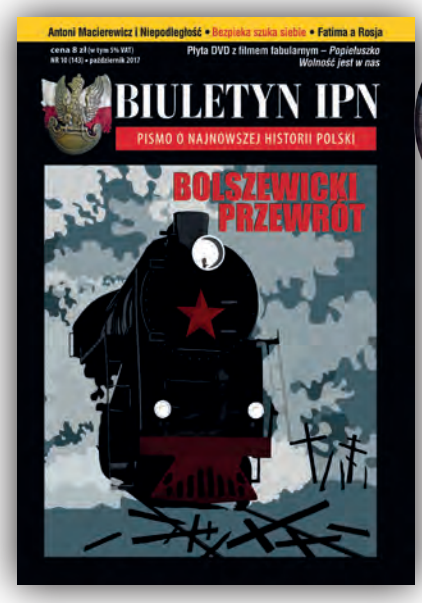

CZASOPISMA IPN

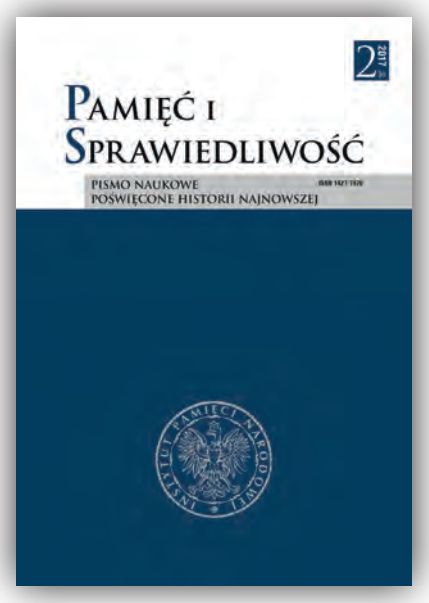

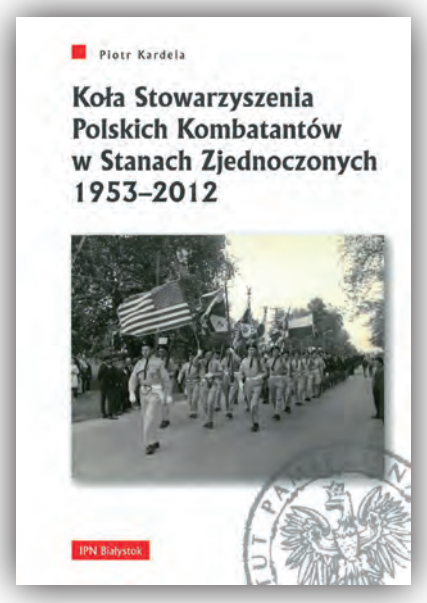

BIAŁYSTOK

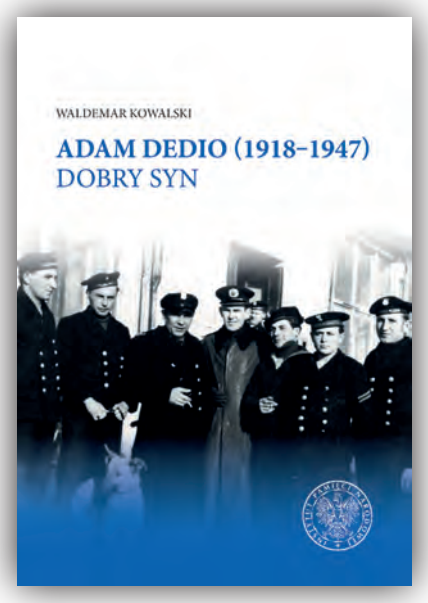

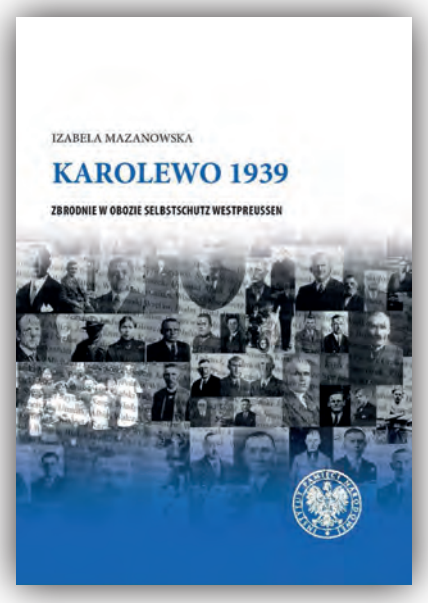
GDAŃSK

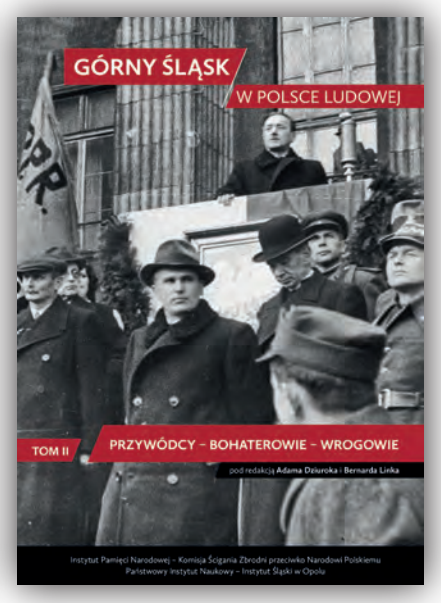
GDAŃSK

KATOWICE

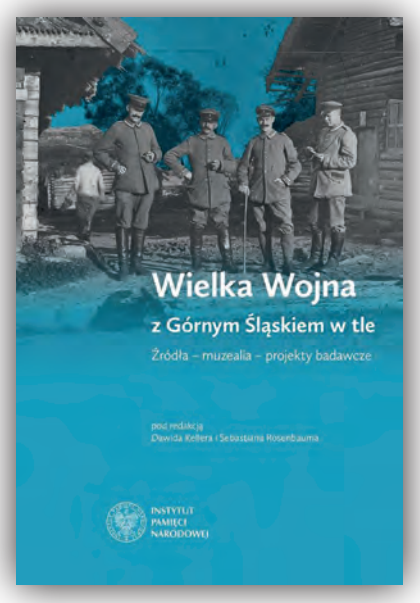

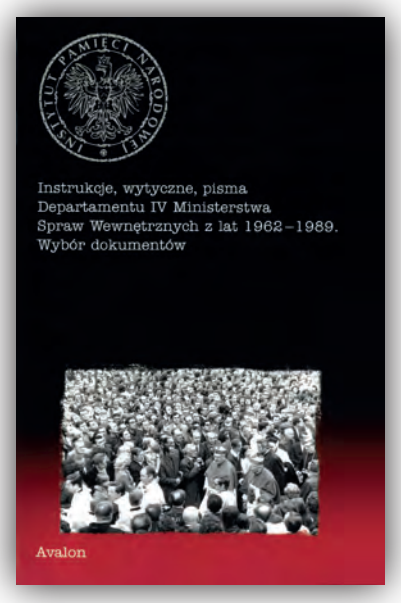

KATOWICE

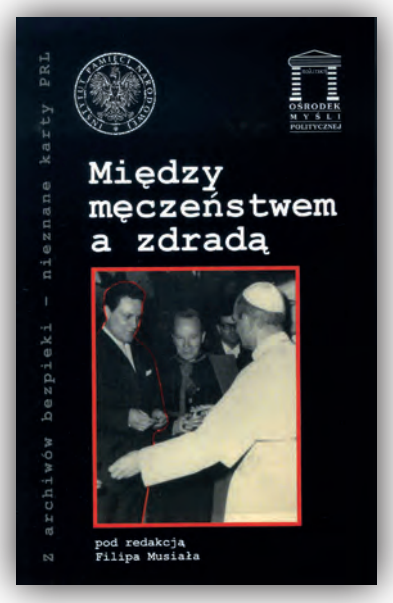

KRAKÓW

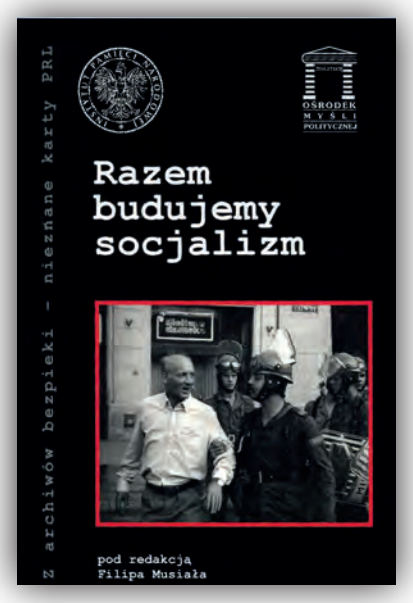

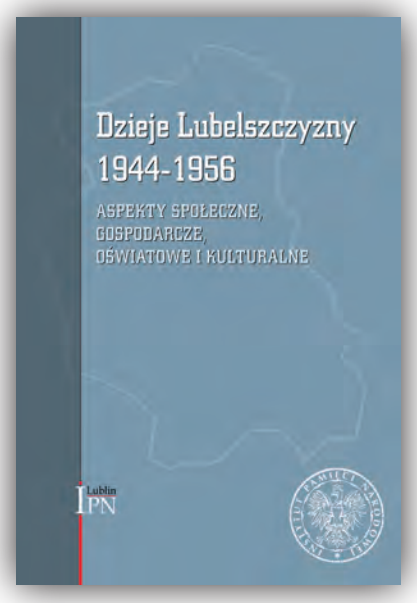

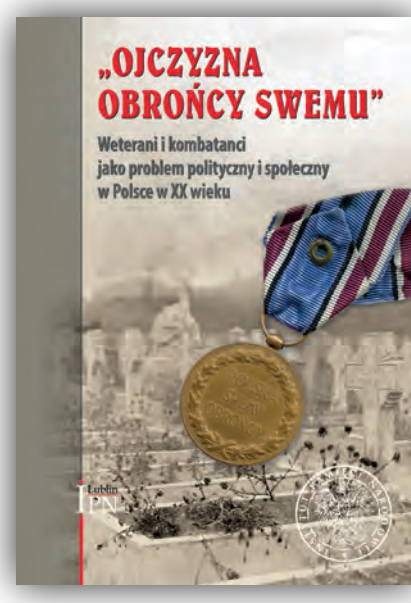
KRAKÓW

LUBLIN

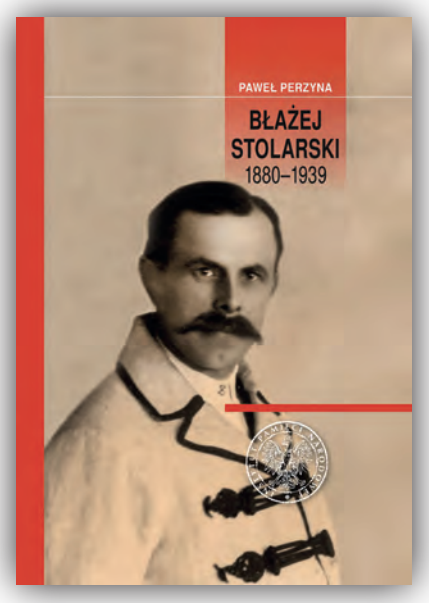

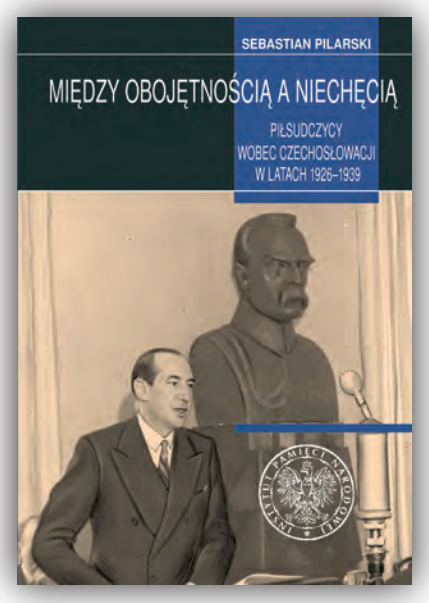

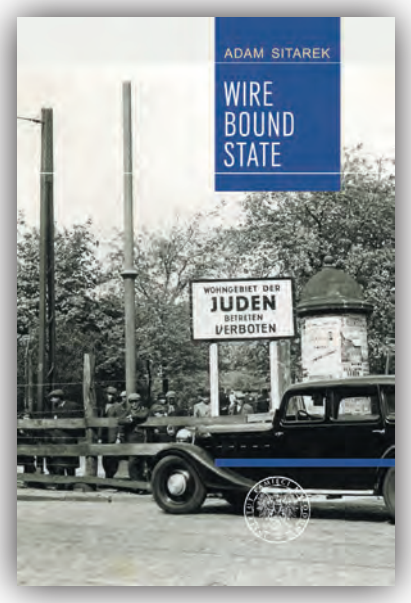

ŁÓDŹ

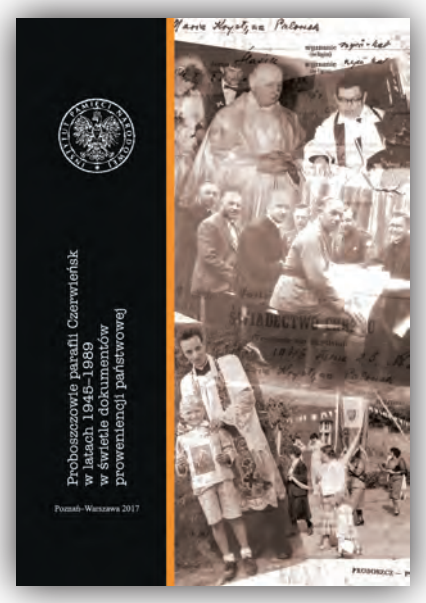

PAWEŁ PERZYNA
BŁAŻEJ STOLARSKI
1880–1939

SEBASTIAN PILARSKI
MIĘDZY OBOJĘTNOŚCIĄ A NIECHĘCIĄ
PIŁSUDCZYCY WOBEC CZECHOSŁOWACJI W LATACH 1926–1939

PŁK JÓZEF BECK
(1894-1944)
Żołnierz
dyplomata
polityk

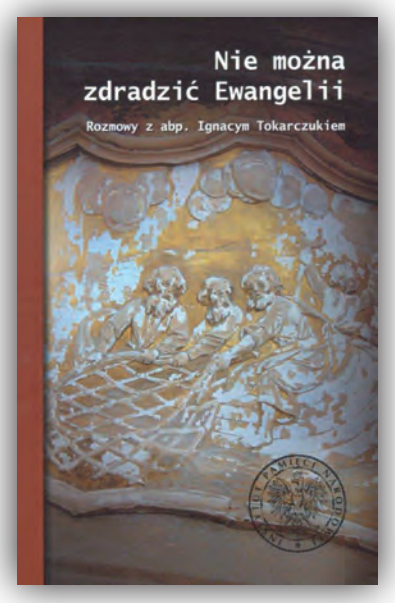

ADAM SITAREK
WIRE BOUND STATE
WOHNGEBIET DER
JUDEN
BETRETEN
VERBOTEN

POZNAŃ

Proboszczowie parafii Czerwieńsk
w latach 1945–1989
w świetle dokumentów
prowenienqji państwowej
Poznań-Warszawa 2017

RZESZÓW

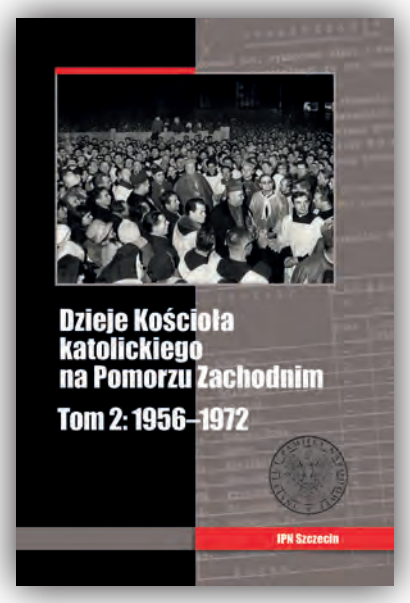

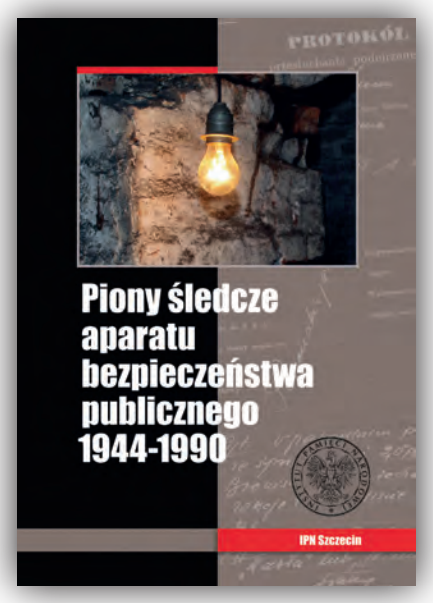

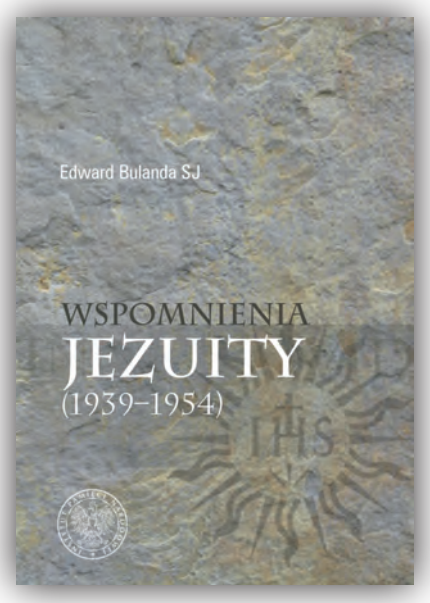

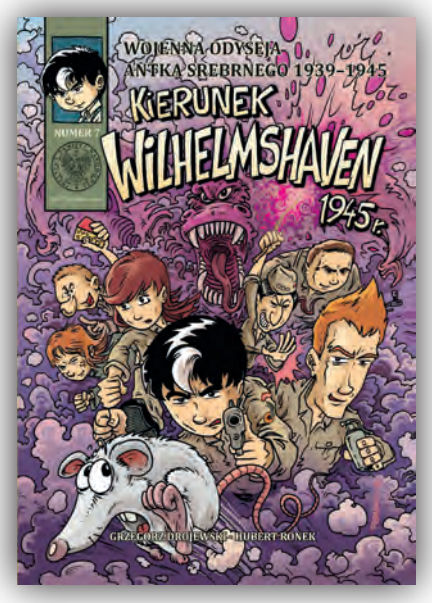
SZCZECIN

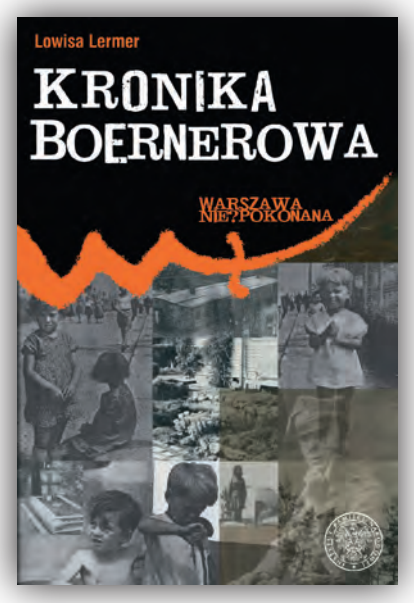
WARSZAWA

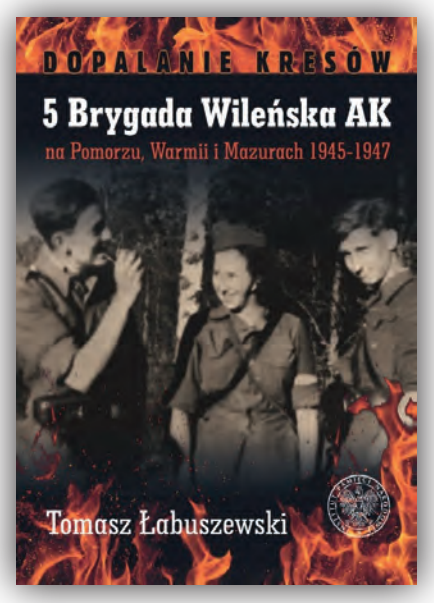

Edward Bulanda SJ
WSPOMNIENIA
JEZUITY
(1939–1954)

WOJENNA ODYSEJA
ANTKA SREBRNEGO 1939–1945
KIERUNEK
WILHELMSHAVEN
1945 r.
GRZEGORZ DROJEWSKI · HUBERT RONEK

WOJENNA ODYSEJA
ANTKA SREBRNEGO 1939–1946
NA PARTYZANCKICH ŚCIEŻKACH 1946 r.
MICHAŁ KONARSKI · HUBERT RONEK

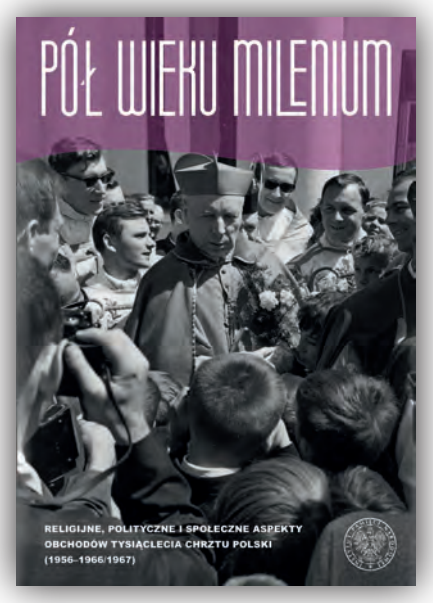

WOJENNA ODYSEJA
ANTKA SREBRNEGO 1939–1946
W MATNI 1946 r.
MICHAŁ KONARSKI · HUBERT RONEK

Lowisa Lermer
KRONIKA
BOERNEROWA
WARSZAWA NIEPOKONANA

DOPALANIE KRESÓW
5 Brygada Wileńska AK
na Pomorzu, Warmii i Mazurach 1945-1947
Tomasz Łabuszewski

PRZYJAŹŃ
BRATERSTWO
WSPÓŁPRACA
NIE TYLKO
PARTIA?
ORGANIZACJE SPOŁECZNE
W POLSCE LUDOWEJ 1944–1989
GENEZA, FUNKCJONOWANIE, ZNACZENIE

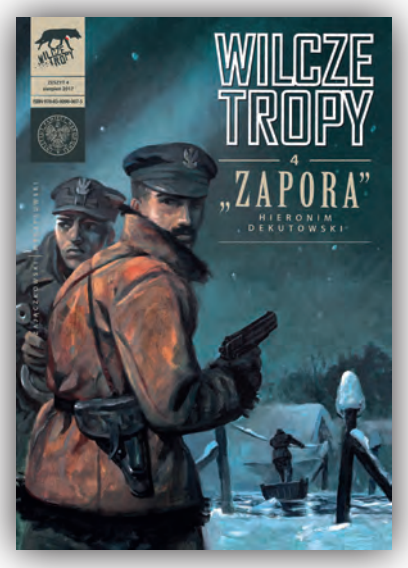

PATRYK PLESKOT
PRAWO
I BEZPRAWIE
KOMITET HELSIŃSKI W POLSCE (1982–1990)
WARSZAWA NIEPOKONANA

PÓŁ WIEKU MILENIUM
RELIGIJNE, POLITYCZNE I SPOŁECZNE ASPEKTY
OBCHODÓW TYSIĄCLECIA CHRZTU POLSKI
(1956–1966/1967)

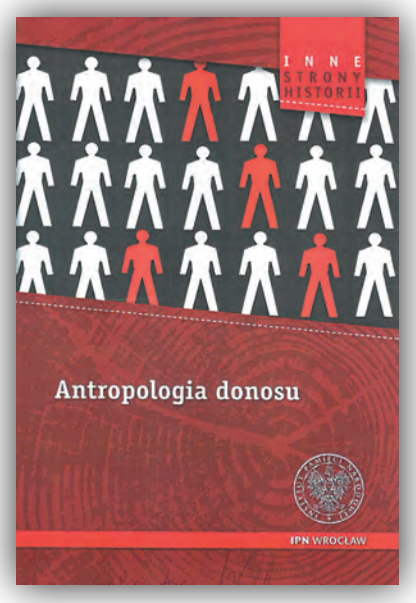
WARSZAWA

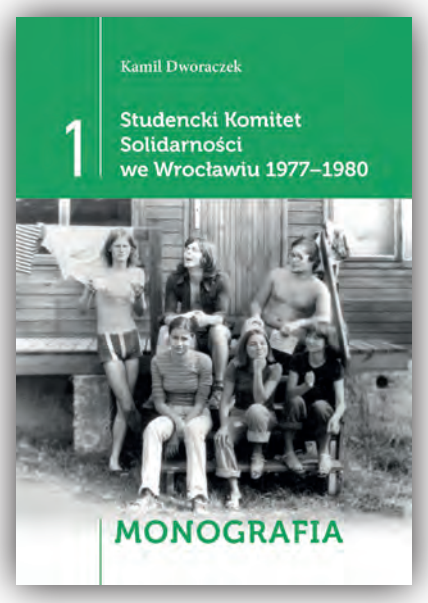

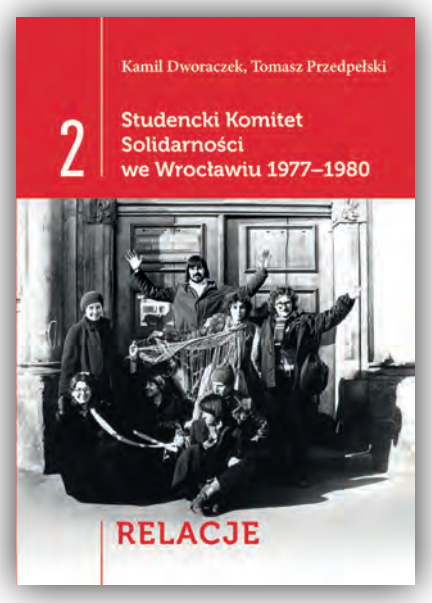

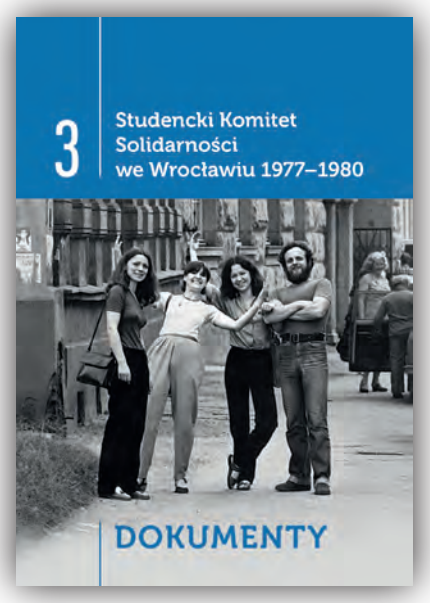

WROCŁAW

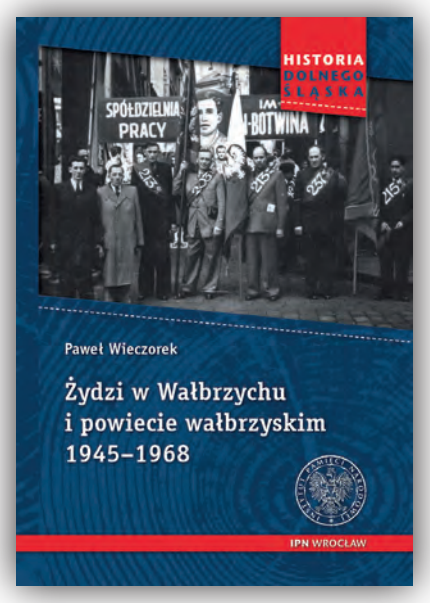

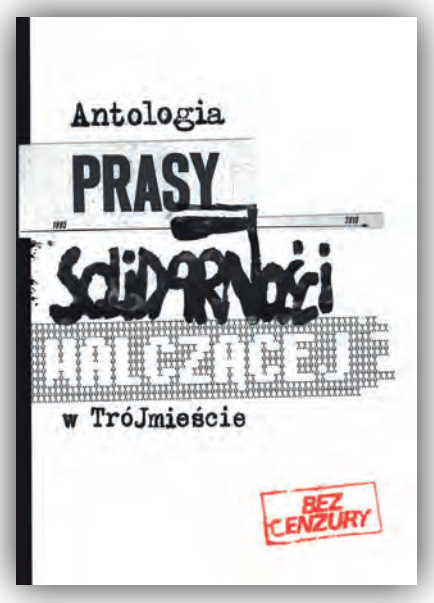

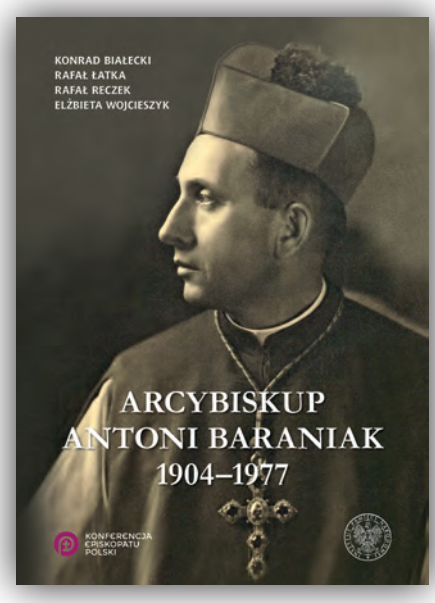

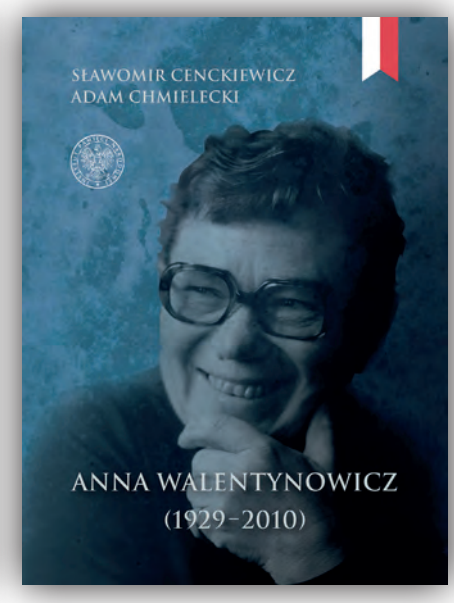

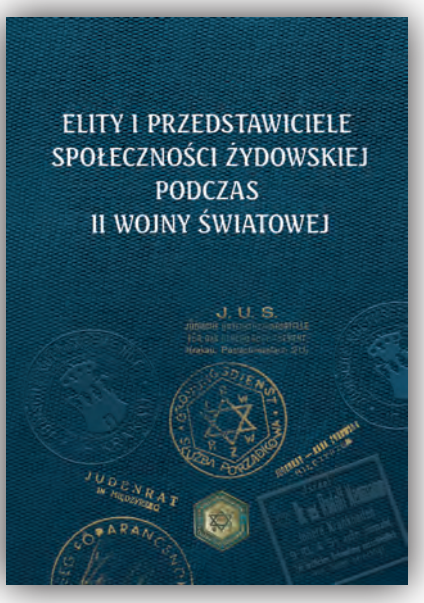

Antologia
PRASY
Solidarności
WALCZĄCEJ
w TrójMieście
BEZ CENZURY

WITOLD BAGIEŃSKI
WYWIAD CYWILNY
POLSKI LUDOWEJ
w latach 1945–1961
TOM 1

WITOLD BAGIEŃSKI
WYWIAD CYWILNY
POLSKI LUDOWEJ
w latach 1945–1961
TOM 2

KONRAD BIAŁECKI
RAFAŁ ŁATKA
RAFAŁ RECZEK
ELŻBIETA WOJCIESZYK
ARCYBISKUP
ANTONI BARANIAK
1904–1977
KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI

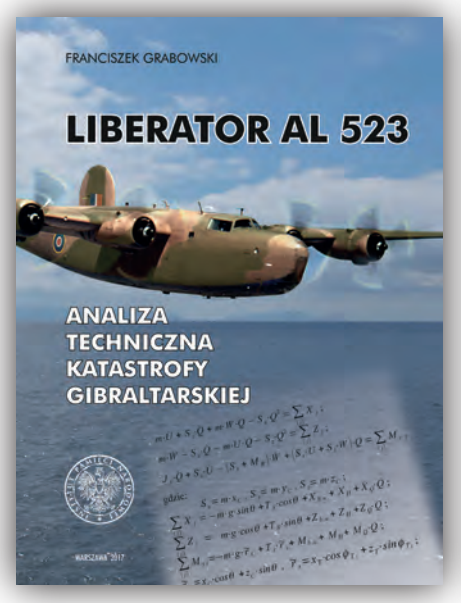

SŁAWOMIR CENCKIEWICZ
ADAM CHMIELECKI
ANNA WALENTYNOWICZ
(1929–2010)

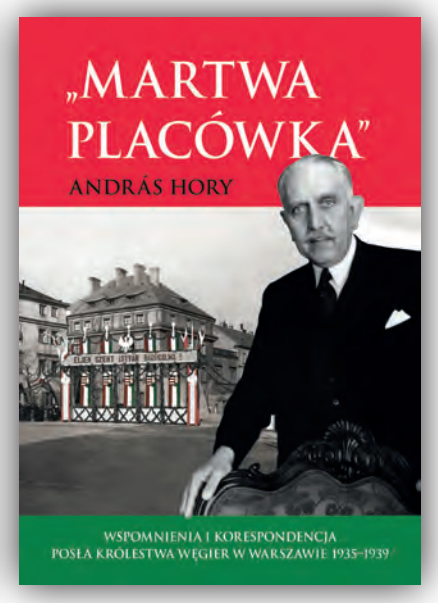

ELITY I PRZEDSTAWICIELE
SPOŁECZNOŚCI ŻYDOWSKIEJ
PODCZAS
II WOJNY ŚWIATOWEJ
J.U.S.
JUDENRAT

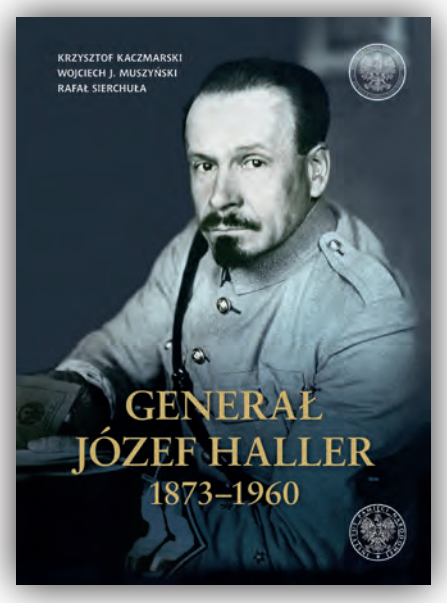

EMIGRACYJNE
MISCELLANEA
STUDIA Z DZIEJÓW
POLSKIEJ
EMIGRACJI POLITYCZNEJ
1939–1990

Ksiądz Paweł
ze
Starosielc

Łukasz Garbal
PREZYDENT OPOZYCJI
KRÓTKA BIOGRAFIA
JANA JÓZEFA LIPSKIEGO

FRANCISZEK GRABOWSKI
LIBERATOR AL 523
ANALIZA
TECHNICZNA
KATASTROFY
GIBRALTARSKIEJ

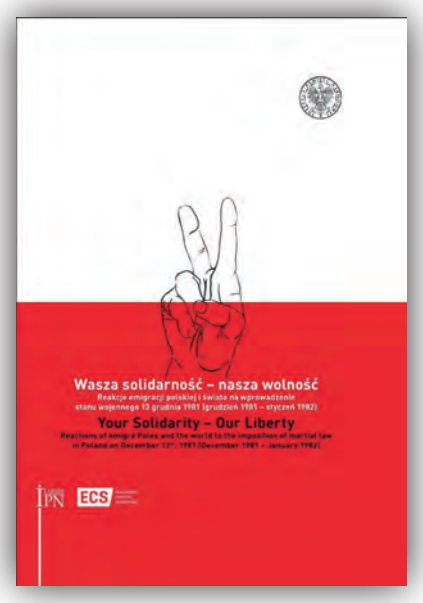

„MARTWA PLACÓWKA"
ANDRÁS HORY
WSPOMNIENIA I KORESPONDENCJA
POSŁA KRÓLESTWA WĘGIER W WARSZAWIE 1935–1939

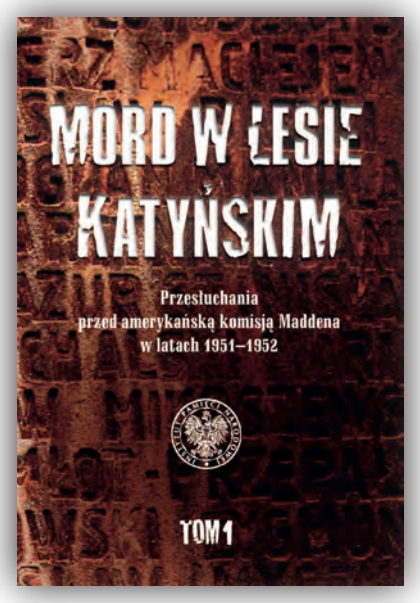

KRZYSZTOF KACZMARSKI
WOJCIECH J. MUSZYŃSKI
RAFAŁ SIERCHUŁA
GENERAŁ JÓZEF HALLER
1873–1960

Robert Klementowski
SŁUŻBA BEZPIECZEŃSTWA W BOLESŁAWCU (1957-1990)
ZARYS PROBLEMATYKI
Milicja Obywatelska otrzymała nowe pałki

Franciszek Kornicki
Zmagania
Autobiografia
dowódcy dywizjonu myśliwskiego

Rafał Łatka
Ks. Józef Marecki
Kościół katolicki w Polsce
rządzonej przez komunistów

Wasza solidarność – nasza wolność
Your Solidarity – Our Liberty
IPN
ECS

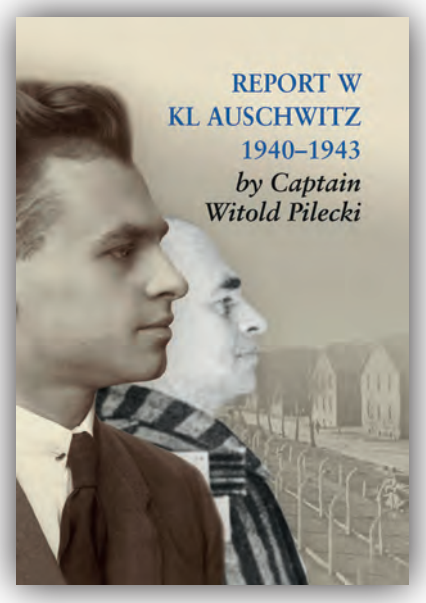

MORD W LESIE KATYŃSKIM
Przesłuchania
przed amerykańską komisją Maddena
w latach 1951–1952
TOM 1

Książka zawiera płytę z audiobookiem
Józef Mierzejewski
BAJKA
SPITFAJERZE
CO W LOTNICZEJ SFERZE ZAMĘT SPOWODOWAŁ
(sam w to świecie wierzę, to wszak dar Spitfajer na chmurach lądował!)
... i jeszcze inne bajki...

ARTUR OCHAŁ
NA LITEWSKIEJ RUBIEŻY
BRYGADA KOP „GRODNO" (1929–1939)

TEKI EDUKACYJNE IPN
„OPERACJA POLSKA"
NKWD 1937–1938

ISAD (G)
FOPAR
ISAAR
PROBLEMY ARCHIWALNEGO OPISU INFORMACYJNEGO
ISAD (G)
FOPAR
ISAAR
ISDIAH
SYMPOSIA ARCHIVISTICA TOM IV
ISAD (G)

REPORT W
KL AUSCHWITZ
1940–1943
by Captain
Witold Pilecki

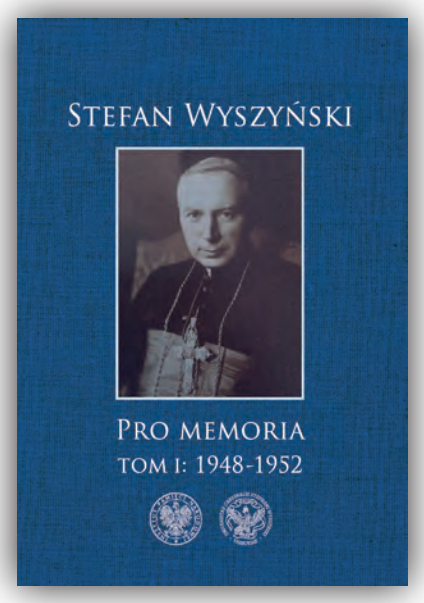

JÓZEF MARIA RUSZAR
CZERWONE
PAJĄKI
DZIENNIK
ŻOŁNIERZA LWP

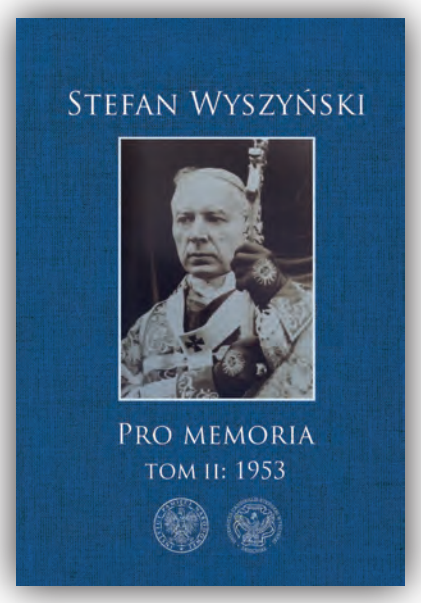

RAFAŁ STOBIECKI
KLIO
ZA WIELKĄ
WODĄ
POLSCY HISTORYCY
W STANACH ZJEDNOCZONYCH
PO 1945 r.

Maria Wardzyńska
WYSIEDLENIA LUDNOŚCI POLSKIEJ
Z OKUPOWANYCH ZIEM POLSKICH
WŁĄCZONYCH DO III RZESZY
W LATACH 1939–1945

VARIA

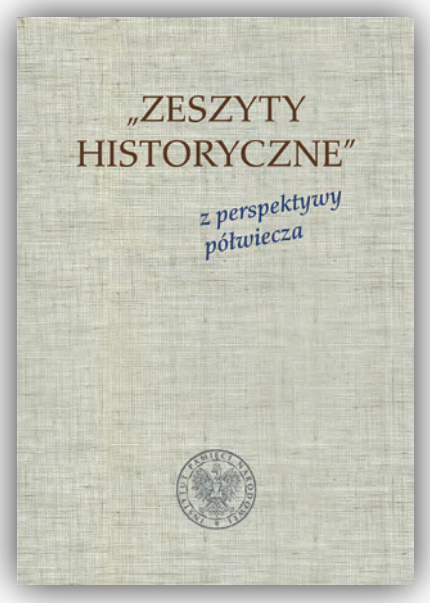

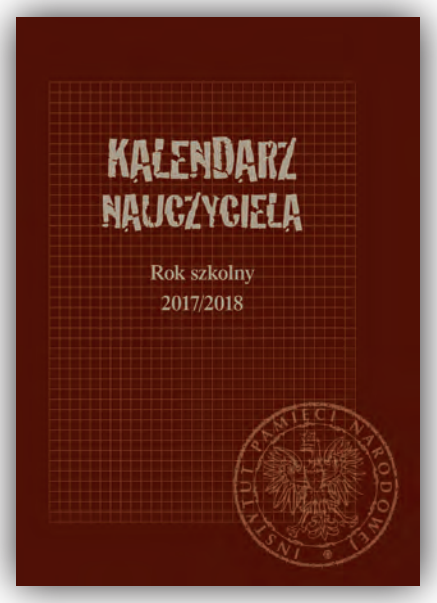

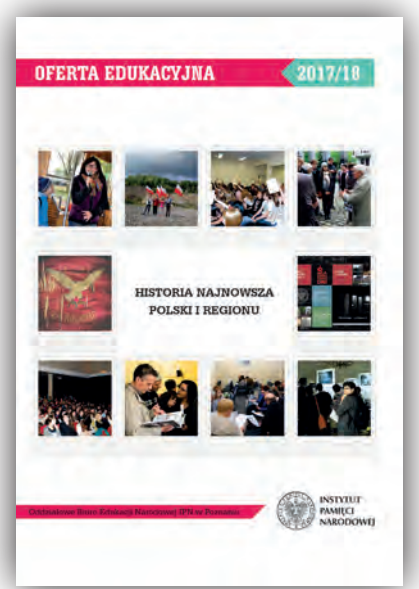

INFORMATORY

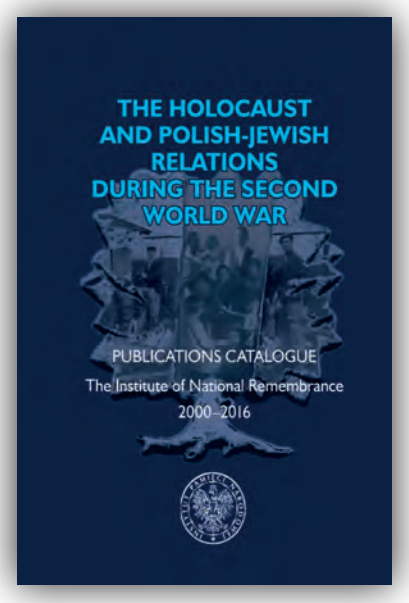

INFORMATORY

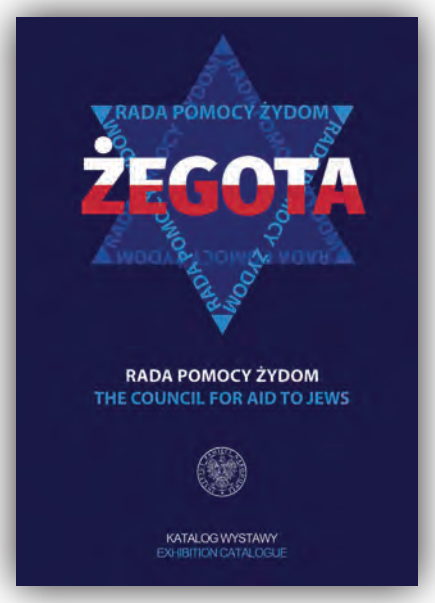

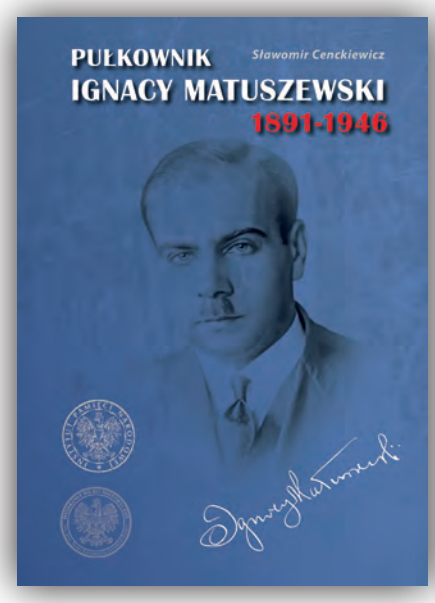

KATALOGI WYSTAW

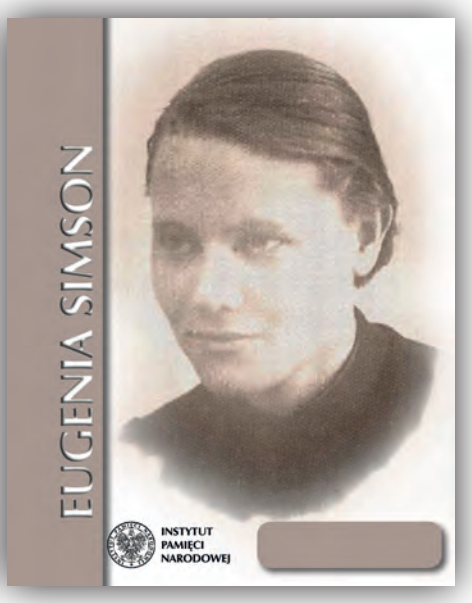

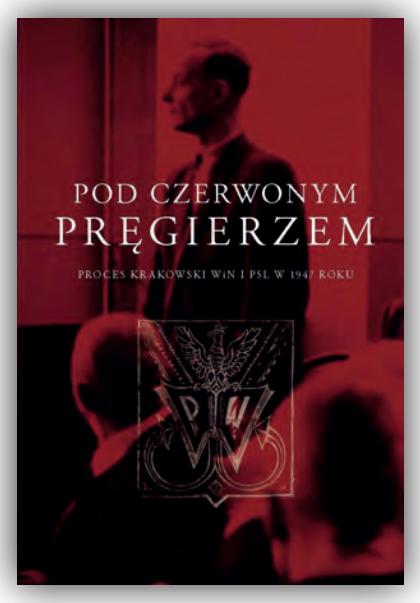

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

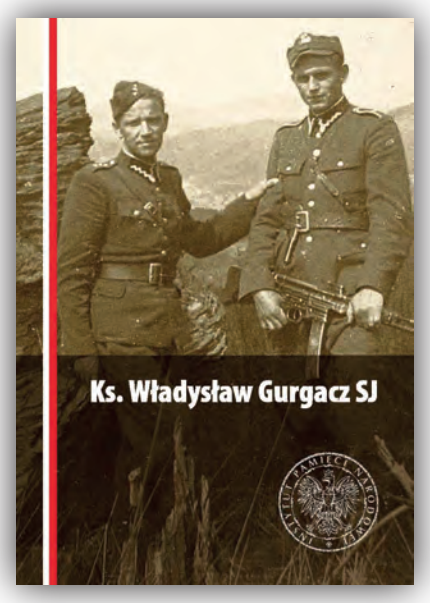

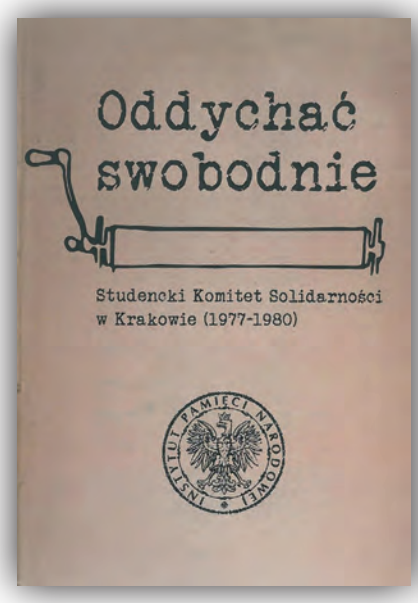

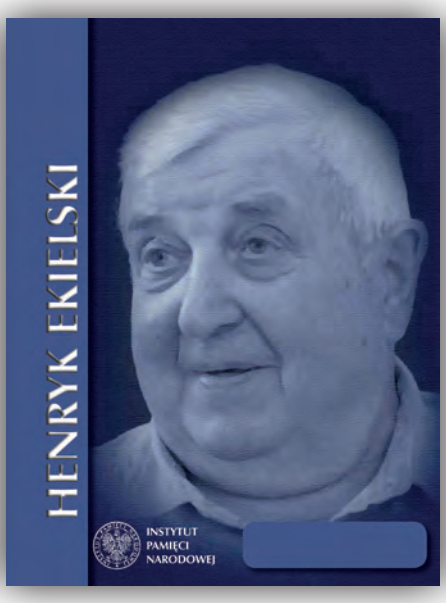

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

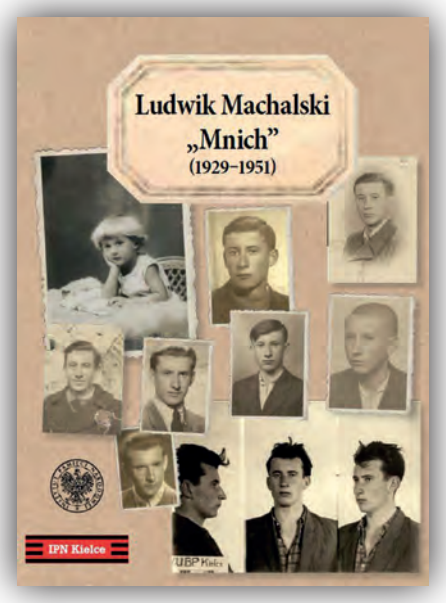

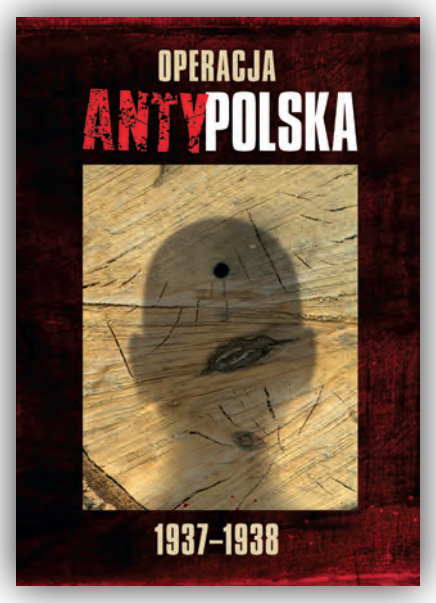

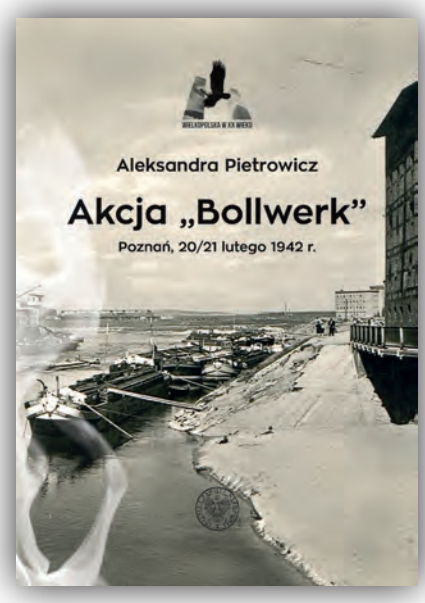

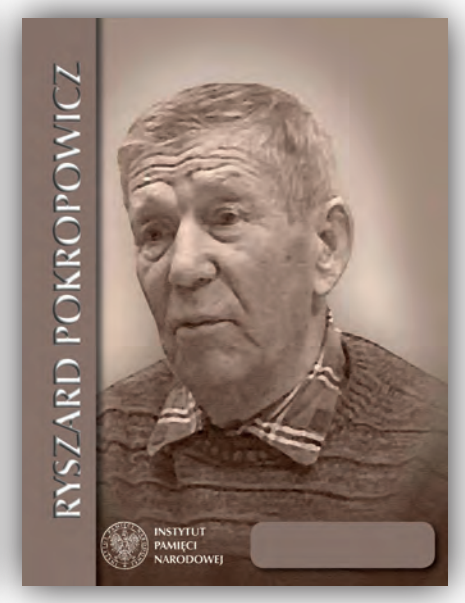

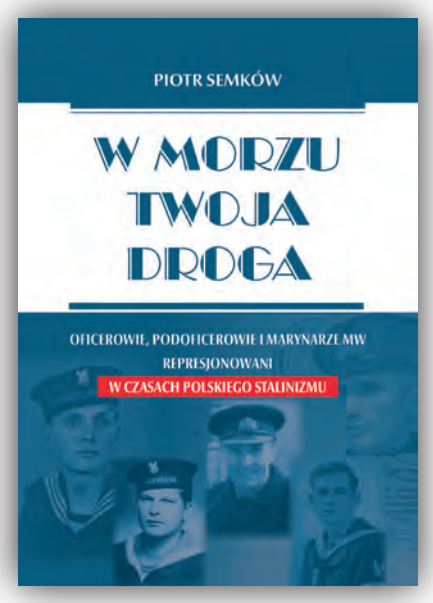

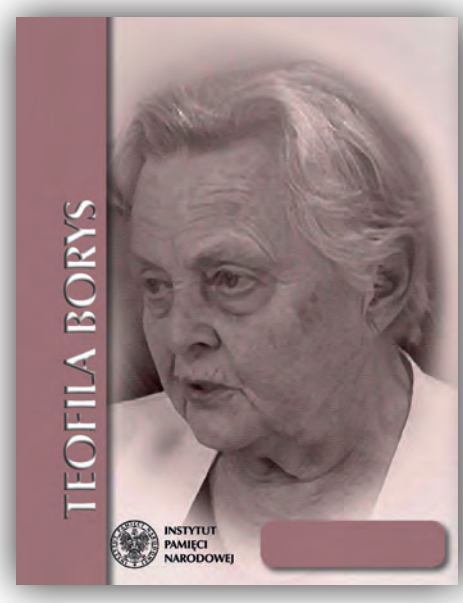

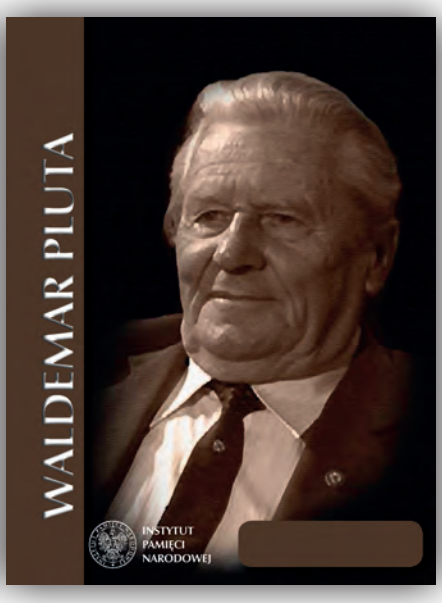
WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

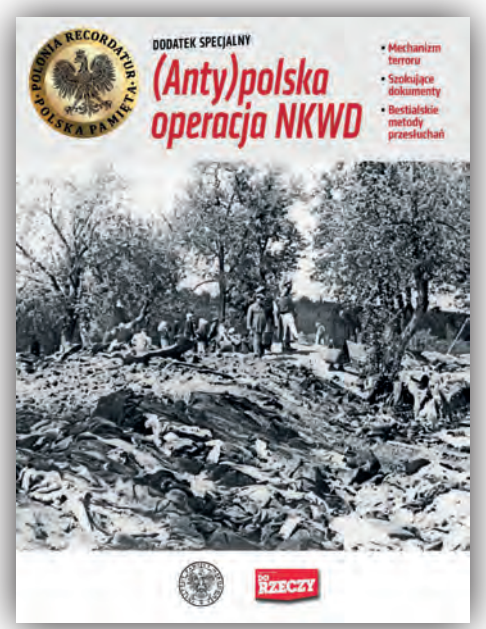

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

WYDAWNICTWA MULTIMEDIALNE I OKOLICZNOŚCIOWE

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

DROGI DO NIEPODLEGŁOŚCI

WŁODZIMIERZ SUSŁAK

Sprawa polska aż po jesień 1916 roku traktowana była, również przez sprzymierzone z Rosją zachodnie demokracje, jako wewnętrzny problem zaborczych imperiów

DŁUGA LICYTACJA ZABORCÓW

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

DROGI DO NIEPODLEGŁOŚCI

PROF. JAROSŁAW TOMAN

Legioniści byli nie tylko pierwszymi na polu walki, ale też pierwszymi, którzy za program Niepodległości trafili za druty obozów internowania.

RZUCILI NA STOS SWÓJ ŻYCIA LOS

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

DROGI DO NIEPODLEGŁOŚCI

PROF. KRZYSZTOF KAWALEC

Nie tylko Roman Dmowski i Ignacy Paderewski starali się o powstanie wolnej i niepodległej Polski. Dyplomatyczne starania o II Rzeczpospolitą podejmowano we wszystkich zaborach.

WOJENNA KLĘSKA POMOGŁA POLSCE

Polska i Polacy 1918-1989

Wojna o Lwów i Przemyśl 1918-1919

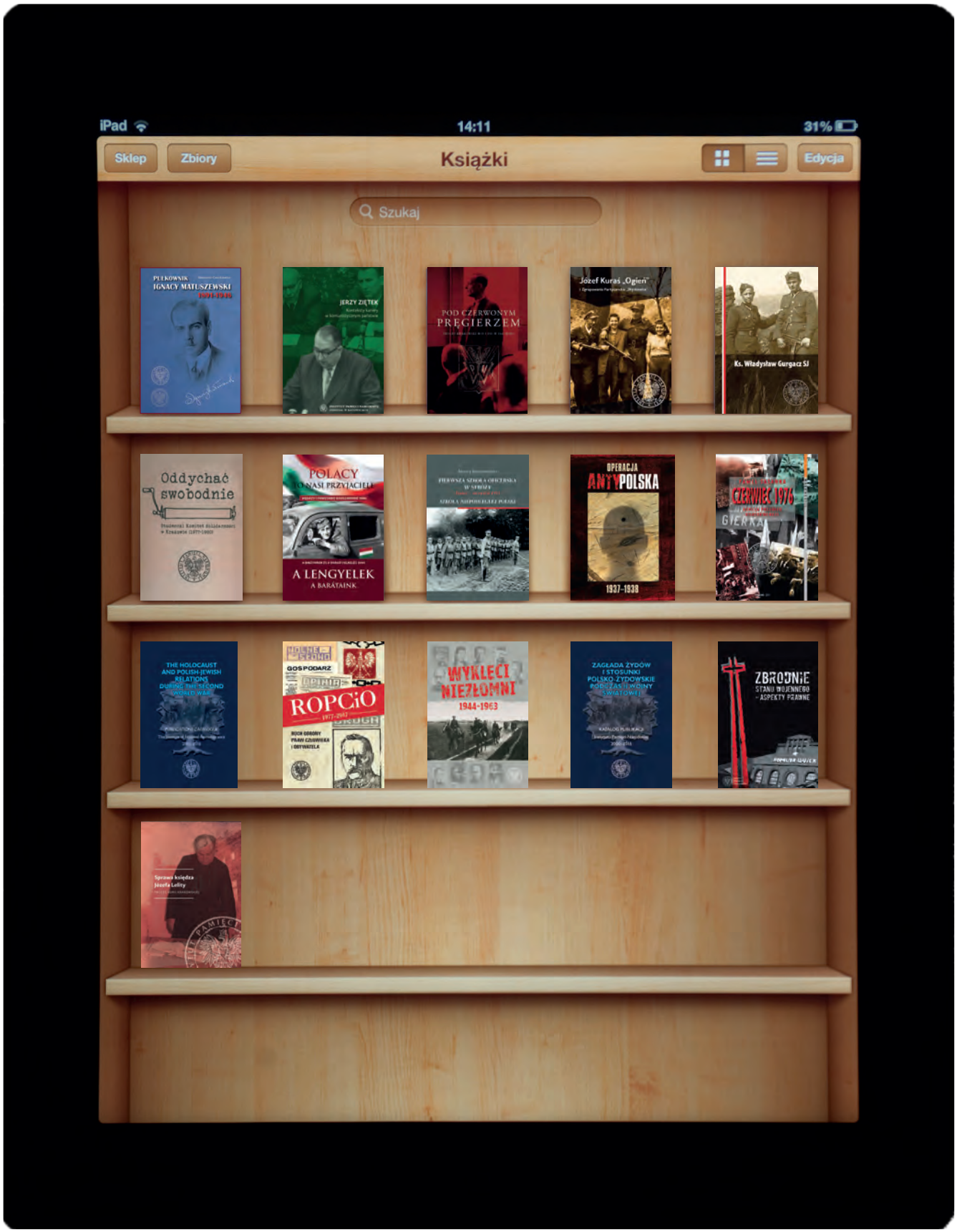
Orlęta Przemyskie

Młodzież powstrzymała ataki Ukraińców

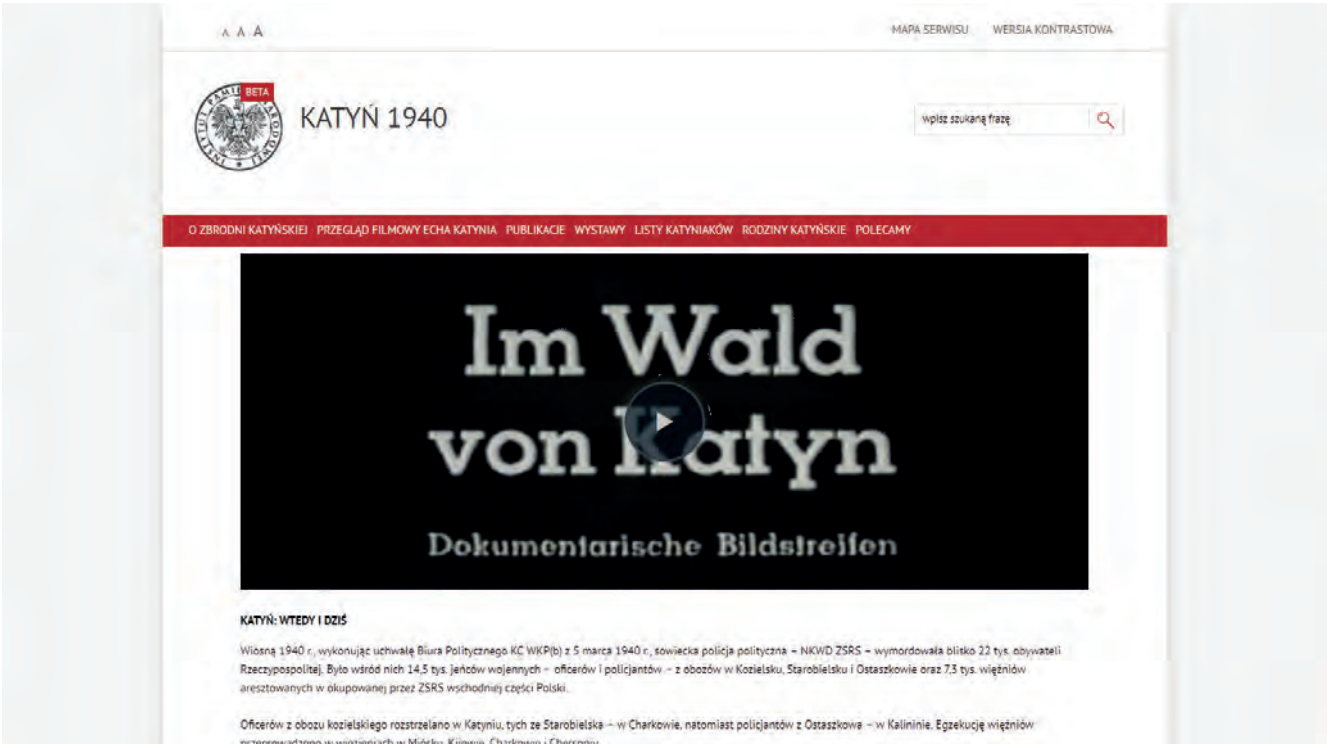
Odsiecz z Krakowa

Władze sobotnicy

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE

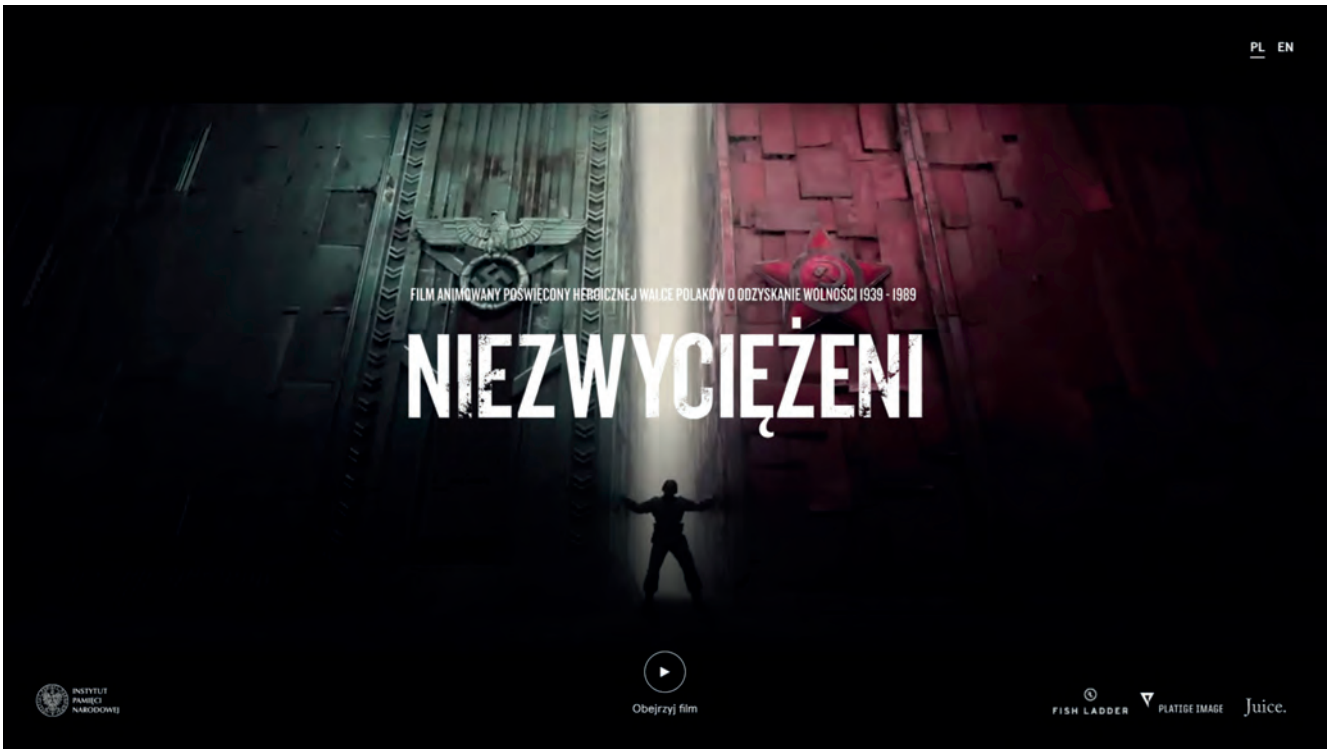
PORTALE INTERNETOWE URUCHOMIONE W ROKU 2017

PORTALE INTERNETOWE URUCHOMIONE W ROKU 2017

PORTALE INTERNETOWE URUCHOMIONE W ROKU 2017

PORTALE INTERNETOWE URUCHOMIONE W ROKU 2017

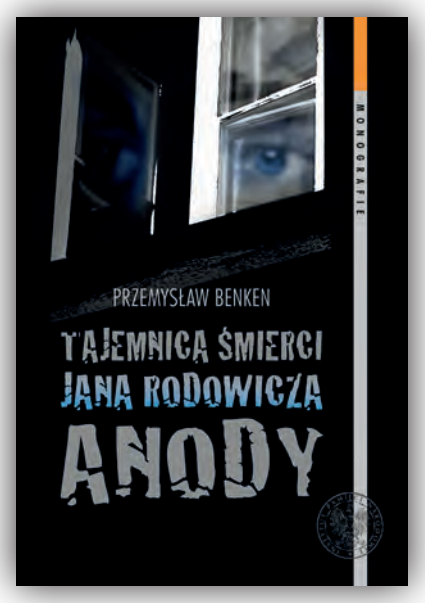

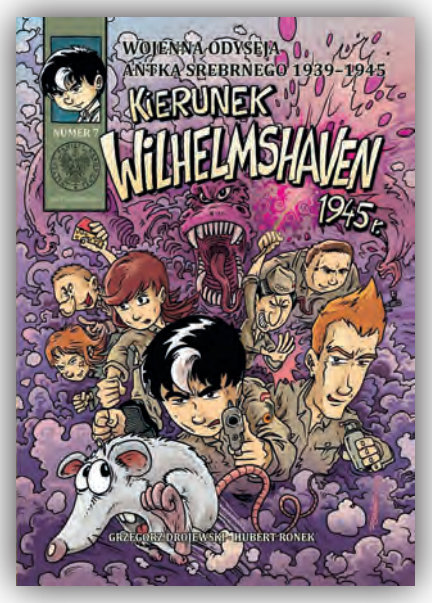

Wystawa
„Zbrodnia Lubińska 1982.
Śmierć w rocznicę Sierpnia”
Instytut Pamięci Narodowej

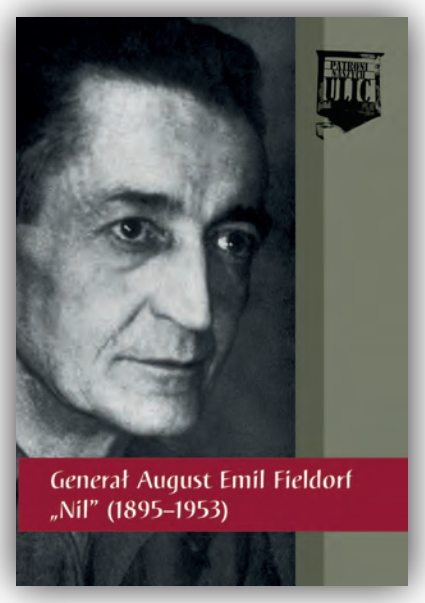

EUROPA W RODZINIE
ZIEMIAŃSTWO POLSKIE W XX WIEKU
INTERNETOWA PREZENTACJA WYSTAWY
ZIEMIAŃSTWO
RODY
MAJĄTKI
WALKA
ZAGŁADA
EN
FR

DODRUKI

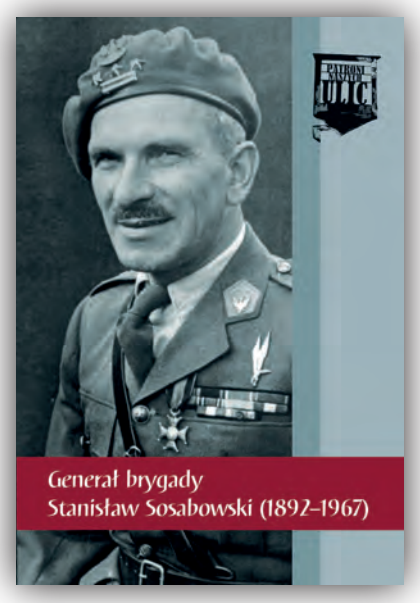

MONOGRAFIE
PRZEMYSŁAW BENKEN
TAJEMNICA ŚMIERCI JANA RODOWICZA
ANODY

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939–1945
NUMER 7
KIERUNEK WILHELMSHAVEN
1945 r.
GRZEGORZ DROJEWSKI HUBERT RONEK

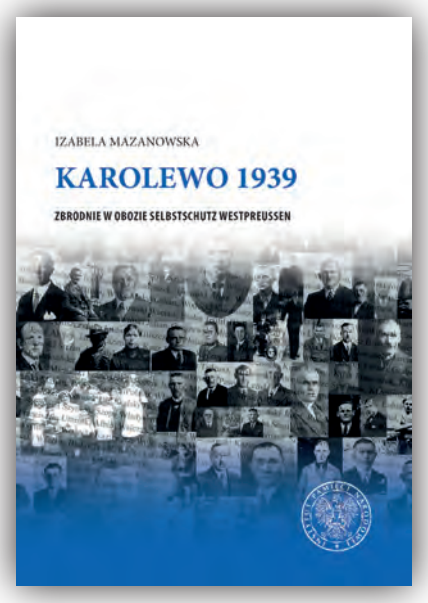

1918
OD NIEPODLEGŁOŚCI
DO NIEPODLEGŁOŚCI
HISTORIA POLSKI
1989
SOLIDARNOŚĆ

PATRONI NASZYCH ULIC
Generał August Emil Fieldorf
„Nil” (1895–1953)

INTELIGENTNA FORMA INTERNOWANIA
ĆWICZENIA I POWOŁANIA DO LUDOWEGO WOJSKA POLSKIEGO
JAKO FORMA REPRESJI PO 13 GRUDNIA 1981 R.

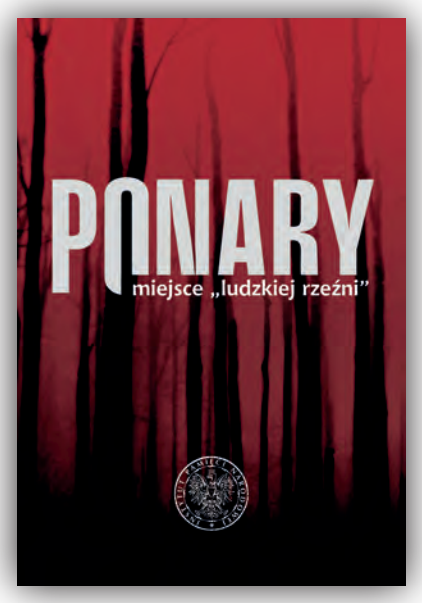

PATRONI NASZYCH ULIC
Generał brygady
Stanisław Sosabowski (1892–1967)

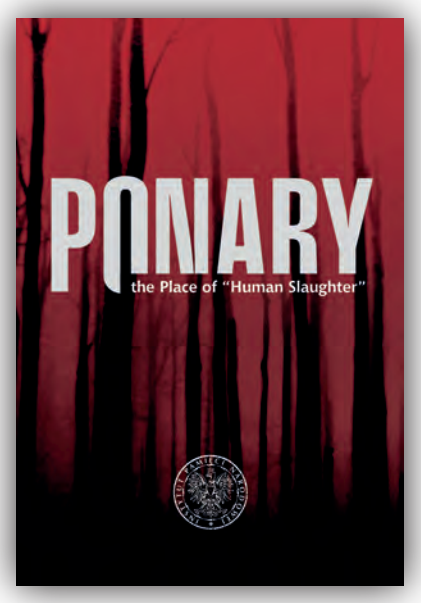

PATRONI NASZYCH ULIC
Danuta Siedzikówna „Inka”
(1928–1946)

IZABELA MAZANOWSKA
KAROLEWO 1939
ZBRODNIE W OBOZIE SELBSTSCHUTZ WESTPREUSSEN

DODRUKI

PANERIAI
žmonių žudynių vieta

PONARY
miejsce „ludzkiej rzeźni”

PONARY
the Place of “Human Slaughter”

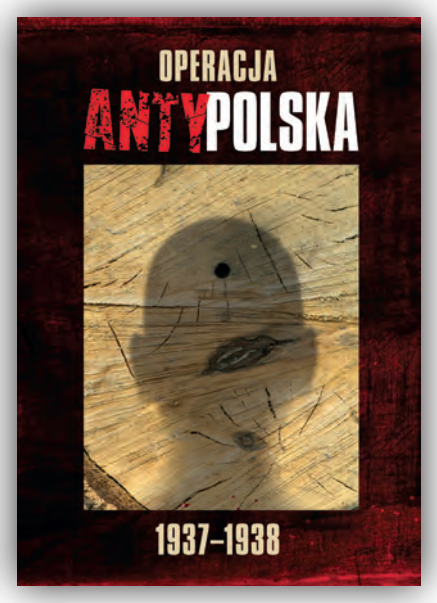

Organizacja Solidarność Walcząca
w Wielkopolsce w latach 1983–1990
Poznań 2009

Marian Rejewski
(1905–1980)

Generał Leopold Okulicki
„Niedźwiadek” (1898–1946)

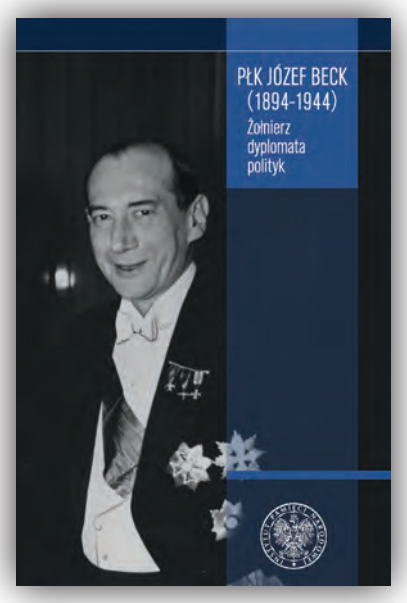

Jacek Pawłowicz
ROTMISTRZ
WITOLD PILECKI
1901–1948

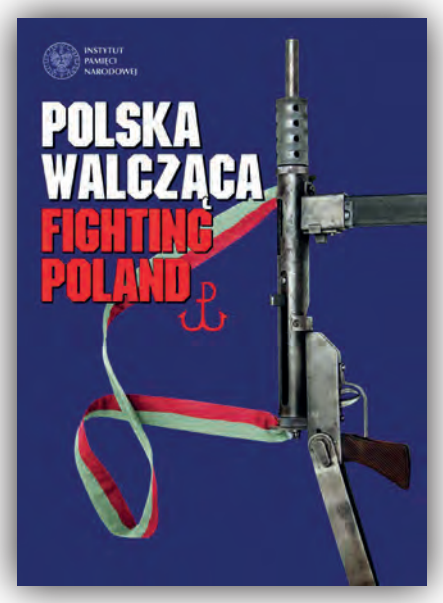

KRYSTIAN PIELACHA JAROSŁAW KUCZYŃSKI
DO OSTATNIEJ
KROPLI KRWI
MAJOR MARIAN BERNACKI
„ORLIK”
1917–1946

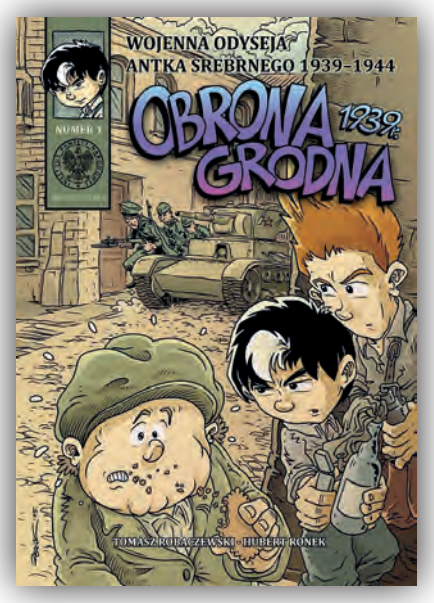

OPERACJA
ANTYPOLSKA
1937–1938

DODRUKI

PATRYK PLESKOT
PRAWO I BEZPRAWIE
KOMITET HELSIŃSKI W POLSCE (1982–1990)
WARSZAWA NIEPOKONANA

PŁK JÓZEF BECK
(1894-1944)
Żołnierz
dyplomata
polityk

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
POLSKA WALCZĄCA
FIGHTING POLAND

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939-1944
NUMER 1
OBRONA GRODNA 1939 r.
TOMASZ ROBACZEWSKI - HUBERT RONEK

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939-1944
NUMER 2
UCIECZKA Z NIELUDZKIEJ ZIEMI 1940 r.
TOMASZ ROBACZEWSKI - HUBERT RONEK

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939-1944
NUMER 3
SZCZURY TOBRUKU 1941 r.
TOMASZ ROBACZEWSKI - HUBERT RONEK

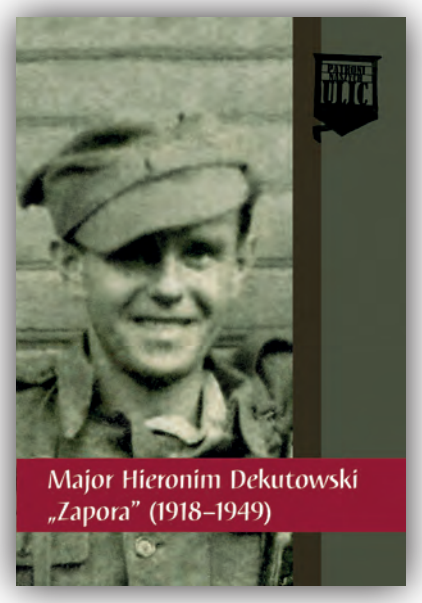

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939-1944
NUMER 4
BITWA POD MONTE CASSINO 1944 r.
TOMASZ ROBACZEWSKI - HUBERT RONEK

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939-1944
NUMER 5
KOCIOŁ FALAISE 1944 r.

WOJENNA ODYSEJA ANTKA SREBRNEGO 1939-1944
NUMER 6
OPERACJA "MARKET GARDEN" 1944 r.
TOMASZ ROBACZEWSKI - HUBERT RONEK

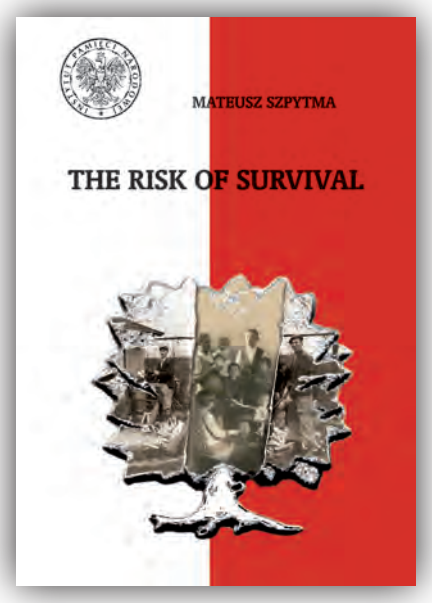
DODRUKI

KAZIMIERZ SAKOWICZ
DZIENNIK
1941–1943

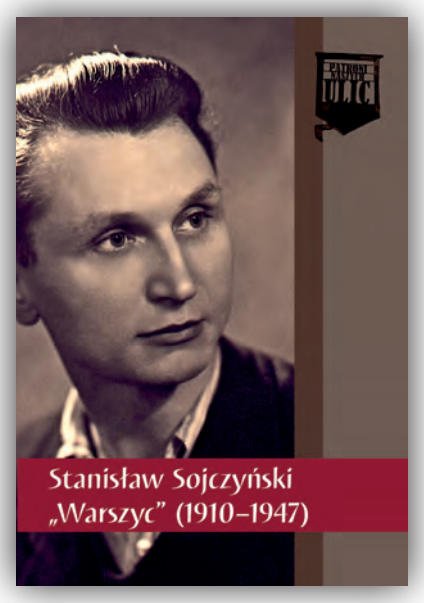

Major Hieronim Dekutowski
„Zapora” (1918–1949)

Mirosław Surdej
Oddział partyzancki
Wojciecha Lisa
1941-1948

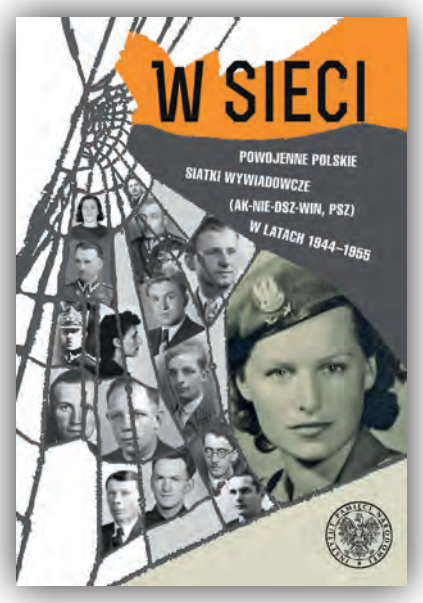

Pułkownik Łukasz Ciepliński
(1913–1951)

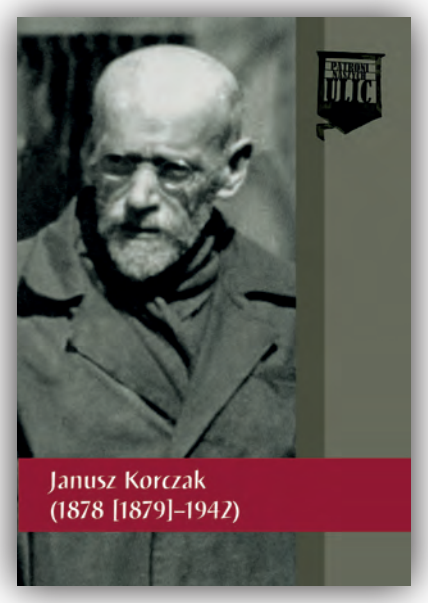

MATEUSZ SZPYTMA
THE RISK OF SURVIVAL

EDMUND EDWARD TARASZKIEWICZ
„ŻELAZNY”
TRZY PAMIĘTNIKI
WARSZAWA – LUBLIN 2008

Stanisław Sojczyński
„Warszyc” (1910–1947)

DODRUKI

W SIECI
POWOJENNE POLSKIE
SIATKI WYWIADOWCZE
(AK-NIE-DSZ-WIN, PSZ)
W LATACH 1944–1955

Janusz Korczak
(1878 [1879]–1942)

Karolina Lanckorońska
(1898–2002)

1944
WYKLĘCI
1963
ŻOŁNIERZE
PODZIEMIA NIEPODLEGŁOŚCIOWEGO
W LATACH 1944–1963

WYKLĘCI
NIEZŁOMNI
1944-1963

Błogosławiony ksiądz
Jerzy Popiełuszko (1947–1984)

Generał brygady Antoni Chruściel
(1895–1960)

www.ipn.gov.pl

